

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑
सवि॒ता प्रा॑र्पयतु श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वमघ्निया
देवभा॒गमूर्ज॑स्वतीः पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा
वः स्तेन॑ ई॒शत॒ माऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु
ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रिच॑त्वारि॒शत्। (1)॥

[१]

य॒ज्ञस्य॑ घोष॑द॒सि प्र॒त्युष्ट॑र॒क्षः प्र॒त्युष्टा॑ अ॒रा॑तयः
प्रेय॑म॒गाद्धि॑षणा॒ ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा
त आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हिरा॑सदे॒
दे॒वानां॑ परि॑षू॒तम॑सि व॒र्षवृ॑द्धम॒सि दे॒व॑ब॒र्हिर्मा त्वा॑ऽन्व॒ङ्गा
ति॒र्यक्प॑र्व॒ ते रा॒ध्या॑समाच्छे॒त्ता ते मा रि॑षं दे॒व॑ब॒र्हिः
श॒तव॑ल्शं वि रो॑ह स॒हस्र॑वल्श॥२॥

वि व॒यं रु॒हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हि सु॒स॒म्भृतां॑ त्वा
स॒म्भ॒रा॒म्यदि॑त्यै रा॒स्नाऽसी॒न्द्रा॒ण्यै स॒न्नह॑नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑थातु
स ते॒ माऽऽस्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्य॑च्छे बृह॒स्पते॑र्मूर्धा
ह॑रा॒म्युर्व॑न्तरि॒क्षम॑न्विहि दे॒वङ्ग॑मम॑सि ॥ ३ ॥

सहस्र॑वल्शा अ॒ष्टात्रिं॑शच्च। (2) ॥ [२]

शु॒भ्रध्वं॑ दै॒व्याय॑ क॒र्मणे॑ दे॒वय॑ज्यायै मा॒तरि॑श्व॒नो घ॒र्मोऽसि॑
द्यौर॑सि पृथि॒व्यासि॑ वि॒श्वधा॑या अ॒सि पर॑मे॒ण धाम्ना॑ दृ॒हंस्व॑
मा ह्वा॒र्वसू॑नां प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं वसू॑नां प॒वित्र॑मसि
स॒हस्र॑धा॒रं हु॒तः स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सोऽग्नये॑ बृह॒ते ना॒काय॑
स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ सा वि॒श्वायुः॑ सा वि॒श्वव्य॑चाः
सा वि॒श्वक॑र्मा स॒म्पृच्य॑ध्वमृ॒तावरी॑रू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा
धन॑स्य सा॒तये॑ सोमे॒न त्वाऽऽत॑न॒च्चीन्द्रा॑य दधि॒ विष्णो॑
ह॒व्यं र॑क्षस्व ॥ ४ ॥

सोमे॑ना॒ष्टौ च॑। (3) ॥ [३]

क॒र्मणे॑ वां दे॒वेभ्यः॑ श॒केयं॑ वे॒षाय॑ त्वा प्र॒त्युष्ट॑ रक्षः प्र॒त्युष्टा॑
अ॒रा॒तयो॑ धू॒रसि॑ धूर्व॒ धूर्व॑न्तं धूर्व॒ तं योऽस्मान्धूर्व॑ति तं धूर्व॒

यं वयं धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑म॒सि स॒स्त्रित॑मं प॒प्रित॑मं जुष्ट॑तमं
व॒ह्नि॒तमं दे॒व॒हू॒तम॒म॒हु॒तम॑सि ह॒वि॒र्धानं॑ द॒ह॒स्व मा ह्वा॑र्मि॒त्रस्य॑
त्वा चक्षु॑षा प्रेक्षे॒ मा भे॑र्मा सं वि॒क्था मा त्वा॑ ॥ ५ ॥

हि॒सि॑ष॒मुरु॒ वा॒ताय॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वि॒तुः प्र॑स॒वे-
ऽश्वि॑नो॒र्बा॒हु॒भ्यां पृ॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम॒ग्नये॒ जुष्टं॑ निर्व॒पाम्य॒ग्नी-
षो॒मा॑भ्यामि॒दं दे॒वाना॑मि॒दमु॑ नः स॒ह स्फा॑त्यै त्वा
ना॒रा॑त्यै सु॒व॒र॒भि वि॒ ख्ये॑षं वै॒श्वान॒रं ज्योति॑र्द॒ह॒न्ता॒न्दुर्या॑
द्यावा॑पृ॒थि॒व्यो॒रु॒र्वन्त॑रि॒क्षम॑न्वि॒ह्यदि॑त्यास्त्वो॒पस्थे॑ सा॒दया॑म्य॒ग्ने
ह॒व्यं र॑क्ष॒स्व ॥ ६ ॥

मा त्वा षट्त्वारिंशच्च। (4) ॥ [४]

दे॒वो वः॑ स॒वि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वि॒त्रेण॑ व॒सोः सूर्य॑स्य
र॒श्मि॑भि॒रापो॑ दे॒वीर॑ग्रेपु॒वो अ॒ग्रेगु॑वोऽग्रे॒ इमं॑ य॒ज्ञं न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑तिं ध॒त्त यु॒ष्मानि॑न्द्रोऽवृणी॒त वृ॒त्रतू॑र्ये यू॒यमि॑न्द्रम॒वृणी॑ध्वं
वृ॒त्रतू॑र्ये प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्नये॑ वो जुष्टं प्रोक्षा॑म्य॒ग्नीषो॒मा॑भ्या॒
शु॒न्ध॑ध्वं दै॒व्याय॑ कर्म॒णे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धू॒तं र॑क्षोऽव॑धू॒ता
अ॒रा॑त॒योऽदि॑त्यास्त्व॒गंसि॑ प्र॒ति त्वा॑ ॥ ७ ॥

पृथिवी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि वानस्प॒त्यं प्रति॒ त्वा-
 ऽदि॒त्या॒स्त्वग्वे॑त्त्व॒ग्नेस्त॒नूर॑सि वा॒चो वि॒सर्ज॑नं दे॒ववी॑तये त्वा
 गृ॒ह्णाम्यद्रि॑रसि वानस्प॒त्यः स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्य९ सु॒शमि॑
 शमि॒ष्वेष॑मा व॒दोर्ज॑मा व॒द द्यु॒मद्व॑दत व॒य९ संघा॑तं जे॒ष्म
 व॒रुष॑वृद्धमसि॒ प्रति॒ त्वा व॒रुष॑वृद्धं वे॒त्तु परा॑पू॒त९ रक्षः॑
 परा॑पू॒ता अ॒रा॒तयो॑ रक्ष॑सां भा॒गो॑ऽसि वा॒युर्वो॑ वि॒वि॒नक्तु॑ दे॒वो
 वः॑ सवि॒ता हि॒र॒ण्यपा॑णिः॒ प्रति॑ गृ॒ह्णातु॥८॥

त्वा भाग एकादश च। (5)॥ [५]

अव॑धू॒त९ रक्षो॑ऽव॑धू॒ता अ॒रा॒तयो॑ऽदि॒त्या॒स्त्वग्ग॑सि॒ प्रति॒ त्वा
 पृथि॒वी वे॑त्तु दि॒वः स्क्क॑म्भ॒निर॑सि॒ प्रति॒ त्वाऽदि॒त्या॒स्त्वग्वे॑त्तु
 धि॒षणा॑ऽसि पर्व॒त्या प्रति॒ त्वा दि॒वः स्क्क॑म्भ॒निर्वे॑त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि पा॒र्वते॑यी॒ प्रति॒ त्वा पर्व॑तिर्वे॒त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
 प्र॑स॒वे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ं पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामधि॑वपामि धा॒न्यम॑सि
 धि॒नुहि॑ दे॒वान्प्रा॑णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा दी॒र्घाम॑नु
 प्र॑सि॒तिमा॑युषे॒ धां दे॒वो वः॑ सवि॒ता हि॒र॒ण्यपा॑णिः॒ प्रति॑
 गृ॒ह्णातु॥९॥

प्राणायं त्वा पञ्चदश च। (6)॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्मं यच्छापांऽग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादं
 सेधा देवयजं वह निदग्धं रक्षो निदग्धा अरातयो ध्रुवमसि
 पृथिवीं दृ२हाऽऽयुर्दृ२ह प्रजां दृ२ह सजातानस्मै यजमानाय
 पर्यूह धृत्रमस्यन्तरिक्षं दृ२ह प्राणं दृ२हापानं दृ२ह सजाता-
 नस्मै यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृ२ह चक्षुर॥१०॥

दृ२ह श्रोत्रं दृ२ह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह
 धर्माऽसि दिशो दृ२ह योनिं दृ२ह प्रजां दृ२ह
 सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह चितः स्थ प्रजामस्मै
 रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह भृगूणामङ्गिरसां
 तपसा तप्यध्वं यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः।
 पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥११॥

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च। (7)॥ ————— [७]

सं वपामि समापो अद्भिरंगमतु समोषधयो रसेन
 स२ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमद्भ्यः परि
 प्रजाताः स्थ समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रयै
 त्वाऽग्नीषोमाभ्याम्मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु

प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां त्वचं गृहीष्वाऽन्तरितं
 रक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षष्टे
 अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्ने हव्यं रक्षस्व
 सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय
 स्वाहा ॥१२॥

सविता द्वाविंशतिश्च। (8) ॥ [८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
 वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
 हिंसिषमपहतोऽरुः पृथिव्यै व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
 ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि यश्च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुः
 पृथिव्यै देवयजन्यै व्रजं ॥१३॥

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
 परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यश्च वयं द्विष्मस्तमतो मा
 मौगपहतोऽरुः पृथिव्या अदेवयजनो व्रजं गच्छ गोस्थानं
 वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन
 पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा ॥१४॥

मौ॒ग॒रु॒स्ते दि॒वं मा स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु
 गा॒य॒त्रेण॒ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽ-
 ऽदि॒त्यास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु जा॒ग॒तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑ सवि॒तुः
 स॒वे क॒र्म कृ॑ण्वन्ति वे॒धसं ऋ॒तम॑स्यु॒तस॑दनमस्यु॒तश्री॑र॒सि
 धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी चा॑सि वस्वी॑ चा॒सि पु॒रा कू॑रस्य
 वि॒सृपो॑ वि॒रप्शि॑न्नुदा॒दाय॑ पृथि॒वीं जी॒रदा॑नु॒र्यामै॑र॒यं च॒न्द्रम॑सि
 स्व॒धाभि॑स्ता॒न्धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑ यजन्ते॥१५॥

दे॒व॒य॒ज॒न्यै व्र॒ज॒न्त॒म॒तो मा वि॑रप्शि॒न्नेका॑दश च। (9)॥ [९]

प्र॒त्युष्टु॑ꣳ रक्षः॒ प्र॒त्युष्टा॒ अरा॑तयोऽग्ने॒र्वस्ते॑जि॒ष्ठेन॒ तेज॑सा॒
 निष्ट॑पामि गो॒ष्ठं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनं॑ त्वा स॒पत्न॑साहꣳ
 सम्मा॑ज्मि॒ वाचं॑ प्रा॒णं चक्षुः॑ श्रोत्रं प्र॒जां योनिं॑ मा निर्मृ॑क्षं
 वा॒जिनी॑न्त्वा स॒पत्न॑सा॒हीꣳ सम्मा॑ज्म्या॒शासा॑ना सौम॒न॒सं
 प्र॒जाꣳ सौभा॑ग्यन्त॒नूम्। अ॒ग्नेरनु॑व्र॒ता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सु॒कृता॑य॒
 कम्। सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॑रुप॥१६॥

सेदि॒म। अ॒ग्ने स॒पत्न॑द॒म्भ॒न॒मद॑ब्धासो अदा॑भ्यम्। इ॒मं
 वि॒ष्यामि॑ वरु॒णस्य॑ पाशं॒ यम॑ब॒धीत॑ सवि॒ता सु॒शेवः॑। धा॒तुश्च॒
 यो॒नौ सु॒कृ॒तस्य॑ लो॒के स्यो॒नं मे स॒ह प॒त्या करो॑मि।

समायुषा सम्प्रजया समग्ने वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहं
गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनाम्पयोऽस्योषधीनां
रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्॥१७॥

वपामि महीनां पयोऽस्योषधीनां रसोऽदब्धेन त्वा
चक्षुषाऽवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते
तेजो मा वि नैदग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे भव शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः
सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः
शुक्रं त्वा शुक्रायां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि
ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप नी रश्मिभिः शुक्रं षोडश च। (10)॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा
स्वाहा बर्हिरसि सुग्न्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्गभव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीं
गच्छत विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थं

देवेभ्यो॑ गन्धर्वो॑ऽसि विश्वाव॑सुर्विश्व॑स्मादीष॑तो यज॑मानस्य
परि॒धिरि॒ड ईडि॑त इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॥१९॥

दक्षि॑णो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॑तो मि॒त्रावरु॑णौ
त्वोत्तर॑तः परि॒धत्तां ध्रु॑वेण॒ धर्म॑णा यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड
ईडि॑तः सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिष॑स्त्या
वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे॑ द्युमन्त॑ꣳ समि॑धीम॒ह्यग्रे॑ बृहन्त॑मध्व॒रे
वि॒शो य॒न्त्रे स्थो॑ वसू॑नाꣳ रु॒द्राणा॑मादि॒त्यानाꣳ सद॑सि सीद
जुहू॑रुप॒भृद्भु॒वाऽसि॑ घृ॒ताची॑ नाम्ना॑ प्रि॒येण॒ नाम्ना॑ प्रि॒ये सद॑सि
सीद॑ता अ॒सद॑न्त्सुकृ॒तस्य॑ लो॒के ता वि॑ष्णो पाहि पा॒हि य॒ज्ञं
पा॒हि य॒ज्ञप॑तिं पा॒हि मां य॑ज्ञ॒निय॑म्॥२०॥

बा॒हुर॑सि प्रि॒ये सद॑सि पञ्चद॑श च। (11)॥ [११]

भुव॑नमसि॒ वि प्र॑थ॒स्वाग्रे॒ यष्टि॑रिदन्नमः। जु॒हेह्य॑ग्निस्त्वा॑
ह्वय॑ति देव॒य॒ज्याया॒ उप॑भृदेहि॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता ह्वय॑ति
देव॒य॒ज्याया॒ अग्ना॑विष्णू॒ मा वा॑मव॑ क्रमिषं॒ वि जि॑हाथां
मा मा॒ सन्ता॑प्तल्लो॒कं मे॑ लोक॑कृतौ कृणु॑तं विष्णोः
स्थान॑मसी॒त इन्द्रो॑ अकृ॒णोद्दी॒र्याणि॑ समा॒रभ्यो॑र्ध्वो अ॒ध्वरो

दिविस्पृशमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि
माँऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं
ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥२१॥

अहुत् एकविंशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना५ इन्द्रो
मे निग्राभेणाधरा५ अकः। उद्ग्राभश्च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्री मे विषूचीनान्व्यस्यताम्।
वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्त५ रिहाणा
वियन्तु वयः। प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप
ओषधयो मरुताम्पृषतयः स्थ दिवं॥२२॥

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरया आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि
चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यम्परिधिम्पर्यधत्था
अग्ने देव पणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषम्भरामि नेदेष
त्वदपचेतयातै यज्ञस्य पाथ उप समित५ स५स्त्रावभागाः
स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च॥२३॥

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी

सु॒मे मा॑ ध॒त्तन्धुरि॑ धु॒र्यौ पा॒त॒म॒ग्रेऽद॒ध्यायोऽशी॑ततनो पा॒हि
 मा॒ऽद्य दि॒वः पा॒हि प्र॑सि॒त्यै पा॒हि दु॒रि॒ष्ट्यै पा॒हि दु॒र॒द्भ॒न्यै
 पा॒हि दु॒श्च॑रि॒ताद॒विष॑न्नः पि॒तुङ्क॑णु सु॒षदा॒ योनि॑ः स्वाहा दे॒वा
 गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्पत इ॒मन्नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑
 य॒ज्ञः स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑ वा॒र्ते धाः॥ २४॥

दिवंश्च वि॒त्वा गा॒तुन्न॑योदश च। (13)॥ ————— [१३]

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्या॒ उ॒भा रा॑ध॒सः स॒ह मा॑द॒य॒ध्वै।
 उ॒भा दा॒तारा॑वि॒षाः र॑यी॒णामु॒भा वा॑ज॒स्य सा॒तये॑ हुवे
 वा॒म्। अ॒श्रव॑ः हि भू॒रि॒दाव॑त्तरा वा॒ वि जा॑मातुरु॒त वा॑ घा
 स्या॒लात्। अथा॒ सोम॑स्य॒ प्रय॑ती यु॒वभ्या॑मिन्द्रा॒ग्नी स्तोम॑
 जन॑यामि॒ नव्य॑म्। इन्द्रा॒ग्नी न॑व॒तिम्पु॑रो दा॒सप॑त्नीरधूनुतम्।
 सा॒कमे॑के॒न क॑र्मणा। शुचि॒न्नु स्तोम॑न्न॒वजा॑तम॒द्येन्द्रा॑ग्नी
 वृ॒त्रह॑णा जु॒षेथा॑म्॥ २५॥

उ॒भा हि वा॑ः सु॒हवा॒ जोह॑वीमि॒ ता वा॑ज॒ः स॒द्य
 उ॒श॒ते धे॒ष्टा। व॒यमु॑ त्वा पथस्पते॒ रथ॑न्न वाज॑सातये। धि॒ये
 पू॒षन्न॑युज्महि। प॒थस्प॑थः परि॑पतिं व॒च॒स्या का॑मे॒न कृ॑तो
 अ॒भ्या॑नड॒र्कम्। स नो॑ रा॒सच्छु॑रुध॑श्चन्द्रा॒ग्रा धि॑य॒न्धिय॑ः

सीषधाति॒ प्र पूषा॑ । क्षेत्र॑स्य॒ पति॑ना व॒यः॑ ह॒तेनै॒व ज॒याम॑सि ।
गाम॑श्च॒म्पोष॑यित्वा स नो॑ ॥ २६ ॥

मृ॒डाती॒दृशे॑ । क्षेत्र॑स्य प॒ते म॒धुम॑न्तमृ॒र्मिन्धे॒नुरि॑व॒ पयो॑
अ॒स्मासु॑ धु॒क्ष्व । म॒धुश्चु॑त॒ङ्घ्रत॑मि॒व सु॒पूत॑मृ॒तस्य॑ नः प॒तयो॑
मृ॒डय॑न्तु । अ॒ग्ने न॑यं सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि दे॒व
व॒युना॑नि वि॒द्वान् । यु॒यो॒ध्यस्म॑ञ्जु॒हुरा॑णमे॒नो भूयि॑ष्ठान्ते नमं
उ॒क्तिं वि॑धेम । आ दे॒वाना॑मपि प॒न्था॑मगन्म॒ यच्छु॑क्र॒वांम॒
तद॑नु प्र॒वो॑ढुम् । अ॒ग्निर्वि॑द्वान्त्स य॑जा॒थ ॥ २७ ॥

से॒दु होता॑ सो अ॒ध्व॒रान्त्स ऋ॒तून्क॑ल्पयाति । यद्वा-
हि॑ष्ठन्त॒द॒ग्नये॑ बृ॒हदर्च॑ विभावसो । म॒हिषी॑व त्व॒द्रयि॑स्त्वद्वाजा
उ॒दीर॑ते । अ॒ग्ने त्व॑म्पा॒रया॑ न॒व्यो अ॒स्मान्त्स्व॒स्तिभि॑रति
दु॒र्गाणि॑ विश्वा॑ । पू॒श्च पृ॒थ्वी ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी भ॒वा तो॒काय॑
तन॑याय॒ श॑न्योः । त्वम॑ग्ने व्र॒त॒पा अ॑सि दे॒व आ म॒र्त्येष्वा॑ ।
त्वं य॒ज्ञेष्वी॑ड्यः । यद्वो॑ व॒यम्प्र॑मि॒नाम॑ व्र॒तानि॑ वि॒दुषां॑ दे॒वा
अ॒वि॒दुष्ट॑रासः । अ॒ग्निष्ट॑द्वि॒श्वमा॑ पृ॒णाति॑ वि॒द्वान् येभि॑र्दे॒वाः
ऋ॒तुभिः॑ क॒ल्पया॑ति ॥ २८ ॥

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च । (14) ॥ [१४] [इषे त्वा यज्ञस्य शुन्धं

कर्मणे देवोऽवधूतन्मृष्टिः सं वपा॒म्या ददे॒ प्रत्युष्टं॑ कृष्णोऽसि॑ भुवन॑मसि॒ वाज॑स्योभा वां
चतु॑र्दश॥१४॥ इषे दृ॒ह भुवन॑म॒ष्टाविं॑शतिः॥२८॥ इषे त्वां क॒ल्पया॑ति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आप॑ उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे
त्राय॑स्वैन॒ः स्वधि॑ते॒ मैन॑ः हि॒ंसीदे॑व॒श्रूरे॑तानि॒ प्र व॑पे
स्व॒स्त्युत्त॑राण्यशी॒याऽऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्धन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो
घृ॒तपु॑वः पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र व॑हन्तु रि॒प्रमुदा॑भ्यः शुचि॒रा
पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं॑ मे पाहि॒ मही॑नां पयो॑ऽसि
वर्चो॑धा अ॑सि॒ वर्चो॑॥१॥

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि॒
चक्षु॑र्मे पाहि चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य
र॒श्मिभि॑स्तस्य॒ ते प॑वित्रपते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कं पु॒ने
तच्छ॑केय॒मा वो॑ दे॒वास ई॑महे सत्य॑धर्माणो अध्व॒रे यद्वो॑
दे॒वास आ॑गुरे यज्ञि॑यासो॒ हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी आप॑

ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥२॥

वर्च ओषधीरष्टौ च॥१॥ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॑ मन॑सेऽग्नये॒ स्वाहा॑
दी॒क्षायै॑ तप॑सेऽग्नये॒ स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णेऽग्नये॒ स्वाहा॑ऽऽपो॑
देवी॑र्बृहतीर्विश्वशम्भुवो॒ द्यावा॑पृथि॒वी उ॒र्वन्तरि॑क्षं बृह॒स्पति॑र्नो
ह॒विषा॑ वृधातु॒ स्वाहा॑ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्मर्तो॑ऽवृणीत॒ सुख्यं॑
विश्वे॑ रा॒य इ॒षुध्य॑सि द्यु॒म्रं वृ॑णीत पु॒ष्यसे॒ स्वाह॑र्ख्यामयोः
शिल्पे॑ स्थ॒स्ते वा॒मा र॑भे ते मा॥३॥

पा॒त॒माऽस्य॑ य॒ज्ञस्यो॑द॒च इ॒मां धि॒यः॑ शि॒क्ष॑माणस्य दे॒व
ऋतुं॑ दक्षं वरुण॒ सः शि॑शाधि॒ यया॑ऽति॒ विश्वा॑ दुरि॒ता तरे॑म
सु॒त॒र्मा॑ण॒मधि॑ नावः॑ रुहे॒मोर्ग॑स्याङ्गि॒रस्यूर्ण॑म्रदा ऊ॒र्जं मे॑ यच्छ
पा॒हि मा॒ मा मां॑ हिः सी॒र्विष्णोः॑ शर्मा॑सि शर्म॒ यज॑मानस्य शर्म
मे॑ यच्छ नक्ष॑त्राणां माऽतीका॒शात् पा॒हीन्द्र॑स्य॒ योनि॑रसि॥४॥

मा मां॑ हिः सीः कृष्यै त्वा॑ सु॒स॒स्यायै॑ सु॒पिप्प॒लाभ्य॑स्त्वौषधीभू॒
सूप॑स्था दे॒वो वन॑स्पति॒रूर्ध्वो मा॑ पा॒ह्योद॑चः स्वाहा॑ य॒ज्ञं
मन॑सा॒ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्याः॑ स्वा॒होरोर॑न्तरि॒क्षात्स्वाहा॑

य॒ज्ञं वा॒ता॒दा र॑भे॥५॥

मा यो॒नि॒र॒सि त्रि॒श॒च्च॥२॥ [२]

दै॒वीं धि॒यं म॒नाम॑हे सु॒मृ॒डी॒काम॑भि॒ष्टये॑ वर्चो॒धां य॒ज्ञवा॑ह॒सः
सु॒पा॒रा नो॑ अ॒स॒द्व॒शे। ये दे॒वा म॒नो॑जा॒ता म॒नो॒यु॒जः सु॒द॒क्षा
दक्ष॑पि॒ता॒स्ते नः॑ पा॒न्तु ते नो॑ऽव॒न्तु तेभ्यो॑ न॒म॒स्तेभ्यः॑ स्वाहा-
ऽग्ने॑ त्व॒ सु जा॑गृ॒हि व॒यः सु॑ म॒न्दि॒षीम॑हि गो॒पा॒य नः॑
स्व॒स्तये॑ प्र॒बुधे॑ नः॑ पु॒नर्द॑दः। त्वम॑ग्ने व्र॒त॒पा अ॑सि दे॒व आ
म॒र्त्येष्वा॑। त्वं॥६॥

य॒ज्ञेष्वी॑ड्यः॥ वि॒श्वे दे॒वा अ॒भि मा मा॑ऽव॒वृ॒त्रन् पू॒षा स॒न्या
सोमो॑ रा॒ध॒सा दे॒वः स॒वि॒ता वसो॑र्वसु॒दावा॑ रा॒स्वेय॑त्सो॒माऽ-
ऽभू॒यो भ॑र मा पृ॒णन्पू॒र्त्या वि रा॑धि माऽह॒मायु॑षा च॒न्द्रम॑सि
मम॑ भो॒गाय॑ भव व॒स्रम॑सि मम॑ भो॒गाय॑ भवो॒स्माऽसि॑ मम॑
भो॒गाय॑ भव ह॒योऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव॥७॥

छा॒गोऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव मे॒षोऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव
वा॒यवे॑ त्वा व॒रु॒णाय॑ त्वा नि॒र्ऋ॒त्यै त्वा रु॒द्राय॑ त्वा दे॒वीरा॑पो
अपां॑ नपा॒द्य ऊ॒र्मि॒र्ह॒विष्य॑ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दि॒न्त॑म॒स्तं वो मा-
ऽव॑क्रमिष॒मच्छि॑न्नं तन्तुं पृथि॒व्या अनु॑ गे॒षं भ॒द्राद॑भि श्रेयः

प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या
 आरे शत्रून् कृणुहि सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या
 विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो
 रायस्पोषेण समिषा मदेम॥८॥

आ त्व९ हयोऽसि मम् भोगाय भव स्य पञ्चवि९शतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि
 धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
 यत्रमंशीय स्वाहा शुक्रमंस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
 चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयंसे भ्राजमानो
 विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा॥९॥

ऽसि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
 नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वा पदि बंधातु पूषा-
 ऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु
 भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय
 सोम९ रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा
 पुनरेहि सह रय्या॥१०॥

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥४॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि
 चन्द्राऽसि बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु
 पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन् इडायाः पदे घृतवन्ति
 स्वाहा परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरांतय इदमहः
 रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
 द्विष्म इदमस्य ग्रीवा॥११॥

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं देवि
 देव्योर्वश्या पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना
 वीरं विदेय तवं संदृशि माऽहः रायस्पोषेण वि योषम्॥१२॥

अस्य ग्रीवा एकान्नत्रिंशच्च॥५॥ [५]

अशुना ते अशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु
 मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं
 देवः सवितारमूण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः
 रत्नधामभि प्रियं मतिमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि
 हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा सुवः। प्रजाभ्यस्त्वा
 प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु
 प्राणन्तु॥१३॥

अनु सप्त च॥६॥ [६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमातिषाह
 शुक्रं ते शुक्लेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन सम्यत्ते
 गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
 सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्चरमेणं पशुना क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि
 ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो
 न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तः
 स्योनः स्योनः स्वान् भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त
 कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दमन् ॥१४॥

ऊरुं द्वाविंशतिश्च॥७॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनां रसेनोत्पर्जन्यस्य
 शुष्मेणोदस्थाममृतां अनु उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदो-
 ऽस्यदित्याः सद आसीदास्तन्नाद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत
 वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राद्विश्वेत्तानि
 वरुणस्य व्रतानि वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान् वाजमवत्सु पयो
 अघ्नियासु हत्सु ॥१५॥

ऋतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं

जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑ । दृ॒शे वि॒श्वाय॑ सू॒र्यम् ॥ उ॒स्रावे॑तं
धू॒र॒षाहा॑वन॒श्रू अवी॑र॒हणौ॑ ब्र॒ह्मचो॑दनौ वरु॒णस्य॑ स्क्व॒म्भ॒नम॑सि
वरु॒णस्य॑ स्क्व॒म्भ॒सर्ज॑नमसि॒ प्रत्य॑स्तो वरु॒णस्य॑ पाशः ॥ १६ ॥

हुत्सु पञ्चत्रिंशच्च ॥ ८ ॥ [८]

प्रच्य॑वस्व भुव॒स्पते॑ वि॒श्वान्य॑भि॒ धामा॑नि॒ मा त्वा॑ परिप॒री
वि॒द॒न्मा त्वा॑ परिप॒न्थिनो॑ वि॒द॒न्मा त्वा॑ वृ॒का अघा॑यवो॒ मा
ग॒न्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुरा द॒घच्छे॑नो भू॒त्वा परा॑ प॒त॒ यज॑मानस्य
नो गृ॒हे दे॒वैः सङ्स्कृ॑तं यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्यस्यपि
पन्था॑मगस्महि स्व॒स्तिगा॑म॒नेह॑सं येन॒ विश्वाः॑ परि॒ द्विषो॑
वृ॒णक्ति॑ वि॒न्दते॑ वसु॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ चक्ष॑से
म॒हो दे॒वाय॑ तदृ॒तं संप॑र्यत दू॒रेदृ॑शे दे॒वजा॑ताय के॒तवे॑
दि॒वस्पु॑त्राय॒ सू॒र्याय॑ श॒ंस॒त वरु॑णस्य॒ स्क्व॒म्भ॒नम॑सि
वरु॒णस्य॑ स्क्व॒म्भ॒सर्ज॑नम॒स्युन्मु॑क्तो वरु॒णस्य॑ पाशः ॥ १७ ॥

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च ॥ ९ ॥ [९]

अ॒ग्नेरा॑ति॒थ्यम॑सि वि॒ष्णवे॑ त्वा सोम॑स्याऽऽति॒थ्यम॑सि
वि॒ष्णवे॑ त्वाऽति॒थेरा॑ति॒थ्यम॑सि वि॒ष्णवे॑ त्वाऽग्नये॑ त्वा
रा॒यस्पोष॑दान्ने वि॒ष्णवे॑ त्वा श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॑भृ॒ते वि॒ष्णवे॑

त्वा॒ या ते॒ धामा॑नि ह॒विषा॑ यज॑न्ति ता ते॒ विश्वा॑ परि॒भूर॑स्तु
य॒ज्ञं ग॑य॒स्फानः॑ प्र॒तर॑णः सु॒वीरोऽवी॑रहा प्र च॑रा सोम॒
दुर्या॑नदि॒त्याः सदोऽस्य॑दि॒त्याः सद॒ आ॥१८॥

सीद॑ वरु॒णोऽसि॑ धृ॒तव्र॑तो वारु॒णम॑सि शं॒योर्दे॒वानां॑
स॒ख्यान्मा॑ दे॒वाना॑म॒पसं॑श्छि॒त्स्म॒ह्याप॑तये त्वा गृ॒ह्णामि॑
परि॑पतये त्वा गृ॒ह्णामि॑ तनू॒नघ्नै॑ त्वा गृ॒ह्णामि॑ शा॒क्राय॑ त्वा
गृ॒ह्णामि॑ श॒क्मन्नो॑जि॒ष्ठाय॑ त्वा गृ॒ह्णाम्यना॑धृष्टम॒स्यना॑धृष्यं
दे॒वाना॑मो॒जोऽभि॑शस्ति॒पा अ॑न॒भि॒शस्ते॑ऽन्यमनु॑ मे दी॒क्षां
दी॒क्षाप॑तिर्म॒न्यता॑मनु॒ तप॑स्तप॒स्पति॑रञ्ज॒सा स॒त्यमु॑प॒ गेष॑
सु॒विते॑ मा॒ धाः॥१९॥

आ मैकं च॥१०॥ [१०]

अ॒शु॒रशु॑स्ते देव सो॒माऽऽप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यैकधन॒विद॑
आ तुभ्य॑मिन्द्रः प्यायता॒मा त्वमिन्द्रा॑य प्याय॒स्वाऽऽप्या॑यय॒
सखी॑न्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ देव सोम सु॒त्याम॑शी॒येष्टा॑
रायः॑ प्रेषे भ॒गाय॑र्तमृ॒तवा॑दिभ्यो नमो॑ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या
अ॒ग्नैर्व्र॑तपते॒ त्वं व्र॑तानां॑ व्र॒तप॑तिरसि॒ या मम॑ त॒नूरे॑षा सा
त्वयि॑॥२०॥

या तव तनूरिय॑ सा मयि सह नौ॑ व्रतपते व्रतिनो॑र्व्रतानि
 या ते अग्रे॑ रुद्रिया तनूस्तया॑ नः पाहि॑ तस्या॑स्ते स्वाहा॑ या
 ते अग्रे॑ऽयाशया॑ रजाशया॑ हराशया॑ तनूर्वर्षि॑ष्ठा गह्वरे॑ष्ठोग्रं
 वचो॑ अपा॑वधीं त्वेषं वचो॑ अपा॑वधी॑ः स्वाहा॑॥२१॥

त्वयि चत्वारि॑ःश॑च्च॥११॥ [११]

वित्ताय॑नी मेऽसि॑ तित्ताय॑नी मेऽस्य॑व॒तान्मा
 नाथि॑तमव॒तान्मा व्यथि॑तं विदे॑रग्नि॒र्नभो॑ नामा॒ग्ने अङ्गि॑रो
 यो॑ऽस्यां पृथि॒व्यामस्यायु॑षा॒ नाम्नेहि॑ यत्ते॒ऽनाधृष्टं॑ नाम॑ य॒ज्ञियं॑
 तेन॒ त्वाऽऽदधे॑ऽग्ने अङ्गि॑रो यो द्वि॒तीय॑स्यां तृ॒तीय॑स्यां
 पृथि॒व्यामस्यायु॑षा॒ नाम्नेहि॑ यत्ते॒ऽनाधृष्टं॑ नाम॑॥२२॥

य॒ज्ञियं॑ तेन॒ त्वाऽऽदधे॑ सि॒ःहीर॑सि महि॒षीर॑स्युरु
 प्रथ॑स्वोरु॒ ते य॒ज्ञप॑तिः प्रथतां ध्रुवा॑सि॒ देवेभ्यः॑ शुन्ध॑स्व
 देवेभ्यः॑ शुम्भ॑स्वेन्द्रघोष॑स्त्वा वसु॑भिः पुरस्ता॑त्पातु
 मनो॑जवा॑स्त्वा पि॒तृभिर्दक्षि॑णतः पातु॑ प्रचे॑तास्त्वा रुद्रैः
 प॒श्चात्पातु॑ वि॒श्वक॑र्मा त्वाऽऽदि॒त्यैरुत्तर॑तः पातु॑ सि॒ःहीर॑सि
 सप॑त्नसा॒ही स्वाहा॑ सि॒ःहीर॑सि सुप्रजा॑वनिः स्वाहा॑
 सि॒ःही॑-॥२३॥

-रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सि॒ःहीर॑स्यादित्यवनिः
 स्वाहा सि॒ःहीर॑स्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा
 भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथि॒वीं दृ॑ह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं
 दृ॑हाच्युतक्षिदसि दिवं दृ॑हाग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि ॥ २४ ॥

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सि॒ःहीः पञ्चत्रिंशच्च ॥ १२ ॥ [१२]

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो
 विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य
 सवितुः परिष्टुतिः॥ सुवाग्देव दुर्या॑ आ वद देवश्रुतौ देवेष्वा
 घोषेथामा नो वीरो जायतां कर्मण्यो य॑ सर्वेऽनुजीवाम्
 यो बहूनामसद्वशी। इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्।
 समूढमस्य ॥ २५ ॥

पा॑सुर इरा॑वती धेनु॒मती॒ हि भूत॑सूयव॒सिनी॒ मन॑वे
 यश॒स्यै। व्य॑स्कभ्राद्रोद॒सी विष्णु॑रेते दा॒धारं पृथि॒वीम॒भितो॑
 म॒यूखैः॥ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यतं
 मा जी॑ह्वरत॒मत्र॑ रमेथां॒ वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या दि॒वो वा विष्ण॑वुत
 वा पृथि॒व्या म॒हो वा विष्ण॑वुत वा॒ऽन्तरि॑क्षा॒द्धस्तौ॑ पृणस्व
 बहु॑भिर्वस॒व्यैरा प्र य॑च्छ ॥ २६ ॥

दक्षिणा॒दोत॒ स॒व्यात्। विष्णो॒र्नु॒कं वी॒र्याणि॒ प्र वो॑चं॒ यः
 पार्थि॑वानि विम॒मे रजा॑ंसि॒ यो अ॒स्कंभा॒यदु॒त्तर॑ꣳ स॒धस्थं॑
 विच॑क॒माणस्त्रे॒धोरु॑गा॒यो विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सि
 विष्णोः॑ श॒ज॒त्रे स्थो॒ विष्णोः॑ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सि॒ वैष्ण॒वम॑सि॒
 विष्ण॑वे॒ त्वा॥ २७॥

अ॒स्य य॒च्छैका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ 13॥ [१३]

कृ॒णुष्व॒ पा॒जः प्र॑सि॒तिं न पृ॒थ्वीं या॒हि रा॒जे॒वाम॑वाꣳ इ॒भेन॑।
 तृ॒ष्ठीम॑नु॒ प्र॑सि॒तिं द्रू॒णानो॑ऽस्ता॒सि वि॒ध्य र॒क्षस॑स्तपि॒ष्ठैः॥ तव॑
 भ्र॒मास॑ आशु॒या प॑त॒न्त्यनु॑ स्पृ॒श धृ॒ष॒ता शो॑शु॒चानः॑। तपूꣳष्य॒ग्रे
 जु॒ह्वा प॑त॒ङ्गान॑सं॒दितो॒ वि सृ॑ज॒ विष्व॑गु॒ल्काः॥ प्र॑ति॒ स्प॒शो वि॒
 सृ॑ज॒ तूर्णि॑तमो॒ भवा॑ पा॒युर्वि॒शो अ॒स्या अ॑द॒ब्धः। यो नो॑ दू॒रे
 अ॒घ॒शꣳसो॥ २८॥

यो अ॒न्त्य॒ग्रे मा॑कि॒ष्टे व्य॑थि॒रा द॑ध॒र्षीत्। उ॒द॒ग्रे तिष्ठ॒ प्रत्या॑-
 ऽऽत॑नुष्व॒ न्य॑मि॒त्राꣳ ओ॒ष॒तात्ति॑ग्महे॒ते। यो नो॒ अ॒रा॑तिꣳ
 स॒मि॒धान॑ च॒क्रे नी॒चा तं ध॑क्ष्य॒तसं॑ न शु॒ष्कम्॥ ऊ॒र्ध्वो भ॑व॒
 प्र॑ति॒ वि॒ध्या॒ध्य॒स्मदा॒विष्कृ॑णुष्व॒ दैव्या॑न्य॒ग्रे। अ॒व स्थि॑रा त॑नु॒हि
 या॑तु॒जूनां॑ जा॒मिम॑जा॒मिं प्र मृ॑णीहि श॒त्रून्॥ स ते॑॥ २९॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ॒ य ईव॑ते ब्रह्म॑णे गा॒तुमैर॑त्।
 विश्वा॑न्यस्मै सु॒दिना॑नि रा॒यो द्यु॒म्रान्य॑र्यो वि दुरो॑ अ॒भि
 द्यौ॑त्॥ सेद॑ग्रे अस्तु सु॒भगः॑ सु॒दानुर्य॑स्त्वा नित्ये॑न ह॒विषा॑
 य उ॒क्थैः। पि॒प्री॑षति स्व आयु॑षि दुरो॑णे विश्वेद॑स्मै सु॒दिना॑
 साऽस॑दिष्टिः॥ अर्चामि ते सुम॒तिं घोष्य॑र्वा॒ख्यं ते वा॒वाता॑
 जरता॑-॥३०॥

मि॒यङ्गीः। स्वश्वा॑स्त्वा सु॒रथा॑ म॒र्जये॑मा॒स्मे क्ष॒त्राणि॑
 धारये॑रनु द्यून्॥ इ॒ह त्वा॒भूर्या चरे॑दुप॒ त्मन्दोषा॑वस्तर्दी॒दिवा॑स॒म
 द्यून्। की॒डन्त॑स्त्वा सु॒मन॑सः स॒पेमा॑भि द्यु॒म्रा त॑स्थि॒वा॑सो
 जना॑नाम्॥ यस्त्वा स्व॒श्वः सु॒हिर॑ण्यो अ॒ग्न उ॒पया॑ति
 वसु॑मता रथे॑न। तस्य॑ त्रा॒ता भ॑वसि॒ तस्य॑ सखा॒ यस्त॑
 आति॒थ्यमा॑नुष॒गजु॑जोषत्॥ म॒हो रु॑जामि॥३१॥

ब॒न्धुता॒ वचो॑भिस्तन्मा॑ पि॒तुर्गोत॑मा॒दन्वि॑याय॥ त्वं
 नो॑ अ॒स्य वच॑सश्चि॒किद्धि॑ होत॑र्यविष्ठ सु॒क्रतो॒ दमू॑नाः॥
 अस्व॑प्रजस्तर॒णयः॑ सु॒शेवा॒ अत॑न्द्रासोऽवृ॒का अश्र॑मिष्टाः।
 ते पा॒यवः॑ स॒ध्रिय॑श्चो नि॒षद्या॑ग्ने तव॑ नः पा॒न्त्वमू॑र॥ ये
 पा॒यवो॑ मा॒मते॑यं ते अ॒ग्ने पश्य॑न्तो अ॒न्धं दुरि॑ताद॒रक्ष॑न्।
 र॒रक्ष॑ तान्ध॒सुकृ॑तो॒ विश्वे॑दा॒ दिप्स॑न्त इ॒द्रिप॑वो ना ह॑॥३२॥

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम
वाजान्। उभा शंसो सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥
अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं
गृभाय। दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो
अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुप
यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो
दिवा॥ ३३॥

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता
भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः
संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे॥ उत स्वानासो
दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ। मदं चिदस्य
प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ ३४॥

अघशंसः स ते जरतां रुजामि हृदिवैकचत्वारिंशच्च॥ 14॥ [१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वं सोमात्यन्यानगां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रं
हविष्मंतीरुद्दे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गमर्थे हविष्मंतीः पवस् एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥
हरिः ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१५]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभिरसि नारिरसि परिलिखितुं रक्षः
परिलिखिता अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि
योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि
कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां
लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्वेषः॥१॥

यवयारातीः पितृणां सदंनमस्युद्विवं स्तभाना-
ऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु
मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं
सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृह क्षत्रं
दृह प्रजां दृह रायस्पोषं दृह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा
गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा
भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय
त्वा॥२॥

द्वेषं इमा अष्टादश च॥१॥ [१]

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामी॒दम॑हं तं
 व॒ल॒ग॒मुद्व॑पामि॒ यं नः॑ स॒मा॒नो यम॑स॒मानो॑ निच॒खाने॑द॒मै॒न॒म॒ध॒रं
 करो॑मि॒ यो नः॑ स॒मा॒नो योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गा॒य॒त्रेण॑
 छ॒न्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः कि॑म॒त्र भ॒द्रं तन्नौ॑ स॒ह वि॒राड॑सि
 स॒प॒त्न॒हा स॒म्राड॑सि भ्रातृ॒व्य॒हा स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा
 वि॒श्व॒राड॑सि॒ वि॒श्व॒सां ना॒ष्ट्राणां॑ ह॒न्ता॥३॥

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नः प्रो॒क्षा॑मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒ह॒नोऽव॑ नया॒मि वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि॒ य॒व॒या॒स्मद्वे॒षो
 य॒व॒या॒रा॑ती रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नोऽव॑ स्तृ॒णामि॑ वैष्ण॒वान्
 रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नोऽभि॑ जु॒हो॑मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒ह॒नावु॑पं दधा॒मि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नो॑ पर्यू॒हामि॑
 वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नो॑ परि॑ स्तृ॒णामि॑ वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒ह॒नो॑ वैष्ण॒वी बृ॒ह॒न्न॑सि बृ॒ह॒द्रा॑वा बृ॒ह॒ती॑मिन्द्रा॒य वाचं॑
 वद॥४॥

हन्तेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

वि॒भूर॑सि प्र॒वा॒ह॒णो॑ व॒ह्नि॑रसि ह॒व्य॒वा॒ह॒नः श्वा॒त्रो-

ऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगंसि कविरङ्घारिरसि
 बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि
 कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्काऽसि नभस्वानसमृष्टो-
 ऽसि हव्यसूद ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि
 सुवर्धामाऽजोऽस्येकपादहिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि
 माऽग्ने पिपृहि मा मा मा हिंसीः॥५॥

अनीकेनाष्टौ च॥३॥ [३]

त्व९ सोम तनूकृद्ध्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि
 वरूथः स्वाहा जुषाणो अमुराज्यस्य वेतु स्वाहाऽयं नो
 अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९
 शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणो ऽयं वाजं जयतु वाजंसातौ॥ उरु
 विष्णो वि क्रमस्वोरु क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिब
 प्रप्रं यज्ञपतिं तिर॥ सोमो जिगाति गातुविद्॥६॥

देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
 ऽस्यदित्याः सद आ सीदैष वो देव सवितः सोमस्त९
 रक्षध्वं मा वो दभदेतत् त्व९ सोम देवो देवानुपांगा इदमहं
 मनुष्यो मनुष्यान्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः

स्वधा पितृभ्य इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि॥७॥

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्रे व्रतपते त्वं व्रतानां
व्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियं सा मयि या
तवं तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यथायथं नो व्रतपते
व्रतिनोर्व्रतानि॥८॥

गातुविदभ्येकं त्रिंशच्च॥४॥ [४]

अत्यन्यानां नान्यानुपांगामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं
त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वा-
ऽनक्तोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीर्दिवमग्रेण
मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिंसीः पृथिव्या सं भव
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं
रुहेम यं त्वाऽयं स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनायं महते
सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥९॥

यं दशं च॥५॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः
पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणां
सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नैतृणां वनस्पतिरधि त्वा

स्थास्यति तस्य वित्ताद्देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तु
 सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य उद्विवः स्तभानान्तरिक्षं पृण
 पृथिवीमुपरेण दृह ते ते धामान्युश्मसि॥१०॥

गमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य
 विष्णोः परमं पदमव भाति भूरैः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत
 यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं
 पदं सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं
 त्वा क्षत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म
 दृह क्षत्रं दृह प्रजां दृह रायस्पोषं दृह परिवीरसि
 परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमं रायस्पोषो यजमानं
 मनुष्या अन्तरिक्षस्य त्वा सानावव गूहामि॥११॥

उश्मसी पोषमेकान्नविंशतिश्च॥६॥ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो
 बृहस्पते धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देव त्वष्टर्वसुं रणव
 रेवती रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि
 पुरुरवा घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व
 त्रैष्टुभं जागंतं छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं॥१२॥

नः समनसौ समोकसावरेपसौ। मा यज्ञं हिंसिष्टं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्रावग्निश्चरति
प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते
जुहोमि मा देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥१३॥

भवतमेकत्रिंशच्च॥७॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा
मानुषान्द्वस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चित्
सदेव हव्यमापो देवीः स्वदतैनं सं ते प्राणो वायुनां
गच्छतां सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ
पशुं त्रायेथां रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविंशतोरौ अन्तरिक्ष
सजूर्देवेन॥१४॥

वातेनाऽस्य हविषस्त्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा ऊङ्क्
शुद्धा वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

वाक्त् आ प्यायतां प्राणस्तु आ प्यायतां चक्षुस्तु आ
 प्यायतां५ श्रोत्रं तु आ प्यायतां या ते प्राणाञ्छुग्जगाम या
 चक्षुर्या श्रोत्रं यत् ते कूरं यदास्थितं तत् तु आ प्यायतां
 तत् ते एतेन शुन्धतां नाभिस्तु आ प्यायतां पायुस्तु आ
 प्यायतां शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वेन५
 स्वधिते मेन५ हि५सी रक्षसां भागोऽसीदमह५ रक्षोऽधमं
 तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं
 तमो नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामच्छिन्नो
 रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानां५
 स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥१७॥

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥१८॥ [१]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं
 घृतवत् स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि देध्यदैन्द्रोऽपानो
 अङ्गेअङ्गे वि बोभुवद्देवं त्वष्टर्भूरिं ते स५समेतु विषुरूपा
 यत् सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु
 त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः

समरिणुन्वातस्य॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पृष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनां रोहिष्यै घृतं
घृतपावानः पिबतु वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य
हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो
विदिश उदिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥१९॥

वार्तस्याष्टाविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः संवितारं
गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा
सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ
स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहा-
ऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहाऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि
यच्छ तनूं त्वचं पुत्रं नस्तारमशीय शुगंसि तमभि शोच यो-
ऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण
नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपांमहे ततो वरुण नो
मुञ्च॥२०॥

असि षड्विंशतिश्च॥११॥ [११]

ह॒विष्म॑तीरि॒मा आपो॑ ह॒विष्मा॑न् दे॒वो अ॑ध्व॒रो ह॒विष्मा॑ ५
 आ वि॑वासति ह॒विष्मा॑ ५ अस्तु॒ सूर्यः॑ ॥ अ॒ग्नेर्वो॑-
 ऽप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सादयामि सु॒म्राय॑ सु॒मिनीः॑ सु॒म्रे
 मा॑ धत्तेन्द्रा॒ग्नियो॑र्भाग॒धेयीः॑ स्थ मि॒त्रावरु॑णयोर्भाग॒धेयीः॑ स्थ
 विश्वे॑षां दे॒वाना॑ भा॒गधेयीः॑ स्थ य॒ज्ञे जा॑गृत ॥ २१ ॥

ह॒विष्म॑तीश्चतु॑स्रि ५ शत् ॥ १२ ॥ ————— [१२]

हृ॒दे त्वा॒ मन॑से त्वा दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य त्वो॒र्ध्वमि॑ममध्व॒रं
 कृ॒धि दि॒वि दे॒वेषु॑ हो॒त्रा य॑च्छु॒ सोम॑ राज॒न्नेह्य॑व रोह॒ मा भे॑र्मा सं
 वि॒क्था मा॑ त्वा हि ५ सि॒षं प्र॒जास्त्वमु॑पाव॒रोह॑ प्र॒जास्त्वामु॑पाव॒
 रोह॑न्तु शृ॒णोत्व॒ग्निः स॒मिधा॑ ह॒वं मे शृ॑ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च
 दे॒वीः। शृ॑णोत॑ ग्रा॒वाणो वि॑दुषो॒ नु ॥ २२ ॥

य॒ज्ञ ५ शृ॑णोतु॑ दे॒वः स॑वि॒ता ह॒वं मे। दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॑पाद्य
 ऊ॒र्मिर्ह॑विष्य॑ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं दे॒वेभ्यो॑ दे॒वत्रा॑ ध॒त्त
 शु॒क्र ५ शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषां॑ भा॒गः स्थ॑ स्वाहा॒ कार्षि॑र॒स्यपा॑पां
 मृ॒ध्र ५ सं॒मुद्र॑स्य॒ वोक्षि॑त्या॒ उन्न॑ये। यम॑ग्ने पृ॒त्सु म॑र्त्य॒मावो॑
 वाजे॑षु॒ यं जु॑नाः। स यन्ता॒ शश्व॑ती॒रिषः॑ ॥ (१) ॥ २३ ॥

नु सप्तचत्वारिंशच्च॥१३॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्व९ शर्धो मारुतं पृक्ष
ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पूषा विधृतः पांसि नु
त्मना॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्र९ होतार९ सत्ययज९
रोदस्योः। अग्निं पुरा तनयितोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे
कृणुध्वम्॥ अग्निर्होता निषसादा यजीयानुपस्थे मातुः
सुरभावु लोके। युवा कविः पुरुनिष्ठः॥२४॥

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमर्कदेववीतिं
नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्। स आयुरागांश्चसुरभिर्वस
भद्रामर्कदेवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो
विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि
पुर्वणीक॥२५॥

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि
यस्मिन्त्स९ सौभंगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम
तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयि९ रयिवः सुवीरम्। अश्याम

वाजंमभि वाजयन्तोऽश्यामं द्युम्नमंजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ
भारताग्ने द्युमन्तमाभर॥ २६॥

वसो पुरुस्पृहं रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानन्दद्विर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि
पृथून्यग्निरनुयाति भवन्त्र॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मं सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु
चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि॥ २७॥

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचरषणे।
अग्ने जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्
द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान
एनं जरते स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे।
त्वं घृतेभिराहुतः॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिः॥ २८॥

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्वुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष

स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते
सुष्टुतयश्च वस्वः॥ अग्ने सहन्तमा भर द्युमस्य प्रासर्हा रयिम्।
विश्वा यः॥२९॥

चरषणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहः
रयिः सहस्व आ भर। त्वः हि सत्यो अद्भुतो दाता
वाजस्य गोमतः॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे।
स्तोमैर्विधेमाग्रये॥ वद्मा हि सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे
अग्निर्जनुषाज्मानम्। स त्वं न ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजैव
जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्र आयूँषि॥३०॥

पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं
मयि॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा वह।
उप यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः
कविः। शुची रोचत आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त
ईरते। तव ज्योतीँष्यर्चयः॥३१॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे॑ ग्रावा॑स्यध्व॒र॒कृद् दे॒वेभ्यो॑ गम्भी॒रमिम॑मध्व॒रं
 कृ॒ध्युत्त॑मेन॒ प॒विनेन्द्रा॑य॒ सोम॑ꣳ सुषु॑तं॒ मधु॑मन्तं॒ पय॑स्वन्तं
 वृष्टि॒वनि॒मिन्द्रा॑य॒ त्वा वृ॒त्रघ्न॑ इन्द्रा॑य॒ त्वा वृ॒त्रतु॑र॒ इन्द्रा॑य
 त्वाऽभि॑मातिघ्न॒ इन्द्रा॑य॒ त्वाऽऽदि॒त्यव॑त॒ इन्द्रा॑य॒ त्वा
 वि॒श्वदे॑व्यावते॒ श्वात्राः॑ स्थं॒ वृ॒त्रतु॑रो॒ राधो॑गूर्ता॒ अ॒मृत॑स्य॒
 प॒त्नीस्ता॑ दे॒वीर्दे॒व॒त्रेमं॑ य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हूताः॒ सोम॑स्य॒ पिब॑तोप॑हूतो
 युष्मा॑कम्॥१॥

सोमः॑ पिब॒तु यत्ते॑ सोम॒ दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृ॒थि॒व्यां
 यदु॒राव॑न्तरि॒क्षे तेना॒स्मै यज॑माना॒योरु॒ रा॒या कृ॒ध्यधि॑ दा॒त्रे
 वो॒चो धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथा॒मूर्जं॑ दधाथा॒मूर्जं॑ मे ध॒त्तं मा
 वाꣳ हिꣳसिषं॑ मा मां हिꣳसिष्टं॑ प्रा॒गपा॑गुदं॒गध॑राक्तास्त्वा
 दि॒श आ धा॑व॒न्त्वम्ब॑ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॑ जा॒गृवि॑
 तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑॥२॥

युष्माकꣳ स्वर॒ यत्ते॑ नवं च॥१॥ [१]

वा॒चस्प॑तये॒ पव॑स्व॒ वाजि॑न् वृषा॒ वृष्णो॑ अꣳशुभ्यां॒

गभ॑स्ति॒पूतो॑ दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषां॑ भा॒गो-
 ऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒
 विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षम
 स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते
 योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥ ३॥

वाचः सप्तचत्वारिंशत्॥ २॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ॒ मघ॑वन् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य
 रायः॒ समिषो॑ यज॒स्वान्त॑स्ते॒ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी
 अन्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे
 म॒घवन् मा॑दयस्व॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒
 विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षम
 स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते
 योनि॑रपानाय॒ त्वा॥ ४॥

देवेभ्यः सप्त च॥ ३॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचि॒पा उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑
 विश्व॑वार। उपो॑ ते अ॒न्यो म॒द्यम॑यामि॒ यस्य॑ देव दधि॒षे

पूर्वपेयम्॥ उपयामगृहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रवायू इमे
 सुताः। उप प्रयोभिरा गन्तमिन्द्रवो वामुशन्ति हि॥
 उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषाभ्यां
 त्वा॥ ५॥

आ वांयो त्रिचत्वारिंशत्॥ ४॥ [४]

अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा। ममेदिह श्रुतं
 हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिर्
 ऋतायुभ्यां त्वा॥ ६॥

अयं वां विंशतिः॥ ५॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया
 यज्ञं मिमिक्षतम्। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते
 योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ ७॥

या वांमष्टादश॥ ६॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य
 पीतये॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्श्विभ्यां
 त्वा॥ ८॥

प्रा॒तर्यु॒ज॒वेका॒न्नवि॑शतिः॥७॥ [७]

अ॒यं वे॒नश्चो॑दय॒त् पृ॒श्नि॑ग॒र्भा ज्योति॑र्ज॒रायू॒ रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॒पा॒ सङ्ग॑मे सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रा म॒तिभी॑ रिहन्ति॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ शण्डा॑य त्वैष ते योनि॑र्वी॒रता॑ पाहि॥९॥

अ॒यं वे॒नः प॒ञ्चवि॑शतिः॥८॥ [८]

तं प्र॒त्नथा॑ पूर्॒वथा॑ वि॒श्वथे॒मथा॑ ज्ये॒ष्ठता॑तिं ब॒र्हिष॑दः
सुव॑र्वि॒दं प्र॑तीची॒नं वृ॒जनं॑ दोह॒से गि॒राऽऽशुं॑ जय॑न्तमनु॒ यासु॒
वर्ध॑से। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ मर्का॑य त्वैष ते योनिः॑ प्र॒जाः
पा॑हि॥१०॥

त॒ षड्वि॑शतिः॥९॥ [९]

ये दे॒वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थ पृ॑थि॒व्याम॑ध्येका॑दश॒ स्थाऽप्सु॑षदो॒
महि॑नैका॑दश॒ स्थ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॑मं जु॒षध्व॑मुप॒या॒मगृ॑हीतो-
ऽस्या॒ग्रय॑णोऽसि॒ स्वा॑ग्रय॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि
स॑व॒ना पा॑हि विष्णु॑स्त्वां पा॑तु॒ विशं॑ त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॑ष ते
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥११॥

ये दे॒वास्त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥१०॥ [१०]

त्रिंशत्रयश्च गुणिनो रुजन्तो दिवः रुद्राः पृथिवीं च
 सचन्ते। एकादशासो अप्सुषदः सुतः सोमं जुषन्ताः
 सर्वनाय विश्वे॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो
 जिन्वं यज्ञं जिन्वं यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु
 विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥१२॥

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥११॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे
 यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णावे त्वैष ते योनिरिन्द्राय
 त्वोक्थायुवे॥१३॥

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥१२॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्।
 कविः सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त
 देवाः॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि
 ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते
 योनिरग्रये त्वा वैश्वानराय॥१४॥

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥१३॥ [१३]

मधु॑श्च माध॑वश्च शुक्र॑श्च शुचि॑श्च नभ॑श्च नभ॒स्य॑श्चेषश्चोर्ज॑श्च
सह॑श्च सह॒स्य॑श्च तप॑श्च तप॒स्य॑श्चोपया॒मगृ॑हीतोऽसि स॒ः सर्पो॑-
ऽस्य॑ ह॒स्पत्या॑य त्वा॥१५॥

मधु॑स्त्रि॒शत्॥14॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑तः सु॒तं गी॒र्भिर्नभो॑ वरे॑ण्यम्। अ॒स्य
पा॑तं धि॒येषि॑ता॥ उ॒पया॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वैष ते
योनि॑रिन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वा॥१६॥

इन्द्रा॑ग्नी वि॒शतिः॥15॥ [१५]

ओमा॑सश्चर॒षणी॑धृतो विश्वे॑ देवा॒स आ ग॑त। दा॒श्वाः सौ
दा॒शुषः॑ सु॒तम्॥ उ॒पया॒मगृ॑हीतोऽसि विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष
ते योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१७॥

इन्द्रा॑ग्नी ओमा॑सो वि॒शतिर्वि॒शतिः॥16॥ [१६]

म॒रुत्व॑न्तं वृष॒भं वा॑वृ॒धानम॑क॒वारिं दि॒व्यः शा॒समिन्द्र॑म्।
वि॒श्वासा॑ह॒मव॑से नू॒तना॑यो॒ग्रः स॑हो॒दामि॑ह तः हु॒वेम॑॥
उ॒पया॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒य त्वा म॒रुत्व॑न्त ए॒ष ते योनि॑रिन्द्रा॒य
त्वा म॒रुत्व॑न्ते॥१८॥

मरुत्वंतु९ षड्विंशतिः॥17॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वंत एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वंते॥१९॥

इन्द्रेकात्रिंशत्॥18॥ [१८]

मरुत्वा९ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
आ सिंश्चस्व जठरे मध्वं ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः
सुतानाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वंत एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वंते॥२०॥

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकात्रिंशदेकात्रिंशत्॥19॥ [१९]

महा९ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमा९ इवा
स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष
ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२१॥

महानेकात्रिंशतिः॥20॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः

कर्तृभिर्भूत्॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२२॥

महानृवत्पङ्क्तिः शतिः॥२१॥ [२१]

कदा च न स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषै। उपोपेन्नु
मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा च न प्र युच्छस्युभे नि पांसि
जन्मनी। तुरीयादित्यु सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥
यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ
वः॥२३॥

अर्वाचीं सुमतिर्ववृत्त्यादहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष ते सोमपीथस्तेन
मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥२२॥ (वः
सप्तविंशतिश्च)॥२२॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यः सावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरैरया धिया वामभाजः स्याम॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२४॥

वामं चतुर्विंशतिः॥२३॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिर्द्वः शिवेभिर्द्य परि पाहि

नो॒ गय॑म्। हिर॑ण्यजिह्वः सुवि॒ताय॑ नव्य॑से रक्षा॒ माकि॑र्नो
अ॒घश॑ꣳस ईश॑त॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा
सवि॒त्रे॥ २५॥

अद॑ब्धेभि॒स्त्रयो॑वि॒शतिः॥ 24 ॥ [२४]

हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चे॒त्ता दे॒वता॑
प॒दम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥ २६॥

हिर॑ण्यपाणि॒ चतु॑र्दश॥ 25 ॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सुप्रतिष्ठा॒नो बृ॒हदु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥ २७॥

सु॒शर्मा॑ द्वा॒दश॥ 26 ॥ [२६]

बृ॒ह॒स्पति॑सुतस्य त इन्द्रो इन्द्रि॒याव॑तः पत्नी॑वन्तं ग्र॒हं
गृ॒ह्णाम्य॑ग्रा ३ इ पत्नी॑वा ३ ः स॒जूर्दे॒वेन॑ त्वष्ट्रा सोमं पिब॒
स्वाहा॑॥ २८॥

बृ॒ह॒स्पति॑सुतस्य पञ्च॑दश॥ 27 ॥ [२७]

हरि॑रसि हा॒रियो॒ज॒नो ह॒र्योः स्था॒ता वज्र॑स्य भ॒र्ता पृ॒श्नैः
प्रे॒ता तस्य॑ ते दे॒व सोमे॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य

हरिवन्तं ग्रहं गृह्णामि हुरीः स्थ हयैर्धानाः सहसोमा इन्द्राय
स्वाहा॥२९॥

हरिः षड्विंशतिः॥२८॥ [२८]

अग्र आयूँषि पवसु आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व
दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते
योनिर्ग्रये त्वा तेजस्वते॥३०॥

अग्र आयूँषि त्रयोविंशतिः॥२९॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र
चमू सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते
योनिरिन्द्राय त्वौजस्वते॥३१॥

उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः॥३०॥ [३०]

तुरणिविश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भांसि
रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते
योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥३२॥

तुरणिविंशतिः॥३१॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम विश्वाभिरूतिभिः। भवा नः

सप्रथस्तमः॥३३॥

आ प्यायस्व नव॥32॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु
पश्यान्॥३४॥

ईयुरेकान्नविंशतिः॥33॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि
बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं
त्वा सादयामि॥३५॥

ज्योतिष्मतीं षट्त्रिंशत्॥34॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे
स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा
ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥35॥ [३५]

चित्तं संन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मर्तस्त्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥३७॥

चित्तमष्टादश॥36॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं अर्वाचीनं
सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वसुनां॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥३८॥

आ तिष्ठ षड्विंशतिः॥37॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष
ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥३९॥

इन्द्रमित्रयोर्विंशतिः॥38॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्किन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतो-
ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
षोडशिनै॥४०॥

असांवि सप्तविंशतिः॥३९॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधित। स्योनास्मै
सुषदां भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥४१॥

सर्वस्य षड्विंशतिः॥४०॥ [४०]

महा९ इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति
नो मधवा करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा षोडशिनै॥४२॥

सर्वस्य महान्षड्विंशतिष्विंशतिः॥४१॥ [४१]

सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर
विद्वान्। जहि शत्रूँ रप मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि
विश्वतो नः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥४३॥

सजोषास्त्रिंशत्॥४२॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे

विश्वाय॑ सूर्यम्॥ चित्रं॑ देवाना॑मुद॑गादनी॑कं चक्षु॑र्मित्रस्य॑
वरु॑णस्याग्नेः॑। आऽप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ः सूर्य॑ आ॒त्मा
जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च॥ अग्ने॑ नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि
देव॑ व॒युना॑नि वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्य॑स्मञ्जु॒हुरा॑णमे॒नो भूयि॑ष्ठां ते
नम॑उक्तिं विधेम॥ दिवं॑ गच्छ॒ सुवः॑ पत॒ रूपेण॑॥४४॥

वो॒ रू॒पम॒भ्यैमि॒ वय॑सा॒ वयः॑। तुथो॒ वो॑ वि॒श्ववे॑दा॒ वि
भ॑जतु॒ वर्षि॑ष्ठे॒ अधि॒ नाके॑॥ ए॒तत् ते॑ अग्ने॒ राध॑ ऐति॒
सोम॑च्युतं॒ तन्मि॑त्रस्य॒ प॒था न॑य॒र्तस्य॑ प॒था प्रे॑तं च॒न्द्रद॑क्षिणा
य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॑वि॒ता न॑य॒न्ती ब्रा॑ह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यास॒मृषि॑मार्षे॒यं
पि॑तृम॒न्तं पै॑तृम॒त्य॑ सु॒धातु॑दक्षिणं॒ वि सु॒वः प॑श्य॒ व्यन्त॑रि॒क्षं
यत॑स्व स॒दस्यै॑र॒स्मद्वा॑त्रा दे॒वत्रा॑ गच्छ॒त म॑धु॒मतीः॑ प्र॒दा॒ता र॒मा
वि॑श॒तान॑वहाया॒स्मान् दे॒व्याने॑न प॒थेत॑ सु॒कृता॑ लो॒के सी॑द॒त
तन्नः॑ स॒ऽस्कृ॑तम्॥॥४५॥

रूपेण॑ सद॒स्यैर॒ष्टाद॑श च॥४३ (३७)॥ [४३]

धा॒ता रा॒तिः स॑वि॒तेदं जु॑षन्तां प्र॒जाप॑तिर्निधि॒पति॑र्नो अ॒ग्निः।
त्वष्टा॑ विष्णुः॒ प्र॒जया॑ स॒ररा॑णो यज॑मानाय॒ द्रवि॑णं दधातु॥
समि॑न्द्र णो॒ मन॑सा नेषि॒ गोभिः॑ स॒ सूरि॑भिर्मघव॒न्त्सः॑

स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमृत्या
यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा
सं शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणोतु॥४६॥

अनुं माष्टुं तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधंगयादृधंगुताशमिष्टाः
प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म
य आजग्म सर्वनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च
विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्
तान्॥४७॥

प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे। वहमाना भरमाणा हवींषि वसुं
धर्मं दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां
योनिं गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः
स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित् मनसस्पत इमं
नो देव देवेषु यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥४८॥

कृणोतु तानष्टाचत्वारिंशच्च॥४४ (38)॥ [४४]

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित्॥ शतं

ते राजन् भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्टे अस्तु।
 बाधस्व द्वेषो निरृतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्यस्मत्॥
 अभिष्टितो वरुणस्य पाशोऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां
 नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे॥४९॥

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे
 ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य
 त्वा यज्ञपते हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ
 निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव
 मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप
 ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
 द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतः सुभृतमकर्म
 देवेषु नः सुकृतो ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो
 वरुणस्य पाश एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो
 मयि धेह्यपो अन्वचारिषः रसेन समंसृक्षमहि। पयस्वा
 अग्न आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥५१॥

दमेदम् ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमश्याम्॥
यस्मै त्व९ सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्।
अश्विन९ स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्त९ रयिं नशते
स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन् कामकातयः। न
त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद
नीथेनीथे मघवान९॥५२॥

सुतासः। यदी९ सुबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा
अवसे हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि
रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिष९ रसेन
समसृक्षमहि। पयस्वा९ अग्र आऽगमं तं मा स९ सृज
वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्रे विभावसुः। स्याम ते
सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि
ष्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति
सुष्टुतम्। स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः

कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अयं शत्रूञ्जयतु
 जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजंसातौ॥ अग्निनाग्निः
 समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाङ् जुह्वांस्यः॥ त्वं ह्यग्ने
 अग्निना विप्रो विप्रेण सन्थसता। सखा सख्या समिध्यसे॥
 उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

मघवानं मन्दे ह्यग्ने चतुर्दश च॥४६॥ [४६]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

देवासुराः संयन्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तो-
 ऽग्नौ वामं वसु सं न्यदधतेदमुं नो भविष्यति यदि
 नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत् तेनापाक्रामत् तद्देवा
 विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन् तदस्य सहसाऽदिथ्सन्त
 सोऽरोदीद्यदरोदीत् तद्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद्॥१॥

रजतं हिरण्यमभवत् तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुज
 हि यो बर्हिषि ददाति पुराऽस्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति
 तस्माद्बर्हिषि न देयं सोऽग्निरब्रवीद्वाग्यंसान्यथ व

इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नुध्रुवत् खलु स
इत्यब्रवीद्यो मदेवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाऽऽधत्त
तेन॥२॥

पूषाऽऽध्नीत् तस्मात् पौष्णाः पशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽ-
ऽधत्त तेन त्वष्टाऽऽध्नीत् तस्मात् त्वाष्ट्राः पशवं उच्यन्ते तं
मनुराऽधत्त तेन मनुराध्नीत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं
धाताऽऽधत्त तेन धाताऽऽध्नीत् संवत्सरो वै धाता तस्मात्
संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं
वेद॥३॥

ऋध्नोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं
वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप
दोद्रावोद्वास्य पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनं समर्धयत्यथो
शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य
नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी
भवति दर्भेरा दधात्ययातयामत्वाय दर्भेरा दधात्यद्ध्य
एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति
पञ्च वा ऋतवं ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधत्ते॥४॥

अशीयत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते
पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
यज्ञमेव पशून् व रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तो
याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव
वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ह्यते
ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयं सर्वं भवति
सैवास्यर्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते
स वाचः सः सृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो
भवन्ति वाचो विधृत्यै यजमानस्यापराभावाय॥६॥

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपांशु यजति यथा वामं
वसुं विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं
निराह यथा वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति
तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वर्षद्गरोत्यायतनादेव
नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं एते आहुती यदभितः

पुरोडाशमेते आहुती॥७॥

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति
कृतयजुः सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न
यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं
यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं
वासः पुनरुत्सृष्टोऽनुद्वान् पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्ने
समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यत्तं
ततः॥८॥

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
तस्य वरुण एवर्णयादोऽग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं
चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽ-
ऽर्तिमाच्छति यजमानः॥९॥

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती तत्पुष्टिश्च॥२॥ [२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते
देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः
पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥
त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वह्

द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यख्यन्महिषः
सुवः॥ यत् त्वा॥१०॥

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत् तव
पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोक्षस्य पृथिवीमनु
दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त
ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त॥११॥

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा
यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व
पुनरग्न इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि
वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः
सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
विवस्वाः अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा
वियन्तु॥१२॥

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव
 पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहृत एवास्मै
 तत् पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते
 मन्युपरोत्स्येत्याह देवताभिरेव॥१४॥

एन९ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यो-
 ऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञ९ सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञ९ समिमं
 दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह
 संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
 जिह्वाः॥१५॥

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव

रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चौभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं
 लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्ववन्
 ते सुवर्गलोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत
 स एतान् होमाञ्जुहयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमार्ध्ववन्
 तामेवध्नोति॥१६॥

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्रयै। आरे अस्मे च
 शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या
 अयम्। अपां रेतांसि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि
 धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगवो
 विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभुवं विशेविशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी
 आहुवध्यै॥१७॥

उभा राधंसः सह मादयध्यै। उभा दाताराविषां
 रयीणामुभा वाजस्य सातयै हुवे वाम्॥ अयं ते

योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ
 रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्न आयूँषि पवस आ
 सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व
 स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं॥१८॥

मयि॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्या। आ
 देवान् वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ
 इहाऽऽवह। उप यज्ञं हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः
 शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥ उदग्ने
 शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीँष्यर्चयः॥
 आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे॥१९॥

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेऽसि
 तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो
 स्वस्ति ते पारमशीयेन्धानास्त्वा शतं हिमाँ द्युमन्तः
 समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं
 सुवीराँसो अदाभ्यम्। अग्ने सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधि
 नाके॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः समृषीणाँ स्तुतेन
 सं प्रियेण धाम्ना। त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा

वर्चसा प्रजया सृज॥२०॥

आहुवध्यै रयिं मे वर्चसा सप्तदश च॥५॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु
नो गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो
भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोजः स्थोजं वो भक्षीय रेवंती
रमध्वमस्मिल्लोकेऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव
स्तेतो माऽपं गात बह्वीर्मे भूयास्त॥२१॥

सुहितासिं विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येना-
ऽऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः
श्रयन्ताम्॥ उपं त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्।
नमो भरन्त एमसि। राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य
दीदिविम्। वर्धमानुः स्वे दमे॥ स नः पितेव सूनवेऽग्ने
सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥ अग्ने॥२२॥

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥
तं त्वां शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥
वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः॥ ऊर्जा वः

पश्याम्यूर्जा मां पश्यत रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण
मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः स्योना माऽऽविंशतेरा मदः।
सहस्रपोषं वः पुष्यासं॥२३॥

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तत् संवितुर्वरेण्यं भर्गो
देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानुं स्वरेणं
कृणुहि ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औशिजम्॥ कदा चन
स्तरीरसि नेन्द्रं सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु
ते दानं देवस्य पृच्यते॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य
धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते
सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिर्मया त्वं
गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे
ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्॥२४॥

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिंशच्च॥६॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह
स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रत्नमनुद्युतमित्याह
सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा

दिवः ककुदित्याह मूर्धानम्॥२५॥

एवैनं॑ समा॒नानां॑ करोत्यथो॑ देवलो॒कादेव॑ म॒नुष्यलो॒के
प्रति॑तिष्ठत्ययमिह प्रथ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॒रित्या॑ह मुख्य॑मे॒वैनं॑
करोत्यु॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्या इत्या॑हौजो॒ बल॑मे॒वाव
रुन्धे॑ऽयं ते योनि॑र्ऋ॒त्विय॑ इत्या॑ह प॒शवो॑ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव
रुन्धे॑ षड्भि॒रुप॑ तिष्ठते षड्वै॥२६॥

ऋत॑व ऋतु॒ष्वेव॑ प्रति॑ तिष्ठति षड्भि॒रुत्तरा॑भि॒रुप॑ तिष्ठते
द्वाद॑श सं प॒द्यन्ते॑ द्वाद॑श मा॒साः संवत्स॑रः संवत्स॑र ए॒व
प्रति॑ तिष्ठति यथा॒ वै पुरु॑षोऽश्वो॒ गौर्जी॑र्यत्ये॒वम॒ग्निरा॑हि॒तो
जी॑र्यति संवत्स॑रस्य॒ प॒रस्ता॑दा॒ग्निपा॑वमा॒नीभि॒रुप॑ तिष्ठते
पुन॑र्न॒वमे॒वैन॑म॒जरं॑ करोत्यथो॑ पु॒नात्ये॒वोप॑ तिष्ठते॒ योगं॑
ए॒वास्यै॑ष उप॑ तिष्ठते॥२७॥

दमं॑ ए॒वास्यै॑ष उप॑ तिष्ठते या॒ज्ञैवा॒स्यैषो॑प॑ तिष्ठते यथा॒
पापी॑या॒ञ्छ्रेय॑स आ॒हृत्य॑ नम॒स्यति॑ ता॒दृगे॒व तदा॑यु॒र्दा
अ॒ग्नेऽस्या॑यु॒र्मे दे॒हीत्या॑हाऽऽयु॒र्दा ह्येष॑ व॒र्चो॒दा अ॒ग्नेऽसि॑
व॒र्चो मे॑ दे॒हीत्या॑ह व॒र्चो॒दा ह्येष॑ त॒नूपा॑ अ॒ग्नेऽसि॑ त॒नुव॑ मे
पा॒हीत्या॑ह॥२८॥

तनूपा ह्येषोऽग्रे यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
 प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो
 स्वस्ति ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा
 एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभेषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा
 शतम्॥ २९॥

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म
 वै देवा असुराणां शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतया
 समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय
 प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्वारं सं त्वमग्रे सूर्यस्य वर्चसा
 गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्रे
 सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥ ३०॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं षोडश च॥ ७॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
 पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो
 ह्येता महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः

स्थ॒ सहो॑ वो भक्षी॒येत्या॑ह॒ सहो॑ ह्ये॒ता ऊ॒र्ज॒स्थोर्ज॑ वो
भक्षी॒येति॑ ॥ ३१ ॥

आ॒होर्जो॑ ह्ये॒ता रे॒वती॑ रम॒ध्वमि॒त्याह॑ प॒शवो॑ वै रे॒वतीः॑
प॒शूने॒वात्मन्॑ रमयत इ॒हैव॑ स्ते॒तो माऽप॑ गा॒तेत्या॑ह ध्रु॒वा
ए॒वैना॒ अन॑पगाः कुरुत इष्टक॒चिद्वा॑ अ॒न्योऽग्निः॑ प॒शुचि॑दन्यः
स॒हि॒तासि॑ विश्वरू॒पीरिति॑ व॒त्सम॑भि मृ॒शत्यु॑पै॒वैनं॑ धत्ते
पशु॒चित॑मेनं कुरुते प्र॥ ३२ ॥

वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वते॒ य आ॑ह॒वनी॑यमुप॒तिष्ठ॑ते
गा॒र्ह॒पत्य॑मुप॒ तिष्ठ॑तेऽस्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒ तिष्ठ॑त्यथो
गा॒र्ह॒पत्या॑यैव नि ह॒ते गा॑य॒त्रीभि॑रुप॒ तिष्ठ॑ते तेजो॒ वै
गा॑य॒त्री तेज॑ ए॒वात्मन्॑ ध॒त्तेऽथो॑ यदे॒तं तृ॒चम॑न्वाह॒ सन्त॑त्यै
गा॒र्ह॒पत्यं॑ वा अनु॒ द्वि॒पादो॑ वी॒राः प्र॑जायन्ते॒ य ए॒वं वि॒द्वान्
द्वि॒पदा॑भिर्गा॒र्ह॒पत्य॑मुप॒तिष्ठ॑ते ॥ ३३ ॥

आऽस्य॑ वी॒रो जा॑यत ऊ॒र्जा वः॑ प॒श्याम्यूर्जा॑ मां
प॒श्य॒तेत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यमि॒त्याह॑
प्रसू॑त्यै सो॒मान्ऽस्व॑र॒णमि॒त्याह॑ सोम॑पी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे
कृ॒णु॒हि ब्र॑ह्मणस्प॒त् इत्या॑ह ब्रह्मव॑र्च॒समे॒वाव॑ रुन्धे क॒दा च॒न

स्त॒रीर॒सीत्या॑ह न स्त॒रीः रात्रिं॑ वसति॥३४॥

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑प॒तिष्ठ॑ते परि॑ त्वाग्ने॒ पुरं॑
व॒यमित्या॑ह परि॒धिमे॒वैतं॑ परि॑ दधा॒त्यस्क॑न्दा॒याग्ने॑
गृह॑प॒त इत्या॑ह यथा॒यजुरे॑वैतच्छ्रु॒तः हिमा॒ इत्या॑ह
श॒तं त्वा॑ हेम॒न्तानि॑न्धिषी॒येति॑ वावैतदा॑ह पु॒त्रस्य॑ नाम
गृह्णा॒त्यन्ना॒दमे॒वैनं॑ करोति॒ तामा॑शिष॒मा शा॑से तन्त॒वे
ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रोऽजा॑तः स्यात्ते॒जस्व्ये॑वास्य
ब्रह्म॑वर्च॒सी पु॒त्रो जा॑यते॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मे
ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रो जा॑तः स्यात् तेजं
ए॒वास्मिन्॑ ब्रह्मवर्च॒सं द॑धाति॥३५॥

ऊ॒र्जं वो भक्षी॑येति॒ प्र गार्ह॑पत्यमु॒पतिष्ठ॑ते वसति॒ ज्योति॑ष्मती॒मेका॒त्रिंशच्च॑॥८॥-[८]

अ॒ग्नि॒होत्रं॑ जु॒होति॑ यदे॒व किं॑ च॒ यज॑मानस्य॒ स्वं
तस्यै॒व तद्रेतः॑ सि॒ञ्चति॑ प्र॒जन॑ने प्र॒जन॑नः॒ हि वा
अ॒ग्निरथौष॑धीरन्त॒गता॑ दहति॒ तास्ततो॑ भूय॑सीः प्रजा॑यन्ते
यत्सा॒यं जु॒होति॑ रेत॑ ए॒व तत्सि॑ञ्चति॒ प्रैव प्रा॑त॒स्तने॑न जनयति॒
तद्रेतः॑ सि॒क्तं न त्वष्ट्रा॑ऽवि॒कृतं॑ प्रजा॑यते याव॒च्छो वै रेतः॑सः
सि॒क्तस्य॑॥३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै
 दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतंस एव सिक्तस्य
 बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति
 य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते-
 ऽसुरा यद्देवानां वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तैऽपश्यन्नाग्नेयी
 रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः
 पशून् पुनर्दास्यतीति तैऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया
 अध्यहरभि पशून्निर्गर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामां
 अकुर्वत् य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमेत् सोऽमुं
 लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य
 मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं
 स्तवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सो-
 ऽग्निमस्तौत् स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति
 सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते

यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप
तिष्ठते न प्रातः स० हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च
पापीयाश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३
नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं
याचति स इन्वै तमुपाच्छृत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति
तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत
इत्येषा खलु वै॥४१॥

आहिताग्रेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः
प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन्
ताच्छन्दोभिरन्वविन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव
तदन्विच्छति न तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत
इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ्
विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति क्वातिर्यङ्गिवोपं तिष्ठेत नैनं
प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति॥४२॥

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥१॥ [९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे। तत्त्वं

बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्रे॥ मम नाम त्वं
च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं
जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहे पुनस्ते॥ नमोऽग्नये-
ऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजे। अषाढः॥४३॥

अग्निर्बृहद्वया विश्वजित्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो
अग्रे देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा
सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं
भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
या इष्टा उषसो निमृचश्च ताः सं दधामि हविषा घृतेन॥
पयस्वतीरोषधयः॥४४॥

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र
सं सृज॥ अग्रे व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छ्रेयं तन्मे
राध्यताम्॥ अग्निं होतारमिह तं हुवे देवान् यज्ञियानिह
यान् हवामहे॥ आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा
हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे
कृपालान्युपचिन्वन्ति॥४५॥

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥

अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यतु आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो
वेदिः परिधयश्च सर्वे यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥
त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्त्रिरे य इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते
तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवा अर्प्येतु॥४६॥

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन
वाहसा॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्।
अजस्रं घर्ममीमहे॥ वैश्वानरस्य दंसनाभ्यो बृहदरिणादेकः
स्वपस्यया कविः। उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी
भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा
ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्ठो अग्निः स नो दिवा
सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न
गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी
अपृणा जायमानः। त्वं देवा अग्निशस्तेरमुश्चो वैश्वानर
जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि

क्षत्रम॒जरं॑ सु॒वीर्य॑म्। व॒यं ज॑येम श॒तिनं॑ सह॒स्रिणं॑
वैश्वान॑र॥४८॥

वाज॑म॒ग्रे तवो॑तिभिः॥ वै॒श्वान॒रस्य॑ सु॒म॒तौ स्या॑म
राजा॒ हि॒कं भुव॑नानामभि॒श्रीः। इ॒तो जा॒तो वि॒श्वमि॑दं
वि च॑ष्टे वैश्वान॒रो य॑तते॒ सूर्ये॑ण॥ अ॒व ते॒ हेडो॑ वरुण॒
नमो॑भि॒रव॑ य॒ज्ञेभि॑रीमहे ह॒विर्भिः॑। क्षय॑न्न॒स्मभ्य॑मसुर
प्रचे॑तो॒ राज॒न्नेना॑सि शि॒श्रथः॑ कृ॒तानि॑॥ उ॒दु॒त्त॒मं
वरु॑ण॒ पाश॑म॒स्मदवा॑ध॒मं वि म॑ध्य॒मं श्र॑थाय। अथा॑
व॒यमा॑दित्य॥४९॥

व्र॒ते तवा॑ना॒गसो॑ अ॒दि॒तये॑ स्याम॥ द॒धि॒क्राव्णो॑ अ॒कारि॑षं
जि॒ष्णोर॑श्व॒स्य वा॒जिनः॑॥ सु॒र॒भि नो॒ मुखा॑ क॒र॒त् प्र ण॑
आयू॑र॒षि ता॑रिषत्॥ आ द॒धि॒क्राः श॑व॒सा प॑ञ्च कृ॒ष्टीः सूर्य॑
इ॒व ज्योति॑षा॒ऽप॒स्त॒तान॑। स॒ह॒स्र॒साः श॑त॒सा वा॒ज्य॑र्वा पृ॒णक्तु॑
म॒ध्वा स॑मि॒मा व॑चा॒सि॥ अ॒ग्नि॒र्मूर्धा॑ भुवः। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो
दि॒वः सु॑म्रा॒यन्तो॑ ह॒वा॒महे॑। आ तू नः॑॥५०॥

उप॑ गन्त॒न॥ या वः॑ शर्म॑ शश॒माना॑य सन्ति॑
त्रि॒धातू॑नि दा॒शुषे॑ यच्छ॒ताधि॑। अ॒स्मभ्य॑ ता॒नि मरु॑तो॒

वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न
 उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु। अदितिः पात्वहंसः॥
 महीम् षु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम।
 तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम्॥
 सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नावं स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा
 रुहेमा स्वस्तये॥ इमां सु नावमाऽरुहं शतारित्रां
 शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥५१॥

दिवा स संहस्त्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहसं सुशर्माणमेकात्रविंशतिश्च॥११॥ [११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः
 ओम्। सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च।
 बृहस्पतिप्रसूतो यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि
 सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं
 वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि

सह॑स्वारा॑तीः सह॑स्वारा॑तीय॑तः सह॑स्व॒ पृ॒त॒नाः सह॑स्व
पृ॒त॒न्य॑तः। सह॑स्र॒वीर्य॑मसि॒ तन्मा॑ जि॒न्वाऽऽज्य॑स्याऽ-
ऽज्य॑मसि॒ स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑सि॒ स॒त्यायुः॑॥१॥

अ॒सि स॒त्यशु॑ष्ममसि॒ स॒त्येन॑ त्वाऽभि॒ घा॑रयामि॒ तस्य॑ ते
भक्षी॑य पञ्चा॒नां त्वा॒ वाता॑नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पञ्चा॒नां
त्व॑र्त॒नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पञ्चा॒नां त्वा॑ दि॒शां य॒न्त्राय॑
ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पञ्चा॒नां त्वा॑ पञ्च॒ज॒नानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
च॒रोस्त्वा॒ पञ्च॑बिलस्य य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि ब्रह्म॑णस्त्वा
तेज॑से य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि क्ष॒त्रस्य॑ त्वौज॑से य॒न्त्राय॑॥२॥

ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि वि॒शे त्वा॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि सु॒वीर्या॑य
त्वा गृह्णामि सु॒प्रजा॑स्त्वाय॒ त्वा गृह्णामि रा॒यस्पोषा॑य
त्वा गृह्णामि ब्रह्म॑वर्च॒साय॑ त्वा गृह्णामि भू॒रस्मा॑कः
ह॒विर्दे॒वाना॑मा॒शिषो॑ यज॑मानस्य दे॒वानां॑ त्वा दे॒वता॑भ्यो
गृह्णामि॒ कामा॑य त्वा गृह्णामि॥३॥

स॒त्यायु॑रोज॑से य॒न्त्राय॑ त्रय॑स्त्रि॒शब्द॑॥१॥ [१]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑ः स॑जा॒तेषु॑ भू॒यासं॑ धी॒रश्चे॑ता
वसु॑विदु॒ग्रोऽस्यु॒ग्रोऽह॑ः स॑जा॒तेषु॑ भू॒यासमु॒ग्रश्चे॑ता

वसुविदभिभूरस्यभिभूरह९ संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता
 वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
 जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम
 बलिहृतो वयं ते॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यात्॥४॥

यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं
 दुर्मरायुमैनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो
 अग्ने यजमानायैधि निशुष्मो अभिदासंते। अग्ने देवेद्ध
 मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि
 रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि प्राजापत्यं
 मनसा मा भूतेनाऽऽविश वागस्यैन्द्री सपत्नक्षयणी॥५॥

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविश वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां
 प्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
 वरुषा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृतूनां
 प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि
 तौ मां प्रीतौ प्रीणीतामग्नीषोमयोरहं दैवयज्यया चक्षुष्मान्
 भूयासमग्नेरहं दैवयज्ययान्नादो भूयासं॥६॥

दधिंरस्यदब्धो भूयासममुं दमेयमग्नीषोमयोरहं

दैवयज्यया वृत्रहा भूयासमिन्द्राग्नियोरहं दैवयज्ययैन्द्रियाव्यन्त्राद
 भूयासमिन्द्रस्याहं दैवयज्ययैन्द्रियावी भूयासं महेन्द्रस्याहं
 दैवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं
 दैवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्॥७॥

रिष्यात् सपत्नक्षयण्यन्त्रादो भूयासः पद्विंशच्च॥२॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्टात् पातु सविताऽघशसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
 ऽरातीयति तमेतेन जेषः सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
 दुर्याः अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्वमिड एह्यदित
 एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं
 तेऽशीयोपहूत उपहवं॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता
 मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो
 दैवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं
 दधात्वस्मान्नाय उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः
 सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा
 नः॥९॥

असि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं

य॒ज्ञं॑ स॒मि॒मं द॑धातु। बृ॒ह॒स्प॒ति॒स्त॒नु॒ता॒मि॒मं नो॒ वि॒श्वे दे॒वा
इ॒ह मा॑दयन्ताम्॥ ब्र॒ध्न॒ पि॒न्वे॒स्व द॑दंतो मे॒ मा क्षा॑यि कुर्व॒तो मे॒
मो॒प॑दसत् प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽस्य॑ूर्ज॒स्वान् प॑य॒स्वान् प्रा॑णापा॒नौ मे॑
पा॒हि स॒मा॒न॒व्या॒नौ मे॑ पा॒ह्यु॒दा॒न॒व्या॒नौ मे॑ पा॒ह्यक्षि॑तो॒ऽस्य॑क्षित्यै
त्वा॒ मा मे॑ क्षे॒ष्टा अ॒मु॒त्रा॒मुष्मि॑न् लो॒के॥१०॥

उ॒प॒ह॒वं जु॑ष्टां नस्त्वा॒ षट् च॑॥३॥ [३]

ब॒र्हि॒षोऽहं॑ दे॒वय॑ज्यया॑ प्र॒जावा॑न् भू॒यासं॑ नरा॒शंस॑स्या॒हं
दे॒वय॑ज्यया॑ पशु॒मान् भू॑यासम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृ॒तोऽहं॑ दे॒वय॑ज्यया॒
ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्र॒ति॒ष्ठां ग॑मेयम॒ग्नेर॒हमु॑ज्जि॒तिम॑नू॒ज्जेष॑
सोम॑स्या॒हमु॑ज्जि॒तिम॑नू॒ज्जेष॑म॒ग्नेर॒हमु॑ज्जि॒तिम॑नू॒ज्जेष॑म॒ग्नीषो॑म॒यो॒र॒हमु॑
मनू॒ज्जेष॑मिन्द्र॑स्या॒हम्॥११॥

उ॒ज्जि॒तिम॑नू॒ज्जेष॑म॒हेन्द्र॑स्या॒हमु॑ज्जि॒तिम॑नू॒ज्जेष॑म॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृ॒तो॒
ऽह॑मु॒ज्जि॒तिम॑नू॒ज्जेष॑ वाज॑स्य॒ मा प्र॑स॒वेनो॑द्वा॒भे॒णोद॑ग्रभीत्।
अथा॑ स॒प॒त्नां॑ इन्द्रो॑ मे नि॒ग्राभे॑णाध॒रां अ॑कः॥ उ॒द्वाभं॑
च॑ नि॒ग्राभं॑ च॒ ब्र॒ह्म दे॒वा अ॑वीवृधन्। अथा॑ स॒प॒त्नानि॑न्द्रा॒ग्नी
मे॑ विषू॒चीना॒न्व्य॑स्यताम्॥ ए॒मा अ॑ग॒मन्ना॒शिषो॑ दोह॑कामा॒
इन्द्र॑वन्तः॥१२॥

व॒ना॒म॒हे धु॒क्षी॒महिं प्र॒जामिष॑म्॥ रोहि॑तेन त्वा॒ऽग्नि॑र्दे॒वतां॑
 गम॑यतु ह॒रि॑भ्यां त्वेन्द्रो॑ दे॒वतां॑ गम॑य॒त्वेत॑शेन त्वा॒ सूर्यो॑
 दे॒वतां॑ गम॑यतु वि ते॑ मु॒श्चामि र॒शना॑ वि र॒श्मीन् वि यो॒क्रा॒
 यानि॑ परि॒चर्त॑नानि ध॒त्ताद॒स्मासु॑ द्रवि॑णं यच्च॑ भ॒द्रं प्र णो॑
 ब्रू॒ताद्वा॒ग॒धान् दे॒वता॑सु॥ वि॒ष्णोः शं॒यो॒र॒हं दे॒वय॒ज्यया॑ य॒ज्ञेन॑
 प्रति॒ष्ठां ग॑मेय॒ः सोम॑स्या॒हं दे॒वय॒ज्यया॑॥१३॥

सु॒रेता॒ रेतो॑ धिषी॒य त्वष्ट॑र॒हं दे॒वय॒ज्यया॑ प॒शूना॑
 रू॒पं पु॑षेयं दे॒वानां॑ प॒त्नीर॒ग्निर्गृ॑हप॒तिर्य॒ज्ञस्य॑ मिथु॒नं तयो॑र॒हं
 दे॒वय॒ज्यया॑ मिथु॒नेन॑ प्र भू॒यासं वे॒दो॒ऽसि॒ वित्ति॑र॒सि वि॒देय॑
 कर्मा॑सि क॒रुण॑म॒सि क्रि॒यास॑ः स॒निर॑सि स॒निता॑सि स॒नेय॑
 घृ॒तव॑न्तं कु॒ला॒यिन॑ः रा॒यस्पोष॑ः स॒हस्रि॑णं वे॒दो द॑दातु
 वा॒जिन॑म्॥१४॥

इन्द्र॑स्या॒हमिन्द्र॑वन्तः सोम॑स्या॒हं दे॒वय॒ज्यया॑ चतु॑श्च॒त्वारि॑ःश॒च्च॥४॥ [४]

आ प्या॑यतां ध्रु॒वा घृ॒तेन॑ य॒ज्ञंय॒ज्ञं प्रति॑ दे॒वय॒ज्यः।
 सूर्या॑या॒ ऊ॒धो॒ऽदि॒त्या उ॒पस्थ॑ उ॒रुधा॑रा पृथि॒वी य॒ज्ञे
 अ॒स्मिन्॥ प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑ः॒स्त्वा द॑धामि

स॒ह यज॑मानेन॒ सद॑सि॒ सन्मे॑ भूयाः॒ सर्व॑मसि॒ सर्वं॑ मे भूयाः॒
 पूर्ण॑मसि॒ पूर्णं॑ मे॒ भूया॒ अक्षि॑तमसि॒ मा मे॑ क्षेष्ठाः॒ प्राच्या॑
 दि॒शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑ मार्जयन्तां॒ दक्षि॑णायां॥१५॥

दि॒शि मासाः॑ पि॒तरो॑ मार्जयन्तां॒ प्र॒तीच्या॑ दि॒शि गृ॒हाः
 प॒शवो॑ मार्जयन्तामु॒दीच्या॑ दि॒श्याप॒ ओष॑धयो॒ वन॑स्पतयो॒
 मार्जयन्तामु॒र्ध्वाया॑ दि॒शि य॒ज्ञः स॑वत्स॒रो य॒ज्ञप॑तिर्मार्जयन्तां॒
 विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रेण॒ छन्द॑सा पृथि॒वीमनु॑
 वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिशस्ति॒हा
 त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽन्तरि॒क्षमनु॑ वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो
 विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यरातीयतो॒ हन्ता॑ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ दिव॑मनु॒
 वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽसि शत्रूयतो॒
 हन्ता॑ऽऽनुष्टु॒भेन॒ छन्द॑सा॒ दिशो॑ऽनु॒ वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः स यं
 द्वि॒ष्मः॥१६॥

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रि॒शब्द॑॥५॥ [५]

अग॑न्म॒ सुवः॑ सुव॑रगन्म॒ संदृ॑शस्ते॒ मा छि॑त्सि॒ यत्ते॒
 तप॑स्तस्मै॒ ते॒ माऽऽवृ॑क्षि॒ सुभू॑रसि॒ श्रेष्ठो॑ रश्मी॒नामा॑यु॒र्धा

अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं
 भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या
 अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥१७॥

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं
 मया प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो
 अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो
 वसीयान् भूयासमग्र आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च
 नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः
 सुवीर्यम्॥१८॥

दधत् पोषं रुयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं
 त्वया गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना
 भूयाः शतं हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं
 तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा
 विमुञ्चत्वग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो
 बभूव स आ॥१९॥

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव
 सो अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो

रयीणाम्॥ गोमां॑ अ॒ग्नेऽवि॑मां॑ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्सं॑खा
सद॑मिदं प्रमृष्यः। इडा॑वां॑ ए॒षो अंसुर॑ प्र॒जावा॑न् दी॒र्घो र॒यिः
पृथु॑बुधः स॒भावान्॑॥२०॥

द्विष्मः सुवीर्यं॑ स आ पञ्च॑त्रिंशच्च॥६॥ [६]

यथा॒ वै संमृत॑सो॒मा ए॒वं वा ए॒ते संमृत॑य॒ज्ञा
यद॑र॒शपूर्ण॑मा॒सौ कस्य॑ वाहं दे॒वा य॒ज्ञमा॑ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा
न ब॑हूनां यज॑मानानां॒ यो वै दे॒वताः॒ पूर्वः॑ परिगृ॒ह्णाति॒ स ए॑नाः
श्वो भू॑ते य॑जत ए॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑हव॒नीयो॑ऽन्त॒राग्नी
प॑शूनां गार्ह॑पत्यो मनु॒ष्या॑णामन्वाहार्य॑पचनः॒ पितॄ॑णाम॒ग्निं
गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑तने दे॒वताः॒ परि॑॥२१॥

गृ॒ह्णाति॒ ताः श्वो भू॑ते य॑जते व्र॒तेन॒ वै मे॒ध्यो-
ऽग्नि॑व्र॒तप॑तिर्ब्राह्म॒णो व्र॑त॒भृद् व्र॑तमु॒पैष्यन् ब्रू॑याद॒ग्ने व्र॑तपते
व्र॑तं च॑रिष्यामीत्य॒ग्निर्वै दे॒वानां॑ व्र॒तप॑तिस्तस्मा॑ ए॒व
प्र॑तिप्रोच्य॑ व्र॒तमा॑ल॒भते ब॒र्हिषा॑ पूर्ण॑मा॒से व्र॑तमु॒पैति
व॒त्सैर॑मावा॒स्याया॑मे॒तद्धो॑तयो॒राय॑त॒नमु॒पस्तीर्यः॑ पूर्व॑श्चा॒ग्निरप॑र॒श्चेत्

इ॒त्वा उप॑स्तीर्णमिच्छ॑न्ति॒ किमु॑ दे॒वा येषां॑ नवा॑वसान॒मुपा॑स्मि
य॒क्ष्यमा॑णे दे॒वता॑ वसन्ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पस्तृ॒णाति॒

यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुप-
तेन ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान्
यदनाश्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं॥ २३॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्जाति
तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य
भ्रातृव्यो यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं
हन्ति॥ २४॥

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ ७॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः
प्र णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत
उभयेऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता
वर्त्रन्नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र
णयतीयं वै मनः॥ २५॥

अनयैवेनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद
यज्ञायुधानि संभरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव

तत्संभरति॑ यदेकमेकं॑ संभरे॑त् पितृदेव॒त्यानि॑ स्युर्यत्
स॒ह सर्वा॑णि मा॒नुषा॑णि द्वेद्वे संभरति॑ याज्यानुवा॒क्योरे॒व
रूपं॑ क॒रोत्यथो॑ मिथु॒नमे॒व यो वै दश॑ यज्ञायु॒धानि॑ वेदं
मुख॒तोऽस्य॑ य॒ज्ञः कल्प॑ते स्फ्यः॥ २६॥

च॒ क॒पाला॑नि चाग्नि॒होत्र॑हव॒णी च॒ शूर्पं॑ च कृष्णाजि॒नं
च॒ श॒म्यां चो॒लूख॑लं च॒ मुस॑लं च दृष॒च्चोप॑ला चै॒तानि॑ वै
दश॑ यज्ञायु॒धानि॑ य ए॒वं वेदं॑ मुख॒तोऽस्य॑ य॒ज्ञः कल्प॑ते
यो वै दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिप्रोच्य॑ य॒ज्ञेन॑ यज॒ते जुष॑न्तेऽस्य दे॒वा
ह॒व्यः॑ ह॒विर्नि॑रु॒प्यमा॑णम॒भि मन्त्र॑येता॒ग्निः॑ हो॒तार॑मि॒ह तः॑
ह॒व इति॑॥ २७॥

दे॒वेभ्य॑ ए॒व प्र॒तिप्रोच्य॑ य॒ज्ञेन॑ यज॒ते जुष॑न्तेऽस्य दे॒वा
ह॒व्यमे॒ष वै य॒ज्ञस्य॑ ग्र॒हो गृही॑त्वै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॒ते तदु॑दित्वा वाचं
यच्छति॑ य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अथो॑ मन॑सा वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑तनु॒त
मन॑सै॒व तद्य॒ज्ञं त॑नु॒ते रक्ष॑साम॒नन्व॑वचाराय॒ यो वै य॒ज्ञं
यो॒ग आ॑गते यु॒नक्ति॑ यु॒क्ते यु॒ञ्जाने॑षु कस्त्वा॑ यु॒नक्ति॑ स त्वा॑
यु॒नक्तित्या॑ह प्र॒जाप॑तिर्वै कः प्र॒जाप॑तिनै॒वैनं॑ यु॒नक्ति॑ यु॒क्ते
यु॒ञ्जाने॑षु॥ २८॥

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥८॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं
चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत्
यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी
तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो य
एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते
यावदुक्थ्येनोपाप्नोति॥ २९॥

तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तवदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं
निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं
निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ
निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः॥ ३०॥

एवं विद्वान् दशपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां
गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजयां
पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश

द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीत्याहुर्वत्सं
 चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यव च हन्ति दृषदौ च
 समाहृत्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं
 च॥ ३१॥

अधिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं
 च परिगृह्णाति पत्नीं च सं नहति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं
 चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य
 एव५ संपाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजयां
 पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ ३२॥

उक्थ्येनोपाप्रोत्यंगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिंशच्च॥ ९॥ [९]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह५ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्
 कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽह५ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह५ संजातेषु भूयासमित्याह
 य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा
 दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेन॥ ३३॥

एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं
 लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मे

अग्ने अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒ रि॒ष्यादि॒त्याह॒ य॒ज्ञस्यै॒व तत्समृ॑द्धेन॒
यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति य॒ज्ञस्य॒ व्यृ॑द्धेन॒ भ्रातृ॑व्यान् परा॑
भावयत्यग्निहोत्रमे॒ताभिर्व्या॑ह॒तीभि॒रुप॑ सादयेद्यज्ञमुखं वा
अ॒ग्निहो॒त्रं ब्र॒ह्मै॒ता व्या॑ह॒तयो॒ यज्ञ॑मुख ए॒व ब्र॒ह्म॥ ३४॥

कुरु॒ते सं॒वत्स॒रे प॒र्या॒गत॑ ए॒ताभि॑रे॒वोप॑सादयेद्
ब्र॒ह्मणै॒वोभ॑यतः सं॒वत्स॒रं प॒रिगृ॑ह्णाति द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ
चा॑तुर्मा॒स्यान्या॒लभ॑मान ए॒ताभिर्व्या॑ह॒तीभि॒र्हवी॑ ऽप्यासादयेद्यज्ञ
वै द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ चा॑तुर्मा॒स्यानि॒ ब्र॒ह्मै॒ता व्या॑ह॒तयो॒ यज्ञ॑मुख
ए॒व ब्र॒ह्म कुरु॒ते सं॒वत्स॒रे प॒र्या॒गत॑ ए॒ताभि॑रे॒वासा॑दयेद्
ब्र॒ह्मणै॒वोभ॑यतः सं॒वत्स॒रं प॒रिगृ॑ह्णाति यद्वै य॒ज्ञस्य॒ साम्ना॑
क्रि॒यते॑ रा॒ष्ट्रं॥ ३५॥

य॒ज्ञस्या॒ऽऽशी॑र्गच्छति॒ यदृ॒चा वि॒शं य॒ज्ञस्या॒ऽऽ
ऽशी॑र्गच्छत्यथ॒ ब्रा॒ह्मणो॑ऽना॒शीर्के॑ण य॒ज्ञेन॑ यजते
सा॒मिधे॑नीर॒नुव॑क्ष्यन्ने॒ता व्या॑ह॒तीः पु॒रस्ता॑द्व॒ध्याद् ब्र॒ह्मै॒व
प्र॑ति॒पदं॑ कुरु॒ते तथै॑ ब्रा॒ह्मणः॑ सा॒शीर्के॑ण य॒ज्ञेन॑ यजते॒ यं
का॒मये॑त् यज॑मानं॒ भ्रातृ॑व्यमस्य य॒ज्ञस्या॒ऽऽशी॑र्गच्छेदिति॒
तस्यै॒ता व्या॑ह॒तीः पु॒रोऽनु॑वा॒क्यायां॑ द॒ध्याद् भ्रातृ॑व्यदे॒वत्यां॑ वै

पुरोऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्यं यज्ञस्य॥३६॥

आशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च
एकां तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै
पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति
स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति
मनोऽसि प्राजापत्यं॥३७॥

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं
प्राजापत्यो यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री
संपत्क्षयणी वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै
वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥३८॥

तेनैव ब्रह्मं राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं षड्विंशच्च॥१०॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन
तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु
श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं
द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य

ए॒वं वे॒द॒ प्र॒ति॒ य॒ज्ञेन॑ ति॒ष्ठति॒ न य॒ज्ञाद् भ्र॑ं॒शते॒ यो वै य॒ज्ञस्य॒
प्राय॑णं॒ प्रति॒ष्ठाम्॥३९॥

उ॒दय॑नं॒ वे॒द॒ प्र॒ति॒ष्ठिते॒नारि॑ष्टेन॒ य॒ज्ञेन॑ स॒ं॒स्थां ग॑च्छ॒त्या
श्रा॒व॒यास्तु॒ श्रौष॑ड्यज॒ ये य॒जाम॑हे वष॒ट्कार॒ ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॒
प्राय॑णमे॒षा प्र॒ति॒ष्ठैत॑दुदय॑नं॒ य ए॒वं वे॒द॒ प्र॒ति॒ष्ठिते॒नारि॑ष्टेन॒ य॒ज्ञेन॑
स॒ं॒स्थां ग॑च्छ॒ति॒ यो वै सू॒नृता॑यै॒ दोहं॑ वे॒द॒ दुह॑ ए॒वैनां॑ य॒ज्ञो
वै सू॒नृताऽऽश्रा॑व॒येत्यै॒वैना॑म॒हूद॑स्तु॥४०॥

श्रौष॑डित्युपावा॑स्ना॒ग्यजे॑त्युद॒नैषी॑द्ये य॒जाम॑ह॒ इत्यु॑पा॒सद॑द्वष॒ट्कार॑
दो॒ग्येष॑ वै सू॒नृता॑यै॒ दोहो॑ य ए॒वं वे॒द॒ दुह॑ ए॒वैनां॑ दे॒वा
वै सू॒त्रमा॑सत॒ तेषां॑ दि॒शोऽद॑स्य॒न्त ए॒तामा॑र्द्रां प॒ङ्क्ति॑म॒पश्य॑न्ना
श्रा॒व॒येति॑ पुरोवा॒तम॑जनय॒न्नस्तु॒ श्रौष॑डित्य॒भ्रं॒ सम॑प्लावय॒न्
यजे॑ति॒ वि॒द्युत॑म्॥४१॥

अ॒ज॒न॒य॒न् ये य॒जाम॑ह॒ इति॒ प्राव॑र्षय॒न्नभ्य॑स्तनय॒न्
वष॑ट्कारेण॒ ततो॑ वै तेभ्यो॒ दिशः॑ प्राप्या॑यन्त॒ य ए॒वं वे॒द॒
प्रास्मै॒ दिशः॑ प्यायन्ते प्र॒जाप॑तिं॒ त्वोवे॑द॒ प्र॒जाप॑तिस्त्वंवे॒द॒ यं
प्र॒जाप॑तिर्वे॒द॒ स पु॒ण्यो भ॑वत्येष॒ वै छ॑न्द॒स्यः प्र॒जाप॑तिरा
श्रा॒व॒यास्तु॒ श्रौष॑ड्यज॒ ये य॒जाम॑हे वष॒ट्कारो॒ य ए॒वं वे॒द॒ पु॒ण्यो

भवति वसन्तम्॥४२॥

ऋतूनां प्रीणा॒मीत्या॑हर्तवो॒ वै प्रया॒जा ऋतू॑नेव
प्रीणा॑ति॒ तैऽस्मै॑ प्री॒ता यथा॑पूर्वं कल्पन्ते॒ कल्पन्ते॑-
ऽस्मा ऋ॒तवो॑ य ए॒वं वेदा॒ग्नीषोम॑यो॒रहं॑ दे॒वय॒ज्यया॑ चक्षु॑ष्मान्
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषोम॑भ्यां॒ वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ताभ्या॑मे॒व
चक्षु॑रा॒त्मन् ध॑त्ते॒ऽग्नेर॑हं दे॒वय॒ज्यया॑न्ना॒दो भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै
दे॒वाना॑मन्ना॒दस्ते॑नै॒व॥४३॥

अ॒न्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते॒ दब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूया॑स॒ममुं
द॑मे॒यमि॒त्याहे॑तया॒ वै द॒ब्ध्या दे॒वा असु॑रान॒दभ्रु॑वन्
तयै॒व भ्रातृ॑व्यं द॒भ्रोत्य॒ग्नीषोम॑यो॒रहं॑ दे॒वय॒ज्यया॑ वृ॒त्रहा
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषोम॑भ्यां॒ वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन् ताभ्या॑मे॒व
भ्रातृ॑व्य३ स्तृणु॑त इन्द्रा॒ग्नियो॒रहं॑ दे॒वय॒ज्ययेन्द्रि॑या॒व्यन्ना॑दो
भूया॑स॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॑वान्ना॒दो भ॑व॒तीन्द्र॑स्य॥४४॥

अ॒हं दे॒वय॒ज्ययेन्द्रि॑या॒वी भूया॑स॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॑व भ॑वति
महे॒न्द्रस्या॒हं दे॒वय॒ज्यया॑ जे॒मानं॑ म॒हिमानं॑ ग॒मेय॑मि॒त्याह
जे॒मानमे॑व म॒हिमानं॑ गच्छ॒त्यग्नेः॑ स्वि॒ष्टकृ॑तो॒ऽहं दे॒वय॒ज्यया॑-
ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्र॒तिष्ठां॑ ग॒मेय॑मि॒त्याहायु॑रे॒वात्मन् ध॑त्ते॒ प्रति॑

यज्ञेन तिष्ठति॥ 45॥

प्रतिष्ठामहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥११॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु
केवलः॥ इन्द्रं नरो नेमयिता हवन्ते यत्पार्या युनजते
धियस्ताः। शूरो नृषांता शवसश्चकान आ गोमति व्रजे भजा
त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु। इन्द्र
तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते
विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु॥४६॥

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ आ
यस्मिन्त्सुत वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह
दीर्घश्रुतम इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ
सूर्यं रोहयो दिवि। घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं
गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरकिणः।
इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धं शमिव
येमिरे॥ अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदान्ने सुमतिं
गृणानाः। इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु

यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै
पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॥हंसो यत्र पीपरद्यथा नो नावेव
यान्तमुभये हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अ॥होमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि
नीचा यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मा॥
अभिदासन्ति॥ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ
चर्षणीनाम्। अपानुदो जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु
लोकम्॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जंगामा परस्याः। सूक॥ सु॥शायं पविमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून् ताढि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद वि
वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासन्तः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र॥ हवैहवे सुहव॥ शूरमिन्द्रम्। हुवे
नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्र॥ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते
अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व
नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते

रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं
महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो
अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये
पवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येजुं गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः
ओम्। पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा
खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य
लोकेऽवहिता तामाह्नियमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्ण
एहीति पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन्
यज्ञोऽसुराः अदुहत् तेऽसुरा यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै
यज्ञस्य दोहं विद्वान्॥१॥

यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे सा मे सत्याऽऽशीरस्य
यज्ञस्य भूयादित्याहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रप्ता

वै गौर्दुहे प्रत्तेडा यजमानाय दुह एते वा इडाये स्तना
इडोपहृतेति वायुर्वथ्सो यर्हि होतेडामुपह्वयेत् तर्हि
यजमानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेत्॥२॥

मात्रे वथ्समुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं
लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत
तान्देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः पराचीमसुराः सा
देवानुपावर्तत पशवो वै तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्य
कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव
भवति यं॥३॥

कामयेत पशुमान्थस्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत
पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत्
य इडामुपह्वयात्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
ह्वयते व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडां सामि प्राश्नन्ति॥४॥

सामि मूर्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म
वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं संदधाति विच्छिन्नं यज्ञं

समिमं दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह
संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै॥५॥

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु संक्रामन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा
देवत्रा दत्तं कुर्वीतात्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह
यज्ञो वै ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत
आत्मन् पशून् रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति
कुर्वतो मे मोषं दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥६॥

विद्वान्याये द्यं प्राञ्जन्ति यां वै म एकात्रविंशतिश्च॥१॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्मौपोदितिमुवाच
यत्सत्रिणां होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति
होवाच या प्राणेन देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन
पितृनितीं छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति
होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाच गौर्वै॥७॥

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन
मनुष्यान् यां पितृभ्यो घन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं

वेदं पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः
प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै तत्॥८॥

उपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै
प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ
वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति
प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति
होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठा॥९॥

इयं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य
एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै
निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न
छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष
वा इडामुपाह्वथा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे
घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो
भवति॥१०॥

गोर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति विश्वतिश्च॥२॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एवं
देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते

वै दे॒वाः प्र॒त्यक्षं॑ यद् ब्रा॒ह्म॒णास्ता॒नेव॑ तेन॑ प्री॒णात्य॑थो
दक्षि॑णै॒वास्यै॑षाऽथो॑ य॒ज्ञस्यै॑व छि॒द्रम॑पि॒ दधा॑ति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑
क्रू॒रं यद्वि॑लि॒ष्टं तद॑न्वाहा॒र्येण॑ ॥ ११ ॥

अ॒न्वाह॑रति॒ तद॑न्वाहा॒र्यस्या॒न्वाहा॒र्यत्वं॑ दे॒वदू॑ता वा
ए॒ते यदृ॑त्विजो॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॒हर॑ति दे॒वदू॑ताने॒व प्री॑णाति
प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान् व्या॑दि॒शत् स रि॑रि॒चानो॑ऽमन्यत॒
स ए॒तम॑न्वाहा॒र्यम॑भ॒क्तम॑पश्यत् तमा॒त्मन्ना॑धत्त॒ स वा ए॒ष
प्रा॑जाप॒त्यो यद॑न्वाहा॒र्यो यस्यै॑वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते
सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तिमृ॒ध्नोत्य॑प॒रिमि॑तो नि॒रुप्यो॑ऽप॒रिमि॑तः
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑तेः ॥ १२ ॥

आप्त्यै॑ दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत् तद॒सुरा॑ अकुर्वत् ते दे॒वा ए॒तं
प्रा॑जाप॒त्यम॑न्वाहा॒र्यम॑पश्यन् तम॒न्वाह॑रन्त॒ ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्
परा॑सुरा॒ यस्यै॑वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते भव॑त्या॒त्मना॑
परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ यज्ञे॑न॒ वा इ॒ष्टी प॑क्केन॒ पूर्ती॑ यस्यै॑वं
वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते॒ स त्वे॑वेष्टा॒पूर्ती॑ प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽ॒सि ॥ १३ ॥

इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
 पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
 पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
 ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह
 क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके
 प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्रमयति
 नास्यामुष्मिल्लोकेऽन्नं क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह
 बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते
 नराशंसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह
 नराशंसैन वै प्रजापतिः पशूनंसृजत तेनैव पशून्सृजते-
 ऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां
 गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति
 दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्त
 दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमानं उज्जितिमनूजयति

दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपं नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहृत्यन्नं
वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ
दोहौ विद्वान् यजंत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह
इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृहीयात् तर्हि
ब्रूयादेमा अग्नन्नाशिषो दोहंकामा इति सःस्तुता एव देवता
दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन
त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव
यजमानः सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि
रश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः
शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै
विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्यया
सुरेताः॥१८॥

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन्
धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्याह
त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृत्तेनैव पशूनां

रूपमात्मन् धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं
तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासमित्याहैतस्माद्वै
मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन॥१९॥

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदो-
ऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं
वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्
तस्य नामं गृहीयात् तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनः
रायस्पोषः सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं
पशूनांप्रोत्याऽस्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद॥२०॥

दृशपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्रोत्यष्टौ च॥४॥—[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो
यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं
यजमानो यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह
ध्रुवामेवाऽऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं
यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिं
स्त्वा दधामि सह यजमानेनेति॥२१॥

आहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिन्नेवैनं

दधाति सुह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते
यद्यजमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो
यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं
प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवस॑ सोदकं
यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतत्॥ २२॥

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि
निनयति स्व एवाऽऽयतने सूयवस॑ सोदकं कुरुते
सदसि सन्मे भूया इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं
यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं
यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै
दर्शपूर्णमासयोरवभृथः॥ २३॥

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव
सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननप-
ज्य्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा
यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपज्य्यमभि जयति विष्णोः
क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं
जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि

जयति॥ २४॥

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥५॥ [५]

अगन्म् सुवः सुवर्गन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति
संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह
यथायजुरेवैतत् सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे
धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः॥ २५॥

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान्
क्रमेत य इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो
यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव
लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहति
सं॥ २६॥

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमावृतम्
इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनुं पर्यावर्तते
दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनुं पर्यावर्तते तस्मादक्षिणो-

ऽर्धं आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिषम्॥ २७ ॥

एवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा
ते अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो
वसीयान् भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते बहु वै
गार्हपत्यस्यान्ते मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां
गार्हपत्यमुप तिष्ठते पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां
प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत इत्याह॥ २८ ॥

यथायजुरेवैतच्छतं हिमा इत्याह शतं त्वा
हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं
करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति
ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात् तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी
पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति
ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥ २९ ॥

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति

प्रजापतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं
प्रदहोऽग्नें व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति
न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते
तमभि नि वर्तते यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य
पुनरालम्भस्तेनैवैनं पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य
आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्टा
प्रादुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव
सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य प्रजायां वाजी
जायते॥३१॥

यः स मशिषं गृहपत इत्याह यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥६॥।[६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो
गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति
नः॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥
वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदिति नाम वचसा करामहे।
यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म
साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अ॒न्तर॒मृत॑म॒प्सु भै॑ष॒जम॒पामु॑त प्रश॑स्ति॒ष्वश्वा॑ भवथ
वा॒जिनः॥ वा॒युर्वा॑ त्वा॒ मनु॑र्वा त्वा गन्ध॒र्वाः स॒प्तवि॑ंशतिः।
ते अ॒ग्रे अ॒श्व॑मायु॒ञ्जन्ते अ॑स्मि॒ञ्जव॑माद॒धुः॥ अ॒पां न॑पादाशुहेम॒न्
य ऊ॒र्मिः क॒कुद्भान् प्रतू॑र्ति॒र्वाज॒सात॑म॒स्तेना॒यं वाज॑ं सेत्॥
वि॒ष्णोः क्रमो॑ऽसि॒ वि॒ष्णोः क्रान्त॑म॒सि वि॒ष्णोर्वि॑क्रान्तमस्य॒ङ्कौ
न्य॒ङ्काव॑भितो॒ रथं॑ यौ ध्वा॒न्तं वा॑ता॒ग्रम॑नु॒ संच॑रन्तौ
दू॒रेहै॑तिरिन्द्रि॒यावा॑न्प॒त॒त्री ते नो॑ऽग्र॒यः प॑प्र॒यः पा॑रयन्तु॥ ३३॥

अ॒प्सु न्य॒ङ्कौ प॑ञ्चदश च॥ ७॥ [७]

दे॒वस्या॒हं स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वाज॑जिता॒ वाजं॑
जे॒षं दे॒वस्या॒हं स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वाज॑जिता॒
व॒र्षि॑ष्ठं नाकं॑ रु॒हेय॑मिन्द्रा॒य वाचं॑ वद॒तेन्द्रं॑ वाजं॑
जा॒पय॑तेन्द्रो॒ वाजं॑मजयित्। अ॒श्वा॑जनि॒ वाजि॑नि॒ वाजे॑षु
वा॒जिनी॑व॒त्यश्वा॑न्त्स॒मत्सु॑ वाजय॥ अ॒र्वा॑सि॒ सप्ति॑रसि
वा॒ज्य॑सि॒ वाजि॑नो॒ वाजं॑ धावत म॒रुता॑ प्रस॒वे ज॑यत॒ वि
यो॒ज॑ना मिमीध्व॒मध्व॑नः स्क॒न्नीत॥ ३४॥

का॒ष्ठां ग॑च्छत॒ वाजे॑वाजेऽवत वाजिनो नो॒ धने॑षु वि॒प्रा
अ॒मृता॑ ऋ॒तज्ञाः॥ अ॒स्य म॒ध्वः पि॑बत मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता या॑त

प॒थिभिर्दे॒व्या॒नैः॑ ॥ ते नो॒ अर्व॑न्तो ह॒वन्श्रु॒तो ह॒वं वि॒श्वे शृ॒ण्वन्तु
वा॒जिनः॑ ॥ मि॒तद्र॑वः स॒हस्र॒सा मे॒धसा॑ता स॒निष्य॑वः । म॒हो
ये रत्न॑ः स॒मिथे॑षु ज॒भ्रिरे॑ शं नो॒ भव॑न्तु वा॒जिनो॒ हवै॑षु ॥
दे॒वता॑ता मि॒तद्र॑वः स्व॒र्काः । ज॒म्भय॑न्तोऽहिं वृ॒कः र॒क्षाः सि॒
सने॑म्य॒स्मद्यु॑यवन् ॥ ३५ ॥

अमी॑वाः ॥ ए॒ष स्य॑ वा॒जी क्षि॑प॒णिं तु॑र॒ण्यति॑ ग्री॒वायां॑
ब॒द्धो अ॑पि॒क॒क्ष आ॒सनि॑ । क्र॒तुं दधि॑क्रा अ॒नु सं॒तवी॑त्वत्
प॒थाम॑ङ्का॒स्यन्वा॒पनी॑फणत् ॥ उ॒त स्मा॑स्य॒ द्रव॑तस्तु॒रण्य॑तः
प॒र्णं न वे॑र॒नु वा॒ति प्र॑ग॒र्धिनः॑ । श्ये॒नस्ये॑व ध्रज॑तो अ॒ङ्गसं॑
परि॑ दधि॒क्राव्णः॑ स॒होर्जा॑ तरि॒त्रतः॑ ॥ आ मा॒ वाज॑स्य
प्र॒स॒वो ज॑ग॒म्या॒दा द्या॑वा॒पृथि॒वी वि॒श्वश॑म्भू । आ मां ग॒न्तां
पि॒तरा॑ ॥ ३६ ॥

मा॒तरा॒ चाऽऽमा॒ सोमो॑ अमृ॒तत्वा॑य॒ गम्या॑त् ॥
वा॒जिनो॑ वाज॒जितो॑ वाज॑ः स॒रिष्य॑न्तो वाजं जे॒ष्यन्तो॑
बृ॒ह॒स्पते॑र्भा॒गम॑व॒ जिघ्र॑त॒ वाजिनो॑ वाज॒जितो॑ वाज॑ः
स॒सृ॒वाः सो॒ वाजं॑ जि॒गि॒वाः सो॒ बृ॒ह॒स्पते॑र्भा॒गे नि मृ॑द्वमि॒यं
वः सा स॒त्या सं॒धाऽभू॑द्यामिन्द्रे॒ण स॒मध॑ध्व॒मजी॑जिप॒त

वनस्पतय॒ इन्द्रं॒ वाजं॒ विमुच्यध्वम्॥३७॥

स्कन्नीत॒ युयवन्ति॒रा द्विच॑त्वारि॒शच्च॥८॥ [८]

क्षत्र॒स्योल्ब॑मसि क्षत्र॒स्य योनि॑रसि जाय॒ एहि॒ सुवो॒
रोहा॑व॒ रोहा॑व॒ हि सुव॑र॒हं ना॑वुभयोः सुवो॑ रोक्ष्यामि॒ वाजं॑श्च
प्रस॒वश्चा॑पिजश्च॒ क्रतु॑श्च॒ सुव॑श्च॒ मूर्धा च॒ व्यश्मि॑यश्चाऽ-
ऽन्त्याय॒नश्चान्त्य॑श्च॒ भौवन॑श्च॒ भुवन॑श्चाधि॒पति॑श्च। आयु॑र्य॒ज्ञेन॑
कल्प॑तां प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्प॑ताम॒पानः॥३८॥

य॒ज्ञेन॑ कल्प॑तां व्या॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्प॑तां चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑
कल्प॑तां॒ श्रोत्रं॑ य॒ज्ञेन॑ कल्प॑तां मनो॑ य॒ज्ञेन॑ कल्प॑तां
वाग्य॒ज्ञेन॑ कल्प॑तामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्प॑तां य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑
कल्प॑तां॒ सुव॑र्दे॒वा अ॑गन्मा॒मृता॑ अभू॒म प्र॒जाप॑तेः प्र॒जा
अ॒भू॒म सम॑हं प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जा सम॑ह॒ राय॑स्पोषेण॒
सं मया॑ राय॑स्पोषोऽन्नाय॒ त्वाऽन्ना॑द्याय॒ त्वा वाजा॑य॒ त्वा
वाज॑जित्यायै॒ त्वाऽमृत॑मसि॒ पुष्टि॑रसि प्र॒जन॑नमसि॥३९॥

अ॒पा॒नो वाजा॑य॒ नव॑ च॥९॥ [९]

वाज॑स्ये॒मं प्र॑स॒वः सु॑षुवे॒ अग्रे॒ सोम॒॑ राजा॑न॒मोष॑धीष्वप्सु।
ता अ॒स्मभ्यं॒ मधु॑मतीर्भवन्तु॒ वय॒॑ राष्ट्रे॒ जा॑ग्रियाम॒ पुरोहि॑ताः॥

वाज॑स्येदं प्र॑स॒व आ ब॑भूवे॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि स॒र्वतः॑।
 स वि॒राजं॑ पर्येति प्र॒जानन् प्र॒जां पु॒ष्टिं वर्ध॑यमानो अस्मे॥
 वाज॑स्ये॒मां प्र॑स॒वः शि॑श्रिये दि॒वमि॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि
 स॒म्राट्। अदि॑त्सन्तं दापयतु प्र॒जानन् र॒यिं॥४०॥

च॒ नः॒ सर्व॑वीरां॒ नि य॑च्छतु॥ अ॒ग्ने अ॒च्छां वदे॑ह नः॒ प्रति॑
 नः सु॒मना॑ भव। प्र णो॑ यच्छ भुवस्पते धन॒दा अ॑सि न॒स्त्वम्॥
 प्र णो॑ यच्छत्व॒र्यमा॒ प्र भ॒गुः प्र बृ॑हस्पतिः। प्र दे॒वाः प्रोत॑
 सू॒नृता॒ प्र वा॒ग्दे॒वी द॑दातु नः॥ अ॒र्यम॑णं बृहस्पतिमिन्द्रं दाना॑य
 चोद॑य। वाचं॒ विष्णु॑ꣳ सर॑स्वतीꣳ सवि॒तारम्॥४१॥

च॒ वा॒जिनम्॥ सोम॑ꣳ राजा॑नं वरु॒णम॒ग्निम॒न्वार॑भामहे।
 आ॒दि॒त्यान् वि॒ष्णुꣳ सूर्य॑ ब्र॒ह्माणं॑ च॒ बृ॒हस्प॑तिम्॥ दे॒वस्य॑ त्वा
 सवि॑तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नोर्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याꣳ सर॑स्वत्यै
 वा॒चो य॑न्तुर्य॒त्रेणा॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामीन्द्र॑स्य
 बृ॒हस्प॑ते॒स्त्वा साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामि॥४२॥

र॒यिꣳ स॑वि॒तारꣳ ष॒ट्त्रिꣳश॑च्॥१०॥ [१०]

अ॒ग्निरेका॑क्षरेण॒ वाच॑मुद॒जय॑द॒श्विनौ॒ द्यक्ष॑रेण प्रा॒णापा॒नावु॑द॒ज
 वि॒ष्णुस्य॑क्षरेण॒ त्री॒ल्लो॒कानु॑द॒जय॑त् सोम॑श्चतु॒रक्ष॑रेण॒ चतु॑ष्पदः

प॒शूनुद॑जयत् पू॒षा प॒ञ्चाक्ष॑रेण प॒ङ्क्ति॑मुद॑जयद्वा॒ता षड॑क्षरेण
 षड॑तूनुद॑जयन्म॒रुतः स॒प्ताक्ष॑रेण स॒प्तप॑दाः श॒क्र॑रीमुद॑जयन्
 बृह॑स्पतिर॒ष्टाक्ष॑रेण गाय॒त्रीमुद॑जयन्मि॒त्रो नवा॑क्षरेण त्रि॒वृत्तः
 स्तोम॑मुद॑जयत् ॥ ४३ ॥

वरु॑णो द॒शाक्ष॑रेण वि॒राज॑मुद॑जयदिन्द्र॒ एका॑दशाक्षरेण
 त्रि॒ष्टुभ॑मुद॑जयद् वि॒श्वे दे॒वा द्वा॑दशाक्षरेण जग॑तीमुद॑जयन्
 वस॑वस्त्रयो॑दशाक्षरेण त्रयो॑दशः स्तोम॑मुद॑जयन् रु॒द्राश्चतु॑र्दशाक्षरे
 चतु॑र्दशः स्तोम॑मुद॑जयन्नादित्याः प॒ञ्चद॑शाक्षरेण प॒ञ्चद॑शः
 स्तोम॑मुद॑जयन्नादिति॒ष्पोड॑शाक्षरेण षोड॑शः स्तोम॑मुद॑जयत्
 प्र॒जाप॑तिः स॒प्तद॑शाक्षरेण स॒प्तद॑शः स्तोम॑मुद॑जयत् ॥ ४४ ॥

अ॒ज॒यत् षट्॑त्वारि॒ंशच्च॑ ॥ ११ ॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि नृ॒षदं॑ त्वा द्रु॒षदं॑ भुव॒न॒सद॑मिन्द्रा॒य
 जुष्टं॑ गृ॒ह्णाम्ये॒ष ते यो॒नि॒रिन्द्रा॑य त्वो॒प॒या॒मगृ॑हीतो-
 ऽस्य॑प्सुषदं॑ त्वा घृ॒त॒सदं॑ व्योम॒सद॑मिन्द्रा॒य जुष्टं॑ गृ॒ह्णाम्ये॒ष
 ते यो॒नि॒रिन्द्रा॑य त्वो॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि पृथि॒विषदं॑ त्वा-
 ऽन्तरि॑क्ष॒सदं॑ ना॒क॒सद॑मिन्द्रा॒य जुष्टं॑ गृ॒ह्णाम्ये॒ष ते यो॒नि॒रिन्द्रा॑य
 त्वा ॥ ये ग्र॑हाः पञ्च॒ज॒नीना॒ येषां॑ ति॒स्रः प॑रम॒जाः । दै॒व्यः

कोशः॥४५॥

समुज्जितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जः५ समग्रभीमेष
ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः५ रसमुद्वयसः५ सूर्यरश्मिः५
समाभृतम्। अपाः५ रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष
ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि
घृणिरुरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः५ स्वायां
यत्तनुवां तनूमैरयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा
जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा॥४६॥

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥१२॥

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः।
अन्विन्द्रः५ रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥
अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये।
अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥
इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न ह्यस्या अपरं
चन जरसा॥४७॥

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर् ऋते।
यस्येदमप्यः५ हविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो

मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी
अभ्यसेतां नृमणस्य महा स जनासु इन्द्रः॥ आ ते मह
इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत् समरन्तु सेनाः। पताति दिद्युन्नर्यस्य
बाहुवोर्मा ते॥४८॥

मनो विष्वद्रियग्विचारीत्॥ मा नो मर्धोरा भरा दद्धि तन्नः
प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् ते। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् ते
उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत्
परिष्ठाद्विद्वा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिंनं
दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व॥४९॥

प्र यन्धि॥ प्रदातारं हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा
हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छु दक्षिणादोत सव्यात्॥
प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषाढुष्मी राजा वृत्रहा सौमपावा।
अस्मिन् यज्ञे बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाः अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः।
बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य॥५०॥

पतयः स्याम॥ तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे
सौमनसे स्याम। स सुत्रामा स्ववाः इन्द्रो अस्मे आराचिद्वेषः

सनुतर्युयोतु॥ रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः।
क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥ प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत।
अभीके चिदु लोककृत् सुङ्गे समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि
चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका अधि धन्वसु॥५१॥

जरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥13॥ [१३]

॥अष्टमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये
प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं
वासः कृष्णतूषं दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण
एष ते निर्ऋते भागो भूते हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः
स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं चरुं निर्वपति
वरो दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
दक्षिणाऽग्नीषोमीयम्॥१॥

एकादशकपालं हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो
वही दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही

दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो
 दक्षिणा सौम्यः श्यामाकं चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै
 चरुः सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणा॥२॥

अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं
 द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतः
 सप्तकपालं वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम्॥३॥

आग्नेयमष्टादश॥२॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां
 कायमेककपालं प्रघास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः
 कर्मभेण सजोषसः॥ मो षू ण इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते
 शुष्मिन्नवया। मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो
 वन्दते गीः॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रियो।
 यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि
 तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा
 मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं सुदानवः॥४॥

वयं यद् विंशतिश्च॥३॥ [३]

अ॒ग्नयेऽनी॑क॒वते॒ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सा॒कः॑
 सूर्ये॑णोद्य॒ता म॒रुद्भ्यः॑ सा॒न्तप॑नेभ्यो म॒ध्यंदि॑ने च॒रुं म॒रुद्भ्यो॑
 गृह॑मे॒धिभ्यः॑ सर्वा॑सां दु॒ग्धे सा॒यं च॒रुं पूर्णा॑ द॒र्वि परा॑ पत॒
 सु॒पूर्णा पुन॑राप॒त। व॒स्त्रेव॑ वि क्री॒णाव॑हा इष॒मूर्जः॑ शत॒क्रतो॥
 दे॒हि मे ददा॑मि ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे। नि॒हार॒मिन्नि मे॑
 हरा॑ नि॒हार॒म्॥५॥

नि ह॑रामि ते॥ म॒रुद्भ्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ पुरो॒डाशः॑
 स॒प्तक॑पालं॒ निर्व॑पति सा॒कः॑ सूर्ये॑णोद्य॒ताग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒
 निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुः॑ सा॒वित्रं॑ द्वा॒दश॑कपालः॑
 सा॒रस्व॑तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुमै॑न्द्रा॒ग्नमे॑का॒दश॑कपालमै॒न्द्रं
 च॒रुं वै॑श्व॒कर्म॑णमे॒कक॑पालम्॥६॥

हरा॑ नि॒हारं॑ त्रिं॒शच्च॑॥४॥ [४]

सोमा॑य पि॒तृम॑ते॒ पुरो॒डाशः॑ षट्क॑पालं॒ निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑
 ब॒र्हिष॑द्भ्यो धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्नि॒ष्वात्ते॑भ्योऽभि॒वान्या॑यै दु॒ग्धे
 म॒न्थमे॒तत् ते॑ तत् ये च॒ त्वाम॑न्वे॒तत् ते॑ पि॒ताम॑ह प्र॒पिता॑मह॒

ये च त्वामन्वत्रं पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसंदृशं त्वा
वयं मघवन् मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि
वशाः अनु॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ७॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत
स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥
अक्षन् पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त
पितरः॥ परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा
पितृन्सुविदत्राः अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ मनो
न्वा हुवामहे नाराशः सेन स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥
आ॥ ८॥

न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्य
दृशे॥ पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः
सचेमहि॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा
जिहिःसिम॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु
दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम्॥ ९॥

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥ ५॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैकं एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्तै रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष तै रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व
भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं
सुभेषजम्॥१०॥

यथाऽसति॥ सुगं मेषाय मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः कर्द्यथा नो वस्यसः कर्द्यथा
नः पशुमतः कर्द्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे
सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मा-
ऽमृतात्॥ एष तै रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो
मूर्जवतोऽतीह्यवततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं
द्वादशगवः सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं
गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं
धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः

पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो
बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रक्षः संदग्धः रक्ष इदमहः
रक्षोऽभि सं दहाम्यग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे
वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो
दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्याः रक्षसो वधं जुहोमि हतः रक्षोऽवधिष्म रक्षो
यद्वस्ते तदक्षिणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चचत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै
चरुः राकायै चरुः सिनीवात्यै चरुं कुह्वै चरुं
मिथुनौ गावौ दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं
वामनो वही दक्षिणा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं
निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा
सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुः श्यामो
दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा

वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा॥१४॥

निरष्टौ च॥८॥

बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृह ऋषभो दक्षिणा
ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुं
परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा
दक्षिणाऽऽग्नेयमृष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा
वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा
मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं
द्वादशकपालं॥१५॥

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालः
संग्रहीतुर्गृहे सवात्यो दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे
श्यामो दक्षिणा रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल
उद्धारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति
निर्वपतीन्द्रायाः होमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा
वृत्रं वध्यान्मैत्राबारुहस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे
स्वयंमूर्ते स्वयंमथित आज्य आश्वत्थे॥१६॥

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपुत्रायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बार्हस्पत्यो
येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं
बर्हिः स्वयंकृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा॥१७॥

सवित्रं द्वादशकपालमाश्वत्ये त्रयस्त्रिंशच्च॥१८॥ [९]

अग्रये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां
रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं
चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां
मित्राय सत्यायाऽऽम्बानां चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं
चरुं सविता त्वां प्रसवानां सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो
वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां॥१८॥

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणम-
नमित्राय सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय
महते जानंराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं

ब्राह्मणानां॑ राजा॒ प्रति॒ त्यन्नाम॑ रा॒ज्यम॑धायि॒ स्वां
तनु॑वं वरु॑णो अशि॒श्रेच्छु॑चै॒र्मित्र॑स्य॒ व्रत्या॑ अभू॒माम॑न्महि
मह॑त ऋ॒तस्य॑ नाम॒ सर्वे॑ ब्रा॒ता वरु॑णस्याभू॒वन्वि मि॒त्र
ए॒वैररा॑तिम॒तारी॒दसू॑षुदन्त॒ यज्ञि॑या॒ ऋ॒तेन॑ व्यु॒ त्रितो॑
ज॒रिमा॑णं न आ॒नङ् वि॒ष्णोः क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑ क्रान्तम॑सि॒
विष्णो॑र्वि॒क्रान्त॑मसि॥१९॥

पशूनां ब्राताः पञ्चविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

अ॒र्थेतः॑ स्था॒ऽपां पति॑रसि॒ वृषा॑स्य॒र्मिर्वृष॑सेनो॑ऽसि
व्रज॒क्षितः॑ स्थ म॒रुता॑मोजः॒ स्थ सूर्य॑वर्चसः॒ स्थ सूर्य॑त्वचसः
स्थ मा॒न्दाः स्थ वा॑शाः॒ स्थ श॑क्करीः॒ स्थ विश्व॑भृतः॒ स्थ
जन॑भृतः॒ स्थाऽग्ने॑स्तेज॒स्याः स्थाऽपा॑मोष॒धीना॒॑ रसः॑
स्थाऽपो दे॒वीर्मधु॑मती॒रगृ॑ह्ण॒न्नूर्ज॑स्वती॒ राज॑सूयाय॒ चिता॑नाः।
याभि॑र्मि॒त्रावरु॑णाव॒भ्यषि॑ञ्चन् याभि॑रिन्द्रम॒नय॑न्नत्यरा॑तीः॥
रा॒ष्ट्रदाः॑ स्थ रा॒ष्ट्रं दत्त॑ स्वाहा॒ राष्ट्र॑दाः स्थ रा॒ष्ट्रम॑मुष्मै
दत्त॥२०॥

अत्येकादश च॥११॥ [११]

दे॒वीरा॑पः सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्य॒ध्वं महि॑ वर्चः

क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः
 क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य
 दात्रमसि शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन
 स्वाहा राजसूयाय चितानाः॥ सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता
 अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पुस्त्यासु चक्रे वरुणः
 सधस्थमपा९ शिशुः॥२१॥

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्याविन्नो
 अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रो वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा
 आविन्नो मित्रावरुणावृतावृधावाविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते
 आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नो ऽयमसावामुष्यायणो-
 ऽस्यां विश्वस्मिन् राष्ट्रे महते क्षत्राय महत आधिपत्याय
 महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं
 ब्राह्मणाना९ राजेन्द्रस्य॥२२॥

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वेध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ
 पात मा प्रत्यश्च पात मा तिर्यश्चमन्वश्च मा पात दिग्भ्यो
 मा पात विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसां
 विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्याऽऽरोहतं वरुण मित्र गर्तं

ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च॥२३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिंशच्च॥१२॥

समिधमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथस्तोमो
रथन्तरं सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा
छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं
विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो
वैरूपं सामं मरुतो देवता विद्वविणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप्
त्वा॥२४॥

छन्दसामवत्वेकविंशः स्तोमो वैराजं सामं मित्रावरुणौ
देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्क्तिस्त्वा छन्दसामवतु
त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमो शाक्ररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता
वर्चो द्रविणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च
समितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च
ज्योतिष्मांश्च सत्यश्चर्तुपाश्च॥२५॥

अत्यंहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा
घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽंशाय स्वाहा भगाय स्वाहा

क्षेत्रस्य॑ पत॑ये॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे
स्वाहा॑ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ ऽद्ध्यः
स्वाहा॑ ष॑धीभ्यः॒ स्वाहा॑ वन॑स्पति॒भ्यः स्वाहा॑ चरा॑चरेभ्यः॒ स्वाहा॑
परि॑प्लवेभ्यः॒ स्वाहा॑ सरी॑सृपेभ्यः॒ स्वाहा॑॥२६॥

अनुष्टुप्स्वर्तपाश्च॑ सरीसृपेभ्यः॒ स्वाहा॑॥१३॥ [१३]

सोम॑स्य॒ त्विषि॑रसि॒ तवे॑व मे॒ त्विषि॑र्भूयाद॒मृत॑मसि॒ मृत्यो॑र्मा
पाहि॑ दि॒द्योन्मा॑ पा॒ह्यवै॑ष्टा द॒न्दशू॑का॒ निर॑स्तं नमु॑चेः शि॒रः॥
सोमो॑ राजा॒ वरु॑णो दे॒वा ध॑र्म॒सुव॑श्च॒ ये। ते ते॒ वाच॑ः सुव॒न्तां
ते ते॑ प्रा॒णः सु॑व॒न्तां ते ते॒ चक्षुः॑ सुव॒न्तां ते ते॒ श्रोत्र॑ः
सुव॒न्ताः सोम॑स्य॒ त्वा द्यु॑म्नेना॒भिषि॑श्चाम्य॒ग्नेः॥२७॥

तेज॑सा॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सेन्द्र॒स्येन्द्रि॑येण॑ मि॒त्रावरु॑णयोर्वी॒र्येण॑
म॒रुता॑मोज॑सा॒ क्ष॒त्राणां॑ क्ष॒त्रप॑तिर॒स्यति॑ दि॒वस्पा॑हि
स॒माव॑वृ॒त्रन्न॑ध॒रागु॑दी॒चीर॑हि॒ बुध्रि॑यमनु॒ संच॑रन्ती॒स्ताः पर्व॑तस्य
वृष॑भस्य॒ पृष्ठे॑ नाव॑श्चरन्ति॒ स्वसि॑च॒ इया॑नाः॥ रु॒द्र यत्ते॒
ऋ॒यी परं॒ नाम॒ तस्मै॑ हु॒तम॑सि॒ यमे॑ष्टमसि॒ प्रजा॑पते॒ न
त्वदे॑तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॑तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते
जुहु॑मस्तन्नो॒ अस्तु॒ वय॑ः स्या॒म प॑त॒यो रयी॑णाम्॥२८॥

अग्नेस्तैकादश च॥14॥ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यान्मित्रावरुणयोस्
प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे
जेषमाप्तं मनः समहमिन्द्रियेण वीर्येण पशूनां मन्युरसि
तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो मात्रे पृथिव्यै माऽहं मात्रं पृथिवीं
हिंसिषं मा॥२९॥

मां माता पृथिवी हिंसीदियं दस्यायुरस्यायुर्मे धेह्यूर्गस्यूजं
मे धेहि युङ्क्षि वचोऽसि वचो मयि धेह्यग्रये गृहपतये
स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहेन्द्रस्य बलाय स्वाहा
मरुतामोजसे स्वाहा हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्धोमसदजा गोजा
ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥३०॥

हिंसिषं मर्तजास्त्रीणि च॥15॥ [१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वैर्देवैः क्षत्रस्य नाभिरसि
क्षत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वा
हिंसीन्मा मां हिंसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यांस्वा

साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न् त्व५ राजन् ब्रह्माऽसि सविता-
 ऽसि सत्यसवो ब्रह्मा ३ न् त्व५ राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि
 सत्यौजाः॥३१॥

ब्रह्मा ३ न् त्व५ राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा
 ३ न् त्व५ राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रो-
 ऽसि वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्यय५ राजाऽभूत् सुश्लोकां
 4 सुमङ्गलां 4 सत्यराजा ३ न्। अपां नष्ट्रे स्वाहोर्जो नष्ट्रे
 स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहा॥३२॥

सत्यौजाश्चत्वारि५शत्॥१६॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
 वथ्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा
 पौष्णं चरुः श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः शितिपृष्ठो
 दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं
 महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालः
 शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥३३॥

आग्नेयं द्विचत्वारि५शत्॥१७॥

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां

प्र यच्छति दशभिर्वत्सतुरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो
भवति शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशः स्तोत्रं भवति
प्राकाशावध्वर्यवे ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मः होत्रे-
ऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां
मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छः सिने वासंसी नेष्टापोतृभ्याः
स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानङ्गाहमग्नीधे भार्गवो होता
भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ ३४॥

वारवन्तीयं चत्वारिं च॥ 18॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालं
दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गीं पष्ठौही दक्षिणा
मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुः
शितिपृष्ठो दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं
पृश्निं पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति
सरस्वते सत्यवाचं चरुः सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं
द्वादशकपालं तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥ ३५॥

आग्नेयः सप्तचत्वारिंशत्॥ 19॥ [१९]

आग्नेयमृष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
 द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमृष्टाकपालं वैश्वानरं
 द्वादशकपालं दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं
 चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं
 चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दक्षिणा॥३६॥

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥२०॥ [२०]

स्वाद्धीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 स॥सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुत॥ सोम॥ सूर्यस्य
 दुहिता। वारेण शश्वता तना॥ वायुः पूतः पवित्रेण
 प्रत्यङ्गसोमो अतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग
 यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत
 भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥ आश्विनं धूम्रमा
 लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति
 सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं सोमप्रतीकाः
 पितरस्तृष्णुत वडंबा दक्षिणा॥३७॥

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥२१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
 दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
 अग्नाविष्णू महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
 दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र
 णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु।
 आ नो दिवो बृहतः॥३८॥

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी
 जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते
 जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥
 एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः।
 बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥
 बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्युमद्विभाति क्रतुमञ्जनेषु।
 यद्दीदयच्छवसा॥३९॥

ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो
 मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥
 प्र बाहवांसि सृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन।
 आ नो जनै श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥

अ॒ग्निं वः॑ पू॒र्व्यं गि॒रा दे॒वमी॑डे॒ वसू॑नाम्। स॒पर्य॑न्तः पुरु॒प्रियं॑
मि॒त्रं न क्षे॑त्र॒साध॑सम्॥ म॒क्षू दे॒वव॑तो रथः॥४०॥

शू॒रो वा पृ॑थ्सु का॒सु चि॑त्। दे॒वानां॑ य इ॒न्मनो॑ यज॑मान॒
इय॑क्षत्य॒भीद॑य॒ज्वनो॑ भुवत्॥ न य॑ज॒मान रि॑ष्यसि॒ न सु॑न्वान्
न दे॒वयो॑॥ अ॒स॒दत्र॑ सु॒वीर्य॑मु॒त त्यदा॑श्व॒श्विय॑म्॥ नकि॑ष्टं
क॒र्मणा॑ न॒शन्न॑ प्र यो॒षन्न॑ यो॒षति॑॥ उ॒पं क्ष॑रन्ति॒ सिन्ध॑वो
मयो॒भुव॑ ई॒जानं॑ च॒ यक्ष्य॑माणं च धे॒नवः॑। पृ॒णन्त॑ च॒ पपु॑रिं
च॥४१॥

श्र॒व॒स्यवो॑ घृ॒तस्य॑ धा॒रा उ॒पं य॑न्ति वि॒श्वतः॑॥ सोमा॑रु॒द्रा
वि वृ॑हतं वि॒षूची॑म॒मीवा॑ या नो ग॒यमा॑वि॒वेश॑। आ॒रे बा॑धेथां
नि॒र्ऋ॑तिं प॒राचैः॑ कृ॒तं चि॑दे॒नः प्र॑मु॒मुक्त॑म॒स्मत्॥ सोमा॑रु॒द्रा
यु॒वमे॒तान्य॒स्मे वि॒श्वा त॑नू॒षु भे॑ष॒जानि॑ ध॒त्तम्। अ॒वं स्य॑तं
मु॒ञ्चतं॑ य॒न्नो अ॑स्ति॒ तनू॑षु ब॒द्धं कृ॑तमे॒नो अ॒स्मत्॥ सोमा॑पू॒षणा॒
ज॒न॒ना र॑यीणां ज॒न॒ना दि॒वो ज॒न॒ना पृ॑थि॒व्याः। जा॒तौ वि॒श्वस्य॑
भु॒व॒नस्य॑ गो॒पौ दे॒वा अ॑कृ॒ण्वन्न॑मृ॒तस्य॑ नाभि॑म्॥ इ॒मौ दे॒वौ
जा॒य॒मानौ जु॑षन्ते॒मौ तमा॑र॒सि गू॑हता॒मजु॑ष्टा। आ॒भ्यामि॒न्द्रः
प॒क्वमा॑मा॒स्वन्तः॑ सोमा॑पू॒षभ्यां॑ ज॒नदु॑स्त्रिया॒सु॥४२॥

बृहत्तः शर्वसा रथः पपुंरिं च दिवो जनंना पञ्चविंशतिश्च॥22॥—————[२२]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वंसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं
वषट्कारोऽसौ सौरिं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥11॥ वायव्यमाग्नेयीङ्क्षुण्णग्रीवीमसावादित्यो
वा अंहोरात्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥65॥ वायव्यं प्रमोषीः॥ ———

—————॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ —————॥—————[२३]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वायव्यं श्वेतमालंभेत भूतिकामो वायुर्वैH क्षेपिष्ठा देवता
वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति
भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनमीश्वरा प्रदह इत्येतमेव
सन्तं वायवे नियुत्वन्त आलंभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्द्धृत एव
भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (1)

वायवे नियुत्वन्त आलंभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः
प्रजा नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजा नस्योता नियच्छति

ग्राम्यैव भवति नियुत्वन्ते भवति ह्रुवा एवास्मा अनपगाः
करोति वायवे नियुत्वन्त आलभेत प्रजाकामः प्राणो वै
वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य प्रजायाः (2)

अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दते वायुमेव
नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्राणापाना-
भ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजाँवायवे नियुत्वन्त आलभेत
ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा
एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वन्तः
स्वेन भागधेयेनोप (3)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत्सोऽकामयत
प्रजाः पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ
प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आ-
ऽलभत ततो वै स प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः
(4)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजन्तूपरमालभेत
प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै

प्रजां पशून्प्रजनयति यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं
 यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्ववां यदव्या इव
 शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
 पशवस्तान् (5)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णत्रैतमालभेत पशुकामो द्वौ
 वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिन्तृतीयः
 सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै
 पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता
 सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो
 यूपो भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पर्शव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं
 पशून्वरुन्धे॥६॥

—[१] भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः
 स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्त्रयोदश च।⁽¹⁾

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्ता
 वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत् ता अस्मै न
 पुनरददात्सोऽब्रवीद्वरं वृणीष्वथ मे पुनर्देहीति तासां
 वरमाऽलभत् स कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः

स्यात्स एतं वारुणं कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुणम्
(7)

एव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया
समृद्धौ सुवर्भानुरासुरः सूर्यन्तमसाऽविद्धत्तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य यत्प्रथमन्तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णा-
ऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी यत्तृतीयः सा बलक्षी
यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविऽर्वशा (8)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयः समभूत्कस्मा
इममालप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पशुभिः
प्र प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय
(9)

आ लभेतादित्यानेव कामः स्वेनं भागधेयेनोपधावति
त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो
न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एता

मल्हा आलंभन्ताग्नेयीङ्कुष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः
 श्वेतां बार्हस्पत्यान्ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
 स्यात्तस्मा एता मल्हा आलंभेत (10)

आग्नेयीङ्कुष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बार्हस्पत्यामेता
 एव देवताः स्वेन भागधेयेनोपधावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधति
 ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्तां प्रातराग्नेयीङ्कुष्णग्रीवीमालंभेत
 ग्रीष्मे मृद्धन्दिने संहितामैन्द्रीः शरदंपराह्णे श्वेतां
 बार्हस्पत्यात्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्तां
 प्रातर्ग्रीष्मे मृद्धन्दिने शरदंपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि
 तान्येव (11)

अव रुन्धे सं वथ्सुरं पर्यालभ्यन्ते सं वथ्सुरो वै
 ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सं वथ्सुर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
 ब्रह्मवर्चस्येव भवति गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भं
 इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं मेषीमालंभेत य ईश्वरो
 वाचो वदितोः सन्वाचन्न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्मिन् (12)

वाचन्दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति

तस्मा॑न्मनु॒ष्याः॑ सर्वा॑ वाचं॑ वदन्त्याग्ने॒यङ्कृ॒ष्णग्री॑व॒मा
ल॑भेत सौ॒म्यं ब॒भ्रुं ज्यो॑गामयाव्य॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं
गच्छ॑ति सोम॒ꣳ रसो॑ यस्य॒ ज्यो॑गामय॑त्यग्ने॒रेवा॑स्य
शरी॑रन्निष्क्री॒णाति॑ सोमा॒द्रसं॑मु॒त यदी॒तासु॑र्भव॑ति जी॒वत्ये॒व
सौ॒म्यं ब॒भ्रुमाल॑भेताग्ने॒यङ्कृ॒ष्णग्री॑वं प्र॒जाका॑मः सोमः (13)

वै रे॑तो॒धा अ॒ग्निः प्र॒जाना॑ प्र॒जनयि॑ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑
रेतो॑ दधा॑त्य॒ग्निः प्र॒जां प्र॒जंनय॑ति वि॒न्दते॑ प्र॒जामा॑ग्ने॒यङ्कृ॒ष्ण-
ग्री॑व॒माल॑भेत सौ॒म्यं ब॒भ्रुं यो ब्रा॑ह्म॒णो वि॒द्याम॑नूच्य॒ न
वि॒रोचे॑त् यदा॑ग्ने॒यो भ॑व॒ति तेज॑ ए॒वास्मि॑न्तेन॑ दधा॒ति
यथ्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सन्तेन॑ कृ॒ष्णग्री॑व आग्ने॒यो भ॑व॒ति तमं॑
ए॒वास्मा॑दप॑हन्ति श्वे॒तो भ॑वति (14)

रुच॑मे॒वास्मि॑न्दधाति ब॒भ्रुः सौ॒म्यो भ॑वति ब्रह्मवर्च॒समे॒वास्मि॑नि
सौ॒म्यं ब॒भ्रुमा॑ग्ने॒यङ्कृ॒ष्णग्री॑वं पु॒रोधा॑याꣳ स्पर्ध॑मान आग्ने॒यो वै
ब्रा॑ह्म॒णः सौ॒म्यो रा॑ज॒न्योऽभि॑तः सौ॒म्यमा॑ग्ने॒यौ भ॑वतस्तेज॑सै॒व
ब्रह्म॑णोभ॒यतो॑ रा॒ष्ट्रं परि॑गृह्णात्येक॒धा स॒मावृ॑ङ्क्ते पु॒र ए॒नन्द॑धते॥
(15)

लुभेत् वरुणं वृशेतामर्विं वृशामादित्येभ्यः कामाय मल्हा आलभेत् तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः

श्वेतो भवति त्रिचत्वारिंशच्च। (2)।।। [२]

दे॒वा॒सु॒रा ए॒षु लो॒केष्व॑स्प॒र्द्धन्त॒ स ए॒तं वि॒ष्णु॑र्वा॒म॒न॒म॑पश्य॒त्तः
स्वा॒यै दे॒वता॑या॒ आऽल॑भ॒त् ततो॒ वै स इ॒माल्लो॑का॒न॒भ्य॑जय॒द्वैष्ण॑वं
वा॒म॒न॒मा॒ल॑भेत् स्प॒र्द्ध॑मा॒नो वि॒ष्णु॑रे॒व भू॒त्वेमा॑ल्लो॒का॒न॒भि॑जयति
वि॒ष॒म॒ आ॒ल॑भेत् वि॒ष॒मा इ॒व ही॑मे लो॒काः स॒मृ॑द्ध्या॒ इन्द्रा॑य
म॒न्यु॒म॒ते म॑न॒स्व॒ते ल॒लामं॑ प्राशृङ्ग॒मा॒ल॑भेत् सङ्ग्रा॒मे (16)

सं य॑त्त इन्द्रि॒येण॑ वै म॒न्यु॒ना म॑न॒सा सङ्ग्रा॑म॒ञ्ज॒य॒तीन्द्र॑मे॒व
म॑न्यु॒म॒न्तं म॑न॒स्व॒न्तः॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं म॑नो॒ दधा॑ति॒ जय॑ति॒ तः
सङ्ग्रा॑ममिन्द्रा॒य म॒रु॒त्वंते॑ पृ॒श्नि॒स॒क्थ॒मा॒ल॑भेत् ग्रा॒म॒का॒म॒
इन्द्र॑मे॒व म॒रु॒त्वंतः॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑
स॒जा॒ता॒न्प्र॑यच्छति॒ ग्रा॒म्यै॒व भ॑वति॒ यदृ॑ष॒भस्तेन॑ (17)

ऐन्द्रो॑ यत्पृ॒श्नि॒स्तेन॑ मा॒रु॒तः स॒मृ॑द्धौ प॒श्चात्पृ॑श्नि॒स॒क्थो
भ॑वति॒ प॒श्चाद॑न्ववसा॒यिनी॑मे॒वास्मै॑ वि॒शङ्क॑रोति॒ सौम्यं॑
ब॒भ्रु॒मा॒ल॑भे॒तान्न॑का॒मः सौ॒म्यं वा अन्न॑ः सोम॑मे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्नं॒ प्र॑यच्छत्यन्ना॒द ए॒व

भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ सौम्यं
बभ्रुमालभेत यमलम् (18)

राज्याय सन्तं राज्यन्नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं
राज्यन्नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय
वृत्रतुरे ललामं प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः
पाप्मानमेव वृत्रन्तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने
ललामं प्राशृङ्गमा (19)

लभेत यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्पाप्मा वा
अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहन्स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत् इन्द्राय वज्रिणे
ललामं प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं
राज्यन्नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणस्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं
राज्यन्नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं
समृद्धौ॥ (20)

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोच॒त॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चि॒त्ति॒मैच्छ॑न्त॒स्मा॑
 ए॒तान्द॑श॒र्षभा॑माऽल॒भन्त॒ तयै॑वास्मि॒न्नुच॑म॒दधु॑र्यो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑म॒
 स्यात्त॑स्मा॑ ए॒तान्द॑श॒र्षभा॑माऽल॒भेता॑मु॒मेवा॑दि॒त्यः स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॑नोप॒धाव॑ति स ए॒वास्मि॑न्ब्र॒ह्मव॑र्च॒सन्द॑धाति
 ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यैव॑ भ॒वति॑ व॒सन्ता॑ प्रा॒तस्त्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑
 ग्री॒ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने (21)

त्री॒ज्छि॑तिपृ॒ष्ठाञ्छ॑रद्य॒परा॑ह्णे त्री॒ज्छि॑ति॒वारा॑त्रीणि॒ वा
 आ॑दि॒त्यस्य॒ तेजा॑सि॒ व॒सन्ता॑ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने
 श॒रद्य॑परा॒ह्णे याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि॒ तान्ये॑वाव॒रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒
 आल॑भ्यन्तेऽभि॒पूर्व॑मे॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधाति॒ सं व॑त्स॒रं
 पर्या॑ल॒भ्यन्ते॑ सं व॑त्स॒रो वै ब्र॑ह्मव॒र्चस॑स्य॒ प्रदा॑ता सं व॑त्स॒र
 ए॒वास्मै॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं प्रय॑च्छति॒ ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यैव॑ भ॒वति॑ सं
 व॑त्स॒रस्य॑ प॒रस्ता॑त्प्राजाप॒त्यङ्क॑द्रुम् (22)

आल॑भेत प्र॒जाप॑तिः सर्वा दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वे॒व
 प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒ यदि॑ बिभी॒याद्दु॑श्च॒र्मा भ॑विष्यामीति॒ सोमा॑पौ॒ष्णः
 श्या॒ममा॑ल॒भेत॑ सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या पु॒रुषः॑ पौ॒ष्णाः प॒शवः॑
 स्वयै॑वास्मै दे॒वता॑या प॒शुभि॑स्त्वच॒ङ्करो॑ति॒ न दु॑श्च॒र्मा भ॑वति

दे॒वाश्च॒ वै य॒मश्चा॒स्मि॒ल्लौकै॑ऽस्प॒र्द्धन्त॒ स य॒मो दे॒वाना॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्य॑मयुवत॒ तद्य॒मस्य॑ (23)

य॒म॒त्वन्ते॑ दे॒वा अ॑मन्यन्त॒ य॒मो वा इ॒दम॑भूद्यद्वय॑
स्म इति॒ ते प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑न्त्स ए॒तौ प्र॒जाप॑तिरा॒त्मन॑
उक्ष॒व॒शौ निर॑मिमीत॒ ते दे॒वा वै॑ष्णावरु॒णीं व॒शामा॑-
ऽल॑भन्तैन्द्रमु॒क्षाण॑न्तं वरु॑णेनै॒व ग्रा॑हयित्वा विष्णु॑ना य॒ज्ञेन॑
प्राणु॑दन्तैन्द्रेणै॒वास्ये॑न्द्रि॒यम॑वृ॒ज्जत॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्या॒त्स
स्प॒र्द्ध॑मानो वैष्णावरु॒णीम् (24)

व॒शामा॑ल॒भेतै॑न्द्रमु॒क्षाणं॒ वरु॑णेनै॒व भ्रातृ॑व्यङ्ग्राहयित्वा
विष्णु॑ना य॒ज्ञेन॑ प्रणु॑दत ऐ॒न्द्रेणै॒वास्ये॑न्द्रि॒यं वृ॒द्धे भव॑त्या॒त्मना॑
परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भव॒तीन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तं वृ॒त्रो ह॑त॒ष्पो॒डश॑भिर्भोगैर॑सि
वृ॒त्रस्य॑ शी॒र्षतो॑ गा॒व उ॒दा॒य॒न्ता वै॒दे॒ह्योऽभ॑वन्तासा॒मृष॑भो
ज॒घने॑ऽनू॒दैत्त॑मिन्द्रः (25)

अ॒चा॒य॒त्सोऽम॑न्यत॒ यो वा इ॒ममा॑ल॒भेत॑ मु॒च्येता॑स्मात्पा॒प्मन॑
इति॒ स आ॑ग्नेयङ्कु॒ष्णग्री॑वमाल॒भेतै॑न्द्रमृष॑भन्तस्या॒ग्निरे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒येनो॑प॒सृत॑ष्पो॒डश॑धा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गान॑प्य॒दह॑दैन्द्रेणै॒न्द्रि॒यमा॑त्म॒नः
यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्या॒त्स आ॑ग्नेयङ्कु॒ष्णग्री॑वमाल॒भेतै॑न्द्रमृष॑भम॒सि

स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॑सृतः (26)

पा॒प्मान॒मपि॑ द॒हत्यै॒न्द्रेण॑न्द्रि॒यमा॒त्मन्ध॑त्ते मु॒च्य॑ते पा॒प्मनो॒
भ॒व॑त्ये॒व द्या॑वापृ॒थिव्या॑न्धे॒नुमा॑ल॒भेत॒ ज्यो॒ग॑प॒रुद्धो॒ ऽनयो॑र्हि
वा ए॒षोऽप्र॑ति॒ष्ठितो॒ऽथैष॑ ज्यो॒ग॑प॒रुद्धो॒ द्यावा॑पृ॒थिवी॒ ए॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॑धा॒वति॒ ते ए॒वैनं॑ प्र॒तिष्ठा॑ङ्ग॒मय॑तः प्र॒त्ये॒व ति॑ष्ठति
पर्या॒रिणी॑ भ॒वति॒ पर्या॑री॒व ह्ये॑तस्य॒ रा॒ष्ट्रं यो॒ ज्यो॒ग॑प॒रुद्धः
समृ॑द्धौ वा॒य॒व्यम् (27)

व॒त्स॒मा ल॑भेत वा॒यु॒र्वा अ॒नयो॑र्व॒त्स इ॒मे वा ए॒तस्मै॑ लो॒का
अ॒प॑शु॒ष्का वि॒डप॑शु॒ष्काऽथैष॑ ज्यो॒ग॑प॒रुद्धो॒ वा॒युमे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॑धा॒वति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माल्लो॑का॒न् वि॒शं प्र॑दा॒पय॑ति
प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः स्तु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं॒ वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (28)

मु॒च्छन्दि॑ने॒ कर्द्धुं॑ य॒मस्य॒ स्प॒र्द्ध॑मानो॒ वैष्णा॑वरू॒न्तिमिन्द्रो॑ऽस्य॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॑सृतो वा॒य॒व्यं
द्वि॒च॑त्वारि॒ंशच्च॑। (4)॥

[४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॒ बि॒ल॒मपौ॑र्णो॒त्स य उ॑त्त॒मः प॒शु॒रासी॑त्तं पृ॒ष्ठं
प्र॒ति स॒ङ्ग॒ह्योद॑क्खि॒दत्तं॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॑न्न॒तो-
ऽभ॒वद्यः॑ प॒शुका॑मः स्या॒त्स ए॒तमै॑न्द्रमु॒न्नत॑मा॒ल॒भेतेन्द्र॑मे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॑धा॒वति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑यच्छति प॒शुमा॑ने॒व

भवत्युन्नतः (29)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव
पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशून्प्राप्सुयादथ वैष्णवं वामनमा
लभेतैतस्मिन्वै तत्सहस्रमद्ध्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः समीपितः
पशुभ्य एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठान्दधाति कोऽर्हति सहस्रं
पशून्प्राप्तुमित्याहुरहोरात्राण्येव सहस्रं संपाद्यालभेत पशवः
(30)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठाङ्गमयत्योषधीभ्यो
वेहतमालभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतं प्रजायै
परिबाधन्ते योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दत ओषधयः
खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति
विन्दते (31)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा
असतः सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः
सद्ददतीत्यैन्द्रीः सूतवंशमालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष
योऽलं भूत्यै सन्भूतिन्न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा

वृशाऽभवत् (32)

इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति
 भवत्येव यः सूत्वा वृशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव
 तदिन्द्रियः साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालभेत
 य आ तृतीयात्पुरुषात्सोमन्त्र पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य
 सोमपीथो यो ब्राह्मणः सन्ना (33)

तृतीयात्पुरुषात्सोमन्त्र पिबेतीन्द्राग्नी एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत
 उपैनः सोमपीथो नमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ
 इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्रेयो भवत्याग्रेयो वै
 ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुत्सृष्टो भवति
 पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (34)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यन्तूपरमालभेताभिचरन्ब्रह्मणस्
 स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमा वृश्चति
 ताजगार्तिमाच्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
 लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवनं वैभीदक

इद्धो भिनत्येवैनम्॥ (35)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येद्धस्त्रीणि च॥ (5)॥ ——— [५]

बार्हस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः
कामयेत पृष्ठः संमानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवैनं पृष्ठः संमानानांङ्करोति ग्राम्येव
भवति शितिपृष्ठो भवति बार्हस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ
पौष्णः श्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै (36)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा
अन्नस्य रूपः समृद्धौ मरुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै
मरुतो मरुत एव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (37)

स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियन्दधातीन्द्रियाव्ये
भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धौ
सावित्रमुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे
सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सनिं

प्रसुवति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति
सावित्रो ह्येषः (38)

देवतया समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं
वा अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा
अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः
ह्यन्नः समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै
संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै
(39)

संजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति
बहुदेवत्यो ३ ह्येष समृद्धौ प्राजापत्यन्तूपरमालभेत
यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः
प्रजापतिः खलु वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव
ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनन्तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष
देवतया समृद्धौ ॥ (40)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै प्राजापत्यो
हि त्रीणि च ॥ (6) ॥

व॒ष॒ट्कारो॒ वै गा॑य॒त्रियै॑ शिरो॑ऽच्छि॒न॒त्तस्यै॑ र॒सः॒ परा॑-
 ऽप॒त॒त्तं बृ॒ह॒स्पति॑रुपा॒गृह्णा॑त्सा शि॒तिपृ॑ष्ठा व॒शाऽभ॑वद्यो
 द्वि॒तीयः॑ प॒राप॑त॒त्तं मि॒त्रावरु॑णावुपा॒गृह्णीता॑ ५ सा द्वि॒रूपा
 व॒शाऽभ॑वद्यस्तृ॒तीयः॑ प॒राप॑त॒त्तं वि॒श्वे दे॒वा उपा॑गृह्ण॒न्त्सा
 बहु॑रूपा व॒शाऽभ॑वद्यश्चतु॒र्थः प॒राप॑त॒त्तस्य॑ पृथि॒वीं प्रावि॑श॒त्तं
 बृ॒ह॒स्पति॑र॒भि (41)

अ॒गृह्णा॑दस्त्वेवायं भो॒गाये॒ति स उ॑क्षव॒शः स॒म॒भ॒व॒द्यल्लोहि॑तं
 प॒राप॑त॒त्तद्रु॒द्र उपा॑गृह्णात्सा रौ॒द्री रोहि॑णी व॒शाऽभ॑व-
 द्वा॒र॒ह॒स्पत्या॑ ५ शि॒तिपृ॑ष्ठामाल॑भेत् ब्रह्मवर्च॑सका॒मो
 बृ॒ह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्म-
 वर्च॑स॒न्दधा॑ति ब्रह्मवर्च॑स्ये॒व भ॑वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष र॒सो
 यद्व॒शा र॒स इ॒व खलु॑ (42)

वै ब्र॑ह्मवर्च॑सञ्छन्द॑सामे॒व र॒सेन॑ र॒सं ब्रह्मवर्च॑समव॑रुन्धे
 मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपा॒माल॑भेत् वृष्टि॑कामो मै॒त्रं वा अ॒ह॑र्वा॒रुणी
 रात्रि॑र॒होरा॒त्राभ्या॑ङ्गलु॒ वै प॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णावे॒व
 स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्या॑ प॒र्जन्यं
 व॒र्षय॑त॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष र॒सो यद्व॒शा र॒स इ॒व खलु॑ वै

वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (43)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो
मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्याङ्गलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा
अहोरात्राभ्यां प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
रसं इव खलु वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव
(44)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
रसं इव खलु वा अन्नञ्छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे
वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (45)

सजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त
एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसां वा
एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै सजाताश्छन्दसामेव
रसेन रसं सजातानवरुन्धे बार्हस्पत्यमुक्षवशमालभेत
ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स

ए॒वास्मि॑न्ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम् (46)

द॒धा॒ति ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यै॒व भ॑वति॒ व॒शं वा ए॒ष च॑रति॒ यदु॒क्षा व॑शं
इ॒व ख॒लु वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं व॑शे॒नै॒व व॑शं ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑रु॒न्धे रौ॒द्रीः
रोहि॑णी॒माल॑भेताभि॒चर॑न्नु॒द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒धाव॑ति
तस्मा॑ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॑ ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ॑ति॒ रोहि॑णी भवति
रौ॒द्री ह्ये॒षा दे॒वता॑या॒ समृ॑द्ध्यै॒ स्फ्यो॑ यू॒पो भ॑वति॒ वज्रो॒ वै स्फ्यो॑
वज्र॑मे॒वास्मै॒ प्रह॑रति॒ शर॑मयं॒ ब॒र्हिः शृ॒णात्ये॒वेन॑ वैभी॒दक॑
इ॒द्धो भि॑न॒त्ये॒वेन॑म्॥ (47)

अ॒भि ख॒लु वृ॒ष्टिश्छ॑न्द॒सामे॒व र॑सेन॒ प्र॒जाम॑वं वै॒श्वदे॒वा वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं यू॒प ए॒कान्न॑वि॒ंशति॑श्रं।

(7)॥ ————— [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न॒ व्य॑रोच॒त॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्रा॒यश्चि॑त्ति॒मैच्छ॑न्त॒स्मा
ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॒शामा॑ऽल॒भन्त॒ तयै॒वास्मि॑न्नु॒चम॑दधु॒र्यो
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः॒ स्या॑त्तस्मा॑ ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां
व॒शामा॑ल॒भेता॑मु॒मेवा॑दि॒त्यः स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒धाव॑ति
स ए॒वास्मि॑न्ब्र॒ह्मव॑र्च॒सन्द॑धाति॒ ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यै॒व भ॑वति॒ बै॒ल्वो
यू॒पो भ॑वत्य॒सौ (48)

वा आ॑दि॒त्यो य॒तोऽजा॑य॒त॒ ततो॑ बि॒ल्वं उ॑द॒तिष्ठ॑त्स॒योन्ये॒व

ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुण
 पुरस्तात्रिर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्गाहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते
 बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूपो
 भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बर्हिः
 शृणोति (49)

एवैनं वैभीदक इच्छो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत् यं
 यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति
 वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडुबमालभेत्
 पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाम् (50)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मै पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः
 प्रविष्टा अथैष पुमान्त्सन्वडुबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे
 मैत्रं श्वेतमालभेत् सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (51)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यङ्गुष्णमालभेत्
 वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन

भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो
 भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो
 भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति
 वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (52)

—————[८]शृणाति मिथुनानांनयति यच्छति॥(8)

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमथ्स एतां वारुणीङ्कुष्णां
 वशामपश्यत्तां स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै
 तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथ्स
 एतां वारुणीङ्कुष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः
 (53)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया
 समृद्धौ मैत्रं श्वेतमालभेत वारुणङ्कुष्णमपाश्रौषधीनाञ्च
 सन्धावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु
 वा ओषधीनां च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव
 भवति (54)

अपाञ्चौषधीनाश्च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो
 यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रं श्वेतमा लभेत
 वारुणङ्कुष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै
 वरुणं शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा वै पुष्टिन्नाविन्दन् (55)

तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यान्न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोव
 एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः
 स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्यति प्रजयां
 पशुभिः॥ (56)

अन्नादौऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्पञ्चत्वारिंशच्च। 9। [९]

आश्विनन्धूम्रललामालभेत यो दुर्ब्राह्मणः सोमं
 पिपासेदश्विनौ वै देवानामसोमपावास्तान्तौ पश्चा
 सोमपीथं प्राप्ततामश्विनावेतस्य देवता यो दुर्ब्राह्मणः
 सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनं सोमपीथो नमति
 यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामः (57)

भ॒व॒ति॒ मु॒ख॒त॒ ए॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति वाय॒व्य॒ङ्गोमृ॒गमाल॑भेत्
 यमज॑घ्निवा॒समभि॑श॒सैयुर॑पू॒ता वा ए॒तं वा॒गृच्छ॑ति
 यमज॑घ्निवा॒समभि॑श॒सन्ति॑ नैष ग्रा॒म्यः प॒शुनार॑ण्यो
 यद्गो॑मृ॒गो ने॒वैष ग्रा॒मे ना॑रण्ये॒ यमज॑घ्निवा॒समभि॑श॒सन्ति॑
 वा॒युर्वै दे॒वानां॑ प॒वित्रं॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स
 ए॒व (58)

ए॒नं प॒व॒य॒ति॒ परा॑ची॒ वा ए॒तस्मै॑ व्युच्छ॒न्ती व्युच्छ॑ति
 तमः॑ पा॒प्मानं॑ प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्चि॒ने श॒स्यमा॑ने॒ सूर्यो॑
 नावि॑र्भवति॒ सौर्यं॑ ब॒हुरू॒पमाल॑भेता॒मुमे॒वादित्य॑ः स्वेन॑
 भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॒त्तमः॑ पा॒प्मान॑मप॑हन्ति
 प्र॒तीच्य॑स्मै व्युच्छ॒न्ती व्युच्छ॑त्यप॒ तमः॑ पा॒प्मान॑ ह॒ते॥
 (59)

लुलामः स ए॒व षड्व॑त्वारि॒शच्च॑॥10॥ [१०]

इन्द्र॑ वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्र॒न्नरो॑ मरु॒तो यद्ध॑ वो दि॒वो या वः॑
 शर्म॑। भरे॒ष्विन्द्र॑ सु॒हव॑ ह॒वामहे॑ऽहोमुच॑ सु॒कृतं॑ दै॒व्यं
 जन॑म्। अ॒ग्निं मि॒त्रं वरु॑ण॒सा॒तये॑ भग॒न्धावा॑पृथि॒वी मरु॑तः
 स्व॒स्तये॑। म॒मत्तु॑ नः॒ परि॑ज्मा वस॒र्हा म॒मत्तु॑ वा॒तो अ॒पां

वृषण्वान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु
देवाः। प्रिया वो नाम (60)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्यात्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिशातु।
सन्नो देवो वसुभिरग्निः सम् (61)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः
समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या
वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भी रुद्राः समजानताभिः। एवा
त्रिणामन्नहंणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु।
कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने। अरहन्तश्चिद्यमिन्धते
सञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे सः हव्या
मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवसः (62)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या

वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति
 वृद्धवयाः सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां
 भवन्ति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा
 विश्वस्य भुवनस्य गोपाः। दीर्घार्धियो रक्षमाणाः (63)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमिर्धारयन्त्रीः
 रुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरैषाम्। ऋतेनादित्या महि
 वो महित्वन्तर्दर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यान्नु क्षत्रियाः
 अव आदित्यान् याचिषामहे। सुमृडीकाः अभिष्टये। न
 दक्षिणा विचिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा।
 पाक्याचिद्वसवो धीर्याचित् (64)

युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा
 नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे
 तुरास इमं यज्ञन्दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी
 हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा
 वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह
 बोद्ध्युरुशःस मा न आयुः प्रमोषीः॥ (65)

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहताः
 सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मै प्रजा अपाघुक्षतामिति
 स एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्तन्निर्वपत्तावस्मै प्रजाः
 प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै
 सन्प्रजान् विन्दत ऐन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत्प्रजाकाम
 इन्द्राग्नी (1)

एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो
 विन्दते प्रजामैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत् स्पृद्धमानः
 क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना
 भ्रातृव्येण जयतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः
 सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निः (2)

वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति

जयति त९ सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते यः
 सङ्ग्रामञ्जयत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत्सङ्ग्रामञ्जित्वेन्द्राग्नी
 एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यम्
 (3)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृह्यतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं
 वीर्यङ्ग्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेज्जनतामे
 एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः
 सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा
 इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (4)

स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु
 प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य
 पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस
 प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥ (5)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारि९शच्च॥ 1॥ [१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यो

दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वा-
 ऽतिपादयेत्पथो वा एषोऽध्यपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी
 सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयत्यग्निमेव
 पथिकृतः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमपथात्पन्थामपि
 नयत्यनङ्गान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्नये व्रतपतये (6)

पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव
 चरेदग्निमेव व्रतपतिः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनव्रतमालभयति व्रत्यो भवत्यग्नये रक्षोघ्ने
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य रक्षांसि सचेरन्नग्निमेव
 रक्षोहणः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांस्यपहन्ति
 निशितायान्निर्वपेत् (7)

निशितायां हि रक्षांसि प्रेरते संप्रेर्णान्येवैनानि
 हन्ति परिश्रिते याजयेद्रक्षसामनन्ववचाराय रक्षोघ्नी
 याज्यानुवाक्ये भवतो रक्षसां स्तृत्या अग्नये रुद्रवते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदभिचरन्नेषा वा अस्य घोरा
 तनूर्यद्रुद्रस्तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमाच्छत्यग्नये
 सुरभिमतं पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषाः

(8)

वा प्रमीयेरन् यो वा बिभीयादेषा वा अस्य
 भेषज्या तनूर्यत्सुरभिमती तयैवास्मै भेषजङ्करोति
 सुरभिमते भवति पूतीगन्धस्यापहत्या अग्नये क्षामवते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सङ्ग्रामे सं यत्ते भागधेयेनैवैनं
 शमयित्वा परानभि निर्दिशति यमवरेषां विद्ध्यन्ति जीवन्ति
 स यं परेषां प्र स मीयते जयति तं सङ्ग्रामम् (9)

अभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः
 प्रमीयन्ते पुरुषाहुतिर्ह्यस्य प्रियतमाऽग्नये क्षामवते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नैषां पुरा-
 ऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य
 गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं
 शमयति नास्यापरङ्गृहान्दहति॥ (10)

व्रतपतये निशितायान्निर्वपेत्पुरुषाः सङ्ग्रामत्र चत्वारि च॥२॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यङ्ग्रामो
 नोपनमेदग्निमेव कामं स्वेन भागधेयेनोप धावति स

ए॒वैन॒ङ्कामे॑न॒ सम॑र्द्धय॒त्युपै॑न॒ङ्कामो॑ नमत्य॒ग्रये॑ यवि॑ष्ठाय
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्स्पर्द्ध॑मानः॒ क्षेत्रे॑ वा सजा॒तेषु॑
 वा॒ऽग्निमे॒व यवि॑ष्ठः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तेनै॒वेन्द्रि॒यं
 वी॒र्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ (11)

यु॒वते॒ वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण जयते॒ऽग्रये॑ यवि॑ष्ठाय
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेदभिच॒र्यमा॑णो॒ऽग्निमे॒व यवि॑ष्ठः॒
 स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॒द्रक्षा॑सि॒ यव॑यति
 नैन॑मभिच॒रन्त्सृ॑णुते॒ऽग्रय॑ आयु॑ष्मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद
 का॒मये॑त॒ सर्व॑मायु॒रिया॑मित्य॒ग्निमे॒वायु॑ष्मन्तः॒ स्वेन॑
 भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मिन्॑ (12)

आयु॑र्दधाति॒ सर्व॑मायु॒रेत्य॒ग्रये॑ जा॒तवे॑दसे पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल
 ऽग्निमे॒व जा॒तवे॑दसः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑
 भूति॑ङ्गमयति॒ भव॑त्ये॒वाग्र॑ये रुक्म॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्रुक्म
 ऽग्निमे॒व रुक्म॑न्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मिन्नु॑च॒न्दधा॑ति॒ रोच॑त ए॒वाग्र॑ये तेज॑स्वते पुरो॒डाश॑म्
 (13)

अ॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेत्तेज॑स्कामो॒ऽग्निमे॒व तेज॑स्वन्तः॒ स्वेन॑

भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति॒ तेज॒स्यैव॑
 भ॑वत्य॒ग्नये॑ सा॒ह॒न्त्याय॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्सीक्ष॑माणो-
 ऽग्निमे॒व सा॒ह॒न्त्यः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तेनै॒व स॑हते॒
 यः॑ सीक्षते॥ (14)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशच्च॥३॥ [३]

अ॒ग्नये॒ऽन्न॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॒तान्न॑वान्त्स
 स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैन॒मन्न॑वन्तङ्क॒रोत्य॑न्न॒वाने॒व
 भ॑वत्य॒ग्नये॑ऽन्ना॒दाय॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यः
 का॒मये॒तान्ना॑दः स्या॒मित्य॒ग्निमे॒वान्ना॑दः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒
 स ए॒वैन॒मन्ना॑दङ्क॒रोत्य॑न्ना॒दः (15)

ए॒व भ॑वत्य॒ग्नये॒ऽन्न॑पतये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यः
 का॒मये॒तान्न॑पतिः स्या॒मित्य॒ग्निमे॒वान्न॑पतिः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒
 स ए॒वैन॒मन्न॑पतिङ्क॒रोत्य॑न्न॒पतिरे॒व भ॑वत्य॒ग्नये॑ प॒र्वमा॑नाय
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒दग्नये॑ पा॒वका॑या॒ग्नये॑ शुच॑ये
 ज्यो॒गा॒मया॑वी यद॒ग्नये॑ प॒र्वमा॑नाय निर्व॑पति प्रा॒णमे॒वास्मि॒न्तेन॑
 दधाति॒ यद॒ग्नये॑ (16)

पा॒वका॑य॒ वाच॑मे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति॒ यद॒ग्नये॑ शुच॑य॒

आयु॑रे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधात्यु॒त यदी॑तासु॒र्भव॑ति जी॒वत्ये॒वैतामे॒व
निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॑ यद॒ग्रये॒ पव॑मानाय निर्व॑पति प्रा॒णमे॒वास्मि॒न्तेन॑
दधा॑ति यद॒ग्रये॑ पाव॒काय॒ वाच॑मे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑ति यद॒ग्रये॑
शुच॑ये चक्षु॒रे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑ति (17)

उ॒त यद्य॑न्धो भव॑ति प्रै॒व प॑श्यत्य॒ग्रये॑ पु॒त्रव॑ते
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेदिन्द्रा॒य पु॒त्रिणे॑ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपा
प्र॒जाका॑मोऽग्नि॒रेवास्मै॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॑
प्रय॑च्छत्य॒ग्रये॒ रस॑वतेऽजक्षी॒रे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त
रस॑वान्थस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व रस॑वन्तः॒ स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति
स ए॒वैनः॑ रस॑वन्तङ्क॒रोति॑ (18)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यजक्षी॒रे भ॑वत्याग्नेयी॒ वा ए॒षा यद॑जा
सा॒क्षादे॒व रस॑मव॒रुन्धे॑ऽग्रये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्यः
का॒मये॑त वसु॑मान्थस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व वसु॑मन्तः॒ स्वेन॑
भा॒गधे॒येनोप॑ धावति स ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तङ्क॒रोति॑ वसु॑माने॒व
भ॑वत्य॒ग्रये॑ वाज॒सृते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेत्सङ्ग्रामे॒ सं
य॑त्ते वाज॑म् (19)

वा ए॒ष सि॑सी॒र्षति॑ यः स॒ङ्ग्राम॑ञ्जिगी॒षत्य॒ग्निः

खलु वै देवानां वाजसृदग्निमेव वाजसृतः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति धावति वाजः हन्ति वृत्रञ्जयति
 तः सङ्ग्राममथो अग्निरिव न प्रतिधृषे भवत्यग्नयेऽग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागो
 वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ संभवन्तौ यजमानम्
 (20)

अभिसंभवतुः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते
 निर्वपति भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानो-
 ऽग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो-
 ऽहुतेऽग्निहोत्र उद्धायेदपरं आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न
 कार्यं यद्वागधेयमभि पूर्वं उद्ध्रियते किमपरोऽभ्युत् (21)

ह्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः
 प्रथमञ्ज्जे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया
 त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति
 छन्दोभिरेवैनः स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सौ-
 ऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति यदग्नये
 ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितन्तदेवावरुन्धे।

(22)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य

षट् ॥ ४ ॥

[४]

वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद्वारुणं चरुन्दधिक्राव्णं
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति
सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरेणैवैनं
स्वदयत्यप पापं वर्णं हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं
पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः सं
वत्सरः (23)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनान्निर्दहति योऽलं
प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति सं
वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरमेव भागधेयेन शमयति
सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनं
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा
पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनम् (24)

विन्दते॑ प्र॒जां वै॑श्वा॒न॒र॒न्द्वा॑द॒श॒क॒पा॒लं॒ निर्व॑पेत्पु॒त्रे जा॒ते
 यद॒ष्टाक॑पा॒लो भ॑व॒ति गा॒य॒त्रि॒यै॒वैनं॑ ब्र॒ह्म॒वर्च॑सेन॒ पुना॑ति
 यन्न॑व॒क॒पा॒लस्त्रि॑वृ॒तै॒वास्मि॑न्तेजो॒ दधा॑ति॒ यद्व॑श॒क॒पा॒लो
 वि॒राजै॑वास्मि॒न्न॒त्राद्य॑न्दधाति॒ यदेका॑द॒श॒क॒पा॒लस्त्रि॑ष्टु॒भै॒वा-
 स्मि॑न्निन्द्रि॒यं द॑धाति॒ यद्वा॑द॒श॒क॒पा॒लो जग॑त्यै॒वास्मि॑न्प॒शून् द॑धाति॒
 यस्मि॑ञ्जा॒त ए॒तामि॑ष्टि॒न्निर्व॑प॒ति पू॒तः (25)

ए॒व ते॑ज॒स्व्य॑न्ना॒द इन्द्रि॑या॒वी प॑शु॒मा॒न्भव॑त्य॒व वा
 ए॒ष सु॑व॒र्गल्लो॒काच्छि॑द्यते॒ यो दर्श॑पूर्णमा॒सया॒जी
 सन्न॑मा॒वास्यां॑ वा पौ॒र्णमा॒सीं वा॑ऽतिपा॒दय॑ति सु॒व॒र्गाय॑
 हि लो॒काय॑ दर्शपूर्णमा॒सावि॑ज्येते॒ वैश्वा॒न॒र॒न्द्वा॑द॒श-
 क॒पा॒ल॒न्निर्व॑पेदमा॒वास्यां॑ वा पौ॒र्णमा॒सीं वा॑ऽतिपाद्यं॒ सं
 व॒त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒न॒रः सं व॒त्स॒रमे॒व प्री॑णा॒त्यथो॑ सं
 व॒त्स॒रमे॒वास्मा॑ उप॑दधाति सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒मष्ट्यै॑ (26)

अथो॑ दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्य॑ सु॒व॒र्गल्लो॒कमे॑ति वी॒र॒हा वा
 ए॒ष दे॒वानां॑ यो॑ऽग्निमु॒द्वास॑यते॒ न वा ए॒तस्य॑ ब्रा॒ह्म॒णा ऋ॒ताय॑वः
 पु॒राऽन्न॑मक्षन्नाग्ने॒यम॒ष्टाक॑पा॒ल॒न्निर्व॑पेद्वैश्वा॒न॒र॒न्द्वा॑द॒श॒क॒पा॒लम॒ग्निमु॑
 यद॒ष्टाक॑पा॒लो भ॑व॒त्य॒ष्टाक्ष॑रा गा॒य॒त्री गा॒य॒त्रो॑ऽग्निर्या॒वाने॒वाग्नि॑स्तर

आतिथ्यङ्करोत्यथो यथा जनं यतेऽवसङ्करोति तादृक् (27)

एव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः
 सं वत्सरः सं वत्सरः खलु वा अग्नेर्योनिः स्वामेवैनं
 योनिङ्गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेन्मा
 सप्तकपालङ्गामकाम आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति
 गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशकपालो
 वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः सं वत्सरः सं वत्सरेणैवास्मै
 सजाताश्च्यवयति मारुतो भवति (28)

मारुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमवरुन्धे
 सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मारुतो गणश एवास्मै
 सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान आसादयति विशमेवास्मा
 अनुवर्त्मानङ्करोति॥ (29)

प्रजाकामः सं वत्सरः पुनात्येवैनं पूतः समष्टौ तादृङ्ङारुतो भवत्येकान्नत्रिंशच्च॥५॥ [५]

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्गाममुपप्रयास्यन्नियं वा
 अदितिरस्यामेव पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद
 सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरः खलु वै

दे॒वाना॑मा॒यत॑नमे॒तस्मा॒द्वा आ॒यत॑नाद्दे॒वा असु॑रानजयन्
यद्वै॑श्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पति दे॒वाना॑मे॒वाय॑तने यतते
जय॑ति त॒ सं॒ङ्ग्राम॑मे॒तस्मि॒न्वा ए॒तौ मृ॑जाते (30)

यो वि॑द्विषा॒णयो॒रन्न॑मत्ति॒ वैश्वान॑रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेद्विद्विषा॒
सं व॑त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं व॑त्स॒रस्व॑दि॒तमे॒वात्ति॑
नास्मि॑न्मृजाते सं व॑त्स॒राय॒ वा ए॒तौ स॑म॒माते॒ यौ
स॑म॒माते॒ तयो॒र्यः पूर्॒वोऽभि॑द्रुह्यति॒ तं व॑रु॒णो गृ॑ह्णाति
वैश्वान॑रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेत्स॒ममा॑नयोः पूर्॒वोऽभि॑द्रुह्य सं
व॑त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं व॑त्स॒रमे॒वात्वा नि॑र्व॒रुण॑म्
(31)

प॒रस्ता॑द॒भिद्रु॑ह्यति॒ नैनं॒ वरु॑णो गृह्णा॒त्याव्यं॑ वा ए॒ष
प्र॑तिगृह्णाति॒ योऽवि॑ प्रतिगृह्णाति॒ वैश्वान॑रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेद॒वि
प्र॑तिगृह्य सं व॑त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं व॑त्स॒रस्व॑दि॒तामे॒व
प्र॑तिगृह्णाति॒ नाव्यं॑ प्र॑तिगृह्णा॒त्यात्म॑नो॒ वा ए॒ष मा॒त्रा॑मा॒प्नोति॒ य
उ॑भ॒याद॑त्प्र॑तिगृह्णा॒त्यश्वं॑ वा॒ पुरु॑षं वा वैश्वान॑रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पे
(32)

प्रतिगृह्य सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरस्वदितमेव
 प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्रोति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेत्
 वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै सं वत्सरञ्जनतायाञ्चरत्य
 स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति सं
 वत्सरसातामेव सनिमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा
 भवन्ति यो वै सं वत्सरम् (33)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव
 वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन
 विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमाङ्गामाजेत्तां भ्रातृव्याय
 प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति॥ (34)

[६] निर्वरुणं वपेदुभयादद्यो वै सं वत्सरं षट्त्रिंशच्च।⁽⁶⁾

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति
 पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः
 पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेत्पशु
 इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप

धावति सः (35)

ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं प॒शून्प्रय॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑वतीन्द्रा॒य
घ॒र्मव॑न्ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मो
ब्रह्मवर्च॒सं वै घ॒र्म इन्द्र॑मेव घ॒र्मव॑न्तः॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति
स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्येव॑ भ॑वतीन्द्रा॒यार्क॑वन्ते
पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेदन्न॒कामो॒ऽर्को वै दे॒वाना॒मन्न॒मिन्द्र॑
स्वेन॑ भाग॒धेये॒न (36)

उप॑धावति स ए॒वास्मा॑ अन्नं प्रय॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व भ॑वतीन्द्रा॒य
घ॒र्मव॑न्ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेदिन्द्रा॒येन्द्रि॒याव॑न्त
इन्द्रा॒यार्क॑वन्ते भूति॒कामो॒ यदिन्द्रा॑य घ॒र्मव॑न्ते निर्व॑पन्ति शिर॑
ए॒वास्य॒ तेन॑ करोति यदिन्द्रा॒येन्द्रि॒याव॑न्त आ॒त्मान॑मे॒वास्य॒
तेन॑ करोति यदिन्द्रा॒यार्क॑वन्ते भू॒त ए॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑तिष्ठति
भव॑त्ये॒वेन्द्रा॑य (37)

अ॒ꣳहोमु॑चै पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेद्यः पा॒प्मना॑
गृही॑तः स्यात्पा॒प्मा वा अ॒ꣳह इन्द्र॑मे॒वाꣳहोमु॑चः॒ꣳ
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति स ए॒वैनं॑ पा॒प्मनो॒ऽꣳह॑सो
मुञ्च॑तीन्द्रा॒य वैमृ॑धाय पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेद्यं

मृधोऽभि प्रवेपेरन्नाष्ट्राणि वाऽभिसंमियुरिन्द्रमेव वैमृधः
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मान्मृधः (38)

अपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्वद्धो
वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवैनत्रायत इन्द्रायार्कश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपे
महायज्ञो नोपनमैदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये तनू यदर्काश्वमेधाविन्द्र
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्ततो
महायज्ञश्चावयत्युपैनं महायज्ञो नमति॥ (39)

इन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति सोऽर्कवन्तः स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधोऽस्मै
सप्त च।७।॥

[७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्भामकाम
इन्द्रमेवान्वृजुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजाताननुकान्करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य
सेनाऽसंशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्य सेना संश्यति
बल्वजानपि (40)

इद्धो सन्नह्येद्गौर्यत्राधिष्कन्ता न्यमैहत्ततो बल्वजा

उदतिष्ठन्गवांमेवैनं न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्युमते
 मनस्वते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेत्सङ्ग्रामे सं यत्त
 इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामञ्जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं
 मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
 मन्युं मनो दधाति जयति तम् (41)

सङ्ग्राममेतामेव निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयंपाप इव
 स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हतमनाः स्वयंपाप
 इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हतमनाः स्वयंपापो
 भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यः कामयेत्
 दानंकामा मे प्रजाः स्युः (42)

इतीन्द्रमेव दातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय
 प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न
 प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदपरुद्धो
 वा (43)

अ॒प॒रु॒द्धमा॑नो वेन्द्र॑मे॒व सु॒त्रामा॑णः॒ स्व॑नं भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒
 स ए॒वैन॑न्त्रायतेऽन॒परु॒द्धो भ॑वतीन्द्रो वै स॒दृङ्
 दे॒वता॑भिरासी॒त्स न व्या॑वृ॒तम॑गच्छ॒त्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॑
 ए॒तमै॒न्द्रमे॒काद॑शकपाल॒न्नि॒र॒व॒प॒त्तेनै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒य म॑दधाच्छ॒क्करी॑
 याज्या॑नुवा॒क्ये अ॒करो॑द्वज्रो॒ वै श॑क्करी॒ स ए॑नं॒ वज्रो॑ भू॒त्या
 ऐ॒न्ध (44)

सोऽभ॑व॒त्सोऽबि॑भेद्भू॒तः प्र॒ मा ध॑क्ष्यतीति॒ स प्र॒जाप॑तिं
 पु॒न॒रुपा॑धाव॒त्स प्र॒जाप॑तिः श॒क्कर्या॑ अधि॒ रे॒वती॑न्नि॒र॒मिमी॑त
 शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय॒ योऽल॑ङ् श्रि॒यै स॒न्ध॒स॒दृङ्ख॑सं॒मानैः
 स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमे॒काद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेदिन्द्र॑मे॒व स्व॑नं
 भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यन्द॑धाति॒ रे॒वती॑
 पु॒रो॒नुवा॑क्या॒ भव॑ति॒ शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय॒ श॒क्करी॑ या॒ज्या वज्रो॑
 वै श॑क्करी॒ स ए॑नं॒ वज्रो॑ भू॒त्या इ॒न्धे भ॑वत्ये॒व॥ (45)

अपि तङ् स्युर्वैन्ध भवति चतुर्दश च॥७॥ [८]

आ॒ग्ना॒वैष्ण॑वमे॒काद॑कपाल॒न्निर्व॑पेदभि॒चर॑न्त्स॒र॒स्व॒त्याज्य॑भागा॒
 स्या॑द्वा॒र्ह॒स्प॒त्यश्च॑रु॒र्यदा॑ग्नावैष्ण॒व ए॒काद॑शकपालो॒
 भ॑वत्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेनं॑

चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा भवति॒ वाग्वै सर॑स्वती
वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति॒ बार्ह॑स्प॒त्यश्च॑रु॒र्भव॑ति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑
बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॒णैवैन॑म॒भिच॑रति (46)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑द॒भिच॑रन्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरोनुवा॒क्ये
कुर्या॑दति॒प्रयु॑क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भिच॒र्यमा॑णो दे॒वता॑भिरे॒व
दे॒वताः॑ प्रति॒चर॑ति॒ यज्ञे॑न॒ यज्ञं॑ वा॒चा वाचं॑ ब्रह्म॒णा
ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व यज्ञ॑श्च॒ मद्ध्य॑तो व्य॒व॑स॒र्पति॑
तस्य॒ न कु॑तश्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒ नैन॑म॒भिच॑रन्स्तृणुत॑
आ॒ग्नावै॑ष्ण॒वमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यं य॒ज्ञो न (47)

उ॒प॒नमे॑द॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञोऽग्नि॑श्चै॒व विष्णुं॑ च
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्र॑यच्छत॒ उपै॑नं
य॒ज्ञो न॑म॒त्याग्नावै॑ष्ण॒वङ्कृ॑ते च॒रुं निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॑ऽग्नेर्वै चक्षु॒षा
मनु॑ष्या॒ वि प॑श्यन्ति॒ यज्ञ॑स्य॒ देवा॒ अ॒ग्निश्चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒व (48)

अ॒स्मिश्च॑क्षु॒र्धत्त॑श्चक्षु॒ष्माने॒व भ॑वति॒ धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॑
यदा॑ज्यम॒न॒डुह॑स्तण्डु॒ला मि॑थुनादे॒वास्मै॑ चक्षुः॒ प्रज॑नयति
घृ॒ते भ॑वति॒ तेजो॒ वै घृ॑तन्तेजश्चक्षु॒स्तेज॑सै॒वास्मै॑

तेजश्चक्षुरवरुन्ध इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानो-
ऽयंजमानस्याद्धुरकल्पां प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने
नास्यैन्द्रियम् (49)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितो निर्वपेद्वावत्येव
वाक्तामप्रौदितां भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या
वाचोऽनु प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्रावैष्णवमष्ट
सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वार्हस्पत्यश्चरुर्यदष्टाक्षरा
भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव
तेनाप्रोति (50)

आग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य
सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वार्हस्पत्यश्चरुर्यदेकादश
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं
माध्यन्दिनमेव सवनन्तेनाप्रोत्याग्रावैष्णवद्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीय
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वार्हस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतन्तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव
तेनाप्रोति देवताभिरेव देवताः (51)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म

क॒पालैरे॒व छ॒न्दाऽस्या॒प्रोति॑ पुरो॒डाशैः॑ स॒र्व॒नानि॑
 मै॒त्रावरु॑णमेकं क॒पाल॒न्निर्व॑पेद्वशा॒यै क॒ले यै॒वासौ॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑
 व॒शाऽनू॑ब॒न्ध्या सो ए॒वैषै॒तस्यै॑कं क॒पालो॑ भवति॒ नहि॑ क॒पालैः॑
 प॒शुम॑र्हत्या॒प्तुम्॥ (52)

ब्रह्मणैवेनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिंशच्च। 9॥ — [९]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्त॒स्मा
 ए॒त९ सो॑मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॒र॒व॒प॒न्ते॒नै॒वास्मि॒न्नुच॑म॒दधु॑र्यो
 ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः स्यात्त॒स्मा ए॒त९ सो॑मा॒रौद्रं॑ च॒रुं
 नि॒र्व॒पे॒त्सोम॑श्चै॒व रु॒द्रं च॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॒धाव॑ति
 ता॒वे॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॒र्च॒सन्ध॑त्तो ब्रह्मव॒र्च॒स्यै॒व भ॑वति ति॒ष्यापू॑र्णमा॒से
 नि॒र्व॒पे॒द्भु॒द्रः (53)

वै ति॒ष्यः सो॑मः पू॒र्णमा॑सः सा॒क्षादे॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒रुन्धे॑
 परि॑श्रिते याजयति ब्रह्मव॒र्च॒सस्य॑ परि॑गृहीत्यै श्वे॒तायै॑
 श्वे॒तव॑त्सायै दु॒ग्धं म॑थि॒तमा॒ज्यं भ॑व॒त्याज्यं॑ प्रोक्ष॒णमा॒ज्येन॑
 मा॒र्जय॑न्ते याव॑दे॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सन्त॑त्सर्व॒ङ्करो॑त्यति॒ ब्रह्मव॑र्च॒सङ्क्रि॑यत॒
 इत्या॑हु॒रीश्व॒रो दु॒श्च॒र्मा भ॑वि॒तो॒रिति॑ मा॒न॒वी ऋ॒चौ धा॒र्ये
 कुर्या॑द्यद्वै किं च॒ मन॑ुरव॒दत्त॑द्भैष॒जम् (54)

भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॒ यदि॑ बिभी॒याद्दुश्च॑र्मा भविष्यामीति॑
 सोमा॒पौष्णं॑ च॒रुं निर्व॑पेत्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौष्णाः
 प॒शवः॑ स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या प॒शुभि॒स्त्वच॑ङ्करोति॒ न दुश्च॑र्मा
 भवति॑ सोमार्॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑मः सोमो॒ वै रे॑तो॒धा
 अ॒ग्निः प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑यिता सोमं ए॒वास्मै॑ रेतो॒ दधा॑त्य॒ग्निः
 प्र॒जां प्र॒ज॑नयति वि॒न्दते॑ (55)

प्र॒जा५ सोमार्॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेदभि॒चर॑न्त्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या॒
 पुरु॑ष ए॒ष रु॒द्रो यद॑ग्निः स्वा॒या ए॒वैनं॑ दे॒वता॑यै नि॒ष्क्रीय॑
 रु॒द्राया॑पि॒ दधा॑ति ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छति॑ सोमार्॒द्रं च॒रुं
 निर्व॑पेज्ज्यो॒गाम॑यावी सोमं॒ वा ए॒तस्य॑ रसो॒ गच्छ॑त्य॒ग्निः५
 शरी॑रं॒ यस्य॑ ज्यो॒गाम॑यति॒ सोमा॑दे॒वास्य॑ रस॒न्निष्क्री॑णात्य॒ग्नेः
 शरी॑रमु॒त यदि॑ (56)

इ॒तासु॑र्भवति॒ जीव॑त्ये॒व सोमा॑रु॒द्रयो॒र्वा ए॒तद्भ्र॑सि॒तः५ होता॒
 नि॒ष्विद॑ति॒ स ई॑श्वर आ॒र्तिमा॑र्तो॒रनु॑द्धान् हो॒त्रा दे॒यो वह्नि॑र्वा
 अ॒नु॒द्धान् वह्नि॑र॒होता॒ वह्नि॑नै॒व वह्नि॑मा॒त्मानं॑ स्पृ॒णोति॑
 सोमार्॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त् स्वै॒ऽस्मा आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यं

जनयेयमिति वेदिं परिगृह्याद्धमुद्धन्याद्धन्नाद्धं बर्हिषः
स्तृणीयाद्धं नार्द्धमिद्धस्याभ्याद्ध्याद्धं न स्व एवास्मा
आयतने भ्रातृव्यं जनयति॥ (57)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयाद्धन्द्वादश च॥१०॥ [१०]

ऐन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेन्मारुतः सप्तकपालङ्गामकाम
इन्द्रश्चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमधिश्रयति
गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो
मारुतो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेव (58)

अस्मा अनुवर्त्मानङ्करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत
क्षत्राय च विशे च समदन्दद्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु
ब्रूहीत्याश्राव्यं ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्ध्यो-
ऽनुब्रूहीत्याश्राव्यं ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये
समदन्दधाति वितृः हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (59)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैवान् यथायथङ्कल्पयति कल्पन्त

ए॒वैन्द्रमेका॑दशकपाल॒त्रिर्वपे॑द्वैश्वदे॒वन्द्वाद॑शकपाल॒ङ्ग्राम॑काम॒
इन्द्र॑श्चै॒व विश्वा॑श्च दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ त
ए॒वास्मै॑ स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वत्यै॒न्द्रस्या॑व॒दाय॑
वैश्वदे॒वस्या॑व॒द्येद॒थैन्द्र॑स्य (60)

उ॒परि॑ष्ठादिन्द्रि॒येणै॒वास्मा॑ उ॒भय॑तः स॒जा॒तान्परि॑गृह्णात्युपाधा॒य
वा॒सो दक्षि॑णा स॒जा॒ताना॒मुप॑हित्यै पृ॒श्नि॒यै दु॒ग्धे प्रैय॑ङ्ग॒वं च॒रुं
निर्व॑पेन्म॒रुद्भ्यो॒ ग्राम॑कामः पृ॒श्नि॒यै वै पय॑सो म॒रुतो॑ जा॒ताः
पृ॒श्नि॒यै प्रि॒यङ्ग॑वो मा॒रुताः॒ खलु॑ वै दे॒वत॑या स॒जा॒ता म॒रुत॑
ए॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒
ग्राम्ये॑व भ॒वति॑ प्रि॒यव॑ती या॒ज्यानु॒वाक्ये॑ (61)

भ॒वतः॑ प्रि॒यमे॒वैन॑ २ समा॒नाना॑ङ्करोति द्विपदा॑ पुरो॒नुवा॒क्या
भव॑ति द्विपद॑ ए॒वावरु॑न्धे चतु॑ष्पदा या॒ज्या चतु॑ष्पद ए॒व
प॒शून॑वरुन्धे दे॒वासुराः॒ सं य॑त्ता आ॒सन्ते दे॒वा मि॒थो
विप्रि॑या आ॒सन्ते ३ ऽन्यो॑न्यस्मै ज्यैष्ठा॒याति॑ष्ठमा॒नाश्चतु॑र्धा
व्य॑क्रामन्प्रि॒र्वसु॑भिः सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्वि॑र्वरुण आदि॒त्यैः
स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तम् (62)

ए॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑ ऽयाजयद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒त्रि

रुद्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं
 वरु॑णायाऽऽदित्यव॑ते च॒रुन्ततो॑ वा इन्द्रं दे॒वा ज्यैष्ठा॑याभि
 सम॑जानत॒ यः सम॑नैर्मि॒थो विप्रि॑यः स्यात्तमे॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑
 याजयेद॒ग्नये॑ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं त्रि॒र्वपे॑त्सोमा॑य
 रुद्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं
 वरु॑णायाऽऽदित्यव॑ते च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैनं॑ भू॒तज्यैष्ठा॑य स॒माना॑
 अ॒भिस॑ज्जानते॒ वसि॑ष्ठः स॒मानाना॑ भवति॥ (63)

विशंमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च। 11॥—[११]

हिर॑ण्यग॒र्भ आपो॑ ह॒ यत्प्रजा॑पते। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॑ꣳ स
 मा॒तर॑ꣳ स स॒नुर्भुव॑त्स भुव॑त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॑र्णाद॒न्तरि॑क्षꣳ
 स सु॒वः स वि॒श्वा भुवो॑ अभव॑त्स आऽभ॑वत्। उदु॑त्यश्चि॒त्रम्।
 सप्र॑ल॒वन्नवी॑यसाऽग्ने॑ द्यु॒म्नेन॑ सं॒ यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑।
 नि॒काव्या॑ वे॒धसः॒ शश्व॑तस्कर॒हस्ते॒ दधानः॑ (64)

न॒र्या पुरु॑णि। अ॒ग्निर्भुव॑द्रयि॒पती॑ रयी॒णाꣳ स॒त्रा च॑क्रा॒णो
 अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑। हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॑मुप॑ ह्वये। स
 चेत्ता॑ दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वि॒तर्वा॑ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे
 वा॒मम॒स्मभ्य॑ꣳ सा॒वीः। वा॒मस्य॑ हि क्षय॑स्य दे॒व भूरे॑र॒या धि॒या

वा॒म॒भाजः॑ स्याम। बडि॒त्था पर्व॑तानाङ्घ्रि॒द्रं बि॑भर्षि पृथि॒वि।
प्र या भू॒मि प्रव॑त्वति म॒हा जि॒नोषि॑ (65)

म॒हिनि॒। स्तोमा॑सस्त्वा विचारिणि॒ प्रति॑ष्टोभन्त्य॒क्तुभिः॑। प्र
या वाज॒न्न हे॑ष॒न्तं पे॒रुम॑स्य॒स्यर्जु॑नि। ऋ॒दूदरे॑ण॒ सख्या॑ सचेय॒
यो मा॒ न रि॒ष्येद्ध॑र्यश्च पीतः। अयं॒ यः सोमो॑ न्यधा॒य्यस्मे
तस्मा॒ इन्द्र॑ प्रति॒रमे॒म्यच्छ॑। आपा॑न्तमन्युस्तृ॒पल॑प्रभर्मा॒ धुनिः॑
शिमी॒वाञ्छ॑रु॒माः ऋ॒जीषी॑। सोमो॒ विश्वा॑न्यत॒सा वना॑नि॒
नार्वा॑गिन्द्र॑ प्रति॒माना॑नि देभुः। प्र (66)

सु॒वानः॑ सोमं॒ ऋत॑युश्चि॒केतेन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॑ ज॒मद॑ग्निरर्च॒न्।
वृषा॑ य॒न्तासि॒ शव॑सस्तुरस्या॒न्तर्य॑च्छ॒ गृण॑ते ध॒र्त्रं द॑ह।
स॒बाध॑स्ते॒ मद॑श्च शुष्म॒यं च॒ ब्रह्म॑ नरो॒ ब्रह्म॑कृतः सपर्य॒न्।
अ॒र्को वा॒ यत्तुर॑ते॒ सोम॑चक्षा॒स्तत्रे॑दिन्द्रो॒ दध॑ते पृ॒थ्सु तु॒र्याम्।
वष॑ट्ते विष्णवा॒स आ कृ॑णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शिपिविष्ट
ह॒व्यम्। (67)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॒ सदा॑
नः। प्र तत्ते॑ अद्य शि॒पिविष्ट॑ नामा॒र्यः श॑सामि व॒युना॑नि
वि॒द्वान्। तं त्वा॑ गृणामि त॒वस॒मत॑वीया॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः

परा॒के। कि॒मित्तै॑ वि॒ष्णो परि॒चक्ष्यं॑ भू॒त्रय॑द्व॒वक्षे॑ शि॒पिवि॒ष्टो
अ॒स्मि। मा॒ वर्पो॑ अ॒स्मद॑प॒गूह॑ ए॒तद्य॑द॒न्यरूपः॑ स॒मि॒थे ब॒भूथ॑।
(68)

अ॒ग्ने दा॑ दा॒शुषे॑ र॒यिं वी॒रव॑न्तं॒ परी॑णसम्। शि॒शी॒हि नः॑
सू॒नुम॑तः। दा नो॑ अ॒ग्ने श॒तिनो॑ दाः स॒हस्रि॑णो॒ दुरो॑ न वाज॒ः
श्रु॒त्या अ॒पावृ॑धि। प्रा॒ची द्या॒वापृ॑थि॒वी ब्र॒ह्म॑णा कृ॒धि सु॒वर्णं॑
शु॒क्रमु॒षसो॑ वि॒दिद्यु॑तुः। अ॒ग्निर्दा॑ द्रवि॑णं वी॒रपे॑शा अ॒ग्निर्ऋ॑षि॒
यः स॒हस्रा॑ स॒नोति॑। अ॒ग्निर्दिवि॑ ह॒व्यमा॑त॒ताना॒ग्नेर्धा॑मानि॒
वि॒भृता॑ पु॒रुत्रा॑। मा (69)

नो म॒र्द्धी॒रा तू भ॑र। घृ॒तं न पू॑तं त॒नूर॑रे॒पाः शुचि॑ हि॒र॒ण्यम्।
तत्ते॑ रु॒क्मो न रो॑चत स्वधा॒वः। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॑ द॒र्वी
श्री॑णीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पू॒र्या उ॒क्थे॑षु शव॒सस्प॑त॒ इष॑ः
स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। वा॒यो श॒त॑ ह॒रीणां॑ यु॒वस्व॑ पो॒ष्या॑णाम्।
उ॒त वा॑ ते स॒हस्रि॑णो॒ रथ॑ आ या॑तु पाज॑सा। प्र याभिः॑ (70)

यासि॑ दा॒श्वाः स॒मच्छा॑ नि॒युद्धि॑र्वा॒यवि॑ष्टये॒ दुरो॑णे। नि नो॑
र॒यिः सु॒भोज॑सं यु॒वेह॑ नि वी॒रव॑द्व॒व्यम॑श्चि॒यं च॒ राधे॑ः। रे॒वती॑र्नः
सध॒माद॑ इन्द्रे॑ सन्तु तु॒विवा॑जाः। क्षु॒मन्तो॑ याभि॒र्मदे॑म। रे॒वाः

इद्रेवतः स्तोता स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥
(71)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिंशच्च॥ (12) [१२]

प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चरुमेन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वृजव आप्रावैष्णवमसौ
सोमार्गौद्रमेन्द्रमेकादशकपालं हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (12) प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवतो यो विद्विषाणयोरिन्द्रो
सन्नह्येदग्रावैष्णवमुपरिष्टाद्यासिं दाक्षामेकं सप्ततिः॥ (71) प्रजापतिः प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥

आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सन्नमर्यम्णे प्रजापतेऽस्यंस्त्रिंशत्प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यन्देवासुरास्तात्रजानो द्रुवोऽसि
यन्नवमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रन्नवच्चतुर्दश॥14॥ आदित्येभ्यस्त्वष्टरस्मै दानकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै
सप्रन्नवथ्यदंश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यः सुवरूपो जिगाय॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्वच्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या
वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न
प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति
त एवैनम्भूतिं गमयन्ति भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वद्वच्चरुं
निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं

आदित्या अ॒वगमयि॑तारं आदित्याने॒व धा॒रय॑द्वतः॥१॥

स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ त ए॒वैनं॑ वि॒शि दा॑ध्रत्यनप॒रुध्यो
भ॑वत्यदि॒तेऽनु॑ म॒न्यस्वे॒त्यप॒रुध्य॑मा॒नोऽस्य॑ प॒दमा द॑दी॒तेयं
वा अ॑दि॒तिरि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यम॑नु॒ मन्य॑ते स॒त्याशी॑रित्या॒ह
स॒त्यामे॒वाशि॑षं कुरु॒त इ॒ह म॒न इ॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒वास्मै॑
स॒मन॑सः करो॒त्युप॑ प्रे॒तं म॑रुतः॥२॥

सु॒दान॒व ए॒ना वि॒शप॑ति॒नाभ्य॑मु॒ राजा॑न॒मित्या॑ह मा॒रुती
वै वि॒ड्ढो॒ष्ठो वि॒शप॑ति॒र्विशै॑वन॒ राष्ट्रे॑ण॒ सम॑र्धयति॒ यः
प॒रस्ता॑द्वा॒म्यवा॑दी स्या॒त्तस्य॑ गृ॒हाद्वी॑ही॒ना ह॑रेच्छु॒क्लाः
कृ॒ष्णाः वि चि॑नुया॒द्ये शु॒क्लाः स्यु॑स्तमा॒दित्यं॑ च॒रुं
निर्व॑पेदादित्या वै दे॒वत॑या॒ वि॒द्विश॑मे॒वाव॑ गच्छति॥३॥

अ॒व॒गता॑स्य॒ वि॒डन॑वगतः॒ राष्ट्र॑मित्या॒हुर्ये॑ कृ॒ष्णाः स्यु॑स्तं
वा॒रुणं॑ च॒रुं निर्व॑पेद्वा॒रुणं॑ वै रा॒ष्ट्रमु॑भे ए॒व वि॑शं च रा॒ष्ट्रं
चा॒व गच्छ॑ति॒ यदि॑ ना॒वगच्छे॑दि॒मम॒हमा॑दित्ये॒भ्यो भा॑गं
निर्व॑पा॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽव॑गन्तो॒रिति॑ निर्व॑पेदादित्या
ए॒वैन॑म्भा॒गधे॑य॒म्प्रेप्स॑न्तो॒ विश॑मव॥३॥

ग॒मय॑न्ति॒ यदि॑ ना॒वगच्छे॑दाश्व॒त्थान्म॒यूखा॑न्थ॒सप्त

मध्यमेषायामुपं हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै
 विशोऽवंगन्तो रित्यादित्या एवैनम्बद्धवीरा विशमव गमयन्ति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्त्सं
 नह्येदनपरुध्यमेवाव गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा
 एतदोजो यदश्वत्थ ओजसैव विशमव गच्छति सप्त भवन्ति
 सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥५॥

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥१॥ [१]

देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्यं
 एताम्प्राजापत्यां शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
 मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्यां शतकृष्णलां
 निर्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति
 शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥६॥

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यमायुश्चैवास्मा
 अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव
 द्यति चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव
 यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः

प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एत९ सौर्यं चरुं निरवपुन्तेनैवास्मिन् ॥ ७

रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एत९ सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो
रुक्मौ भवत उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे
कृष्णालं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध
आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादशकपालम्भूम्यै ॥ ८ ॥

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्नोप
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते
भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैन् ९ हिरण्यं नमति वि
वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एताम् ॥ ९ ॥

एव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यध्यत
एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै
हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति
सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति

यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्द्तीन्द्रः ॥ १० ॥

त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ्वाच्छत्स इन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाकां अभवन्त्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियः सोमपीथमदधाद्वि वा एष
इन्द्रियेण सोमपीथेनार्ध्यते यः सोमं वमिति यः सोमवामी
स्यात्तस्मै ॥ ११ ॥

एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियः सोमपीथं
धत्तो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृध्यते यत्सौम्यो भवति
सोमपीथमेवाव रुद्धे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ
इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुद्धे श्यामाको भवत्येष वाव स
सोमः ॥ १२ ॥

साक्षादेव सोमपीथमव रुद्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालम् पशुकामो-
ऽग्निरेवास्मै पशून्प्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधुं
घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूनाः रूपः रूपेणैव पशूनव

रुन्दे पञ्चगृहीतम्भवति पाङ्कः हि पशवो बहुरूपम्भवति
बहुरूपा हि पशवः॥१३॥

समृद्धौ प्राजापत्यम्भवति प्राजापत्या वै पशवः
प्रजापतिरेवास्मै पशून् जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु
यन्मध्वग्नौ जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति
पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्कः पुरुषः पाङ्काः पशव
आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय पशून् रुन्दे॥१४॥

इन्द्रियैऽस्मिन्भूम्या एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव

एकचत्वारिंशच्च॥२॥

[२]

देवा वै सत्रमासतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमः
राजानं यश आर्च्छत्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ
समभवतान्ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावब्रवीद्याजयतुमेति
तस्मा एतामिष्टिं निरवपतामाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपाल
सौम्यं चरुन्तयैवास्मिन्तेजः॥१५॥

इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा
एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालः
सौम्यं चरुं यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन्तेन

दधाति॒ यदैन्द्रो॑ भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति॒
यथ्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेन॑ग्रे॒यस्य॑ च सौ॒म्यस्य॑ चै॒न्द्रे
स॒माश्ले॑षये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मि॒न्ब्रह्मवर्च॒सं च॑ स॒मीची॑॥१६॥

द॒धात्य॒ग्री॒षोमी॒यमे॒काद॑शकपालं॒ निर्व॑पेद्यं॒ कामो॑
नोप॒नमे॑दाग्रे॒यो वै ब्रा॑ह्म॒णः स सोम॑मि॒बति॒ स्वामे॒व दे॒वता॑ः
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवैनं॑ का॒मेन॑ स॒मर्ध॑यत्यु॒पैनं॑
कामो॑ नमत्य॒ग्री॒षोमी॒यम॑ष्टाक॒पालं॒ निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मो
ऽग्री॒षोमा॑वे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॒न्ब्रह्मवर्च॒सं
ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑॥१७॥

भ॒वति॒ यद॑ष्टाक॒पाल॒स्तेना॑ग्रे॒यो यच्छा॑मा॒कस्तेन॑
सौ॒म्यः स॒मृद्धौ॒ सोमा॑य वा॒जिनै॑ श्यामा॒कं च॒रुं निर्व॑पेद्यः
क्लै॒व्याद्वि॒भीया॑द्रेतो॒ हि वा॒ एत॑स्मा॒द्वाजि॑नम॒पक्राम॑त्यथैष
क्लै॒व्याद्वि॒भाय॑ सोम॑मे॒व वा॒जिनः॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ स ए॒वास्मि॒न्नेतो॒ वाजि॑नं दधाति॒ न क्ली॒बो भ॑वति
ब्राह्म॑णस्प॒त्यमे॒काद॑शकपालं॒ निर्व॑पेद्ब्राम॒कामः॑॥१८॥

ब्रह्म॑ण॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑
सजा॒तान्प्र॑ यच्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति॒ गुण॑वती॒ याज्या॑नुवा॒क्यै

भवतः सजातैरेवैनं गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः
 कामयेत ब्रह्मन्विशं वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये
 कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि नाशयति॥१९॥

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्यैव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
 ऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्गं
 लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे
 प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति
 सोऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एव॥२०॥

अस्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै
 प्रजा भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति
 जनतामियामित्यसौ वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनं तद्वमयति यत्र जिगमिषतीन्द्रो
 वै देवानामानुजावर आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा
 एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निः॥२१॥

अवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानाम्पर्यणयद्बुध्रवती अग्रवती

याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्रादेवैनमग्रम्पर्यणयद्यो राज्ञ्यं
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं
 निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रः
 समानानाम्परि णयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये
 भवतो बुध्रादेवैनमग्रम्॥२२॥

परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य
 आनुजावरः समृद्धौ यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा
 एतम्बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रः समानानाम्परि णयति
 बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रम्परि
 णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः
 समृद्धौ॥२३॥

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥४॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्बृहतर आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
 ऽददात्तासाः रोहिणीमुपेत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वेत्ताः
 पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
 समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमातीत्ता

अस्मै पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोप॥२४॥

एतं यक्ष्मं आर्च्छद्राजानं यक्ष्मं आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य
जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यो-
ऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद
नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता
अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय इति तस्मा
एतम्॥२५॥

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापाथ्स्रामादमुश्चन्
यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं
निर्वपेदादित्यानेव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं
पापाथ्स्रामान्मुश्चन्त्यमावास्यायां निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन
प्याययति नवोनवो भवति जायमान इति पुरोनुवाक्या
भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति यमादित्या अ२शुमाप्याययन्तीति
याज्यैवैनमेतयाप्याययति॥२६॥

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च॥५॥

[५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाल्लोकानभ्यति
तन्ममासदिति तदिमाल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्र२ राजानमिन्द्रमधि

स्वराजानन्ततो वै स इमाल्लौकाः स्त्रेधादुहत्तत्रिधातौ स्त्रिधातुत्वय
कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
राज्ञे पुरोडाशम् ॥ २७ ॥

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा
इन्द्रो राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव
लोकान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र
यच्छन्त्यन्नाद एव भवति यथा वत्सेन प्रत्तां गां
दुह एवमेवेमाल्लौकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं दुह उत्तानेषु
कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रय इमे लोका एषाल्लौकानामास्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बद्वारव्यँत्यासमन्वाहानिर्दाहाय ॥ २८ ॥

पुरोडाशत्रयष्वङ्घ्रिः शतिश्च ॥ ६ ॥

[६]

देवासुराः संयन्ता आसन्तां देवानसुरा अजयन्ते
देवाः पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्य
इन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तद्वरुधं
नाशक्रोत्तदस्मादभ्यर्धोऽचरत्स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया

सर्वपृष्ठया ऽयाजयत्तयैवास्मिन्निन्द्रियं
इन्द्रियकामः ॥ २९ ॥

वीर्यमदधाद्य

वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव
देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं
दधति यदिन्द्राय राथंतराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजस्तदेवाव
रुद्धे यदिन्द्राय बारहताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवाव रुद्धे
यदिन्द्राय वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजस्तत् ॥ ३० ॥

एवाव रुद्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजस्तदेवाव
रुद्धे यदिन्द्राय शाक्वराय यदेव मरुतां तेजस्तदेवाव
रुद्धे यदिन्द्राय रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजस्तदेवाव रुद्ध
एतावन्ति वै तेजांसि तान्येवाव रुद्ध उत्तानेषु कपालेष्वधि
श्रयत्ययातयामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशः ॥ ३१ ॥

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तम्पर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं
वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहायाश्च ऋषभो
वृष्णिर्बस्तः सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिः शस्यमान
एताश्चेद्वा अस्य देवता अन्नमदन्त्यदन्त्युवेवास्य
मनुष्याः ॥ ३२ ॥

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥७॥ [७]

रज॑नो वै कौ॒णेयः क्र॑तुजितं जान॑किं चक्षु॑र्वन्यमया॒त्तस्मा॑
ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपद॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालः
सौ॒र्यं च॒रुम॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्तयै॑वास्मि॒श्चक्षु॑रत
स्यात्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपेद॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल
सौ॒र्यं च॒रुम॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालम॒ग्रेवै चक्षु॑षा
मनु॒ष्या वि॥३३॥

प॒श्यन्ति॑ सू॒र्यस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सू॒र्यं च॒ स्वेन॑
भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति तावे॒वास्मि॒श्चक्षु॑र्धत्तश्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति
यदा॑ग्ने॒यौ भ॑व॒तश्चक्षु॑षी ए॒वास्मि॒न्तत्प्र॑ति॒ दधा॑ति यथ्सौ॒र्यो
नासि॑कां तेना॒भितः॑ सौ॒र्यमा॑ग्ने॒यौ भ॑व॒तस्तस्मा॑द॒भितो॑ नासि॑कां
चक्षु॑षी तस्मा॒न्नासि॑कया॒ चक्षु॑षी वि॒धृते॑ समा॒नी या॑ज्यानुवा॒क्ये
भव॑तः समा॒नः हि चक्षुः॑ समृ॒द्ध्या उ॒दु त्यं जा॒तवे॑दसः स॒प्त
त्वां ह॑रितो॒ रथे॑ चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॒गादनी॑कमि॒ति पि॒ण्डान्प्र
यच्छ॑ति चक्षु॑रे॒वास्मै॑ प्र यच्छ॑ति यदे॒व तस्य॑ तत्॥३४॥

वि ह्य॑ष्टाविंशतिश्च॥८॥ [८]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽहः॑ संजा॒तेषु॑ भूयासं॒ धीर॑श्चेत्ता॒

वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता
 वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता
 वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये संजाताः कुमाराः
 समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः हृदा तान्म
 आमनसः कृधि स्वाहामनमसि॥३५॥

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
 हृदा ता मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि
 स्वाहा वैश्वदेवीः साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्भामकामो वैश्वदेवा वै
 संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
 एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी
 भवति मनोग्रहेण वै संग्रहणम्मन एव संजातानाम्॥३६॥

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति
 परिधीन्यपरि दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वः
 सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त
 आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो
 वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका याः स्त्रियस्तानेवाव रुद्धे
 त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥३७॥

स्वाहामनमसि सजातानां रुद्धे पञ्च च॥१॥ [१]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदधियत्
तद्धृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः
प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि॥३८॥

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य
धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्भिः। तत्त्वा
विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन
गायत्रस्य वर्तन्योपाशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु
जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो
वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्॥३९॥

सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया
जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु
जीवातवे जीवनस्याया इममग्न आयुषे वर्चसे
कृधि प्रियं रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा

अदिते॑ शर्म॑ यच्छु॑ विश्वे॑ देवा॑ जर॑दष्टिर्यथास॑त्।
 अ॒ग्निरायु॑ष्मान्थ्स वन॑स्पति॑भिरायु॑ष्मान्तेन॑ त्वायु॑षायु॑ष्मन्तं
 करोमि॑ सोम॑ आयु॑ष्मान्थ्स ओष॑धीभि॒र्यज्ञ॑ आयु॑ष्मान्थ्स
 दक्षि॑णाभि॒र्ब्रह्मायु॑ष्मत्तद्ब्र॑ह्मणैरायु॑ष्मद्दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्तेऽमृ॑तेन
 पि॒तर॑ आयु॑ष्मन्त॒स्ते स्व॒धयायु॑ष्मन्त॒स्तेन॑ त्वायु॑षायु॑ष्मन्तं
 करोमि॑॥४०॥

विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसि॑ त्रि॒ष्टुभो॑ वर्त॒न्या शुक्र॑स्य॒ वीर्ये॑ण दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत्सोम॑
 आयु॑ष्मान्यश्च॒वि॑शतिश्च॥१०॥ [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं गच्छ॑ति सोम॑श्च॒ रसो॑
 वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णा॑ति सर॑स्वतीं वा॒ग॒ग्रावि॑ष्णू
 आ॒त्मा यस्य॑ ज्यो॒गामय॑ति यो ज्यो॒गामया॑वी स्याद्यो
 वा का॒मये॑त॒ सर्व॑मायु॑रिया॒मिति॑ तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं
 निर्व॑पेदाग्ने॒यम॑ष्टाक॑पालश्च॒ सौम्यं॑ च॒रुं वा॑रु॒णं दश॑कपालश्च॒
 सा॒रस्व॑तं च॒रुमा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालम॒ग्नेरे॒वास्य॑ शरी॑रं
 निष्क्री॑णाति॒ सोमा॑द्रसम्॥४१॥

वा॒रु॒णेनै॒वैनं॑ वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति सा॒रस्व॑तेन॒ वाचं॑
 दधा॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॑ विष्णु॑र्यज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑

य॒ज्ञेन॑ च॒ भिष॑ज्यत्यु॒त यदी॒तासु॑र्भव॒ति जी॒वत्ये॒व
यन्न॑व॒मैत्तन्न॑व॒नीत॑म॒भव॒दित्या॑ज्य॒मवै॑क्षते रू॒पमे॒वास्यै॑त॒न्महि॑मानं
व्याच॑ष्टेऽश्विनोः प्रा॒णोऽसी॑त्या॒हाश्वि॑नौ वै दे॒वाना॑म् ॥ ४२ ॥

भि॒षजौ॑ ता॒भ्यामे॒वास्मै॑ भे॒षजं॑ क॒रोती॑न्द्र॒स्य प्रा॒णोऽसी॑त्या॒हेन्द्रि॑यमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति मि॒त्रावरु॑णयोः
प्रा॒णोऽसी॑त्या॒ह प्रा॑णापा॒नावे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति वि॒श्वेषा॑
दे॒वाना॑ प्रा॒णोऽसी॑त्या॒ह वी॒र्यमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति घृ॒तस्य॑
धा॒रा॑म॒मृत॑स्य॒ पन्था॑मि॒त्याह॑ यथाय॒जुरे॒वैत॑त्पा॒वमा॑नेन॒ त्वा
स्तोमे॑नेति ॥ ४३ ॥

आ॒हु प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति बृ॒हद्रथ॑न्त॒रयो॑स्त्वा
स्तोमे॑नेत्या॒हौजं॑ ए॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधात्य॒ग्रेस्त्वा॒ मात्र॑येत्या॒हात्मानं॑
दधात्यृ॒त्विजः॒ पर्या॑हुर्याव॒न्त ए॒वर्त्वि॑जस्त ए॒नम्भि॑षज्यन्ति
ब्र॒ह्मणो॑ ह॒स्तम॑न्वा॒रभ्य॑ पर्या॒हुरेक॑धैव यज॑मान॒ आयु॑र्दधति
यदे॒व तस्य॑ तद्धि॒रण्यात्॑ ॥ ४४ ॥

घृ॒तं नि॒ष्पि॑ब॒त्यायु॑र्वै घृ॒तम॒मृत॑ः॒ हिर॑ण्यम॒मृता॑दे॒वायु॑र्नि॒ष्पि॑बति
श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑र्ष्ये॒वेन्द्रि॑ये
प्रति॑ तिष्ठत्यथो॒ खलु॑ याव॑तीः॒ समा॑ ए॒ष्यन्म॑न्यै॒त

तावन्मानः स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे
 कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदिति
 जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा
 आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥४५॥

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतांमार्च्छत्स
 पर्यदीर्यत स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो
 वै स वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति
 योऽश्वं प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो
 वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति॥४६॥

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्व्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं
 निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
 वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु
 निर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै
 वरुणः साक्षादेव वरुणमव यजतेऽपोनप्रीयं चरुम्पुनरेत्य

निर्वपेदप्सु योनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
शान्त उप तिष्ठते॥४७॥

मुञ्चति चरुं सप्तदश च॥12॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतुव्या तनूस्तयेममं हंसो मुञ्चतं या
वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममं हंसो
मुञ्चतं यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यजे
यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु चतुष्पाथ्सु गोष्ठे
गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु सामस्तं वामेतेनाव यज इन्द्रो
वा एतस्य॥४८॥

इन्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति
यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मा
एतामैन्द्रावरुणीम्पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति
वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा
एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पयस्यां भवति
पय एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायाम्॥४९॥

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो
आयतनवन्तमेव चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति

पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै भेषजं करोति समूह्यावं द्यति
 यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 साम्स्तं वामेतेनाव यज इत्याह दुरिष्ट्या एवैनम्पाति यो
 वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु साम्स्तं वामेतेनाव यज
 इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव
 उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥५०॥

एतस्य पयस्यायाम्पाति षड्विंशतिश्च॥13॥ [१३]

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः
 सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा।
 या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
 तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहँडन्नाजन्त्सोमं प्रति हव्या गृभाय।
 अग्नीषोमा सवेदसा सहृती वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः।
 युवम्॥५१॥

एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोमं सक्रतू अधत्तम्।
 युवः सिन्धूः रभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्।
 अग्नीषोमाविमः सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति
 सूक्तानि हर्यतम्भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा

जभा॒राम॑श्चा॒दन्य॑म्परि॒ श्ये॒नो अ॒द्रैः। अ॒ग्नी॑षोमा॒ ब्रह्म॑णा
वावृ॒धानो॑रुं य॒ज्ञाय॑ चक्रथुरु लो॒कम्। अ॒ग्नी॑षोमा ह॒विषः॑
प्र॒स्थि॑तस्य वी॒तम्॥५२॥

हर्य॑तं वृषणा जुषेथा॑म्। सु॒शर्मा॑णा॒ स्वव॑सा हि भू॒तम॑था
धत्तं॑ यज॑मानाय॒ शं योः। आ॒ प्या॑यस्व॒ सं ते। गु॒णानां॑ त्वा
गु॒णप॑तिः॒ हवाम॑हे क॒विं क॑वीनामु॒पम॑श्रवस्तमम्। ज्येष्ठ॑राजं
ब्रह्म॑णां ब्रह्मणस्प॒त आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॑तिभिः सीद॒ साद॑नम्। स
इ॒ज्जनै॑न॒ स वि॒शा स जन्म॑ना॒ स पु॒त्रैर्वाज॑म्भरते॒ धना॒ नृभिः॑।
दे॒वानां॑ यः पि॒तर॑मा॒विवा॑सति॥५३॥

श्र॒द्धाम॑ना ह॒विषा॒ ब्रह्म॑णस्प॒तिम्। स सु॒ष्टुभा॒ स ऋ॑क॒ता
गु॒णेन॑ व॒लः॒ रु॒रोज॑ फ॒लिगः॒ रवे॑ण। बृ॒हस्प॑तिरु॒स्त्रियां॑
हव्य॒सूदः॑ क॒निक॑द॒द्वाव॑शतीरु॒दाज॑त्। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या
वः॒ शर्म॑। अ॒र्य॒मा या॑ति वृष॒भस्तु॑विष्म॒न्दा॒ता वसू॑नाम्पुरु॒हूतो॑
अ॒र॒हन्। स॒ह॒स्रा॒क्षो गो॑त्र॒भिद्व॑ज्र॒बाहुर॑स्मासु॒ देवो॑ द्रवि॒णं
दधा॑तु। ये ते॑ऽर्य॒मन्ब॒हवो॑ दे॒व्यानाः॑ पन्था॑नः॥५४॥

रा॒ज॒न्दि॒व आ॒चर॑न्ति। तेभि॑र्नो दे॒व महि॑ शर्म॒ यच्छु॑ शं
न॑ ए॒धि द्वि॑पदे॒ शं च॑तु॒ष्पदे॑। बु॒ध्राद॑ग्र॒मङ्गि॑रोभिर्गृ॒णानो॑ वि

पर्वतस्य दृ० हितान्यैरत्। रुजद्रोधा० सि कृत्रिमा० ण्येषा०
 सोमस्य ता मद् इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय
 मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्। वृथासृजत्पृथिभिर्दीर्घयाथैः
 सोमस्य ता मद् इन्द्रश्चकार॥५॥

प्र यो जज्ञे विद्वा० अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
 विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्या० त्रीचादुच्चा स्वधयाभि प्र
 तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या० सन्न पार्थिवं च
 रजः। स बुध्रादाष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्।
 बुध्राद्यो अग्रमभ्यर्त्योजंसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः।
 भिनद्धलं वि पुरो ददरीति कनिक्रदत्सुवरपो जिगाय॥५६॥

युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद् इन्द्रश्चकार देवा नवं
 च॥14॥ [१४]

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषां ज्ञायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्रे गोभिश्चित्रया
 मारुतन्देवा वसव्या अग्रे मारुतमिति देवा वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टा हतपुत्रो
 देवा वै राजन्यान्नवौनवश्चतुर्दश॥14॥ देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवा वसव्याः
 परिदध्यादिदमस्यष्टाचत्वारि० शत्॥48॥ देवा मनुष्या मादयध्वम्॥ [१५]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा म॑नु॒ष्याः पि॒तर॒स्तेऽन्य॑त॒ आस॒न्नसु॑रा॒ रक्षा॑सि॒
 पि॒शा॒चास्तेऽन्य॑त॒स्तेषा॑ दे॒वाना॑मु॒त यद॑ल्पं॒ लोहि॑त॒मकु॑र्वन्त॒द्रक्षा॑
 रात्री॑भिर॒सुभ्र॑न्ता॒न्सु॒ब्धान्मृ॑तान॒भि व्यौ॑च्छ॒त्ते दे॒वा अ॑वि॒दुर्यो॑
 वै नो॒ऽयमि॑म्रि॒यते॒ रक्षा॑सि॒ वा इ॒मं घ्न॑न्तीति॒ ते
 रक्षा॑स्युपा॑म॒न्नय॑न्त॒ तान्य॑ब्रुव॒न्वरं॑ वृ॒णाम॑है यत्॥१॥

असु॑रा॒ञ्जया॑म॒ तन्नः॑ स॒हास॑दिति॒ ततो॒ वै दे॒वा
 असु॑रान॒जय॑न्तेऽसु॑रा॒ञ्जित्वा॒ रक्षा॑स्युपा॑नुदन्त॒ तानि॒
 रक्षा॑स्यनृ॑तमक॒र्तेति॑ सम॒न्तं दे॒वान्पर्य॑विशन्ते॒ दे॒वा
 अ॒ग्राव॑नाथन्त॒ तेऽग्न॑ये॒ प्रव॑ते॒ पुरो॑डाश॒मष्टा॑क॒पालं॑
 निर॑वपन्न॒ग्नये॑ वि॒बाध॑व॒तेऽग्न॑ये॒ प्रती॑कवते॒ यद॒ग्नये॑ प्रव॑ते
 निर॑वप॒न् यान्ये॒व पुर॑स्ता॒द्रक्षा॑सि॒॥२॥

आस॑न्तानि॒ तेन॒ प्राणु॑दन्त॒ यद॒ग्नये॑ वि॒बाध॑व॒ते यान्ये॒वाभि॑तो॒
 रक्षा॑स्यास॑न्तानि॒ तेन॒ व्य॑बाधन्त॒ यद॒ग्नये॑ प्रती॑कवते॒
 यान्ये॒व प॒श्चाद्रक्षा॑स्यास॑न्तानि॒ तेनापा॑नुदन्त॒ ततो॒
 दे॒वा अ॑भ॒वन्प॒रासु॑रा॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्स्याथ्स॑ स्पर्ध॑मान

एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये
विबाधवते ॥ ३ ॥

अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निर्वपति य
एवास्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवते
य एवैनैन सदृङ् तेन वि बाधते यदग्नये प्रतीकवते य
एवास्मात्पापीयान्तं तेनाप नुदते प्र श्रेयाः सम्भ्रातृव्यं
नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनम्पापीयानाप्नोति य एवं
विद्वानेतयेष्ट्या यजते ॥ ४ ॥

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाःसि वपेदग्नये विबाधवत एवं चत्वारि च ॥ १ ॥ ——— [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनु समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै नो
वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति
ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमं होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती ॥ ५ ॥

इत्यब्रवीत्त इन्द्रायाः होमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं
निरवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाः होमुचै

निर्वपन्नं हंस एव तेनामुच्यन्तु यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव
 तेनापाघ्नतु यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधतु
 त्रयस्त्रिंशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता
 इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै॥६॥

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्तु यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायां होमुचै
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
 ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायां होमुचै
 निर्वपत्य हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषण्णो
 यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुत॥७॥

अभ्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनाप
 हते यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते
 त्रयस्त्रिंशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिंशद्वै
 देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु समारम्भयते भूत्यै
 सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजंत
 उत्तमामेव विजितिम्भ्रातृव्येण विजयते॥८॥

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गा॒य॒त्र्यो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं
 वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्संगृ॑ह्या॒दाया॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तेऽम॑न्यन्त य॒तरान्
 वा इ॒यमु॑पाव॒थ्स्य॑ति॒ त इ॒दम्भ॑विष्य॒न्तीति॑ तां व्य॑ह्वयन्त
 वि॒श्वक॑र्म॒न्निति॑ दे॒वा दा॑भीत्य॒सुराः॑ सा ना॒न्य॑त॒राः॑श्च
 नोपा॑वर्तत॒ ते दे॒वा ए॒तद्य॑जुरपश्य॒न्नो॒जोऽसि॑ स॒होऽसि॑
 बल॑मसि॥ ९॥

भ्रा॒जोऽसि॑ दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि
 वि॒श्वायुः॑ सर्व॑मसि स॒र्वायु॑रभिभूरि॒ति वा॒व दे॒वा
 अ॒सुरा॑णा॒मो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्जत
 यद्गा॑य॒त्र्यप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒तां गा॑य॒त्रीती॑ष्टि॒माहुः॑ सं व॒थ्स॒रो
 वै गा॑य॒त्री सं॑व॒थ्स॒रो वै तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒द्यदे॒तया॑ दे॒वा
 अ॒सुरा॑णा॒मो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्॥ १०॥

प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ तस्मा॑दे॒ताः॑ सं॒वर्ग॑ इती॒ष्टि॒माहु॑र्यो
 भ्रातृ॑व्यवा॒न्थस्या॑त्स स्पर्ध॑मान ए॒तये॑ष्ट्या॒ यजे॑ता॒ग्नये॑ सं॒वर्गा॑य
 पु॒रोडा॑श॒मृष्टा॑क॒पालं॑ निर्व॑पेत्तः॒ श्रु॒तमा॑स॒न्नमे॒तेन॑ यजु॑षा॒भि
 मृ॒शेदो॑ज ए॒व बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे

भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥११॥

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चचत्वारिंशच्च॥३॥—[३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैता९ सो-
ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनया त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा
उपावर्त्स्यन्तीति तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिं प्रजा
उपावर्तन्त यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गार्मुतं
चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम्॥१२॥

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र
जनयति प्रजापतिः पशूनसृजत् तैऽस्मात्सृष्टाः पराश्च
आयन्ते यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैता९
सोऽब्रवीत्पूषानया मा प्र तिष्ठथ त्वा पशव उपावर्त्स्यन्तीति
माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै॥१३॥

अकृष्टपच्यमित्युभौ वाम्प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्ततो
वै प्रजापतिम्पशव उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा
एत९ सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयतः सोमो वै

रेतो॒धाः पू॒षा प॑शूनाम्प्र॑जनयि॒ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॒ दधा॑ति
पू॒षा प॑शून्प्र॒ जन॑यति॥१४॥

व॒पेत्प्र॒जाप॑तिं॒ वै द॑धाति पू॒षा त्रीणि॑ च॥४॥ [४]

अ॒ग्ने गो॒भिर्न॒ आ ग॒हीन्द्रो॑ पु॒ष्ट्या जु॑षस्व नः। इन्द्रो॑ ध॒र्ता
गृ॒हेषु॑ नः॥ स॒वि॒ता यः स॑ह॒स्त्रियः॑ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रा॒रणत्। आ
पू॒षा ए॒त्वा वसु॑॥ धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमी॑शानो॒ जग॑त॒स्पतिः॑।
स नः॑ पू॒र्णेन॑ वा॒वनत्॥ त्वष्टा॒ यो वृ॑ष॒भो वृषा॒ स नो॑ गृ॒हेषु॑
रा॒रणत्। स॒हस्रै॑णा॒युते॑न च॥ येन॑ दे॒वा अ॒मृत॑म्॥१५॥

दी॒र्घः श्रवो॑ दि॒व्यैर॑यन्त। रा॒यस्पो॑ष त्वम॒स्मभ्यं॑ गवां
कु॒ल्मिं जी॒वस॒ आ यु॑वस्व। अ॒ग्निर्गृ॑हप॑तिः सोमो॑ वि॒श्वव॑निः
सवि॒ता सु॑मे॒धाः स्वाहा॑। अ॒ग्ने गृ॑हप॑ते॒ यस्ते॒ घृत्यो॑ भा॒गस्तेन॑
सह॒ ओज॑ आ॒क्रम॑मा॒णाय॑ धेहि॒ श्रेष्ठा॑त्प॒थो मा योषं॑ मूर्धा
भू॒यास॒ः स्वाहा॑॥१६॥

अ॒मृत॑म॒ष्टात्रि॑ंशच्च॥५॥ [५]

चि॒त्रया॑ यजेत प॒शुकाम॑ इ॒यं वै चि॒त्रा य॒द्वा अ॒स्यां
वि॒श्वम्भू॑तमधि॒ प्र॒जाय॑ते तेने॒यं चि॒त्रा य॒ एवं वि॒द्वाश्चि॒त्रया॑
प॒शुकामो॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथुनैर्जा॑यते प्रैवा॒ग्नेयेन॑

वापयति॒ रेतः॑ सौ॒म्येन॑ दधाति॒ रेतं॑ ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑
रू॒पाणि॒ वि क॑रोति सारस्व॒तौ भ॑वत ए॒तद्वै दैव्य॑म्मिथुनं
दैव्य॑मे॒वास्मै॑॥१७॥

मि॒थुन॑म्मध्य॒तो द॑धाति॒ पुष्ट्यै॑ प्र॒जन॑नाय सिनीवा॒ल्यै
च॒रुर्भव॑ति॒ वाग्वै॑ सि॒नीवा॒ली पुष्टिः॑ खलु॒ वै वाक्पुष्टि॑मे॒व
वाच॑मु॒पैत्यै॒न्द्र उ॑त्त॒मो भ॑वति॒ तेनै॒व तन्मि॑थुनं स॒प्तैतानि॑
ह॒वीः॑ षि॒ भव॑न्ति स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त
छ॒न्दाः॑ स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धा॑ अथै॒ता आ॑हु॒तीर्जु॑होत्ये॒ते वै दे॒वाः
पुष्टि॑पतय॒स्त ए॒वास्मि॑न्पुष्टि॑ दधति॒ पुष्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रथो
यदे॒ता आ॑हु॒तीर्जु॑होति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥१८॥

अ॒स्मै त ए॒व द्वाद॑श च॥६॥ [६]

मा॒रु॒तम॑सि म॒रुता॑मो॒जोऽपां॑ धारां॒ भिन्धि॑ र॒मय॑त
मरु॑तः श्ये॒नमा॒यिन॑म्मनो॒जव॑सं वृष॑णं सुवृ॒क्तिम्। येन॑
शर्धं॑ उ॒ग्रम॑व॒सृष्ट॑मेति॒ तद॑श्वि॒ना परि॑ धत्तं॒ स्व॒स्ति।
पुरो॒वा॒तो व॑र्ष॒ञ्जिन्व॑रा॒वृथ्स्वाहा॑ वा॒ताव॑द्व॒र्षन्नु॑ग्ररा॒वृथ्स्वाहा॑
स्तन॑यन्व॒र्षन्भी॒मरा॑वृथ्स्वाहा॒नश॑न्य॒वस्फूर्ज॑न्दि॒द्युद्व॑र्षन्त्वे॒षरा॑वृथ्
व॒र्षन्पू॑र्तिरा॒वृत्॥१९॥

स्वाहा॑ बहु॒ हा॒यम॑वृषा॒दिति॑ श्रु॒तरा॒वृथ्स्वाहा॑तप॒ति
 वर्ष॑न्वि॒राडा॒वृथ्स्वाहा॑व॒स्फूर्ज॑न्दि॒द्युद्वर्ष॑न्भू॒तरा॒वृथ्स्वाहा॑
 मान्दा॒ वाशाः॑ शु॒न्यूर॑जि॒राः। ज्योति॑ष्मती॒स्तम॑स्वरी॒रुन्द॑तीः
 सु॒फेनाः॑। मि॒त्रभृ॑तः क्ष॒त्रभृ॑तः सु॒राष्ट्रा॑ इ॒ह मा॑ऽवत। वृ॒ष्णो
 अश्व॑स्य स॒दान॑मसि॒ वृष्ट्यै॑ त्वोप॑ नह्यामि॥ २०॥

पूर्तिरावृद्धिचत्वारि९शच्च॥ ७॥

[७]

देवा॑ वस॒व्या अ॒ग्ने सोम॑ सूर्य॑। देवाः॑ शर्म॒ण्या
 मि॒त्रावरु॑णार्यमन्। देवाः॑ स॒पीत॑योऽपा॑ नपा॒दाशु॑हेमन्। उ॒द्रो
 द॑त्तोऽद॒धिम्भि॑न्त दि॒वः प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो
 वृ॒ष्ट्याऽव॑त। दि॒वा चि॒त्तमः॑ कृ॒ण्वन्ति॑ प॒र्जन्ये॑नोद॒वाहे॑न।
 पृथि॒वीं यद्व्यु॑न्दन्ति। आ यं नरः॑ सु॒दान॑वो द॒दाशु॑षे दि॒वः
 कोश॑मचु॒च्यवुः। वि प॒र्जन्याः॑ सृ॒जन्ति॑ रोद॑सी॒ अनु ध॑न्व॒ना
 यन्ति॥ २१॥

वृष्टयः॑। उदी॑रयथा मरुतः समुद्र॒तो यू॒यं वृ॒ष्टिं व॑र्षयथा
 पुरी॑षिणः। न वो॑ दस्त्रा॒ उप॑ दस्यन्ति धे॒नवः॑ शु॒भं या॒तामनु॑ रथा॑
 अवृ॑त्सत। सृ॒जा वृ॒ष्टिं दि॒व आ॒द्भिः स॑मु॒द्रम्पृ॑ण। अ॒ज्ञा अ॑सि
 प्रथ॑म॒जा बल॑मसि॒ समु॑द्रियम्। उ॒न्न॑म्भय पृथि॒वीम्भि॒न्द्रीदं॑

दिव्यं नमः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्।
 ये देवा दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त
 इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि
 विशन्तु॥२२॥

यन्ति देवा विशन्ति॥८॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूष्पमरि
 धत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति
 रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति
 पुरोवातमेव जनयति वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति
 वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ॥२३॥

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य
 एव वृष्टिं सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति
 हविरेवाकर्न्तर्वेदि सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां
 शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा अभवन्तेषां रसं ऊर्ध्वो-
 ऽपतत्तानि करीराण्यभवन्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या
 खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति यत्करीराणि

भवन्ति॥२४॥

सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुद्धे मधुषा सं यौत्यपां
वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वच्च एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
अच्च एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं
यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना
नामधेयैरा॥२५॥

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सुदानमसि वृष्ट्यै त्वोप
नह्यामीत्याहु वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै
भूत्वा वर्षति रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धौ॥२६॥

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्त्रिंशच्च॥१॥ [९]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या
बध्नाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव
होतव्यं यदि न वर्षेच्छो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै
मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा
हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै॥२७॥

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं
 सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः
 सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यङ्गश्मिभिः
 पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता
 वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 ताः॥२८॥

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव
 सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः
 समर्धयत्यथो अभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि
 समुद्रियमित्याह यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वां
 जुहोत्येषा वा ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति
 ये देवा दिविभागा इति कृष्णाजिनमव धूनीतीम एवास्मै
 लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥२९॥

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥१०॥

सर्वाणि छन्दांस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
 एतद्वीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
 सर्वाणि छन्दांस्यव रुद्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि

चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यक्षराणि यज्जगत्या॥ ३०॥

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै
वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञं प्रतिं ष्ठापयति नान्तं
गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति
सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयङ्कामायकामाय
प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन
यजेताभिचरन्त्सर्वो वै॥ ३१॥

एष यज्ञो यत्रैधातवीयः सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति
स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो
यत्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्त्स्तृणुत
एतयैव यजेत सहस्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनद्वदात्येतयैव
यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति॥ ३२॥

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत
ताः स्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वाः स्रैधातवीयेन
पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत
तस्मादेवैनान्सृजत उपैनमुत्तरः सहस्रं नमति देवताभ्यो

वा ए॒ष आ वृ॑श्च्यते॒ यो य॒क्ष्य इत्यु॑क्त्वा न यज॑न्ते त्रैधात॒वीये॑न
यजेत॒ सर्वो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञः॥ ३३॥

यत्रै॑धात॒वीय॑ः सर्वे॑णै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॑ते न दे॒वता॑भ्य॒
आ वृ॑श्च्यते॒ द्वाद॑शकपालः॒ पुरो॑डाशो॒ भवति॒ ते
त्रय॑श्चतु॒ष्कपाला॑स्त्रि॒ष्वमृ॑द्धत्वाय॒ त्रयः॑ पुरो॒डाशा॑ भवन्ति॒
त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒स्या उत्त॑रउत्तरो॒
ज्याया॑न्भवत्ये॒वमि॑व॒ हीमे॒ लो॒का य॑वमयो॒ मध्य॑
ए॒तद्वा अ॒न्तरि॑क्षस्य रू॒पः स॒मृद्धौ॒ सर्वे॑षामभि॒गम॑य॒न्नव॑
द्यत्य॑छ॒म्बद्वा॒रः॒ हिर॑ण्यं ददाति॒ तेज॑ ए॒व॥ ३४॥

अ॒व रु॒द्धे ता॒र्प्यं द॑दाति प॒शून्वा॒व रु॒द्धे धे॒नुं
द॑दात्या॒शिष॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धे सा॒मो वा ए॒ष वर्णो॑ यद्वि॒रण्यं॑
यजु॑षां ता॒र्प्यमु॑क्त्वा॒म॒दाना॑ धे॒नुरे॒ताने॒व सर्वा॑न् वर्णा॒नव॑
रु॒द्धे॥ ३५॥

जग॑त्याऽभि॒चर॑न्सर्वो॒ वै ग॑च्छति य॒ज्ञस्तेज॑ ए॒व त्रि॑श॒च्च॥ ११॥

त्वष्टा॑ ह॒तपु॑त्रो॒ वीन्द्रः॑ सोम॒माह॑र॒त्तस्मि॒न्निन्द्र॑
उप॑ह॒वमै॑च्छत॒ तं नोपा॑ह्वयत॒ पुत्र॑म्मै॒ऽवधी॑रिति॒ स
य॑ज्ञवे॒शसं॑ कृ॒त्वा प्रा॒सहा॒ सोम॑मपि॒ब॒त्तस्य॑ यद॒त्यशि॑ष्यत॒

तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति स
यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत यदि वा
तावत्प्रवणम्॥ ३६॥

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवंन्नग्रीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङुवर्धत स इमाल्लोकानवृणोद्य
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा
वज्रमसिञ्चत्तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यन्तु नाशक्रोदथ वै
तरहि विष्णुः॥ ३७॥

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथिव्यं
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा
मे प्र हारस्ति वा इदम्॥ ३८॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादध
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्र
इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा

इदम्॥३९॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णाद्विम
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र
इन्द्रियं दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्णु
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम्॥४०॥

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेषमित्यब्रवीत्तं
वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यः॥४१॥

एवं वेद हन्ति क्षुधम्भ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णात्रिमा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र
इन्द्रियं दधात्विति यत्रिः प्रायच्छुत्रिः प्रत्यगृह्णात्तत्रिधातोऽस्त्रिधातु
यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः
हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि
यजूंषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रदक्षिणम्॥४२॥

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च॥१२॥ [१२]

दे॒वा वै रा॑ज॒न्या॑ञ्जाय॑मानाद॒बिभ॑युस्त॒मन्त॑रे॒व सन्त॑
 दा॒म्रापो॑म्भ॒न्त्स वा ए॒षोऽपो॑ब्धो जायते॒ यद्रा॑ज॒न्यो यद्वा ए॒षो-
 ऽन॑पोब्धो जाये॑त वृ॒त्रान्ध्र॑श्च॒रेद्यं॑ का॒मये॑त रा॒ज॒न्यम॑न॒पोब्धो
 जाये॑त वृ॒त्रान्ध्र॑श्च॒रेदिति॑ तस्मा॑ ए॒तमै॑न्द्रा॒बाह॑स्प॒त्यं
 च॒रुं निर्व॑पेदैन्द्रो वै रा॑ज॒न्यो ब्र॑ह्म बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॑णै॒वैनं॑
 दा॒म्रोऽपो॑म्भ॒नान्मु॑ञ्चति हि॒र॒ण्मयं॑ दा॒म दक्षि॑णा सा॒क्षादे॒वैनं॑
 दा॒म्रोऽपो॑म्भ॒नान्मु॑ञ्चति॥४३॥

ए॒न॒न्द्रा॒देश॑ च॥13॥ [१३]

न॒वो॒न॒वो भ॑वति जा॒यमा॑नोऽ॒ह्नां के॒तुरु॒षसा॑मे॒त्यग्रे॑।
 भा॒गं दे॒वेभ्यो॑ वि द॑धा॒त्याय॑न् च॒न्द्रमा॑स्तिरति दी॒र्घमा॑युः।
 यमा॑दि॒त्या अ॒श्शुमा॑प्या॒यय॑न्ति॒ यम॑क्षि॒तम॑क्षि॒तयः॑ पिब॑न्ति।
 तेन॑ नो॒ राजा॑ वरु॑णो बृ॒हस्प॑तिरा॒प्याय॑यन्तु भुव॑नस्य गो॒पाः।
 प्रा॒च्या दि॑शि त्वमिन्द्रा॒सि रा॒जो॒तोदी॑च्यां वृ॒त्रह॑न्वृ॒त्रहा॑सि।
 यत्र॑ यन्ति॒ स्रो॒त्यास्तत्॥४४॥

जि॒तं ते दक्षि॑ण॒तो वृ॑ष॒भ ए॒धि ह॒व्यः। इन्द्रो॑ जयाति॒
 न परा॑ जयाता अधि॒रा॒जो रा॒जसु॑ राजयाति। विश्वा॒ हि
 भू॒याः पृ॒तना॑ अभि॒ष्टीरु॑प॒सद्यो॑ नम॒स्यो यथा॑सत्। अ॒स्येदे॒व

प्र रि॑रि॒चे म॒हि॒त्वं दि॒वः पृ॒थि॒व्याः पर्य॑न्तरि॒क्षात्। स्व॒राडिन्द्रो॑
द॒म् आ वि॒श्वगू॑र्तः स्व॒रि॒रम॑त्रो ववक्षे र॒णाय॑। अ॒भि त्वा॑ शूर
नो॒नुमोऽदु॑ग्धा इव धे॒नवः॑। ईशा॑नम्॥४५॥

अ॒स्य जग॑तः सुव॒र्दश॑मीशा॒नमिन्द्र॑ त॒स्थुषः॑। त्वामि॒द्धि
हवा॑महे सा॒ता वाज॑स्य का॒रवः॑। त्वां वृ॒त्रेष्विन्द्र॑ सत्प॑तिं
नर॒स्त्वां का॑ष्ठा॒स्वर्व॑तः। यद्वा॑व इन्द्र ते श॒त५ श॑तम्भूमी॒रुत॑
स्युः। न त्वा॑ वज्रि॒न्त्सह॑स्र॒५ सूर्या॑ अनु न जा॒तम॑ष्ट॒ रोद॑सी।
पि॒बा सोम॑मिन्द्र॒ मन्द॑तु त्वा॒ यं ते॑ सु॒षाव॑ हर्य॒श्वाद्रिः॑।॥४६॥

सो॒तुर्बा॑हु॒भ्या॒५ सु॒यतो॑ ना॒र्वा। रे॒वती॑र्नः सध॒माद॑ इन्द्रे
सन्तु॑ तु॒विवा॑जाः। क्षु॒मन्तो॑ याभि॒र्मदे॑म। उद॑ग्रे शुच॒यस्त॑व
वि ज्योति॒षोदु॑ त्यं जा॒तवे॑दस॒५ स॒प्त त्वा॑ ह॒रितो॑ रथे वह॑न्ति
देव॑ सूर्य। शो॒चिष्के॑शं विचक्षण। चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॑गा॒दनी॑कं
चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्या॑ग्रेः। आऽप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒५
सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुषः॑॥४७॥

चा॒ विश्वे॑ दे॒वा ऋ॑ता॒वृधं॑ ऋ॒तुभि॑र्हव॒नश्रु॑तः। जुष॒न्तां
युज्य॑म्पयः। विश्वे॑ दे॒वाः शृ॑णु॒तेम॒॑५ हव॑म्मे॒ ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ य उप॑
द्यवि॒ष्ट। ये अ॑ग्निजि॒ह्वा उ॒त वा॒ यज॑त्रा आ॒सद्या॑स्मिन्ब॒र्हिषि॑

मादयध्वम्॥४८॥

तदीशानमद्रिस्तुस्थुर्षस्त्रिंशच्च॥14॥ [१४]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्ब्रह्मवादिनः स त्वे नासोमयाज्येष वै देवर्थो देवा वै नर्चि
नायज्ञोऽग्रे महात्रीत्रिर्वीतमायुष्टे द्वादश॥12॥ विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसु पूर्वद्युर्वाजा
इत्यग्रे महात्रिर्वीतमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥74॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥ [१५]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्धसोमपानं सुरापानमन्नादन-
स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै
प्रत्यक्षम्भागं वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग
उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्क्वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य
वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिन्नद्यत्सोमपानम्॥१॥

आसीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
यदन्नादनं स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महृत्यामुपागृह्णाता
संवत्सरमबिभस्तम्भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्निति स

पृथिवीमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रति गृहाणेति
 साब्रवीद्वरं वृणै खातात्पराभविष्यन्ती मन्ये ततो मा परा
 भूवमिति पुरा तै॥ २॥

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
 खातमपि रोहति वारंवृतः ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महत्यायै
 प्रत्यंगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः
 स्वकृत इरिणे नावं स्येद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स
 वनस्पतीनुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रति गृहीतेति
 तैऽब्रुवन्वरं वृणामहे वृक्णात्॥ ३॥

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्चनाद्वो
 भूयांस उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांस
 उत्तिष्ठन्ति वारंवृतः ह्येषान्तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्स
 निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाश्यं ब्रह्महत्यायै ह्येष
 वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाऽऽब्रश्चनान्निर्येषति
 तस्य नाश्यम्॥ ४॥

काममन्यस्य स स्त्रीषंसादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै
 तृतीयं प्रति गृहीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा

ऋत्वि॒यात्प्र॒जां वि॒न्दाम॑है काम॒मा विज॑नितोः सम्भ॑वा॒मेति॒
तस्मा॑दृत्वि॒यात्त्रि॒श्रयः॑ प्र॒जां वि॒न्दन्ते॒ काम॒मा विज॑नितोः
सम्भ॑वन्ति॒ वारै॑वृ॒तः॑ ह्यो॒सान्त्तृ॒तीयं॑ ब्रह्म॒ह॒त्यायै॑ प्रत्य॑गृह्ण॒न्त्सा
मल॑वद्वासा॒ अभव॑त्तस्मा॒न्मल॑वद्वाससा॒ न सं व॑देत॥५॥

न स॒हासी॑त् नास्या॒ अन्न॑मद्याद्वह्म॒ह॒त्यायै॑ ह्येषा
वर्ण॑ प्रति॒मुच्या॑स्तेऽथो॒ खल्वा॑हुर॒भ्यञ्जनं॑ वाव स्त्रि॒या
अन्न॑म॒भ्यञ्जन॑मे॒व न प्र॑ति॒गृह्यं॑ काम॑म॒न्यदि॑ति॒ याम्मल॑वद्वाससः
सम्भ॑वन्ति॒ यस्ततो॑ जाय॑ते सोऽभि॒शस्तो॑ यामर॑ण्ये तस्यै॑
स्तेनो॑ याम्परा॑चीं तस्यै॑ ही॒तमु॒ख्यप॑ग॒ल्भो॒ या स्ना॑ति॒ तस्या॑
अ॒प्सु मा॑रु॒को या॑॥६॥

अ॒भ्य॒ङ्गे तस्यै॑ दु॒श्चर्मा॑ या प्र॑लि॒खते॒ तस्यै॑ खल॒तिर॑पमा॒री
याऽऽ॒ङ्गे तस्यै॑ का॒णो या द॒तो धा॑वते॒ तस्यै॑ श्या॒वद॑न् या
न॒खानि॑ नि॒कृन्त॑ते॒ तस्यै॑ कु॒न॒खी या कृ॑ण॒ति तस्यै॑ क्ली॒बो
या र॒ज्जुः॑ सृ॒जति॒ तस्या॑ उ॒द्वन्धु॑को॒ या पर्णे॑न॒ पिब॑ति॒
तस्या॑ उ॒न्मादु॑को॒ या ख॒र्वेण॑ पिब॑ति॒ तस्यै॑ ख॒र्वस्ति॑स्रो
रात्री॑र्व्र॒तं च॑रेदञ्ज॒लिना॑ वा पिबे॒दख॑र्वेण वा पात्रे॑ण प्र॒जायै॑
गोपी॒थाय॑॥७॥

यत्सोमपानन्ते वृष्णात्तस्य नाशयं वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥१॥—[१]

त्वष्टा॑ ह॒तपु॒त्रो॒ वी॒न्द्रः॑ सोम॒माह॑र॒त्तस्मि॒न्निन्द्र॑
उ॒पह॒वमै॑च्छ॒त॒ तं॒ नोपा॑ह्वय॒त पु॒त्रम्मे॑ऽवधी॒रिति॑ स
य॑ज्ञ॒वेश॑सं कृ॒त्वा प्रा॒सहा॒ सोम॑मपि॒ब॒त्तस्य॑ य॒दत्य॑शिष्य॒त॒
तत्त्वष्टा॑ह॒वनी॑यमु॒प प्रा॑व॒र्तय॑त्स्वाहेन्द्र॑शत्रु॒र्वर्ध॑स्वेति॒ यद॑व॒र्तय॑त्तद्वृ॒त्र
वृ॒त्रत्वं॑ यद॒ब्रवी॑त्स्वाहेन्द्र॑शत्रु॒र्वर्ध॑स्वेति॒ तस्मा॑दस्य॥८॥

इन्द्रः॑ शत्रु॒रभ॑व॒त्स स॒म्भव॑न्न॒ग्रीषो॑मा॒व॒भि स॒म॒भव॑त्स
इ॒षुमा॒त्रमि॑षुमा॒त्रं वि॒ष्वङ्घ्रि॑व॒र्धत॑ स इ॒मालौ॑का॒नवृ॑णो॒द्
यदि॑मालौ॒कान॑वृ॒णोत्त॑द्वृ॒त्रस्य॑ वृ॒त्रत्व॑न्तस्मा॒दिन्द्रो॑ऽबिभे॒त्स
प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॑व॒च्छत्रु॑र्मे॒ऽजनी॑ति॒ तस्मै॑ वज्रः॑ सि॒क्का
प्राय॑च्छ॒देते॑न॒ ज॒हीति॑ तेना॒भ्याय॑त॒ ताव॑ब्रू॒ताम॒ग्रीषो॑मौ
मा॥९॥

प्र हा॑रा॒वम॑न्तः स्व॒ इति॑ मम॒ वै यु॒वः॑ स्थ
इत्य॑ब्रवी॒न्माम॑भ्ये॒तमि॑ति॒ तौ भा॑ग॒धेय॑मैच्छे॒तान्ता॒भ्यामे॒तम॑ग्री॒षोम॑
मेका॑दश॒कपा॑लम्पूर्ण॒मासे॑ प्राय॑च्छ॒ताव॑ब्रू॒ताम॒भि सं॑द॒ष्टौ
वै स्वो॒ न श॑क्नुव॒ ऐतु॑मि॒ति स॒ इन्द्र॑ आ॒त्मनः॑
शी॒तरू॒राव॑जनय॒त्तच्छी॑तरू॒रयो॒र्जन्म॑ य ए॒वः॑ शी॒तरू॒रयो॒र्जन्म॑
वेद॥१०॥

नैनं शीतरूरो हतुस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्ज्जभ्यमानादग्र
 निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहिताम् प्राणो वै
 दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माञ्ज्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति
 प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निरहूय
 वार्त्रघ्नं हविः पूर्णमासे निरवपद्धन्ति वा एनम्पूर्णमास
 आ॥११॥

अमावास्यायाम्प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे-
 ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायान्तथ्सुऽस्थाप्य वार्त्रघ्नं
 हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतान्द्यावापृथिवी
 मा प्र हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं
 वृणावहे नक्षत्रविहिताऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिता-
 ऽहमितीयन्तस्मान्नक्षत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं
 द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदैनां वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
 वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो
 वहतमिति तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज
 इति तेऽब्रुवन्क इदमच्छेतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य

मि॒त्रमि॒ति॒ साऽब्र॑वीत्॥१३॥

वरं॑ वृ॒णै म॒य्ये॒व स॒तोभ॑येन भुन॒जाध्वा॒ इति॑
तद्गौरा॑ह॒रत्त॒स्माद्भ॑विं स॒तोभ॑येन भुञ्ज॒त ए॒तद्वा अ॒ग्नेस्ते॒जो
यद्धृ॒तमे॒तत्सोम॑स्य॒ यत्प॑यो॒ य ए॒वम॒ग्नीषोम॑योस्ते॒जो वेदं॑
तेज॒स्ये॒व भ॑वति ब्रह्म॒वादि॑नो वदन्ति कि॒न्दे॒वत्य॑म्पौर्ण॒मास॑मिति॒
प्राजा॑प॒त्यमि॒ति ब्रू॑या॒त्तेने॑न्द्रं ज्येष्ठ॒म्पुत्रं॑ नि॒रवा॑सायय॒दिति॑
तस्मा॑ज्येष्ठ॒म्पुत्रं॑ धने॑न नि॒रव॑साययन्ति॥१४॥

अ॒स्य॒ मा वेदा॑ द्यावा॑पृथि॒व्योर॑ब्रवी॒दिति॑ तस्मा॑च्च॒त्वारि॑ च॥२॥ [२]

इन्द्रं॑ वृ॒त्रं ज॑घ्नि॒वाꣳस॒म्मृधो॑ऽभि प्रावे॑पन्त॒ स ए॒तं
वैमृ॑ध॒म्पू॒णमा॑सेऽनुनिर्वा॒प्यम॑पश्य॒त्तं नि॒रव॑प॒त्तेन॒ वै स
मृ॒धोऽपा॑हत॒ यद्वैमृ॑धः पू॒र्णमा॑सेऽनुनिर्वा॒प्यो भ॑वति॒ मृधं॑ ए॒व
तेन॒ यज॑मा॒नोऽप॑ हत॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रꣳ ह॒त्वा दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑
च व्या॑र्ह्यत॒ स ए॒तमा॑ग्ने॒यमृ॒ष्टाक॑पालम॒मावा॑स्या॒याम॑पश्यदै॒न्द्रं
दधि॑॥१५॥

तं नि॒रव॑प॒त्तेन॒ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं चावा॑रु॒न्ध
यदा॑ग्ने॒योऽष्टा॑क॒पालो॑ऽमावा॑स्या॒याम्भ॑वत्यै॒न्द्रं दधि॑ दे॒वता॑श्चै॒व
तेनै॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मा॒नोऽव॑ रु॒न्ध इन्द्र॑स्य वृ॒त्रं ज॒घ्नुष॑

इन्द्रियं वीर्यम्पृथिवीमनु व्याच्छत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स
प्रजापतिमुपाधावद्धृत्रं मे जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यम्॥१६॥

पृथिवीमनु व्यारत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स
प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव
ओषधीभ्योऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नात्रा
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वं समनैषुः
प्रत्यधुक्षन्न तु मयि श्रयत इत्यब्रवीदेतदस्मै॥१७॥

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षच्छृतमक्रन्न
तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
पूर्वस्यावदेयम्॥१८॥

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव
द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति
यथापूर्वमुपैति यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातुश्यात्सौम्यं
तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं

तद्यद्दध्रा तथ्सेन्द्रं दध्रा तनक्ति॥१९॥

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या
इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति
मन्यमानस्तं देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः
प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरो-
ऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते सोऽमावास्यां
प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै नः॥२०॥

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
अमावास्यत्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं सान्नाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि
समगच्छन्तेत्यथो खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते
तद्भिषज्यन्तोऽभि समगच्छन्तेति॥२१॥

दधि मे जघ्नुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति
तेन पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां
सेन्द्रा य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते

श्वःश्वोऽस्मा ईजा॒नाय॒ वसी॑यो भवति दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकुर्व॑त॒
तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा ए॒ताम्॥२२॥

इष्टि॑मपश्यन्ना॒ग्रावै॑ष्ण॒वमेका॑दशकपा॒लः॑ सर॑स्वत्यै च॒रुः॑
सर॑स्वते च॒रुं ता॒म्पौर्ण॑मा॒सः॑ स॒ऽस्था॒प्यानु॒ निर॑वप॒न्ततो॑
दे॒वा अ॒भ॒व॒न्परा॑सु॒रा यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थस्या॑त्स पौर्ण॑मा॒सः॑
स॒ऽस्था॒प्यैता॑मिष्टि॒मनु॒ निर्व॑पेत्पौर्ण॑मा॒सेनै॒व वज्र॑म्भ्रातृ॑व्याय
प्र॒हृत्या॑ग्रावै॒ष्णवे॑न॒ दे॒वता॑श्च य॒ज्ञं च॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे
मिथु॑नान्प॒शून्त्सार॑स्व॒ताभ्यां॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तत्॥२३॥

सर्वं॑ वृ॒द्धे पौर्ण॑मा॒सीमे॒व य॑जेत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्नामा॑वा॒स्याः॑
ह॒त्वा भ्रातृ॑व्यं॒ ना प्या॑ययति॒ साक॑म्प्रस्था॒यीये॑न॒ यजे॑त
प॒शुका॑मो॒ यस्मै॒ वा अ॒ल्पे॑ना॒हर॑न्ति॒ नात्म॑ना॒ तृप्य॑ति॒ नान्य॑स्मै
द॒दाति॒ यस्मै॑ म॒हता॒ तृप्य॑त्या॒त्मना॒ ददा॑त्य॒न्यस्मै॑ म॒हता॒ पूर्ण॑ः
हो॑त॒व्यन्तृ॑प्त ए॒वैन॑मिन्द्रः॒ प्रज॑या॒ प॒शुभि॑स्तर्पयति॒ दारु॑पा॒त्रेण॑
जुहो॑ति॒ न हि मृ॑न्मय॒माहु॑तिमा॒न॒श औदु॑म्बरम्॥२४॥

भ॒व॒त्यूर्वा॑ उ॒दुम्ब॑र॒ ऊर्क्पर्श॑व॒ ऊर्जै॑वा॒स्मा ऊ॒र्जं प॒शून॑व॒
रु॒द्धे ना॑ग॒त॒श्रीर्म॑हेन्द्रं॒ य॑जेत॒ त्रयो॒ वै ग॒त॒श्रियः॑ शुश्रु॒वान्ग्रा॑म॒णी
रा॒ज॒न्य॑स्तेषा॒म्महे॑न्द्रो दे॒वता॒ यो वै स्वां॑ दे॒वता॑मति॒यज॑ते

प्र स्वायै देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति
संवत्सरमिन्द्रं यजेत संवत्सरः हि व्रतं नाति स्वा॥२५॥

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीयान्भवति
संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत् संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाः समग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा
लम्भयति ततोऽधि कामं यजेत॥२६॥

एतान्तदौदुम्बरः स्वा त्रिंशच्च॥४॥ [४]

नासोमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो यो-
ऽसोमयाजी यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं
करोत्यथो परैव सिच्यते सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै
सोमः पयः सान्नाय्यम्पयसैव पय आत्मन्धत्ते वि वा
एतम्प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य
हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः॥२७॥

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तान्ग्रये
दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
दधःश्चरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते
चरुमग्निरेवास्मै प्रजाम्प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति

य॒ज्ञो वै विष्णुः॑ प॒शवः॑ शिपि॑र्य॒ज्ञ ए॒व प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति न
द्वे॥ २८ ॥

य॒जेत॒ यत्पूर्व॑या सम्प्र॒ति यजे॑तोत्तर॒या छ॒म्बङ्कुर्या॑द्यदुत्तर॒या
सम्प्र॒ति यजे॑त॒ पूर्व॑या छ॒म्बङ्कुर्या॑न्नेष्टि॒र्भव॑ति न य॒ज्ञस्तदनु॑
ही॒तमुख्य॑पग॒ल्भो जा॑यत॒ एका॑मे॒व य॑जेत प्रग॒ल्भोऽस्य॑
जा॒यतेऽना॑दृत्य॒ तद्वै ए॒व य॑जेत य॒ज्ञमुख॑मे॒व पूर्व॑या॒लभ॑ते
य॒ज॑त॒ उत्तर॑या दे॒वता॑ ए॒व पूर्व॑याव॒रुन्ध॑ इन्द्रि॒यमुत्तर॑या
दे॒वलोक॑मे॒व॥ २९ ॥

पूर्व॑याभि॒जय॑ति मनुष्य॒लोक॑मुत्तर॒या भूय॑सो य॒ज्ञक्र॑तूनुपै॒त्येषा॑
वै सु॒मना॒ नामेष्टि॑र्य॒मद्ये॒जान॒मप॒श्चाच्च॒न्द्रमा॑ अ॒भ्युदे॑त्य॒स्मिन्नेवा॒स्मै
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति दा॒क्षाय॑णय॒ज्ञेन॑ सु॒वर्ग॑का॒मो य॑जेत
पूर्णा॑मा॒से सं न॑येन्मै॒त्रावरु॑ण्याऽऽमि॒क्ष्यामा॑वा॒स्यायां॑ य॑जेत
पूर्णा॑मा॒से वै दे॒वाना॑ः सु॒तस्तेषा॑मे॒तम॑र्ध॒मास॑म्प्रसु॒तस्तेषा॑मै॒त्रावरु॑
व॒शामा॑वा॒स्यायाम॑नू॒बन्ध्या॑ यत्॥ ३० ॥

पूर्वे॑द्युर्य॒ज॑ते वेदि॑मे॒व तत्क॑रोति॒ यद्व॒त्सान॑पाक॒रोति॑
सदो॑हवि॒र्धाने॑ ए॒व स॒मिन्नि॑नोति॒ यद्य॑ज॑ते दे॒वैरे॒व सु॒त्याः॑

सम्पादयति स एतमर्धमासः संधिमादं देवैः सोमंम्पिबति
 यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
 वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति
 य एषां यज्ञम्॥३१॥

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा
 करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
 सदृङ्गावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपेविर्ह्येष
 यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं
 नानृतं वदेन्न माः समंश्रीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन
 वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्वद्व॥५॥ [५]

एष वै देवर्थो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्टा
 सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरं देवानामव स्यत्येतानि
 वा अङ्गापरूषि संवत्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं
 विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूष्येव संवत्सरस्य प्रति
 दधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं
 विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु

पश्यति॥३३॥

एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्थास्तः समारोहत्येतौ वै देवानां हरी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानां हरी ताभ्याम्॥३४॥

एवैभ्यो हव्यं वहत्येतद्वै देवानामास्यं यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामास्यं जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्वशपूर्णमासयाजी सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोति यजते दर्वशपूर्णमासावहरहरहविर्धानी सुतो य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्यं बर्हिष्यं दत्तम्भवति देवा वा अहः॥३५॥

यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्वशपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ मेध्यौ यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां

च स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञो-
ऽर्धमासस्य रात्रयः पत्रय आसन्तासाममावास्यां च
पौर्णमासीं च नोपैत्॥३६॥

ते एनमभि समनह्येतान्तं यक्ष्मं आर्च्छद्राजानं यक्ष्मं
आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पारपीयानभवत्त-
त्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यामविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां
यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव
नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे
असाव॥३७॥

आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनां
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त
एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति
य एवं वेद भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे
देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या
अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते
संवत्सरे वनस्पतयः फलं गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति
क्षुधम्प्रातृव्यम्॥३८॥

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं
करोति सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत
एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा
एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव
तद्वत्सम्॥ ३९॥

नृह्यत्यप्रस्रं साय संततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या
अथो रक्षसामपहत्यै राथंतरीम्प्रथमामन्वाह राथंतरो वा अयं
लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिर्वि गृह्णाति त्रयं इमे लोका
इमानेव लोकानभि जयति बारहंतीमुत्तमामन्वाह बारहतो वा
असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः॥ ४०॥

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा
इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्दे प्र वो वाजा
इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयतेऽग्न आ याहि वीतय
इत्याह तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजाः॥ ४१॥

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो
देवा हविष्मन्तो गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः

सु॒म्र॒युरि॒दम॑सी॒दम॑सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धा॒माव॑ रु॒द्धे यं
का॒मये॑त॒ सर्व॑मायुरि॒यादि॑ति॒ प्र वो॒ वाजा॒ इति॑ तस्या॒नूच्या॒ग्न
आ या॑हि वी॒तय॒ इति॑ संत॑तमु॒त्तर॑मर्ध॒र्चमा॑ ल॒भेत॑॥४२॥

प्रा॒णेनै॒वास्या॑पा॒नं दा॑धार॒ सर्व॑मायुरेति॒ यो वा अ॑र॒न्निः
सा॑मिधे॒नीनां॑ वेदा॒रत्ना॑वे॒व भ्रातृ॑व्यं कुरु॒तेऽर्ध॑र्चो॒ सं द॑धात्येष
वा अ॑र॒न्निः सा॑मिधे॒नीनां॑ य ए॒वं वेदा॒रत्ना॑वे॒व भ्रातृ॑व्यं कुरु॒त
ऋषे॑र्ऋषे॒र्वा ए॒ता निर्मि॑ता॒ यथ्सा॑मिधे॒न्यस्ता॑ यद॒संयु॑क्ताः
स्युः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॒मान॑स्य॒ वि ति॑ष्ठेर॒न्नर्ध॑र्चो॒ सं द॑धाति॒ सं
यु॑न॒त्तये॒वैना॒स्ता अ॑स्मै॒ संयु॑क्ता॒ अवरु॑द्धाः सर्वा॑मा॒शिषं॑ दु॒हे॥
43॥

बृ॒हसं॑ वो॒ जाय॑न्ते॒ प्र वो॒ वाजा॑ ल॒भेत॑ दधाति॒ सन्देशं॑ च॥७॥—————[७]

अय॑ज्ञो॒ वा ए॒ष यो॑ऽसा॒माऽग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इत्या॑ह
रथं॑तर॒स्यैष॑ वर्ण॒स्तं त्वा॑ स॒मिद्धि॑र॒ङ्गिर॒ इत्या॑ह वा॒मदे॒व्यस्यै॑ष
वर्णो॑ बृ॒हद॑ग्ने सु॒वीर्य॑मित्या॒ह बृ॒हत॑ ए॒ष वर्णो॑ यदे॒तं तृ॒चम॑न्वाहं
य॒ज्ञमे॒व तथ्सा॑म॒न्वन्तं॑ करोत्य॒ग्निर॒मुष्मि॑ल्लो॒क आसी॑दादि॒त्यो-
ऽस्मि॑न्तावि॒मौ लो॒कावशा॑न्तौ॥४४॥

आ॒स्ता॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नेते॒मौ वि॑ पर्यू॒हामे॑त्य॒ग्न आ या॑हि

वी॒तय॒ इत्य॒स्मि॒ल्लौ॑कै॑ऽग्निम॑दधु॒र्बृ॒हद॑ग्ने सु॒वीर्य॑मित्य॒मुष्मि॑ल्लौ॒क
आ॑दित्यन्ततो॒ वा इ॒मौ लो॒काव॑शाम्यतां॒ यदे॒वम॒न्वाहा॒नयो॑र्लो॒कय॑
शान्त्यै॒ शाम्य॑तोऽस्मा इ॒मौ लो॒कौ य ए॒वं वेद॑ पञ्चदश
सामि॒धेनी॒रन्वा॑ह पञ्चदश॥४५॥

वा अ॑र्धमा॒सस्य॒ रात्र॑योऽर्धमा॒सशः॒ संव॑त्सर आ॒प्यते॒
तासां॒ त्रीणि॑ च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्चा॒क्षरा॑णि ताव॑तीः संव॑त्सरस्य॒
रात्र॑योऽक्षर॒श ए॒व संव॑त्सरमा॒प्नोति॑ नृ॒मेध॑श्च॒ परु॑च्छेपश्च
ब्रह्म॑वाद्यमवदेताम॒स्मिन्दा॑रावा॒र्द्रैऽग्निं॑ ज॒नया॑व यतरो नौ
ब्रह्मी॑या॒निति॑ नृ॒मेधो॑ऽभ्य॒वद॑त्स धू॒मम॑जनयत्परु॑च्छेपो॒
ऽभ्य॒वद॑त्सोऽग्निम॑जनय॒दृष॒ इत्य॑ब्रवीत्॥४६॥

यत्स॒माव॑द्वि॒द्व क॒था त्वम॒ग्निम॒जी॒जनो॒ नाह॑मिति॒
सामि॒धेनी॑नामे॒वाहं॑ वर्णं वे॒देत्य॑ब्रवीद्यद्धृतवत्प॒दम॑नूच्यते॒ स
आ॑सां वर्ण॒स्तं त्वां स॒मि॒द्धिर॒ङ्गिर॒ इत्या॑ह सामि॒धेनी॒ष्वेव॑
तज्ज्योति॑र्जनयति॒ स्त्रिय॑स्तेन॒ यद्वचः॑ स्त्रिय॑स्तेन॒ यद्वा॑य॒त्रियः॑
स्त्रिय॑स्तेन॒ यत्सामि॒धेन्यो॑ वृष॑ण्वतीमन्वा॒ह॥४७॥

तेन॒ पु॒ऽस्व॑ती॒स्तेन॒ सेन्द्रा॒स्तेन॑ मिथु॒ना अ॒ग्निर्दे॒वानां॑ दू॒त
आसी॑दु॒शना॑ का॒व्योऽसु॑राणा॒न्तौ प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्नमै॑ता॒ऽ स

प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह
भ्रातृव्यमेवैतया॥ ४८॥

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेव
पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतम्परि
दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि
स्कन्दति तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां
कव्यवाहनः पितृणां सहरक्षा असुराणान्त एतर्ह्या
शंसन्ते मां वरिष्यते माम्॥ ४९॥

इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो संतत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥ ५०॥

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतया वरिष्यते मामेकात्रत्रिंशच्च॥ ८॥ [८]

अग्ने महां असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह
ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याह्येष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध
इत्याह देवा ह्येतमैन्धत् मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो

देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्टुत इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित
इत्याह॥ ५१॥

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह
कवयो ह्येते यच्छुश्रुवासो ब्रह्मसंशित इत्याह
ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य
प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीर्ह्येष यज्ञानां
रथीरध्वराणामित्याह्येष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न ह्येतं
कश्चन॥ ५२॥

तरति तूर्णिरहव्यवाडित्याह सर्वं ह्येष तरत्यास्पात्रं
जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान
इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽरां इवाग्ने नेमिर्देवां
स्त्वम्परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष परिभूर्यद्वयादा वह
देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै॥ ५३॥

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
वर्धयत्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव
तद्यथापूर्वमुप ह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजां च यज
जातवेद इत्याहाग्निमेव तत्सं श्यति सोऽस्य संशितो

देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होता॥५४॥

इत्याहाग्निरै देवानां होता य एव देवानां होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याद्योऽग्निः होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानम्परि गृहीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो स्रुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै देवा ईडेन्यान्नमस्यामं नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रानुमदित् इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥९॥ [९]

त्रीः स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै

राज॒न्यः स्व ए॒वैन॒ः स्तोमे॒ प्रति॑ ष्ठापयति त्रि॒ष्टुभा॒ परि॑
दध्यादिन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यका॑मः खलु॒ वै राज॒न्यो यज॑ते
त्रि॒ष्टुभै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यम्परि॑ गृह्णाति॒ यदि॑ का॒मये॑त॥ ५७ ॥

ब्र॒ह्मव॑र्चसमस्त्विति॑ गा॒यत्रीया॒ परि॑ दध्याद्व॒ह्मव॑र्चसं
वै गा॒यत्री ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒व भ॑वति स॒प्तद॒शानु॑ ब्रूया॒द्वैश्य॑स्य
सप्तद॒शो वै वैश्यः॒ स्व ए॒वैन॒ः स्तोमे॒ प्रति॑ ष्ठापयति॒
जग॑त्या॒ परि॑ दध्या॒ज्जाग॑ता॒ वै प॒शवः॑ प॒शुका॑मः खलु॒ वै
वैश्यो॑ यज॑ते जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्परि॑ गृह्णात्येक॑विंशति॒मनु॑
ब्रूयात्प्रति॒ष्ठाका॑मस्यैक॑विंशः स्तोमा॑नां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै॥ ५८ ॥

चतु॑र्विंशति॒मनु॑ ब्रूयाद्व॒ह्मव॑र्चसका॑मस्य चतु॑र्विंशत्यक्षरा
गा॒यत्री गा॒यत्री ब्र॒ह्मव॑र्चसङ्गा॒यत्रीयै॒वास्मै॑ ब्र॒ह्मव॑र्चसम॑व
रुन्दे त्रि॑ंशत॒मनु॑ ब्रूया॒दन्न॑का॒मस्य॑ त्रि॑ंशदक्षरा वि॒राडन्न॑
वि॒राड्वि॒राजै॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्य॑म॒व रु॒न्दे द्वात्रि॑ंशत॒मनु॑ ब्रूयात्प्रति॒ष्ठा
द्वात्रि॑ंशदक्षरानुष्टु॒गनुष्टु॑च्छन्द॑सां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै
षड्वि॑ंशत॒मनु॑ ब्रूयात्प॒शुका॑मस्य॒ षड्वि॑ंशदक्षरा बृ॒हती॑
बा॒र्हताः॒ प॒शवो॑ बृ॒हत्यै॒वास्मै॑ प॒शून्॥ ५९ ॥

अ॒व रु॒न्दे चतु॑श्चत्वारिंशत॒मनु॑ ब्रूयादिन्द्रि॒यका॑मस्य॒

चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा
 इन्द्रियमव रुन्देऽष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वा
 जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्दे
 सर्वाणि छन्दांस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा
 एतस्य छन्दांस्यवरुन्दानि यो बहुयाज्यपरिमितमनु
 ब्रूयादपरिमितस्यावरुन्द्यै॥६०॥

कामयेतु प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
 व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं
 वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो
 यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं
 तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा तत्सदेवमन्तरानूच्य
 सदेवत्वाय विद्वांसो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन् पन्थानः
 समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
 विधृत्यै पथामसंरोहायाथौ भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
 ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्याश्चैव

प॒शूना॑र॒ण्यां॒श्चाव॑ रु॒न्द्धेऽथो॑ ॥ ६२ ॥

दे॒व॒लो॒कं चै॒व म॑नु॒ष्य॒लो॒कं चा॒भि ज॑यति दे॒वा वै
सा॑मि॒धेनी॑र॒नूच्य॑ य॒ज्ञं ना॒न्वप॑श्यन्त्स प्र॒जाप॑तिस्तू॒ष्णीमा॑घा॒रमा॑घ
वै दे॒वा य॒ज्ञम॑न्वप॑श्यन् यत्तू॒ष्णीमा॑घा॒रमा॑घारय॑ति
य॒ज्ञस्या॑नु॒ख्यात्या॑ अथो॑ सा॒मिधे॑नी॒रेवा॑भ्य॒न॒त्तलू॑क्षो
भ॒वति॑ य ए॒वं वेदा॑थो त॒र्पय॑त्ये॒वैना॑स्तृ॒प्यति॑ प्र॒जया॑
प॒शुभिः॑ ॥ ६३ ॥

य ए॒वं वेद॑ यदे॒कया॑घा॒रये॑दे॒कां प्री॑णीया॒द्यद्वा॑भ्यां॒ द्वे
प्री॑णीया॒द्यत्ति॑सृ॒भिर॑ति॒ तद्रे॑चये॒न्मन॑सा घा॒रय॑ति म॒नसा॑
ह्यना॑प्तमा॒प्यते॑ ति॒र्यश्च॑मा घा॒रय॑त्य॒द्यम्ब॑द्वा॒रं वाक्
म॒नश्चा॑र्त्त॒ीयेता॑म॒हं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हा॒मीति॑ वा॒ग॒ब्रवी॑द॒हं
दे॒वेभ्य॑ इति॒ मन॑स्तौ प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्नमै॑तां॒ सोऽब्र॑वीत् ॥ ६४ ॥

प्र॒जाप॑तिर्दू॒तीरे॒व त्व॑म्म॒नसो॑ऽसि॒ यद्धि॑ म॒नसा॑ ध्याय॑ति
तद्वा॒चा वद॑तीति॒ तत्ख॑लु तुभ्यं न वा॒चा जु॑ह॒वन्नि॒त्य॒ब्रवी॑त्
तस्मा॑न्म॒नसा॑ प्र॒जाप॑तये जुह॒ति म॒न इव॑ हि प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑ परि॒धीन्त्स॑म्मा॒र्ष्टि पु॑नात्ये॒वैना॑न्निर्म॒ध्यमं॑ त्रयो॒
वै प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒वाभि॑ ज॑यति॒ त्रि॒र्दक्षि॑णा॒र्ध्यं त्रयः॑ ॥ ६५ ॥

इमे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान॒भि ज॑यति॒ त्रिरु॑त्तरार्धं॒ त्रयो॑
 वै दे॒व्यानाः॒ पन्था॑न्स्ता॒नेवा॒भि ज॑यति॒ त्रिरु॑प॒ वाज॑यति॒ त्रयो॑
 वै दे॒वलो॒का दे॒वलो॒काने॒वाभि॑ ज॑यति॒ द्वाद॑श॒ सम्प॑द्यन्ते॒ द्वाद॑श॒
 मासाः॑ संवत्सरः॒ संवत्सर॑मे॒व प्री॑णात्यथो॒ संवत्सर॑मे॒वास्मा॑
 उप॑ दधाति सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्या आ॒धारमा॑ घा॒रय॑ति
 ति॒र इ॒व॥६६॥

वै सु॒वर्गो लो॒कः सु॒वर्गमे॒वास्मै॑ लो॒कम्प्र॑ रो॒यत्यृ॒जुमा॑
 घा॒रय॑त्यृ॒जुरि॒व हि॒ प्रा॒णः संत॑त॒मा घा॑रयति प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य
 संत॑त्या॒ अथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दिति॑
 जि॒ह्वं तस्या॑ घा॒रये॑त्प्रा॒णमे॒वास्मा॑ञ्जि॒ह्वं न॑यति ता॒जक्प्र॑ मी॒यते॒
 शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदा॑घा॒र आ॒त्मा ध्रु॒वा॥६७॥

आ॒घा॒रमा॒घार्य॑ ध्रु॒वाः सम॑नत्त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॒ शिरः॒
 प्रति॑ दधात्यग्निर्दे॒वाना॑ दू॒त आसी॑द्वै॒व्योऽसु॑राणा॒न्तौ
 प्र॒जाप॑तिम्प्रश्नमैता॒ः स प्र॒जाप॑तिर्ब्रा॒ह्मण॑म॒ब्रवी॑दे॒तद्वि॒
 ब्रू॒हीत्या॑ श्रा॒वये॑ती॒दं दे॒वाः शृ॒णु॑तेति॒ वाव॑ तद॒ब्रवी॑द॒ग्निर्दे॒वो
 हो॑तेति॒ य ए॒व दे॒वाना॑ तम॒वृणी॑त् ततो॑ दे॒वाः॥६८॥

अभ॑व॒न्परा॑सुरा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्र॒वर॑म्प्रवृ॒णते॒

भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वाह्मणश्चाब्राह्मणश्च
प्रश्जमेयातां ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्वाह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह
यद्वाह्मणम्पराहात्मनम्पराह तस्माद्वाह्मणो न परोच्यः॥६९॥

वा आरण्याश्चाव रुन्धेऽथो पशुभिः सौऽब्रवीदक्षिणार्ध्यन्नयं इव ध्रुवा

देवाश्चत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्र आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड
उदुत्तमम्प्र णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे
वरुण तत्त्वा याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं
जिह्वानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं
वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यद्वाहीः। सम्॥७०॥

अन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति।
तमू शुचिं शुचयो दीदिवांसमपां नपातम्परि तस्थुरापः।
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः।
स शुक्रेण शिक्रेणा रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु।
इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात
ईदृशे। इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नः॥७१॥

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो

व॒नुष्य॑ति व॒यं ज॑येम॒ पृ॒त॑नासु दृ॒ढ्यः॑। आ नो॑ मि॒त्रावरु॑णा
प्र बा॒हवा॑। त्वं नो॑ अ॒ग्ने वरु॑णस्य वि॒द्वां दे॒वस्य॑ हे॒डोऽव॑
यासि॑सी॒ष्ठाः। यजि॑ष्ठो व॒ह्नि॒तमः॑ शोशु॑चानो॒ विश्वा॑ द्वे॒षाँसि॑
प्र मु॑मु॒ग्ध्य॒स्मत्। स त्वं नो॑ अ॒ग्नेऽव॑मो भ॒वोती॑ नेदि॑ष्ठो अ॒स्या
उ॒षसो॑ व्यु॒ष्टौ। अव॑ यक्ष्व नो॒ वरु॑णम्॥ ७२॥

ररा॑णो वी॒हि मृ॑डीक॒ सु॒हवो॑ न ए॒धि। प्रप्रा॑यम॒ग्निर्भ॑र॒तस्य॑
शृ॒ण्वे वि॒ यत्सू॑र्यो न रोच॑ते बृ॒हद्वाः॑। अ॒भि यः पू॑रु॒म्पृ॒तनासु॑
त॒स्थौ दी॒दाय॑ दै॒व्यो अ॒ति॒थिः शि॒वो नः॑। प्र ते॑ यक्षि॒ प्र तं
इ॒यमि॑ म॒न्म भु॒वो यथा॑ व॒न्द्यो नो॑ ह॒वेषु॑। ध॒न्वन्नि॒व प्र॒पा अ॑सि॒
त्वम॑ग्न इ॒यक्ष॒वै पू॒रवै॑ प्र॒त्न रा॒जन्।॥ ७३॥

वि पा॒ज॑सा॒ वि ज्यो॑ति॒षा। स त्वम॑ग्ने प्र॒ती॒केन॑ प्र॒त्योष॑
यातु॑धा॒न्यः। उ॒रु॒क्षये॑षु दी॒द्यत्। त॒ सु॒प्र॒ती॒क॒ सु॒दृश॑ः
स्व॒श्चम॑वि॒द्वाँसो वि॒दुष्ट॑र॒ सपे॑म। स य॑क्षद्वि॒श्वा व॒युना॑नि
वि॒द्वान्प्र ह॒व्यम॑ग्नि॒रमृ॑तेषु वोचत्। अ॒हो॒मुचै॑ वि॒वेष॑ यन्मा॒ वि
न इ॒न्द्रेन्द्र॑ क्ष॒त्रमिन्द्रि॑याणि शत॒क्रतो॑ऽनु॒ ते दा॒यि॥ ७४॥

य॒हीः स॒मध्व॑राय॒ नो वरु॑ण॒ राज॑ः॒ शत्रु॑श्च॒त्वारि॑श॒च॥ 12॥ [१२]

स॒मिध॑श्चक्षु॒षी प्र॒जाप॑ति॒राज्यं॑ दे॒वस्य॑ स्फ॒द्यन्ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ऽद्वि॒रग्रे॑स्त्रयो॒ मनुः॑ पृथि॒व्याः प॒शवो॑ऽग्नी॒धे

देवा वै यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥ समिधो याज्या तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह
प्रजा वा अहेत्याह युक्त्वा हि संसृतिः॥७०॥ समिधः सौमनसे स्याम॥—[१३]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुन्दे तनूनपातं यजति
ग्रीष्ममेवाव रुन्दे इडो यजति वर्षा एवाव रुन्दे बर्हिर्यजति
शरदमेवाव रुन्दे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवाव रुन्दे
तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽव सीदन्ति समिधो यजत्युषसं
एव देवतानामव रुन्दे तनूनपातं यजति यज्ञमेवाव रुन्दे॥१॥

इडो यजति पशूनेवाव रुन्दे बर्हिर्यजति प्रजामेवाव
रुन्दे सुमानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बर्हिः
प्रजास्वेव तेजो दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्दे
दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे समिधो
यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति॥२॥

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति
तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव

प्रति तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति
 तिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति
 देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो
 लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त तत्प्रयाजानाम्॥३॥

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो
 लोकेभ्यो भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै
 प्रयाजानाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो
 बह्नीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्नीरिव
 यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनम् य
 एवं वेद प्र॥४॥

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
 आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन्
 पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म
 यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते
 वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै
 तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्धर्षीयो देवा वै पुरा
 रक्षोभ्यः॥५॥

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तः
 स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समं स्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
 यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सः स्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा
 हवींष्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो
 यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा
 हवींष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणम्॥६॥

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य
 केवलं कथा साधारणम्पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु
 स्कन्दति गायत्र्यैव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय
 प्र जनयति॥७॥

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षीभ्यः साधारणं

पञ्चत्रिंशच्च॥१॥

[१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ
 यजति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति
 तस्मात्पूर्वार्धे चक्षुषी प्रबाहुगुहोति तस्मात्प्रबाहुः चक्षुषी
 देवलोकं वा अग्निना यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं
 सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्धे सोमायैवमिव

हीमौ लो॒काव॒नयो॑र्लो॒कयो॒रनु॒ख्यात्यै॒ राजा॑नौ वा ए॒तौ
दे॒वता॑नाम्॥८॥

यद्ग्री॒षोमा॑वन्त॒रा दे॒वता॑ इज्येते दे॒वता॑नां वि॒धृत्यै॒
तस्मा॒द्राज्ञा॑ मनु॒ष्या वि॒धृता ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति किं तद्य॒ज्ञे
यज॑मानः कुरुते येना॒न्यतो॑दतश्च प॒शून्दा॒धारो॑भयतो॑दतश्चेत्यृच॑म॒न॒
जुषा॑णेन यजति तेना॒न्यतो॑दतो दा॒धारर्च॑म॒नूच्य॑ ह॒विषं ऋ॒चा
य॑जति तेनो॑भयतो॑दतो दा॒धार मूर्ध॑न्वती पुरो॒नुवा॒क्या भ॑वति
मूर्धा॑नमे॒वैनं॑ स॒माना॑नां करोति॥९॥

नि॒युत्वंत्या॑ यजति भ्रातृ॒व्यस्यै॒व प॒शून्नि यु॑वते के॒शिनं॑
ह दा॒भ्यं के॒शी सात्य॑कामिरुवाच स॒प्तप॑दां ते श॒क्ररी॑ः
श्वो य॒ज्ञे प्र॑यो॒क्तासे॒ यस्यै॑ वी॒र्ये॑ण प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुदते
प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णान् यस्यै॑ वी॒र्ये॑णो॒भयो॑र्लो॒कयो॒ज्योति॑र्धत्ते
यस्यै॑ वी॒र्ये॑ण पूर्वा॒र्धेना॑न॒ङ्गान्भु॑नक्ति जघना॒र्धेन॑ धे॒नुरि॑ति
पुर॑स्ता॒ल्लक्ष्मा॑ पुरो॒नुवा॒क्या भ॑वति जा॒ताने॒व भ्रातृ॑व्यान्प्र
णु॑दत उ॒परि॑ष्टाल्लक्ष्मा॥१०॥

या॒ज्या जनि॒ष्यमा॑णाने॒व प्रति॑ नुदते पुर॑स्ता॒ल्लक्ष्मा॑
पुरो॒नुवा॒क्या भ॑वत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के ज्योति॑र्धत्त उ॒परि॑ष्टाल्लक्ष्मा

याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
 लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या
 भवति तस्मात्पूर्वधेनानुद्धान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या
 तस्माञ्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्ते एनमेतौ वज्र आज्यं
 वज्र आज्यभागौ॥११॥

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
 हरत्यछम्बद्वारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
 भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
 मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनम्पुरोनुवाक्ययाह प्र
 णयति याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनम्पुरोनुवाक्यया दत्ते
 प्र यच्छति याज्यया प्रति॥१२॥

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रयं
 इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या
 चतुष्पद एव पशूनव रुन्दे द्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः
 पशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति
 त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा शक्ररी यद्वा एतया देवा
 अशिक्षन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्रोत्येव यच्छिक्षति॥१३॥

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त
 तं देवा अंब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति
 सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुप स्तृणानभि घारयानिति
 तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुप स्तृणन्त्यभि घारयन्ति
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि
 हवींष्ययातयाममाज्यमिति प्राजापत्यम्॥१४॥

इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
 देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य
 एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
 वषट्काराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति
 तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत
 उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते॥१५॥

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतं सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति
 स नाध्रियत् तमंब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत्
 यदाग्नेयोऽष्टाकंपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो
 भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन्कथाहास्था

इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तः ॥ १६ ॥

अवाच्छ्रुत्येवमवारमित्युपरिष्ठादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि
प्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिल्लौकैऽभि जयति यो
विदग्धः स नैर्ऋतो योऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स
सदेवस्तस्मादविदहता श्रुतकृत्यः सदेवत्वाय भस्मनाभि
वासयति तस्मान्मासेनास्थिं छुन्नं वेदेनाभि वासयति
तस्मात् ॥ १७ ॥

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं
देवलोकं यच्छ्रुतं हविरनभिधारितमभिधार्योद्वासयति
देवत्रैवेनद्रमयति यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः
संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां
द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत
संख्यायोद्वासयति यजमानस्य ॥ १८ ॥

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्वावापृथिव्यमेव
वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति
द्वावापृथिव्यं एककपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति

यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥१९॥

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वांसयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥३॥—[३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्
पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो
द्विषतो वध इत्याह वज्रमेव तथ्सः श्यति भ्रातृव्याय
प्रहरिष्यन्थस्तम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती
वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति॥२०॥

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रय इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थः हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्युद्धन्ति
तस्मादोषधयः परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं
छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना॥२१॥

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव
प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव
रूपमकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशु
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी

यावन्ती वेदिस्तस्या एतावन्त एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन
उत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णाति क्रूरमिव वै॥२२॥

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति
योयुष्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी
रक्षसामपहत्यै स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य संतत्यै यं
द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥२३॥

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवींषि प्रौक्षीः केनाप इति
ब्रह्मणेति ब्रूयादद्भिर्ह्येव हवींषि प्रोक्षति ब्रह्मणाप
इध्माबर्हिः प्रोक्षति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्यृक्षा
वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे
त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति बर्हिरासाद्य प्र॥२४॥

उक्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनन्त्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति
मुख्यमेवैनं करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन
सम्मितम्बर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः
प्रजा एव पृथिव्यां प्रति ष्ठापयत्यनतिदृश्रः स्तृणाति

प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृशं करोति॥२५॥

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
प्रस्तुरो यजमानमेवायंजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
ऽयंजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति॥२६॥

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्यो-
र्नाशुका स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोका
प्रति नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति
न विष्वञ्चं वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात्॥२७॥

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
जायते यथ्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा
हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति
किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्व सुवर्गो
लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति

यजमानमेव॥२८॥

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते
 यत्प्रस्तरं योयुप्यन्ते बरहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भुण
 इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि
 मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो
 भवत्यगा(३)नग्रीदित्याह यद्व्यादगन्त्रिगिरित्यग्नावग्निं
 गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गाल्लोकाद्भजेदगन्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव
 सुवर्गं लोकं गमयति॥२९॥

आसाद्य प्रान्तिदृशं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥५॥—[५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायाः सो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः
 प्रामीयन्त सोऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति
 स निलायत सोऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथस्यः
 प्राब्रवीत्तमंशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति
 तस्मान्मथस्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तः॥३०॥

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं
 नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य
 बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति

तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं स्कन्दति तेषां
तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति
रक्षंसामपहत्यै सः स्पर्शयति॥३१॥

रक्षंसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो
ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाः स्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
रक्षाः स्यप हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिमिथुनत्वाय द्वे आ
दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै
यजेत यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्थस्यादिति भूपतये स्वाहा
भुवनपतये स्वाहा भूतानाम्॥३२॥

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या
यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि
वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वश्चौ पुरोडाशावुपाः श्रुयाजमन्तरा
यजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लोक
आसीद्यमोऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यहामेत्यन्नाद्येन
देवा अग्निम्॥३३॥

उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
यमः पितॄणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति

तस्मा॑ ए॒तद्भा॑ग॒धेय॑म्प्राय॑च्छन् यद॒ग्रये॑ स्वि॒ष्टकृ॑तेऽव॒द्यन्ति॒
यद॒ग्रये॑ स्वि॒ष्टकृ॑तेऽव॒द्यति॑ भा॒गधे॑येनै॒व तद्रु॑द्रं स॒मर्ध॑यति
स॒कृत्स॑कृद॒व द्यति॑ स॒कृदि॒व हि रु॒द्र उ॑त्तरा॒र्धाद॒व द्यत्ये॑षा
वै रु॒द्रस्य॑ ॥ ३४ ॥

दि॒ग्स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॒ द्वि॒रभि॑ घा॒रय॑ति
चतु॑रव॒त्तस्या॑स्यै॒ प॒शवो॑ वै पूर्वा॒ आहु॑तय॒ ए॒ष रु॒द्रो
यद॒ग्निर्य॑त्पूर्वा॒ आहु॑ती॒रभि॑ जु॒हुया॑द्भु॒द्राय॑ प॒शूना॑पि
द॒ध्याद॑प॒शुर्य॑ज॒मानः॑ स्यादति॒हाय॑ पूर्वा॒ आहु॑तीर्जुहोति
प॒शूनां॑ गो॒पी॒थाय॑ ॥ ३५ ॥

श॒प्तः स्पर्श॑यति भू॒ताना॑म॒ग्निं रु॒द्रस्य॑ स॒प्तत्रि॑ंशच्च ॥ ६ ॥

मनुः॑ पृ॒थि॒व्या य॒ज्ञिय॑मैच्छ॒त्स घृ॑तं निषि॑क्तमवि॒न्द॒त्सो-
ऽब्र॑वी॒त्कोऽस्ये॑श्व॒रो य॒ज्ञेऽपि॑ कर्तो॒रिति॑ ताव॑ंब्रू॒तामि॒त्रावरु॑णौ
गो॒रे॒वाव॑मी॒श्वरौ॑ कर्तोः॒ स्व इति॑ तौ ततो॒ गां स॑मै॒रय॑तां सा
यत्र॑यत्र॒ न्यक्रा॑म॒त्ततो॑ घृ॒तम॑पीड॒यत् तस्मा॑द्धृ॒तप॑द्युच्यते॒ तद॑स्यै
जन्मो॑प॒हृतं॑ रथ॒न्तरं॑ स॒ह पृ॑थि॒व्येत्या॑ह ॥ ३६ ॥

इ॒यं वै र॑थ॒न्तर॑मि॒मामे॑व स॒हान्ना॑द्ये॒नोप॑ ह्वय॒त् उप॑हृतं
वा॒मदे॒व्यं स॒हान्तरि॑क्षे॒णेत्या॑ह प॒शवो॑ वै वा॒मदे॒व्यं प॒शूने॒व

सुहान्तरिक्षेणोप ह्वयतु उपहूतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै
 बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयतु उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह
 होत्रा एवोप ह्वयतु उपहूता धेनुः॥ ३७॥

सहर्षभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयतु उपहूतो भुक्षः सखेत्याह
 सोमपीथमेवोप ह्वयतु उपहूतां (4) हो इत्याहात्मानमेवोप
 ह्वयत आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा
 इडा पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो
 मानवीत्याह मनुर्ह्येताम्॥ ३८॥

अग्रेऽपश्यद्धृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यतु
 तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनां
 समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहूतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्या
 अध्वर्यव उपहूता उपहूता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोप
 ह्वयते य इमं यज्ञमवान् ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह॥ ३९॥

यज्ञाय चैव यजमानाय चाशिषमा शास्तु उपहूते
 द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोप ह्वयते पूर्वजे
 ऋतावरी इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे
 इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याह

यजमानमेवोप ह्वयत् उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहृतो भूयसि
हविष्करणं उपहृतो दिव्ये धामन्नुपहृतः॥४०॥

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो
हविष्करणं सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव
यज्ञस्य प्रियं धामोप ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहृतमित्याहाछम्ब
ह्वयते॥४१॥

आह धेनुरेतां वर्धनित्याह धामन्नुपहृतश्चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

पशवो वा इडां स्वयमा दत्ते काममेवात्मना पशूनामा
दत्ते न ह्यन्यः कामम्पशूनाम्प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा
हुतम्प्राश्रमीत्याह वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये
त्वा हुतम्प्राश्रमीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवत्तम्भवति हविर्वै
चतुरवत्तम्पशवश्चतुरवत्तं यद्धोता प्राश्रीयाद्धोता॥४२॥

आर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमान
स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रमीत्याह परोक्षमेवैनञ्जुहोति
सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रमीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्रन्ति
तीर्थ एव प्राश्रन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति
वि वा एतद्यज्ञम्॥४३॥

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्विर्माजयन्त आपो
 वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा
 वै यज्ञाद्ब्रुवन्तमन्तरायन्त्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि
 समंगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तेऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न
 इदमविष्यति यदिमं राधयिष्याम इति तत्स्विष्टकृतः
 स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः॥४४॥

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमवं द्येद्यज्यायो-
 ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च
 घारयेदुभयतः सः श्वायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः
 सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्ये यत्तिरश्चीनमतिहरेदनभिविद्धं
 यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति तीर्थेनैव परि हरति
 तत्पूष्णे पर्यहरन्तत्॥४५॥

पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि
 तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमाध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति
 तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य
 आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा
 प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः॥४६॥

किं च॒न हि॒नस्ति॒ सोऽबि॒भेत्प्रति॑गृह्णन्तं॒ मा हि॑सिष्य॒तीति॑
 दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो ह॒स्ताभ्यां॑
 प्र॒ति गृह्ण॑मीत्य॒ब्रवी॑त्स॒वितृ॑प्र॒सूत ए॒वैन॒द्वर्ह॑णा दे॒वता॑भिः
 प्रत्य॑गृह्णात्सोऽबि॒भेत्प्रा॒श्रन्तं॒ मा हि॑सिष्य॒तीत्य॒ग्रेस्त्वा॒स्येन॑
 प्रा॒श्रामीत्य॑ब्रवी॒न्न ह्य॑ग्रे॒रास्य॑ किं च॒न हि॒नस्ति॒ सोऽबि॒भेत्॥४७॥

प्रा॒शितं॑ मा हि॑सिष्य॒तीति॑ ब्राह्म॒णस्यो॒दरे॒णेत्य॑ब्रवी॒न्न
 हि ब्रा॑ह्म॒णस्यो॒दरं॒ किं च॒न हि॒नस्ति॒ बृह॑स्पतेर्ब्रह्म॒णेति॑
 स हि ब्र॑ह्मि॒ष्ठोऽपु॒ वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ यः
 प्रा॑शि॒त्रम्प्रा॒श्रात्य॒द्धिर्मा॑र्जयित्वा प्रा॒णान्थ॑सम्मृ॒शते॒ऽमृतं॑ वै
 प्रा॒णा अ॒मृत॒मापः॑ प्रा॒णाने॒व यथा॑स्था॒नमुप॑ ह्वयते॥४८॥

प्रा॒शजी॒याद्धोता॑ य॒ज्ञत्रि॑र॒हर॒न्तच्च॑क्षुरा॒स्यङ्किं॑ च॒न हि॒नस्ति॒ सोऽबि॒भेच्च॑तु॒श्चत्वारि॑श॒च॥८॥[८]

अ॒ग्नीध॒ आ द॑धात्य॒ग्निमु॑खाने॒वर्तू॑न्प्री॒णाति॑ स॒मिध॑मा
 द॑धात्युत्त॒रासा॒माहु॑तीनां॒ प्र॒ति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ स॒मिध॑त्ये॒व
 जु॑होति॒ परि॑धी॒न्थस॑म्मा॒र्ष्टि पु॒नात्ये॒वैनान्थ॑स॒कृथ्स॑कृ॒थ्सम्मा॑र्ष्टि
 परा॑डि॒व ह्ये॒तर॑हि॒ य॒ज्ञश्च॒तुः स॑म्प॒द्यते॒ चतु॑ष्पादः प॒शवः॑
 प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे ब्र॑ह्म॒न्प्र स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॒ वा ए॒तर॑हि॒

यज्ञः श्रितः॥४९॥

यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमा रभते यद्धस्तेन प्रमीवैद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्स्याद्यत्तृष्णीमासीतास यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनं सम्प्र यच्छति देवं सवितरेतत्ते प्र॥५०॥

आहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञम्पाहि स यज्ञपतिम्पाहि स माम्पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभम्॥५१॥

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तत्समिन्द्र एतदुर्वै नामासुर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्व्यादेतत्॥५२॥

उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव

य॒ज्ञस्या॒शिषं॑म॒य॒त्या॒र्ध्मं सू॒क्तवा॒कमु॒त न॑मोवा॒कमि॒त्या॒हे॒दम॑रा॒
वा॒वैत॑दा॒होप॑श्रितो दि॒वः पृ॒थि॒व्यो॒रि॒त्या॒ह द्या॒वापृ॒थि॒व्यो॒रहि॑
य॒ज्ञ उ॒पश्रि॑त॒ ओम॑न्वती ते॒ऽस्मिन् य॒ज्ञे य॑ज॒मान॒
द्या॒वापृ॒थि॒वी॥५३॥

स्ता॒मि॒त्या॒हा॒शिषं॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ यद्व्या॒थ्सू॒पाव॑सा॒ना
च॑ स्व॒ध्यव॑सा॒ना चेति॑ प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्याद्य॒दा हि
प्र॒मीय॑ते॒ऽथे॒मामु॑पाव॒स्यति॑ सू॒पच॑र॒णा च॑ स्व॒धिच॑र॒णा चेत्ये॒व
ब्रू॒याद्व॒रीय॑सीमे॒वास्मै॑ ग॒व्यू॒ति॒मा शा॑स्ते॒ न प्र॒मायु॑को भवति॒
तयो॑रा॒विद्य॒ग्निरि॒दं ह॒विर॑जु॒षते॒त्या॒ह या अ॒याक्ष्म॑॥५४॥

दे॒वता॒स्ता अ॑रीर॒धामे॒ति वा॒वैत॑दा॒ह यन्न॑ नि॒र्दि॒शेत्प्र॑ति॒वेशं॑
य॒ज्ञस्या॒शीर्ग॑च्छे॒दा शा॑स्ते॒ऽयं य॑ज॒मानो॒ऽसा॒वि॒त्या॒ह
नि॒र्दि॒श्यै॒वैन॑ं सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑म॒य॒त्यायु॑रा शा॑स्ते सु॒प्रजा॒स्त्वमा॑
शा॑स्त॒ इत्या॑हा॒शिषं॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते स॒जात॑व॒नस्या॒मा शा॑स्त॒
इत्या॑ह प्रा॒णा वै स॑जा॒ताः प्रा॒णाने॒व॥५॥

ना॒न्तर॑ेति॒ तद॒ग्नि॑र्दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ व॒न॒ते व॒यम॑ग्ने॒र्मानु॑षा॒
इत्या॑हा॒ग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ व॒नु॒ते व॒यम॑न्नु॒ष्येभ्य॑ इति॒ वा॒वैत॑दा॒हेह
ग॒ति॒र्वा॒मस्ये॒दं च॑ न॒मो दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह॒ याश्चै॒व दे॒वता॑ य॒जति॑

याश्च न ताभ्यं एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥५६॥

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥९॥—[९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शं
युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्निमं नो यज्ञं स्वगा कुर्विति
सोऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजाते
सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजते शं युमेव तस्य बार्हस्पत्यं
यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किम्मे प्रजायाः॥५७॥

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनन्सहस्रेण
यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पांसून्संगृह्णात्तावतः
संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं
गुरेत न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनसा भवति
तच्छं योरा वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तस्वगा करोति
तत्॥५८॥

शं योरा वृणीमह इत्याह शं युमेव बार्हस्पत्यम्भागधेयेन
समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते सोमं यजति रेत एव तदधाति त्वष्टारं यजति रेत

ए॒व हि॒तं त्व॑ष्टां रू॒पाणि॒ वि क॑रोति दे॒वाना॒म्पत्नी॑र्यजति
मिथु॒नत्वा॒याग्निं॑ गृ॒हप॑तिं यजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै जा॒मि वा
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते॥५९॥

यदा॒ज्येन॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्त॒ आज्ये॑न पत्नीसंया॒जा
ऋच॑म॒नूच्य॑ पत्नीसंया॒जाना॑मृ॒चा य॑ज॒त्यजा॑मित्वा॒याथो॑
मिथु॒नत्वा॒य प॒ङ्क्ति॑प्राय॒णो वै य॒ज्ञः प॒ङ्क्तु॑दय॒नः पञ्च॑ प्रया॒जा
इ॒ज्यन्ते॑ च॒त्वारः॑ पत्नीसंया॒जाः संमि॑ष्टय॒जुः पञ्च॑म॒म्पङ्क्ति॑मे॒वानु॑
प्र॒ यन्ति॑ प॒ङ्क्ति॑म॒नूद्य॑न्ति॥६०॥

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥ ————— [१०]

यु॒क्ष्वा हि दे॒वहू॑तमा॒५ अ॒श्वाः अ॒ग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑
पू॒र्व्यः स॑दः। उ॒त नो॑ दे॒व दे॒वाः अ॒च्छा वो॒चो वि॒दुष्ट॑रः।
श्रद्वि॒श्वा वा॒र्या कृ॑धि। त्व॒५ ह॒ यद्य॑विष्ट॒ सह॑सः सूनवाहु॑त।
ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॒ भुवः॑। अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्त्रि॒णो वा॒जस्य॑
श॒तिन॒स्पतिः॑। मूर्धा॑ क॒वी र॑यी॒णाम्। तं ने॒मिमृ॑भवो॒ यथा॑
न॑मस्व॒ सह॑तिभिः। नेदी॑यो य॒ज्ञम्॥६१॥

अ॒ङ्गिरः॑। तस्मै॑ नूनम॒भिद्य॑वे वा॒चा वि॒रूप॑ नित्य॑या। वृ॒ष्णे
चो॒दस्व॑ सुष्टु॒तिम्। क॒मुं ष्वि॒दस्य॑ से॒नया॒ग्नेर॑पा॒कच॑क्षसः। पु॒णिं

गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्रातीरिवोस्राः। कृशं
न हासुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अ॒ह॒तिः।
ऊ॒र्मिर्न॑ नाव॒मा व॑धीत्। नम॑स्ते अ॒ग्र ओज॑से गृणन्ति देव
कृष्टयः। अमैः॥६२॥

अ॒मित्र॑म॒र्दय॑। कु॒वि॒थ्सु॑ नो ग॒वि॒ष्टये॑ऽग्रे सं॒वे॒षिषो
र॒यिम्। उ॒रु॒क॒दुरु॑ ण॒स्कृ॒धि। मा नो अ॒स्मिन्म॑हा॒धने॑ परा
व॒र्गार॒भृद्य॑था। सं॒वर्ग॑स॒ स॒ र॒यि॒ञ्जय॑। अ॒न्यम॒स्मद्भिया॑
इ॒यम॒ग्रे सि॑ष॒क्तु दु॒च्छुना॑। व॒र्धा नो अ॒मव॑च्छ॒वः।
यस्या॒जुष॑न्नम॒स्विनः॑ शमी॒मदु॑र्म॒खस्य॑ वा। तं घेद॒ग्निर्वृ॑धाव॒ति।
पर॑स्या॒ अधि॑॥६३॥

सं॒वतो॑ऽव॒रास॑ अ॒भ्या त॑र। यत्रा॒हम॒स्मि ता॑स॒ अ॒वा वि॒द्वा
हि ते॑ पु॒रा व॒यम॒ग्रे पि॒तुर्य॑थाव॒सः। अ॒धा ते सु॒म्रमी॑महे।
य उ॒ग्र इ॒व शर्य॑हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो न व॒संगः॑। अ॒ग्रे पुरो॑
रु॒रोजि॑थ। सखा॒यः सं वः॑ स॒म्यश्च॑मिष॒स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑।
व॒र्षि॒ष्ठाय॑ क्षिती॒नामूर्जो॑ न॒ग्रे स॒हस्व॑ते। स॒स॒मिद्यु॑वसे
वृष॒न्नग्रे॑ वि॒श्वान्य॑र्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मि॒ध्यसे॑ स नो व॒सू॒न्या
भ॑र। प्रजा॑पते॒ स वे॑द॒ सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ॥६४॥

य॒ज्ञम॑मे॒रधि॑ वृ॒षन्ने॒का॒न्नवि॑श॒तिश्च॑ ॥ ११ ॥ [११]

उ॒श॒न्त॑स्त्वा ह॒वाम॑ह उ॒श॒न्तुः॑ स॒मि॒धी॑महि। उ॒श॒न्नु॒श॒त आ॑
व॒ह॒ पि॒तृन् ह॒विषे॑ अ॒त्त॒वे। त्व॑ सो॒म॒ प्रचि॑कितो मनी॒षा
त्व॑ र॒जि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्था॑म्। तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इ॒न्दो
दे॒वेषु॑ रत्न॑म॒भज॑न्त॒ धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे
कर्मा॑णि च॒क्रुः प॑व॒मान॒ धीराः॑। व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॒धी॑ रपो॑र्णु
वी॒रेभि॑र॒श्वैर्म॑घवा॑ भव॥ ६५॥

नः। त्व॑ सो॒म॒ पि॒तृभिः॑ संवि॒दानोऽनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी आ॑
त॑त॒न्था। तस्मै॑ त इ॒न्दो ह॒विषा॑ वि॒धेम॒ व॒य॑ स्या॒म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्। अ॒ग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तर॒ एह॑ ग॒च्छ॒त॒ सदः॑ सदः॑ सद॒त
सु॒प्रणी॑तयः। अ॒त्ता ह॒वी॑षि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्य॑था र॒यि॑
सर्व॑वीरं दधात॒न। ब॒र्हिष॑दः पि॒तर॒ ऊ॒त्य॑र्वा॒ग्नि॒मा वो॑ ह॒व्या
च॑कृ॒मा जु॑षध्व॒म्। त आ॒ ग॒ता॒व॑सा॒ श॒न्त॑मे॒नाथा॑स्मभ्य॒म्॥ ६६॥

शं यो॒र॒र॒पो द॑धात॒। आ॒हं पि॒तृन्सु॑वि॒दत्रा॑ अ॒वि॒त्सि॒
नपा॑तश्च वि॒क्रम॑णं च॒ वि॒ष्णोः॑। ब॒र्हिष॑दो ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॑
भज॑न्त पि॒त्वस्त॑ इ॒हाग॑मि॒ष्टाः। उप॑हृ॒ताः पि॒तरो॑ ब॒र्हिष्ये॑षु
नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑। त आ॒ग॑म॒न्तु त इ॒ह श्रु॑व॒न्त्वधि॑ ब्रुव॒न्तु ते

अ॒वन्त्व॒स्मान्। उदी॑रता॒मवर॑ उत्प॒रांस॒ उन्म॑ध्य॒माः पि॒तरः॑
सो॒म्यासः॑। असु॒म्॥६७॥

य ई॒युर॑वृ॒का ऋ॒त॒ज्ञास्ते॑ नो॒ऽवन्तु॑ पि॒तरो॒ हवेषु॑।
इ॒दम्पि॑तृ॒भ्यो नमो॑ अस्त्व॒द्य ये पूर्वा॑सो॒ य उप॑रास ई॒युः।
ये पा॒र्थिवे॑ रज॒स्या निष॑त्ता॒ ये वा॑ नून॑ः सु॒वृज॑ना॒सु वि॒क्षु।
अधा॒ यथा॑ नः पि॒तरः॒ परा॑सः प्र॒त्नासो॑ अग्न॒ ऋ॒तमा॑शुषा॒णाः।
शुची॑द॒यन्दी॒धिति॑मुक्थ॒शासः॑ क्षा॒मा भि॒न्दन्तो॑ अरु॒णीरप॑ व्र॒न्।
यद॑ग्रे॥६८॥

क॒व्यवा॒हन॒ पि॒तृन् यक्ष्य॑ता॒वृधः॑। प्र च॑ ह॒व्यानि॑
वक्ष्य॑सि दे॒वेभ्य॑श्च पि॒तृभ्य॒ आ। त्वम॑ग्न ई॒डितो॑ जा॒तवे॒दो-
ऽवा॑ङ्मु॒व्यानि॑ सु॒रभी॑णि॒ कृ॒त्वा। प्रादा॑ः पि॒तृभ्यः॑ स्व॒धया॑ ते
अ॒क्षन्न॑द्धि त्वं दे॒व प्रय॑ता ह॒वीःषि॑। मा॒तली॑ क॒व्यैर्य॑मो
अ॒ङ्गिरो॒भिर्बृ॒हस्प॑ति॒र्ऋ॒क्भिर्वा॑वृ॒धानः॑। या॑श्च दे॒वा वा॑वृ॒धुर्ये॑
च॑ दे॒वान्स्वाहा॑न्ये स्व॒धयान्ये॑ म॒दन्ति॑॥६९॥

इ॒मं य॑म प्र॒स्तर॑मा हि सी॒दाङ्गि॑रो॒भिः पि॒तृभिः॑ संवि॒दानः॑।
आ त्वा॒ मन्त्राः॑ कवि॒शस्ता॑ व॒हन्त्वे॒ना रा॑जन् ह॒विषा॑
माद॑यस्व। अ॒ङ्गिरो॒भिरा॑ ग॒हि य॒ज्ञिये॑भि॒र्यम॑ वैरू॒पैरि॒ह

मादयस्व। विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे
बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो
भृगवः सोम्यासः। तेषां वयं सुमंतौ यज्ञियानामपि भद्रे
सौमनसे स्याम॥७०॥

भवास्मभ्यमसुं यदग्ने मदन्ति सौमनस एकंश्च॥12॥ [१२]

प्रजापतिरकामयतैष तं यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयंथादेवतमिष्टर्गो
निग्राभ्याः स्थ यो वै देवां जुष्टोऽग्निना रयिमेकादश॥11॥ प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना
व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥42॥ प्रजापतिरकामयताग्निं
समुद्रवाससम्॥ [१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयम-
तप्यत स वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स
तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स

प्र॒जा अ॑सृजत् यत्तप॑स्त॒त्वा दी॑क्षितवा॒दं वद॑ति प्र॒जा ए॒व
तद्यज॑मानः॥१॥

सृज॑ते यद्वै दी॑क्षितोऽमे॒ध्यम्पश्य॑त्यपा॑स्माद्दीक्षा क्राम॑ति
नील॑मस्य॒ हरो॒ व्ये॑त्यब॑द्ध॒म्मनो॑ द॒रिद्रं॒ चक्षुः॑ सूर्यो॒ ज्योति॑षा॒ऽ
श्रेष्ठो॒ दीक्षे॒ मा मा॑ हासी॒रित्या॑ह॒ नास्मा॑द्दीक्षापं क्राम॑ति नास्य॒
नीलं॒ न हरो॒ व्येति॑ यद्वै दी॑क्षितम॑भि॒वर्ष॑ति दि॒व्या आपो॑-
ऽशा॑न्ता॒ ओजो॒ बलं॑ दी॒क्षाम्॥२॥

तपो॑ऽस्य॒ निर्घ्न॑न्त्यु॒न्दती॑र्बलं॒ धत्तौ॑जो॒ धत्त॒ बलं॑ धत्त॒ मा मे॑
दीक्षां॒ मा तपो॒ निर्व॑धि॒ष्टेत्या॑हैतदे॒व सर्व॑मा॒त्मन्ध॑त्ते नास्यो॒जो
बलं॒ न दीक्षां॒ न तपो॒ निर्घ्न॑न्त्य॒ग्निर्वै दी॑क्षितस्य॑ दे॒वता॒ सो-
ऽस्मादे॒तर॑हि॒ तिर॒ इव॒ यर॑हि॒ याति॒ तमो॑श्च॒र॒ रक्षा॑सि
हन्तोः॑॥३॥

भ॒द्राद॑भि श्रेयः॒ प्रेहि॒ बृह॑स्पतिः॒ पुर॑ए॒ता ते अ॒स्त्वित्या॑ह॒
ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॑म्बृह॑स्पतिस्तमे॒वान्वा॒रभ॑ते॒ स ए॒न॒ऽ
सम्पा॑रय॒त्येद॑म॒गन्म॒ देव॑यज॒नम्पृ॑थि॒व्या इत्या॑ह॒ देव॑यज॒न॒ऽ
ह्येष॑ पृथि॒व्या आ॒गच्छ॑ति॒ यो यज॑ते॒ विश्वे॑ दे॒वा यद॑जुष॒न्त
पूर्व॑ इत्या॑ह॒ विश्वे॑ ह्येतद्दे॒वा जोष॑य॒न्ते यद्वा॑ह्म॒णा ऋ॒क्सामा॑भ्यां

यजुषा संतरन्तु इत्याहर्त्सामाभ्या५ ह्येष यजुषा संतरन्ति
 यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा
 शास्ते ॥ ४ ॥

यजमानो दीक्षा५ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च ॥ १ ॥ ————— [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
 जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना५ साम्राज्यं
 गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोम५ राजान५ साम्राज्यं
 लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना५ साम्राज्यं
 छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः
 पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत् साम्राज्यमेव ॥ ५ ॥

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना५ साम्राज्यं
 यो वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति न प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ क्व तानूनप्रं प्रति तिष्ठतीति
 प्रजापतौ मनसीति ब्रूयात्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येषा वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति
 यः ॥ ६ ॥

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो

मन्ये॒तान॑भिक्रम्य हो॒ष्यामी॒ति॒ तत्तिष्ठ॑न्ना श्रा॒वये॑दे॒षा वा
अ॒ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति॒ यद॑भिक्रम्य
जुहु॒यात्प्र॑ति॒ष्ठाया॑ इ॒यात्तस्मा॑त्समा॒नत्र॑ तिष्ठ॑ता होत॒व्यं
प्रति॑ष्ठित्यै॒ यो वा अ॒ध्व॒र्योः स्वं वेद॑ स्ववा॒नेव॑ भ॒वति॒ सुग्वा
अ॒स्य स्वं वा॑य॒व्यम॑स्य॥ ७ ॥

स्वं च॑म॒सोऽस्य॒ स्वं यद्वा॑य॒व्यं वा च॑म॒सं वा-
ऽन॑न्वारभ्याश्रावये॒त्स्वादि॑यात्तस्मा॑दन्वा॒रभ्या॒श्राव्य॑ः स्वादे॒व
नैति॒ यो वै सोम॑मप्रति॒ष्ठाप्य॑ स्तो॒त्रमु॑पाक॒रोत्य॑प्रति॒ष्ठितः
सोमो॑ भव॒त्यप्र॑ति॒ष्ठितः॒ स्तोमो॑ऽप्रति॒ष्ठितान्यु॒क्थान्य॑प्रति॒ष्ठितो
यज॑मा॒नोऽप्र॑ति॒ष्ठितोऽध्व॒र्युर्वा॑य॒व्यं वै सोम॑स्य प्रति॒ष्ठा
च॑म॒सोऽस्य॒ प्रति॒ष्ठा सोमः॒ स्तोम॑स्य॒ स्तोम॑ उ॒क्थानां॒ ग्रहं॑
वा गृही॒त्वा च॑म॒सं वो॒न्नीय॑ स्तो॒त्रमु॑पाकु॒र्यात्प्रत्ये॒व सोम॑ः
स्था॒पय॑ति॒ प्रति॒ स्तोम॑म्प्रत्यु॒क्थानि॒ प्रति॒ यज॑मान॒स्तिष्ठ॑ति॒
प्रत्य॑ध्व॒र्युः॥ ८ ॥

एव तिष्ठति॒ यो वा॑य॒व्यम॑स्य॒ ग्रहं॑ वैका॒न्नवि॑शतिश्च॥ २ ॥ [२]

य॒ज्ञं वा ए॒तत्स॑म्भ॒रन्ति॒ यत्सोम॑क्रय॒ण्यै प॒दं य॑ज्ञमु॒खं
ह॑वि॒र्धानि॒ यर्हि॑ ह॒वि॒र्धानि॒ प्राचीं॑ प्रव॒र्तये॑यु॒स्तर॑हि

तेनाक्षमुपांश्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र
हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष
धिष्णिगो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा ॥ ९ ॥

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्च
नयन्ति तर्हि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं
करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि
कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव
स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि
पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमव द्येत्स्यैव ततः
प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन् यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति
कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृद्धे
ताजगार्तिमाच्छन्ति ॥ १० ॥

भूत्वा तत्पण्डितं शतिश्च ॥ ३ ॥ [३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
प्र वैदय चिकित्वाः अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते
अद्य बध्नाम्यग्ने सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजां
यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति

गृह्णन्ति पूर्वे प्राणमङ्गैर्भ्यः पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि
पृथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः। येषामीशे॥११॥

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतो-
ऽयं यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये
बध्यमानमनु बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च।
अग्निस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया
संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो
बहुधैकरूपाः। वायुस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः
प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमानाः॥१२॥

भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः। उपाकृत९
शशमानं यदस्थाञ्जीवं देवानामप्येतु पार्थः। नाना प्राणो
यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः। जीवं
देवानामप्येतु पार्थः सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः।
यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्धिराहते। अग्निर्मा तस्मादेनसो
विश्वान्मुञ्चत्व९हंसः। शमितार उपेतन यज्ञम्॥१३॥

देवेभिरिन्वितम्। पाशात्पशुम्प्र मुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिम्परि।
अदितिः पाशम्प्र मुमोक्तेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि।

अ॒रा॒ती॒यन्त॒मध॑रं कृ॒णोमि॒ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॒न्प्रति॑ मु॒ञ्चामि॒
 पा॒शम्। त्वा॒मु ते द॑धिरे ह॒व्य॒वाह॑ꣳ शृ॒तं क॒र्तारि॑मु॒त य॒ज्ञियं॑ च।
 अ॒ग्ने सद॑क्षः स॒त॒नुर॑हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवे॒दो जुष॑स्व।
 जा॑तवे॒दो व॒पया॑ गच्छ दे॒वान्त्वꣳ हि॑ हो॒ता प्र॑थ॒मो ब॒भूथ॑।
 घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व॒ स्वाहा॑कृतꣳ ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः।
 स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॑॥१४॥

ईशे॑ प्रमुञ्चमाना यज्ञन्त्वꣳ षोडश च॥४॥ [४]

प्रा॒जा॒प॒त्या वै प॒शव॑स्तेषाꣳ रु॒द्रोऽधि॑पतिर्यदे॒ताभ्या॑मुपाक॒रोति॑
 ताभ्या॑मे॒वैनं॑ प्र॒तिप्रो॑च्या ल॒भत॑ आ॒त्मनो॑ऽना॒त्रस्का॒य
 द्वाभ्या॑मुपाक॒रोति॑ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या उपा॒कृत्य॑ प॒ञ्च
 जु॒होति॑ पा॒ङ्क्त्याः॑ प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते
 यत्प॒शुस्तं॑ यद॒न्वार॑भेत प्र॒मायु॑को यज॒मानः॑ स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो
 यज॑मानस्य प॒शुने॒त्याह॑ व्यावृ॒त्त्यै॥१५॥

यत्प॒शुर्मा॒युम॑कृ॒तेति॑ जु॒होति॑ शान्त्यै श॒र्मि॒तार॑ उ॒पेत॑नेत्याह
 यथा॒य॒जुरे॒वैत॑द्व॒पायां॑ वा आ॒ह्रिय॑मा॒णायाम॑ग्ने॒र्मेधो॑ऽपं क्रा॒मति॑
 त्वा॒मु ते द॑धिरे ह॒व्य॒वाह॑मि॒ति व॒पाम॑भि जु॒होत्य॑ग्नेरे॒व
 मेध॑मव॑ रु॒द्धेऽथो॑ शृ॒त॒त्वाय॑ पु॒रस्ता॑त्स्वाहाकृतयो वा अ॒न्ये

दे॒वा उ॒परि॑ष्ठा॒त्स्वाहा॑कृतयोऽन्ये स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑
स्वाहेत्य॒भितो॑ व॒पां जु॑होति॒ ताने॒वोभया॑न्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अ॒भितो॑ व॒पां पञ्च॑ च॥५॥ [५]

यो वा अय॑थादे॒वतं॑ य॒ज्ञमु॑प॒चर॑त्या दे॒वता॑भ्यो
वृ॒श्च्यते॒ पापी॑यान्भवति॒ यो य॑थादे॒वतं॑ न दे॒वता॑भ्य
आ वृ॒श्च्यते॒ वसी॑यान्भवत्याग्ने॒य्यर्चा॑ग्नी॒ध्रम॑भि मृ॒शेद्वैष्ण॑व्या
ह॒वि॒र्धान॑माग्ने॒य्या स्रुचो॑ वाय॒व्यया॑ वाय॒व्या॑न्यैन्द्रि॒या सदा॑
यथादे॒वतमे॒व य॒ज्ञमु॑प॒ चरति॑ न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॒
वसी॑यान्भवति यु॒नज्मि॑ ते पृथि॒वीं ज्योति॑षा स॒ह यु॒नज्मि॑
वा॒युम॑न्तरि॒क्षेण॑॥१७॥

ते स॒ह यु॒नज्मि॑ वाच॑ः स॒ह सूर्ये॑ण ते यु॒नज्मि॑
ति॒स्रो वि॒पृचः॑ सूर्य॑स्य ते। अ॒ग्निर्दे॒वता॑ गाय॒त्री छन्द॑
उपा॑ः शोः पात्र॑मसि सोमो॑ दे॒वता॑ त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ऽन्तर्या॑मस्य
पात्र॑म॒सीन्द्रो॑ दे॒वता॑ जग॑ती छन्द॑ इन्द्रवा॒युवोः॑ पात्र॑मसि
बृह॑स्पतिर्दे॒वता॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दो॑ मि॒त्रावरु॑णयोः पात्र॑मस्य॒श्विनौ॑
दे॒वता॑ प॒ङ्क्ति॑श्छन्दोऽश्वि॒नोः पात्र॑मसि सूर्यो॑ दे॒वता॑ बृह॑ती॥१८॥

छन्दः॑ शुक्रस्य पात्र॑मसि च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॑ स॒तोबृ॑हती छन्दो॑

मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी
देवता विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥१९॥

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥६॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टः क्षीयत
आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिषंस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाञ्जुहयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यते-
ऽनार्त्यै संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या
अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा
मा हासिष्टं देवतासु वा एते प्राणापानयोः॥२०॥

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दाभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै
मरुत्वन्तीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं
वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथन्तरं
श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतम्॥२१॥

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति

परिमितं वाव रथंतुरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
 मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेता५
 स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यतेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं
 वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो
 भ्रातृव्यस्य वृङ्क्त यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता
 वृङ्क्त इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत
 यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्त
 वसीयान्भवति॥२२॥

प्राणापानयोर्भूतं वृङ्क्तेऽष्टाविंशतिश्च॥७॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं
 मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत
 मनो मे तर्पयत वाचं मे तर्पयतात्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे
 तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत
 गुणान्मे तर्पयत सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयत मा॥२३॥

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः

संविदा॒ना अ॒नु॒ मन्यन्ता॒ः स॒र्व॒नाय॒ सोम॒मित्या॒हौषधी॑भ्य
ए॒वैन॒ः स्वा॒यै वि॒शः स्वा॒यै दे॒वता॑यै नि॒र्याच्या॒भि षु॑णोति
यो वै सोम॑स्याभिषूयमाणस्य॥२४॥

प्र॒थ॒मोऽ॑शुः स्क॒न्दति॒ स ई॒श्वर॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्
यज॑मानस्य॒ निर्ह॑न्तो॒स्तम॒भि म॑न्त्रये॒ता मा॑स्कान्त्स॒ह प्र॒जया॑
स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्यं॑ मा निर्व॑धी॒रित्या॒शिष॑मे॒वैता॒मा
शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्यस्य॑ प्र॒जायै॑ प॒शूना॒मनि॑र्घा॒ताय॑
द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्द पृ॒थि॒वीम॒नु द्या॒मिमं॑ च॒ योनि॑म॒नु यश्च॑ पूर्॒वः।
तृ॒तीयं॑ योनि॒मनु॑ संचर॑न्तं द्र॒प्सं जु॒होम्य॑नु॒ सप्त॑ हो॒त्राः॥२५॥

त॒र्पय॑न्त माऽभिषूयमाणस्य॒ यश्च॑ दश॑ च॥८॥ [८]

यो वै दे॒वान्दे॒वय॑श॒सेना॑र्पय॑ति म॒नुष्या॑न्म॒नुष्य॑यश॒सेनं॑
दे॒वय॑श॒स्यैव॑ दे॒वेषु॑ भ॒वति॑ म॒नुष्य॑यश॒सी म॑नुष्ये॒षु
यान्प्रा॒चीन॑माग्र॒यणा॑द्ब्र॒ह्म॑न्गृ॒ह्णीया॑त्तानु॒पा॒ः शु॒ गृ॒ह्णीया॑द्यानू॒र्ध्वा॑ः स्त
दे॒वाने॒व तद्दे॒वय॑श॒सेना॑र्पय॑ति म॒नुष्या॑न्म॒नुष्य॑यश॒सेनं॑
दे॒वय॑श॒स्यैव॑ दे॒वेषु॑ भ॒वति॑ म॒नुष्य॑यश॒सी म॑नुष्ये॒ष्वग्निः॑
प्रा॑तःस॒वने॑ पा॒त्वस्मा॑न् वै॒श्वान॑रो म॒हिना॑ वि॒श्वश॑म्भूः। स नः॑
पाव॑को द्रवि॑णं दधातु॥२६॥

आयुष्मन्तः स॒हभ॑क्षाः स्याम। विश्वे॑ दे॒वा म॒रुत॒ इन्द्रो॑
 अ॒स्मान॒स्मिन्द्भि॒तीये॑ स॒र्वने॑ न ज॒ह्युः। आयुष्मन्तः प्रि॒यमै॑षां
 वद॑न्तो व॒यं दे॒वानां॑ सु॒मतौ॑ स्या॒म। इ॒दं तृ॒तीय॑ स॒र्वनं॑
 कवी॑नामृतेन॒ ये च॑म॒समैर॑यन्त। ते सौ॒धन्व॑नाः सु॒व॒रान॑शा॒नाः
 स्वि॑ष्टिं नो अ॒भि व॒सी॒यो न॑यन्तु। आ॒य॒त॒न॒वती॒र्वा अ॒न्या
 आ॒हु॒त॒यो हू॒यन्ते॑ऽना॒य॒त॒ना अ॒न्या या आ॑घा॒र॒वती॒स्ता
 आ॒य॒त॒न॒वती॒र्याः॥ २७ ॥

सौ॒म्या॒स्ता अ॑ना॒य॒त॒ना ऐ॑न्द्रवा॒य॒वमा॒दाया॑घा॒रमा
 घा॑रयेद॒ध्वरो॑ य॒ज्ञोऽय॑म॒स्तु दे॒वा ओष॑धीभ्यः प॒शवै॑ नो ज॒नाय॑
 विश्व॑स्मै भू॒ताया॑ध्व॒रोऽसि॑ स पि॒न्वस्व॑ घृ॒त॒व॒द्दे॒व सो॒मेति॑
 सौ॒म्या ए॒व तदा॑हु॒तीरा॑य॒त॒न॒वतीः॑ करोत्या॒य॒त॒न॒वान्भव॑ति
 य ए॒वं वे॒दाथो॑ द्या॒वापृ॑थि॒वी ए॒व घृ॒तेन॑ व्यु॒नत्ति॑ ते व्यु॒त्ते
 उप॑जीव॒नीये॑ भवत उपजीव॒नीयो॑ भवति॥ २८ ॥

य ए॒वं वे॒दैष॑ ते रु॒द्र भा॒गो यं नि॒रया॑च॒थास्तं॑ जु॒षस्व॑
 वि॒दे॒गोप॑त्य॒ रा॒य॒स्पोष॑ सु॒वीर्य॑ संव॒त्स॒रीणां॑ स्व॒स्तिम्।
 मनुः॑ पु॒त्रेभ्यो॑ दा॒यं व्य॑भज॒त्स नाभा॑नेदि॒ष्टं ब्र॒ह्म॒चर्यं॑ वस॑न्तं
 निर॑भज॒त्स आ॑गच्छ॒त्सोऽब्र॑वीत्क॒था मा निर॑भा॒गिति॑ न त्वा

निरंभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते सुवर्गं
लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदैभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छथ्सौऽब्रवीन्मम
वा इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमामित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सौ-
ऽब्रवीद्यज्ञे मा भूजाथ ते पशून्नाभि मङ्स्य इति
तस्मा एतम्मन्थिनः सङ्स्त्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः
पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सङ्स्त्रावं जुहोति
न तत्र रुद्रः पशून्नाभि मन्यते॥३१॥

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥१॥ [१]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्।
यद्वाचो मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा
स्तोमं समर्धय गायत्रेण रथंतरम्। बृहद्वायत्रवर्तनि। यस्ते
द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अशुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात्।

अध्व॒र्यो॒र्वा परि॒ यस्ते॑ प॒वित्रा॑त्स्वाहा॒कृत॑मिन्द्रा॒य तं जु॑होमि।
यो द्र॒प्सो अ॒शुः प॑तितः पृथि॒व्याम्प॑रिवा॒पात्॥ ३२॥

पुरो॒डाशा॑त्कर॒म्भात्। धा॒ना॒सो॒मान्म॒न्थिन॑ इन्द्र
शुक्रा॑त्स्वाहा॒कृत॑मिन्द्रा॒य तं जु॑होमि। यस्ते॑ द्र॒प्सो
मधु॑मा॒ इन्द्रि॒यावा॑न्स्वाहा॒कृतः पुन॑रप्येति॑ दे॒वान्। दि॒वः
पृथि॒व्याः पर्य॑न्तरि॒क्षात्स्वाहा॑कृत॒मिन्द्रा॒य तं जु॑होमि।
अध्व॒र्यु॒र्वा ऋ॒त्विजा॑ प्रथ॒मो यु॑ज्यते॒ तेन॒ स्तोमो॑ योक्त॒व्यं
इत्या॑हु॒र्वाग॑ग्रे॒गा अग्रं॑ ए॒त्वृजु॑गा दे॒वेभ्यो॑ यशो॒ मयि॑ दध॒ती
प्रा॒णान्प॒शुषु॑ प्र॒जाम्मयि॑॥ ३३॥

च॒ यज॑माने॒ चेत्या॑ह॒ वाच॑मे॒व तद्य॑ज्ञमुखे यु॒नक्ति॑ वास्तु
वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ क्रिय॑ते॒ यद्ब्र॑ह्म॒नृही॑त्वा ब॒हिष्प॑वमा॒नः सर्प॑न्ति
परा॑श्चो॒ हि य॑न्ति॒ परा॑चीभिः स्तु॒वते॑ वैष्ण॒व्यर्चा पुन॑रेत्योप॑
तिष्ठ॑ते॒ यज्ञो॑ वै विष्णु॑र्यज्ञमे॒वाक॑र्विष्णो॒ त्वं नो॒ अन्त॑मः शर्म
यच्छ॑ सह॒न्त्य। प्र ते॒ धारा॑ मधु॒श्चुत॑ उ॒त्सं दु॑हते॒ अक्षि॑त॒मित्या॑ह॒
यदे॒वास्य॒ शया॑नस्योप॒शुष्य॑ति॒ तदे॒वास्यै॒तेना॑ प्या॒यय॑ति॥ ३४॥

प॒रिवा॑पात्प्र॒जां मयि॑ दु॒हते॒ चतु॑र्दश च॥ 10॥ [१०]

अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑श्नव॒त्पोष॑मे॒व दि॒वेदि॑वे। य॒शसं॑ वी॒रव॑त्तमम्॥

गोमा॑ अ॒ग्नेऽवि॑मा॒ अ॒श्वी यु॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा॒ सद॒मिद॑प्रमृ॒ष्यः।
 इडा॑वा॒ ए॒षो अ॑सुर प्र॒जावा॑न्दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थु॒बुध्नः स॒भावान्॥
 आ प्या॑यस्व॒ सं ते॑॥ इ॒ह त्वष्टा॑रम॒ग्रियं॑ वि॒श्वरू॑पमु॒प ह्वये॑।
 अ॒स्माक॑मस्तु॒ केवलः॑॥ तन्न॑स्तुरी॒पम॑र्धं पोषयि॒तु दे॒वं त्वष्ट॑र्वि॒
 र॑राणः स्य॑स्व। यतो॑ वी॒रः॥३५॥

क॒र्म॒ण्यः सु॒दक्षो॑ यु॒क्तग्रा॑वा॒ जाय॑ते दे॒वका॑मः।
 शि॒वस्त्व॑ष्टरि॒हा ग॑हि वि॒भुः पोष॑ उ॒त त्मना॑॥ य॒ज्ञेय॑ज्ञे
 न॒ उद॑वा। पि॒शंग॑रूपः सु॒भरो॑ वयो॒धाः श्रु॑ष्टी वी॒रो जा॑यते
 दे॒वका॑मः। प्र॒जां त्वष्टा॑ वि॒ष्यतु॑ नाभि॑म॒स्मे अथा॑
 दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः॑। प्र णो॑ दे॒व्या नो॑ दि॒वः। पी॒पि॒वा॒ स॒
 सर॑स्वतः॒ स्तनं॑ यो वि॒श्वदर्श॑तः। धु॒क्षी॒महि॑ प्र॒जामि॑षम्॥३६॥

ये ते॑ सर॒स्व ऊ॒र्मयो॑ मधु॒मन्तो॑ घृ॒तश्चु॑तः। तेषां॑
 ते सु॒म्नमी॑महे। यस्य॑ व्र॒तम्प॑शवो॒ यन्ति॑ स॒र्वे यस्य॑
 व्र॒तमु॑पतिष्ठन्त॒ आपः॑। यस्य॑ व्र॒ते पु॑ष्टि॒पति॑र्नि॒विष्ट॑स्त॒
 सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। दि॒व्य॒ सु॒पर्णं॑ व॒यस॑म्बृ॒हन्त॑म॒पां
 गर्भं॑ वृष॒भमोष॑धीनाम्। अ॒भी॒पतो॑ वृ॒ष्ट्या त॑र्पयन्तं॒ त॒
 सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। सिनी॑वालि॒ पृथु॑ष्टुके॒ या दे॒वाना॑म॒सि

स्वसाँ। जुषस्व हव्यम्॥३७॥

आहुतं प्रजां देवि दिदिद्धि नः। या सुपाणिः स्वङ्गुरिः
सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्वपत्न्यै हविः सिनीवात्यै
जुहोतन। इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। असितवर्णा
हरयः सुपर्णा मिहो वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आ-
ऽववृत्रन्ध्रसदनानि कृत्वादित्पृथिवी घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो
रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव धर्जीमान्। शुचिभ्राजा
उषसः॥३८॥

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा
अमिनन्त एवैः कृष्णो नौनाव वृषभो यदीदम्। शिवाभिर्न
स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा। वाश्रेव
विद्युन्मिमाति वध्सं न माता सिषक्ति। यदेषां वृष्टिरसर्जि।
पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चिथ्सानु रेजत स्वने वः।
यत्क्रीडथ मरुतः॥३९॥

ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियश्चो धवध्वे। अभि क्रन्द स्तनय
गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन। दृति सु कर्ष विषितं
न्यश्च सुमा भवन्तूद्वता निपादाः। त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न

यवसे। धामां ह॒ यत्ते॑ अजर॒ वनां॑ वृश्चन्ति॒ शिक्क॑सः। अग्रे
भूरी॑णि॒ तव॑ जातवेदो॒ देवं॑ स्वधावोऽमृत॑स्य॒ धाम॑। याश्च॑॥४०॥

मा॒या मा॒यिनां॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पूर्वीः॑ सं॒दधुः॑ पृ॒ष्टब॑न्धो।
दि॒वो नो॑ वृष्टि॑म्मरुतो ररीध्व॒म्प्र पि॑न्वत॒ वृष्णो॑ अश्व॑स्य॒
धा॒राः। अ॒र्वाङ्ङिते॑न॒ स्तनयि॑त्नुतेह्य॒पो नि॑षि॒ञ्चन्न॑सुरः पि॒ता नः॑।
पि॒न्वन्त्य॑पो म॒रुतः॑ सु॒दान॑वः प॒यो घृ॑तव॒द्विदथै॑ष्वा॒भुवः॑। अत्यं॑
न मि॒हे वि न॑यन्ति वा॒जिन॑मु॒त्सं दु॑हन्ति स्त॒नय॑न्त॒मक्षि॑तम्।
उ॒द्प्रुतो॑ मरुत॒स्ताः इ॑य॒र्त वृष्टि॑म्॥४१॥

ये विश्वे॑ म॒रुतो॑ जुनन्ति। क्रोशा॑ति॒ गर्दा॑ क॒न्येव॑ तु॒न्ना
पेरु॑ तु॒ञ्जाना॑ पत्ये॒व जा॒या। घृ॒तेन॒ द्यावा॑पृथि॒वी मधु॑ना॒
समु॑क्षत॒ पय॑स्वतीः कृ॒णु॒ताप॒ ओष॑धीः। ऊ॒र्जं च॒ तत्र॑ सुम॒तिं
च॑ पि॒न्वथ॒ यत्रा॑ नरो मरुतः सि॒ञ्चथा॒ मधु॑। उ॒दु त्यश्चि॑त्रम्।
औ॒र्वभृ॑गुवच्छुचि॑मप्रवा॒नव॑दा हु॒वे। अ॒ग्निः संमु॑द्रवा॒ससम्।
आ स॒वः संवि॑तुर्यथा॒ भग॑स्येव भु॒जिः हु॒वे। अ॒ग्निः
संमु॑द्रवा॒ससम्। हु॒वे वात॑स्वनं क॒विम्प॑र्जन्य॒क्रन्ध्यः॑ स॒हः।
अ॒ग्निः संमु॑द्रवा॒ससम्॥४२॥

यो वै पवमानानाञ्जीणि परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहि महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्तै
 श्येनाय यद्वै होतौपयामगृहीतोऽसि वाक्षसत्र सो अग्र एकादश॥11॥ यो वै स्फ्यः स्वस्तिः
 स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिंशत्॥46॥ यो वै पवमानानां वि क्रमस्व॥[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
 रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु
 त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु
 त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वा
 रभे स्वस्ति मा सम्पारयेत्याहैते॥१॥

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
 पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै
 पवमानस्य संततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
 पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ
 वा अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्
 यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं वि॥२॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृ
 ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय
 त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पर्वमानमेव
 तत्सं तेनोति सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
 पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

एते वि द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

त्रीणि वाव सर्वनान्यथ तृतीयं सर्वनमव लुम्पन्त्यनं शु
 कुर्वन्तं उपांशुं हुत्वोपांशुपात्रेऽंशुमवास्य तं
 तृतीयसर्वनेऽपिसृज्याभि षुणुयाद्यदाप्याययति तेनांशुमद्यदभि
 तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सर्वनान्यंशुमन्ति शुक्रवन्ति
 समावद्दीर्याणि करोति द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते
 जठरेव पादाः। तयोः पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः॥४॥

सेतुनाति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधसी सतती वस्त एकः
 केशी विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः
 शुक्रमा दत्ते अनुहाय जायै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा
 अकुर्वत ते देवा एतम्महायज्ञमपश्यन्तमंतन्वताऽग्निहोत्रं
 व्रतमकुर्वत तस्माद्विव्रतः स्याद्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं

य॒ज्ञम॑ग्नी॒षोमी॑यम् ॥ ५ ॥

प॒शुम॑कुर्वत दा॒र्श्यं य॒ज्ञमा॑ग्ने॒यम्प॒शुम॑कुर्वत वैश्वदे॒वम्प्रा॑तः स॒व॒न॒
वरु॑णप्र॒घा॒सान्मा॑ध्य॒दिन॑ ५ स॒व॒न॑ ५ सा॒कमे॒धान्पि॑तृ॒य॒ज्ञं
त्र्य॑म्बका ५ स्तृ॒तीय॑स॒व॒नम॑कुर्वत॒ तमे॑षा॒मसु॑रा य॒ज्ञम॒न्ववा॑जिगा ५
ना॒न्ववा॑य॒न्तेऽब्रु॑वन्न॒ध्वर्त॑व्या वा इ॒मे दे॒वा अ॑भूव॒न्निति॑
तद॑ध्व॒रस्या॑ध्व॒रत्व॑न्ततो॒ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सु॒रा य ए॒वं
वि॒द्वान्त्सोमे॑न॒ यज॑ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भव॑ति ॥ ६ ॥

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च ॥ २ ॥ [२]

परि॒भूर॑ग्निम्परि॒भूरिन्द्र॑म्परि॒भूर्वि॑श्वा॒ दे॒वान्परि॑भूर्मा ५ स॒ह
ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॒ स नः॑ पवस्व॒ शं ग॒वे शं ज॑नाय॒ शम॑र्वते॒
श ५ रा॑ज॒न्नोष॑धी॒भ्योऽच्छि॑न्नस्य ते रयि॒पते॑ सु॒वीर्य॑स्य
रा॒यस्पोष॑स्य ददि॒तारः॑ स्याम। तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते
भक्षी॑य॒ तस्य॑ त इ॒दमु॑न्मृ॒जे। प्रा॒णाय॑ मे वर्चो॒दा वर्च॑से
पव॑स्वापा॒नाय॑ व्या॒नाय॑ वा॒चे ॥ ७ ॥

दक्ष॑क्र॒तुभ्या॑ चक्षु॒भ्यां मे॑ वर्चो॒दौ वर्च॑से पवे॒था ५
श्रो॒त्राया॑त्मनेऽङ्गे॒भ्य आयु॑षे वी॒र्या॑य॒ विष्णो॑रिन्द्र॒स्य वि॒श्वेषा॑

देवानां जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को
 नाम कस्मै त्वा कार्यं त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा
 सोमेनामीमद५ सुप्रजाः प्रजया भूयास५ सुवीरो वीरैः
 सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे रूपेभ्यो वर्चोदाः॥८॥

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य
 त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
 ब्रह्मवर्चसकामोऽवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत
 आमयावी॥९॥

अवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
 तर्पयति स एनं तृप्त आयुषाभि पवतेऽभिचरन्नवेक्षेतैष
 वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स
 एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां५
 श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गैभ्य आयुषोऽन्तरैति ताजक्प्र
 धन्वति॥१०॥

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप
मा द्यावापृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप
देवा उप यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तान्नमोऽग्नये
मखुघ्ने मखस्य मा यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो
वै मखः॥११॥

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र
सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नमो रुद्राय मखुघ्ने नमस्कृत्या मा
पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव नमडस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नम इन्द्राय मखुघ्न इन्द्रियं मे वीर्यम्मा निर्वधीरिति
होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय
या वै॥१२॥

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्प्रसर्पति
न सदस्यार्तिमाच्छति नमोऽग्नये मखुघ्न इत्याहैता वै
देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्प्रसर्पति न
सदस्यार्तिमाच्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची माहंसस्पातु
सूर्यो मा देवो दिव्यादहंसस्पातु वायुरन्तरिक्षात्॥१३॥

अ॒ग्निः पृ॒थि॒व्या य॒मः पि॒तृ॒भ्यः सर॑स्वती मनु॒ष्येभ्यो॑ दे॒वीं
 द्वा॒रौ मा मा॒ सं ता॑प्तम् नमः॒ सद॑से नमः॒ सद॑सस्पतये
 नमः॒ सखी॑नां पु॒रो॒गाणां चक्षु॑षे नमो॑ दि॒वे नमः॒ पृथि॑व्या
 अहे॑ दैधिष॒व्योद॑तस्तिष्ठान्यस्य॒ सद॑ने सीद॒ योऽस्म॑त्पाक॑तर॒
 उ॒न्नि॒वत॒ उदु॑द्वतश्च गेष॒म्पा॒त॒म्मा द्या॒वापृ॑थि॒वी अ॒द्याहूः स॒दो
 वै प्र॒स॒र्प॑न्तम्॥१४॥

पि॒तरोऽनु॒ प्र स॑र्पन्ति॒ त ए॑नमीश्व॒रा हि॑सि॒तोः
 सदः॑ प्र॒सृ॒प्य दक्षि॑णार्ध॒म्परे॑क्षेतागन्त॒ पितरः॑ पि॒तृमा॑न॒हं
 यु॒ष्माभि॑र्भूयासः॒ सुप्र॑जसो॒ मया॑ यू॒यम्भू॑यास्तेति॒ तेभ्य॑ ए॒व
 नम॑स्कृत्य॒ सदः॑ प्र स॑र्पत्या॒त्मनोऽना॑त्यै॥१५॥

मुखो वा अ॒न्तरि॑क्षात्प्र॒सर्प॑न्त॒न्नय॑स्त्रि॒शच्च॑॥४॥ [४]

भक्षेहि॒ मा वि॑श दी॒र्घायु॑त्वाय॒ श॑न्तनु॒त्वाय॑ रा॒यस्पोषा॑य
 वर्च॑से सुप्रजा॒स्त्वायेहि॑ वसो पु॒रोव॑सो प्रि॒यो मे॑ हृदो॑-
 ऽस्य॒श्विनो॑स्त्वा बा॒हुभ्या॑ः स॒ध्यास॑म् नृचक्ष॑सं त्वा दे॒व सोम॑
 सुच॑क्षा॒ अव॑ ख्येष॒म् म॒न्द्राभि॑भूतिः॒ केतु॑र्य॒ज्ञानां॑ वाग्जु॑षा॒णा
 सोम॑स्य तृप्यतु म॒न्द्रा स्व॑र्वाच्यदि॒तिरना॑हतशी॒र्ष्णा वाग्जु॑षा॒णा
 सोम॑स्य तृप्य॒त्वेहि॑ विश्वच॒र्षणे॑॥१६॥

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मां हरिवर्णं प्र चरं क्रत्वे दक्षाय
 रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मां राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
 त्विषा वंधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
 देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
 नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
 भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य
 सवनस्य त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य॥१७॥

पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य
 सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
 इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत
 उपहृतस्योपहृतो भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
 सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। हिन्वं मे गात्रा
 हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व
 मा मेऽवाङ्गाभिमति॥१८॥

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम
 देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
 यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।

पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना
युवं चक्षुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयं जुषस्ते देव सोम
स्तुतस्तोमस्य॥१९॥

शस्तोक्थं स्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च।
एतत्ते तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च
त्वामन्वत्र पितरो यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय
नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः
पितरः॥२०॥

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय
पितरो नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मास्तेऽनु यै-
ऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा
भूयास्त यैऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासम् प्रजापते न
त्वदेतान्यन्यो विश्वां जातानि परि ता बभूव॥२१॥

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो
रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसो-
ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य

सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य
शस्तोक्तस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते
पितृभिर्भक्षं कृतस्योपहृतस्योपहृतो भक्षयामि॥ २२॥

विश्वचर्षणे त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः

पितरो बभूव चतुश्चत्वारिंशच्च॥ ५॥ [५]

महीनाम्पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूर्ऋध्यासमद्य
पृषतीनां ग्रहम्पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येकमिष
विष्णुस्त्वानु वि चक्रमे भूतिर्दध्रा घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य
वीतस्य द्रविणमा गम्याज्योतिरसि वैश्वानरम्पृश्निषै दुग्धम्
यावती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः।
तावन्तमिन्द्र ते॥ २३॥

ग्रहः सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः
पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वा-
ऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः
प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य
स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति
पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं प्राणो वै॥ २४॥

ए॒तस्य॑ स्क्न्दति॑ यस्य॑ पृषदा॒ज्य॑ ॥ स्क्न्दति॑
यत्पृषदा॒ज्यम्पुन॑र्गृह्णाति॑ प्रा॒णमे॒वास्मै॑ पुन॑र्गृह्णाति॑ हि॒र॒ण्यम॒व॒धाय॑
गृह्णात्य॒मृतं॑ वै हि॒र॒ण्यं प्रा॒णः पृषदा॒ज्यम॒मृतमे॒वास्य॑
प्रा॒णे द॑धाति॒ श॒तमा॑न॒म्भव॑ति॒ श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य
आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति तिष्ठ॑त्यश्व॒मव॑ घ्रापयति॒ प्राजा॑प॒त्यो वा
अश्वः॑ प्राजाप॒त्यः प्रा॒णः स्वा॒दे॒वास्मै॑ यो॒नैः प्रा॒णं निर्मि॑मीते
वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छिद्य॑ते॒ यस्य॑ पृषदा॒ज्य॑ ॥ स्क्न्दति॑
वैष्ण॒व्यर्चा पुन॑र्गृह्णाति॒ यज्ञो॑ वै विष्णु॑र्य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञं सं
त॑नोति॥ २५॥

ते पृषदा॒ज्यं प्रा॒णो वै यो॒नैः प्रा॒णन्द्वाविं॑शतिश्च॥ ६॥ [६]

दे॒वं स॒वित॑रे॒तत्ते प्रा॒ह तत्प्र॑ च॒ सु॒व प्र॑ च॒ यज॑
बृह॒स्पति॑र्ब्र॒ह्मायु॑ष्मत्या ऋ॒चो मा गा॑त तनूपा॒थ्साम्नः॑ स॒त्या व॑
आ॒शिषः॑ सन्तु स॒त्या आकू॑तय॒ ऋतं॑ च॒ सत्यं॑ च॒ वद॑त स्तु॒त
दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यं स्तु॒तं
दु॒हामा॑ मा॒ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं ग॑म्याच्छु॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रम्॥ २६॥

अ॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यं श॒स्त्रं दु॒हामा॑ मा॒ श॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रं
ग॑म्यादिन्द्रि॒याव॑न्तो वना॒महे॑ धु॒क्षीम॑हि॒ प्र॒जामि॑षम॒। सा मे॑

स॒त्याशी॒र्दे॒वेषु॑ भू॒यात् ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं मा ग॑म्यात्। य॒ज्ञो ब॑भू॒व स
आ ब॑भू॒व स प्र ज॑ज्ञे स वा॒वृधे। स दे॒वाना॒मधि॑पतिर्ब॒भूव॑ सो
अ॒स्मा॑ अ॒धिप॑तीन्करोतु व॒यः॑ स्या॒म प॑त॒यो र॒यीणा॑म्।
य॒ज्ञो वा॒ वै॥ २७॥

य॒ज्ञप॑तिं दु॒हे य॒ज्ञप॑तिर्वा य॒ज्ञं दु॒हे स यः॑ स्तु॒तश॒स्त्रयो॒र्दोह॑मवि॒ष्ट
यज॑ते तं य॒ज्ञो दु॒हे स इ॒ष्ट्वा पा॑पी॒यान्भ॑वति॒ य ए॑नयो॒र्दोहं॑
वि॒द्वान् यज॑ते स य॒ज्ञं दु॒हे स इ॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भ॑वति स्तु॒तस्य॑
स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ स्तु॒तं दु॒हामा॑ मा॒ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं
ग॑म्याच्छ॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ श॒स्त्रं दु॒हामा॑ मा॒ श॒स्त्रस्य॑
श॒स्त्रं ग॑म्या॒दित्या॑हैष वै स्तु॒तश॒स्त्रयो॒र्दोह॑स्तं य ए॒वं वि॒द्वान्
यज॑ते दु॒ह ए॒व य॒ज्ञमि॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भ॑वति॥ २८॥

श॒स्त्रं वै श॒स्त्रन्दु॑हान्द्वि॒शति॑श्च॥ ७॥ [७]

श्ये॒नाय॑ प॒त्वेने॒ स्वाहा॒ वट॑श्स्व॒यम॑भि॒गूर्ता॑य॒ नमो॑
विष्ट॑म्भाय॒ धर्म॑णे॒ स्वाहा॒ वट॑श्स्व॒यम॑भि॒गूर्ता॑य॒ नमः॑ परि॒धये॑
जन॑प्रथ॒नाय॑ स्वाहा॒ वट॑श्स्व॒यम॑भि॒गूर्ता॑य॒ नम॑ ऊ॒र्जे
होत्रा॑णा॒ः स्वाहा॒ वट॑श्स्व॒यम॑भि॒गूर्ता॑य॒ नमः॑ पय॑से होत्रा॑णा॒ः
स्वाहा॒ वट॑श्स्व॒यम॑भि॒गूर्ता॑य॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॑

वट्स्वयमभिगूर्ताय नम ऋतमृतपाः सुवर्वाट्स्वाहा
 वट्स्वयमभिगूर्ताय नमस्तृम्पन्ताः९ होत्रा मधोर्घृतस्य
 यज्ञपतिमृषय एनसा॥२९॥

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप-
 तौ रराधा। सं नस्ताभ्याः९ सृजतु विश्वकर्मा घोरा
 ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषाम्मनसश्च संधौ
 बृहस्पतये महि षड्युमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ
 पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः। प्राणस्य विद्वान्त्समरे
 न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं विश्वकर्मन्॥३०॥

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानृहुः। यानग्रयो-
 ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां
 कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन्
 यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अकामा वो दक्षिणां न नीनिम
 मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे
 दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न॥३१॥

नयेदैभ्यो वृश्चेत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
 तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत यमाशिरा दम्पती

वा॒ममं॑श्रुतः। पु॒मो॑न्पु॒त्रो जा॑यते वि॒न्दते॑ वस्वथ॒ विश्वे॑ अर॒पा
 ए॒धते॑ गृ॒हः। आ॒शीर्दा॑या दम्प॑ती वा॒ममं॑श्रुता॒मरि॑ष्टो रा॒यः
 सच॑ता॒ः स॒मो॒कसा॑। य आ॒सिच॑त्सं॒दुग्धं॑ कु॒म्या स॒हेष्टे॑न
 या॒मन्न॑म॒तिं ज॑हातु सः। स॒र्पिर्ग्री॑वी॥ ३२॥

पी॒व॒र्यस्य॑ जा॒या पी॒वानः॑ पु॒त्रा अ॒कृ॒शासो॑ अ॒स्य।
 स॒हजा॑निर्यः सु॒म॒खस्य॑मा॒न इन्द्रा॑या॒शिरः॑ स॒ह कु॒म्यादा॑त्।
 आ॒शीर्म॑ ऊ॒र्जमु॑त सु॒प्रजा॑स्त्वमिषं दधातु द्र॒विणः॑
 स॒व॒र्चस॑म्। सं॒जय॑न्क्षेत्रा॒णि स॒हसा॑हमिन्द्र कृ॒ण्वानो॑ अ॒न्याः
 अध॑रान्त्स॒पत्नान्॑। भू॒तम॑सि भू॒ते मा॑ धा॒ मुख॑मसि
 मुख॑म्भू॒यास॑म् द्यावा॑पृथि॒वीभ्यां॑ त्वा॒ परि॑ गृह्णामि विश्वे॑ त्वा
 दे॒वा वै॑श्वान॒राः॥ ३३॥

प्र च्या॑वयन्तु दि॒वि दे॒वां दृ॑हान्तरि॒क्षे वया॑सि
 पृथि॑व्याम्पा॒र्थिवा॑न्ध्रु॒वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑व सोमं॑ नयामसि।
 यथा॑ नः स॒र्वमि॑ज्जग॒दय॑क्ष्मः सु॒मना॑ असत्। यथा॑ न इन्द्र
 इ॒द्विशः॑ के॒वलीः॒ सर्वाः॑ स॒मन॑सः करत्। यथा॑ नः सर्वा
 इ॒दिशो॑ऽस्माकं॒ के॒वली॑रसन्॥ ३४॥

यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्या॒ह्वय॑ते वज्र॑मेनम॒भि प्र वर्त॑यत्युक्थ॑शा
 इत्या॑ह प्रातःस॒वनम्प्र॑तिगीर्य॒ त्रीण्ये॑तान्य॒क्षरा॑णि त्रि॒पदा॑
 गाय॒त्री गाय॑त्रम्प्रातःस॒वनं गाय॑त्रियैव प्रातःस॒वने
 वज्र॑म॒न्तर्धत्त॑ उ॒क्थं वा॒चीत्या॑ह माध्य॑दिन॒ः स॒वनं प्रति॑गीर्य॒
 च॒त्वार्ये॑तान्य॒क्षरा॑णि चतु॑ष्पदा त्रि॒ष्टुप्त्रैष्टु॑भ॒म्माध्य॑दिन॒ः स॒वनं
 त्रि॒ष्टुभै॒व माध्य॑दिने स॒वने वज्र॑म॒न्तर्धत्ते॑॥ ३५॥

उ॒क्थं वा॒चीन्द्रा॒येत्या॑ह तृतीयस॒वनम्प्र॑तिगीर्य॒ सप्तै॑तान्य॒क्षरा॑णि
 स॒प्तप॑दा शक्क॑री शाक्क॑रो वज्रो॒ वज्रै॑णैव तृतीयस॒वने
 वज्र॑म॒न्तर्धत्ते॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति स त्वा अ॑ध्व॒र्युः स्या॒द्यो
 यथा॑स॒वनम्प्र॑तिगरे छ॒न्दा॑सि स॒म्पाद॑येत्तेजः प्रातःस॒वन
 आ॒त्मन्ध॑र्धीतेन्द्रि॒यम्माध्य॑दिने स॒वने प॒शूः स्तृ॑तीयस॒वन
 इत्यु॑क्थ॑शा इत्या॑ह प्रातःस॒वनम्प्र॑तिगीर्य॒ त्रीण्ये॑तान्य॒क्षरा॑णि॥ ३६॥

त्रि॒पदा॑ गाय॒त्री गाय॑त्रम्प्रातःस॒वनम्प्रातःस॒वन ए॒व
 प्र॑तिगरे छ॒न्दा॑सि स॒म्पाद॑यत्यथो तेजो॒ वै गाय॑त्री
 तेजः॑ प्रातःस॒वनं तेज॑ ए॒व प्रातःस॒वन आ॒त्मन्ध॑त्त उ॒क्थं
 वा॒चीत्या॑ह माध्य॑दिन॒ः स॒वनं प्रति॑गीर्य॒ च॒त्वार्ये॑तान्य॒क्षरा॑णि
 चतु॑ष्पदा त्रि॒ष्टुप्त्रैष्टु॑भ॒म्माध्य॑दिन॒ः स॒वनम्माध्य॑दिन ए॒व

सर्वने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै
त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यदिनं सर्वनम्॥३७॥

इन्द्रियमेव माध्यदिने सर्वन आत्मन्धत्त उक्थं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसर्वनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
सप्तपदा शक्करी शाक्कराः पशवो जागृतं तृतीयसर्वनं
तृतीयसर्वन एव प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो
वै जगती पशवंस्तृतीयसर्वनं पशूनेव तृतीयसर्वन आत्मन्धत्ते
यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न॥३८॥

अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोऽसा मोद
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीक्षत
एवमध्वर्युः प्रतिगुरम्प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया
समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावञ्छो
हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ
एवोद्गातृणाम्॥३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशःसिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य
एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्यं प्रजायां वाजी
जायत इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शःसत्यस्या एव

तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे
यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति ॥ ४० ॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे
यदासीनः शशंसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप
जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या
उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शशंसति प्रत्यङ्घ्रिष्ठन्प्रतिगृणाति
तस्मात्प्राचीनश्चेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वे
होताध्वर्युर्मभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा वर्तते
वज्रमेव तन्नि करोति ॥ ४१ ॥

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणिन्द्रियमार्धन्दिनश्च सर्वन्नोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ
च ॥ १ ॥

[१]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा
ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतो-
ऽस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि
श्रोत्रपाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां
गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो

विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्त९ रक्षस्व॥४२॥

तं ते दुश्चक्षा मावं ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं
मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः
संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः
प्राणं मे पाहि धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे
पाहि यो न इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासति
भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरम्पादयामि
यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥४३॥

रक्षस्व भ्रातृव्यस्रयोदश च॥10॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः।
यस्य त्व९ सख्यमाविथ। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता
बृहत्। विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते
वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र
उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं
वां कर्मणा समिषा॥४४॥

हिनोमीन्द्राविष्णू अपंसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं
द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न

परां जयेथे न परां जिग्ये कतरश्चनैनौः। इन्द्रश्च विष्णो
यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूँषि तव
जातवेदस्तिस्त्र आजानीरुषसस्ते अग्ने। ताभिर्देवानामवा
यक्षि विद्वानथ॥४५॥

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति
विदथा कविः। स त्रीँरेकादशाँ इह। यक्षच्च पिप्रयच्च
नो विप्रो दूतः परिष्कृतः। नभन्तामन्यके समे। इन्द्राविष्णू
दृँहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं च श्रथिष्टम्। शतं वर्चिनः
सहस्रं च साकँ हथो अप्रत्यसुरस्य वीरान्। उत माता
महिषमन्वेनदमी त्वां जहति पुत्र देवाः। अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो
हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व॥४६॥

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥११॥ [११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरंसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न
प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा एतं युवानँ सूर्यो देव इदं वामेकादश॥११॥ अग्ने तेजस्विन्वायुरंसि
छन्दसां वीर्यं मातरं च षट्त्रिंशत्॥३६॥ अग्ने तेजस्विँश्चिकितुषे दधातु॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अग्ने॑ तेज॒स्विन्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्त॒म्मामायु॑ष्मन्त॒
वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु दी॒क्षायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च तेज॑से
जुहो॑मि तेजो॒विद॑सि तेजो॑ मा॒ मा हा॑सी॒न्माऽहं॑ तेजो॑ हा॒सिषं॑
मा मां तेजो॑ हा॒सीदिन्द्रो॑ज॒स्विन्नो॑ज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒
ओज॑स्वन्त॒म्मामायु॑ष्मन्तं वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु ब्रह्म॑णश्च
त्वा क्ष॒त्रस्य॑ च॥१॥

ओज॑से जुहो॒म्योजो॒विद॒स्योजो॑ मा॒ मा हा॑सी॒न्माह॑मोजो॑
हा॒सिषं॑ मा मामोजो॑ हा॒सीत्सूर्य॑ भ्राज॒स्विन्भ्राज॑स्वी त्वं
दे॒वेषु॑ भूया॒ भ्राज॑स्वन्त॒म्मामायु॑ष्मन्तं वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु
वा॒योश्च॑ त्वाऽपां च॒ भ्राज॑से जुहो॑मि सुव॒र्विद॑सि सुव॑र्मा
मा हा॑सी॒न्माह॑ सुव॑र्हा॒सिषं॑ मा मा॑ सुव॑र्हासी॒न्मयि॑
मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मय्य॑ग्निस्तेजो॑ दधातु मयि॑ मे॒धाम्मयि॑
प्र॒जाम्मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु मयि॑ मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मयि॑
सूर्यो॑ भ्राजो॑ दधातु॥२॥

वा॒युर॒हिं॑क॒र्ताऽग्निः॑ प्र॒स्तो॒ता प्र॒जाप॑तिः साम्
 बृ॒ह॒स्पति॑रु॒द्गा॒ता वि॒श्वे दे॒वा उ॑पगा॒तारो म॒रुतः॑ प्रति॒हर्ता॑र
 इन्द्रो॑ नि॒धनं॑ ते दे॒वाः प्रा॑ण॒भृतः॑ प्रा॒णम्म॑यि दध॒त्वेत॒द्वै
 सर्व॑मध्व॒र्युरु॑पाकुर्वन्नु॒द्गातृ॑भ्य उ॒पाक॑रोति ते दे॒वाः
 प्रा॑ण॒भृतः॑ प्रा॒णम्म॑यि दध॒त्वित्या॑हैतदे॒व सर्व॑मा॒त्मन्य॑त्त
 इडां दे॒वह॑र्मनु॒र्यज्ञ॒नीर्बृ॒ह॒स्पति॑रु॒क्थाम॒दानि॑ श॒सिष॑द्वि॒श्वे
 दे॒वाः॥ ३॥

सू॒क्तवा॑चः पृथि॑वि मात॒र्मा मां हि॑सी॒र्मधु॑ म॒निष्ये॑ मधुं
 ज॒निष्ये॑ मधुं वक्ष्यामि॒ मधुं व॑दिष्यामि॒ मधु॑मतीं दे॒वेभ्यो॑
 वाच॑मु॒द्यास॑ शुश्रू॒षेण्या॑म्मनु॒ष्येभ्य॑स्त॒म्मा दे॒वा अ॑वन्तु
 शो॒भायै॑ पि॒तरोऽनु॑ मदन्तु॥ ४॥

श॒सिष॑द्वि॒श्वे दे॒वा अ॒ष्टावि॑शतिश्च॥ २॥ [२]

वस॑वस्त्वा प्र वृ॒हन्तु॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॑साऽग्नेः प्रि॒यम्पाथ॑
 उपे॑हि रु॒द्रास्त्वा प्र वृ॒हन्तु॑ त्रैष्टु॑भेन छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथ॑
 उपे॑ह्यादि॒त्यास्त्वा प्र वृ॒हन्तु॑ जाग॑तेन छन्द॑सा वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑
 प्रि॒यम्पाथ॑ उपे॑हि मा॒न्दासु॑ ते शुक्र शु॒क्रमा धू॑नोमि भ॒न्दना॑सु
 को॒तना॑सु नू॒तना॑सु रे॒शीषु॑ मे॒षीषु॑ वा॒शीषु॑ वि॒श्वभृ॑त्सु मा॒ध्वीषु॑

ककुहासु शक्करीषु॥५॥

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धू॒नोमि शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ गृह्णाम्यहो
रूपेण॑ सूर्यस्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मिन्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवुर्दिवो धारां
असश्चत। क॒कुह॑ रूपं वृष॒भस्य॑ रोचते बृह॒त्सोमः॑ सोम॑स्य
पुरो॒गाः शु॒क्रः शु॒क्रस्य॑ पुरो॒गाः। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं नाम॒ जागृ॑वि
तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॑शित्कं दे॒व सोम॑ गाय॒त्रेण॑
छन्द॑साऽग्नेः॥६॥

प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑हि व॒शी त्वं दे॒व सोम॑ त्रैष्टु॒भेन॑
छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्यस्मत्सखा॒ त्वं दे॒व सोम॑
जागृ॑तेन छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्या नः
प्रा॒ण ए॒तु परा॑वत॒ आन्तरि॑क्षाद्वि॒वस्परि॑। आयुः॑ पृथि॒व्या
अध्य॑मृतमसि प्रा॒णाय॑ त्वा। इन्द्रा॑ग्नी मे॒ वर्चः॑ कृणुतां॒ वर्चः॑
सोमो॑ बृह॒स्पतिः॑। वर्चो॑ मे॒ विश्वे॑ दे॒वा वर्चो॑ मे धत्तम॒श्विना॑।
दध॑न्वे वा॒ यदी॑मनु वोच॒द्वह्मा॑णि॒ वेरु॑ तत्। परि॒ विश्वा॑नि॒
काव्या॑ नेमिश्च॒क्रमि॑वाभवत्॥७॥

शक्करीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

एतद्वा अ॒पां ना॑म॒धेयं॑ गुह्यं॒ यदा॑धा॒वा मा॒न्दा॑सु ते

शुक्र शुक्रमा धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो
 वृष्टिमव रुन्दे शुक्रं ते शुक्लेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं
 यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो वृष्ट्या ईशतेऽहं एव रूपेण सूर्यस्य
 रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्याऽस्मिन्नुग्राः॥८॥

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहः रूपं वृषभस्य
 रोचते बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहः रूपं यद्वृष्टी रूपेणैव
 वृष्टिमव रुन्दे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै
 हविषा हविर्यजति योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा
 वा एतस्यायुः प्राण एति॥९॥

योऽंशुं गृह्णत्या नः प्राण एतु परावत इत्याहायुरेव
 प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि
 व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैर्नैवायुरात्मन्धत्ते
 शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव
 कुरुते॥१०॥

उग्रा एत्याप्स्त्रीणि च॥४॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाश्चक्षुरसि

श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो
 नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दा ऋतमसि सत्यं
 नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नाम
 पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन
 ऋतस्य ॥ ११ ॥

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा
 सत्यायुर्तस्य त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं
 च भव्यं चासृजत् तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसा-
 ऽपश्यत्तया वै स पृश्नीन्कामानसृजत् तत्पृश्नीनाम्पृश्निवम्
 यत्पृश्नयो गृह्यन्ते पृश्नीनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुद्धे
 वायुरसि प्राणः ॥ १२ ॥

नामेत्याह प्राणापानावेवाव रुद्धे चक्षुरसि श्रोत्रं
 नामेत्याहायुरेवाव रुद्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह
 प्रजामेवाव रुद्ध ऋतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवाव रुद्धे
 भूतमसि भव्यं नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः
 पशूनेव ॥ १३ ॥

अव रुद्ध एतावद्वै पुरुषम्परितस्तदेवाव रुद्ध ऋतस्य त्वा

व्योमन् इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य
 त्वा विभूमन् इत्याहान्तरिक्षं वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म
 दिवमेवाभि जयत्यृतस्य॥१४॥

त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिशं एवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक
 ऋतस्य ज्योतिः सुवर्गमेव लोकमभि जयत्येतावन्तो वै
 देवलोकास्तानेवाभि जयति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥१५॥

व्योमन् ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य षट्त्वारिंशच्च॥५॥[५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत तत्परैरवारुन्धत
 तत्पराणाम्परत्वम् यत्परै गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे
 तस्यावरुद्धौ यम्प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति
 यं द्वितीयमन्तरिक्षं तेन यं तृतीयमुमेव तेन लोकमभि
 जयति यदेते गृह्यन्त एषां लोकानामभिजित्यै॥१६॥

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाल्लोकान्पुनरि
 लोकम्प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चो गृह्यन्ते

तस्मादितः परांश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतो-
 ऽर्वाश्चो गृह्यन्ते तस्मादमुतोऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्माद-
 यांतयाम्नो लोकान्मनुष्या उप जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादद्ध्य ओषधयः सम्भवन्त्योषधयः॥१७॥

मनुष्याणामन्नं प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्त-
 इति परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्ध्यस्त्वोषधीभ्यो गृह्णामीति
 तस्मादद्ध्य ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा
 प्रजाभ्यो गृह्णामीति तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा
 अनु प्र जायन्ते॥१८॥

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरान्सृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं
 छन्दांसि ते विष्वश्चो व्यक्रामन्थसोऽसुराननु यज्ञो-
 ऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि ते देवा अमन्यन्तामी वा
 इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थसो-
 ऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः प्र दास्यामीति
 स छन्दसां वीर्यम्॥१९॥

आदाय तदैभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दाः स्यपाक्रामञ्छन्दाः सि
 यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा
 श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना
 पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै
 कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै॥२०॥

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे
 वषट्कारो य एवं वेद सर्वार्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं
 चार्चति यदिन्द्रो वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ
 कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सः स्थातो रित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा
 यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो
 नमति॥२१॥

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥७॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
 घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यम्पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्।
 आ वृश्चते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः
 शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण

इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहुयादाहुत्यैवैनौ शमयति नार्तिमाच्छति
यजमानो यत्कुसीदम्॥२२॥

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
सन्निरवदये तदेतत्तदग्रे अनृणो भवामि। विश्वलोप
विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः।
ते नः कृण्वन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो
नभसा पुरः सङ्स्फानो अभि रक्षतु। गृहाणामसमर्त्ये बहवो
नो गृहा असन्। स त्वं नः॥२३॥

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सङ्स्फान सहस्रपोषस्यैशिषे
स नो रास्वाज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां
स्वस्तिम्। अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य
यजमान आ दत्ते यदोषधीभिर्वेदिं स्तृणाति यदनुपौष्य
प्रयायाद्भीवबद्धमेनम्॥२४॥

अमुष्मिल्लोके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव
सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि
मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्ये जुहुयादेष वा

अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो॒ यत्प्र॑दा॒व्यः स ए॒वैन॑ः स्व॒दय॑त्य॒ह्ना॑
वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒काया॑म॒पूपं॑ चतुःशरावम्प॒क्त्वा प्रा॒तरे॒तेन॑
कक्ष॒मुपौषे॑द्यदि॥ २५॥

दह॑ति पु॒ण्य॒समं॑भवति॒ यदि॒ न दह॑ति पा॒प॒समं॑मे॒तेन॑ ह
स्म॒ वा ऋ॑षयः पु॒रा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑प॒ यन्ति॒ यो वा
उ॒पद्र॒ष्टार॑मु॒पश्रो॒तार॑म॒नुख्या॒तार॑ वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॒मुष्मि॑ल्लो॒क
इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽग्नि॒र्वा उ॒पद्र॒ष्टा वा॒युरु॑प॒श्रोता॑ऽऽदि॒त्यो-
ऽनु॒ख्या॒ता तान् य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॒मुष्मि॑ल्लो॒क
इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽयं नो॒ नभ॑सा पु॒रः॥ २६॥

इत्या॑हाऽग्नि॒र्वै नभ॑सा पु॒रोऽग्नि॑मे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑
स त्वं नो॑ नभ॒सस्प॑त् इत्या॑ह वा॒युर्वै नभ॑स॒स्पति॑र्वा॒युमे॒व
तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑ दे॒वं स॑ऽस्फा॒नेत्या॑हा॒सौ वा आ॑दि॒त्यो
दे॒वः स॑ऽस्फा॒न आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑॥ २७॥

कु॒र्सीद॑न्व॒न्न ए॒नमो॑षे॒द्यदि॑ पु॒र आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑॥ ८॥ ————— [८]

ए॒तं यु॒वा॒न॒म्परि॑ वो द॒दामि॒ तेन॑ क्रीड॑न्तीश्चर॒त प्रि॒येण॑।
मा नः॑ शा॒प्त ज॒नुषा॑ सु॒भागा रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒देम॑।
नमो॑ म॒हिम्न उ॒त चक्षु॑षे ते मरु॑ताम्पि॒तस्तद॑हं गृ॒णामि॑।

अनु॑ मन्यस्व सु॒यजा॑ यजाम॒ जुष्टं॑ दे॒वाना॑मिदमस्तु ह॒व्यम्।
 दे॒वाना॑मेष॒ उप॑नाह॒ आसी॑दपां॒ गर्भं॑ ओष॑धीषु न्य॒क्तः।
 सोम॑स्य द्र॒प्सम॑वृणीत पू॒षा॥२८॥

बृ॒हन्न॑द्रि॒रभव॑त्तदे॒षाम्। पि॒ता व॒त्सना॑म्पति॒रघ्नि॑याना॒मथो॑
 पि॒ता म॑ह॒तां गर्ग॑राणाम्। व॒त्सो ज॒रायुं॑ प्रति॒धुक्पी॒यूषं॑
 आ॒मिक्षा॒ मस्तु॑ घृ॒तम॑स्य॒ रेतः॑। त्वां गावो॑ऽवृणत रा॒ज्याय॑
 त्वा९ ह॑वन्त म॒रुतः॑ स्व॒र्काः। वर्ष्म॑न्क्ष॒त्रस्य॑ क॒कुभि॑
 शि॒श्रिया॑णस्ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा॒ वसू॑नि। व्यृ॒द्धेन॒ वा ए॒ष
 प॒शुना॑ यजते॒ यस्यै॑तानि॒ न क्रि॑यन्त॑ ए॒ष ह॒ त्वे॒ समृ॑द्धेन
 यजते॒ यस्यै॑तानि॒ क्रि॑यन्ते॑॥२९॥

पू॒षा क्रि॑यन्त॑ ए॒षोऽष्टौ॑ च॥१॥

[१]

सूर्यो॑ दे॒वो दि॒विष॑द्भ्यो॒ धा॒ता क्ष॒त्राय॑ वा॒युः प्र॒जाभ्यः॑।
 बृ॒हस्प॑ति॒स्त्वा प्र॒जाप॑तये॒ ज्योति॑ष्मतीं जुहोतु। यस्या॑स्ते
 हरि॑तो॒ गर्भो॑ऽथो॒ योनि॑र्हि॒रण्ययी॑। अङ्गा॒न्यहु॑ता॒ यस्यै॑ तां
 दे॒वैः सम॑जीगमम्। आ वर्त॑न वर्तय॒ नि नि॑वर्तन वर्तयेन्द्र॑
 नर्द॑बुद। भू॒म्याश्च॑त॒स्रः प्र॒दिश॑स्ताभि॒रा वर्त॑या पुनः॑। वि ते॑
 भि॒नद्भि॑ त॒करीं॑ वि॒ योनिं॑ वि॒ गवी॑न्यौ। वि॥३०॥

मा॒तरं॑ च पु॒त्रं च॒ वि गर्भं॑ च ज॒रायुं॑ च। ब॒हिस्ते॑ अस्तु
 बालि॑ति। उ॒रु॒द्र॒प्सो वि॒श्वरूप॑ इ॒न्दुः प॒र्वमा॑नो धी॒रं आ॑नञ्ज
 गर्भ॑म्। ए॒क॒पदी॑ द्वि॒पदी॑ त्रि॒पदी॑ चतु॑ष्पदी पञ्च॑पदी षट्पदी
 सप्त॑पद्यष्टा॑पदी भुव॑नानु प्रथ॑ताꣳ स्वाहा॑। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी
 च॑ न इ॒मं य॒ज्ञमि॑मिक्षताम्। पि॒पृतां॑ नो भरी॑मभिः॥३१॥

ग॒वी॒न्यौ वि चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥१०॥ [१०]

इ॒दं वा॑मा॒स्ये ह॒विः प्रि॒यमि॑न्द्राबृहस्पती। उ॒क्थ॑म्मद॑श्च
 शस्य॑ते। अ॒यं वा॒म्परि॑ षिच्य॑ते सोम॑ इन्द्राबृहस्पती।
 चा॒रु॒र्मदा॑य पी॒तये॑। अ॒स्मे इ॑न्द्राबृहस्पती र॒यिं ध॑त्तꣳ
 शत॑ग्विनम्। अ॒श्वा॒वन्तꣳ स॒हस्रि॑णम्। बृह॑स्पति॒र्नः परि॑ पातु
 प॒श्चादु॑तोत्तर॑स्मा॒दध॑रादघा॒योः। इ॒न्द्रः पु॑रस्ता॒दुत म॑ध्य॒तो नः
 सखा॑ सखि॒भ्यो वरि॑वः कृ॒णोतु। वि ते॒ विष्व॑ग्वात॑जूतासो
 अ॒ग्ने भा॑मा॑सः॥३२॥

शु॒चे शु॒चय॑श्चरन्ति। तु॒वि॒म्र॒क्षासो॑ दि॒व्या न॑व॒ग्वा वना॑
 वन॑न्ति धृष॒ता रु॒जन्तः। त्वा॑म॒ग्ने मा॑नु॒षीरी॑डते वि॒शो
 हो॒त्रावि॑दं वि॒विचि॑ꣳ रत्न॑धात॑मम्। गुहा॑ सन्तꣳ सु॒भग
 वि॒श्वदर्श॑तं तु॒विष्म॑णसꣳ सु॒यजं॑ घृ॒तश्रि॑यम्। धा॒ता द॑दातु

नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः पूर्णेन वावनत्। धाता
प्रजाया उत राय ईशे धातेदं विश्वम्भुवनं जजान। धाता
पुत्रं यजमानाय दाता॥ ३३॥

तस्मा उ हव्यं घृतवद्विधेम। धाता ददातु नो रयिम्प्राचीं
जीवातुमक्षिताम्। वयं देवस्य धीमहि सुमतिः सत्यराधसः।
धाता ददातु दाशुषे वसूनि प्रजाकामाय मीदुषे दुरोणे। तस्मै
देवा अमृताः सं व्ययन्तां विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः।
अनु नोऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम्। अग्निश्च हव्यवाहनो
भवतां दाशुषे मयः। अन्विदनुमते त्वम्॥ ३४॥

मन्यासै शं च नः कृधि। ऋत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण
आयूँषि तारिषः। अनु मन्यतामनुमन्यमाना प्रजावन्तः
रयिमक्षीयमाणम्। तस्यै वयः हेडसि मापि भूम सा नो
देवी सुहवा शर्म यच्छतु। यस्यामिदम्प्रदिशि यद्विरोचते-
ऽनुमतिं प्रति भूषन्त्यायवः। यस्या उपस्थ उर्वन्तरिक्षः सा
नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु॥ ३५॥

राकामहः सुहवाः सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
बोधतु त्मना। सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु

वीर॑ ५ श॒तदा॑यमु॒क्थ्यम्। यास्ते॑ राके सु॒म॒तयः॑ सु॒पे॒श॑सो
याभि॑र्ददा॒सि दा॒शुषे॑ वसू॒नि। ताभि॑र्नो अ॒द्य सु॒मना॑
उ॒पाग॑हि स॒हस्र॑पो॒ष५ सु॒भगे॑ ररा॒णा। सिनी॑वालि॒ या
सु॒पा॒णिः। कु॒हू॒म॒ह५ सु॒भगा॑ वि॒द्यना॑प॒सम॒स्मिन् य॒ज्ञे सु॒हवा॑
जो॒हवी॑मि। सा नो॑ ददातु श्रव॑ण॒म्पित॑ृणां तस्या॑स्ते देवि
ह॒विषा॑ विधेम। कु॒हूर्दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ पत्नी॑ ह॒व्या नो अ॒स्य
ह॒विष॑श्चिकेतु। सं दा॒शुषे॑ कि॒रतु॑ भूरि॑ वा॒म५ रा॒यस्पोष॑
चि॒कितु॑षे॒ दधातु॑॥३६॥

भामा॑सो दा॒ता त्वम॒न्तरि॑क्ष५ सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॑ शर्म॑ यच्छतु॒ श्रव॑णं
चतु॑र्वि॒५शति॑श्च॥११॥ [११]

वि वा ए॒तस्या॑ वा॒यो इ॒मे वै चि॒त्तश्चा॑ग्नि॒भूताना॑ दे॒वा वा अ॑भ्या॒ताना॑नृ॒ताषा॑द्वा॒ष्ट्रका॑माय॒ देवि॑का
वास्तो॑ष्पते॒ त्वम॑ग्रे बृ॒हदे॑का॒दश॥११॥ वि वा ए॒तस्ये॒त्याह॑ मृ॒त्युर्गन्ध॒र्वोऽव॑ रु॒न्धे मध्य॑तस्त्वम॑ग्रे
बृ॒ह॒थ्यद्व॑त्वारि॒५शत्॥४६॥ वि वा ए॒तस्य॑ प्रि॒यासः॑॥ [१२]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञ ऋ॑ध्यते॒ यस्य॑ ह॒विर॑ति॒रिच्य॑ते॒ सूर्यो॑ दे॒वो
 दि॒विष॑द्भ्य॒ इत्या॑ह॒ बृह॑स्पति॒ना चै॒वास्य॑ प्र॒जाप॑ति॒ना च॒ यज्ञ॑स्य॒
 व्य॑द्धमपि॒ वप॑ति॒ रक्षा॑ँसि॒ वा ए॒तत्प॒शुँ स॑चन्ते॒ यदे॑कदे॒वत्य॑
 आल॑ब्धो॒ भूया॑न्भव॒ति॒ यस्या॑स्ते॒ हरि॑तो॒ गर्भ॑ इत्या॑ह॒ देव॑त्रै॒वैना॑
 गम॑यति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ आ वर्त॑न वर्त॒येत्या॑ह॥१॥

ब्रह्म॑णै॒वैन॑मा॒ वर्त॑यति॒ वि ते॑ भि॒नद्भि॑ त॒करी॑मित्या॑ह॒
 यथा॑य॒जुरे॒वैत॑दुरु॒द्रप्सो॑ वि॒श्वरू॑प॒ इन्दु॑रित्या॑ह॒ प्र॒जा वै प॒शव॑
 इन्दुः॑ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभिः॑ स॒मर्ध॑यति॒ दिवं॑ वै य॒ज्ञस्य॑ व्य॑द्धं
 गच्छ॑ति॒ पृथि॒वीम॑ति॒रिक्त॑न्तद्यन्न॒ शम॑ये॒दार्ति॑माच्छे॒द्यज॑मानो
 म॒ही द्यौः॑ पृथि॒वी च॑ न॒ इति॑॥२॥

आ॒ह द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒व य॒ज्ञस्य॑ व्य॑द्धं चाति॑रिक्तं च
 शम॑यति॒ नार्ति॑माच्छे॒ति॒ यज॑मानो॒ भस्म॑ना॒भि स॒मूह॑ति
 स्व॒गाकृ॑त्या॒ अथो॑ अ॒नयो॑र्वा ए॒ष गर्भो॑ऽनयो॑रे॒वैनं॑ दधाति॒
 यदे॑व॒द्येद॑ति॒ तद्रे॑चयेद्यन्नाव॒द्येत्प॒शोरा॑ल॒ब्धस्य॑ नाव॑ द्येत्
 पुर॑स्ता॒न्नाभ्या॑ अ॒न्यदे॑व॒द्येदु॑परि॒ष्टादन्य॑त्पुरस्ता॒द्वै नाभ्यै॑॥३॥

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति
विष्णावे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते
यः पशोर्भूमा या पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त
एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं
दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरास्या अन्तरकोश
उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
मांसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमाप्त्वाव रुद्धे यस्येषा
यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥४॥

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविंशतिश्च॥१॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्।
आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः
प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा
ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां
स्वाहा किक्किटा ते वाचं सरस्वत्यै स्वाहा॥५॥

त्वं तुरीया वशिनी वशासि सकृद्यत्वा मनसा
गर्भ आशयत्। वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्धसत्याः

सन्तु यजमानस्य कामाः। अजासि रयिष्ठा पृथिव्याः
 सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते बृहद्वाः। तन्तु
 तन्वत्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया
 कृतान्। अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं
 जनम्। मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो
 भूयास्म॥ ६ ॥

सरस्वत्यै स्वाहा मनुस्त्रयोदश च॥२॥ [२]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्तः सोमः
 प्राजनयदग्निरग्रसत स एतं प्रजापतिराग्नेयमष्टाकपाल-
 मपश्यत्तं निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्या
 आग्नेयमष्टाकपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया
 लभते यत्॥ ७ ॥

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्यां यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्वावापृथि-
 यथ्सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत तस्मादग्नीषोमीया
 यदनयोर्वियत्योर्वागवदत्तस्मात्सारस्वती यत्प्रजापतिरग्नेरधि
 निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्या यदजा
 वशा वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता

वा॒युमे॒व स्वेन॑॥८॥

भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयति
 द्यावापृ॒थिव्या॑मा ल॑भेत कृष॒माणः॑ प्रति॒ष्ठाका॑मो दि॒व ए॒वास्मै॑
 पर्ज॑न्यो व॒र्षति॒ व्य॑स्यामोष॑धयो रोह॑न्ति स॒मर्धु॑कमस्य
 स॒स्यम्भ॑वत्य॒ग्रीषो॑मीया॒मा ल॑भेत॒ यः का॒मये॑तान्न॒वानन्ना॑दः
 स्या॒मित्य॒ग्नि॑नै॒वान्न॑मव॒ रु॒द्धे सोमे॑नान्नाद्य॒मन्न॑वाने॒वान्ना॑दो
 भ॑वति सार॒स्वती॑मा ल॑भेत॒ यः॥९॥

ई॒श्वरो॑ वा॒चो व॑दि॒तोः स॒न्वाचं॑ न वदे॒द्वाग्वै॑ सर॑स्वती
 सर॑स्वतीमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑ धावति॒ सैवास्मि॒न्वाचं॑ दधाति
 प्रा॒जाप॒त्यामा ल॑भेत॒ यः का॒मये॑तान॒भिजित॑म॒भि ज॑येय॒मिति॑
 प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वान॑भिजित॑म॒भि ज॑यति
 वा॒युव्य॑यो॒पाक॑रोति वा॒योरे॒वैना॑मव॒रुध्या ल॑भत॒ आकू॑त्यै त्वा
 का॒माय॑ त्वा॥१०॥

इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्कि॑क्किटा॒कारं॑ जुहोति कि॒क्किटा॑का॒रेण॑
 वै ग्रा॒म्याः प॒शवो॑ रमन्ते॒ प्रार॑ण्याः प॑तन्ति॒ यत्कि॑क्किटा॒कारं॑
 जुहोति॑ ग्रा॒म्याणां॑ प॒शूनां॑ धृत्यै॒ पर्य॑ग्नौ क्रि॒यमा॑णे जुहोति
 जी॒वन्ती॑मे॒वैना॑ सुव॒र्गं लो॒कङ्ग॑मयति॒ त्वं तु॒रीया॑ व॒शिनी॑

वशासीत्याह देवत्रैवेनां गमयति सत्याः संन्तु यजमानस्य
कामा इत्याहैष वै कामः॥११॥

यजमानस्य यदनार्त उदृचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि
रयिष्ठेत्याहैष्वैवेनां लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति दिवि ते
बृहद्वा इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तु
तन्वत्रजसो भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः
करोत्यनुल्बणं वयत जोगुवामप इति॥१२॥

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव
जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः
कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते
गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा
एतस्या एकमेवादेवयजनं यदालब्धायामभ्रः॥१३॥

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा
वा प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव
प्राश्नीयादिन्द्रियमेवात्मन्धत्ते सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा
संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतया
यजेरन्तेषामेवैषाप्ता॥१४॥

यथ्स्वेन सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽपु इत्यग्नौ द्विचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं
च मनश्च शक्करीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथन्तरं च
प्रजापतिर्जयानिन्द्राय वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै
विशः समनमन्तु सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो बभूव
देवासुराः संयत्ता आसन्थ्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा
एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुरानजयन्
यदजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव
ताम्पृतनाम्॥१५॥

उपु पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां
यमः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा
नक्षत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः सत्यानां वरुणोऽपाः
समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिपति तन्मावतु
सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां त्वष्टा
रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततास्ततामहा इह

मावत। अस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधाया-
मस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहूत्याम्॥१६॥

अवरे सप्तदश च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेऽर्सेत्तत्र होतव्या
ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना
वैश्वदेवा यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः॥१७॥

यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्त्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत
यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं
यज्जयैरजयन्तज्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत
तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स एताञ्जुहुयादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते
जयैर्जयति राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति॥१८॥

प्राजापत्याः सोऽष्टादश च॥६॥ [६]

ऋता॒षाडृत॑धा॒माऽग्नि॑र्गन्ध॒र्वस्तस्य॑ौष॒धयोऽप्सर॑स ऊ॒र्जो
नाम॒ स इ॒दं ब्र॑ह्म क्ष॒त्रम्पा॑तु ता इ॒दं ब्र॑ह्म क्ष॒त्रम्पा॑न्तु
तस्मै॒ स्वाहा॒ ताभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒ंहितो॑ वि॒श्वसा॑मा
सूर्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ मरी॒चयोऽप्सर॑स आ॒युवः॑ सुषु॒म्नः
सूर्य॑रश्मिश्चन्द्र॒मा गन्ध॒र्वस्तस्य॑ नक्ष॒त्राण्यप्सर॑सो बे॒कुर॑यो
भुज्युः सु॒प॒र्णो य॒ज्ञो गन्ध॒र्वस्तस्य॑ दक्षि॑णा अ॒प्सरसः॑ स्त॒वाः
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा म॒नः॥१९॥

गन्ध॒र्वस्तस्य॑र॒क्षामा॑न्य॒प्सरसो॑ वह्न॑य इषि॒रो वि॒श्वव्य॑चा
वातो॑ गन्ध॒र्वस्तस्या॑पोऽप्सर॑सो मु॒दा भुव॑नस्य प॒ते यस्य॑
त उ॒परि॑ गृ॒हा इ॒ह च॑। स नो॑ रा॒स्वाज्या॑नि॒राय॑स्पोष॑
सु॒वीर्य॑ संव॒त्सरी॑णाऽ॒स्वस्ति॑म्। प॒रमे॒ष्ठ्यधि॑पति-
मृत्यु॑र्गन्ध॒र्वस्तस्य॑ वि॒श्वम॑प्सर॒सो भुवः॑ सु॒क्षितिः॑
सुभू॑तिर्भद्र॒कृत्सु॑र्वान्प॒र्जन्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ वि॒द्युतो॑ऽप्सर॒सो
रुचो॑ दू॒रेहे॑तिरमृ॒डयः॑॥२०॥

मृत्यु॑र्गन्ध॒र्वस्तस्य॑ प्र॒जा अ॑प्सर॒सो भी॒रुव॑श्चारुः
कृ॒पण॑का॒शी का॒मो गन्ध॒र्वस्तस्या॑ध॒योऽप्सर॑सः शोच॑य॒न्तीर्नाम॑
स इ॒दं ब्र॑ह्म क्ष॒त्रम्पा॑तु ता इ॒दं ब्र॑ह्म क्ष॒त्रम्पा॑न्तु तस्मै॒ स्वाहा॑

ताभ्यः स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह
च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ॥२१॥

मनोऽमृडयष्यद्वत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
रुन्दे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं
प्रजा राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव
रुन्दे वसिष्ठः समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं
वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं सजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं सजातानव
रुन्दे ग्रामी॥२२॥

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव
रुन्दे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य
होतव्या ओजो वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा
ओजोऽव रुद्ध ओजस्व्यैव भवति यो राष्ट्रादपभूतः
स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः स्युस्तान्ब्रूयाद्युङ्घमिति
राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति॥२३॥

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य
दक्षिणं चक्रम्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति

ता अ॒स्य॒ कल्प॑माना रा॒ष्ट्रमनु॑ कल्पते संग्रा॒मे संय॑न्ते हो॒त॒व्या
रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रे खलु॑ वा ए॒ते व्याय॑च्छन्ते॒ ये संग्राम॑
संय॑न्ति॒ यस्य॒ पूर्व॑स्य॒ जुह॑ति॒ स ए॒व भ॑वति॒ जय॑ति॒ तं संग्रामं॑
मा॒न्धुक॑ इ॒ध्मः॥२४॥

भ॒व॒त्यङ्गा॑रा ए॒व प्र॑ति॒वेष्ट॑माना अ॒मित्रा॑णामस्य॒ सेनां॑
प्रति॑ वेष्टयन्ति॒ य उ॒न्माद्ये॑त्तस्मै॒ हो॒त॒व्या गन्ध॑र्वाप्स॒रसो॒ वा
ए॒तमु॒न्माद॑यन्ति॒ य उ॒न्माद्य॑त्ये॒ते खलु॑ वै गन्ध॑र्वाप्स॒रसो॒
यद्रा॑ष्ट्रभृ॒तस्तस्मै॒ स्वाहा॒ ताभ्यः॒ स्वाहे॑ति॒ जुहो॑ति॒
तेनै॒वैन॑ञ्छमयति॒ नैय॑ग्रो॒ध औदु॑म्बर॒ आश्व॑त्थः॒ प्लाक्ष॑
इती॒ध्मो भ॑वत्ये॒ते वै गन्ध॑र्वाप्स॒रसां॑ गृ॒हाः स्व ए॒वैनान्॑॥२५॥

आ॒य॒त॒ने श॑मयत्यभिचर॑ता प्र॒तिलो॒मं॑ हो॒त॒व्याः
प्रा॒णाने॑वास्य॒ प्रती॑चः॒ प्रति॑ यौति॒ तं ततो॒ येन॒ केन॑ च स्तृणु॑ते
स्व॒कृत॑ इ॒रिणे॑ जुहोति॒ प्रद॑रे वै॒त॒द्वा अ॒स्यै निर्ऋ॑तिगृही॒तं
निर्ऋ॑तिगृही॒त ए॒वैनं॑ निर्ऋ॑त्या ग्राहयति॒ यद्वा॒चः क्रू॑रन्तेन॒
वष॑ट्करोति॒ वा॒च ए॒वैनं॑ क्रू॒रेण॒ प्र वृ॑श्चति॒ ता॒जगा॑र्तिमाच्छति॒
यस्य॑ का॒मये॑ता॒न्नाद्य॑म्॥२६॥

आ द॑दीयेति॒ तस्य॑ स॒भाया॑मुत्ता॒नो नि॒पद्य॑ भुवन॑स्य

पत॒ इति॒ तृणा॑नि॒ सं गृ॑हीयात्प्र॒जाप॑तिर्वै भुव॑नस्य॒ पतिः॑
 प्र॒जाप॑तिनै॒वास्या॒न्नाद्य॑मा द॑त्त इ॒दम॒हम॒मुष्या॑मु॒ष्याय॑णस्या॒न्नाद्य॑
 ह॒रामी॑त्या॒हान्ना॑द्यमे॒वास्य॑ हरति ष॒ड्विर्हर॑ति ष॒ड्वा
 ऋ॒तवः॑ प्र॒जाप॑तिनै॒वास्या॒न्नाद्य॑मा॒दाय॑र्तवोऽस्मा॒ अनु॒ प्र
 यच्छ॑न्ति॥ २७ ॥

यो ज्येष्ठ॑बन्धुरप॑भूतः स्यात्त॑ स्थलेऽव॒साय्य॑ ब्रह्मो॑दनं
 चतुः॑शरावम्प॒क्ता तस्मै॑ होत॒व्या वर्ष॑ वै रा॒ष्ट्रभृ॑तो वर्ष॑ स्थलं
 वर्ष॑णै॒वैनं॑ वर्ष॑ समा॒नानां॑ गमयति चतुः॑शरावो भवति
 दि॒क्ष्वेव॑ प्रति॑ तिष्ठति क्षी॒रे भ॑वति रुच॑मे॒वास्मि॑न्दधात्युद्ध॑रति
 श्रु॒तत्वाय॑ सर्पि॒ष्वान्भव॑ति मेध्य॒त्वाय॑ च॒त्वार॑ आ॒र्षेयाः॑
 प्राश्र॑न्ति दि॒शामे॒व ज्योति॑षि जुहोति॥ २८ ॥

ग्रामी यु॒नक्ती॒ध्मः स्व ए॒वैनान॑न्नाद्यं यच्छ॒न्त्येकान्न॑पञ्चाशच्च॥ ८ ॥ ————— [८]

दे॒र्विका॑ निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑म॒श्छन्दा॑सि॒ वै दे॒र्विका॑श्छन्दा॑सी॒व
 खलु॑ वै प्र॒जाश्छ॑न्दोभिरे॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयति प्रथ॒मं धा॑तारं
 करो॑ति मिथु॒नी ए॒व तेन॑ करोत्यन्वे॒वास्मा॒ अनु॑मतिर्मन्यते
 रा॒ते रा॒का प्र सि॑नीवा॒ली ज॑नयति प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु
 कु॒ह्वा वाचं॑ दधात्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेत्प॒शुका॑म॒श्छन्दा॑सि॒ वै

देविकाश्छन्दांसि॥२९॥

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वं
प्रतिं ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भामकामश्छन्दांसि वै
देविकाश्छन्दांसीव खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै
ग्रामम्॥३०॥

अव रुद्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं
ग्रामस्य दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि
वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य
ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं
करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत
एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः॥३१॥

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु

वा ए॒तस्य॒ छ॒न्दा॑ऽसि॒ य ई॒जान॒ उ॒त्त॒मं धा॒तारं॑ करोति॥ ३२॥

उ॒परि॑ष्टादे॒वास्मै॒ छ॒न्दा॑ऽस्यया॑तयामा॒न्यव॑ रु॒द्ध
उ॒पै॒नमु॒त्तरो॑ य॒ज्ञो न॑मत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेद्य॒म्मधे॑ नो॒प॒नमे॑च्छ॒न्दा॑ऽसि
वै दे॒वि॒का॒श्छ॒न्दा॑ऽसि॒ खलु॒ वा ए॒तं नो॒प॑ नमन्ति॒ यम्मधे॑
नो॒प॒नम॑ति प्रथ॒मं धा॒तारं॑ करोति॒ मुख॑त ए॒वास्मै॒ छ॒न्दा॑ऽसि
दधा॒त्यु॒पै॒नम्मधे॑ नमत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेत्॥ ३३॥

रु॒क्का॑म॒श्छ॒न्दा॑ऽसि॒ वै दे॒वि॒का॒श्छ॒न्दा॑ऽसी॒व खलु॒
वै रु॒क्छ॒न्दो॑भिरे॒वास्मि॒न्नुचं॑ दधाति॒ क्षी॒रे भ॑वन्ति॒
रुच॑मे॒वास्मि॑न्दधति॒ मध्य॑तो धा॒तारं॑ करोति॒ मध्य॑त
ए॒वैन॑ऽरु॒चो द॑धाति॒ गाय॑त्री वा अ॒नु॒मति॑स्त्रि॒ष्टु॒ग्रा॒का जग॑ती
सि॒नीवा॒ल्यनु॑ष्टु॒प्कुहू॑र्धा॒ता व॑ष॒ट्कारः॑ पू॒र्वप॑क्षो रा॒काप॑रप॒क्षः
कुहू॑र॒मावा॑स्या॒ सिनी॑वा॒ली पौ॑र्ण॒मास्य॑नु॒मति॑श्च॒न्द्रमा॑ धा॒ता-
ऽष्टौ॥ ३४॥

वस॑वोऽष्टाक्षरा॒ गाय॑त्र्येका॑दश॒ रु॒द्रा ए॒का॑दशाक्षरा
त्रि॒ष्टु॒द्वा॑दशा॒दित्या॒ द्वा॑दशाक्षरा॒ जग॑ती प्र॒जाप॑तिरनु॒ष्टु॒ब्धा॒ता
व॑ष॒ट्कार॒ ए॒तद्वै दे॒वि॒काः॒ सर्वा॑णि च॒ छ॒न्दा॑ऽसि॒ सर्वा॑श्च दे॒वता॑

वषट्कारस्ता यत्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे
निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र
दहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥ ३५॥

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धतारं करोति
मेधा नमत्येता एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च॥९॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥[९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्धस्वावेशो अनमीवो भवा
नः। यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं
चतुष्पदे। वास्तोष्पते शग्मया सः सदा ते सक्षीमहि रण्वया
गातुमत्या। आवः क्षेम उत योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः
सदा नः। यत्सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप
धत्ते॥ ३६॥

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्
कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवात्वेष्ट
कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य
भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव
तद्यत्ततोऽर्वाचीनम्॥ ३७॥

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयम्प्रयायाद्रुद्र

ए॒न॒म्भू॒त्वाग्नि॑र॒नू॒त्थाय॑ ह॒न्या॒द्वा॒स्तोष्प॒तीयं॑ जु॒होति॑
 भा॒ग॒धे॒ये॒नै॒वैन॑ श॒म॒यति॑ ना॒र्ति॒मा॒च्छति॑ यज॑मानो यद्यु॒क्ते
 जु॒हु॒याद्य॑था प्रया॑ते वा॒स्ता॒वाहु॑तिं जु॒होति॑ ता॒दृ॒गे॒व तद्य॑दयु॒क्ते
 जु॒हु॒याद्य॑था क्षे॒म आ॑हु॒तिं जु॒होति॑ ता॒दृ॒गे॒व तद॑हु॒तम॑स्य
 वा॒स्तोष्प॒तीयं॑ स्यात्॥ ३८ ॥

दक्षि॑णो यु॒क्तो भ॑वति स॒व्योऽयु॒क्तोऽथ॑ वा॒स्तोष्प॒तीयं॑
 जु॒होत्यु॒भय॑मे॒वाक॑र॒प॒रि॒वर्ग॑मे॒वैन॑ श॒म॒यति॑ यदे॒क॒या
 जु॒हु॒याद्वि॑हो॒मं कुर्या॑त्पु॒रोनु॒वा॒क्या॑म॒नूच्य॑ या॒ज्य॑या जु॒होति॑
 सदे॒व॒त्वाय॑ यद्धु॒त आ॑द॒ध्याद्रु॒द्रं गृ॒हा॒न॒न्वा॒रो॒हये॑द्यदे॒व॒-
 क्षा॒णा॒न्यस॑म्प्रक्षाप्य प्रया॑याद्यथा यज्ञ॑वेश॒सं वा॑द॒हनं॑
 वा ता॒दृ॒गे॒व तद॑यं ते योनि॑र॒ऋ॒त्विय॑ इत्य॒रण्योः॑
 स॒मा॒रो॒हय॑ति॥ ३९ ॥

ए॒ष वा अ॒ग्रेयो॑निः स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ स॒मा॒रो॒हय॑त्यथो
 ख॒त्वाहु॑र्यद॒रण्योः॑ स॒मा॒रूढो॑ नश्येदु॒द॒स्याग्निः॑ सी॒दे॒त्पुन॑रा॒धेयः॑
 स्या॒दि॒ति॒ या ते॑ अ॒ग्रे य॒ज्ञिया॑ त॒नू॒स्तये॑ह्या रो॒हे॒त्या॒त्मन्स॒मा॒रो॒हय॑
 यज॑मानो वा अ॒ग्रेयो॑निः स्वा॒यामे॒वैनं॑ यो॒न्यां॑
 स॒मा॒रो॒हय॑ते॥ ४० ॥

धृतेऽर्वाचीनं स्यात्सुमारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च ॥ 10 ॥ [१०]

त्वमंग्रे बृहद्वयो दधांसि देव दाशुषैः। कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको
अस्मे। सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियरुसम्मिमीहि
श्रवांसि। त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न
मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः। ब्रह्मा देवानां पदवीः
कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणां
स्वर्धितिर्वनानां सोमः॥ ४१ ॥

पवित्रमत्यैति रेभन्। आ विश्वदेव सत्पतिः सूक्तैरद्या
वृणीमहे। सत्यसंव सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा
वर्तमानो निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना
देवो याति भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे
नृभ्यो यथा गवैः। यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये
मा न आयुषि मा नो गोषु मा॥ ४२ ॥

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो
वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो
रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः। गिरिभ्रजो

नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्। हृ॑सैरिव
 सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहन्। व्यस्यन्। बृहस्पतिरभि
 कनिक्रदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वा॑ अंगायत्। एन्द्र॑ सानसि॑
 रयिम्॥४३॥

सजित्वान॑ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भर। प्र संसाहिषे
 पुरुहूत॑ शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म॑ इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर॑ दक्षिणेना
 वसूनि॑ पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्व॑ सुतस्य पीतये
 सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र॑ ज्येष्ठाय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र॑
 ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु॑ सर्वनेषु यज्ञियः। भुवो नृ॑श्च्यौलो
 विश्वस्मिन्भरे॑ ज्येष्ठश्च मन्त्रः॥४४॥

विश्वच॑र्षणे। मित्रस्य॑ चर्षणीधृतः श्रवो॑ देवस्य
 सानसिम्। सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति
 प्रजानन्मित्रो दाधार॑ पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि
 चष्टे सत्याय॑ हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र॑ मर्तो अस्तु
 प्रयस्वान् यस्त॑ आदित्य॒ शिक्षति॑ व्रतेन। न हन्यते॑ न जीयते॑
 त्वोतो॑ नैनम॑हो अश्रोत्यन्तितो॑ न दूरात्। यत्॥४५॥

चिद्धि ते॒ विशो॑ यथा॒ प्र दे॒व वरुण॑ व्रतम्। मिनीमसि॑

द्यविद्यवि। यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोह-
 म्मनुष्यांश्चरामसि। अचिन्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा
 नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितुवासो यद्रिरिपुर्न दीवि
 यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव
 देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥४६॥

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥11॥—————[११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि
 यां वै त्वे ऋतुम्प्र देवमेकादश॥11॥ पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव षट्त्रिंशत्॥36॥ पूर्णा सन्ति
 देवाः॥॥—————[१२]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
 तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्।
 यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा
 नो यज्ञम्पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्।
 निवेशनी संगमनी वसूनां विश्वा रूपाणि वसून्त्यावेशयन्ती।

सहस्रपोष९ सुभगा रराणा सा न आ गन्वर्चसा॥१॥

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्य९ हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा
वृद्धौ सुकृतेन सातावथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं नि
यच्छतम्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ
प्रेप्सन्तेषामङ्गिरसां निरुप्त९ हविरासीदथादित्या एतौ
होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ॥२॥

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति स त्वे दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं
च प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोम-
म्पौर्णमास्यै प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीम्पूर्वामालभेत
प्रतिलोममेनावा लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वपे॥३॥

क्षीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्या
वै सरस्वत्यनुलोममेवेनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा
प्यायत आग्रावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै
चरु९ सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै

यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति
यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति
सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती पूर्णमासः
सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यान्द्वादशकपालः
सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा
समृद्धौ ॥ ४ ॥

वर्चसा वै ते दंशपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च ॥ १ ॥ ——— [१]

ऋषयो वा इन्द्रम्प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः
प्रत्यक्षम्पश्यत्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः
प्रजाः प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति
तस्मा एतान्थस्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः
प्राजायन्त तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि
क्षयाय त्वा क्षयं जिन्वेति ॥ ५ ॥

आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञम्प्राह प्रेतिरसि
धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य
एव यज्ञम्प्राहान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव
लोकेभ्यो यज्ञम्प्राह विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह

वृष्टिमेवाव॥६॥

रु॒न्ध्रे प्र॒वा॒स्य॑नु॒वासी॑त्याह मि॒थु॒न॒त्वा॒यो॒शि॒ग॑सि
वसु॑भ्य॒स्त्वा वसू॑ञ्जि॒न्वे॒त्या॑हाष्टौ वस॑व॒ एका॑दश रु॒द्रा
द्वा॑द॒शादि॒त्या ए॒ताव॑न्तो वै दे॒वास्ते॑भ्य॒ ए॒व य॒ज्ञ॒म्प्रा॒हौ॒जो॑ऽसि
पि॒तृ॒भ्य॑स्त्वा पि॒तृ॒ञ्जि॒न्वे॒त्या॑ह दे॒वाने॒व पि॒तृ॒ननु॒ सं त॑नोति
तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॑न्व॥७॥

इ॒त्या॑ह पि॒तृ॒ने॒व प्र॒जा अ॒नु सं त॑नोति पृ॒त॒ना॒षा॒ड॑सि
प॒शु॒भ्य॑स्त्वा प॒शू॒ञ्जि॒न्वे॒त्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शू॒ननु॒ सं
त॑नोति रे॒वद॒स्योष॑धी॒भ्य॒स्त्वौष॑धी॒र्जि॒न्वे॒त्या॑हौष॑धी॒ष्वे॒व
प॒शू॒न्प्र॒ति॑ ष्टा॒प॒य॒त्यभि॑जि॒द॑सि यु॒क्त॒ग्रा॒वेन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्र॑
जि॒न्वे॒त्या॑हाभि॑जि॒त्या॒ अधि॑पतिरसि प्रा॒णाय॑ त्वा प्रा॒णम्॥८॥

जि॒न्वे॒त्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति त्रि॒वृ॒द॑सि
प्र॒वृ॒द॒सी॒त्या॑ह मि॒थु॒न॒त्वा॒य॑ स॒रो॒हो॑ऽसि नी॒रो॒हो॑ऽसी॒त्या॑ह
प्र॒जा॑त्यै वसु॑को॒ऽसि वे॑ष॒श्चिर॑सि वस्य॑ष्टि॒रसी॒त्या॑ह
प्र॒ति॑ष्ठित्यै॥९॥

जि॒न्वे॒त्य॑व॒ प्र॒जा जि॑न्व प्रा॒णत्रि॑ंशच्च॥२॥ [२]

अ॒ग्नि॒ना॑ दे॒वे॒न पृ॒त॒ना॑ ज॒यामि॑ गाय॒त्रेण॑ छ॒न्द॑सा

त्रिवृता॑ स्तोमे॑न रथ॑न्तरेण॒ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रेण॑
 पूर्व॑जान्भ्रातृ॑व्यान्ध॑रान्पादयाम्यवै॑नान्बाधे॒ प्रत्ये॑नान्नुदे-
 ऽस्मिन्क्षये॒ ऽस्मिन्भूमि॑लोके यो॑ ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ वयं द्विष्मो
 विष्णोः॒ क्रमे॑णात्ये॑नान्क्रामा॒मीन्द्रे॑ण देवे॒न पृ॑त॒ना ज॑यामि
 त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सा पश्चद॒शेन॒ स्तोमे॑न बृ॒हता॑ साम्ना॑ वषट्कारेण॒
 वज्रेण॑ ॥ १० ॥

स॒ह॒जान् विश्वे॑भिर्दे॒वेभिः॒ पृ॑त॒ना ज॑यामि जाग॑तेन॒
 छन्द॑सा सप्तद॒शेन॒ स्तोमे॑न वामदे॒व्येन॒ साम्ना॑ वषट्कारेण॒
 वज्रे॑णापर॒जानि॑न्द्रेण स॒युजो॑ वयं॒ सा॑स॒ह्याम॑ पृ॒तन्य॑तः।
 घ्नन्तो॑ वृ॒त्राण्य॑प्रति। यत्ते॑ अ॒ग्ने तेज॑स्तेना॒हं ते॑ज॒स्वी भू॑यासं
 यत्ते॑ अ॒ग्ने वर्च॑स्तेना॒हं व॑च॒स्वी भू॑यासं यत्ते॑ अ॒ग्ने हर॑स्तेना॒हं
 ह॑र॒स्वी भू॑यासम् ॥ ११ ॥

बृ॒हता॑ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रेण॑ षट्त्वारि॑ंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ यज्ञ॒मुषः॑ पृथि॒व्याम॑ध्यास॑न्ते। अ॒ग्निर्मा॑
 तेभ्यो॑ रक्षतु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। आग॑न्म मि॒त्रावरु॑णा
 वरे॑ण्या रा॒त्रीणा॑म्भा॒गो यु॒वयो॑र्यो अ॒स्ति। नाकं॑ गृह्णा॒नाः
 सु॒कृत॑स्य लो॒के तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। ये दे॒वा

यज्ञह्नो यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते। वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु
गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते रात्रीः सवितः॥१२॥

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञह्नो
यज्ञमुषो दिव्यध्यासते। सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम
सुकृतो वयम्। येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन हविषा
जातवेदः। तेनाग्रे त्वमुत वर्धयेम९ संजाताना९ श्रेष्ठ आ
धेह्येनम्। यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः॥१३॥

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथ्राना यो
ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते
ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकांस्तीर्त्वा सगृहः
सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानादेवतांश्च यज्ञश्च
क्रामन्त्याग्रेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा
देवताः॥१४॥

पाङ्क्तौ यज्ञो देवतांश्चैव यज्ञं चाव रुन्दे गायत्रो वा
अग्निर्गायत्रच्छन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौ-

ऽग्निर्गायत्रच्छन्दाः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पृङ्गौ
याज्यानुवाक्ये भवतुः पाङ्क्तौ यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥१५॥

सवितर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो-
ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः। सक्ष शूष सवितर्विश्वचर्षण
एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम
ते। अहम्पूरस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो
ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो
ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः समानानाम्॥१६॥

आ समुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र
स्रौतु मरुतो वर्षयन्तून्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं नभः।
उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते
यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति
रुद्रादेव पशून्तर्द्धात्यथो ओषधीष्वेव पशून्॥१७॥

प्रतिं ष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य
पृष्ठे अधि रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः
प्रचेता अमुतः सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः

पृथिव्याम्बर्हिषि सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य
 देवायते यजमानाय शर्म। आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषः
 स्वश्चियम्। बृहस्पतिना राया स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय
 तिष्ठ॥१८॥

समानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकंश्च॥५॥ [५]

सं त्वा नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वा नह्याम्यप ओषधीभिः।
 सं त्वा नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजंमस्मे।
 प्रैतु ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे
 लोके विशा इह। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपत्नीरुपं सेदिम। अग्रे
 सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं वि प्यामि वरुणस्य
 पाशम्॥१९॥

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके
 स्योनं मे सह पत्यां करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्ते-
 ऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददतां रुद्रावसृष्टासि युवा नाम मा
 मां हिंसीर्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः
 पुत्रेजनीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पुत्रेजनीः सादयामि विश्वस्य ते
 विश्वावतो वृष्णिावतः॥२०॥

तवाग्ने वामीरनुं संदृशि विश्वा रेतांसि धिषीयागं देवान्
यज्ञो नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमंशिषन्नस्मिन्सुन्वति यजमान
आशिषः स्वाहाकृताः समुद्रेष्टा गन्धर्वमा तिष्ठताऽनु। वातस्य
पत्मन्निड ईडिताः॥ २१॥

पाशं वृष्णिंयावतस्त्रिंशच्च॥ ६॥ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्नत्तस्यै रसः परापतत्थ्स
पृथिवीम्प्राविशत्थ्स खादिरोऽभवद्यस्य खादिरः सुवो भवति
छन्दसामेव रसेनाव द्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति
तृतीयस्यामितो दिवि सोमं आसीत्तं गायत्र्याहरत्तस्य
पूर्णमच्छिद्यत् तत्पूर्णोऽभवत्तत्पूर्णस्य पर्णत्वं यस्य पर्णमयी
जुहूः॥ २२॥

भवति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तेऽस्य देवा
आहुतीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पूर्ण उपाशृणोत्सुश्रवा वै नाम
यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति न पापः श्लोकः शृणोति ब्रह्म
वै पूर्णो विष्मरुतोऽन्नं विष्मारुतोऽश्वत्थो यस्य पर्णमयी
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्देऽथो ब्रह्म॥ २३॥

एव विश्वध्यूहति राष्ट्रं वै पूर्णो विडंश्वत्थो

यत्पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्टमेव विश्वध्यूहति
 प्रजापतिर्वा अंजुहोत्सा यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत
 उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवन्ति
 प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै सुचाः
 रूपं यस्यैवः रूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनः रूपाणि
 पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मञ्जायते ॥ २४ ॥

जुहूरथो ब्रह्मं सुचाः सप्तदश च ॥ ७ ॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते
 ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्यो-
 ऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो
 वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै
 त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो जह्यप यो नो-
 ऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा
 सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो यतः
 प्रजा अक्खिन्द्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्रे
 ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि ॥ २५ ॥

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च ॥ ८ ॥ [८]

यां वा अ॒ध्व॒र्युश्च॒ यज॑मानश्च दे॒वता॑मन्तरि॒तस्तस्या॒ आ
 वृ॑श्चेते प्राजाप॒त्यं द॑धिग्र॒हं गृ॑हीयात्प्रजाप॑तिः सर्वा दे॒वता॑
 दे॒वता॑भ्य ए॒व नि हु॑वाते ज्येष्ठो वा ए॒ष ग्र॑हाणां यस्यै॒ष
 गृ॑ह्यते ज्येष्ठ॑मे॒व ग॑च्छति सर्वा॑सां वा ए॒तद्दे॒वता॑नां रू॒पं
 यदेष॑ ग्र॒हो यस्यै॒ष गृ॑ह्यते सर्वा॑ण्ये॒वैनं रू॒पाणि॑ पशूनामुप॑
 तिष्ठन्त॑ उपयाम॒गृही॑तः॥२६॥

अ॒सि॒ प्र॒जाप॑तये त्वा ज्योति॑ष्मते ज्योति॑ष्मन्तं
 गृ॒ह्णामी॑त्या॒ह ज्योति॑रे॒वैनं॑ समा॒नानां॑ करोत्यग्निजि॒ह्वेभ्य॑स्त्वर्ता॒य
 इत्या॑हैताव॑ती॒र्वे दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ सर्वा॑भ्यो गृ॒ह्णात्यपे॑न्द्र
 द्विष॑तो म॒न इत्या॑ह भ्रातृ॑व्याप॒नुत्यै प्रा॑णाय॑ त्वापा॒नाय॑
 त्वेत्या॑ह प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति॑ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये
 विभू॑दात्रे ज्योति॑ष्मते ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि॥२७॥

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिः सर्वा दे॒वताः॑ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑
 दे॒वता॑भ्यो जुहो॑त्याज्यग्र॒हं गृ॑हीया॒त्तेज॑स्कामस्य तेजो वा
 आज्य॑न्तेज॒स्यैव॑ भ॒वति॑ सोमग्र॒हं गृ॑हीयाद्ब्रह्मवर्च॑स॒काम॑स्य
 ब्रह्मवर्च॑सं वै सोमो॑ ब्रह्मवर्च॑स्यैव भ॒वति॑ दधिग्र॒हं
 गृ॑हीयात्प॒शुका॑म॒स्योर्ग्वै दध्यू॑र्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जेवा॑स्मा ऊ॒र्जं

पशूनव रुद्धे॥ २८॥

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च॥ ९॥ [९]

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
स्वादीयः स्वादुना सृजा समतं ऊ षु मधु मधुनाभि योधि।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्॥ २९॥

अव रुद्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामक्रन्तस्मात्तेषां
सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव
गच्छत्यभि दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव
दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
यजमानेषु दधति प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः॥ ३०॥

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं
योनेश्च्यवते दशमेऽहन्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यद्वशमेऽहन्गृह्यन्ते
प्राणेभ्य एव तत्प्रजा न यन्ति॥ ३१॥

तत्प्राणग्रहाः स॒तत्रिंशच्च॥१०॥ _____ [१०]

प्र दे॒वं दे॒व्या धि॒या भ॑र॒ता जा॒तवे॑द॒सम्। ह॒व्या नो॑
वक्ष॑दानुषक्। अ॒यमु॒ष्य प्र दे॑व॒युर्होता॑ य॒ज्ञाय॑ नी॒यते। रथो न
यो॒र्भीवृ॑तो घृ॒णीवा॑श्चे॒तति॑ त्म॒ना। अ॒यम॒ग्निरु॑रुष्यत्य॒मृता॑दि॒व
जन्म॑नः। स॒हस्रि॑त्स॒हीयां दे॒वो जी॒वात॑वे कृ॒तः। इडा॑यास्त्वा
प॒दे व॒यं नाभा॑ पृथि॒व्या अधि॑। जा॒तवे॑दो नि धी॒म॒ह्यग्ने॑
ह॒व्याय॑ वोढ॑वे॥ ३२॥

अ॒ग्ने वि॒श्वेभिः॑ स्व॒नीक॑ दे॒वैरू॒र्णाव॑न्त॒म्प्रथ॑मः सी॒द॒ योनि॑म्।
कु॒ला॒यिनं॑ घृ॒तव॑न्तः स॒वि॒त्रे य॒ज्ञं न॑य॒ यज॑मानाय सा॒धु।
सी॒द॒ होत॑ः स्व उ॑ लो॒के चि॑कि॒त्वान्त्सा॒दया॑ य॒ज्ञः सु॑कृ॒तस्य॑
यो॒नौ। दे॒वावी॑र्दे॒वान् ह॒विषा॑ य॒ज्ञास्य॑ग्ने बृ॒ह॒द्यज॑माने व॒यो धाः।
नि होता॑ होतृष॒दने॑ वि॒दान॑स्त्वेषो दी॒दि॒वाः अ॑स॒दथ्सु॑दक्षः।
अ॒द॒ब्धव्र॑तप्र॒मति॑र्व॒सिष्ठः॑ स॒हस्र॑म्भ॒रः शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः। त्वं
दू॒तस्त्व॑म्॥ ३३॥

उ॒ नः प॒र॒स्पास्त्वं व॑स्य॒ आ वृ॑षभ प्र॒णे॒ता। अ॒ग्ने तो॒कस्य॑
न॒स्तने॑ त॒नूना॒मप्र॑युच्छ॒न्दीद्य॑द्बोधि गो॒पाः। अ॒भि त्वा॑ दे॒व
स॒वि॒त॒री॒शानं॑ वा॒र्या॑णाम्। सदा॑व॒न्भा॒गमी॑महे। म॒ही द्यौः

पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः।
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
तमु॥ ३४॥

त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरंदरम्। तमु
त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयं रणैरणे।
उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणैरणे। आ
यं हस्ते न खादिनं शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निं
स्वध्वरम्। प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे
योनौ नि षीदतु। आ॥ ३५॥

जातं जातवेदसि प्रियं शिशीतातिथिम्। स्योन
आ गृहपतिम्। अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा।
हव्यवाङ्मुह्यस्यः। त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण
सन्धस्ता। सखा सख्या समिध्यसे। तम्मर्जयन्त
सुक्रतुम्पुरोयावानमाजिषु। स्वेषु क्षयेषु वाजिनम्। यज्ञेन
यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्। ते ह
नाकम्महिमानः सचन्ते यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः॥ ३६॥

युञ्जान इमामगृभ्णं देवस्य सन्ते वि पाजंसा वसंवस्त्वा समास्त्वोर्ध्वा अस्याकृतिं यदग्ने
यान्यग्ने यं यज्ञमेकादश॥11॥ युञ्जानो वर्म च स्थ आदित्यास्त्वा भारती स्वा९ अह९
षट्त्वारि९शत्॥46॥ युञ्जानो वाजंवाजे॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्यं पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा
देवान्तसुर्वर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता
प्र सुवति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे।
सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य
बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत्॥१॥

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्य
नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्यैव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे
अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य
प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः। यः

पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः सविता
महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव॥२॥

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतुपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं
प्र सुव देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितः
सुवर्जितम्। ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथंतरम्।
बृहद्गायत्रवर्तनि। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्याम्गायत्रेण छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वदभिरसि
नारिः॥३॥

असि पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर
त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वया
वयः सधस्थ आग्निः शकेम खनितुम्पुरीष्यं जागतेन त्वा
छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वद्वस्त आधाय सविता बिभ्रदभिः
हिरण्ययीम्। तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ
भरानुष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वत्॥

इद्यज्ञं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥१॥ [१]

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या।

तथा देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती।
 प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म
 परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जाथाः
 रासंभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू। अग्निम्भरन्तमस्मयुम्।
 योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमृतये।
 प्रतूर्वन्॥५॥

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
 उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा
 सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्
 ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
 अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु
 सूर्यस्य॥६॥

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ तंताना। आगत्य
 वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महति
 चक्षुषा नि चिंकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा
 त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम् तं वयम्।
 द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षः समुद्रस्ते योनिः।

विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ॥७॥

पृ॒त॒न्य॒तः। उ॒त्क्रा॑म॒ मह॒ते सौ॒भ॒गा॒या॒स्मा॒दा॒स्थाना॑द्वि॒णो॒दा
वा॒जि॒न्ना। व॒यः॑ स्या॒म सु॒म॒तौ पृ॒थि॒व्या अ॒ग्निं ख॑नि॒ष्यन्तं
उ॒प॒स्थे अ॒स्याः। उ॒द॒क्र॒मी॒द्वि॒णो॒दा वा॒ज्य॒र्वा॒कः स लो॒कः
सु॒कृ॒त॒म्पृ॒थि॒व्याः। ततः॑ ख॒ने॒म सु॒प्र॒ती॒क॒म॒ग्निः सु॒वो रु॒हा॒णा
अ॒धि ना॒कं उ॒त्त॒मे। अ॒पो दे॒वीरु॒पं सृ॒ज॒ मधु॑म॒ती॒रय॑क्ष्मा॒य
प्र॒जा॒भ्यः। ता॒साः स्थाना॑दु॒ज्जि॒हता॑मोष॒धयः॑ सु॒पि॒प्प॒लाः।
जि॒घ॒र्मि॥८॥

अ॒ग्नि॒म्मन॑सा घृ॒तेन॑ प्र॒ति॒क्ष्यन्त॑म्भु॒वनानि॑ वि॒श्वा।
पृ॒थुं ति॑र॒श्वा व॒यसा॑ बृ॒हन्तं॑ व्य॒चि॑ष्ठ॒मन्नं॑ र॒भ॒सं
वि॒दा॒नम्। आ त्वा॑ जि॒घ॒र्मि व॒चसा॑ घृ॒तेना॑र॒क्षसा॑
मन॑सा त॒ज्जुष॑स्व। म॒र्य॒श्रीः स्पृ॒हय॑द्व॒र्णो अ॒ग्नि॒र्नाभि॑मृ॒शे
त॒नुवा॑ ज॒र॒ह॒षाणः॑। परि॑ वा॒ज॒प॒तिः क॒वि॒र॒ग्नि॒र॒ह॒व्या
न्य॑क्र॒मीत्। दध॑द्र॒त्नानि॑ दा॒शुषे॑। परि॑ त्वा॒ग्ने पु॒रं व॒यं वि॒प्रः
सह॑स्य धी॒महि॑। धृ॒ष॒द्व॒र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्ता॒र॒म्भ॒ङ्ग॒राव॑तः।
त्वम॑ग्ने द्युभि॒स्त्वमा॑शु॒क्षणि॑स्त्वम॒द्भ्यस्त्वम॑श्म॒न॒स्परि॑। त्वं
वने॑भ्य॒स्त्वमोष॑धी॒भ्यस्त्वं नृ॒णां नृ॑प॒ते जा॒यसे॑ शु॒चिः॥९॥

प्रतूर्वन्सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विश्वतिश्च॥२॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व-
त्खंनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना
दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तम्पृथिव्याः सधस्थे-
ऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि। अपाम्पृष्ठमसि सप्रथा
उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मह आ च पुष्करं
दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः॥१०॥

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथाः सुवर्विदा समीची
उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने।
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
तमु त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे॥११॥

अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा
समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणेरणे। सीद होतः
स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञः सुकृतस्य योनौ।

दे॒वा॒वी॒र्दे॒वान् ह॒विषां॑ य॒जा॒स्य॒ग्ने बृ॒ह॒द्य॒ज॒माने॑ व॒यो धाः॑ । नि
 हो॒ता हो॒तृष॑द॒ने वि॒दा॒नस्त्वे॒षो दी॑दि॒वा ५ अ॒स॒दत्सु॑दक्षः ।
 अ॒द॒ब्ध॒व्र॒तप्र॑म॒तिर्व॑सि॒ष्ठः स॒हस्र॑म्भ॒रः शुचि॑जिह्वा अ॒ग्निः । स ५
 सी॒दस्व॑ म॒हा ५ अ॒सि शोच॑स्व ॥ १२ ॥

दे॒व॒वी॒त॒मः । वि धू॒म॒म॒ग्ने अ॒रु॒ष॒मि॒ये॒ध्य सृ॒ज प्र॑शस्त
 द॒र्श॒तम् । ज॒नि॒ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्ने अ॒ह्वा ५ हि॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो
 व॒नेषु॑ । द॒मे॒द॒मे स॒प्त र॒त्ना द॒धा॒नोऽग्नि॑र्हो॒ता नि ष॑सा॒दा
 य॒जी॒यान् ॥ १३ ॥

स्थ ई॒धे शोच॑स्व स॒प्तवि॑ंश॒तिश्च ॥ ३ ॥ [३]

सं ते॑ वा॒यु॒र्मा॒तरि॑श्वा॒ दधा॑तू॒त्ता॒नायै॑ हृ॒दयं॑ यद्वि॒लि॒ष्टम् ।
 दे॒वानां॑ यश्च॒रति॑ प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च दे॒वि व॑ष॒डस्तु॑ तु॒भ्यम् ।
 सु॒जा॒तो ज्योति॑षा स॒ह श॑र्म व॒रूथ॑मा॒सदः॑ सु॒वः । वा॒सो अ॒ग्ने
 वि॒श्वरू॑प॒ ५ सं व्य॑यस्व वि॒भाव॑सो । उ॒दु तिष्ठ॑ स्व॒ध्वरा॑वा
 नो दे॒व्या कृ॑पा । दृ॒शे च॑ भा॒सा बृ॑ह॒ता सु॑शु॒क्निरा॑ग्ने॒ याहि॑
 सु॒श॒स्तिभिः॑ । ॥ १४ ॥

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु णं ऊ॒तये॑ ति॒ष्ठा दे॒वो न स॑वि॒ता । ऊ॒र्ध्वो
 वा॒ज॒स्य॒ स॒नि॒ता य॒द॒ञ्जिभि॑र्वा॒घद्वि॑र्वि॒ह्वया॑महे । स जा॒तो

गर्भो असि रोदस्योरग्रे चारुर्विभृत ओषधीषु। चित्रः शिशुः
परि तमास्यक्तः प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वाः। स्थिरो
भव वीङ्ङ्ङ आशुर्भव वाज्यर्वन्न। पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्रेः
पुरीषवाहनः। शिवो भव॥१५॥

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी
अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रेतु वाजी
कनिक्रदन्नानदद्रासंभः पत्वा। भरन्नग्निम्पुरीष्यं मा पाद्यायुषः
पुरा। रासंभो वां कनिक्रदत्सुयुक्तो वृषणा रथे। स
वामग्निम्पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं वृषणम्भरन्नपां
गर्भं समुद्रियम्। अग्र आ याहि॥१६॥

वीतय ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्त्रो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥१७॥

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षड्विंशच्च॥४॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो
अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्रेरहं सुहवस्य

प्रणी॑तौ। आपो॑ हि॒ ष्ठा म॑यो॒भुव॑स्ता न॒ ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे
रणा॑य॒ चक्ष॑से। यो वः॑ शि॒वत॑मो॒ रस॑स्तस्य॒ भाज॑यते॒ह नः॑।
उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॑ अरं॒ गमा॑म वो॒ यस्य॑ क्षया॒य
जिन्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः। मि॒त्रः॥१८॥

स॒ꣳसृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीम्भू॑मिं च॒ ज्योति॑षा स॒ह। सु॒जातं॑
जा॒तवे॑दसम॒ग्निं वै॑श्वान॒रं वि॒भुम्। अ॒य॒क्ष्माय॑ त्वा सꣳ सृ॒जामि
प्र॒जाभ्यः॑। वि॒श्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः सꣳ सृ॒जन्त्वानु॑ष्टु॒भेन॑
छ॒न्द॑साङ्गि॒रस्व॑त्। रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृ॒थि॒वीम्बृ॑ह॒ज्योतिः॑
समी॑धिरे। तेषां॑ भा॒नुरज॑स्र॒ इच्छु॑क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। सꣳसृष्टां॑
वसु॑भी रु॒द्रेर्धीरैः॑ कर्म॒ण्याम्मु॑दम्। हस्ता॑भ्याम्मु॒द्वीं कृ॑त्वा
सि॒नीवा॒ली क॑रोतु॥१९॥

ताम्। सि॒नीवा॒ली सु॑क॒पर्दा सु॑कुरी॒रा स्वौप॑शा। सा
तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां॑ द॑धातु॒ हस्त॑योः। उ॒खां क॑रोतु शक्त्या॑
बा॒हुभ्या॑मदि॒तिर्धिया॑। मा॒ता पु॒त्रं यथो॑पस्थे सा॒ग्निम्बि॑भर्तु
गर्भ॑ आ। म॒खस्य॑ शिरो॑ऽसि य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थः॑। वस॑वस्त्वा
कृ॒ण्वन्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वत्पृ॑थि॒व्यसि॑ रु॒द्रास्त्वा
कृ॒ण्वन्तु त्रै॑ष्टु॒भेन॑ छ॒न्द॑साङ्गि॒रस्वद॑न्तरि॒क्षम॑सि॥२०॥

आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्वौरसि
 विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विशो-
 ऽसि ध्रुवासि धारया मयि प्रजा९ रायस्पोषं गौपत्य९
 सुवीर्य९ सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते
 बिलं गृह्णातु पाङ्केन छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा
 महीमुखाम्मुन्मयीं योनिमग्रये। ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छुददितिः
 श्रपयानिति॥ २१॥

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥५॥ [५]

वसंवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
 धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु
 जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
 धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णु
 धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी
 विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां
 त्वा पत्नीः॥ २२॥

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
 धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे -

ऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः
 पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा
 देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे।
 मित्रैतामुखाम्पचैषा मा भेदि। एतां ते परि ददाम्यभित्यै।
 अभीमाम्॥ २३ ॥

महिना दिवमित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा
 पृथिवीम्। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्।
 द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्। देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः
 स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या। अपद्यमाना पृथिव्याशा
 दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्।
 वसवस्त्वाच्छन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
 च्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छन्दन्तु
 जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
 आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥ २४ ॥

पत्नीरिमा५ रुद्रास्त्वाच्छन्दन्त्वेकान्नवि१शतिश्च॥ ६ ॥ [६]

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि
 सत्या। सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः

पृथिव्याः। सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्चं तिष्ठ महते
सौभगाय। मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः
सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने॥२५॥

संवरणे भवा नः। सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि
क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता
वर्धतां ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स९ रभस्व मित्रेणाग्ने
मित्रधेये यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने
विहव्यो दीदिहीह। अति॥२६॥

निहो अति स्त्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दुरिता सहस्वाथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
सवितर्बोधयैन९ स९शितं चित्संतरा९ स९ शिशाधि।
वर्धयैनम्महते सौभगाय॥२७॥

विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य
बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानाम्

भिषजा शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२८॥

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधौ भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचींष्यग्नेः।
द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो
देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे
प्रीणानो नराशंसो अग्ने। सुकृद्देवः संविता विश्ववारः।
अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निं सुचो
अध्वरेषु प्रयत्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः॥२९॥

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो
देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना
पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता।
इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नो-
ऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्। तिस्रो
देवीर्बर्हिरेदं सन्त्विडा सरस्वती॥३०॥

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा
सुवीरम्। रायस्पोषं विष्यंतु नाभिंमस्मे। वनस्पतेऽवं सृजा

रराण॑स्त्मना॑ दे॒वेषु॑। अ॒ग्निर्ह॒व्यः श॑मि॒ता सू॑दयाति। अ॒ग्ने
स्वाहा॑ कृणुहि जा॒तवे॑द् इन्द्रा॒य ह॒व्यम्। वि॒श्वे दे॒वा ह॒विरि॒दं
जु॑षन्ताम्। हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः स॑म॒वर्त॑ता॒ग्ने भू॑तस्य जा॒तः प॑तिरेकं
आसीत्। स दा॑धार पृथि॒वीं द्या॑म्॥३१॥

उ॒तेमां क॑स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यः प्रा॑ण॒तो नि॑मिष॒तो
म॑हि॒त्वैक॒ इ॒द्राजा॒ जग॑तो ब॒भूव॑। य ई॒शे अ॒स्य द्वि॒पद॑श्चतु॒ष्पदः॑
क॑स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॑ वि॒श्वे
उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॑ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृ॑तं यस्य॑ मृ॒त्युः
क॑स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यस्ये॒मे हि॒मव॑न्तो म॒हित्वा॑ यस्य॑
समु॒द्रः र॒सया॑ स॒ह॥३२॥

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दिशो॑ यस्य॑ बा॒हू क॑स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
विधेम। यं क्र॑न्द॒सी अ॒वसा॑ तस्तभा॒ने अ॒भ्यैक्षे॑ता॒म्मन॑सा
रेज॑माने। यत्राधि॑ सू॒र उ॒दितो॑ व्येति॒ क॑स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
विधेम। येन॑ द्यौरु॒ग्रा पृ॑थि॒वी च॑ दृ॒ढे येन॑ सु॒वः स्त॑भि॒तं येन॑
नाकः॑। यो अ॒न्तरि॑क्षे॒ रज॑सो वि॒मानः॑ क॑स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
विधेम। आपो॑ ह॒ यन्म॑ह॒तीर्वि॒श्वम्॥३३॥

आ॒य॒न्दक्षं॑ दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॑

निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो
महिना पर्यपश्यद्वक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि
देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥३४॥

अग्नेः स सरस्वती द्या९ सह विश्वश्रुतिः॥१९॥ [८]

आकूतिमग्निमप्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निमप्रयुजः
स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निमप्रयुजः स्वाहा वाचो
विधूतिमग्निमप्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये
वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सुख्यं विश्वे
राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा
सु रिषो दृ९ह्रस्व वीडयस्व सु। अम्बं धृष्णु वीरयस्व॥३५॥

अग्निश्चेदं करिष्यथः। दृ९ह्रस्व देवि पृथिवि स्वस्तय
आसुरी माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु
हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा
मा भेदि। एतान्ते परि ददाम्यभित्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः
प्रत्नो होता वरेण्यः। सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि
संवतोऽवरा९ अभ्या॥३६॥

तर। यत्राहमस्मि ता९ अंवा परमस्याः परावतो

रोहिदंश्च इहा गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तंरा मृधः।
सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्।
मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि
भाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वम्
हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा मह्यमग्ने-
ऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां
योनिमिहासदः॥ ३७॥

वीरयस्वा तपन्विश्रुतिश्च॥ १॥ [१]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु
तुभ्यमिद्धृतं तज्जुषस्व यविष्य। यदत्युपजिह्विका यद्वम्रो
अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्य।
रात्रिं रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै।
रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
नाभा॥ ३८॥

पृथिव्याः समिधानमग्निं रायस्पोषाय बृहते
हवामहे। इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निम्पृतनासु
सासहिम्। याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा

उ॒त। ये स्ते॒ना ये च॒ तस्करा॒स्ताऽस्ते॑ अ॒ग्नेऽपि॑
 द॒धाम्या॒स्ये॑। द॒ष्टा॑भ्या॒म्मलि॒मूञ्म॒यैस्तस्करा॑ऽ उ॒त।
 ह॒नूभ्या॑ऽस्ते॒नाभ॑गव॒स्ताऽस्त्वं खा॑द सु॒खादि॑तान्। ये जने॑षु
 म॒लिमू॑वः स्ते॒नास॒स्तस्करा॑ वने॑। ये॥ ३९॥

कक्षे॑ष्वघा॒यव॒स्ताऽस्ते॑ द॒धामि॑ ज॒म्भयोः॑। यो
 अ॒स्मभ्य॑मराती॒याद्य॑श्च॒ नो द्वे॑षते॒ जनः॑। नि॒न्दाद्यो॑ अ॒स्मान्
 दि॒प्साच्च॑ स॒र्वं त॒म्मस्म॑सा कुरु। स॒शितं॑ मे ब्र॒ह्म
 स॒शितं॑ वीर्यं बलम्। स॒शितं॑ क्ष॒त्रं जि॒ष्णु य॒स्याह॑मस्मि
 पु॒रोहि॑तः। उ॒दैषा॑म्बा॒हू अ॑तिर॒मुद्व॑र्च उ॒दू बल॑म्। क्षि॒णोमि॑
 ब्र॒ह्मणा॑मि॒त्रानु॑न्नयामि॥ ४०॥

स्वाऽ अ॒हम्। दृ॒शानो॑ रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौ॒र्दुर्म॑रुष॒मायुः॑ श्रिये
 रु॒चानः॑। अ॒ग्नि॒र॒मृतो॑ अ॒भव॒द्वयो॑भि॒र्यदे॑नं द्यौर॒जन॑यत्सुरेताः।
 वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्र॒ति मु॑ञ्चते क॒विः प्रा॑सा॒वीद्भ॑द्रं द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑।
 वि ना॒कम॑ख्यत्सवि॒ता वरे॑ण्योऽनु॒ प्र॒याण॑मु॒षसो॑ वि रा॒जति॑।
 न॒क्तोषा॑सा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते शि॒शुमे॑कऽ समी॒ची।
 द्या॒वा क्षा॑मा॒ रुक्मः॑॥ ४१॥

अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दाः। सु॒पर्णो॑-

ऽसि गुरुत्मात्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा
सामं ते तनूर्वामदेव्यम्बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियम्पुच्छं
छन्दांस्यङ्गानि धिष्णिायाः शफा यजूंषि नाम। सुपर्णोऽसि
गुरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पत॥४२॥

नाभा वने येन यामि क्षामा रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु
गच्छति। सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे।
ताभिर्नोऽविता भव। अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम या
ते धामानि। तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि। धियो
यो नः प्रचोदयात्। अचिन्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः
प्रभूती पूरुषत्वता॥४३॥

देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः।
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती।
पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात्।
ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत्।
पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु

नः। शुक्रं ते अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते अ॒न्यत्॥४४॥

विषु॑रूपे अह॑नी द्यौरि॑वासि। विश्वा॒ हि मा॒या
अव॑सि स्वधा॒वो भ॒द्रा ते॑ पूष॒न्निह॑ रा॒तिर॑स्तु। तेऽव॑र्धन्तु
स्वत॑वसो महि॒त्वना॑ नाकं त॒स्थुरु॒रु च॑क्रिरे स॒दः।
विष्णु॑र्यद्वाव॒द्वृष॑णम्मद॒च्युतं॑ वयो न सी॒दन्नधि॑ ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये।
प्र चि॒त्रम॒र्कं गृ॑ण॒ते तुरा॑य॒ मारु॑ताय॒ स्वत॑वसे भर॒ध्वम्। ये
सहा॑सि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते॥४५॥

रेज॑ते अ॒ग्रे पृथि॑वी म॒खेभ्यः॑। विश्वे॑ दे॒वा विश्वे॑ दे॒वाः।
द्यावा॑ नः पृथि॒वी इ॒मं सि॒ध्रम॒द्य दि॑विस्पृशम्। य॒ज्ञं दे॒वेषु॑
यच्छ॑ताम्। प्र पू॒र्वजे॑ पि॒तरा॒ नव्य॑सीभिर्गी॒र्भिः कृ॑णुध्व॒स॒दने॑
ऋ॒तस्य॑। आ नो॑ द्यावापृथि॒वी दै॒व्येन॑ जने॒न या॑त॒म्महि॑
वा॒ वरू॑थम्। अ॒ग्निं स्तोमे॑न बोधय॒ समि॑धानो अम॑र्त्यम्।
ह॒व्या दे॒वेषु॑ नो दधत्। स ह॑व्य॒वाडम॑र्त्य उ॒शिग्दू॑तश्चनो॑हितः।
अ॒ग्निर्धिया॑ समृ॑ण्वति। शं नो॑ भवन्तु वा॒जेवा॑जे॥४६॥

पू॒ष॒त्वता॑ यज॒तन्ते॑ अ॒न्यत्सह॑न्ते चनो॑हितोऽष्टौ च॥११॥ [११]

विष्णोः क्रमो॑ऽसि दि॒वस्प॑र्यन्न॒पते॑ऽपेत॒ समि॑तं या जा॒ता मा नो॑ हि॒सीद्ध॒वा-
ऽस्या॑दि॒त्यङ्ग॒भूमिन्द्रा॑ग्नी रोच॒नैका॑दश॥११॥ विष्णो॑रस्मिन् ह॒व्येति॑ त्वा॒हं धी॑तिभि॒रहो॑त्रां

अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो अग्ने॥॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह
पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यभिश्स्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि
क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो
हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः
स यं द्विष्मो विष्णोः॥१॥

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु
वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो
अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तित्रभि न आ
वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने॥२॥

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः।
तासाम्पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा

कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः
पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व
धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
पाशमस्मदवाधमम्॥ ३॥

वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रय। अग्रे
बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्।
अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः।
सीद त्वम्मातुरस्याः॥ ४॥

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा
मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भाहि।
अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वं हरसा
तपञ्जातवेदः शिवो भवा शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद
शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः।
हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदतसद्धोमसदजा गोजा ऋतजा अद्रिजा
ऋतम्बृहत्॥ ५॥

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तुः स यं द्विष्णो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्याः शुचिषथोऽंश

च॥१॥

[१]

दिवस्परिं प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयम्परिं जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा
ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्य विभृतम्पुरुत्रा। विद्वा
ते नाम परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे
त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयै
त्वा॥६॥

रजसि तस्थिवांसमृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्।
अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना
भात्यन्तः। उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो
निधायि। इयर्ति धूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुक्तेण शोचिषा
द्यामिनक्षत्। विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ॥७॥

रोदसी अपृणाञ्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना
यदग्निमयजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम्मनीषाणाम्प्राप
सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्रं

उषसा॑मिधा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॒णव॑द्भद्रशोचेऽपू॒षं दे॒व
घृ॒तव॑न्तमग्ने। प्र तं न॑य प्र॒तरां॑ वस्यो॒ अच्छा॒भि द्यु॒म्रं दे॒वभ॑क्तं
यवि॑ष्ठ। आ॥८॥

तम्भ॑ज सौश्र॒वसे॒ष्वग्न उ॒क्थउ॒क्थ आ भ॑ज श॒स्यमा॑ने।
प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्ना भ॑वा॒त्युज्जा॒तेन॑ भि॒नद॒दुञ्जनि॑त्वैः। त्वा॒मग्ने॑
यज॑माना॒ अनु द्यून् विश्वा॒ वसू॑नि दधिरे॒ वार्या॑णि। त्वया॑ सह
द्रवि॑णमिच्छ॒माना व्र॑जं गोम॑न्तमु॒शिजो॑ वि व॑व्रुः। दृशा॒नो
रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौ॒र्दुर्म॑रुष॒मायुः॑ श्रि॒ये रु॑चा॒नः। अ॒ग्नि॒रमृ॑तो
अभ॑व॒द्वयो॑भि॒र्यदे॑नं द्यौर॑ज॒नय॑त्सुरेताः॑॥९॥

तृतीये॑ त्वा॒ गर्भ॑ आ य॑वि॒ष्ठा यच्च॑त्वारि॑ च॥२॥ [२]

अन्न॑प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒ह्यन॑मी॒वस्य॑ शु॒ष्मिणः॑। प्रप्र॑दा॒तारं॑
तारि॑ष ऊ॒र्जं नो॑ धेहि द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे। उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा
अग्ने॑ भर॑न्तु चि॒त्तिभिः॑। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को
वि॒भाव॑सुः। प्रेद॑ग्ने ज्योति॑ष्मान् याहि शि॒वेभि॑र॒र्चिभि॑स्त्वम्।
बृ॒हद्वि॑र्भा॒नुभि॑र्भास॒न्मा हि॑सीस्त॒नुवा॑ प्र॒जाः। स॒मिधा॑ग्निं
दु॒वस्य॑त घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम्। आ॥१०॥

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि
यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः। अभि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीत
भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं सुरभावं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः
सुपत्नीर्मातेवं पुत्रम्बिभृता स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टव॥११॥

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो
अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने
गर्भो अपामसि। प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने।
संसृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य
सदनमपश्च पृथिवीमग्ने। शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां
शिवतमः। पुनरूर्जा॥१२॥

नि वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि
विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि। पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वं तनुवो
वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। बोधा नो अस्य
वचंसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो

अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्ने। स बोधि
सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषांसि॥१३॥

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥३॥ [३]

अपैत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये
च नूतनाः। अदादिदं यमोऽवसानम्पृथिव्या अक्रन्निमम्
पितरो लोकमस्मै। अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानमसि
कामधरणम्मयि ते कामधरणम्भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः
सम्प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वो अस्तु॥१४॥

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयं सो अग्निर्यस्मिन्सोम
सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सति
ससवान्तसन्स्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छा
जिगास्यच्छा देवा ऊचिषे धिष्ण्या ये। याः परस्ताद्रोचने
सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः
पृथिव्यां यदोषधीषु॥१५॥

अप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स
भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः
सजोषसः। जुषन्ता हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः।

इडामग्रे पुरुद॑स॑ सुनिं गोः श॑श्वत्तुम॑ हव॑मानाय साध।
 स्यान्नः सु॒नुस्तन॑यो वि॒जावाग्रे सा ते सु॒मति॑भू॒त्वस्मे। अ॒यं
 ते योनि॑र॒ऋत्वियो॒ यतो जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्॥१६॥

अ॒ग्न आ रो॒हाथा॑ नो वर्ध॑या र॒यिम्। चिद॑सि॒ तया॑
 दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सी॑द परि॒चिद॑सि॒ तया॑ दे॒वत॑याऽ
 ङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सी॑द लो॒कम्पृ॑ण छि॒द्रम्पृ॑णाथो सी॑द शि॒वा
 त्वम्। इ॒न्द्राग्नी॑ त्वा बृ॒हस्पति॑र॒स्मिन् योना॑वसीषदन्। ता
 अ॒स्य सू॒ददो॑हसः सोम॑ऽ श्री॒णन्ति॒ पृश्न॑यः। जन्म॑ दे॒वानां॑
 वि॒शस्त्रि॑ष्वा रो॒चने॒ दिवः॥१७॥

अ॒स्त्वोष॑धीषु जा॒नन्ष्टा॑च॒त्वारि॑शच्च॥४॥ [४]

समि॑त॒ऽ सं क॑ल्पेथा॒ऽ सम्प्रि॑यौ रोचि॒ष्णू सु॑मन॒स्यमा॑नौ।
 इष॑मूर्ज॒मभि॑ सं॒वसा॑नौ सं वा॒म्मना॑सि॒ सं व्र॑ता स॒मु
 चि॒त्तान्या॑करम्। अ॒ग्रे पु॒रीष्या॑धिपा भ॑वा॒ त्वं नः॑। इष॑मूर्जं
 यज॑मानाय धेहि। पु॒रीष्य॑स्त्वम॒ग्रे र॒यिमा॑न्यु॒ष्टिमा॑ऽ अ॒सि।
 शि॒वाः कृ॒त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां योनि॑मि॒हास॑दः। भव॑तं नः
 सम॑नसौ॒ समो॑कसौ॥१८॥

अ॒रे॒पसौ॑। मा य॒ज्ञऽ हि॑सिष्टं॒ मा य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ

शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑ । मा॒तेव॑ पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पु॑री॒ष्यम॒ग्निः
स्वे योना॑वभा॒रुखा॑ । तां वि॒श्वैर्दे॒वैर्ऋ॒तुभिः॑ संविदा॒नः
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा वि मु॒ञ्चतु॑ । यद॒स्य पा॒रे रज॑सः शु॒क्रं
ज्योति॑रजा॒यत॑ । तन्नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषो॑ऽग्ने॒ वैश्वान॑र॒ स्वाहा॑ ।
नमः॒ सु ते॑ निर्ऋ॒ते वि॒श्वरू॑पे ॥ १९ ॥

अ॒य॒स्मयं॑ वि चृ॒ता ब॒न्धमे॒तम् । य॒मेन॒ त्वं य॒म्या
संविदा॒नोत्त॑मं नाक॒मधि॑ रोहये॒मम् । यत्ते॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा
ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम् । इ॒दं ते॒ तद्वि॒ष्याम्या॑यु॒षो न
मध्या॒दथा॑ जी॒वः पि॒तुम॑द्धि प्रमु॒क्तः । यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रू॒र
आ॒सञ्जु॑होम्ये॒षाम्ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय । भूमि॒रिति॑ त्वा॒ जना॑
वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः ॥ २० ॥

इति॑ त्वा॒हम्परि॑ वेद वि॒श्वतः॑ । असु॑न्वन्त॒मयं॑जमानमिच्छ
स्तेन॑स्ये॒त्यां तस्कर॑स्यान्वै॒षि । अ॒न्यम॒स्मदि॑च्छ सा तं इ॒त्या
नमो॑ दे॒वि निर्ऋ॑ते तुभ्य॑मस्तु । दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः
पि॒तेव॑ पु॒त्रं द॑सये॒ वचो॑भिः । वि॒श्वस्य॑ या जाय॑मानस्य वेद
शि॒रःशि॒रः प्र॑ति॒ सूरी॑ वि च॑ष्टे । नि॒वेश॑नः सं॒गम॑नो॒ वसू॑नां
वि॒श्वा रू॒पाभि॑ च॑ष्टे ॥ २१ ॥

शचीभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे
 पथीनाम्। सं वरत्रा दधातन् निराहावान्कृणोतन। सिञ्चामहा
 अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम्। निष्कृताहावमवटः
 सुवरत्रः सुषेचनम्। उद्रिणः सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति
 कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्रया। युनक्त
 सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह॥२२॥

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्या
 पक्रमायत्। लाङ्गलम्पवीरवः सुशेवः सुमतिस्सरु।
 उदित्कृषति गामविम्प्रफर्व्यं च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्।
 शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि
 यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा
 शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय
 च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता
 मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा
 पिन्वमानास्मान्त्सीते पयसाभ्याववृत्स्व॥२३॥

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥५॥—[५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दांमि

बभ्रूणांमहः शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि
 सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं
 कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उत। अश्वा इव
 सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः। ओषधीरिति मातरस्तद्वो
 देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरित रपः॥२४॥

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनम्पर्णे वो वसतिः
 कृता। गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्। यदहं
 वाजयन्निमा ओषधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति
 पुरा जीवगृभो यथा। यदोषधयः संगच्छन्ते राजानः
 समिताविव। विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः।
 निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयं स्थ संकृतीः। सराः
 पतत्रिणीः॥२५॥

स्थन यदामयति निष्कृत। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
 उपावता। ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदम्मे प्रावता
 वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनं
 सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन
 इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवां
 रपः। याः॥२६॥

तु आ॒त॒स्थुरा॒त्मानं॑ या आ॒वि॒वि॒शुः परुः॑परुः। तास्ते॒
यक्ष्मं॑ वि बा॒धन्ता॒मुग्रो॑ म॒ध्यम॒शीरि॑व। सा॒कं य॒क्ष्म प्र प॑त
श्ये॒नेन॑ कि॒किदी॒विना॑। सा॒कं वा॒तस्य॑ ध्रा॒ज्या सा॒कं न॑श्य
नि॒हाक॑या। अ॒श्वाव॑ती॒ः सोम॑वती॒मूर्ज॑यन्ती॒मुदो॑जसम्। आ
वि॒त्सि सर्वा॑ ओष॒धीर॑स्मा अ॒रिष्ट॑ता॒तये। याः फ॒लिनी॑र्या
अ॒फ॒ला अ॒पुष्पा॑ याश्च॑ पु॒ष्पिणीः॑। बृह॒स्पति॑प्रसूता॒स्ता नो॑
मु॒ञ्चन्त्व॑ह॒सः। याः॥२७॥

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां
त्वम॑स्युत्त॒मा प्र णो॑ जी॒वात॑वे सु॒व। अ॒व॒पत॑न्तीरवदन्दि॒व
ओष॑धयः परि॑। यं जी॒वम॑श्चवा॒महे॑ न स रि॒ष्याति॑ पू॒रुषः॑।
याश्चे॒दमु॑पशृ॒ण्वन्ति॑ याश्च॑ दू॒रम्परा॑गताः। इ॒ह सं॑ग॒त्य ताः
सर्वा॑ अ॒स्मै सं द॑त्त भेष॒जम्। मा वो॑ रिष॒त्खनि॑ता यस्मै
चा॒हं खना॑मि वः। द्वि॒पच्च॑तु॒ष्पद॑स्माक॒ः सर्व॑म॒स्त्वना॑तुरम्।
ओष॑धयः सं व॑दन्ते॒ सोमे॑न स॒ह राज्ञा॑। यस्मै॑ क॒रोति॑
ब्राह्म॑णस्त॒ः राज॑न्यारयामसि॥२८॥

रपः प॒त्रिणी॑र्या अ॒हंसो॑ याः खना॑मि वो॒ऽष्टा॑दश च॥६॥ [६]

मा नो॑ हि॒ःसी॒ज्जनि॑ता यः पृथि॒व्या यो वा॒ दिव॑ः

स॒त्यध॑र्मा ज॒जान॑। यश्चा॒पश्च॑न्द्रा बृ॒हती॑र्ज॒जान॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑
ह॒विषा॑ विधेम। अ॒भ्याव॑र्तस्व पृथि॒वि य॒ज्ञेन॑ पय॑सा स॒ह।
व॒पां ते॑ अ॒ग्निरि॑षितोऽव॑ सर्पतु। अ॒ग्ने यत्ते॑ शु॒क्रं यच्च॑न्द्रं
यत्पू॒तं यद्य॑ज्ञि॒यम्। तद्दे॒वेभ्यो॑ भ॒राम॑सि। इष॒मूर्ज॑म॒हमि॑त
आ॥२९॥

द॒द ऋ॑तस्य॒ धाम्नो॑ अ॒मृत॑स्य॒ योनेः॑। आ नो॒ गोषु॑
विश॒त्वौष॑धीषु॒ जहा॑मि से॒दिम॑नि॒राम॑मी॒वाम्। अ॒ग्ने तव॑
श्रवो॒ वयो॑ महि॒ भ्राज॑न्त्य॒र्चयो॑ विभाव॑सो। बृ॒हद्भानो॑ शव॑सा
वाज॑मु॒क्थ्यं दधा॑सि दा॒शुषे॑ कवे। इ॒रज्य॑न्न॒ग्ने प्र॑थयस्व
ज॒न्तुभि॑र॒स्मे रा॒यो अ॒मर्त्य॑। स द॑र्श॒तस्य॑ वपु॑षो॒ वि
रा॑जसि पृ॒णक्षि॑ सान॒सि५ र॒यिम्। ऊ॒र्जो न॑पा॒ज्जात॑वेदः
सुश॒स्तिभि॑र्म॒न्दस्व॥३०॥

धी॒तिभि॑र्हितः। त्वे इषः॒ सं द॑धु॒र्भूरि॑रेतसश्चि॒त्रोत॑यो
वा॒मजा॑ताः। पा॒वक॑वर्चाः शु॒क्रव॑र्चा अ॒नून॑वर्चा उ॒दिय॑र्षि
भा॒नुना॑। पु॒त्रः पि॒तरा॑ वि॒चर॑न्नुपा॒वस्यु॑भे पृ॒णक्षि॑ रोद॑सी।
ऋ॒तावा॑न॒म्महि॑षं वि॒श्वच॑र्षणिम॒ग्नि५ सु॒म्नाय॑ दधिरे पु॒रो
जनाः॑। श्रु॒त्कर्ण॑५ स॒प्रथ॑स्तमन्त्वा गि॒रा दै॒व्य॒म्मानु॑षा

युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तु२ राधसे महे।
रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रतुम्पृणक्षि सानसिम्॥३१॥

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। सं ते पयांसि
समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो
अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व॥३२॥

आ मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारि२शब्॥७॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम
आह। बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधात्सुकृतस्य
लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा
पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्ते
अर्वन्। अपाम्पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्।
वर्धमानम्महः॥३३॥

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म
जज्ञानम्प्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स
बुध्निया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः।

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम।
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु॥३४॥

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं
द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च
पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो
रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पती
रनु। ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥३५॥

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥८॥ [८]

ध्रुवासिं धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वां समुद्र
उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृ३ह। प्रजापतिस्त्वा
सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्प्रथोऽसि
पृथिव्यसि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य
भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृ३ह पृथिवीं
मा हि३सीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय
प्रतिष्ठायै॥३६॥

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॒र्दिषा॒ शंत॑मे॒न॒
 तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती
 परु॑षःपरु॑षः परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु॒ सह॑स्रेण॒ शते॑न
 च। या श॑तेन॒ प्रत॑नोषि॒ सह॑स्रेण॒ वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते
 दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। अषा॑ढासि॒ सह॑माना
 सह॑स्वारा॑तीः सह॑स्वारा॑तीय॒तः सह॑स्व॒ पृत॑नाः सह॑स्व
 पृत॑न्य॒तः। सह॑स्र॒वीर्या॑॥३७॥

अ॒सि सा मा॑ जि॒न्वा मधु॑ वाता॑ ऋ॒ताय॑ते मधु॑
 क्षर॑न्ति सि॒न्धवः॑। मा॒ध्वीर्नः॑ स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॑ नक्तं॒मुतो॑षसि
 मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ रजः॑। मधु॑ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता। मधु॑मा॒न्नो
 वन॑स्पति॒र्मधु॑मा॒ अस्तु॑ सूर्यः॑। मा॒ध्वीर्गा॑वो भव॑न्तु नः।
 म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॑ज्ञ॒मिमि॑क्षताम्। पि॒पृतां॑ नो
 भरी॑मभिः। तद्वि॒ष्णोः पर॑मम्॥३८॥

प॒द॑ सदा॑ पश्य॑न्ति सूर्यः॑। दि॒वीव॑ चक्षु॒रात॑तम्। ध्रु॒वासि॑
 पृथि॒वि सह॑स्व पृत॑न्य॒तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॑नागाः। यास्ते॑
 अ॒ग्ने सूर्ये॑ रुचं॒ उद्य॑तो दि॒वमा॑त॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑
 सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रुचो॒

गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त
बृहस्पते। विराट्॥३९॥

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्।
अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः।
युक्ष्वा हि देवहूतमा२ अश्वा२ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्यः
सदः। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च
पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त॥४०॥

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य
च। अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे
त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा
मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो
वेतसो मध्य आसाम्। तस्मिन्त्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी
भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्वधां
दुहाना अमृतस्य धाराम्॥४१॥

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट्स्सप्त तीरे चत्वारि च॥९॥ [९]

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां
विश्वरूपम्। परि वृद्धिं हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि

चीयमानः। इमं मा हिंसीद्विपादम्पशूनां सहस्राक्ष
मेध आ चीयमानः। मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन
चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं
जज्ञानं सरिरस्य मध्ये। शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुद्धमग्रे
मा हिंसीः॥४२॥

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफम्पशूनां कनिकृदं
वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन
चिन्वानस्तनुवो नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमीडे
पूर्वचित्तौ नमोभिः। स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा
हिंसीरदितिं विराजम्। इमं समुद्रं शतधारमुत्सं
व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदितिं जनायाग्रे
मा॥४३॥

हिंसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन
चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं
जज्ञानां रजसः परस्मात्। महीं साहस्रीमसुरस्य
मायामग्रे मा हिंसीः परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य
मायां त्वचम्पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं

जनित्रमग्रे मा हिंसीः परमे व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु॥४४॥

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो
अग्निरग्रेस्तपसोऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा
दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा व्यानृत्तमग्रे हेडुः परि ते
वृणक्तु। अजा ह्यग्रेरजनिष्ट गर्भात्सा वा अपश्यञ्जनितारमग्रे।
तया रोहमायन्नुप मेध्यासस्तया देवा देवतामग्र आयन्।
शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि
षीद॥४५॥

अग्रे मा हिंसीरग्रे मोष्टमारण्यमनु शरभं नवं च॥10॥ आदित्यमिमं द्विपादम्पुं
वातस्याश्वमिममेकशफङ्गौरमजस्रङ्गवयं वरूत्रिमविमिमामूर्णायुमुष्टं यो अग्निरग्रेः शरभम्॥[१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति
प्र वीर्यम्। श्रथद्वृत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरः सहस्तमा सहसा
वाजयन्ता। प्र चर्षणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे
दिवश्च। प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा
भुवनात्यन्या। मरुतो यस्य हि॥४६॥

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा

यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्।
 श्रियसे कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः
 सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य
 मारुतस्य धाम्नः। अव ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ
 भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता॥४७॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो
 दुरह्णायून्। आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषाम्
 भृत्यामृणधत्स जीवात्। अग्ने नया देवानां शं नो भवन्तु
 वाजेवाजे। अप्सवग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे
 सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमां अंसि वृषा देव वृषव्रतः।
 वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो
 अग्ने स त्वं नो अग्ने॥४८॥

हि वृता म् एकादश च॥11॥ [११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवक्षितिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागो-
 ऽस्येकयेयमेव सा याग्ने जातान्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥13॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता
 षट्त्रिंशत्॥36॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अपां त्वेमन्थसादयाम्यपां त्वोद्धन्थसादयाम्यपां त्वा
भस्मन्थसादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने
सादयाम्यर्णवे सदेने सीद समुद्रे सदेने सीद सलिले
सदेने सीदापां क्षये सीदापां सधिषि सीदापां त्वा
सदेने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा
पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पार्थसि
सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः
पङ्क्तिश्छन्दः॥१॥

योनौ पञ्चदश च॥१॥ [१]

अयम्पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपां शु-
रुपां शोस्त्रिवृत्रिवृतौ रथन्तरं रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं
दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो
मानसस्त्रिष्टुग्रेष्मी त्रिष्टुभं ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्

पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भुरद्वाजु ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
त्वया मनः॥२॥

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं
वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋक्षममृक्षमाच्छुक्रः
शुक्राथसप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्य इदमुत्तराथसुवस्तर
श्रोत्रं सौव शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारं
स्वारान्मन्थी मन्थिन एकविंश एकविंशाद्वैराजं
वैराजाज्जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया॥३॥

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्य इयमुपरि मतिस्तस्यै
वाङ्माती हैमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्तौ
निधनवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ
त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते शाक्ररैवताभ्यां
विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि
प्रजाभ्यः॥४॥

त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च॥२॥ [२]

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं

त्रिवृथस्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्रिविर्वयः कृतमयांनां
 पुरोवातो वातः सानंग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म
 ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स
 उ सप्तदशवर्तनिर्दित्युवाङ्मयेतायांनां दक्षिणाद्वातो वातः
 सनातन ऋषिः प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा
 देवता विट्॥५॥

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृथस्तो
 वयो द्वापुरोऽयानाम्पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची
 दिशा शरदृतूनामित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः
 स्तोमः स उ त्रिणववर्तनिस्तुर्युवाङ्मय आस्कन्दो--
 ऽयानामुत्तराद्वातो वातः प्रत्न ऋषिरूर्ध्वा दिशा
 हेमन्तशिशिरावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं त्रिणवः
 स्तोमः स उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्वयोऽभिभूरयांनां
 विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः
 परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्स्मिन्क्षत्रे-
 ऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायांस्मिन्कर्मन्स्यां देवहृत्याम्॥६॥

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुम्प्रथमम्पुरस्तादश्विनाध्वर्यू सादयतामिह
 त्वा। स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती
 रराणा। स्वासस्था तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ
 सुशेवाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती
 वयोधा रयिं नो वर्ध बहुलं सुवीरम्॥७॥

अपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 अग्नेः पुरीषमसि देव्यानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु
 देवाः। स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा
 यजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि
 पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी दिशामधिपत्नी भुवनानाम्॥८॥

ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। सजूरऋतुभिः सजूर्विधाभिः
 सजूर्वसुभिः सजू रुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः
 सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्रये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि

चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रं मे श्लोकयापस्पिन्वौषधीर्जिन्व
द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो वृष्टिमेरय॥९॥

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥४॥ [४]

अविर्वयस्त्रिष्टुच्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो
गायत्री छन्दस्त्रिवृत्सो वय उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽ-
नुष्टुप्छन्दः पष्ठवाङ्मयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती
छन्द ऋषभो वयः ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनुङ्गान्
वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो
विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं
छन्दः सिंहो वयश्छुदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः
क्षत्रं वयो मयदं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा
वयः प्रजापतिश्छन्दः॥१०॥

पुरुषो वयष्पङ्क्तिश्शतिश्च॥५॥ [५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टंकां दृहत्तं युवम्। पृष्ठेन
द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा
सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्भास्वतीं
सूरिमतीमा या द्याम्भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं

यच्छान्तरिक्षं दृ॒हान्तरिक्षं मा हि॑सीर्विश्वस्मै
 प्रा॒णायो॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य
 वा॒युस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॑र्दिषा॥११॥

श॑तमे॒न तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द। रा॒ज्यं॑सि
 प्रा॒ची दि॒ग्विरा॑ड॑सि दक्षि॒णा दि॒ख्स॒म्राड॑सि प्र॒तीची॑
 दि॒खस्व॒राड॑स्यु॒दीची॑ दि॒गधि॑पत्यसि बृ॒हती॑ दि॒गायु॑र्मे पाहि
 प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं मे॑ पाहि व्या॒नं मे॑ पाहि चक्षु॑र्मे पाहि
 श्रो॒त्रं मे॑ पाहि म॒नो मे॑ जिन्व॒ वाचं॑ मे॑ पि॒न्वात्मा॑नं मे॑ पाहि
 ज्योति॑र्मे यच्छ॥१२॥

छुर्दिषां पिन्व पद्व॥६॥ [६]

मा छ॒न्दः प्र॒मा छ॒न्दः प्र॒तिमा॑ छ॒न्दोऽस्त्री॑वि॒श्छ॒न्दः
 प॒ङ्क्ति॑श्छ॒न्द उ॒ष्णिहा॑ छ॒न्दो बृ॒हती॑ छ॒न्दोऽनु॑ष्टुप्छ॒न्दो
 वि॒राट्छ॒न्दो गाय॑त्री छ॒न्दस्त्रि॑ष्टुप्छ॒न्दो जग॑ती छ॒न्दः पृ॒थि॒वी
 छ॒न्दोऽन्तरि॑क्षं छ॒न्दो द्यौश्छ॒न्दः समा॑श्छ॒न्दो नक्ष॑त्राणि
 छ॒न्दो मन॑श्छ॒न्दो वाक्छ॒न्दः कृ॒षिश्छ॒न्दो हि॒रण्यं॑ छ॒न्दो
 गौश्छ॒न्दोऽजा॑ छ॒न्दोऽश्व॑श्छ॒न्दः। अ॒ग्नि॒र्दे॒वता॑॥१३॥

वा॒तो दे॒वता॑ सू॒र्यो दे॒वता॑ च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॑ व॒स॒वो दे॒वता॑

रुद्रा देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
 बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राङ्गुवासि
 धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय
 त्वा यन्त्री राङ्गुवासि धरणी धत्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे
 त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥१४॥

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥७॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्धान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
 नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुण एकविंशो वर्चो द्वाविंशः
 सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश
 ओजस्त्रिणवः ऋतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य
 विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो
 धर्त्रश्चतुष्टोमः॥१५॥

आशुः सप्तत्रिंशत्॥८॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथस्तोम
 इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतम्पञ्चदशः
 स्तोमो नृचक्षसाम्भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं

सप्तदशः स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो
वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण
आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनाम्भागोऽसि ॥१६॥

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथस्पृतं चतुर्विंशः स्तोमं
आदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः
पञ्चविंशः स्तोमो देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं
समीचीर्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानाम्भागो-
ऽस्ययावानामाधिपत्यं प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं
ऋभूणाम्भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यम्भूतं निशान्तं
स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः ॥१७॥

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिंशच्च ॥१॥ [१]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिः
ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत
पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवो-
ऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासां

असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिः॥१८॥

आसीत्पञ्चदशभिस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्त
पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिस्तुवत
शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविंशत्यास्तुवतै
पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्रयोविंशत्यास्तुवत
क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारण
पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत
द्यावापृथिवी वि॥१९॥

ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधिपत्यमासीन्नव
वन्स्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत
प्रजा असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीत्रयस्त्रिंशत
भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥२०॥

सं वत्सरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥ ————— [१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रय एनाम्महिमानः सचन्ते॥
छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु संचरन्ती।
सूर्यपत्नी वि चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे

भूरिरेतसा॥ ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो
अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका रक्षत्यूर्जमेका॥२१॥

व्रतमेका रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या
तुरीया यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं
जगतीमनुष्टुभं बृहदकं युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥
पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां स्वसृजनयत्पञ्चपञ्च।
तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि क्रतवो
वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं
केतुम्प्रतिमुश्चमानाः॥२२॥

ऋतूँस्तन्वते कवयः प्रजान्तीर्मध्येछन्दसः परि
यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्रीं
देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना
नानारूपा मातुरस्या उपस्थे। एकाष्टका तपसा तप्यमाना
जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्यून्यसहन्त देवा
हन्तासुराणामभवच्छचीभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त
सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम्॥२३॥

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।

अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
 भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र
 युक्त। पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाग्नीमृतवोऽनु पञ्च।
 पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम्॥२४॥

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्युष्युपायमेका महिमानम्बिभर्ति।
 सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि
 यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः
 पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तरा९ समांम्। शुक्रर्षभा नभसा
 ज्योतिषागाद्विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थः
 स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामजर उष आगाः। ऋतूनाम्पत्नी
 प्रथमेयमागादह्ना नेत्री जनित्री प्रजानांम्। एका सती
 बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि सर्वमन्यत्॥२५॥

ऊर्जमेका प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पत्येकान्नवि९शतिश्च॥११॥ [११]

अग्रे जातान्प्र णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
 अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तव स्या९ शर्मन्निवरूथ उद्भित्।
 सहसा जातान्प्र णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
 अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः९ स्याम् प्र णुदा नः

स॒प॒त्नान्। च॒तु॒श्च॒त्वारि॒ंशः॑ स्तोमो॒ वर्चो॑ द्रवि॒णं॑ षोड॒शः॑
स्तोम॒ ओजो॒ द्रवि॒णम्पृथि॒व्याः॑ पु॒रो॒षम॑सि॥२६॥

अ॒प्सो॒ नाम॑। ए॒व॒श्छ॒न्दो॒ वरि॑व॒श्छ॒न्दः॑ श॒म्भू॒श्छ॒न्दः॑
परि॒भू॒श्छ॒न्दः॑ आ॒च्छ॒च्छ॒न्दो॒ मन॒श्छ॒न्दो॒ व्य॒च॒श्छ॒न्दः॑
सिन्धु॒श्छ॒न्दः॑ स॒मु॒द्रं छ॒न्दः॑ स॒लि॒लं छ॒न्दः॑ सं॒य॒च्छ॒न्दो॑
वि॒य॒च्छ॒न्दो॑ बृ॒ह॒च्छ॒न्दो॑ रथं॒तरं॑ छ॒न्दो॑ नि॒का॒य॒श्छ॒न्दो॑
वि॒व॒ध॒श्छ॒न्दो॑ गि॒र॒श्छ॒न्दो॑ भ्रज॒श्छ॒न्दः॑ स॒ष्टृ॒च्छ॒न्दो॑ऽनु॒ष्टृ॒च्छ॒न्दः॑
क॒कु॒च्छ॒न्दस्त्रि॒क॒कु॒च्छ॒न्दः॑ का॒व्यं छ॒न्दो॑ऽङ्कु॒पं छ॒न्दः॑॥२७॥

प॒द॒प॒ङ्क्ति॒श्छ॒न्दो॑ऽक्ष॒र॒प॒ङ्क्ति॒श्छ॒न्दो॑ वि॒ष्टा॒र॒प॒ङ्क्ति॒श्छ॒न्दः॑
क्षु॒रो भृ॒ज्वा॒ञ्छ॒न्दः॑ प्र॒च्छ॒च्छ॒न्दः॑ प॒क्ष॒श्छ॒न्द ए॒व॒श्छ॒न्दो॑
वरि॑व॒श्छ॒न्दो॑ व॒य॒श्छ॒न्दो॑ व॒य॒स्कृ॒च्छ॒न्दो॑ वि॒शा॒लं छ॒न्दो॑
वि॒ष्प॒र्धा॒श्छ॒न्द॑श्छ॒दि॒श्छ॒न्दो॑ दू॒रो॒ह॒णं छ॒न्द॑स्त॒न्द्रं छ॒न्दो॑ऽङ्का॒ङ्कं
छ॒न्दः॑॥२८॥

अ॒स्य॒ङ्कु॒प॒ञ्छ॒न्दस्त्रि॒यस्त्रि॑ंशच्च॥१२॥ [१२]

अ॒ग्नि॒र्वृ॒त्राणि॑ ज॒ङ्घन॑द्रवि॒णस्यु॒र्वि॒प॒न्यया॑। स॒मि॒द्धः॑
शु॒क्र आ॒हु॒तः॥ त्वं॑ सौ॒मा॒सि स॒त्प॒ति॒स्त्वं॑ रा॒जो॒त
वृ॒त्र॒हा। त्व॒म्भ॒द्रो अ॑सि॒ क्रतुः॑॥ भ॒द्रा ते॑ अ॒ग्ने स्व॒नीक॑

सुदृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्तै शोचिस्तमंसा
वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य॥२९॥

रुशद्दृशे ददृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवदिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्।
यथा होतुर्मनुषः॥३०॥

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य
समना समानानुशन्नं उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे
पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम्॥
वृषा सोम द्युमाः असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि
दधिषे॥ सान्तपना इदं हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती
रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो दुर्हणा युस्तिरः सत्यानि
मरुतः॥३१॥

जिघांसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुंचीष्ट तपिष्ठेन

तपसा हन्तना तम्। संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः
 सगणा मानुषेषु। तैऽस्मत्पाशान्प्र मुञ्चन्त्वहंसः सांतपना
 मंदिरा मादयिष्णवः। पिप्रीहि देवाः उशतो यविष्ठ विद्वाः
 ऋतूः ऋतुपते यजेह। ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्रे त्वः
 होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्रे यदद्य विशो अध्वरस्य होतः
 पावक॥ ३२॥

शोचे वेष्ट्वः हि यज्वा। ऋता यजासि महिना वि
 यद्भूरुहव्या वह यविष्ठ या ते अद्य। अग्निना रयिमश्रवत्पोषमेव
 दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा
 वसुवित्पुष्टिर्वधनः। सुमित्रः सोम नो भव। गृहमेधासु आ
 गत मरुतो मापं भूतन। प्रमुञ्चन्तो नो अहंसः। पूर्वीभिर्हि
 दंदाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्। महोभिः॥ ३३॥

चर्षणीनाम्। प्र बुध्निया ईरते वो महासि प्र
 णामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं
 गृहमेधीयम्मरुतो जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्ष दोषा
 वस्तोर्हविष्मती घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो
 अग्रे वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ। प्रति न

ई९ सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो मारुतमनुर्वाण९
रथेशुभम्॥३४॥

कण्वा अ॒भि प्र गा॑यत। अ॒त्यासो॑ न ये म॒रुतः॑ स्व॒श्चो
यक्ष॒दृशो॑ न शु॒भय॑न्त॒ मर्याः॑। ते ह॑र्म्ये॒ष्टाः शि॑श॒वो न शु॒भ्रा
व॒त्सासो॑ न प्र॒क्री॒डिनः॑ पयो॒धाः। प्रैषा॒मज्मै॑षु वि॒धुरे॑वं रेजते
भूमि॒र्यामै॑षु यद्ध॑ यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॑ धुन॒यो भ्राज॑दृष्टयः
स्वय॑म्म॒ह्रित्व॑म्प॒नय॑न्त॒ धूत॑यः। उ॒प॒हूरे॑षु यदचि॒ध्वं य॒यिं वय॑
इव मरुतः केन॥३५॥

चि॒त्प॒था। श्रोत॑न्ति॒ कोशा॑ उ॒प वो॑ रथे॒ष्वा घृ॒तमु॑क्षता॒
मधु॑वर्ण॒मर्च॑ते। अ॒ग्निम॑ग्नि९ हवी॑मभिः सदा॑ हवन्त वि॒शप॑तिम्।
ह॒व्य॒वाह॑म्पुरु॒प्रिय॑म्। त९ हि शश्व॑न्त॒ ईड॑ते सु॒चा दे॒वं
घृ॒त॒श्रुता॑। अ॒ग्नि९ ह॒व्याय॑ वोढ॑वे। इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः
श्रथ॑द्व॒त्रमिन्द्र॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरो॒ विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॑
वावृ॑धानो विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॑ वर्ध॑नेन॥३६॥

सूर्यस्य॒ मनु॑षो मरुतः॒ पाव॑क॒ महो॑भी रथेशुभं केन॒ षट्त्वारि॑९शच्च॥१३॥—[१३]

र॒श्मिर॑सि॒ राज्य॑स्ययं पुरो॒ हरि॑केशोऽग्नि॒र्धेन्द्रा॑ग्निभ्यां बृह॒स्पति॑र्भूय॒स्कृद॑स्य॒ग्निना॑
विश्वा॒पादृ॒जाप॑ति॒र्मन॑सा॒ कृत्ति॑का॒ मधु॑श्च॒ समि॑द्दि॒शान्द्रा॑द॒श॥१२॥ र॒श्मिर॑सि॒ प्रति॑ धे॒नुम॑सि

स्तनयिबुसर्निरस्यादित्यानां सप्तत्रिंशत्॥३७॥ रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥—[१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं
जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व संधिरस्यन्तरिक्षाय
त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं
जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यहे
त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वोशिगसि॥१॥

वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा
रुद्राञ्जिन्व सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजो-
ऽसि पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा
प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व
रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय
त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय॥२॥

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सप्तसर्पो-
ऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं

जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि स॒रोहो॑ऽसि
नीरोहो॑ऽसि प्ररोहो॑ऽस्यनुरोहो॑ऽसि वसुको॑ऽसि वेष॑श्चिरसि
वस्य॑ष्टिरसि॥ ३॥

उ॒शिर्गसि प्रा॒णाय॒ त्रिच॑त्वारि॒शच्च॑॥१॥ [१]

राज्य॑सि प्राची॒ दिग्व॑संवस्ते दे॒वा अधि॑पतयो-
ऽग्नि॑र्हेतीनाम्प्रतिध॒र्ता त्रि॒वृत्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याऽ
श्रय॑त्वाज्यमु॒क्थमव्य॑थयथस्तभ्रातु रथ॑न्तर॒ साम॒ प्रति॑ष्ठित्यै
वि॒राड॑सि दक्षि॒णा दि॒शुद्रास्ते॑ दे॒वा अधि॑पतय इन्द्रो॑
हेती॒नाम्प्रति॑ध॒र्ता प॑ञ्चद॒शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याऽ श्रय॑तु
प्र॒उ॒गमु॒क्थमव्य॑थयथस्तभ्रातु बृ॒हत्साम॒ प्रति॑ष्ठित्यै स॒म्राड॑सि
प्र॒तीची॒ दिक्॥ ४॥

आ॒दि॒त्यास्ते॑ दे॒वा अधि॑पतयः सोमो॑ हेती॒नाम्प्रति॑ध॒र्ता
स॑प्तद॒शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याऽ श्रय॑तु मरुत्व॒तीयमु॒क्थ-
मव्य॑थयथस्तभ्रातु वैरू॒पऽ साम॒ प्रति॑ष्ठित्यै स्व॒राड॑स्युदी॒ची
दि॒ग्वि॒श्वे ते॑ दे॒वा अधि॑पतयो वरु॒णो हेती॒नाम्प्रति॑ध॒र्तैकं-
वि॒शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याऽ श्रय॑तु निष्कै॑वल्यमु॒क्थमव्य॑थयथस्त
वैरा॒जऽ साम॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अधि॑पत्यसि बृ॒हती॒ दिङ्म॒रुत॑स्ते
दे॒वा अधि॑पतयः॥ ५॥

बृहस्पतिरहेतीनाम्प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा
 स्तोमौ पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे
 अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या
 अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा
 प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना
 नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥६॥

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च
 सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ
 यातुधाना हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा
 तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च
 सहजान्या चाप्सरसौ दङ्गवः पशवो हेतिः पौरुषेयो
 वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च
 सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च॥७॥

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथ्सं
 सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
 चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य

ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसै
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते
यम्॥८॥

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा
सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य
चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं
विभूमतीम्प्रभूमतीम्परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृ३ह दिवं
मा हि३सीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॒र्दिषा श॑तमेन
तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। प्रोथ॒दश्चो न यव॑से अविष्यन्
यदा म॒हः संव॑रणाद्व्यस्थात्। आद॑स्य वातो अनु वाति
शोचिरधं स्म ते व्रज॑नं कृष्णमस्ति॥९॥

प्रमोचन्ती च य३ स्वस्त्याष्टावि३शतिश्च॥३॥ [३]

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अ॒पा३
रेता३सि जिन्वति॥ त्वाम॑ग्रे पुष्करादध्यथ॑र्वा निर॑मन्थत।
मूर्ध्नो विश्व॑स्य वाघ॑तः॥ अ॒यम॑ग्निः स॒हस्रि॑णो वाज॑स्य
श॒तिन॑स्पतिः। मूर्धा क॒वी र॑यीणाम्॥ भुवो य॒ज्ञस्य॑ रज॑सश्च

ने॒ता य॒त्रां नि॒यु॒द्धिः स॒च॒से शि॒वाभिः॑। दि॒वि मूर्धा॑नं दधिषे
सुव॒र्षां जि॒ह्वा॒म॒ग्रे च॒कृषे॑ ह॒व्य॒वा॒हम्॥ अबो॑ध्य॒ग्निः स॒मि॒धा॒
जना॑नाम्॥१०॥

प्रति॑ धे॒नुमि॑वा॒य॒तीमु॒षा॒सम्। य॒ह्वा इ॒व प्र व॒यामु॑ज्जिहा॑नाः
प्र भा॒नवः॑ सि॒स्र॒ते ना॒क॒म॒च्छ॑। अ॒वो॒चाम॑ क॒वये॑ मे॒ध्या॒य व॒चो
व॒न्दारु॑ वृष॒भाय॑ वृ॒ष्णो॑। ग॒र्वि॒ष्टि॒रो न॒म॒सा स्तो॒म॒म॒ग्नौ दि॒वीव॑
रु॒क्म॒मु॒र्व्यश्च॑म॒श्रेत्। जन॑स्य गो॒पा अ॑जनिष्ट जागृ॑वि॒र॒ग्निः
सु॒दक्षः॑ सु॒वि॒ताय॑ न॒व्य॒से। घृ॒त॒प्र॒ती॒को बृ॒ह॒ता दि॒वि॒स्पृ॒शा
द्यु॒म॒द्वि भा॑ति भ॒र॒ते॒भ्यः शु॒चिः॑। त्वा॒म॒ग्रे अ॒ङ्गि॒र॒सः॥११॥

गुहा॑ हि॒त॒म॒न्व॒वि॒न्द॒ञ्छि॒श्रि॒या॒णं व॒ने॒वने॑। स जा॑यसे
म॒थ्य॒मा॒नः स॒हो म॒ह॒त्त्वा॒मा॒हुः स॒ह॑स॒स्पु॒त्र॒म॒ङ्गि॒रः। य॒ज्ञस्य॑
के॒तु॒म्प्र॒थ॒म॒म्पु॒रोहि॑त॒म॒ग्निं न॑र॒स्त्रि॒ष॒ध॒स्थे स॒मि॒न्ध॒ते। इ॒न्द्रे॒ण
दे॒वैः स॒र॒थ॒ꣳ स ब॒र्हि॒षि॒ सी॒द॒न्नि॒ हो॒ता य॒ज॒था॒य सु॒क्र॒तुः। त्वं
चि॒त्र॒श्र॒व॒स्त॒म ह॑व॒न्ते वि॒क्षु ज॒न्त॒वः। शो॒चि॒ष्के॑श॒म्पु॒रु॒प्रि॒या॒ग्रे
ह॒व्या॒य वो॒ढ॒वे। स॒खा॒यः सं वः॑ स॒म्यश्च॑मिष॒म्॥१२॥

स्तो॒मं चा॒ग्न॒यै॑। व॒र्षि॑ष्ठाय क्षि॒ती॒ना॒मूर्जो॑ न॒ग्रे स॒ह॑स्व॒ते।
सꣳस॒मि॒द्यु॒व॒से वृष॑न्न॒ग्रे वि॒श्वान्य॑र्य आ। इ॒ड॒स्प॒दे स॒मि॒ध्य॒से

स नो वसू॒न्या भ॑र। ए॒ना वो अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो नपा॑त॒मा
हु॑वे। प्रि॒यं चेति॑ष्ठम॒रति॑ः स्व॒ध्वरं॑ वि॒श्वस्य॑ दू॒तम॒मृत॑म्। स
यो॑जते अरु॒षो वि॒श्वभो॑जसा॒ स दु॑द्रव॒ध्स्वाहु॑तः। सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः
सु॒शर्मा॑॥१३॥

वसू॑नां दे॒वः रा॒धो जना॑नाम्। उद॑स्य शो॒चिर॑स्थादा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उद्धू॑मासो अरु॒षासो॑ दि॒विस्पृ॑शः॒ सम॒ग्निमि॑न्धते
नरः॑। अ॒ग्ने वा॒जस्य॑ गोम॑त॒ ईशा॑नः॒ सह॑सो य॒हो। अ॒स्मे
धे॑हि जा॒तवे॒दो म॒हि श्रवः॑। स इ॒धानो॑ वसु॑ष्क॒विर॒ग्निरी॑डे॒न्यो
गि॒रा। रे॒वद॒स्मभ्य॑म्पु॒र्वणी॑क दी॒दिहि॑। क्ष॒पो रा॑ज॒न्नुत॑ त्मना॒ग्ने
वस्तो॑रु॒तोष॑सः। स ति॑ग्मज॒म्भ॥१४॥

र॒क्षसो॑ द॒ह॒ प्रति॑। आ ते॑ अ॒ग्र इ॒धीम॑हि द्यु॒मन्तं॑ दे॒वा॒जर॑म्।
यद्ध॒ स्या ते॒ पनी॑यसी स॒मिद्दी॑दय॒ति द्य॒वीषः॑ स्तो॒तृभ्य॑
आ भ॑र। आ ते॑ अ॒ग्र ऋ॒चा ह॒विः शु॒क्रस्य॑ ज्यो॒तिष॑स्पते।
सु॒श्चन्द्र॒ दस्म॒ विश॑प॒ते ह॒व्यवा॑दु॒भ्यः॑ हू॒यत॒ इषः॑ स्तो॒तृभ्य॑
आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॒ दर्वी॑ श्री॒णीष॑ आ॒सनि॑। उ॒तो
न॒ उत्पु॑पूर्याः॥१५॥

उ॒क्थे॑षु शव॑सस्प॒त॒ इषः॑ स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। अ॒ग्ने तम॑द्याश्वं

न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृशम्। ऋध्यामां त ओहैः।
 अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथीरऋतस्य बृहतो
 बभूथ। आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गुणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र ते दिवो
 न स्तनयन्ति शुष्माः। एभिर्नो अर्केर्भवा नो अर्वाङ्॥१६॥

सुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निः
 होतारम्मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुः सहसो जातवेदसम्। विप्रं
 न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वयां स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा।
 घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्ने
 त्वन्नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ
 दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
 अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥१७॥

जनानामङ्गिरस इषं सुशमी तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥४॥—[४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां
 तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमैर्भिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय
 सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा
 युनज्म्यम्बा दुला निततिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती
 चुपुणीका नामासि प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि

पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियन्तोऽस्यां
तामहम्प्र पद्ये सा ॥१८॥

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते
गोप्तारो वायुर्वियन्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च
वर्म चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टादित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो
वियन्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु ॥१९॥

साऽष्टाचत्वारिंशच्च ॥ ५ ॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर-
विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः
प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः
पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः ॥ २० ॥

असि स्तनयिबुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्रेर्यान्यसि
देवानामग्रेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य
यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा

सलिलाय॑ त्वा॒ सर्णी॑काय॒ त्वा॒ सती॑काय॒ त्वा॒ केता॑य
 त्वा॒ प्रचे॑तसे॒ त्वा॒ विव॑स्वते॒ त्वा॒ दि॒वस्त्वा॒ ज्योति॑ष
 आदि॒त्येभ्य॑स्त्व॒र्चे त्वा॑ रु॒चे त्वा॑ द्यु॒ते त्वा॑ भा॒से त्वा॒ ज्योति॑षे
 त्वा॒ यशो॑दां॒ त्वा॒ यश॑सि॒ तेजो॑दां॒ त्वा॒ तेज॑सि॒ पयो॑दां॒ त्वा॒
 पय॑सि॒ वर्चो॑दां॒ त्वा॒ वर्च॑सि॒ द्रवि॑णो॒दां त्वा॒ द्रवि॑णे सादयामि॒
 तेन॑र्षि॒णा तेन॑ ब्रह्म॒णा तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द॥ २१ ॥

विद्यु॒त्सनि॑द्यु॒त्वैका॒त्रि॒९श॑च्च॥ ६ ॥ [६]

भूय॑स्कृ॒दसि॑ वरि॒वस्कृ॑दसि॒ प्राच्य॑स्य॒ध्वास्य॑न्तरि॒क्षस॑दस्य॒न्त
 सी॑दाप्सुष॒दसि॑ श्ये॒नस॑दसि॒ गृध्र॑स॒दसि॑ सु॒पर्ण॑स॒दसि॑
 ना॒कस॑दसि॒ पृथि॑व्यास्त्वा॒ द्रवि॑णे सादयाम्य॒न्तरि॑क्षस्य॒ त्वा॒
 द्रवि॑णे सादयामि॒ दि॒वस्त्वा॒ द्रवि॑णे सादयामि॒ दि॒शां त्वा॒
 द्रवि॑णे सादयामि॒ द्रवि॑णो॒दां त्वा॒ द्रवि॑णे सादयामि॒ प्रा॒णं मे॑
 पा॒ह्यपा॑नं मे॑ पा॒हि व्या॑नम्मे॥ २२ ॥

पा॒ह्यायु॑र्मे पा॒हि वि॒श्वायु॑र्मे पा॒हि स॒र्वायु॑र्मे पा॒ह्यग्रे॒ यत्ते॒
 पर॑९ ह॒न्नाम॒ तावे॑हि॒ स९ र॑भाव॒है पा॒ञ्चज॑न्ये॒ष्वप्य॑ध्य॒ग्रे या॒वा॒
 अया॑वा॒ एवा॒ ऊमाः॒ स॒ब्दः॒ स॒गरः॒ सु॒मेकः॑॥ २३ ॥

व्या॒नम्मे॒ द्वात्रि॑९श॑च्च॥ ७ ॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्सूर्येण स्वराद्रुत्वा शचीपतिरऋषभेण
 त्वष्टा यज्ञेन मघवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्वेन
 तनूधा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः
 साम्ना तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं
 दाधार क्षत्रेण मनुष्यान्श्वेन च रथेन च वज्र्युतुभिः प्रभुः
 संवत्सरेण परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः ॥ २४ ॥

अग्निनैकान्नपञ्चाशत् ॥ ८ ॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाः सविता भृत्यां
 पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
 क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरधिषः प्रोह्यमाणो-
 ऽधिपतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे
 बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो
 विष्णुरुपावहियमाणोऽथर्वोपोत्तो यमोऽभिषुतोऽपूतपा
 आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी
 संक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः
 प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशः सोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः

सुव॑रु॒द्वचं॑ ग॒तः॥ २५॥

रु॒द्र एक॑विंशतिश्च॥८॥ [९]

कृ॒त्तिका॑ नक्ष॑त्रम॒ग्निर्दे॒वता॒ग्ने रुचः॑ स्थ प्र॒जाप॑तेर्धा॒तुः
सोम॑स्य॒र्चे त्वा॑ रु॒चे त्वा॑ द्यु॒ते त्वा॑ भा॒से त्वा॒ ज्योति॑षे त्वा
रोहि॑णी नक्ष॑त्रं प्र॒जाप॑तिर्दे॒वता॑ मृ॒गशी॑र्षं नक्ष॑त्रं सोमो॑
दे॒वता॑र्द्रा नक्ष॑त्रं रु॒द्रो दे॒वता॑ पुन॑र्वसू नक्ष॑त्रमदि॒तिर्दे॒वता॑
ति॒ष्यो नक्ष॑त्रम्बृ॒हस्प॑तिर्दे॒वता॑श्रेषा नक्ष॑त्रं सर्पा॑ दे॒वता॑ म॒घा
नक्ष॑त्रम्पि॒तरो॑ दे॒वता॑ फल्गु॑नी नक्ष॑त्रम्॥ २६॥

अ॒र्यमा॑ दे॒वता॑ फल्गु॑नी नक्ष॑त्रम्भ॒गो दे॒वता॑ ह॒स्तो
नक्ष॑त्रं सवि॑ता दे॒वता॑ चि॒त्रा नक्ष॑त्रमिन्द्रो॑ दे॒वता॑ स्वा॒ती
नक्ष॑त्रं वा॒युर्दे॒वता॑ वि॒शाखे॑ नक्ष॑त्रमिन्द्रा॒ग्नी दे॒वता॑ऽनू॒राधा॑
नक्ष॑त्रमि॒न्द्रो दे॒वता॑ रोहि॑णी नक्ष॑त्रमिन्द्रो॑ दे॒वता॑ वि॒चृतौ॑
नक्ष॑त्रम्पि॒तरो॑ दे॒वता॑षा॒ढा नक्ष॑त्रमा॒पो दे॒वता॑षा॒ढा नक्ष॑त्रं
वि॒श्वे दे॒वा दे॒वता॑ श्रो॒णा नक्ष॑त्रं विष्णु॑र्दे॒वता॑ श्रवि॑ष्ठा नक्ष॑त्रं
वस॑वः॥ २७॥

दे॒वता॑ श॒तभि॑षङ्गक्ष॑त्रमिन्द्रो॑ दे॒वता॑ प्रो॒ष्ठप॑दा नक्ष॑त्रम॒ज
एक॑पाद्दे॒वता॑ प्रो॒ष्ठप॑दा नक्ष॑त्रमहि॒र्बुध्नियो॑ दे॒वता॑ रे॒वती॑ नक्ष॑त्रं

पूषा देवतांश्चयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो
देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥२८॥

फल्युनी नक्षत्रं वसंवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रेष्मावृतू
नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू
सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू
अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप
ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥२९॥

यैऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां
रुद्राणाम्॥३०॥

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते
यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य
प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि

स॒हस्रं॑स्यो॒न्मा अ॑सि सा॒हस्रो॑ऽसि स॒हस्रा॑य त्वे॒मा मे॑ अ॒ग्र
इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्त्वेका॑ च श॒तं च॑ स॒हस्रं॑ चा॒युतं॑ च॥३१॥

नि॒युतं॑ च प्र॒युतं॑ चा॒र्बुदं॑ च न्य॒र्बुदं॑ च स॒मुद्रश्च॑ मध्यं
चान्तं॑श्च प॒रार्ध॑श्चे॒मा मे॑ अ॒ग्र इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्तु ष॑ष्टिः
स॒हस्रं॑म॒युतं॑म॒क्षीय॑माणा ऋ॒त॒स्थाः स्थ॑र्ता॒वृधो॑ घृ॒त॒श्रुतो॑
मधु॑श्चु॒त ऊ॑र्ज॒स्वतीः॑ स्वधा॒विनी॒स्ता मे॑ अ॒ग्र इष्ट॑का धे॒नवः॑
स॒न्तु वि॒राजो॑ नाम॑ का॒म॒दुघा॑ अ॒मुत्रा॒मुष्मि॑ल्लो॒के॥३२॥

स॒म्रता॑ रु॒द्राणां॑म॒युतं॑ च प॒ञ्च॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥११॥

स॒मिद्वि॒शामा॑श॒या नः॑ सु॒व॒र्विन्म॑धो॒रतो॑ मा॒ध॒वः पा॒त्व॒स्मान्।
अ॒ग्नि॒र्दे॒वो दु॒ष्टरी॑तु॒रदा॑भ्य इ॒दं क्ष॒त्रं र॑क्षतु पा॒त्व॒स्मान्।
र॒थं॒तरं॑ सा॒म॒भिः पा॒त्व॒स्मान्गा॑य॒त्री छ॑न्द॒सां वि॒श्वरू॑पा।
त्रि॒वृ॒त्रो वि॒ष्टया॑ स्तो॒मो अ॑ह्नां॑ स॒मुद्रो॑ वा॒त इ॒दमो॑जः पि॒प॒र्तु।
उ॒ग्रा दि॒शाम॑भि॒भूति॑र्वयो॒धाः शु॒चिः शु॒क्रे अ॑ह॒न्यो॒ज॒सीना॑।
इन्द्रा॑धि॒पतिः॑ पि॒पृता॑द॒तो नो॑ म॒हि॥३३॥

क्ष॒त्रं वि॒श्वतो॑ धा॒रये॑दम्। बृ॒ह॒त्सामं॑ क्ष॒त्रभृ॑द्बृ॒ह॒द्वृ॒ष्णि॒यं
त्रि॒ष्टु॒भौजः॑ शु॒भित॑मु॒ग्रवी॑रम्। इन्द्र॒ स्तोमे॑न प॒ञ्चद॑शेन
मध्य॑मि॒दं वा॒तेन॑ स॒गरे॑ण र॒क्ष। प्रा॒चीं दि॒शां स॒हय॑शा॒

यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाहाः सुवर्वती। इदं क्षत्रं
 दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टः सहस्रियः सहस्वत्। वैरूपे
 सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
 सप्तदशेन॥३४॥

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां
 क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा
 शरदाहा चिकित्वा अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्।
 वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यं सहः।
 इदं क्षत्रम्मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा रक्षतमाधिपत्यैः।
 सम्राड्विशाः सहस्राग्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो विष्टया नः
 पिपर्तु। अवस्युवाताः॥३५॥

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं
 गोपाः पुरणुतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्या युङ्क्षि वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशाः रन्तिराशौषधीनाः संवत्सरेण सविता नो अहाम्।
 रेवथ्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः॥३६॥

गृणाहि। घृतवती सवितुराधिपत्यैः पर्यस्वती रन्तिराशा
 नो अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या
 मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि
 नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना
 जगतो विष्णुपत्नी। विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो
 अस्त्वदितिरुपस्थे। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिव्यनु नो-
 ऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र आ भुवत्को अद्य
 युङ्गे॥ ३७॥

महि सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नृश्वतुर्दश च॥12॥—————[१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आख्याधिर्नीभ्यो नमो भवाय नमो
 ज्येष्ठाय नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥11॥ नमस्ते रुद्र
 नमो भवाय द्रापे सप्तविंशतिः॥27॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥—————[१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु
 धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव

ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शतमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्ते॥१॥

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वांश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमां रुद्रा अभितो दिक्षु॥२॥

श्रिताः सहस्रशोऽवैषां हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तेन गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उत्तेन विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः। प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरात्रियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः॥३॥

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वं सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव।

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशाल्यो बाणवा ५ उत। अनेशनस्येषव
 आभुरस्य निषङ्गथिः। या ते हेतिर्मीढुष्टम् हस्ते बभूव ते
 धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिं भुज। नमस्ते
 अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवै। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां
 तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः।
 अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम्॥४॥

हस्ते दिक्ष्विषव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो
 नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो नमः
 सस्मिञ्जराय त्विषीमते पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशाय
 विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने
 पुष्टानाम्पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगताम्पतये
 नमो नमो रुद्रायातताविने क्षेत्राणाम्पतये नमो नमः
 सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः॥५॥

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो नमो
 मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणाम्पतये नमो नमो भुवन्तये
 वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते

पत्नीनाम्पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्त्वंनाम्पतये
नमः॥६॥

वनानाम्पतये नमो नम एकात्रत्रिंशच्च॥२॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधिनीनाम्पतये नमो
नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिणे
इषुधिमते तस्कंराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते
स्तायूनाम्पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये
नमो नमः सृकाविभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो
नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम
उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानाम्पतये नमो नमः॥७॥

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो
नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः
शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो
नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च
वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥८॥

कुलुश्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥३॥ [३]

नमो॑ आव्या॒धिनी॑भ्यो वि॒विध्य॑न्तीभ्यश्च वो॒ नमो॑
 नमो॑ उ॒गणा॑भ्यस्तृ॒हती॑भ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ गृ॒त्सेभ्यो॑
 गृ॒त्सप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ ब्रा॒तेभ्यो॑ ब्रा॒तप॑तिभ्यश्च वो॒
 नमो॑ नमो॑ गु॒णेभ्यो॑ गु॒णप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ वि॒रूपे॑भ्यो
 वि॒श्वरूपे॑भ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ म॒हद्भ्यः॑ क्षु॒ल्लके॑भ्यश्च वो॒ नमो॑
 नमो॑ र॒थिभ्यो॑ऽर॒थेभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नमो॑ र॒थेभ्यः॑ ॥ ९ ॥

र॒थप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमः॑ सेना॑भ्यः सेना॒निभ्य॑श्च वो॒
 नमो॑ नमः॑ क्ष॒त्तृभ्यः॑ संग्र॒हीतृ॑भ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॒स्तक्ष॑भ्यो
 र॒थका॑रेभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमः॑ कु॒ला॒लेभ्यः॑ क॒र्मरि॑भ्यश्च वो॒
 नमो॑ नमः॑ पु॒ञ्जिष्टे॑भ्यो निषा॒देभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नम॑ इषु॒कृद्भ्यो॑
 ध॒न्व॒कृद्भ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नमो॑ मृ॒गयु॑भ्यः श्व॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नमः॑
 श्व॒भ्यः श्व॑प॒तिभ्य॑श्च वो॒ नमः॑ ॥ १० ॥

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च ॥ ४ ॥ [४]

नमो॑ भ॒वाय॑ च रु॒द्राय॑ च॒ नमः॑ श॒र्वाय॑ च प॒शुप॑तये च॒
 नमो॑ नी॒लग्री॑वाय च शि॒ति॒कण्ठा॑य च॒ नमः॑ क॒पर्दि॑ने च॒
 व्यु॒प्तके॑शाय च॒ नमः॑ स॒हस्रा॑क्षाय च॒ श॒तध॑न्वने च॒ नमो॑
 गि॒रि॒शाय॑ च शि॒पिवि॑ष्टाय च॒ नमो॑ मी॒ढुष्ट॑माय॒ चेष्म॑ते च॒

नमो॑ ह॒स्वाय॑ च॒ वाम॒नाय॑ च॒ नमो॑ बृ॒हते॑ च॒ वर्षी॑यसे च॒
नमो॑ वृ॒द्धाय॑ च॒ संवृ॑ध्वने च॥११॥

नमो॑ अ॒ग्रिया॑य च॒ प्रथ॒माय॑ च॒ नम॑ आ॒शवे॑ चाजि॒राय॑ च॒
नमः॑ शी॒घ्रिया॑य च॒ शी॒भ्याय॑ च॒ नम॑ ऊ॒र्म्याय॑ चावस्व॒न्याय॑
च॒ नमः॑ स्रो॒तस्या॑य च॒ द्वी॒प्याय॑ च॥१२॥

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [५]

नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ च॒ कनि॒ष्ठाय॑ च॒ नमः॑ पूर्॒वजा॑य चाप॒रजा॑य च॒
नमो॑ म॒ध्यमा॑य चाप॒गल्भा॑य च॒ नमो॑ जघ॒न्याय॑ च॒ बु॒ध्रिया॑य
च॒ नमः॑ सो॒भ्याय॑ च॒ प्रति॒सुर्या॑य च॒ नमो॑ या॒म्याय॑ च॒ क्षे॒म्याय॑
च॒ नम॑ उ॒र्वर्या॑य च॒ ख॒ल्याय॑ च॒ नमः॑ श्लो॒क्याय॑ चावसा॒न्याय॑
च॒ नमो॑ व॒न्याय॑ च॒ कक्ष्या॑य च॒ नमः॑ श्र॒वाय॑ च॒ प्रति॒श्रवा॑य
च॥१३॥

नम॑ आ॒शुषे॑णाय चा॒शुर॑थाय च॒ नमः॑ शू॒राय॑ चावभि॒न्दते॑
च॒ नमो॑ वर्मि॒णे च॒ वरू॒थिने॑ च॒ नमो॑ बि॒ल्मिने॑ च॒ कव॒चिने॑
च॒ नमः॑ श्रु॒ताय॑ च॒ श्रु॒तसे॒नाय॑ च॥१४॥

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥६॥ [६]

नमो॑ दु॒न्दुभ्या॑य चाह॒न॒न्याय॑ च॒ नमो॑ धृ॒ष्णवे॑ च॒ प्रमृ॑शाय॑

च॒ नमो॑ दू॒ताय॑ च॒ प्रहि॑ताय च॒ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ चेषु॒धि॒मते॑
 च॒ नम॑स्ती॒क्ष्णेष॑वे चायु॒धिने॑ च॒ नमः॑ स्वायु॒धाय॑ च सु॒धन्व॑ने
 च॒ नमः॑ सु॒त्याय॑ च॒ पथ्या॑य च॒ नमः॑ का॒ट्याय॑ च नी॒प्याय॑
 च॒ नमः॑ सू॒द्याय॑ च सर॒स्याय॑ च॒ नमो॑ ना॒द्याय॑ च वैश॒न्ताय॑
 च॥१५॥

नमः॑ कू॒प्याय॑ चाव॒ट्याय॑ च॒ नमो॑ वर्ष्पा॒य चाव॑र्ष्पा॒य च॒
 नमो॑ मे॒घ्याय॑ च विद्यु॒त्याय॑ च॒ नम॑ ई॒ध्रिया॑य चात॒प्याय॑ च॒
 नमो॑ वा॒त्याय॑ च॒ रेष्मि॑याय च॒ नमो॑ वास्त॒व्याय॑ च वास्तु॒पाय॑
 च॥१६॥

वैश॒न्ताय॑ च त्रि॒ंशच्च॑॥७॥ ————— [७]

नमः॑ सोमा॒य च॒ रु॒द्राय॑ च॒ नम॑स्ता॒म्राय॑ चारु॒णाय॑ च॒ नमः॑
 शं॒गाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नम॑ उ॒ग्राय॑ च भी॒माय॑ च॒ नमो॑
 अ॒ग्रेव॑धा॒य च॒ दू॒रेव॑धा॒य च॒ नमो॑ ह॒न्त्रे च॒ ह॒नीय॑से च॒ नमो॑
 वृ॒क्षेभ्यो॑ ह॒रि॒केशे॑भ्यो॒ नम॑स्ता॒राय॑ नमः॑ श॒म्भवे॑ च म॒योभ॑वे च॒
 नमः॑ शं॒करा॑य च म॒यस्क॑रा॒य च॒ नमः॑ शि॒वाय॑ च शि॒वत॑रा॒य
 च॥१७॥

नम॑स्ती॒र्थ्याय॑ च॒ कू॒ल्याय॑ च॒ नमः॑ पा॒र्याय॑ चावा॒र्याय॑ च॒

नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमः आतार्याय चालाद्याय च
 नमः शष्प्याय च फेन्याय च नमः सिकृत्याय च प्रवाह्याय
 च॥१८॥

शिवतराय च त्रिंशच्च॥८॥ [८]

नमः इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च
 क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्पाय
 च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय
 च गह्वरेष्ठाय च नमो हृदय्याय च निवेष्ट्याय च नमः
 पांसुव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च
 नमो लोप्याय चोलप्याय च॥१९॥

नमः ऊर्व्याय च सूर्याय च नमः पुण्याय च पर्णशृङ्गाय
 च नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नमः आक्खिदते च
 प्रक्खिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो
 विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमः आनिर्हृतेभ्यो नमः
 आमीवत्केभ्यः॥२०॥

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥९॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित। एषाम्पुरुषाणामेषाम्पशू

मा भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या तै रुद्र शिवा तनूः
 शिवा विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड
 जीवसे। इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भंरामहे
 मतिम्। यथा नः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टम्ग्रामे
 अस्मिन्॥२१॥

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय
 नमसा विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम
 तव रुद्र प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा
 न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्। मा नो वधीः पितरम्मोत
 मातरम्प्रिया मा नस्तनुवः॥२२॥

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
 गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो
 वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते। आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने
 क्षयद्वीराय सुम्रमस्मे तै अस्तु। रक्षा च नो अधि च देव
 ब्रूहधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः। स्तुहि॥२३॥

श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहृलुमुग्रम्। मृडा
 जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं तै अस्मन्नि वपन्तु सेनाः।

परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः।
 अव स्थिरा मध्वंस्तनुष्व मीद्वस्तोकाय तनयाय मृडय।
 मीदुष्टम् शिवं तम शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं
 निधाय कृत्तिं वसान् आ चर पिनाकम्॥२४॥

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः।
 यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि
 सहस्रधा बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना
 मुखा कृधि॥२५॥

अस्मिं स्तनुवः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिंशच्च॥१०॥

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां
 सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे
 भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः।
 नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु
 सस्मिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो
 विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु
 पिबन्तो जनान्। ये पथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः। ये
 तीर्थानि॥२६॥

प्रचरन्ति सूकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च
 दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
 तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
 येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
 प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
 द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि॥२७॥

तीर्थानि यश्च षट्॥११॥ [११]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वजिनं नवं॥९॥
 अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूर्तिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः
 ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वजिनं नवं॥९॥
 अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूर्तिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः
 ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१३]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जम्पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
 अद्ध्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं
 धत्त मरुतः सःरराणाः। अश्मंस्ते क्षुद्रमुं ते शुगृच्छतु यं
 द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्ने परि व्ययामसि। पावको
 अस्मभ्यं शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि
 व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो भव। उप॥१॥

ज्मन्नुप वेतसेऽवत्तरं नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि।
 मण्डूकि ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं
 कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नुरुच उषसो
 न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे।
 न ततृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव
 जिह्वया। आ देवान्॥२॥

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा
 वह। उप यज्ञं हविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य
 निवेशनम्। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं

शि॒वो भ॑व। नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिषे॒ नम॑स्ते अ॒स्त्वर्चि॑षे। अ॒न्यं
ते॒ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व। नृ॒षदे॒
वट्॥ ३॥

अ॒प्सुष॑दे॒ वड्ढ॑न॒सदे॒ वड्ढ॑र्हिषदे॒ वट्थ्सु॑व॒र्विदे॒ वट्। ये दे॒वा
दे॒वानां॑ य॒ज्ञियां॑ य॒ज्ञिया॑नाꣳ सं॒वथ्स॑रीण॒मुप॑ भा॒गमा॑स॒ते।
अ॒हुता॑दो ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्त्स्व॑यं जु॒हुध्व॑म्मधु॒नो घृ॑तस्य।
ये दे॒वा दे॒वेष्वधि॑ दे॒वत्व॑मायन् ये ब्रह्म॑णः पु॒रए॑तारो अ॒स्य।
येभ्यो॑ न॒र्ते पव॑ते॒ धाम् किं च॒न न ते दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अधि॑
स्रु॒षु। प्रा॒णदाः॥ ४॥

अ॒पा॒न॒दा व्या॑न॒दाश्च॑क्षु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रि॒वोदाः॑। अ॒न्यं
ते॒ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व।
अ॒ग्नि॒स्तिग्मे॑न॒ शो॒चिषा॑ यꣳस॒द्विध्वं॑ न्य॒त्रिण॑म्। अ॒ग्निर्नो॑
वꣳस॑ते र॒यिम्। सै॒नानी॑केन सु॒विद॑त्रो अ॒स्मे य॑ष्टा दे॒वाꣳ
आय॑जिष्ठः स्व॒स्ति। अ॒द॒भ्यो गो॒पा उ॒त नः॑ प॒र॒स्पा अ॒ग्ने
द्यु॒मदु॑त रे॒वद्दि॑दीहि॥ ५॥

उप॑ दे॒वान् व॒द्ग्रा॑ण॒दाश्च॑तु॒श्चत्वारि॑ꣳशच्च॥ १॥ [१]

य इ॒मा वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ जु॒ह्वद्वि॑र्होता॑ निष॒सादा॑ पि॒ता

नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ
 विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत
 सृष्ट्वा तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सत्तर्षीन्पर
 एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो
 अभ्या सञ्जाने॥६॥

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्नम्भुवना
 यन्त्यन्या। त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः
 पूर्वं जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने
 ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं
 जजानान्यद्युष्माकमन्तरम्भवाति। नीहारेण प्रावृता जल्प्या
 चासुतृप उक्थशासंश्चरन्ति। पुरो दिवा पर एना॥७॥

पृथिव्या पुरो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कं स्विद्गर्भं प्रथमं
 दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्गर्भम्प्रथमं
 दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य
 नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वम्भुवनमधि श्रितम्।
 विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद्वितीयः।
 तृतीयः पिता जनिताौषधीनाम्॥८॥

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि
 धीरो घृतमेने अजनन्नन्नमाने। यदेदन्ता अददहन्त
 पूर्वं आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत
 विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां
 नमन्ति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयं देव एकः। किं
 स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्। यदी
 भूमिं जनयन्॥१॥

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किं स्विद्वनं
 क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्ठतक्षुः। मनीषिणो
 मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते
 धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा।
 शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं
 जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमृतये॥१०॥

मनोयुजं वाजं अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि
 जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषां
 वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये
 अभितः सपत्ना इहास्माकम्मघवां सूरिरस्तु। विश्वकर्मन्

ह॒विषा॒ वर्ध॑नेन त्रा॒तार॒मिन्द्र॑म॒कृणो॑रव॒ध्यम्। तस्मै॒ विशः॑
सम॑नमन्त पूर्वी॒रय॑मु॒ग्रो वि॑ह॒व्यो यथा॑सत्। स॒मुद्रा॑य॒ वयु॑ना॒य
सिन्धू॑ना॒म्पत॑ये नमः। न॒दीना॒ः सर्वा॑सा॒म्पि॒त्रे जु॑हुता
वि॒श्वक॑र्मणे॒ विश्वा॑हाम॒र्त्यः ह॒विः॥११॥

ज॒जानै॑नोष॒धीनां॒ भूमिं॑ ज॒नय॑न्नृ॒तये॒ नमो॒ नवं॒ च॥२॥ [२]

उदे॑नमु॒त्तरां॒ न॒याग्रे॑ घृ॒तेना॑हुत। रा॒यस्पोषे॑ण॒ सः सृ॑ज
प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च। इन्द्रे॑म॒म्प्र॒तरां॒ कृ॒धि स॑जा॒ताना॑म॒सद्व॒शी।
समे॑न॒ वर्च॑सा सृज दे॒वेभ्यो॑ भाग॒धा अ॑सत्। यस्य॑ कु॒र्मो
ह॒विर्गृ॑हे तम॑ग्रे वर्ध॒या त्वम्। तस्मै॒ देवा॑ अधि॒ ब्रव॑न्न॒यं च॒
ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑। उदु॑ त्वा वि॒श्वे दे॒वाः॥१२॥

अ॒ग्रे भ॑रन्तु चि॒त्तिभिः॑। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को
वि॒भाव॑सुः। प॒ञ्च दि॒शो दै॒वीर्य॑ज्ञम॒वन्तु॒ देवी॑र॒पाम॑तिं
दु॒र्मति॑म्बाध॒मानाः॑। रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्तीः। रा॒यस्पोषे॑
अधि॑ य॒ज्ञो अ॑स्था॒त्समि॑द्धे अ॒ग्नाव॑धि॒ माम॑हा॒नः। उ॒क्थ॑प॒त्र
ई॒ड्यो गृ॑भी॒तस्त॑प्तं घ॒र्मम्प॑रि॒गृह्या॑यजन्त। ऊ॒र्जा य॒द्यज्ञ॑मश॒मन्त॑
दे॒वा दै॒व्याय॑ ध॒र्त्रे जो॑ष्टे। दे॒वश्रीः॑ श्रीम॑णाः श॒तप॑याः॥१३॥

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्। सूर्यरश्मिरहरिकेशः
 पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाः अजस्रम्। तस्य पूषा
 प्रसवं याति देवः सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा
 देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुर्वीतः शमित्रे शमिता यजध्वै।
 तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ततः पावका आशिषो नो
 जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं आस्त आपप्रिवान्नोदसी
 अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि॥१४॥

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो
 अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिंमपितुरा विवेश। मध्ये दिवो
 निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा
 अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमः रथीनां वाजानां
 सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो
 देवाः आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्।
 अथा सपत्नाः इन्द्रो मे निग्राभेणाधराः अकः। उद्ग्राभं च
 निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे
 विषूचीनान्व्यस्यताम्॥१५॥

आशुः शिशा॒नो वृष॒भो न यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः
 क्षोभ॑णश्च॒र॒षणी॑नाम्। स॒ङ्क्र॑न्द॒नोऽनि॑मिष ए॒कवी॒रः श॒त॑ से॒ना
 अज॑य॒त्स॒ाक॑मिन्द्रः। स॒ंक्र॑न्द॒नेना॑निमिषेण जिष्णु॒ना यु॑त्का॒रेण॑
 दु॒श्च॒व॒नेन॑ धृष्णु॒ना। तदि॒न्द्रेण॑ जयत॒ तत्स॑ह॒ध्वं यु॑धो॒ नर॒
 इषु॑ह॒स्तेन॒ वृष्णा॑। स इषु॑ह॒स्तैः स नि॑ष॒ङ्गिभि॑र्वशी स॒ं॒स्र॑ष्टा
 स यु॒ध इन्द्रो॑ गु॒णेन॑। स॒ं॒सृ॑ष्टजि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॒र्ध्यूर्ध्व॑ध॒न्वा
 प्रति॑हि॒ताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्प॒ते परि॑ दीय॥१६॥

रथे॑न रक्षो॒हामि॑त्रा॒ अप॒बाध॑मानः। प्र॒भ॒ञ्ज॒न्त्सेनाः॑ प्रमृ॒णो
 यु॒धा ज॑य॒न्त्र॒स्माक॑मे॒ध्यवि॑ता रथा॒नाम्। गो॒त्रभि॑दं गो॒विदं॑
 वज्र॑बाहुं जय॒न्त॒मज्म॑ प्रमृ॒णन्त॒मोज॑सा। इ॒म॑ संजा॒ता अनु॑
 वी॒रय॑ध्वमिन्द्रः॑ सखा॒योऽनु॒ स॑ र॒भध्व॑म्। ब॒लवि॑ज्ञायः
 स्थ॒वि॒रः प्र॒वी॒रः सह॑स्वान् वा॒जी सह॑मान उ॒ग्रः। अ॒भि॒वी॒रो
 अ॒भिस॑त्वा सहो॒जा जै॒त्रमि॑न्द्र रथ॒मा ति॑ष्ठ गो॒वित्। अ॒भि
 गो॒त्राणि॑ सह॑सा गा॒ह॑मानोऽदा॒यः॥१७॥

वी॒रः श॒तम॑न्युरिन्द्रः॑। दु॒श्च॒व॒नः पृ॑तना॒षाड॑यु॒ध्योऽस्मा॑क॒ं
 से॒ना अव॑तु प्र यु॒त्सु। इन्द्र॑ आसां ने॒ता बृह॑स्पति॒र्दक्षि॑णा य॒ज्ञः
 पु॒र ए॑तु सोमः॑। दे॒व॒से॒नाना॑मभिभञ्जती॒नां ज॑य॒न्तीना॑म्म॒रुतो॑

यन्त्वग्रै॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञं आदित्यानां मरुतां
 शर्धं उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां
 जयतामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या
 इषवस्ता जयन्तु॥१८॥

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
 उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वंनाम्मामकानाम्महासि।
 उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप
 प्रेतु जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
 शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्टा परा पत शरव्ये
 ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्॥१९॥

विश मेषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
 सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते
 अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति
 कुमार विंशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म
 यच्छतु॥२०॥

दीया दायो जयन्त्वमित्रान् चत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह।

विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूजं नो धेहि द्विपदे
चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः।
दिवः पृष्ठं सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या
अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम्। दिवो नाकस्य
पृष्ठाथ्सुवज्योतिरगाम्॥ २१॥

अहम्। सुवर्यन्तो नापैक्षन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी।
यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे। अग्ने प्रेहि
प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयक्षमाणा
भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा
समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा क्षामा
रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने
सहस्राक्ष॥ २२॥

शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वं साहस्रस्य
राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णोऽसि
गरुत्मान्पृथिव्यां सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा
पृण ज्योतिषा दिवमुत्तमान तेजसा दिश उद्दृह।
आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या।

अ॒स्मिन्स॒धस्थे॒ अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वाः॥२३॥

यज॑मानश्च सीदत। प्रे॒द्धो अ॒ग्ने दी॑दिहि पु॒रो नो॒
ऽज॑स्रया सू॒र्या य॑विष्ठ। त्वा॑ श॒श्वन्त॒ उप॑ यन्ति॒ वाजाः॑।
वि॒धेम॑ ते पर॒मे जन्म॑न्न॒ग्ने वि॒धेम॒ स्तोमै॑रव॒रे स॒धस्थे॑।
यस्मा॒द्योनै॑रु॒दारि॑था॒ यजे॒ तम्प्र॒ त्वे ह॒वी॑ ऽ॒षि जु॒हुरे॒ समि॑द्धे।
ता॑ ऽ स॒वितु॑र्वरे॒ण्यस्य॑ चि॒त्रामा॑हं वृ॒णे सु॒मतिं॑ वि॒श्वज॑न्याम्।
याम॑स्य॒ कण्वो॑ अ॒दु॒ह॒त्प्रपी॑ना॑ सह॒स्रधा॑राम्॥२४॥

पय॑सा म॒हीं गा॒म्। स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः
स॒प्तर्ष॑यः स॒प्त धाम॑ प्रि॒याणि॑। स॒प्त हो॒त्राः स॒प्तधा॑ त्वा॑ यजन्ति
स॒प्त योनी॑रा पृ॒णस्वा घृ॑तेन॑। ई॒दृङ्वा॑न्या॒दृङ्वा॑ता॒दृङ्वा॑ प्रति॒दृङ्वा॑
मि॒तश्च॒ स॒मि॒तश्च॒ स॒भ॒राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च
स॒त्यज्यो॑तिश्च॒ ज्योति॑ष्मा॑ ऽश्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चा॒त्य॑ ऽहाः॥२५॥

ऋ॒तजि॑च्च॒ स॒त्यजि॑च्च॒ से॒नजि॑च्च॒ सु॒षेण॑श्चान्त्य॑मित्रश्च
दू॒रेअ॑मित्रश्च ग॒णः। ऋ॒तश्च॒ स॒त्यश्च॒ ध्रु॒वश्च॒ ध॒रुण॑श्च ध॒र्ता
च॑ वि॒ध॒र्ता च॑ वि॒धा॒रयः॑। ई॒दृक्षा॑स ए॒ता॒दृक्षा॑स ऊ॒ षु॒ णः
स॒दृक्षा॑सः प्र॒ति॒स॒दृक्षा॑स ए॒त॒न। मि॒ता॒सश्च॒ स॒मि॒ता॒सश्च॒
न ऊ॒तये॑ स॒भ॒रसो॑ मरु॒तो य॒ज्ञे अ॒स्मिन्नि॒न्द्रं दै॒वीर्वि॑शो॑

म॒रुतोऽनु॑व॒र्त्मानो॒ यथेन्द्रं॑ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतोऽनु॑व॒र्त्मान ए॒वमि॒मं
यज॑मानं दैवींश्च॑ वि॒शो मा॒नुषी॑श्चानु॒व॒र्त्मानो भवन्तु॥ २६॥

अ॒गा॒५ स॒हस्रा॒क्ष दे॒वाः स॒हस्र॑धा॒रा॒मत्य॑हा अनु॒व॒र्त्मानः॑ षोड॑श च॥५॥ — [५]

जी॒मूत॑स्येव भवति॒ प्रती॑कं॒ यद्व॒र्मी या॑ति॒ सम॑दा॒मुप॑स्थे॑।
अना॑वि॒द्धया त॒नुवा॑ ज॒य॒ त्व॒५ स त्वा॒ वर्म॑णो म॒हिमा पि॑प॒र्तु।
धन्वं॑ना॒ गा धन्वं॑ना॒जिं ज॑येम॒ धन्वं॑ना ती॒व्राः सम॑दो॒ जये॑म।
धनुः॑ शत्रो॑रप॒कामं॑ कृ॒णोति॒ धन्वं॑ना॒ सर्वाः॑ प्र॒दिशो॑ जयेम।
व॒क्ष्यन्ती॒वेदा ग॑नी॒गन्ति॒ कर्ण॑मि॒प्रय॒५ सखा॑य॒म्परि॑षस्वजा॒ना।
योषे॑व शि॒ङ्गे वि॒त॒ताधि॒ धन्व॑न्॥ २७॥

ज्या इ॒य॒५ सम॑ने पा॒रय॑न्ती। ते आ॒चर॑न्ती॒ सम॑ने॒व
योषा॑ मा॒तेव॑ पु॒त्रम्बि॑भृता॒मुप॑स्थे॑। अप॒ शत्र॑ न्॒विध्य॑ता॒५
संवि॑दाने आ॒र्त्नी इ॒मे वि॑ष्फुर॒न्ती अ॒मित्रा॑न्। ब॒ह्वीना॑म्पि॒ता
ब॒हुर॑स्य पु॒त्रश्चि॒श्वा कृ॑णोति॒ सम॑ना॒व॒गत्य॑। इ॒षुधिः॑
सङ्काः॑ पृ॒त॒नाश्च॑ सर्वाः॑ पृ॒ष्ठे नि॑न॒द्धो ज॑यति॒ प्रसू॑तः। रथे॑
तिष्ठ॑न्नयति॒ वा॒जिनः॑ पु॒रो यत्र॑यत्र का॒मय॑ते सुषा॒रथिः॑।
अ॒भीशू॑ना॒म्महि॑मानम्॥ २८॥

पुनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्धोषान्कृण्वते
 वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
 प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रून् रनपव्ययन्तः। रथवाहनं
 हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्मं
 संदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः। स्वादुषंसदः पितरो
 वयोधाः कृच्छेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला
 अमृधाः सतोर्वीरा उरवो ब्रातसाहाः। ब्राह्मणासः॥२९॥

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः
 पातु दुरितादृतावृधो रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत। सुपूर्णं
 वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता। यत्रा
 नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्।
 ऋजीते परि वृद्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि
 ब्रवीतु नोऽदितिः॥३०॥

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनां उप
 जिघ्रते। अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय। अहिरिव
 भोगैः पर्येति बाहुं ज्यायां हेतिम्परिबाधमानः। हस्तघ्नो
 विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमांसम्परि पातु विश्वतः।

वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः।
गोभिः संनद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि।
दिवः पृथिव्याः परि॥ ३१॥

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः।
अपामोज्मानम्परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा
रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकम्मित्रस्य गर्भो
वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथं प्रति
हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत द्याम्पुरुत्रा ते मनुतां
विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरात्॥ ३२॥

दवीयो अपं सेधु शत्रून्। आ क्रन्दय बलमोजो न
आ धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथ दुन्दुभे
दुच्छुनां इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज
प्रत्यावर्तयेमाः केतुमदुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो
नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु॥ ३३॥

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥ ६॥ ——— [६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं ते अर्वन्।

य॒मेन॑ द॒त्तं त्रि॒त ए॑न॒मायु॑न॒गिन्द्र॑ ए॒णम्प्र॑थ॒मो अ॒ध्य॑तिष्ठत्।
 ग॒न्ध॒र्वो अ॑स्य र॒शना॑म॒गृ॒ष्णा॒त्सूरा॑द॒श्वं व॑स॒वो नि॑र॒तष्ट॑। अ॒सि
 य॒मो अ॒स्यादि॑त्यो अ॒र्वन्न॑सि त्रि॒तो गु॒ह्येन॑ व्र॒तेन॑। अ॒सि सो॒मेन॑
 स॒मया॑ वि॒पृक्तः॑॥ ३४॥

आ॒हुस्ते॒ त्रीणि॑ दि॒वि ब॒न्ध॑नानि। त्रीणि॑ त आ॒हुर्दिवि॑
 ब॒न्ध॑नानि त्री॒ण्यप्सु॑ त्री॒ण्यन्तः॑ स॒मुद्रे॑। उ॒तेव॑ मे
 वरु॑णश्छ॒न्त्स्यर्व॑न् यत्रा॑ त आ॒हुः प॑र॒मं ज॒नित्र॑म्।
 इ॒मा ते॑ वा॒जि॒त्रव॑मार्ज॒नानी॑मा श॒फाना॑ः स॒नितु॑र्नि॒धाना॑।
 अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना अ॑प॒श्यमृ॑तस्य॒ या अ॑भि॒रक्ष॑न्ति गो॒पाः।
 आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒राद॑जाना॒मवो॑ दि॒वा॥ ३५॥

प॒तय॑न्त॒म्पत॑ंगम्। शिरो॑ अप॒श्यम्प॑थिभिः सु॒गेभि॑र॒रेणु॑भिर्जे॒हम्
 अत्रा॑ ते रू॒पमु॑त्त॒मम॑प॒श्यं जि॑र्गीषमाणमिष॒ आ प॑दे गोः।
 य॒दा ते॑ म॒र्तो अनु॑ भो॒गमा॑न॒डादि॑द्भ॒सिष्ठ॑ ओष॑धीरजी॒गः।
 अनु॑ त्वा रथो॒ अनु॑ म॒र्यो अ॑र्व॒न्ननु॑ गा॒वोऽनु॑ भ॒गः क॑नीनाम्।
 अनु॑ ब्रा॒तास॑स्तव॒ स॒ख्यमी॑यु॒रनु॑ दे॒वा म॑मिरे वी॒र्य॑म्॥ ३६॥

ते। हि॒र॒ण्यशृ॑ङ्गोऽ॒यो अ॒स्य पा॒दा म॑नो॒जवा॑ अ॒वर् इ॒न्द्र
 आ॒सीत्। दे॒वा इ॒दस्य॑ ह॒वि॒रद्य॑माय॒न् यो अ॑र्व॒न्तम्प्र॑थ॒मो

अध्यतिष्ठत्। ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः स९
 शूरणासो दिव्यासो अत्याः। ह९सा इव श्रेणिशो यतन्ते
 यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वः। तव शरीरम्पतयिष्वर्वन्तव चित्तं
 वातं इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुत्रारण्येषु
 जर्भुराणा चरन्ति। उप॥३७॥

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः
 पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्क्वयो यन्ति रेभाः। उप
 प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वा९ अच्छा पितरम्मातरं च। अद्या
 देवां जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥३८॥

विपुक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारि९शच्च॥७॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुक्षा मरुतः परि
 ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे
 वीर्याणि। यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो
 नयन्ति। सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति
 पाथः। एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते
 विश्वदेव्यः। अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत्॥३९॥

ए॒न॒९ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जि॒न्वति॑। यद्ध॒विष्य॑मृ॒तुशो॑ दे॒व॒यान॑
 त्रि॒र्मा॒नु॒षाः पर्य॑श्वं न॒यन्ति॑। अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति
 य॒ज्ञं दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॒दय॑न्न॒जः। होता॑ध्व॒र्युराव॑या अ॒ग्निमि॒न्धो
 ग्रा॒व॒ग्रा॒भ उ॒त श॑ऽस्ता॒ सुवि॑प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं॒कृतेन॑ स्वि॒ष्टेन॑
 व॒क्षणा॑ आ पृ॒णध्व॑म्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑प॒वा॒हाश्च॑षालं॒ ये
 अ॑श्व॒यूपा॒य तक्ष॑ति। ये चा॒र्वते॑ पच॑न॒९ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो॥४०॥

तेषा॑म॒भिर्गू॑र्तिर्न इ॒न्वतु॑। उप॒ प्रागा॑थ्सु॒मन्मे॑ऽधायि॒ मन्म॑
 दे॒वाना॑मा॒शा उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं॒ विप्रा॑ ऋ॒षयो॑ म॒दन्ति॑
 दे॒वानां॑ पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॑ दा॒मं स॒दान॑म॒र्वतो॑
 या शी॑र्ष॒ण्या र॑श॒ना र॒ज्जुर॑स्य। यद्वा॑ घा॒स्य प्र॑भृ॒तमा॑स्ये॒ तृण॑ऽ
 सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यद॑श्व॒स्य ऋ॒विषः॑॥४१॥

मक्षि॑का॒श यद्वा॑ स्व॒रौ स्व॒र्धितौ॑ रि॒प्तम॑स्ति।
 यद्ध॒स्तयोः॑ श॒मि॒तुर्य॑न्न॒खेषु॑ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु।
 यदू॒व॒ध्यमु॒दर॑स्याप॒वाति॑ य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति।
 सु॒कृता॑ तच्छ॑मि॒तारः॑ कृ॒ण्वन्तू॒त मे॒धः शृ॒त॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते॒
 गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑ना॒दभि॑ शू॒लं नि॒हत॑स्याव॒धाव॑ति। मा
 तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॑णेषु दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑ रा॒तम॑स्तु॥४२॥

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्सत च॥८॥ [८]

ये वा॒जिन॑म्परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॑मा॒हुः सु॑र॒भिर्नि॑र॒हरे॑ति।
 ये चा॑र्वतो मा॒स॒भि॒क्षामु॑पास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न
 इ॒न्वतु। यन्नी॑क्ष॒णम्मा॒स्पच॑न्या उ॒खाया॑ या पात्रा॑णि यू॒ष्ण
 आ॒सेच॑नानि। ऊ॒ष्म॒ण्यापि॑धाना॑ चरू॒णाम॒ङ्गाः सू॒नाः परि॑
 भूष॑न्त्यश्वम्। नि॒क्रम॑णं नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ती॑श्मर्वतः।
 यच्च॒ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम्॥४३॥

ज॒घास॑ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्नि॒र्ध्वन॑यिद्धूम॒गं नि॑
 भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्निः॑। इ॒ष्टं वी॒तम॒भिगू॑र्तं वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः
 प्रति॑ गृ॒भ्णन्त्य॑श्वम्। यदश्व॑य॒ वास॑ उपस्तृणन्त्य॑धीवा॒सं
 या हि॑र॒ण्यान्य॑स्मै। सं॒दान॑मर्वन्त॒म्पङ्क्ती॑श्मि॒त्रिया॑ दे॒वेष्व॑
 या॑मयन्ति। यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पा॒र्ष्ण्या॑ वा॒
 कश॑या॥४४॥

वा॒ तुतो॑दं। सु॒चेव॑ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
 सूद॑यामि। चतु॑स्त्रि॒ंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धोर्वङ्गी॒रश्व॑स्य॒ स्वधि॑तिः
 समे॑ति। अ॒च्छि॒द्रा गात्रा॑ व॒युना॑ कृ॒णोत॑ परु॒ष्परु॑रनु॒घुष्या॑ वि
 श॑स्त। ए॒क॒स्त्वष्टु॑रश्व॑स्या॒ विश॑स्ता॒ द्वा य॒न्तारा॑ भवत॒स्तथ॑र्तुः।

या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानाम्प्र जुहोम्यग्नौ।
मा त्वा तपत्॥४५॥

प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते। मा
ते गृध्रुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा
उ वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पृथिभिः सुगेभिः।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य।
सुगव्यं नो वाजी स्वश्वियम्पुःसः पुत्राः उत विश्वापुषः
रयिम्। अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो
वनताः हविष्मान्॥४६॥

घासिं कशया तपद्रयिं नव च॥९॥ [९]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजैभिरागतम्
वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च
मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे
ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः॥१॥

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च
 मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म
 ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जुरा च म आत्मा च मे
 तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे
 परू॑षि च मे शरी॑राणि च मे॥२॥

अ॒पा॒न॒स्त॒नू॒श्च मेऽष्टा॑द॒श च॥१॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च
 मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा
 च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं
 च मे श्रद्धा च मे जगच्च॥३॥

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च
 मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूतं च मे सुकृतं च मे
 वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे
 सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे
 मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥४॥

ज॒ग॒च्च॒र्द्धि॒श्चतु॑र्द॒श च॥२॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे

सौमन्सश्च मे भुद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे
भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे
धृतिश्च मे विश्वं च॥५॥

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं
च मे लयश्च मे ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च
मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे
सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥६॥

विश्वं च शयनमष्टौ च॥३॥ [३]

ऊर्क् मे सूनृतां च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु
च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च
मे औद्भिद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे
विभु च॥७॥

मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं
च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च
मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे
गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे प्रियंगवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च
मे नीवाराश्च मे॥८॥

वि॒भु च॑ म॒सुरा॒श्चतु॑र्दश च॥४॥ [४]

अ॒श्मा च॑ मे॒ मृत्ति॑का च॑ मे॒ गिर॑यंश्च॒ मे॒ पर्व॑ताश्च॒ मे॒
सि॒क॒ताश्च॒ मे॒ वन॑स्पत॑यश्च॒ मे॒ हि॒र॒ण्यं च॑ मे॒ऽयंश्च॒ मे॒ सी॒सं
च॑ मे॒ त्रपु॑श्च॒ मे॒ श्या॒मं च॑ मे॒ लो॒हं च॑ मे॒ऽग्नि॑श्च॒ म॒ आ॒पंश्च॒ मे॒
वी॒रु॒धंश्च॒ म॒ ओष॑धयश्च॒ मे॒ कृ॒ष्टप॑च्यं च॥९॥

मे॒ऽकृ॒ष्टप॑च्यं च॑ मे॒ ग्रा॒म्याश्च॑ मे॒ प॒शव॑ आ॒र॒ण्याश्च॑ य॒ज्ञेन॑
क॒ल्प॒न्तां वि॑त्तं च॑ मे॒ वि॒त्ति॑श्च॒ मे॒ भू॒तं च॑ मे॒ भू॒ति॑श्च॒ मे॒ वसु॑
च॑ मे॒ वस॑तिश्च॒ मे॒ कर्म॑ च॑ मे॒ शक्ति॑श्च॒ मे॒ऽर्थ॑श्च॒ म॒ ए॒मंश्च॒ म॒
इति॑श्च॒ मे॒ गति॑श्च॒ मे॥१०॥

कृ॒ष्टप॑च्यश्चा॒ष्टाच॑त्वारि॒९श॑च॥५॥ [५]

अ॒ग्नि॑श्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ सोम॑श्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ सवि॑ता च॑ म॒
इन्द्र॑श्च॒ मे॒ सर॑स्वती च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ पू॒षा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒
बृ॒ह॒स्पति॑श्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ मि॒त्रश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ वरु॑णश्च॒ म॒
इन्द्र॑श्च॒ मे॒ त्वष्टा॑ च॥११॥

म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ धा॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ विष्णु॑श्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च॒
मे॒ऽश्वि॑नौ च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ म॒रु॒तश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ वि॒श्वे च॑ मे॒
दे॒वा इन्द्र॑श्च॒ मे॒ पृथि॑वी च॑ म॒ इन्द्र॑श्च॒ मे॒ऽन्तरि॑क्षश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च॒

मे द्यौश्च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च
मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे॥१२॥

त्वष्टा च द्यौश्च म एकविंशतिश्च॥६॥ [६]

अ०शुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म
उपा०शुश्च मेऽन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च
म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च
म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म
ऋतुग्रहाश्च॥१३॥

मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्रश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च
मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे
पौष्णश्च मे पालीवतश्च मे हारियोजनश्च मे॥१४॥

ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

इ०श्च मे ब०र्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्ण्याश्च मे सुचश्च
मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मे-
ऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च
म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे
सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च

मे॥१५॥

गृहाश्च षोडश च॥८॥ [८]

अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्क॑श्च मे सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मे-
ऽश्व॑मे॒धश्च॑ मे पृथि॑वी च मेऽदि॑तिश्च मे दि॒तिश्च॑ मे द्यौश्च॑ मे
श॒क्र॑रीर॒ङ्गुल॑यो दि॒शश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ता॒मृक्च॑ मे सा॒मं च॑ मे
स्तो॒मंश्च॑ मे य॒जुश्च॑ मे दी॒क्षा च॑ मे तप॑श्च म ऋ॒तुश्च॑ मे व्र॒तं च॑
मेऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृ॒ष्ट्या बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥१६॥

दीक्षाऽष्टादश च॥९॥ [९]

गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ मे त्र्य॒विश्च॑ मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्यवा॑द्व
मे दि॒त्यौही॑ च॑ मे पश्चा॑विश्च मे पश्चा॑वी च॑ मे त्रि॒वत्स॑श्च मे
त्रि॒वत्सा॑ च॑ मे तु॒र्यवा॑द्व मे तु॒र्यौही॑ च॑ मे प॒ष्ठवा॑च्च॑ मे प॒ष्ठौही॑
च॑ म उ॒क्षा च॑ मे व॒शा च॑ म ऋ॒षभ॑श्च॥१७॥

मे वे॒हच्च॑मेऽनु॒द्वाश्च॑ मे धे॒नुश्च॑ म् आ॒यु॒र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां
प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्याँनो॑ य॒ज्ञेन॑
कल्पतां॑ चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ऽश्रो॑त्रं य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्मनो॑
य॒ज्ञेन॑ कल्पतां॑ वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां॑ य॒ज्ञो
य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्॥१८॥

ऋषभश्च चत्वारिंशच्च॥10॥ _____[१०]

एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च
 म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश
 च मे नवदश च म एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च
 मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च म
 एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च॥११॥

मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च
 मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च
 मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च
 मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजंश्च
 प्रसवश्चापिजश्च ऋतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्रियश्चान्त्यायनश्चान्त्यं
 भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥२०॥

त्रयस्त्रिंशच्च व्यश्रिय एकादश च॥11॥ _____[११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो
 विश्वैर्देवैर्धनंसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती
 विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु
 विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा
 रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये।

वाजैवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु॥२१॥

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता
यात पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो
देवाः ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो ननमीति
विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्याम्पय ओषधीषु
पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्।
सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यपः॥२२॥

ओषधीभिः। सोऽहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा
समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा
क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः।
समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि
स्वाहा मारुतोऽसि मरुता गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा
वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि
स्वाहा॥२३॥

धनैष्वपो दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा द्वे च॥१२॥ [१२]

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यः सुपर्ण वयसा
बृहन्तम्। तेन वयम्पतेम ब्रध्नस्य विष्टपः सुवो रुहाणा

अधि॑ नाकं॑ उत्त॒मे। इ॒मौ ते॑ प॒क्षाव॑जरौ॒ पत॑त्रिणो॒ याभ्या॑ꣳ
 रक्षाꣳस्य॑प॒हꣳस्य॑ग्रे। ताभ्यां॑ पतेम सु॒कृता॑मु॒ लोकं
 यत्र॑र्षयः प्रथम॒जा ये पुं॑रा॒णाः। चिद॑सि स॒मुद्र॑यो॒निरि॑न्दुर्दक्षः
 श्ये॒न ऋ॒तावा॑। हिर॑ण्यपक्षः शकु॒नो भु॑र॒ण्युर्म॑हान्थ॒सध॑स्थे
 ध्रुवः॥ २४॥

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॑ꣳसीर्वि॒श्वस्य॑
 मूर्ध॑न्नधि॑ तिष्ठसि श्रि॒तः। स॒मुद्रे॑ ते हृद॑यम॒न्तरा॑युर्द्यावा॑पृथि॒वी
 भुव॑नेष्वर्पि॑ते। उ॒द्रो द॑त्तोदधि॒म्भिन्त॑ दि॒वः प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑क्षात्पृथि॒व्य
 नो वृ॑ष्ट्यावत। दि॒वो मूर्धा॑सि॑ पृथि॒व्या नाभि॑रू॒र्गपा॑मोष॒धीना॑म्।
 वि॒श्वायुः शर्म॑ स॒प्रथा॑ नम॑स्प॒थे। येन॑र्षय॒स्तप॑सा स॒त्रम्॥ २५॥

आस॑तेन्धा॒ना अ॒ग्निꣳ सु॑व॒राभ॑रन्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे
 नाके॑ अ॒ग्निमे॒तं यमा॑हुर्मन॒वः स्ती॑र्णब॒र्हिष॑म्। तम्प॒त्नीभि॑रनु॒
 गच्छे॑म दे॒वाः पु॒त्रैर्भ्रा॑तृभि॒रुत॑ वा॒ हिर॑ण्यैः। नाकं॑ गृह्णा॒नाः
 सु॒कृत॑स्य॒ लोके॑ तृतीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। आ वा॑चो
 मध्य॑मरुह॒द्भुर॑ण्युर॒यम॑ग्निः स॒त्प॑तिश्चेकि॒तानः॑। पृ॒ष्ठे पृथि॑व्या
 निहि॑तो दवि॑द्युतदध॒स्पदं॑ कृ॒णुते॥ २६॥

ये पृ॑त॒न्यवः॑। अ॒यम॑ग्निर्वी॒रत॑मो वयो॒धाः स॑हस्रि॒यो

दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र
यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्धसधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
यजमानश्च सीदत। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्।
तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः॥२७॥

उत्तमः। उद्धृध्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते
स॥सृजेथामयं च। पुनः कृण्व॥स्त्वा पितरं युवानमन्वाता॥सीत
त्वयि तन्तुमेतम्। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो
अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥२८॥

ध्रुवः सत्रङ्कुणुते यः सप्तत्रिंशच्च॥१३॥ [१३]

ममाग्ने वर्चो विह्वेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवम्पुषेम।
मह्यं नमन्ताम्प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम। मम
देवा विह्वे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः।
ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्।
मयि देवा द्रविणमा यजन्ताम्मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः।
दैव्या होतांरा वनिषन्त॥२९॥

पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। मह्यं यजन्तु मम

यानि हव्याकूतिः सुत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि
गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे। देवीः
षडुर्वीरुरु णः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम्। मा
हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम द्विषते सोम राजन्।
अग्निर्मन्युम्रतिनुदन्पुरस्तात्॥३०॥

अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः
पुनस्तेऽमैषां चित्तम्प्रबुधा वि नेशत्। धाता धातृणाम्भुवनस्य
यस्पतिर्देवः सवितारमभिमातिषाहम्। इमं यज्ञमश्विनोभा
बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात्। उरुव्यचा नो महिषः
शर्म यः सदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्व
मृडयेन्द्र मा॥३१॥

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सपत्ना अप ते
भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्। वसवो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन्। अर्वाश्चमिन्द्रममुतो
हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद्यः। इमं नो यज्ञं विह्वे
जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा॥३२॥

अ॒ग्ने॒र्मन्वे॑ प्रथ॒मस्य॑ प्रचै॑तसो यम्पाञ्च॑जन्यम्ब॒हवः॑
 समि॒न्धते॑। वि॒श्वस्यां॑ वि॒शि प्र॑वि॒विशि॒वाः॑समीमहे स नो
 मुञ्च॒त्वः॑हंसः। यस्ये॒दं प्रा॒णन्नि॑मिषद्यदेज॑ति यस्य॑ जा॒तं
 जने॑मानं च॒ के॒वलम्। स्तौ॒म्यग्निं॑ ना॒थितो॑ जो॒हवीमि॑
 स नो॑ मुञ्च॒त्वः॑हंसः। इन्द्र॑स्य मन्ये प्रथ॒मस्य॑ प्रचै॑तसो
 वृ॒त्रघ्नः॑ स्तोमा॒ उप॒ मामु॑पागुः। यो दा॒शुषः॑ सु॒कृतो॑ हव॒मुप॑
 गन्ता॑॥ ३३॥

स नो॑ मुञ्च॒त्वः॑हंसः। यः संग्रा॒मं नय॑ति सं व॒शी यु॒धे यः
 पु॒ष्टानि॑ सः॒सृज॑ति त्रयाणि॑। स्तौमीन्द्रं॑ ना॒थितो॑ जो॒हवीमि॑
 स नो॑ मुञ्च॒त्वः॑हंसः। मन्वे वा॑मित्रावरुणा॒ तस्य॑ वित्त॑
 सत्यौ॑जसा दृ॒हणा॒ यं नु॑देथै। या राजा॑नः॒ सर॑थं या॒थ उ॑ग्रा
 ता नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। यो वा॒ः रथं॑ ऋजुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा
 मिथु॑श्चरन्तमुपयाति॑ दूषयन्। स्तौमि॑॥ ३४॥

मित्रावरुणा ना॒थितो॑ जो॒हवीमि॑ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः।
 वा॒योः संवि॑तुर्वि॒दथानि॑ मन्महे यावा॑त्मन्वद्विभृ॑तो यौ च॒
 रक्ष॑तः। यौ वि॒श्वस्य॑ परि॒भू ब॑भूवतुस्तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः।
 उप॒ श्रेष्ठा॑ न आ॒शिषो॑ दे॒वयो॒र्धमे॑ अस्थिरन्। स्तौमि॑ वा॒युः॑

संवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। रथीतमौ
रथीनामह ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। ययौः॥३५॥

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागंसः।
यदयातं वहतुः सूर्यायास्त्रिचक्रेण सः सदमिच्छमानौ।
स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः।
मरुताम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे।
आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं
वीडितः सहस्वद्विव्यः शर्धः॥३६॥

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि
ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानाम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां
वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो
मुञ्चन्त्वेनंसः। यदिदम्माभिश्चोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि
विश्वां देवान्नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नो-
ऽद्यानुमतिरनु॥३७॥

इदनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि।
ये अप्रथेताममितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्।
स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमः हंसः।

उर्वी रोदसी वरिवः कृणोतुं क्षेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम्।
स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतुमं हंसः।
यत्ते वयम्पुरुषत्रा यविष्ठाविद्वांसश्चकृमा कच्चन॥३८॥

आगः। कृधी स्वस्मांसं अदितेरनागा व्येनांसि शिश्रथो
विष्वगग्ने। यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित्पदि षिताममुञ्चता
यजत्राः। एवा त्वमस्मत्प्र मुञ्चा व्यंसहः प्रातार्यग्ने प्रतरां न
आयुः॥३९॥

गन्तां दूषयन्स्तौमि ययोः शर्धोऽनुमतिरनुं चन चतुस्त्रिंशच्च॥15॥—————[१५]

अग्निष्ठां वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥11॥—————[१६]

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
पशवः पशून्वाव रुद्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
छन्दांसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम
इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै

देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव
तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं
कामयेत॥१॥

पापीयान्श्रस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमपं
गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्श्रस्यादिति
सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति
वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष
यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि
भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः॥२॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ
सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि
यातयति यदि कामयेत छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्
कुर्याच्छन्दांस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत
यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव
यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं समर्धयेति॥३॥

आहु समृद्धौ चतुर्भिरभिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याहु प्रसूत्या

अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामृतिमनु
 समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय स
 यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
 उभयतः क्षणूर्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री
 भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता
 भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स
 एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति वीर्यस्यावरुद्धौ ॥ ४ ॥

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च ॥ १ ॥ ————— [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन्नशनाम
 दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
 दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथां
 रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रति ष्ठापयति
 तस्मादश्वाद्गर्दभोऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह ॥ ५ ॥

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
 वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
 रुद्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्यो-
 ऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते

यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति
पापीयान्॥६॥

ह्यश्वाद्भद्रभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छ्रेयाः सम्पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो
भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्रश्वः
प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव
क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो
रुद्रादेव॥७॥

पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह
पूषा वा अर्ध्वनाः संनेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष
यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाः सम्भरन्पृथिव्याः
सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं
देवताभिः सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह
येन॥८॥

संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं
यद्वल्मीकोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम् इति वल्मीकवपामुप

तिष्ठते साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं सम्भरत्यग्निम्पुंरीष्य
इत्याहु येन संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धेऽन्वग्निरुषसामग्रम्॥९॥

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य
वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया
द्वाभ्यामा क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः
पशवः प्र जायन्ते द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमित्याहेभ्यो वा
एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं
व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वो दद्भिरन्यतोदद्भ्यो
भूयाल्लौमभिरुभयादद्भ्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनं
स्तृणुते॥10॥

आहु पार्ष्णीयान्ब्राह्मदेव येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥२॥ [२]

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उप
सृजति यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति
तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून्
यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजास्तस्मादप उप सृजति
प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः॥११॥

स्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
 जुहोति नान्यौऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति
 जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि पुरुषो
 यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याह सर्वं ह्येष
 प्रत्यङ्केति पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो
 महान्॥१२॥

भवति व्यचिष्टमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै
 स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि
 वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा
 वदत्यरक्षसेत्याह रक्षसामपंहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
 अग्निरित्याहापंचितिमेवास्मिन्दधात्यपंचितिमान्भवति य
 एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामातुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं
 जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरात्यै द्वाभ्यां
 प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं
 रक्षांसि जिघांसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं
 यरह्येन दाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपंहत्यै तिसृभिः

परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षाꣳस्यपं
हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परि
गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि
गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दाꣳसि परिभूः
पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्तस्मान्मध्यतो वाचा
वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा
तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण
चोभयतो यज्ञम्परि गृह्णाति॥१५॥

अन्वोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश चा॥३॥ ————— [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह
ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तमित्याह प्रजाभ्यं
एवैनꣳ शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति
पुष्करपर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदा

हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
 सयौनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो
 वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्वाग्याणां
 पशूनां चर्मणा सम्भरेद्वाग्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन
 सम्भरत्यारण्यानेव पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः
 पशवः कर्नीयाः सः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो
 ह्यस्य मेध्यङ्कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सः स्तृणातीयं
 वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि
 गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायतु तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो
 निरमन्थदग्ने इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
 पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु
 त्वा दध्यङ्कृषिरित्याह दध्यङ्वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज
 एवास्मिन्दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि
 गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव

गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभीं राजन्यस्य
 त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्त्स्यादित्युभयीभिस्तस्य
 सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
 सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः
 सम्भरति सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति
 नि होतेति मनुष्यान्त्सः सीदस्वेति वयांसि जनिष्वा हि
 जेन्यो अग्रे अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः सन्नान्प्र
 जनयति॥२०॥

एव पशूनिर्ति गृणाति होतरिति सप्तविंशतिश्च॥४॥ [४]

ऋरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनत्यप उप
 सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचः शमयति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै
 प्राणः सं दधाति सं ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो
 वृष्टिरीर्ते तस्मै च देवि वषट्स्तु॥२१॥

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति
 तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञः
 हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयांमा

वषट्कारो भवति न युञ्जं रक्षांसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा
सहेत्यनुष्टुभोप न ह्यत्यनुष्टुप् ॥ २२ ॥

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूः प्रिययैवेनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति
य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व
ऊ षु णं ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत
एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुत्सृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो
गर्भो असि ॥ २३ ॥

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवम
चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो
भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा
अस्य मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीड्वङ्ग
इति गर्दभ आ सादयति ॥ २४ ॥

सं न ह्यत्येवैनमेतया स्थेमे गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो -
ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मेघत्यन्नं ह्येनेनार्कं सम्भरन्ति
गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र

जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष
एतर्ह्यारूढः॥ २५॥

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमेङ्गिर इत्याह
मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं
मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रैतुं वाजी
कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानन्दद्रासभः पत्वेति॥ २६॥

आह रासभ इति ह्येतमृषयोऽवदन्भरन्नग्निम्पुरीष्यमित्याहग्नि
ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहायुरेवास्मिन्दधाति
तस्माद्भर्दभः सर्वमायुरेति तस्माद्भर्दभे पुरायुषः प्रमीते
बिभ्यति वृषाग्निं वृषणम्भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां
गर्भम्॥ २७॥

समुद्रियमित्याहापां ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि
वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैतामग्न आ याहि वीतय इति
यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः
प्रतिष्ठां स एतर्ह्यध्वर्युं च यजमानं च ध्यायत्यृतं
सत्यमित्याहेयं वा ऋतमसौ॥ २८॥

सत्यमनयोरेवैनं प्रति ष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न
 यजमानो वरुणो वा एष यजमानमभ्येति यदग्निरुपनद्ध
 ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन्विश्वा
 अमतीररातीरित्याह रक्षंसामपहत्यै निषीदन्नो अपं दुर्मतिः
 हनदित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रति मोदध्वम्॥२९॥

अस्त्वनुष्टुबंसि सादयत्यारूढः पत्वेति गर्भमसौ मोदध्वं द्विचत्वारिंशच्च॥५॥—[५]

एनमित्याहौषधयो वा अग्नेर्भागधेयन्ताभिरेवैनं समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह
 तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भं ऋत्विग्यः प्रत्नं सुधस्थमासदित्याह याभ्यं एवैनंम्रच्यावयति
 तास्वेवैनं प्रति ष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै॥३०॥—[६]

वारुणो वा अग्निरुपनद्धो वि पाजसेति वि स्रंसयति
 सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनिं वि सृजत्यप उप
 सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति
 तिसृभिरुपं सृजति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
 शमयति मित्रः ससृज्यं पृथिवीमित्याह मित्रो वै शिवो
 देवानान्तेनैव॥३१॥

एनं स सृजति शान्त्यै यद्वाभ्याणाम्पात्राणां कपालैः
 ससृजेद्वाभ्याणि पात्राणि शुचार्पयेदर्मकपालैः स

सृजत्येतानि वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति
 शर्कराभिः स॥ सृजति धृत्या अथो शंत्वायाजलोमैः स॥
 सृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा स॥
 सृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम्॥ ३२॥

सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञः स॥ सृजति
 रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीमित्याहेता वा एतं देवता अग्ने
 समभरन्ताभिरेवैनं सम्भरति मुखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो
 वै मुखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ
 इत्याह यज्ञस्य ह्येते॥ ३३॥

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छृत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां
 लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दांसि
 वीर्येणैवैनं करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या
 इयंतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां
 करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति पशूनां
 दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाश्रिमभिचरतः
 कुर्यान्निवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै

कृत्वाय॒ सा मु॒हीमु॒खामिति॒ नि द॑धाति दे॒वता॑स्वे॒वैनां॑ प्रति॒
ष्ठापयति॥ ३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरंत एकविंशतिश्च॥६॥ [७]

स॒प्तभि॑र्धूपयति स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः शिर॑ ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒
यदु॒खा शी॑र्ष॒न्नेव॑ य॒ज्ञस्य॑ प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॑त्स॒प्त
शी॑र्ष॒न्प्रा॒णा अ॑श्वश॒केन॑ धूपयति प्राजाप॒त्यो वा अ॑श्वः
सयो॒नित्वा॒यादि॑ति॒स्त्वेत्या॑हे॒यं वा अ॑दि॒तिर॑दि॒त्यैवा॑दि॒त्यां
खन॑त्य॒स्या अ॑क्रू॒रंका॒राय॑ न हि स्वः स्व॑ हि॒नस्ति॑ दे॒वानां॑
त्वा॒ पत्नी॑रि॒त्याह॑ दे॒वाना॑म्॥ ३५॥

वा ए॒ताम्प॒त्नयो॑ऽग्रेऽकुर्व॒न्ताभि॑रे॒वैनां॑ दधाति धि॒षणा॒स्त्वेत्या॑ह
वि॒द्या वै धि॒षणा॑ वि॒द्याभि॑रे॒वैना॑म॒भीन्दे॑ ग्रा॒स्त्वेत्या॑ह
छन्दा॑सि॒ वै ग्रा॑श्छन्दा॑भि॒रेवैना॑ऽश्रपयति वरू॒त्रय॒स्त्वेत्या॑ह
हो॒त्रा वै वरू॒त्रयो॑ हो॒त्राभि॑रे॒वैनां॑ पचति॒ जन॑य॒स्त्वेत्या॑ह
दे॒वानां॑ वै पत्नीः॥ ३६॥

जन॑य॒स्ताभि॑रे॒वैनां॑ पचति ष॒ड्भिः प॑चति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॑रे॒वैनां॑ पचति॒ द्विः प॑च॒न्त्वित्या॑ह॒ तस्मा॑द्विः स॒वत्स॑रस्य॒
स॒स्यम्प॑च्यते वारु॒ण्यु॒खाभी॑द्धा॒ मैत्रि॑योपैति॒ शान्त्यै॑

देवस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑प॒त्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैनां॑ ब्रह्म॑णा
देवता॑भि॒रुद्व॑प॒त्यप॑द्यमाना पृथि॒व्याशा॑ दिश॒ आ पृ॑ण॥३७॥

इत्या॑ह तस्मा॑दग्निः सर्वा॒ दिशोऽनु॑ वि भा॒त्युत्ति॑ष्ठ बृह॒ती
भ॒वोर्ध्वा॑ तिष्ठ ध्रु॒वा त्वमि॑त्या॒ह प्रति॑ष्ठित्या असुर्य॑म्पात्र॒-
मना॑च्छृणु॒मा च्छृ॑णत्ति देव॒त्राक॑रजक्षी॒रेणा च्छृ॑णत्ति पर॒मं
वा ए॒तत्प॑यो यद॑जक्षी॒रम्प॑र॒मेणै॑वैना॒म्पय॑सा च्छृ॑णत्ति यजु॑षा
व्यावृ॑त्त्यै छ॒न्दो॑भि॒रा च्छृ॑णत्ति छ॒न्दो॑भि॒र्वा ए॒षा क्रि॑यते
छ॒न्दो॑भि॒रेव॑ छ॒न्दा॒ऽस्या च्छृ॑णत्ति॥३८॥

आह॒ दे॒वानां॑ वै प॒त्नीः पृ॒णैषा॑ षट्॥७॥ [८]

एक॑वि॒ंशत्या॑ माषैः॑ पुरुष॑शी॒र्षम॑च्छै॒त्यमे॑ध्या वै
माषा॑ अमे॒ध्यम्पु॑रुषशी॒र्षम॑मे॒ध्यैरे॒वास्या॑मे॒ध्यं नि॑रव॒दाय॑
मे॒ध्यं कृ॒त्वा ह॑र॒त्येक॑वि॒ंशति॑र्भवन्त्येक॑वि॒ंशो वै पु॑रुषः
पुरु॑ष॒स्याप्त्यै॑ व्यृद्धं॒ वा ए॒तत्प्रा॑णैर॒मेध्यं॑ यत्पु॑रुषशी॒र्षं सं॑त॒धा
वि॒तृ॒ण्णां व॑ल्मीक॒वपां॑ प्रति॒ नि द॑धाति स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः
प्रा॒णाः प्रा॑णैरे॒वैन॑त्सम॒र्धय॑ति मे॒ध्यत्वा॑य॒ याव॑न्तः॥३९॥

वै मृ॒त्युब॑न्धव॒स्तेषां॑ य॒म आधि॑पत्य॒म्परी॑याय यमगा॒थाभिः॑
परि॑ गायति य॒मादे॒वैन॑द्वृ॒द्धे ति॒सृभिः॑ परि॑ गायति त्रय॑ इ॒मे

लो॒का ए॒भ्य ए॒वैन॑लो॒केभ्यो॑ वृ॒द्धे तस्मा॒द्वाय॑ते न दे॒य॒ङ्गाथा हि
तद्वृ॒द्धेऽग्नि॑भ्यः प॒शूना ल॑भते का॒मा वा अ॒ग्नयः॑ का॒माने॒वाव॑
रु॒न्दे यत्प॑शू॒न्नाल॑भे॒तान॑वरुद्धा अस्य॥४०॥

प॒शवः॑ स्युर्यत्प॒र्यग्नि॑कृतानु॒त्सृजे॑द्यज्ञ॒वेश॑सं कु॒र्याद्य॑त्सऽ॒स्थाप॑
शी॒र्षाणि॑ स्युर्यत्प॒शूना॒लभ॑ते तेनै॒व प॒शून्व॑ रु॒न्दे
यत्प॒र्यग्नि॑कृतानु॒त्सृज॑ति शी॒र्ष्णाम॑या॒तया॑म॒त्वाय॑ प्राजाप॒त्येन॑
सऽ॒स्था॑पयति य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्र॑ति
ष्ठापयति प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत स रि॒रिचा॒नोऽम॑न्यत स
ए॒ता आ॒प्रीर॑पश्य॒त्ताभि॑र्वै स मु॒खतः॑॥४१॥

आ॒त्मान॑मा॒प्रीणी॑त यदे॒ता आ॒प्रियो॑ भव॑न्ति य॒ज्ञो वै
प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॑र्मु॒खत॑ आ प्री॒णात्य॑प॒रिमि॑तच्छन्दसो
भव॑न्त्यप॒रिमि॑तः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ ऊ॒नाति॑रि॒क्ता
मि॒थुनाः॑ प्रजा॒त्यै लो॒मशं॑ वै ना॒मैत॑च्छन्दः प्र॒जाप॑तेः प॒शवो॑
लो॒मशाः॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्दे सर्वा॑णि वा ए॒ता रू॒पाणि॑ सर्वा॑णि
रू॒पाण्य॒ग्नौ चि॒त्यै क्रि॑यन्ते तस्मा॒दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य॥४२॥

भ॒वन्त्ये॒कवि॑ः श॒तिः॑ सा॒मिधे॑नीर॒न्वाह॑ रु॒ग्वा ए॑कवि॒ः शो
रुच॑मे॒व ग॑च्छ॒त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्र॑ति॒ष्ठा ह्ये॑कवि॒ः शश्च॑तुर्वि॒ः शति॑म॒

चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
 साक्षादेव वैश्वानरमव रुद्धे पराचीरन्वाह पराडिव
 हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह
 समाभिरेवाग्निं वर्धयति ॥ ४३ ॥

ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः
 पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति
 प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप
 नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप
 हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो
 ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति
 नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह
 ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै ॥ ४४ ॥

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च ॥ ८ ॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
 सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति
 विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा
 अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदम्

तस्माद्यद्वाचोऽनांसं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
पूर्ण इव हि प्रजापतिः॥४५॥

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्दे
भविष्यद्धि भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा
यद्विद्येतातिमार्च्छत्॥४६॥

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रेतामुखां तपेत्याहु ब्रह्म
वै मित्रो ब्रह्मन्नेवेनां प्रतिं षापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो
नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव
ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो
वा एष स स्वां॥४७॥

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स एव
तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव
यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव
दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव

दध्यादम्बरीषे वा अन्नं म्रियते सयोन्येवान्नम् ॥ ४८ ॥

अव रुद्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव
दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्ध आज्येन सं
यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवेन धाम्ना
समर्धयत्यथो तेजसा ॥ ४९ ॥

वैकं कतीमा दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा दधाति
शान्त्यै सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप
तिष्ठते त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविद गच्छत्यथो
प्राणानेवात्मन्धत्ते ॥ ५० ॥

प्रजापतिरृच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च ॥ १ ॥ ————— [१०]

न ह स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्णं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपंरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य
एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्ग्वै उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रक्षांसि ॥ ५१ ॥

अजिघांसन्थ्स एतद्राक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स

रक्षा॑स्यपा॑हत् यद्रा॑क्षोघ्न॑म्भवत्य॑ग्रेरे॒व तेन॑ जा॒ताद्रक्षा॑स्यपं
हन्त्याश्व॑त्थी॒मा द॑धात्यश्व॑त्थो वै वन॑स्पती॒नां स॑पत्नसा॒हो
विजि॑त्यै वैक॑ङ्कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒द्धे शमी॑मयी॒मा
द॑धाति॒ शान्त्यै॑ स॒शित॑म्मे ब्रह्मोदे॑षाम्बा॒हू अ॑तिर॒मित्यु॑त्तमे
औदु॑म्बरी॥५२॥

वाच॑यति॒ ब्रह्म॑णै॒व क्ष॒त्रं स॑ श्यति॒ क्ष॒त्रेण॒ ब्रह्म॑
तस्मा॑द्ब्राह्म॑णो रा॒ज॒न्य॑वा॒नत्य॑न्यम्ब्रा॑ह्मणं तस्मा॑द्वा॒ज॒न्यो
ब्राह्म॑णवा॒नत्य॑न्यं रा॒ज॒न्य॑म्मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒मृत॑
हि॒र॒ण्यं रु॒क्म॑मन्त॒रं प्र॑ति॒ मुञ्च॑तेऽमृत॑मे॒व मृ॒त्योर्न॑न्तर्धत्त
एक॑विंशति॒ निर्बा॑धो भव॒त्येक॑विंशति॒र्वै दे॒वलो॒का द्वा॑द॒श
मा॒साः प॒ञ्च॒त॒व॒स्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दित्यः॥५३॥

एक॑विं॒श ए॒ताव॑न्तो वै दे॒वलो॒कास्तेभ्य॑ ए॒व
भ्रातृ॑व्यमन्त॒रेति॑ निर्बा॑धैर्वै दे॒वा असु॑रान्निर्बा॑धेऽकुर्व॑त
तन्निर्बा॑धानां निर्बा॑धत्वन्निर्बा॑धी भ॑वति॒ भ्रातृ॑व्याने॒व
निर्बा॑धे कु॒रुते सा॒वि॒त्रिया॒ प्रति॑ मुञ्च॑ते प्र॒सू॒त्यै
नक्तो॑षासेत्युत्तर॒याहो॒रात्रा॒भ्यामे॒वैन॑मुद्यच्छते दे॒वा अ॒ग्निं
धा॒रय॑न्द्रवि॒णोदा॑ इत्या॒ह प्रा॒णा वै दे॒वा द्र॑वि॒णोदा॑
अ॒हो॒रात्रा॒भ्यामे॒वैन॑मुद्यत्य॥५४॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः
 प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म
 कृष्णाजिनन्तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतुः परि गृह्णाति
 षडुद्यामः शिष्यम्भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते
 यद्वादशोद्यामः संवत्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा
 ऊर्जैवैनः समर्धयति सुपर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवेक्षते
 रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह
 सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रक्षाः स्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥१०॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
 वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम्।
 घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानां न्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्।
 अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै यजमानाय
 धेहि। ईड्यश्वासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते।
 अग्निष्वा॥५६॥

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः।
 स्तीर्णम्बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथिव्याम्।

देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु।
 एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः।
 ऋष्वः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा
 भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि
 संविदाने। उषासा वाम्॥५७॥

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा
 वा९ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा।
 अपिप्रयं चोदना वाम्मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा
 दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञ९ सरस्वती सह
 रुद्रैर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो
 देवीरमृतेषु धत्त। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरवा
 जायत आशुरश्वः॥५८॥

त्वष्टेदं विश्वम्भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः।
 अश्वो घृतेन त्मन्या समंक्त उप देवा९ ऋतुशः पार्थ एतु।
 वनस्पतिर्देवलोकम्प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत्।
 प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने।
 स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु

देवाः॥५९॥

अग्निष्ट्वा वामश्चो द्विचत्वारिंशच्च॥11॥ [१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञान् स्वयमातृणामेषां
वै पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥12॥ विष्णुमुखा अपंचितिमान् वि वा एतावग्ने तव स्वयमातृणां
विष्वचीनानि गायत्री चतुष्पष्टिः॥64॥ विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥ [१३]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपज्यमभ्यजयन्
यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोकान
जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैष्टुभमन्तरिक्षम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सो-
ऽस्मात्सृष्टः॥१॥

पराङ्मतेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध
ईश्वरो वा एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा

वर्तते चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि॥२॥

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु
पर्यावर्तते तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेषमार्जीगतिं वरुणो-
ऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं
वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनं हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनं समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुपसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः
सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया

वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं॑ समानानां॑
करोति सद्धती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपं तिष्ठत एतेन
वै वात्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं
धामाव रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति
स्तोमेन वै देवा अस्मिल्लोक आर्ध्वच्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव
खलु वा एतद्रूपं यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुपं तिष्ठते
तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः
क्षेम्यस्येशे तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति
वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्यै॥७॥

सृष्टोऽभ्येतया भवति सद्धत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति
वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद

इत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्त॒ उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह
प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः॥८॥

प्रा॒णैरे॒वैन॑मुद्यच्छतेऽग्ने॒ भर॑न्तु चित्ति॑भिरित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैनं॑
चि॒त्तायो॒द्यच्छ॑ते तेनै॒वैन॑ꣳ सम॑र्धयति चत॒सृभि॑रा सा॑दयति
च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒वाति॑च्छन्दसोत्त॒मया॒ वर्ष्म॑ वा
ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ वर्ष्मै॑वैन॑ꣳ समा॒नानां॑ करोति॒
सद्व॑ती भवति स॒त्त्वमे॒वैनं॑ गमयति॒ प्रेद॑ग्ने॒ ज्योति॑ष्मान्॥९॥

या॒हीत्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ तनु॑वा॒ वा ए॒ष
हि॑नस्ति॒ यꣳ हि॑नस्ति॒ मा हि॑ꣳसीस्तनु॑वा॒ प्र॒जा इत्या॑ह
प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैन॑ꣳ शम॑यति॒ रक्षा॑ꣳसि॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञꣳ संच॑न्ते
यद॑नं॒ उ॒थ्स॑र्ज॒त्यक्र॑न्ददित्यन्वा॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ अन॑सा
वह॑न्त्यप॑चितिमे॒वास्मि॑न्दधाति॒ तस्मा॑दन॒स्वी च॑ र॒थी
चाति॑थीना॒मप॑चिततमौ॥१०॥

अप॑चितिमान्भवति॒ य ए॒वं वेद॑ स॒मिधा॒ऽग्निं दु॑वस्यतेति॒
घृ॒तानु॑षि॒क्ताम॑व॑सिते स॒मिध॒मा द॑धाति॒ यथाति॑थय॒ आग॑ताय
स॒र्पिष्व॑दाति॒थ्यं क्रि॑यते॒ तादृ॑गेव॒ तद्गा॑यत्रिया॒ ब्रा॑ह्मणस्य॒
गा॒य॒त्रो हि॒ ब्रा॑ह्मणस्त्रि॒ष्टुभा॑ राज॒न्यस्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्योऽप्सु॑

भस्म॑ प्र वै॑शयत्यप्सु॒ योनि॑र्वा अ॒ग्निः स्वामे॑वैनं॒ योनिं॑ गमयति
ति॒सृभिः॑ प्र वै॑शयति त्रि॒वृद्धै॑॥११॥

अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तम्प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति परा॒ वा ए॒षोऽग्निं॑
व॑पति योऽप्सु॑ भस्म॑ प्रवै॒शय॑ति ज्योति॑ष्मतीभ्याम॒व द॑धाति
ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ द्वाभ्यां॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै परा॒ वा ए॒ष प्र॒जां
प॒शून् व॑पति योऽप्सु॑ भस्म॑ प्रवै॒शय॑ति पुन॑रूर्जा स॒ह र॒य्येति॑
पुन॑रु॒दैति॑ प्र॒जामे॑व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते पुन॑स्त्वादित्याः॥१२॥

रु॒द्रा वस॑वः॒ समि॑न्धता॒मित्या॑हैता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॑
समै॑न्धत॒ ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ समि॑न्दे बो॒धा स बो॒धीत्यु॑प॒ तिष्ठ॑ते
बो॒धय॑त्ये॒वैन॑न्तस्मा॑त्सु॒त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथा॒स्थान॑मुप॒
तिष्ठ॑ते तस्मा॑द्यथा॒स्थान॑म्प॒शवः॑ पुन॑रेत्योप॒ तिष्ठ॑न्ते॥१३॥

वै विश्वे॑ दे॒वा ज्योति॑ष्मानप॒चिततमौ॑ त्रि॒वृद्धा आ॑दित्या द्विच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥२॥—[२]

याव॑ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्य॒म्परी॑याय॒ यो वै य॒मं
दै॒वय॑ज॒नम॑स्या अ॒निर्या॑च्या॒ग्निं चि॑नुते य॒मायै॑नꣳ स चि॑नुते-
ऽपे॑तेत्य॒ध्यव॑साययति य॒ममे॑व दै॒वय॑ज॒नम॑स्यै नि॒र्याच्या॑त्मने-
ऽग्निं चि॑नुत इ॒ष्वग्रे॑ण॒ वा अ॒स्या अना॑मृतमिच्छन्तो॒ नावि॑न्दन्ते
दे॒वा ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्यन्पे॒तेति॑ यदे॒तेना॑ध्यवसाययति॥१४॥

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदपं हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा
अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि
वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं
चिनुतेऽथो संज्ञानं एव संज्ञानं ह्येतत्॥१५॥

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती
अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्य
ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि
कृष्णामूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं
चिनुतेऽयं सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुद्धाग्नेरेवैते
प्रियं धामाव रुद्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं ह्वीयन्त
ते द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदहन् यद्वे
पुरस्तात्समीची उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या

अथो॑ प॒शवो॑ वै छ॒न्दा॑सि प॒शूने॑वास्मै॒ समी॑चो॒ दधा॑त्य॒ष्टावु॑पं
दधा॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रोऽग्नि॑र्यावा॒नेवा॑ग्निस्तं चि॒नुते॑-
ऽष्टावु॑पं दधा॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्री सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑ञ्जसा
वेद सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑॥१८॥

प्र॒ज्ञा॑त्यै त्रयो॑दश लो॒कम्पृ॑णा उ॒पं दधा॑त्येकंवि॒ंशतिः॑
सम्प॑द्यन्ते प्र॒तिष्ठा॑ वा ए॒कवि॑ंशः प्र॒तिष्ठा॑ गा॒र्हप॑त्य
ए॒कवि॑ंशस्यै॒व प्र॑ति॒ष्ठां गा॒र्हप॑त्य॒मनु॑ प्र॒ति ति॑ष्ठति प्र॒त्यग्निं॑
चि॒क्या॒नस्ति॑ष्ठति॒ य ए॒वं वेद॑ प॒ञ्चचि॑तीकं चिन्वीत प्रथ॒मं
चि॒न्वा॒नः पा॒ङ्क्तो॑ य॒ज्ञः पा॒ङ्क्तो॑ प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शून्व॑ रु॒द्धे
त्रि॒चि॑तीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वा॒नस्त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॒व
लो॒केषु॑॥१९॥

प्र॒ति ति॑ष्ठत्येकंचि॒तीकं॑ चिन्वीत तृतीयं चिन्वा॒न ए॒कधा॑
वै सु॒वर्गो॑ लो॒क ए॒कवृ॑तै॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति॒ पुरी॑षेणा॒भ्यू॑हति
तस्मा॑न्मा॒सेना॑स्थिं छ॒न्नन्न॑ दु॒श्चर्मा॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑ प॒ञ्च
चि॒तयो॑ भवन्ति प॒ञ्चभिः॑ पुरी॑षैर॒भ्यू॑हति दश॒ सम्प॑द्यन्ते
दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्ना॑द्ये प्र॒ति ति॑ष्ठति॥२०॥

अ॒द्भ्यव॑साययति ह्येतद्वि॒श्वमि॑त्रस्यादधत् द्वे लो॒कस्य॑ लो॒केषु॑ सप्तच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥३॥-[३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाः समितमिति
 चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि
 खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सः शास्ति
 समितमित्याहु तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यथ्संन्युष्य
 विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्यैत्यृतुभिः॥२१॥

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेवं
 पुत्रम्पृथिवी पुरीष्यमित्याहुर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि
 मुञ्चति वैश्वानर्या शिष्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः
 कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्का भवन्ति निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं
 यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव निर्ऋतिं निरवदयत
 इमां दिशं यन्त्येषा॥२२॥

वै निर्ऋत्यै दिग्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते
 स्वकृत इरिण उपं दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनं
 स्व एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते शिष्यमभ्युपं दधाति
 नैर्ऋतो वै पाशः साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति
 तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव
 पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुपं॥२३॥

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्प्र णुदतेऽप्रतीक्षमा यन्ति
 निर्ऋत्या अन्तरहित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय
 गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
 देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
 दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो
 वसु प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥२४॥

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो
 यज्ञपरुषैवेनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भव-
 त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवेनं वि मिमीते पक्षी
 भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयांसौ
 भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पक्षौ च
 पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः
 सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन
 कृषति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेनं
 संवत्सरैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं

चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुः
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा
वै देवमनुष्याणां शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ
वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा
पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्मादक्षिणोऽर्ध
आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते
तस्मात्परांश्च पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च आ वर्तन्ते
तिस्रस्तिः सीताः॥२८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः
प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति

द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति
यदग्निचित् ॥ २९ ॥

अनवरुद्धस्याशजीयादवरुद्धेन व्युद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलान्
ऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्त्समस्यति
दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र
स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद
इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव रुद्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां
दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्यां ह्यग्निश्चीयतेऽथो
पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव रुद्धेऽथो यज्ञपरुषो-
ऽनन्तरित्यै ॥ ३० ॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिग्बसीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च ॥ ५ ॥ [५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा
अग्नेर्वैश्वानरस्य सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुद्धे षड्भिर्नि
वपति षड्वा ऋतवः सं वत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
साक्षादेव वैश्वानरमव रुद्धे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु
प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां
प्रजननायेन्द्रः ॥ ३१ ॥

वृत्राय॑ वज्र॒म्प्राह॑रत्स त्रेधा॒ व्यभव॑त्स्फ्यस्तृतीय॑ꣳ
 रथ॑स्तृतीयं॒ यूप॑स्तृतीयं॒ येऽन्तःश॒रा अशी॑र्यन्त॒ ताः
 शर्करा॑ अभवन्तच्छर्कराणांꣳ शर्कर॑त्वं वज्रो॒ वै शर्कराः॑
 प॒शुर॒ग्निर्यच्छ॑र्कराभिर॒ग्निम्परि॑मिनोति॒ वज्रेणै॒वास्मै॑ प॒शून्परि॑
 गृह्णा॑ति॒ तस्मा॑द्वज्रेण प॒शवः॑ परिगृहीतास्तस्मा॒त्स्थेया॑नस्थेयसो॒
 नोप॑ हरते त्रिस॒प्ताभिः॑ ॥ ३२ ॥

प॒शुकाम॑स्य॒ परि॑ मि॒नुयात्स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः
 प्रा॒णाः प॒शवः॑ प्रा॒णैरे॒वास्मै॑ प॒शून्व रु॒द्धे त्रि॒ण॒वाभि॒
 भ्रातृ॑व्यवतस्त्रिवृतमे॒व वज्र॑ꣳ स॒म्भृत्य॑ भ्रातृ॒व्याय॑ प्र ह॑रति॒
 स्तृ॒त्या अप॑रिमिताभिः॒ परि॑ मि॒नुया॑दपरिमितस्याव॑रुद्धौ॒ यं
 का॒मये॑ताप॒शुः स्या॑दित्यपरिमित्य॒ तस्य॑ शर्कराः॒ सिक्ता॑
 व्यू॒हेद॑परिगृहीत ए॒वास्य॑ विषू॒चीन॑ꣳ रे॒तः परा॑ सिञ्चत्यप॒शुरे॒व
 भ॑वति ॥ ३३ ॥

यं का॒मये॑त पशुमा॒न्त्स्यादि॑ति॒ परि॒मित्य॑ तस्य॒ शर्कराः॑
 सिक्ता॑ व्यू॒हेत्परि॑गृहीत ए॒वास्मै॑ समी॒चीन॑ꣳ रे॒तः सिञ्च॑ति
 पशु॑माने॒व भ॑वति सौ॒म्या व्यू॑हति॒ सोमो॑ वै रे॒तोधा॑ रे॒त ए॒व
 तद्द॑धाति॒ गाय॑त्रिया॒ ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ गाय॑त्रो हि ब्रा॒ह्मण॑स्त्रिष्टु॒भा

राज॒न्य॑स्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्यः॒ शं यु॑म्बा॒र्हस्प॒त्यम्मे॑धो॒
नोपा॑न॒मत्सो॑ऽग्नि॒म्प्रावि॑शत्॥ ३४॥

सोऽग्नेः॑ कृ॒ष्णो रू॒पं कृ॒त्वोदा॑यत् सोऽश्व॒म्प्रावि॑शत्सो-
ऽश्व॑स्यावा॒न्तर॑श॒फोऽभ॑वद्यदश्व॑मा॒क्रम॑यति॒ य ए॒व मे॑धो-
ऽश्व॒म्प्रावि॑शत्तमे॒वाव॑ रु॒न्दे प्र॒जाप॑तिना॒ग्निश्चै॑त॒व्यं इत्या॑हुः
प्रा॒जाप॑त्योऽश्वो॒ यदश्व॑मा॒क्रम॑यति॒ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑
पुष्कर॑पर्णमुप॑ दधाति॒ योनि॑र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्कर॑पर्णं
सयो॑निमे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ऽपाम्पृ॒ष्ठम॒सीत्यु॑प॑ दधात्य॒पां वा
ए॒तत्पृ॑ष्ठं यत्पु॑ष्कर॑पर्णं रू॒पेणै॒वैन॑दुप॑ दधाति॥ ३५॥

इन्द्रः॑ प॒शुका॑मस्य॒ भव॑त्यवि॒श्वस्यो॑निं वि॒श्वति॑श्च॥ ६॥ [६]

ब्रह्म॑ ज॒ज्ञान॑मिति॒ रुक्म॑मुप॑ दधाति॒ ब्रह्म॑मुखा॒ वै प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जा अ॑सृजत् ब्रह्म॑मुखा॒ ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृजते॒ ब्रह्म॑
ज॒ज्ञान॑मित्या॒हु तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो मुख्यो॑ मुख्यो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑
ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ न पृ॑थि॒व्यां ना॒न्तरि॑क्षे॒ न दि॒व्यं॑ग्निश्चै॑त॒व्यं
इति॑ यत्पृ॑थि॒व्यां चि॑न्वी॒त पृ॑थि॒वीं शु॒चा॒र्पये॑न्नौष॑धयो॒ न
व॒नस्प॑तयः॥ ३६॥

प्र जा॑येर॒न् यद॑न्तरि॑क्षे चि॒न्वी॒तान्तरि॑क्षं शु॒चा॒र्पये॑न्न

वयांसि॑ प्र जायेर॑न् यद्विवि॑ चिन्वी॒त दिवः॑ शु॒चार्पये॑न्न
 पर्जन्यो॑ व॒र्षेद्रु॒क्नमु॑पं दधात्य॒मृतं वै हिर॑ण्यम॒मृतं ए॒वाग्निं
 चि॒नुते॒ प्रजा॑त्यै हिर॒ण्यम्पु॒रुष॒मुप॑ दधाति यज॒मानलो॒कस्य॒
 वि॒धृत्यै॒ यदिष्ट॑काया॒ आतृ॑ण्णमनूप॒दध्यात्प॑शूनां च
 यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दध्याद्वक्षि॒णतः॑ ॥ ३७ ॥

प्रा॒ञ्चमु॑पं दधाति दा॒धारं यज॑मानलो॒कत्र प॑शूनां
 च यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दधात्यथो ख॒ल्विष्ट॑काया॒
 आतृ॑ण्णमनूपं दधाति प्रा॒णाना॒मुष्मृ॑ष्ट्यै द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्देत्य॑भि
 मृ॑शति होत्रा॑स्वेवैनं॒ प्रति॑ ष्ठापयति॒ सुचा॒वुप॑ दधा॒त्याज्य॑स्य
 पूर्णां का॑र्ष्म॒र्यमयी॑ द॒ध्नः पूर्णा॑मौदु॒म्बरीमि॒यं वै का॑र्ष्म॒र्यमय्य॒सावौत॑
 ए॒वोप॑ धत्ते ॥ ३८ ॥

तू॒ष्णीमु॑पं दधाति न ही॒मे यजु॑षासुम॒र्हति॑ दक्षि॑णां
 का॑र्ष्म॒र्यमयी॑मुत्त॒रा॒मौदु॑म्बरी॒न्तस्मा॑दस्या अ॒सावुत्त॑राज्य॑स्य
 पूर्णां का॑र्ष्म॒र्यमयी॑ वज्रो॒ वा आ॒ज्यं वज्रः॑ का॑र्ष्म॒र्यो
 वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑ दक्षि॒णतो॑ रक्षा॒स्यप॑ हन्ति द॒ध्नः
 पूर्णा॑मौदु॒म्बरीम्प॒शवो॑ वै दध्य॒र्गुदु॑म्बरः प॒शुष्वे॒वोर्जं॑ दधाति
 पूर्णे॑ उप॑ दधाति पूर्णे॑ ए॒वैनम्॑ ॥ ३९ ॥

अमुष्मिँल्लौक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चैतव्य इत्याहुः
 सुग्वै विराड्रथ्सुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते
 यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि
 जिघांसन्ति यज्ञमुखं रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति
 यज्ञमुखादेव रक्षांस्यप हन्ति पृश्नभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो
 यावानिव यज्ञस्तस्माद्रक्षांस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति
 तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्ष्णया पञ्च च॥७॥ [७]

स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वयमातृण्णेमामेवोप
 धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यो दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यज्ञमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृण्णा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चैतव्य इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
 यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
 वा एष आर्तिमार्तोऽर्वोऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन्

वरा॑न्दद्या॒त्रयो॒ वै प्रा॒णाः प्रा॒णाना॑ः॒ स्मृत्यै॒ द्वावे॒व दे॒यौ द्वौ
हि प्रा॒णावे॒कं ए॒व दे॒य ए॒को हि प्रा॒णः प॒शुः॥४२॥

वा ए॒ष यद॒ग्निर्न॒ खलु॒ वै प॒शव् आ॒यव॒से रम॑न्ते
दूर्वे॑ष्ट॒कामु॑प॒ दधा॑ति प॒शूनां॑ धृ॒त्यै द्वा॒भ्यां प्र॑ति॒ष्ठित्यै॒
काण्डा॑त्काण्डात्प्र॒रोह॑न्तीत्या॒ह काण्डे॑नकाण्डे॒न ह्ये॒षा
प्र॑ति॒तिष्ठ॑त्ये॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु॒ सह॒स्रेण॑ श॒तेन॑ चे॒त्याह॑
साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑ दे॒वल॒क्ष्मं वै त्र्या॑लि॒खिता॑
तामु॑त्तर॒लक्ष्मा॑णं दे॒वा उपा॑द॒धता॑ध॒रल॒क्ष्माण॑मसु॒रा यम्॥४३॥

का॒मये॑त् व॒सीया॑न्थ॒स्यादि॒त्युत्तर॑लक्ष्माणं॒ तस्यो॑प॒
दध्या॑द्व॒सीयाने॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त् पा॒पीया॑न्थ॒स्यादि॒त्यध॑र॒
लक्ष्माणं॒ तस्यो॑प॒ दध्या॑दसु॒रयो॒निमे॒वैन॒मनु॑ परा॑ भा॒वय॑ति॒
पा॒पीया॑न्भवति॒ त्र्यालि॑खिता॒ भव॑ती॒मे वै लो॒कास्त्र्या॑लि॒खितै॒भ्य
ए॒व लो॒केभ्यो॑ भ्रातृ॒व्यम॒न्तरे॑त्यङ्गि॒रसः॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॒तः
पु॒रोडा॑शः कू॒र्मो भू॒त्वानु॑ प्रा॒सर्प॑त्॥४४॥

यत्कू॒र्ममु॑प॒दधा॑ति॒ यथा॑ क्षे॒त्रवि॒दञ्ज॑सा॒ नय॑त्ये॒वमे॒वैन॑
कू॒र्मः सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑ञ्ज॒सा न॑यति॒ मेधो॑ वा ए॒ष प॑शूनां॒
यत्कू॒र्मो यत्कू॒र्ममु॑प॒दधा॑ति॒ स्वमे॒व मे॒धम्प॑श्यन्तः प॒शव्

उपं तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां
पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति
तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
स्वदयत्येवैनङ्गाम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना
मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ पुरस्तात्प्रत्यश्चमुप दधाति
तस्मात्॥४६॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा
अपनाभिमाग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स
एनमीश्वरो हिंसितोरुलूखलमुपं दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः
सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा
उदुम्बर् ऊर्जमेवाव रुद्धे मध्यत उपं दधाति मध्यत
एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयं द्ववति
प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोपं
दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रति

ष्ठापयति॥४७॥

एष वै पशुर्यमसर्पदेष्ट यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥८॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा
यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत
उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो
ज्योतिरुपास्महे सिकंताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य
रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्धे यं कामयेत क्षोधुकः
स्यादित्यूनां तस्योप॥४८॥

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप
दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति
व्यूद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै
प्राणाः॥४९॥

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण
पूरयति मध्व्योऽसानीति श्रुतातङ्क्षेत्रे मेध्यत्वाय

ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण
 पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो
 वै पशुशीर्षाणि पशून्नेवाव रुद्धे यं कामयेतापशुः
 स्यादिति ॥ ५० ॥

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून् दधात्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
 दध्यात्समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति
 पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो
 वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो
 दधात्येतावन्तो वै पशवः ॥ ५१ ॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
 यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह
 ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति
 तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः
 कनीयाः सः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे
 त्विषिस्तामेवाव रुद्धे ॥ ५२ ॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप दध्याद्ग्राम्यान्पशून् २ शुकाः

स्युर्यद्विषूचीनमारुण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिं रुन्दे
 या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारुण्यानथो खलूपधेयमेव
 यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्दे या सर्पे यद्यजुर्वदति
 तेन शान्तम्॥५३॥

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्दे चतुश्चत्वारिंशच्च॥९॥———[९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
 यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप
 दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्गाः
 पशवः पशूनेवास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा
 अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षांस्यप हन्ति पञ्च
 पश्चात्॥५४॥

प्राचीरुप दधाति पश्चाद्वै प्राचीनं रेतो धीयते
 पश्चादेवास्मै प्राचीनं रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्रतीचीरुप
 दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयते
 प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
 छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
 अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः॥५॥

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां
 नात्यदहृद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनन्तिदाहायोवाचं
 हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना
 एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव प्राणान्दधाति
 तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः॥ ५६॥

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं
 दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्व
 इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः
 श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
 दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्षण्या॥ ५७॥

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दक्षिणा
 ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या
 उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य
 एवमेतासामृद्धिं वेदध्नोत्येव य आसामेवम्बन्धुतां वेद
 बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते॥ ५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
 आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधायं

संयत॑ उप॑ दधाति प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्धित्वा संयद्भिः॑ सं
यच्छति॑ तत्संयता॑ः संयत्त्वमथो॑ प्रा॒ण ए॒वापा॑नं दधाति
तस्मात्प्राणापा॑नौ सं चरतो॑ विषूचीरुपं दधाति॑ तस्माद्विष्वञ्चौ
प्राणापा॑नौ यद्वा अ॒ग्नेरसं॑ यतम्॥५९॥

असु॑वर्ग्यमस्य॒ तत्सु॑वर्ग्योऽग्निर्यथ्सं॑ यतं उप॑दधाति
समे॒वैनं॑ यच्छति सु॒वर्ग्यमे॒वाक॒स्यवि॒र्वयः॑ कृतमया॑नामित्याह
वयो॑भिरे॒वाया॑नवं रु॒द्धेऽयै॒र्वया॑ः॒सि स॒र्वतो॑ वायुमती॑र्भवन्ति
तस्मा॑दयः॒ स॒र्वतः॑ पवते॥६०॥

पश्चादेताः पुरोऽक्षण्या कल्पतेऽसं यतं पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥

गा॒य॒त्री त्रि॒ष्टु॒जग॑त्यनुष्टुप्प॒ङ्क्ता॑ स॒ह। बृ॒ह॒त्यु॒ष्णिहा॑
क॒कु॒त्सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑ त्वा। द्वि॒पदा॑ या चतु॑ष्पदा त्रि॒पदा॑
या च॒ षट्प॑दा। स॒द्य॒न्दा या च॒ वि॒च्छ॒न्दाः सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑
त्वा। म॒हाना॑म्नी रे॒वत॑यो विश्वा॒ आशाः॑ प्र॒सू॒वरीः। मे॒घ्या
वि॒द्युतो॑ वाचः सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑ त्वा। र॒ज॒ता हरि॑णीः सी॒सा
यु॒जो यु॒ज्यन्ते॑ कर्मभिः। अश्व॑स्य वा॒जिन॑स्त्व॒चि सू॒चीभिः॑
शि॒म्यन्तु॑ त्वा। ना॒रीः॥६१॥

ते प॒त्नयो॑ लोम॒ वि चि॑न्वन्तु मनी॒षया॑। दे॒वाना॑म्पत्नी॒र्दिशः॑

सूचीभिः शिष्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा
दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो
नमोवृत्तिं न जग्मुः॥६२॥

नारींस्त्रिंशच्च॥११॥ [११]

कस्त्वां छति कस्त्वा वि शांस्ति कस्ते गात्राणि शिष्यति।
क उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि
शासतु। संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिष्यन्तु त्वा। दैव्या
अध्वर्यवस्त्वा छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः
कृण्वन्तु शिष्यन्तः। अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु
शिष्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं॥६३॥

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रमिषज्यतु।
द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो
गात्रेभ्यः शमस्त्वरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे
भुवत्॥६४॥

विलिष्टत्रिंशच्च॥१२॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीया अग्नेर्भागोऽस्यग्ने जातात्रश्मिरिति
नाकसद्विश्वन्दांसि सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कनीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥१२॥

उ॒त्स॒न्न॒य॒ज्ञो दे॒वा वै य॒स्य॒ मु॒ख्य॒व॒ती॒र्ना॒क॒स॒द्भिरे॒वैता॒भिर्॒ष्टाच॑त्वारि॒ः श॒त् ॥ 48 ॥ उ॒त्स॒न्न॒य॒ज्ञः
सर्व॑त्वार्यं ॥ [१३]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उ॒त्स॒न्न॒य॒ज्ञो वा ए॒ष य॒दग्निः॑ किं वा॒हैत॒स्य॑ क्रि॒यते॒ किं
वा न॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रि॒यमा॑णस्यान्त॒र्यन्ति॒ पू॒र्य॑ति वा अ॒स्य
तदा॑श्चि॒नीरु॑पं दधात्य॒श्विनौ॑ वै दे॒वानां॑ भि॒षजौ॑ ताभ्यामे॒वास्मै॑
भे॒ष॒जं क॑रोति प॒ञ्चोप॑ दधाति पा॒ङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो या॒वाने॒व य॒ज्ञस्त॒स्मै
भे॒ष॒जं क॑रोत्यृ॒त॒व्या उप॑ दधात्यृ॒त॒नां क्लृ॑प्त्यै ॥ १ ॥

प॒ञ्चोप॑ दधाति प॒ञ्च वा ऋ॒तवो॑ याव॑न्त ए॒वर्त॑व॒स्तान्क॑ल्पयति
समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्का॒स्तस्मा॑त्समा॒ना ऋ॒तव॑
ए॒कै॒न प॒देन॒ व्याव॑र्तन्ते तस्मा॑द्दृ॒तवो॑ व्याव॑र्तन्ते प्रा॒णभृ॑त॒ उप॑
दधात्यृ॒त॒ष्वेव प्रा॒णान्द॑धाति तस्मा॑त्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॑ न
जी॒र्य॑न्त्यथो प्र ज॑नयत्ये॒वैना॑नेष वै वा॒युर्य॑त्प्रा॒णो यदृ॑त॒व्या
उप॑धा॒य प्रा॒णभृ॑तः ॥ २ ॥

उ॒प॒दधा॑ति तस्मा॑त्सर्वा॒नृ॒त॒ननु॑ वा॒युरा व॑रीवर्त्ति
वृ॒ष्टि॒सनी॑रुपं दधाति वृ॒ष्टिमे॒वाव॑ रु॒द्धे यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृ॒तुं

व॑र्षेदनुपरि॒हारः॑ सादयति॒ तस्मा॑त्सर्वानृ॒तून् व॑र्षति
यत्प्रा॑णभृ॒तं उप॒धाय॑ वृष्टि॒सनी॑रुप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑द्वायुप्र॒च्युता॑
दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒ते प॒शवो॑ वै वय॒स्यां ना॑नामनसः॒ खलु॑ वै
प॒शवो॑ ना॒नाव्र॑तास्तेऽप॒ एवा॑भि॒ सम॑नसः॥ ३॥

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ वय॒स्यांस्त॑स्योप॒धाय॑ाप॒स्यां
उप॑ दध्यादसं॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोत्यप॒शुरे॒व भ॑वति
यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्त्स्या॒दित्य॑प॒स्यांस्त॑स्योप॒धाय॑ वय॒स्यां
उप॑ दध्यात्सं॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोति प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति
चत॑स्रः पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॑ चक्षु॒षो रू॒पाणि॑ द्वे
शुक्ले॑ द्वे कृ॒ष्णे॥ ४॥

मूर्ध॑न्वती॒र्भवन्ति॑ तस्मा॑त्पुरस्ता॒न्मूर्धा॑ पञ्च दक्षि॑णायाः॒
श्रो॒ण्यामु॑प॒ दधा॑ति॒ पञ्चो॑त्तर॒स्यां तस्मा॑त्पश्चाद्व॒र्षीया॑न्
पुरस्ता॑त्प्रवणः प॒शुर्ब॒स्तो वय॑ इति॒ दक्षि॑णेऽ॒स॒ उप॑
दधाति॒ वृ॒ष्णिर्वय॑ इत्युत्त॒रेऽ॒सा॑वे॒व प्र॑ति॒ दधा॑ति व्याघ्रो
वय॑ इति॒ दक्षि॑णे प॒क्ष उप॑ दधाति॒ सि॒ंहो वय॑ इत्युत्त॒रे
प॒क्षयो॑रे॒व वी॒र्यं॑ दधाति॒ पुरु॑षो वय॑ इति॒ मध्ये॑ तस्मात्पुरु॑षः
प॒शूना॑मधि॒पतिः॑॥ ५॥

कृत्या उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॑ सम॑नसः कृ॒ष्णे पुरु॑षो वय॒ इति॑ पञ्च च॥१॥—[१]

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमा॒नामि॑ति स्वयमा॒तृण्णामु॑प॒ दधा॑तीन्द्रा॒ग्निभ्य॑
वा इ॒मौ लो॒कौ वि॒धृता॑व॒नयो॑र्लो॒कयो॒र्विधृ॑त्या॒ अधृ॑तेव॒ वा ए॒षा
यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑क्षमिव॒ वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी॒ इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी
वै दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑ता॒वोज॑सै॒वैना॑म॒न्तरि॑क्षे चि॒नुते॑ धृ॒त्यै
स्वय॑मा॒तृण्णामु॑प॒ दधा॑त्य॒न्तरि॑क्षं॒ वै स्व॑यमा॒तृण्णान्तरि॑क्षमे॒वोप॑
धृ॒त्तेऽश्व॑मु॒प॥६॥

घ्रा॒पय॑ति॒ प्राण॑मे॒वास्यां॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अ॑श्वः
प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ स्वयमा॒तृण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑
अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै दे॒वानां॑ वै सु॒वर्गं॑ लो॒कं
य॒तां दि॒शः सम॑व्हीयन्त॒ त ए॒ता दि॒श्या अप॑श्यन्ता उपा॑दधत॒
ताभि॑र्वै ते दि॒शोऽदृ॑ह॒न्यदि॒श्या उप॑दधा॒ति दि॒शां वि॒धृत्यै॑
दश॑ प्राण॒भृतः॑ पु॒रस्ता॒दुप॑॥७॥

द॒धाति॑ न॒व वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दशमी प्रा॒णाने॒व
पु॒रस्ता॑द्धृ॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमु॒त्तमा॑मु॒प॑
दधा॑ति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑ वा॒गज्योति॑रु॒त्तमा॑ दशो॒प॑
दधा॑ति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राट्कु॒न्दसां॑ ज्योति॒ज्योति॑रे॒व
पु॒रस्ता॑द्धृ॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑ज्योति॒रुपा॑स्महे छ॒न्दांसि॑

प॒शुष्वा॒जिम॑यु॒स्तान्बृ॑ह॒त्युद॑ज॒यत्तस्मा॒द्वार॑ह॒ताः॥८॥

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छन्द॑ इति॒ दक्षि॑णत॒ उप॑ दधाति॒
तस्मा॑दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छन्द॑ इति॒ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्या
अ॒ग्निर्दे॒वतेत्यु॑त्तर॒त ओजो॑ वा अ॒ग्निरोज॑ ए॒वोत्तर॑तो
ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ षट्त्रिं॑श॒थ्सम्प॑द्यन्ते
षट्त्रिं॑शदक्षरा बृ॒हती॑ बा॒रह॑ताः प॒शवो॑ बृ॒हत्यैवा॑स्मै प॒शूनव॑
रुन्दे बृ॒हती॑ छन्द॑सा॒ऽस्वारा॑ज्य॒म्परी॑याय॒ यस्यै॒ताः॥९॥

उ॒प॒धी॒यन्ते॒ गच्छ॑ति॒ स्वारा॑ज्य॒ऽसप्त॑ वाल॑खिल्याः
पु॒रस्ता॑दुप॑ दधाति॒ सप्त॑ प॒श्चात्सप्त॑ वै शी॒र्ष॒ण्याः प्रा॑णा
द्वाववा॑श्चौ प्रा॒णाना॑ऽसवीर्य॒त्वाय॑ मूर्धा॒सि रा॑डिति॒
पु॒रस्ता॑दुप॑ दधाति॒ यन्त्री॒ रा॑डिति॒ प॒श्चात्प्रा॑णाने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑
दधाति॥१०॥

अश्व॒मुप॑ पु॒रस्ता॑दुप॒ बार॑ह॒ता ए॒ताश्चतु॑स्त्रिं॒शच्च॑॥२॥ [२]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ता
अ॒क्ष्णया॑स्तो॒मीया॑ अपश्यन्ता॒ अन्यथा॑नूच्यान्यथोपा॑दधत॒
तदसु॑रा॒ नान्ववा॑यन्ततो॒ दे॒वा अ॒भ॒वन्परा॑सु॒रा यद॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑
अ॒न्यथा॑नूच्यान्यथो॒प॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॑

परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवत्या॒शुस्त्रि॑वृदिति॒ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति
य॒ज्ञमु॒खं वै त्रि॑वृत्॥११॥

य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॒तय॑ति॒ व्यो॑म सप्तद॒श इति॑
दक्षिण॒तोऽन्नं॑ वै व्यो॑मान्नं॑ सप्तद॒शोऽन्नमे॒व दक्षिण॑तो
ध॑त्ते तस्मा॒दक्षि॑णेना॒न्नम॑द्यते ध॒रुण॑ एकवि॒ंश इति॑
प॒श्चात्प्र॑तिष्ठा वा एकवि॒ंशः प्र॑तिष्ठित्यै भान्तः प॒ञ्चद॑श
इत्यु॑त्तर॒त ओजो॑ वै भान्त ओजः प॒ञ्चद॑श ओजं ए॒वोत्त॑र॒तो
ध॑त्ते तस्मा॒दुत्तर॑तोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ प्रतू॑र्तिरष्टाद॒श इति॑
पुरस्ता॑त्॥१२॥

उप॑ दधाति॒ द्वौ त्रि॑वृता॒वभि॑पूर्वं य॒ज्ञमु॒खे वि
या॒तय॑त्यभि॒वर्तः स॑वि॒ंश इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॑ वा अ॒भिव॑र्तो-
ऽन्नं॑ सवि॒ंशोऽन्नमे॒व दक्षिण॑तो ध॑त्ते तस्मा॒दक्षि॑णेना॒न्नम॑द्यते
वर्चो॑ द्वावि॒ंश इति॑ प॒श्चाद्य॑द्वि॒ंशति॑र्द्धे तेन॑ वि॒राजो॑ यद्वे
प्र॑तिष्ठा तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वम॒न्नाद्ये॑ प्र॑ति तिष्ठति॒ तपो॑
नव॑द॒श इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा॑त्स॒व्यः॥१३॥

हस्त॑योस्तप॒स्वित॑रो योनि॑श्चतुर्वि॒ंश इति॑ पुरस्ता॒दुप॑
दधाति॒ चतुर्वि॑ंशत्यक्षरा गाय॒त्री गाय॑त्री य॒ज्ञमु॒खम्

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविंश इति
 दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो
 धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यत् ओजस्त्रिणव इति पश्चादिमे वै
 लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविंश
 इति॥१४॥

उत्तरतस्तस्मात्सव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिंश
 इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षिणतो-
 ऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो
 धत्ते तस्मादक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति
 पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको
 नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सव्यस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्योम धरुणो भान्तः
 प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सम्भरणः क्रतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाकृष्णोऽंशः॥-[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा
 अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसांभागोऽसीति दक्षिणतः

शुश्रुवाँसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि
 दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोम
 इत्याहान्नं वै जनित्रम् ॥१६॥

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते
 मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
 प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
 स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
 भागोऽसीत्युत्तरतो ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः
 क्षत्रमोजः पञ्चदशः ॥१७॥

ओजं एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
 वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
 यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
 यांतयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या
 अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
 तस्मादक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः ॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा
 त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै

देवः संविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो
 धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति
 प्रसूत्यै तस्माद्वाह्यणानामुदीची सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम
 इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै धर्त्रः॥१९॥

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
 यावानाम्भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा
 अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं
 प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत
 ऋभूणाम्भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तो-
 ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय
 तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ॥२०॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव
 भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतो-
 ऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव
 तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत औजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी
 जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छ्रुं यदेषा
 विधा॥२१॥

विधीयतेऽर्क एव तद्वर्कमनु विधीयतेऽत्यन्त्रमास्यान्नादो
जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद
सृष्टीरुपं दधाति यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न
नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत्
ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छृत्यथो
तम एवाप हते॥२२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रः समावद्दीर्घो विधा ततो वा इदं चतुर्दश
च॥४॥ अग्नेर्नृचक्षसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुः सावित्रवती
धृत्रो यावानामृभूणां विवर्तश्चतुर्दश॥ [४]

अग्नें जातान्त्र णुदा नः सपत्नानिति पुरस्तादुपं
दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्त्र णुदते सहसा जातानिति
पश्चाञ्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम
इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव
दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः
स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मात्॥२३॥

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः

षोडशो यदेते इष्टके उपदधाति जाताः श्रैव जनिष्यमाणाः श्र
 भ्रातृव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीम्मध्य
 उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते
 सात्मा मुष्मिल्लोके भवति य एवं वेदेता वा असपत्ना नामेष्टका
 यस्यैता उपधीयन्ते॥ २४॥

नास्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं
 उत्तमायां चित्यामुप दधाति विराजमेवोत्तमाम्पशुषु दधाति
 तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशदशोप दधाति
 सवीर्यत्वायाक्ष्णयोप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र
 हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः
 सुवर्गं लोकमायन्तेनर्षयः॥ २५॥

अश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता
 इष्टका निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपादधत
 ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव
 छन्दांसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः स्तोमभागेरेवासृजत
 यत्॥ २६॥

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा
 यथस्तोमभागा उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा
 एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
 उपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय
 तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै॥२७॥

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यत्रिचंत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

रश्मिरित्येवादित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
 दिवः संधिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ
 इति वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
 रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
 पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा॥२८॥

इन्द्राय त्वेन्द्र जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रम्पर्यौहदभिजित्यै
 ताः प्रजा अपंप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव
 प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानः सः सर्प इति चक्षुर्वयोधा इति
 श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृण्वतीर्न
 मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा

मिथुनी॥२९॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः स॑रोहो॑ऽसि नीरोहो॑ऽसीत्येव
प्राज॑नय॒ताः प्र॒जाः प्रजा॑ता न प्रत्य॑तिष्ठन्ता व॑सुको॑ऽसि
वेष॑श्चिरसि॒ वस्य॑ष्टिरसीत्येवैषु लो॒केषु प्रत्य॑स्थापय॒द्यदाह॑
वसु॑को॑ऽसि वेष॑श्चिरसि॒ वस्य॑ष्टिरसीति॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता
ए॒षु लो॒केषु प्रति॑ ष्ठापयति॒ सात्मा॒न्तरि॑क्ष॒ रोहति॑ स॒प्राणो॒-
ऽमुष्मि॑ल्लो॒के प्रति॑ तिष्ठत्यव्य॑र्धुकः प्राणा॒पाना॒भ्यां भवति॑ य
ए॒वं वेद॑॥३०॥

युक्तग्रांवा प्रजा मिथुन्यन्तरिक्षन्द्वादश च॥६॥ [६]

ना॒क॒स॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑यन्तन्ना॒क॒स॒दो ना॒क॒स॒त्त्वं
यन्ना॑क॒स॒दो उप॒दधा॑ति ना॒क॒स॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॑मानः सु॒व॒र्गं
लो॒कमे॑ति सु॒व॒र्गो वै लो॒को ना॒को यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते
नास्मा॑ अक॑म्भवति यज॑मानाय॒तनं॑ वै ना॒क॒स॒दो यन्ना॑क॒स॒दो
उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व तद्य॑ज॑मानः कुरु॑ते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्तेजः॑
सम्भृ॑तं यन्ना॑क॒स॒दो यन्ना॑क॒स॒दः॥३१॥

उप॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॑ रु॒न्द्धे प॒ञ्च॒चोडा॑ उप॑
दधा॒त्यप्सर॑स॒ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑

तनूपा॒नीरे॒वैता॒ यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑
 ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छत्यु॑त्तरा नाक॒सञ्च॑
 उप॑ दधाति॒ यथा॑ जा॒यामा॒नीयं॑ गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व
 तत्॥ ३२॥

प॒श्चात्प्रा॑चीमु॒त्तमा॒मुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ची
 प॒त्यन्वा॑स्ते स्वयमातृ॒ण्णां च॑ वि॒कर्णीं चो॑त्त॒मे उप॑
 दधाति प्रा॒णो वै स्व॑यमातृ॒ण्णायुर्वि॒कर्णी प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च
 प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ ध॑त्ते तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ
 ना॒न्यामु॑त्तरा॒मिष्ट॑का॒मुप॑ दध्या॒द्यद॒न्यामु॑त्तरा॒मिष्ट॑का॒मुप॑ दध्यात्प॑श्च॒

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मान्ना॒न्योत्तरे॑ष्ट॒को
 स्वयमातृ॒ण्णामु॑प॑ दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒ण्णामू॒मेवोप॑ ध॒त्ते-
 ऽश्व॑मु॒प॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधात्यथो॑ प्राजाप॒त्यो
 वा अश्वः॑ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं चि॑नुते स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति
 प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॒ अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या
 ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्ति॑र्यद्वि॒कर्णी यद्वि॒कर्णीमु॑प॒दधा॑ति
 दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत उत्तर॒त उप॑ दधाति॒
 तस्मा॑दुत्तर॒तउ॑पचारो॒ऽग्नि॑र्वायु॒मती॑ भवति॒ समि॑द्ध्यै॥ ३४॥

सम्भृतं यन्त्राकृसदो यन्त्राकृसदस्तत्पशूनामेपां वै द्वाविंशतिश्च॥७॥—————[७]

छन्दा॑स्युप॑ दधाति प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे
छन्दा॑सि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॒शवो॑ वा॒ममे॒व प॒शूनव॑ रुन्ध
ए॒ता॑ ह॒ वै य॒ज्ञसे॑नश्चैत्रियाय॒णश्चि॑तिं वि॒दां च॑कार॒ तया॑ वै
स प॒शूनवा॑रुन्ध॒ यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे गा॒यत्रीः
पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तेजो॑ वै गा॒यत्री॒ तेज॑ ए॒व॥३५॥

मुख॑तो ध॑त्ते मूर्ध॑न्वती॑र्भवन्ति मूर्धा॑नमे॒वैन॑स॒माना॑
करो॑ति त्रि॒ष्टुभ॒ उप॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यमे॒व म॑ध्यतो
ध॑त्ते जग॑तीरुप॑ दधाति जा॒गता॑ वै प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑
रुन्धेऽनु॑ष्टुभ॒ उप॑ दधाति प्रा॒णा वा अ॑नु॒ष्टुप्प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्यै
बृ॒हती॒रुष्णि॒हाः प॒ङ्कीर॒क्षर॑पङ्कीरि॒ति वि॒षु रूपा॑णि छन्दा॑स्युप॑
दधाति॒ वि॒षु रूपा॑ वै प॒शवः॑ प॒शवः॑॥३६॥

छन्दा॑सि॒ वि॒षु रूपा॑ने॒व प॒शूनव॑ रुन्धे वि॒षु रूपा॑मस्य
गृ॒हे दृ॑श्यते॒ यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं
वे॒दाति॑च्छ॒न्दस॒मुप॑ दधा॒त्यति॑च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि छन्दा॑सि॒
सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छन्दा॑भिश्चि॒नुते॒ वर्ष्म॑ वा ए॒षा छ॒न्दसां॑
यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छ॒न्दस॒मुप॑दधाति॒ वर्ष्मे॑वैन॑स॒माना॑

करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै॥३७॥

तेजं एव पशवंः पशवो यजमान एकञ्च॥८॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यथ्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यथ्सयुजं उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं
चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत
एवमेवैताभिर्ग्निः संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता
अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका
उपं दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका
देवपुरा देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो
विश्वज्योतिष उपं दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः
कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाध्रत्येता वै देवताः
सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥९॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति

पुरोवात॒सनि॒रसी॒त्याहै॒तद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टि॒मव॑
रुन्दे सं॒यानी॑भिर्वै दे॒वा इ॒माल्लौका॑न्त्सम॒युस्त॑त्सं॒यानी॑नां
सं॒यानि॒त्वं यत्सं॒यानी॑रुप॒दधा॑ति यथाप्सु ना॒वा सं॒यात्ये॒वम्॥४०॥

ए॒वैता॑भि॒र्यज॑मान इ॒माल्लौका॑न्त्सं या॑ति प्ल॒वो वा
ए॒षोऽग्ने॑र्यत्सं॒यानी॑र्यत्सं॒यानी॑रुप॒दधा॑ति प्ल॒वमे॒वैत॑म॒ग्रय॑
उप॑ दधात्यु॒त यस्यै॒तासूप॑हि॒तास्वापो॑ऽग्निः हर॒न्त्यह॑त
ए॒वास्या॑ग्नि॒रादि॒त्येष्ट॒का उप॑ दधा॒त्यादि॒त्या वा ए॒तम्भू॒त्यै
प्रति॑ नुदन्ते योऽल॒म्भूत्यै॑ स॒न्भूतिं॑ न प्राप्नो॒त्यादि॒त्याः॥४१॥

ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयन्त्य॒सौ वा ए॒तस्या॑दि॒त्यो रुच॒मा द॑त्ते यो॑-
ऽग्निं चि॒त्वा न रोच॑ते यदादि॒त्येष्ट॒का उप॑दधा॒त्यसा॒वेवास्मि॑न्नादि॒त
रुचं॑ दधाति यथा॒सौ दे॒वाना॑न् रोच॑त ए॒वमे॒वैष म॑नु॒ष्याणा॑न्
रोच॑ते घृ॒तेष्ट॒का उप॑ दधात्येतद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॑
यद्धृ॒तम्प्रि॒येणै॒वैनं॑ धाम्ना॒ सम॑र्धयति॥४२॥

अथो तेज॑सानु॒परि॒हारं सा॒दय॑त्यप॒रिव॑र्गमे॒वास्मि॑न्तेजो
दधा॑ति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिनु॒त स यश॑सा॒ व्यार्ध्य॑त स ए॒ता
यशो॑दा अ॒पश्य॑त्ता उपा॒धत्त॑ ताभिर्वै स यश॑ आ॒त्मन्न॑धत्त
यद्यशो॑दा उप॒दधा॑ति यश॑ ए॒व ताभि॑र्यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते

पञ्चोपं दधाति पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो
दधाति॥४३॥

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥10॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाः सो देवा आसन्भूयाः सो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टंका अपश्यन्ता उपादधत
भूयस्कृदसीत्येव भूयाः सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृत
प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन्॥४४॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहे
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुद्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत
आयुष्या उपं दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं
धामं प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा
इत्याह व्यैवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहेष
वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या

उप॑ दधात्येतद्वा ऋ॑तूनाम्प्रियं धाम् यदृत॑व्या ऋ॑तूनामे॒व
प्रि॒यं धामा॑व॒ रुन्दे सु॒मेक॑ इत्या॒ह संव॑त्स॒रो वै सु॒मेकः॑
संव॑त्स॒रस्यै॒व प्रि॒यं धामो॑पाप्नोति॥४६॥

अभ॑वन्नायु॑रेव॑र्त॒व्या उप॑ षड्विं॑शतिश्च॥११॥ [११]

प्र॒जाप॑ते॒रक्ष्य॑श्व॒यत्तत्परा॑प॒तत्तद॑श्वोऽभ॒वद्यद॑श्व॒यत्तद॑श्व॒स्याश्व॑त्
अ॒श्वमे॒धेनै॒व प्रत्य॑दधु॒रेष वै प्र॒जाप॑ति॒ः सर्वं॑ करोति॒ योऽ-
ऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते॒ सर्व॑ ए॒व भ॑वति॒ सर्व॑स्य॒ वा ए॒षा प्राय॑श्चित्तिः
सर्व॑स्य भेष॒जः सर्वं॑ वा ए॒तेन॑ पा॒प्मानं॑ दे॒वा अ॑तर॒न्नपि॑ वा
ए॒तेन॑ ब्रह्म॒हत्याम॑तर॒न्त्सर्व॑म्पा॒प्मानम्॥४७॥

तर॑ति॒ तर॑ति ब्रह्म॒हत्यां योऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते॒ य उ॑ चैनमे॒वं
वेदो॑त्तरं॒ वै तत्प्र॒जाप॑ते॒रक्ष्य॑श्व॒यत्तस्मा॑दश्व॒स्योत्तर॑तोऽ॒व द्य॑न्ति
दक्षि॑ण॒तोऽन्ये॑षां पशू॒नाम्बै॑त॒सः कटो॑ भवत्य॒प्सुयो॑नि॒र्वा अश्वो॑-
ऽप्सु॒जो वै॑त॒सः स्व॑ ए॒वैनं॒ योनौ॑ प्रति॑ ष्ठापयति चतुष्टो॒मः
स्तोमो॑ भवति स॒रङ्गु॒ वा अश्व॑स्य॒ सक्थ्या॑वृ॒हत्तद्दे॒वाश्च॑तुष्टो॒मेनै॒व
प्रत्य॑दधुर्य॒च्चतुष्टो॒मः स्तोमो॑ भवत्यश्व॒स्य सर्व॑त्वाय॥४८॥

सर्वं॑ पा॒प्मानं॑मवृ॒हद्वा॑दश च॥१२॥ [१२]

दे॒वा॒सुराः तेन॑र्त॒व्यां रु॒द्रोऽश्म॑नृ॒पदे॒ वडु॑दे॒नं प्राची॑मिति॒ वसो॑र्धारा॑मग्नि॒र्दे॒वेभ्यः॑ सु॒वर्गाय॑ यत्रा॒कृताय॑
छन्द॑श्चितं प॒वंस्व॒ द्वाद॑श॥१२॥ दे॒वा॒सुरा अ॒जायां॑ वै ग्रु॑मुष्टिः प्र॒थ॒मो दे॒वय॑तामे॒तद्वै छन्द॑सामृ॒ध्नोत्यष्टौ॑
पञ्चा॑शचत्॥५८॥ दे॒वा॒सुराः सर्वं॑ जयति॥ [१३]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒त्ता उपा॑धत्ता॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं
वीर्य॑मा॒त्मन्न॑धत्ता॒ ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परा॑सुरा॒ यदिन्द्र॑त॒नूरु॑प॒दधा॑ति
त॒नुव॑मे॒व ताभि॑रिन्द्रि॒यं वीर्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते-
ऽथो॑ सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ स॒तनुं॑ चिनुते॒ भव॑त्या॒त्मना॑ परा॑स्य
भ्रातृ॑व्यः॥१॥

भव॑ति य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॑ नाश॑कृ॒वन्त ए॒ता
य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्ता॒ ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॒ रुन्दे॑
त्रय॑स्त्रि॑श॒तमु॑प॒ दधा॑ति॒ त्रय॑स्त्रि॑श॒द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑
ए॒वाव॑ रु॒न्देऽथो॑ सा॒त्मान॑मे॒वाग्नि॑ स॒तनुं॑ चिनुते॒
सा॒त्मा मु॒ष्मि॒ल्लोके॑॥२॥

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुपं दधाति
 ज्योतिरेवास्मिन्दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति
 ताभिरेवैनं५ समिन्द्र उभयोरस्मै लोकयोज्योतिर्भवति
 नक्षत्रेष्टका उपं दधात्येतानि वै दिवो ज्योतींषि
 तान्येवाव रुद्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्नक्षत्राणि
 तान्येवाप्रोत्यथो अनूकाशमेवैतानि॥३॥

ज्योतींषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 यत्संस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः
 पर्जन्यः स्यादसंस्पृष्टा उपं दधाति वृष्ट्या एव लोकं
 करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुपं
 दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि
 च नक्षत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

ऋतव्या उपं दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वंद्वमुपं दधाति
 तस्माद्वंद्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव
 वा एषा द्वंद्वमन्यासु चितीषूपं दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या
 अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति
 चितीनां विधृत्या अवकांमनूपं दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः

सयोनिल्॥५॥

ए॒वाग्निं चि॑नुत उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॒त्रोऽद॒दि॒त्स ब्र॒ह्म॒णा॒न्त्रं
यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यान्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑दि॒तिं सं॒वत्स॒रो
वा ए॒तम्प्र॑ति॒ष्ठायै॑ नुद॒ते यो॑ऽग्निं चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति प॒ञ्च
पूर्वा॑श्चि॒तयो॑ भव॒न्त्यथ॑ ष॒ष्ठीं चि॑तिं चि॒नुते॒ षड्वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॒र
ऋ॒तुष्वे॒व सं॒वत्स॒रे प्र॑ति॒ तिष्ठ॑त्ये॒ता वै॥६॥

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्ट॒का यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्तेऽधि॑प॒तिरे॒व
स॑मा॒नाना॑ भव॒ति यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑
दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च॒ति ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ्र॑त्यङ्गि॒रसः॑ सु॒वर्गं॑
लो॒कं य॒न्तो या य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॑ति॒रासी॒त्तामृषि॑भ्यः प्र॒त्यौह॑न्
तद्धि॑रण्यमभव॒द्यद्धि॑रण्यश॒ल्कैः प्रो॒क्षति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॑त्या
अथो॑ भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॥७॥

अथो॑ रू॒पेणै॒वैन॑ꣳ स॒मर्ध॑य॒त्यथो॑ हि॒रण्य॑ज्योतिषै॒व
सु॒वर्गं लो॒कमे॑ति सा॒हस्र॑व॒ता प्रो॒क्षति॑ सा॒हस्रः॑ प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रात्या॑ इ॒मा मे॑ अ॒ग्न इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्त्वि॒त्याह॑
धे॒नूरे॒वैनाः॑ कुरु॒ते ता ए॑नं का॒मदु॒घा अ॒मुत्रा॑मुष्मि॒ल्लौक॑ उप॑
तिष्ठ॑न्ते॥८॥

सयोनमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥ _____ [२]

रुद्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स ए॒तर्हि॑ जा॒तो यर्हि॑ सर्व॑श्चि॒तः
स यथा॑ व॒त्सो जा॒तः स्तन॑म्प्रे॒प्सत्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॑
भा॒ग॒धेय॑म्प्रेप्स॑ति॒ तस्मै॑ यदाहु॑तिं न जु॒हुयाद॑ध्व॒र्युं च
यज॑मानं च ध्यायेच्छ॒तरु॒द्रीयं॑ जुहोति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनः॑
शम॑यति॒ नार्ति॑माच्छ॒त्यध्व॒र्युर्न॑ यज॑मानो यद्ग्रा॒म्याणां॑
पशू॑नाम्॥९॥

पय॑सा जुहुयाद्ग्रा॒म्यान्प॒शूञ्छु॑चार्पये॒द्यदा॑र॒ण्याना॑मा॒रण्या॑ञ्ज॒र्तित॑
वा जुहुयाद्ग॒वीधु॑कयवा॒ग्वा वा न॑ ग्रा॒म्यान्प॒शून्
हि॒नस्ति॒ नार॑ण्यानथो खल्वा॒हुरना॑हुतिर्वै ज॒र्तिलां॑श्च
ग॒वीधु॑काश्चेत्य॒जक्षी॑रेण जुहोत्याग्नेयी वा ए॒षा यद॑जाहु॒त्यैव॑
जुहोति॒ न ग्रा॑म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॑ण्यानङ्गि॒रसः॑ सुव॒र्गं
लो॒कं यन्तः॑॥१०॥

अ॒जायां॑ घ॒र्मम्प्रा॑सिञ्चन्त्सा शोच॑न्ती पु॒र्णम्प्रा॑जिहीत॒
सो ३ ऽर्को॑ऽभवत्तद॒र्कस्या॑र्क॒त्वम॑र्कप॒र्णेन॑ जुहोति
सयो॒नित्वा॒योद॑ङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्येषा वै रु॒द्रस्य॑ दि॒ग्स्वाया॑मे॒व
दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते च॒रमा॑यामिष्ट॑कायां जुहोत्यन्त॒त

ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते त्रेधाविभु॒क्तं जु॑होति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का
इ॒माने॒व लो॒कान्त्स॒माव॑द्दीर्या॒न्करो॒तीय॒त्यग्रे॑ जुहोति॥११॥

अथे॒यत्यथे॑यति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑
शम॑यति॒ तिस्र॑ उत्त॑रा॒ आहु॑तीर्जुहोति॒ षट्त्सम्प॑द्यन्ते
षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑ः शम॑यति॒ यद॑नुपरि॒क्रामं॑
जुहु॑याद॑न्तरवचा॒रिण॑ः रु॒द्रं कुर्या॑दथो॒ खल्वा॑हुः कस्यां॑ वाहं
दि॒शि रु॒द्रः कस्यां॑ वेत्य॑नुपरि॒क्राम॑मे॒व हो॑त॒व्यम॑परि॒वर्गमे॒वैन॑ः
शम॑यति॥१२॥

ए॒ता वै दे॒वताः॑ सुव॒र्ग्या या उ॑त्त॒मास्ता॑ यज॑मानं
वाच॑यति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ः सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ यं द्वि॑ष्यात्तस्य
संच॑रे प॒शूनां॑ न्य॒स्येद्यः॑ प्र॒थमः॑ प॒शुर॑भि॒तिष्ठ॑ति॒ स
आ॒र्तिमा॑र्च्छति॥१३॥

प॒शूनां॑ यन्तोऽग्रे॑ जुहोत्य॑परि॒वर्गमे॒वैन॑ः शम॑यति त्रि॒ःशच्च॑॥३॥ [३]

अश्म॒न्नूर्ज॑मिति॒ परि॑ पि॒ञ्चति॑ मा॒र्जय॑त्ये॒वैन॒मथो॑ त॒र्पय॑त्ये॒व
स ए॑नं तृ॒तोऽक्षु॑ध्य॒न्नशो॑चन्न॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ तिष्ठते॒ तृप्य॑ति
प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्य॒ एवं वेद॑ तां न॒ इष॑मूर्जं धत्त मरुतः स॒ररा॑णा
इत्या॒हान्नं॑ वा ऊ॒र्गन्न॑म्म॒रुतोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्देऽश्म॑स्ते॒ क्षुद॑मुं

ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा
चार्पयति त्रिः परिषिञ्चन्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
शुचः शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्त्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवास्य शुचः शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वैतसो-
ऽपाम्॥१५॥

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो
वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचः शमयति यो वा अग्निं
चितम्प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तः शुचा प्रदहो
मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष
ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचाप्यत्यष्टाभिर्वि
कर्षति॥१६॥

अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
शुचः शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैनेवास्य
शुचः शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं
यत्कृष्णाजिनम् कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव
मृत्योर्न्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चते-

ऽन्यां नान्तः॥१७॥

ए॒व मृ॒त्योर्ध॑त्तेऽवा॒न्नाद्य॑ रु॒द्धे नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिष॑
इत्या॑ह नम॒स्कृत्य॑ हि व॒सीया॑समुप॒चर॑न्त्य॒न्यं ते
अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑ इत्या॑ह यमे॒व द्वेष्टि॑ तम॑स्य शु॒चाप॑यति
पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो भ॒वेत्या॑हान्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑
रु॒द्धे द्वा॒भ्याम॑धि॒ क्राम॑ति॒ प्रति॑ष्ठित्या अप॒स्य॑वती॒भ्या
शान्त्यै॑॥१८॥

शुग्वेतसौऽपामंष्टाभिर्विकरषति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥४॥ [४]

नृ॒षदे॒ वडि॑ति॒ व्याघा॑रयति॒ प॒ङ्ग्याहु॑त्या यज्ञ॒मुख॑मा
र॑भतेऽक्ष॒णया॑ व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒णया॑ प॒शवो॑ऽङ्गा॒नि प्र
ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद्व॑ष॒ट्कुर्या॑द्या॒तया॑मास्य वष॒ट्कारः॑ स्या॒द्यन्न
व॑ष॒ट्कुर्या॑द्रक्षा॑सि॒ यज्ञ॑ ह॒न्युर्वडि॑त्या॒ह प॒रोक्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒
नास्य॑ या॒तया॑मा वष॒ट्कारो॑ भव॑ति॒ न य॒ज्ञ रक्षा॑सि घ्नन्ति
हु॒तादो॑ वा अ॒न्ये दे॒वाः॥१९॥

अ॒हुता॑दोऽन्ये॒ तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा
दे॒वाना॑मि॒ति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणावो॑क्षति हु॒ताद॑श्चै॒व दे॒वान॑हु॒ताद॑श्च
यज॑मानः प्रीणाति॒ ते यज॑मानम्प्रीणन्ति॒ दध्नै॒व हु॒ताद॑ः

प्रीणाति मधुषाहुतादौ ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु
यद्ब्रूया मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुद्धौ शुमुष्टिनावोक्षति
प्राजापत्यः ॥ २० ॥

वै शुमुष्टिः संयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवोक्ष
वि वा एष प्राणैः प्रजयां पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं
चिन्वन्नधिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते
वर्चोदा वरिवोदा इत्याह प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त इन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रः ॥ २१ ॥

हृतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्स एतामग्नयेऽनीकवत्
आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान्धस्वेन भागधेयेन
प्रीतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत् आहुतिं जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्
भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपि दहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
निर्मुच्यते यं कामयेत चिरम्पाप्मनः ॥ २२ ॥

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य

जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥२३॥

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥५॥ ————— [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृगेव तत्तिष्ठ आ दधाति त्रिवृद्धा
अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः॥२४॥

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा
एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पञ्च दिशो
दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवते-
ऽपामंति दुर्मतिम्बाधमाना इत्याह रक्षसामपंहत्यै रायस्पोषे
यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो वै रायस्पोषः॥२५॥

पशूनेवाव रुद्धे षड्विहरति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं
हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपंहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो

जुषन्ता॒मित्या॒हान्नं॑ वै पा॒व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे दे॒वा॒सुराः॑
संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा ए॒तदप्र॑तिरथमपश्य॒न्तेन॒ वै तै॑-
ऽप्र॒ति॥ २६॥

असुरा॑नजय॒न्तदप्र॑तिरथस्याप्रतिरथ॒त्वं यदप्र॑तिरथं
द्वितीयो॒ होता॒न्वाहा॑प्रत्ये॒व तेन॒ यज॑मानो भ्रातृ॒व्याञ्जय॑त्यथो
अन॑भिजितमे॒वाभि॑ ज॒यति॑ दश॒र्चम्भ॑वति दशा॑क्षरा
वि॒राड्विरा॒जेमौ॒ लो॒कौ वि॒धृता॒वनयो॑र्लो॒कयोर्वि॒धृत्या॒ अथो॒
दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विरा॒ज्येवा॒न्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठ॒त्यसं॑दि॒व
वा अ॒न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षमि॒वाग्नी॑ध्रुमाग्नी॑ध्रे॥ २७॥

अश्मा॑नं नि द॒धाति॑ स॒त्त्वाय॒ द्वाभ्यां॑ प्रति॑ष्ठित्यै वि॒मानं॑
ए॒ष दि॒वो म॒ध्यं आ॒स्त इ॒त्याह॑ व्यै॒वैतया॑ मिमी॒ते म॒ध्ये
दि॒वो नि॒हितः॑ पृ॒श्निरश्मे॒त्याहान्नं॑ वै पृ॒श्न्यन्न॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे
चत॒सृभि॒रा पु॒च्छा॑देति च॒त्वारि॑ छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभि॑रेवेन्द्रं
वि॒श्वा अ॒वीवृ॑ध॒न्नित्या॑ह॒ वृद्धि॑मे॒वोपा॑वर्तते वाजा॑ना॒ंसि
सत्प॑ति॒म्पति॑म्॥ २८॥

इत्या॒हान्नं॑ वै वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे सु॒म्रहूर्य॑ज्ञो दे॒वांसि॑ आ
च॑ वक्ष॒दित्या॑ह प्र॒जा वै प॒शवः॑ सु॒म्रं प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते

यक्षदग्निर्दे॒वो दे॒वाः आ च॑ वक्षदित्या॒ह स्व॒गाकृत्यै॑ वाज॑स्य
मा प्रस॒वेनो॑द्ग्राभेणोद॑ग्रभीदित्या॒हासौ वा आ॑दित्य उ॒द्यन्नुद्ग्रा॑भ
ए॒ष नि॒म्रोच॑न्निग्रा॒भो ब्रह्म॑णै॒वात्मानं॑मुद्गृह्णाति॒ ब्रह्म॑णा॒ भ्रातृ॑व्यं
नि गृह्णाति॥ २९॥

प्राणैः पोषोऽप्रत्याग्रीध्रे पतिमेष दशं च॥ ६॥ [६]

प्राची॒मनु॑ प्र॒दिश॒म्प्रेहि॑ वि॒द्वानित्या॑ह दे॒वल॒ोकमे॒वैतयो॑पाव॑र्तते
क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒ नाक॑मित्या॒हेमाने॒वैतया॑ लो॒कान्क्रम॑ते पृथि॒व्या
अ॒हमु॒दन्तरि॑क्ष॒मारु॑ह॒मित्या॒हेमाने॒वैतया॑ लो॒कान्श्स॒मारो॑हति
सुव॑र्यन्तो॒ नापै॑क्षन्त॒ इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैतया॑ लो॒कमे॒त्यग्रे॑
प्रेहि॑॥ ३०॥

प्र॒थ॒मो दे॒वय॒तामित्या॑होभयै॑ष्वे॒वैतया॑ दे॒वमनु॑ष्येषु
चक्षु॑र्दधाति प॒ञ्चभि॑रधि॒ क्राम॑ति पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तेन॑
स॒ह सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ नक्तो॑षासेति॒ पुरो॑नुवा॒क्याम॑न्वा॒ह प्र॒त्या
अ॒ग्रे स॒हस्रा॑क्षेत्या॒ह सा॒हस्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑ तस्मै॑
ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहे॒त्याहा॑न्नं॒ वै वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑॥ ३१॥

रु॒न्ध्रे द॒ध्नः पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑ः स्वय॑मातृ॒ण्णायां॑ जुहोत्यू॒र्ग्वै
दध्यू॑र्गुदु॒म्बरो॒ऽसौ स्व॑यमातृ॒ण्णामु॒ष्यामे॒वोर्जं॑ दधाति॒

तस्मादमुतोऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति
 त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने
 दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै सूर्मी
 कर्णकावत्येतया ह स्म॥३२॥

वै देवा असुराणां शततुरहास्तृहन्ति यदेतया
 समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र
 हरति स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति
 वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्दे तां सवितुर्वरेण्यस्य
 चित्रामिति शमीमयी शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं
 दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे ताम्॥३३॥

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य
 कण्व एव श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मै न स दुहे यदेतया
 समिधमादधात्यग्निचिदेव तदग्निं दुहे सप्त तं अग्ने समिधः
 सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य साप्तानि प्रीणाति पूर्णया
 जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेः॥३४॥

आस्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स

दिशोऽनु प्राविशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव
 रुन्दे दध्ना पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं
 च समीचीं दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात्॥ ३५॥

एव वैश्वानरमव रुन्दे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः
 सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं
 वै वैश्वानरो विण्मरुतो वैश्वानरः हुत्वा मारुताञ्जुहोति
 राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपांशु
 मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमति वदति मारुता भवन्ति
 मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव
 रुन्दे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव
 रुन्दे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
 करोति॥ ३६॥

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतेः साक्षान्मनुष्यविशमेकविंशतिश्च॥ ७॥ ——— [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारांसदिति वा एषा हूयते
 घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिल्लोके पिन्वमानोप तिष्ठत
 आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा

तेजसैवास्मै तेजोऽव रुन्देऽथो कामा वै वसोर्धारा
कामानेवाव रुन्दे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि॥३७॥

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं
विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं सं तनुयामिति
संततां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं सं तनोति द्वादश
द्वादशानि जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा
अन्नमव रुन्देऽन्नं च मेऽक्षुच्च म इत्याहैतद्वै॥३८॥

अन्नस्य रूपं रूपेणैवान्नमव रुन्देऽग्निश्च म आपश्च म
इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमव रुन्देऽर्धेन्द्राणि
जुहोति देवता एवाव रुन्दे यत्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति
तस्मादिन्द्रो देवतानाम्भूयिष्ठभाक्तं इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मि
यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः॥३९॥

वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवाव रुन्देऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपं
रूपेणैव यज्ञमव रुन्देऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह
स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य
रूपं रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे ऋक् मे सामं च म
इत्याह॥४०॥

ए॒तद्वै छ॒न्द॑सा॒ रूपं॑ रूपेणै॒व छ॒न्दा॒स्य॒व॑ रु॒न्द्धे
 गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑है॒तद्वै प॑शूना॒ रूपं॑ रूपेणै॒व
 प॒शून्व॑ रु॒न्द्धे क॒ल्पा॑ञ्जु॒होत्य॑क्लृ॒प्तस्य॑ क्लृ॒प्त्यै यु॒ग्मद॑यु॒जे जु॑होति
 मि॒थुन॒त्वायो॑त्तराव॑ती भवतो॒ऽभि॒क्रा॑न्त्या॒ एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑
 म॒ इत्या॑ह दे॒वछ॒न्द॒सं वा॑ ए॒का च॑ ति॒स्रश्च॑॥४१॥

म॒नुष्य॑छ॒न्द॒सं च॑त॒स्रश्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्द॒सं चै॒व
 म॒नुष्य॑छ॒न्द॒सं चा॒व॑ रु॒न्द्ध आ॒ त्रय॑स्त्रिंश॒तो जु॑होति
 त्रय॑स्त्रिंश॒द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्द्ध आ॒ष्टाच॑त्वारिंश॒तो
 जु॑होत्य॒ष्टाच॑त्वारिंश॒दक्ष॑रा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑
 जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्व॑ रु॒न्द्धे वा॒जश्च॑ प्रस॒वश्चेति॑ द्वा॒दशं॑
 जु॑होति॒ द्वा॒दश॑ मा॒साः सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑र ए॒व प्र॑ति
 तिष्ठति॥४२॥

वि वै य॒ज्ञः सा॒मं च॑ म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चै॒कात्र॑प॒ञ्चाश॑च॥८॥ [८]

अ॒ग्नि॒र्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यमिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुवन्नुप॑
 न॒ आ॒ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सो॒ऽब्र॒वीद्वरं॑ वृ॒णै म॒ह्यमे॒व
 वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुहव॒न्निति॑ तस्मा॑द॒ग्नये॑ वाजप्रस॒वीयं॑ जुह॒ति
 यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑

अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः
सप्त॥४३॥

आरण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्य
औदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जेवास्मा
ऊर्जमन्नमव रुद्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्य
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं
यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि॥४४॥

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिम्प दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै
प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुद्धे
षड्भिर्जुहोति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य
पत इति रथमुखे पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव
दिशः॥४५॥

अभि जयत्यग्निचितं ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि
पवते वातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते
त्रीणि जुहोति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो
वातमव रुद्धे समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहेतद्वै वातस्य

रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना जुहोति न
ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥ ४६ ॥

ओषधयः सप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च ॥ ९ ॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय
मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि
शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं स एनं युक्तः सुवर्गं
लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तोऽस्याग्निः
प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति
त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त
आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः
प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान्
वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते
यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या
एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ ॥ ४८ ॥

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै प्र वा

एषोऽस्माल्लोकाच्चवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक
 आहुतिरव कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति
 स्रवति वै सा तां स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परां भवति यज्ञं
 यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै
 प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति॥४९॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा
 गायत्री गायत्रेणैवेन छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन
 यद्वादश जागतेन छन्दोभिरेवेन चिनुते नपात्को वै
 नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वाम्पुनश्चितिं चिनुत आ
 तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेय एवम्पुनश्चितिर्यो-
 ऽग्न्याधेयेन न॥५०॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नध्नोति
 स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
 खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रः
 सुप्तम्बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा
 वसीयाः सम्भागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत
 तेन नार्धोऽस एताम्पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तथा वै स

आध्रोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्धौ॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्राधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥10॥—————[१०]

छन्दाश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि
पशुमानेव भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै
वयं साम्पतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति कङ्कचितं
चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके स्यामिति
शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके भवत्यलज्जचितं चिन्वीत चतुःसीतं
प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं
चिन्वीत भ्रातृव्यवान्॥५२॥

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतः प्रउगं चिन्वीत यः कामयेत
प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव
जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान्नथचक्रचितं
चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः
प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे वा अन्नम्भियते
सयोन्येवान्नमव रुद्धे समूहं चिन्वीत पशुकामः पशुमानेव
भवति॥५३॥

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं

चिन्वीत॑ यः का॒मये॑त पि॒तृलो॒क ऋ॒ध्रुया॒मिति॑ पि॒तृलो॒क
 ए॒वधो॑ति वि॒श्वामि॑त्रज॒मद॒ग्नी वसि॑ष्ठेनास्पर्धेता॒५ स
 ए॒ता ज॒मद॑ग्निर्वि॒हव्या॑ अप॒श्यत्ता उपा॑धत्ता ताभि॒र्वै स
 वसि॑ष्ठस्येन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मवृ॒ङ्क्त यद्वि॑हव्या॑ उप॒दधा॑तीन्द्रि॒यमे॒व
 ताभि॑र्वी॒र्यं यज॑मानो भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒ङ्क्ते होतु॑र्धि॒ष्णिय॒ उप॑
 दधा॑ति यज॒माना॑य॒तनं॒ वै॥५४॥

होता॒ स्व ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑न इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मव॑ रुन्दे
 द्वा॒दशो॑प॒ दधा॑ति द्वा॒दशा॑क्षरा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑
 जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ऽष्टाव॑ष्टाव॒न्येषु॑ धि॒ष्णिये॒षूप॑
 दधा॑त्य॒ष्टाश॑फाः प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ षण्मा॑र्जा॒लीये॒
 षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तवः॑ खलु॒ वै दे॒वाः पि॒तरं॑ ऋ॒तूने॒व
 दे॒वान्पि॒तृन्प्री॑णाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

पव॑स्व॒ वाज॑सातय॒ इत्य॑नु॒ष्टुक्प्र॑तिप॒द्भव॑ति ति॒स्रो-
 ऽनु॒ष्टुभ॒श्चत॑स्रो गाय॒त्रियो॒ यत्ति॑स्रो॒ऽनु॒ष्टुभ॒स्तस्मा॑दः
 श्व॑स्त्रि॒भिस्ति॑ष्ठ॑ स्तिष्ठति॒ यच्च॑त॑स्रो गाय॒त्रिय॑स्तस्मा॒त्सर्वा॑श्च॒तुर॑
 प॒दः प्र॑ति॒दध॑त्पला॒यते॒ पर॒मा वा ए॒षा छन्द॑सां

यदनुष्टुप्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानाम्परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां
परमोऽश्वः पशूनाम्परमेणैवैनम्परमतां गमयत्येकविंशमहर्भवति

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे
लोका असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-
ऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति शक्रयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दो-
ऽन्येन्ये वा एते पशव आलभ्यन्त उतेव ग्राम्या
उतेवारण्या यच्छक्रयः पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय
पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवति रश्मिना वा अश्वः ॥५७॥

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं
गन्तोर्त्यार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै
संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्युत्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः
कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति
यत्संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या
अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्याप्त्यै
सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्रोति सर्वं जयति ॥५८॥

यदेकैः प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्न आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्न उदधे
 समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुरलजः सुपर्ण आग्नेयोऽश्वो-
 ऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विंशतिः॥24॥ यदेकैः स पार्ष्णीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां
 नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विषष्टिः॥62॥ यदेकैः नैकशितिपात्वेत्वंः॥ [१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेकैः सः स्थापयति यज्ञस्य संतत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते
 देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः
 कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न
 देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वन्ते तूपरमा लभते
 तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः॥१॥

वाति तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति
 यन्न नियुत्वन्ते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति
 यजमानस्यानुन्मादाय वायुमती श्वेतवती याज्यानुवाक्ये
 भवतः सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याघारमा
 घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय

सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
यच्छ्रुणस्तत् ॥ २ ॥

पुरुषाणां रूपम् यत्तूपुरस्तदश्वाणां यदन्यतोदन्तद्गवां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै
पशूनाम्प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः
पशव उप तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३)
इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः ॥ ३ ॥

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोनैति यत्प्राजापत्यः
पुरोडाशो भवति तेन प्राजापतेनैति यद्वादशकपालस्तेन
वैश्वानरात्रैत्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्षिष्यमाणो-
ऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चा रभते-
ऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाग्रावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपति देवताः ॥ ४ ॥

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽव रुद्धे पुरोडाशेन वै देवा
अमुष्मिल्लोक आर्धुवं चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिल्लोक
ऋध्रुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोकं ऋध्नोति
यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धौ

यः का॒मये॑ता॒स्मिल्लौ॑क ऋ॒ध्रुया॒मिति॑ स च॒रुं कु॑र्वीता॒ग्नेर्घृतं॑
वि॒ष्णो॑स्तण्डु॒लास्तस्मा॑त्॥ ५॥

च॒रुः का॒र्योऽस्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्रो॒त्यादि॒त्यो भ॑वती॒यं
वा अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑त्यथो अ॒स्यामे॒वाधि॑
य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै सं॑वत्स॒रमुख्य॑मभृ॒त्वाग्निं॑ चि॒नुते॒
यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व तदा॑र्ति॒माच्छे॑द्वै॒श्वान॒रं
द्वा॒दश॑कपालम् पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेत्सं॒वत्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो
यथा॑ सं॒वत्स॒रमा॒त्वा॥ ६॥

का॒ल आ॑गते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॑वत्स॒रमा॒त्वा का॒ल
आ॑गतेऽग्निं चि॒नुते॒ ना॒र्ति॒माच्छे॑त्येषा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
त॒नूर्य॑द्वै॒श्वान॒रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव॒ रुन्दे॒ त्री॒ण्ये॒तानि॑
ह॒वीः॑षि॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑ः
रोहा॑य॥ ७॥

य॒द्वि॒यङ्गा॒युर्य॑च्छ्रुणस्तद्वा॒योर्निर्व॑पति॒ दे॒वता॑स्तस्मा॑दा॒त्वाष्टा॑त्रि॒ंशच्च॑॥ १॥ ————— [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॑णानु प्रावि॑श॒त्ताभ्यः॑ पुनः
सम्भ॑वितुं नाश॑क्रो॒त्सोऽब्र॑वीदृ॒ध्रव॑दि॒त्स यो मे॒तः पुनः॑
सं॒चि॒नव॑दिति॒ तं दे॒वाः सम॑चि॒न्वन्त॑तो॒ वै त आ॑र्ध्रुवन्

यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत
ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्गन्निवान्॥८॥

असानीति वा अग्निस्र्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निस्र्चीयते
विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा
अग्निस्र्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः
पशुमानसानीति वा अग्निः॥९॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः
सप्त मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निस्र्चीयते त्रयः
प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यञ्च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक
उप जीवन्ति प्रजापतिरग्निमचिकीषत तम्पृथिव्यब्रवीन्न
मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि
धविष्ये॥१०॥

स पापीयान्भविष्यसीति सौऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानंतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि
मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा

सीद॥११॥

इती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोप॑ धृ॒त्तेऽन॑तिदाहाय प्र॒जाप॑तिरकामयत्
प्र जा॑ये॒येति॑ स ए॒तमु॒ख्यम॑पश्यत्त॒ः संव॑त्स॒रम॑बिभ॒स्ततो॑
वै स प्राजा॑यत॒ तस्मा॑त्संव॒त्सर॑म्भा॒र्यः प्रैव॑ जा॑यते॒ तं
वस॑वोऽब्रुव॒न्प्र त्वम॑जनिष्ठा व॒यम्प्र जा॑यामहा इति॒ तं
वसु॑भ्यः प्राय॑च्छत्तं त्री॒ण्यह्ना॑न्यबिभरु॒स्तेन॑॥१२॥

त्रीणि॑ च श॒तान्य॑सृजन्त॒ त्रय॑स्त्रि॒ःशतं॑ च॒ तस्मा॑त्त्र्य॒हम्भा॑र्यः
प्रैव जा॑यते॒ तान्नु॒द्रा अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिद्वं व॒यम्प्र जा॑यामहा
इति॒ त॒ रु॒द्रेभ्यः॑ प्राय॑च्छन्त॒ षड॑ह्ना॒न्यबिभरु॒स्तेन॑ त्रीणि॑
च श॒तान्य॑सृजन्त॒ त्रय॑स्त्रि॒ःशतं॑ च॒ तस्मा॑त्षड॒हम्भा॑र्यः प्रैव
जा॑यते॒ ताना॑दि॒त्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिद्वं व॒यम्॥१३॥

प्र जा॑यामहा इति॒ तमा॑दि॒त्येभ्यः॑ प्राय॑च्छन्तं
द्वाद॒शाह्ना॑न्यबिभरु॒स्तेन॑ त्रीणि॑ च श॒तान्य॑सृजन्त॒
त्रय॑स्त्रि॒ःशतं॑ च॒ तस्मा॑द्द्वाद॒शाह॑म्भा॒र्यः प्रैव॑ जा॑यते
तेनै॒व ते स॒हस्र॑म॒सृजन्तो॒खा॒ संह॑स्रत॒मीं य ए॒वमु॒ख्यः
सा॒हस्रं॑ वेद् प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्नोति॥१४॥

अ॒ग्नि॒वान्य॑शु॒मान॑सानीति॒ वा अ॒ग्नि॒र्धवि॑ष्ये मृ॒शेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धृ॒वा

सीद तेन तानादित्या अब्रुवन्म यूयमंजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतर्हि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुर्ग्रे
युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमां इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने॥१५॥

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमां इत्याहैष
वा अग्रेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो
वदन्ति न्यङ्कुःप्रिश्चैतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां
वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्यंश्च चिनुयात्पृष्टित
एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितुं शक्नुयादसुवर्ग्यो-
ऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति
नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति
चक्षुरेवास्मिन्नति दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या
जुहोति समानं हि चक्षुः समृद्धौ देवासुराः संयन्ता आसन्ते
वामं वसु सं न्यदधत् तद्देवा वामभृतावृजत् तद्वामभृता

वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव तथा वसु यजमानो
 भ्रातृव्यस्य वृद्धे हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै हिरण्यं
 ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृद्धे द्वियजुर्भवति
 प्रतिष्ठित्यै॥१७॥

युञ्जानेष्वग्ने प्राचीनमुत्तानं वामभृतश्चतुर्विंशतिश्च॥३॥ [३]

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायन्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयम्परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोप
 धत्ते यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्यां प्रति तिष्ठति तत्प्र
 जायते ता ओषधयः॥१८॥

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
 ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
 उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरैताः
 स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्या
 रेत एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न
 कम्॥१९॥

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्ब्रतं

यो वा अपशीर्षाणमुग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति
यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं
जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः
समुद्रस्य वयुनस्य पत्मञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः
हविरिति स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति॥२०॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते
सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष
लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य
तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायाभि मृशेचित्तिमचित्तिं चिनवद्वि
विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्राये च नः स्वपत्याय
देव दिति च रास्वादिति मुरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते
प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥२१॥

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥४॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु
तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स
नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता
एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यः

पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप दधात्येताभ्य एव
देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति
किं तत् उच्छिष्टं षतीति यद्धिरण्येष्टका उपदधात्यमृतं
वै हिरण्यममृतं नैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति
नैनान् हिनस्ति प्राणो वै प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो
द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमाः स्वयमातृणामुपधाय
प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात्॥२३॥

द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयां
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति
स्वयमातृणा उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः
खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः
स्वयमातृणा उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु॥२४॥

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगासन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृणा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत तेन सर्वतश्चक्षुषा
सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृणा दिक्षूपदधाति

सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥२५॥

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥५॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं
दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा
अह्नां रूपाणि॥२६॥

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नां रूपाणि रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टंका अयातयाम्नी
लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी
च हि देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती
भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुं चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा
प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनुं चरति ता अस्य
सूददोहसः॥२७॥

इत्याह तस्मात्पुरुषिपुरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति
पृश्नय इत्याहान्नं वै पृश्नयमेवाव रुन्देऽर्को वा अग्निरर्को-
ऽन्नमन्नमेवाव रुन्दे जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने

दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोति यो वा
 इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
 सीदेत्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठति॥ २८॥

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥ ६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
 यदग्नावेकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणैव सुवर्गालोका-
 दन्तर्दध्याद्यत्र मिनुयात्स्वरुभिः पशून्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति
 नैनं वज्रेण सुवर्गालोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः
 पशून्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येण ध्रियते यो-
 ऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥ २९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्युध्यते
 रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची
 तिरश्च्यनूची ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुते-
 ऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव
 नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्तै रुद्र
 पुरः॥ ३०॥

धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र संवत्स॒रेण॑
 नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑
 ते रुद्र परिवत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्र प॒श्चाद्धनुस्तद्वातो॒
 अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदावत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
 रुद्रोत्तराद्धनुस्तत्॥ ३१॥

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदुवत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒
 यत्ते॑ रुद्रोपरि॒ धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र
 वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ रुद्रो॒ वा ए॒ष यदग्निः॑ स यथा॑
 व्याघ्रः॑ क्रुद्धस्तिष्ठत्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॒ संचि॑तमे॒तैरुप॑ तिष्ठते
 नम॑स्कारैरे॒वैन॑ शमयति॒ येऽग्नयः॑॥ ३२॥

पु॒री॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॒ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र
 णो॑ जी॒वात॑वे सुव। आपं॑ त्वाग्ने॒ मन॑सापं॑ त्वाग्ने॒ तप॑सापं॑
 त्वाग्ने॒ दी॒क्षयापं॑ त्वाग्ने॒ उप॑सद्भिरापं॑ त्वाग्ने॒ सु॒त्ययापं॑ त्वाग्ने॒
 दक्षि॑णाभिरापं॑ त्वाग्ने॒ऽवभृ॑थेनापं॑ त्वाग्ने॒ व॒शयापं॑ त्वाग्ने॒
 स्वगा॑का॒रेणे॒त्याहै॑षा वा अ॒ग्नेरा॑सि॒स्तयै॑वैन॒माप्रो॑ति॥ ३३॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ ७॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति

बृहद्रथन्तराभ्यां पक्षावोजं एवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियेन
 पुच्छंमृतुष्वेव प्रति तिष्ठति पृष्ठैरुपं तिष्ठते तेजो वै
 पृष्ठानि तेजं एवास्मिन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सो-
 ऽस्मात्सृष्टः पराङ्मत्तं वारवन्तीयेनावारयत तद्वारवन्तीयस्य
 वारवन्तीयत्वः श्यैतेन श्येती अंकुरुत तच्छ्यैतस्य
 श्यैतत्वम्॥ ३४॥

यद्वारवन्तीयेनोपतिष्ठते वारयत एवैनः श्यैतेन श्येती
 कुरुते प्रजापतेरहृदयेनापिपक्षम्प्रत्युपं तिष्ठते प्रेमाणमेवास्य
 गच्छति प्राच्यां त्वा दिशा सादयामि गायत्रेण छन्दसाग्निना
 देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उपं दधामि दक्षिणया त्वा दिशा
 सादयामि त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रेण देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं
 दधामि प्रतीच्यां त्वा दिशा सादयामि॥ ३५॥

जागतेन छन्दसा सवित्रा देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः
 पुच्छमुपं दधाम्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यानुष्टुभेन
 छन्दसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं
 दधाम्यूर्ध्वयां त्वा दिशा सादयामि पाङ्केन छन्दसा
 बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुपं दधामि यो वा
 अपात्मानमग्निं चिनुतेऽपात्मानमुष्मिल्लोके भवति यः सात्मानं

चिनुते सात्मा॒मुष्मि॒ल्लो॒के भ॑वत्या॒त्मेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒ष वा
अ॒ग्नेरा॒त्मा सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं चि॑नुते सात्मा॒मुष्मि॒ल्लो॒के भ॑वति
य ए॒वं वेद॑॥ ३६॥

श्यैतत्त्वं प्रतीच्यां त्वा दिशा सांदयामि यः सात्मानश्चिनुते द्वाविंशतिश्च॥८॥—[८]

अ॒ग्न उद॑धे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते
नम॒स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्माग्रे॑ दु॒ध्र ग॒ह्य कि॑श्शिल
व॒न्य॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते नम॒स्तस्या॑स्त॒
उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्म प॒ञ्च वा ए॒तेऽग्न॑यो यच्चि॒तं य उ॒द्धिरे॒व
नाम॑ प्रथ॒मो दु॒ध्रः॥ ३७॥

द्वि॒तीयो ग॒ह्यस्तृ॑तीयः कि॑श्शिलश्च॒तुर्थो व॒न्यः प॒ञ्चम॑स्तेभ्यो
यदाहु॑तीर्न जुहु॒यादध्व॑र्युं च॒ यज॑मानं च॒ प्र द॑हेयुर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भा॒ग॒धेये॑नै॒वैन॑च्छमयति॒ नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न
यज॑मानो वाङ्म॑ आ॒सन्न॒सोः प्रा॒णोऽक्ष्यो॑श्चक्षुः॒ कर्ण॑योः
श्रोत्र॑म्बाहुवोर्बल॑मू॒रुवोरो॒जोऽरि॑ष्टा॒ विश्वा॒न्यङ्ग॑ानि त॒नूः॥ ३८॥

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मा॑ हि॒ंसी॒रप॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ योऽग्निं चि॑न्वन्न॒धिक्रा॑मन्ति॒ वाङ्म॑
आ॒सन्न॒सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्धत्ते॒ यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो

अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय
नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः॥३९॥

अन्ये शतरुद्रीयं हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा
चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्वागधेयेनैवैनं शमयति
तस्य त्वै शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति
वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः
पितृभिर्दक्षिणतः पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु
द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु॥४०॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्ठाच्च पान्तु न
वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनं
प्रोक्षति यथ्संचितमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन
प्रोक्षितः॥४१॥

दुधस्तनूरहविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च॥९॥ [९]

समीची नामासि प्राची दिक्तस्यांस्तेऽग्निरधिपतिरसितो
रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते
यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि
दक्षिणा दिक्तस्यांस्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि

प्रतीची दित्तस्यांस्ते ॥ ४२ ॥

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची
 दित्तस्यांस्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपती नामासि
 बृहती दित्तस्यांस्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी
 नामासीयं दित्तस्यांस्ते यमोऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता
 यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं
 द्विष्मो यश्च ॥ ४३ ॥

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं
 चित् रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं
 च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति
 नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः
 पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम ॥ ४४ ॥

स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरौ वज्रिणो
 नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो
 नाम स्थ तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो
 नाम स्थ तेषां व उपरि गृहा वर्षं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या
 नाम स्थ पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः ॥ ४५ ॥

अन्नं व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नो
मृडयत ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो
वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयाऽन्ग्रीणाति
दध्ना मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाऽन्ग्रीणात्यथो
खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुताद् इति॥४६॥

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनाऽन्ग्रीणातीमः
स्तनमूर्जस्वन्तं धयापाम्प्रप्यातमग्ने सरिरस्य मध्ये।
उथ्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्व समुद्रियः सदन्मा विशस्व। यो
वा अग्निम्प्रयुज्य न विमुञ्चति यथाश्वो युक्तोऽविमुच्यमानः
क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः परा भवति तम्पराभवन्तं
यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा लूक्षः॥४७॥

भवतीमः स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाः
स्रुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि
दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायः ह वै वाजी
सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स
एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति॥४८॥

प्रतीची दित्तस्यास्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लृक्षो
वसीयान्भवति॥10॥ [१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञे
ऋष्यं ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय
मर्कटः क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलंगोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः
कुलुङ्गः सिन्धोः शिंशुमारो हिमवतो हस्ती॥४९॥

इन्द्रायाष्टाविंशतिः॥11॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्ष्णो वृषदंशस्ते धातुः
सरस्वत्यै शारिः श्येता पुरुषवाक्सरस्वते शुकः श्येतः
पुरुषवागारण्योऽजो नकुलः शका ते पौष्णा वाचे
क्रौञ्चः॥५०॥

मयुस्त्रयोविंशतिः॥12॥ [१२]

अपां नत्रे जषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य
वाचे पैङ्गराजो भगाय कुषीतक आती वाहसो दर्विदा ते
वायव्या दिग्भ्यश्चक्रवाकः॥५१॥

अपामेकान्नविंशतिः॥13॥ [१३]

बलायाजगुर आखुः सृज्या शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवे-

ऽसितो मन्यवे^१ स्वजः कुम्भीनसः पुष्करसादो लोहिताहिस्ते
त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः॥५२॥

[१४]

पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालंका दारवाघाटस्ते
वनस्पतीनामेण्यहे कृष्णो रात्रियै पिकः क्ष्विङ्का नीलशीर्ष्णी
तैर्ऽर्यम्णे धातुः कत्कटः॥५३॥

[१५]

सौरी बलाकश्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां
कपिञ्जलो रुद्राणां तित्तिरी रोहितकुण्डुणाचीं गोलत्तिका ता
अप्सरसामरण्याय सृमरः॥५४॥

[१६]

पृषतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कुः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापो-
ऽर्धमासानाम्मासां कश्यपः कयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते
सिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः॥५॥

[१७]

शका भौमी पात्रः कशो मान्थीलवस्ते पितृणामृतूनां

जहं॑का सं॒वत्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः
कृ॒क॒वाकुः॑ सा॒वि॒त्रः॥५६॥

बला॑य पुरुष॒मृगः॑ सौ॒री पृ॑ष॒तः श॒काष्टा॑द॒शाष्टा॑द॒श॥14-18॥ [१८]

रुरू॑ रौ॒द्रः कृ॑क॒ला॒सः श॒कु॒निः पि॒प्प॒का ते श॑र॒व्या॒यै हरि॑णो
मा॒रु॒तो ब्र॑ह्म॒णे शा॒र्ग॒स्तर॑क्षुः कृ॒ष्णः श्वा च॑तु॒रक्षो॑ ग॒र्द॒भस्त॑
इ॒तर॑ज॒नाना॑म॒ग्नये॒ धू॒ङ्गा॥५७॥

रु॒र्वि॒श॒तिः॥19॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः प्ल॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॒र्शा गृ॑ध्रः शि॒ति॒क॒क्षी वा॑र्ध्रा॒णस॑स्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या श्वा॑वित्॥५८॥

[२०]

सु॒प॒र्णः पा॑र्जन्यो ह॒सो वृ॒को वृ॒षद॒शस्त॑ ऐ॒न्द्रा
अ॒पामु॑द्रो॑ऽर्य॒म्णे लो॑पा॒शः सि॒हो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते॑ म॒हेन्द्रा॑य॒
का॒मा॒य पर॑स्वान्॥५९॥

अ॒ल॒जः सु॒पर्णो॑ऽष्टाद॒शाष्टा॑द॒श॥21॥ [२१]

आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णा॒ग्नी॒वः सा॒रस्व॑ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः
श्या॒मः शि॑ति॒पृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शि॒ल्पो वै॑श्वदे॒व ऐ॒न्द्रोऽरु॑णो

मारुतः कल्माषं ऐन्द्राग्रः संहितोऽधोरांमः सावित्रो वारुणः
पेत्वः ॥ ६० ॥

आग्नेयो द्वाविंशतिः ॥ २२ ॥

अश्वस्तूपरो गौमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ
त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ शितिपृष्ठौ बारहस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः
सौर्यो बलक्षः पेत्वः ॥ ६१ ॥

अश्वष्णोऽंशः ॥ २३ ॥

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनुद्धानुधोरांमौ सावित्रौ पौष्णौ
रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माषं
आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण
एकशितिपात्पेत्वः ॥ ६२ ॥

अग्नयोऽनीकवते द्वाविंशतिः ॥ २४ ॥

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सज्जः सं वत्सरं प्रजापतिः स क्षुरपविर्ग्रेवै दीक्षयां
सुवर्गाय तं यन्न स्यूते प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहुरुन्नतः कर्णाः शृण्ठा
इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः ॥ २३ ॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो

यत्कर्नीयाः सन्निवृद्धाग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत् ॥ २४ ॥ हिरण्यवर्णा निर्वक्षसः ॥ २५ ॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो
यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः
स्योना भवन्तु। यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न
आपः शः स्योना भवन्तु। यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं
या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीम्पयंसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा
चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वा
अग्नीं रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त।
यद्दः सम्प्रयतीरहावनदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ
ता वो नामानि सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं
सुमवल्गता॥२॥

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन।
अपकामः स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो
वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम वो हितम्। एको देवो

अप्यतिष्ठत्स्यन्दमाना यथावशम्। उदानिषुर्महीरिति
तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं आसुरग्रीषोमौ
बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम्॥३॥

अरुंगम आ मां प्राणेन सह वर्चसा गन्। आदित्यश्याम्युत
वां शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो
अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा
मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः
शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्या सम्भवं ब्रह्मवर्चसमसि
ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥४॥

उन्दन्ति समवल्गात मधुपृचाम्मातरो द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य
यश्चाग्निचित आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपो-
ऽग्नेर्यस्तादुपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य

भ्रातृव्यो भवत्यमृतम्॥५॥

वा आपस्तस्मादद्भिरवतान्तमभि षिञ्चन्ति नार्तिमाच्छति
सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्नं वा
आपः पशव आपोऽन्नम्पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता
उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः
संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै॥६॥

अन्नमव रुद्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
सयोन्येवान्नमव रुद्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न
छिद्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च
कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजया
पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ॥७॥

चैना एवं वेद शुग्वा अग्निः सोऽध्वर्यु यजमानं
प्रजाः शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति
नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता
उपधीयन्तेऽपां वा एतानि हृदयानि यदेता आपो यदेता
अप उपदधाति दिव्याभिरेवैनाः स९ सृजति वर्षुकः
पर्जन्यः॥८॥

भ॒व॒ति॒ यो॒ वा॒ ए॒ता॒सा॒मा॒य॒त॒नं॒ क्लृ॒प्तिं॒ वेदा॒य॒त॒न॒वा॒न्भ॒व॒ति॒
क॒ल्प॒ते॒ऽस्मा॒ अनु॒सी॒त॒मु॒पं॒ दधा॒त्ये॒त॒द्वा॒ आ॒सा॒मा॒य॒त॒न॒मे॒षा॒
क्लृ॒प्ति॒र्य॒ एवं॒ वेदा॒य॒त॒न॒वा॒न्भ॒व॒ति॒ क॒ल्प॒ते॒ऽस्मै॒ द्व॒न्द्व॒म॒न्या॒ उपं॒
दधा॒ति॒ च॒त॒स्रो॒ मध्ये॒ धृ॒त्या॒ अ॒न्नं॒ वा॒ इष्ट॑का ए॒तत्ख॒लु॒ वै
सा॒क्षाद॒न्नं॒ य॒देष॒ च॒रु॒र्य॒दे॒तं॒ च॒रु॒मु॒प॒दधा॑ति सा॒क्षात्॥१॥

ए॒वा॒स्मा॒ अ॒न्न॒म॒वं॒ रु॒द्धे॒ मध्य॑त॒ उपं॒ दधा॑ति मध्य॒त॒ ए॒वा॒स्मा॒
अ॒न्नं॒ दधा॑ति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तो॒ऽन्न॑म॒द्य॒ते॒ बा॒र्ह॒स्प॒त्यो॒ भ॒व॒ति॒ ब्र॒ह्म॒
वै दे॒वा॒ना॒म्बृ॒ह॒स्प॒ति॒र्ब्र॒ह्म॑णै॒वा॒स्मा॒ अ॒न्न॒म॒वं॒ रु॒द्धे॒ ब्र॒ह्म॑व॒र्च॒स॒म॒सि॒
ब्र॒ह्म॑व॒र्च॒सा॒य॒ त्वे॒त्या॒ह॒ ते॒ज॒स्वी॒ ब्र॒ह्म॑व॒र्च॒सी॒ भ॒व॒ति॒ य॒स्यै॒ष
उ॒प॒धी॒य॒ते॒ य॒ उ॒ चैन॑मे॒वं॒ वेद॑॥१०॥

अ॒मृत॑म॒स्मै॒ जा॒य॒ते॒ य॒स्यै॒ता॒ उ॒प॒धी॒य॒न्ते॒ य॒ उ॒ पु॒र्जन्यं॒ उ॒प॒दधा॑ति

सा॒क्षात्स॒प्त॒च॒त्वारि॒॑श॒च्च॑॥२॥ [२]

भू॒ते॒ष्ट॒का॒ उपं॒ दधा॑त्य॒त्रा॑न् वै मृ॒त्यु॒र्जा॒य॒ते॒ यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्यु॒र्जा॒य॒ते॒ तत॑ ए॒वैन॒म॒वं॒ य॒ज॒ते॒ तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒त्सर्व॑मा॒यु॒रे॒ति॒
सर्वे॒ ह्य॑स्य मृ॒त्य॒वो॒ऽवे॑ष्टा॒स्तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒न्ना॒भि॒च॑रि॒त॒वै
प्र॒त्य॒गे॒न॒म॒भि॒चा॒रः॒ स्तृ॑णु॒ते॒ सू॒य॒ते॒ वा॒ ए॒ष॒ यो॑ऽग्निं चि॒नु॒ते॒
दे॒व॒सु॒वा॒मे॒ता॒नि॒ ह॒वी॑ः॒षि॑ भ॒व॒न्त्ये॒ता॒व॑न्तो॒ वै दे॒वा॒ना॑ः

स॒वास्त ए॒व॥११॥

अ॒स्मै स॒वान्प्र यच्छ॑न्ति॒ त ए॒नं सु॒वन्ते स॒वो-
ऽग्निर्व॑रुणस॒वो रा॑ज॒सूयं ब्र॒ह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः
प्र॑स॒व इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूत ए॒वैनं॑ ब्र॒ह्मणा॑ दे॒वता॑भि॒रभि
षि॑ञ्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒भि षि॑ञ्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒वरु॑द्धौ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च
षि॑ञ्चति पु॒रस्ता॑द्धि प्र॒तीची॑न॒मन्न॑म॒द्यते॑ शी॒र्षतो॑ऽभि षि॑ञ्चति
शी॒र्षतो॑ ह्यन्न॑म॒द्यत् आ॑ मु॒खाद॑न्वव॒स्राव॑यति॥१२॥

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॑ सा॒म्राज्ये॑ना॒भि
षि॑ञ्चा॒मीत्या॑हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्तेनै॒वैन॑म॒भि षि॑ञ्चति
बृ॒ह॒स्पते॑स्त्वा सा॒म्राज्ये॑ना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह ब्र॒ह्म
वै दे॒वाना॑म्बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्र॒ह्मणै॒वैन॑म॒भि षि॑ञ्च॒तीन्द्र॑स्य त्वा
सा॒म्राज्ये॑ना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नु॒परि॑ष्टाद॒धात्ये॒तत्॥१३॥

वै रा॑ज॒सूय॑स्य रू॒पं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒त उ॒भावे॒व
लो॒काव॑भि ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑नेजा॒नस्य॑ यश्चा॒ग्निचि॑त्
इन्द्र॑स्य सुषु॒वाण॑स्य॒ दश॑धेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्परा॑प॒तत्तद्दे॒वाः
सौ॒त्राम॑ण्या॒ सम॑भरन्सूय॑ते वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नु॒तेऽग्निं चि॑त्वा
सौ॒त्राम॑ण्या॒ यजे॑तेन्द्रि॒यमे॒व वी॒र्यं॑ सम्भृ॒त्यात्म॑न्य॒त्ते॥१४॥

त एवान्ववस्त्रायत्येतदृष्टाचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

स॒जूर॒ब्दोऽया॑वभिः स॒जूर॒षा अरु॑णीभिः स॒जूः सूर्य॑
एत॑शेन स॒जोषा॑व॒श्विना॑ द॒सो॑भिः स॒जूर॒ग्निर्वै॑श्वान॒र
इडा॑भिर्घृतेन॒ स्वाहा॑ संव॒त्सरो॑ वा अब्दो॒ मासा॑ अया॑वा
उ॒षा अरु॑णी सूर्य॑ एत॑श इ॒मे अ॒श्विना॑ संव॒त्सरो॑ऽग्निर्वै॑श्वान॒रः
प॒शव॑ इडा॑ प॒शवो॑ घृ॒तः संव॒त्स॒रम्प॒शवो॑ऽनु प्र जा॑यन्ते
संव॒त्स॒रेणै॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयति दर्भस्त॒म्बे जु॑होति
यत्॥१५॥

वा अ॒स्या अ॒मृतं॑ यद्वीर्यं॑ तद्दर्भास्तस्मि॑ञ्जुहोति॒ प्रैव
जा॑यतेऽन्ना॒दो भ॑वति॒ यस्यै॒वं जु॑ह॒त्येता॑ वै दे॒वता॑
अ॒ग्नेः पुर॑स्ताद्वा॒गास्ता॑ ए॒व प्री॑णात्यथो॒ चक्षु॑रे॒वाग्नेः
पुर॑स्तात्प्रति॑ दधात्यन॒न्धो भ॑वति॒ य ए॒वं वेदा॑पो॒ वा
इ॒दम॑ग्रे॒ सलि॑लमा॒सीत्स॑ प्र॒जाप॑तिः पुष्कर॒पर्णे वातो॑
भूतो॑ऽलेलाय॒त्सः॥१६॥

प्र॒ति॒ष्ठां नावि॑न्दत स ए॒तद॒पां कु॑लाय॒मप॑श्यत्तस्मि॑न्न॒ग्निम॑चिनुत्
तदि॒यम॑भवत्ततो॒ वै स प्र॑त्य॒तिष्ठ॑द्याम्पु॒रस्ता॑दु॒पाद॑धात्तच्छि॒रो-
ऽभ॑व॒त्सा प्रा॒ची दि॒ग्यां दक्षि॑णत॒ उपा॑दधा॒त्स दक्षि॑णः

प॒क्षोऽभ॒व॒त्सा दक्षि॒णा दि॒ग्याम्प॒श्चादु॒पाद॑धा॒त्तत्पु॒च्छंम॒भ॒व॒त्सा
प्र॒तीची॒ दि॒ग्यामु॑त्तर॒त उ॒पाद॑धात्॥१७॥

स उत्तरः प॒क्षोऽभ॒व॒त्सोदी॑ची॒ दि॒ग्यामु॑परि॒ष्टादु॒पाद॑धा॒त्तत्पृ॒ष्ठमं
दि॒गियं॒ वा अ॒ग्निः प॒ञ्चै॑ष्ट॒कस्त॒स्माद्य॒दस्यां॒ खन॑न्त्य॒भीष्ट॑कां
तृ॒न्दन्त्य॒भि शर्करा॑ः॒ सर्वा॒ वा इ॒यं वयो॑भ्यो॒ नक्तं॑ दृ॒शे दी॑प्यते
तस्मा॑दि॒मां वया॑सि॒ नक्तं॑ ना॒ध्यास॑ते॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं
चि॑नुते प्रत्ये॒व॥१८॥

ति॒ष्ठत्य॒भि दि॒शो ज॑यत्या॒ग्नेयो॒ वै ब्रा॑ह्म॒णस्त॒स्माद्ब्रा॑ह्म॒णाय॒
सर्वा॑सु दि॒क्ष्वर्धु॑कः॒ स्वामे॒व तद्वि॒शम॑न्वे॒त्यपां॒ वा अ॒ग्निः
कु॒लाय॑न्त॒स्मादा॒पोऽग्निः॑ हा॒रुकाः॒ स्वामे॒व तद्यो॑नि॒म्प्र
वि॑शन्ति॥१९॥

यदलेलाय॒त्स उत्तर॒त उ॒पाद॑धादे॒व द्वात्रिं॑शच्च॥४॥ [४]

सं॒व॒त्स॒रमु॒ख्यंभृ॑त्वा द्विती॒ये सं॒व॒त्स॒र आ॑ग्ने॒यमृ॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेदै॒न्द्रमे॒काद॑शकपालं॒ वैश्व॑दे॒वं द्वा॑द॒शक॑पालम्
बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुं वै॑ष्ण॒वं त्रि॑कपालन्तृती॒ये सं॒व॒त्स॒रै-
ऽभि॑जिता॒ यजे॑त॒ यदृ॒ष्टाक॑पालो॒ भव॑त्यृ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्र्याग्ने॑यं
गा॒य॒त्र॒म्प्रातः॑स॒वन॑म् प्रा॒तःस॒वन॑मे॒व तेन॑ दा॒धार गा॒य॒त्रं

छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुगैन्द्रं
त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनं म्माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार
त्रिष्टुभम् ॥ २० ॥

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
यद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरं ऽभिजिता यजते ऽभिजित्यै
यत्संवत्सरमुख्यं म्बिभर्तीममेव ॥ २१ ॥

तेन लोकं स्पृणोति यद्वितीयं संवत्सरं ऽग्निं चिनुते-
ऽन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयं संवत्सरे यजते ऽमुमेव
तेन लोकं स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कक्षीवां औशिजो
वीतहव्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुत्थस्यः प्रजाकामा
अचिन्वत् ततो वै ते सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते
प्रजयां पशुभिस्ताम्मात्रामाप्नोति यां तैऽगच्छन् य एवं
विद्वानेतमग्निं चिनुते ॥ २२ ॥

प्रजापतिरग्निमचिनुत् स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो
 नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
 छन्दस्त्वं ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णीं
 उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं
 चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते
 यदग्निः॥ २३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र
 जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या
 अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्नैर्ऋत्या
 आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुपं दधाति
 गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्॥ २४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गार्थर्वणस्तस्येष्टका
 अस्थान्येतं ह वाव तदृषिर्भ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो
 अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं
 चिनुते सात्मानमुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा
 एतदग्रेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति
 शरीरमेव सःस्कृत्य॥ २५॥

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सङ्स्क्रुते
यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव
सङ्स्क्रुत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति
जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप दधातीयं वा
अग्निर्वैश्वानरस्तस्येषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत
एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव
रुन्दे ॥ २६ ॥

अग्निस्तथ्सङ्स्क्रुत्याग्नेर्दशं च ॥ ६ ॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्रवन्ति स्रो रात्रीर्दीक्षितः
स्यात्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात्
षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
दश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति
द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीक्षितः
स्यात्त्रयोदश ॥ २७ ॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयो-

ऽर्धमासशः संवत्सर आ॑प्यते संवत्सरो वि॒राड्विराज॑माप्रोति
 सप्तद॑श रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वाद॑श मासाः पञ्च॑र्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरो वि॒राड्विराज॑माप्रोति चतु॑र्विंशति॒ः
 रात्री॑र्दीक्षितः स्याच्चतु॑र्विंशति॒र्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो
 वि॒राड्विराज॑माप्रोति त्रि॒ंशत॑ः रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्॥ २८ ॥

त्रि॒ंशद॑क्षरा वि॒राड्विराज॑माप्रोति मासं दीक्षितः स्याद्यो
 मासः स संवत्सरः संवत्सरो वि॒राड्विराज॑माप्रोति
 चतुरो॑ मासो दीक्षितः स्याच्चतुरो॑ वा ए॒तम्मा॒सो
 वस॑वोऽबिभरुस्ते पृथि॑वीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ
 रुद्रास्ते॑ ऽन्तरि॑क्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वाद॑शादित्यास्ते
 दिव॑माजय॒ञ्जग॑तीं छन्दस्ततो॒ वै ते व्या॒वृ॒त॑मगच्छ॒ञ्छ्रेष्ठं॑
 दे॒वाना॑म् तस्माद्द्वाद॑श मासो भृ॒त्वाग्निं चि॑न्वीत् द्वाद॑श
 मासाः संवत्सरः संवत्सरो॑ऽग्निश्चित्य॒स्तस्या॑होरा॒त्राणीष्ट॑का
 आ॒प्तेष्ट॑कमेनं चिनु॑तेऽथो॑ व्या॒वृ॒त॑मेव गच्छति श्रेष्ठं
 समा॒नाना॑म्॥ २९ ॥

स्या॒त्रयो॑दश त्रि॒ंशत॑ः रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वे ते॑ऽष्टाविंशतिश्च॥ ७ ॥ ————— [७]

सुव॑र्गाय वा ए॒ष लो॒काय॑ चीयते यद॒ग्नि॑स्तं

यन्नान्वा॒रोहे॑त्सुव॒र्गालो॒काद्यज॑मानो हीयेत पृथि॒वीमा॒क्रमिषं॑
 प्रा॒णो मा॒ मा हा॑सीदन्तरि॑क्षमा॒क्रमिषं॑ प्र॒जा मा॒ मा
 हा॑सीद्वि॒वमा॒क्रमिष॑ सुव॒रग॒न्मेत्या॑हैष वा अ॒ग्रेर॑न्वा॒रोह॑स्तेनै॒वैनं॑
 म॒न्वा॒रोह॑ति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै यत्प॒क्षस॑म्मितामि॒नुया॑त

कनी॑याँसं यज्ञ॒क्रतु॑मुपे॒यात्पा॑पीयस्यस्या॒त्मनः॑ प्र॒जा
 स्या॒द्वेदि॑सम्मितामि॒नोति॑ ज्या॒याँसमे॒व य॑ज्ञ॒क्रतु॑मुपैति॒
 ना॒स्या॒त्मनः॑ पा॒पीय॑सी प्र॒जा भ॑वति साह॒स्रं चि॑न्वीत प्रथ॒मं
 चि॑न्वा॒नः स॒हस्र॑सम्मि॒तो वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि
 ज॑यति द्विषा॑ह॒स्रं चि॑न्वीत द्वितीयं॑ चिन्वा॒नो द्विषा॑ह॒स्रं वा
 अ॒न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षमे॒वाभि ज॑यति त्रिषा॑ह॒स्रं चि॑न्वीत तृतीयं॑
 चिन्वा॒नः॥ ३१॥

त्रिषा॑ह॒स्रो वा अ॒सौ लो॒कोऽमु॑मे॒व लो॒कम॑भि
 ज॑यति जानुद॒घ्नं चि॑न्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नो गा॑यत्रि॒यैवे॑मं
 लो॒कम॑भ्यारो॑हति नाभिद॒घ्नं चि॑न्वीत द्वितीयं॑ चिन्वा॒नस्त्रि॑ष्टुभै॒वान्त॑
 ग्रीवद॒घ्नं चि॑न्वीत तृतीयं॑ चिन्वा॒नो जग॑त्यै॒वामुं॑
 लो॒कम॑भ्यारो॑हति नाग्निं चि॒त्वा रा॒मामु॑पे॒यादयो॑नौ रे॒तो
 धा॒स्यामी॑ति न द्वितीयं॑ चि॒त्वान्य॑स्य स्त्रि॒यम्॥ ३२॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतंसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य
रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेताः सि
पिता पुत्रः पौत्रः॥३३॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा
इयं तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं
द्वितीया प्राणो वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षम्पश्यन्ति न
प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूमपश्यन्ति
चक्षुर्यजुषेमां च॥३४॥

अमूं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां कृत्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त
इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन
दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः
पदानु तक्षुः सोमो विश्वविन्नेता नैषद्वहस्पतिरुक्थामदानि
शः सिषदित्याहैतद्वा अग्रेरुक्थन्तेनैवैनमनु शः सति॥३५॥

मि॒नु॒यात्तृती॑यं चि॒न्वा॒नस्त्रि॑यं पौ॒त्रंश्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥८॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॒धः सा॒दये॑द्गर्भाः
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॑ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी
सा॑दयति॒ गर्भा॑णां धृ॒त्या अ॒प्रपा॑दा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यं यच्छि॑क्यादु॒खां नि॒रूहे॑द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒र्ह॑ण्या॒थ्यडु॑द्याम५ शि॒क्यंभ॑वति षो॒ढावि॑हितो वै॥३६॥

पु॒रुष॑ आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैन॑म्बि॒मर्ति॑
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्नि॒स्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॑ ताव॑स्य
प्र॒जा उप॑ जी॒वन्ति॑ यदु॒खां चो॒लूख॑लं चो॒पद॑धाति॒ ताभ्या॑मे॒व
यज॑मानोऽमु॒ष्मि॒ल्लौकै॑ऽग्निं दु॒हे संव॑त्स॒रो वा ए॒ष यद॑ग्नि॒स्तस्य॑
त्रे॒धावि॑हि॒ता इ॑ष्ट॒काः प्रा॒जाप॑त्या वै॒ष्णवीः॑॥३७॥

वै॒श्व॒क॒र्म॒णीर॑हो॒रात्रा॑ण्ये॒वास्य॑ प्रा॒जाप॑त्या यदु॒ख्यं॒म्बि॒मर्ति॑
प्रा॒जाप॑त्या ए॒व तदु॑प॒ धत्ते॒ यत्स॑मि॒धं आ॒दधा॑ति वै॒ष्णवा॑
वै वन॑स्पत॒यो वै॒ष्णवी॑रे॒व तदु॑प॒ धत्ते॒ यदि॑ष्ट॒काभि॑र॒ग्निं
चि॒नोती॑यं वै वि॒श्वक॑र्मा वै॒श्वक॑र्म॒णीरे॒व तदु॑प॒ धत्ते॒
तस्मा॑दाहु॒स्त्रिवृ॑द॒ग्निरिति॑ तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व
चि॒न्वीत॑ यद॑स्या॒न्यश्चि॑नु॒याद्य॑त्तं दक्षि॑णाभि॒र्न रा॒धये॑द॒ग्निम॑स्य

वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव
तथ्स्पृणोति॥३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥१॥ [१]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणम्पक्षं वर्षाभिः पुच्छं
शरदोत्तरम्पक्षं हैमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य
तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणम्पक्षम्पशुभिः पुच्छं
विशोत्तरम्पक्षमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत
ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥३९॥

रुद्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्नं रोचत इयं
वाव प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं
द्वितीया वयांसि पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं
यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा
पुरीषं यत्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दक्षिणामात्मानं
प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव सर्वं
स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥४०॥

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो

भवन्ति पाङ्क्तुः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चित्तयो
 भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरो
 वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशाक्षरा
 विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै
 षष्ठी चित्तिर्ऋतवः पुरीषः षड्वित्तयो भवन्ति षट्पुरीषाणि
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
 प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चित्तयः पुरीषं पञ्चदश च॥१०॥

रोहितो धूम्रोहितः कर्कशुरोहितस्ते प्राजापत्या
 बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्रबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते
 पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः
 सौर्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥११॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितो
 बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता
 वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा
 मैत्रिय ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥४३॥

रोहितः पृश्निष्पृश्निश्शतिष्पृश्निश्शतिः॥12॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑ शि॒ति॒बा॒हुः सम॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त
 ऐ॒न्द्रवा॒यवाः शि॑ति॒रन्ध्रोऽन्य॑तः शि॒ति॒रन्ध्रः सम॒न्तशि॑ति॒रन्ध्रस्ते
 मै॒त्रावरु॑णाः शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवा॒लो म॒णिवा॑ल॒स्त
 आ॒श्विना॑स्ति॒स्रः शि॒ल्पा व॒शा वै॒श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्येनीः
 परमे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः श्या॒मल॑लामास्तू॒पराः॥४४॥

॥13॥ [१३]

उ॒न्नत॑ ऋ॒षभो॑ वा॒मन॑स्त ऐ॒न्द्रावरु॑णाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
 शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॒न्द्राबा॑र्हस्प॒त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त
 ऐ॒न्द्रावै॑ष्णवास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॒श्वक॑र्म॒ण्यस्ति॒स्रो धा॒त्रे
 पृ॒षोद॑रा ऐ॒न्द्रापौ॒ष्णाः श्ये॑त॒ललामा॑स्तू॒पराः॥४५॥

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः प॒ञ्चवि॑शतिः प॒ञ्चवि॑शतिः॥14॥ [१४]

कर्णा॑स्त्रयो॒ यामाः॑ सौ॒म्यास्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्टाय॑
 त्रयो॑ नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा
 दि॒त्यौह्य॑स्ता रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तू॒पराः॥४६॥

कर्णा॑स्त्रयो॒ वि॑शतिः॥15॥ [१५]

शु॒ण्ठास्त्रयो॑ वै॒ष्णवा॑ अ॒धीलो॑धकर्णा॑स्त्रयो॒ वि॒ष्णव॑

उरुक्रमाय॑ लप्सुदिन॑स्त्रयो॒ विष्ण॑व उरुगा॒याय॒ पञ्चा॑वीस्ति॒स्र
आदि॑त्यान॑न्नि॒वत्सा॑स्ति॒स्रोऽङ्गि॑रसामैन्द्रा॒वैष्ण॑वा गौरल॑लामास्त॒पराः॑

शुण्ठा विंशतिः॥16॥ [१६]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॒पृष्ठा॒ इन्द्रा॑याधि॒राजा॑य॒ त्रयः॑
शिति॑ककुद॒ इन्द्रा॑य॒ स्वरा॑ज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॒भसद॑स्ति॒स्रस्तु॑र्यो॒ह्यः
सा॒ध्याना॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौ॒ह्यो विश्वे॑षां दे॒वाना॑माग्नेन्द्राः
कृष्णल॑लामास्त॒पराः॑॥४८॥

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ द्वाविं॑शतिः॥17॥ [१७]

अदि॑त्यै॒ त्रयो॑ रोहि॒तैता॑ इन्द्रा॒ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॑ह्वै
त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॑स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॒ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या
आ॒ग्नावैष्ण॑वा रोहि॒तल॑लामास्त॒पराः॑॥४९॥

अदि॑त्या अष्टाद॑श॥18॥ [१८]

सौम्या॑स्त्रयः॒ पि॒शंगाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रंगाः॒ पार्ज॑न्या
नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा॑ म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
द्या॒वापृ॑थि॒व्या माल॑ङ्गास्त॒पराः॑॥५०॥

सौम्या॑ एका॒त्रविं॑शतिः॥19॥ [१९]

वा॒रुणा॑स्त्रयः॒ कृष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॑

रोहि॑तोल॒लामा॒ वरु॑णाय रि॒शाद॑से त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः
 शिल्पा॑स्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रयः॑ पृ॒ञ्जयः॑ सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॒सूराः॑
 श्ये॑तल॒लामा॑स्तूपराः॒ ॥ ५१ ॥

वारु॒णा वि॑श॒तिः॒ ॥ २० ॥

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒द्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॑मुष्ट
 भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ः सीरवा॒हाव॑वी द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो
 वड॑बे द्वे धे॒नू भौ॒मी वैरा॑जी पु॒रुषी॑ द्वे धे॒नू भौ॒मी
 वा॒यव॑ आरोह॒णवा॒हाव॑न॒द्वाहौ॑ वारु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ
 दि॒व्यावृ॑षभौ प॑रि॒मरौ॑ ॥ ५२ ॥

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ चतु॒स्त्रिंशत्॑ ॥ २१ ॥

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छ॒गलः॑ क॒ल्माषः॑
 कि॒किदी॑वि॒र्विदी॑गय॒स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौ॒रीर्नव॑ श्वे॒ता व॒शा
 अ॒नूब॒न्ध्या भ॑वन्त्याग्ने॒य ऐ॑न्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते वि॑शालयू॒प आ
 ल॒भ्यन्ते॑ ॥ ५३ ॥

एका॑दश प॒ञ्चवि॑ंशतिः॒ ॥ २२ ॥

पि॒शङ्गा॑स्त्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॑स्त्रयो॒ ग्रैष्माः॑ पृष॑न्त॒स्त्रयो
 वा॒र्षिकाः॑ पृ॒ञ्जय॑स्त्रयः॒ शा॒रदाः॑ पृ॒श्निस॒क्थास्त्रयो॑ हैम॑न्तिका

अवलिप्तान्नयः शैशिराः संवत्सराय निवक्षसः॥५४॥

पिशङ्गां विंशतिः॥23॥ [२३]

यो वा अयंथादेवतन्त्वामग्र इन्द्रस्य चित्तिं यथा वै वयो वै यदाकृताद्यास्तं
अग्ने मयिं गृह्णामि प्रजापतिः सौऽस्माथ्स्तेगान् वाजं कूर्मान् योक्तं मित्रावरुणाविन्द्रस्य
पूष्ण ओजं आनन्दमहर्ग्रेर्वयोः पन्थाङ्गमैद्यौस्तेऽग्निः पशुरासीत्थद्विंशतिः॥26॥ यो वा
एवाहुंतिमभवन्पृथिभिर्वरुध्यान्न्दमष्टौपञ्चाशत्॥58॥ यो वा अयंथादेवतं यद्यवजिघ्रंसि॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो
वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताभ्य आ
वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चित्तिमभि
मृशेत्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीम्पङ्क्त्या
पञ्चमीं यंथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवतीडाये वा एषा विभक्तिः पशव इडां
पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति

नार्ति॒मार्च्छ॑त्यश्वा॒वभि॑त॒स्तिष्ठे॑तां कृ॒ष्ण उ॑त्तर॒तः श्वे॒तो दक्षि॑ण॒-
स्तावा॒लभ्ये॑ष्ट॒का उप॑ दध्यादे॒तद्वै प्र॒जाप॑ते रू॒पम्प्रा॑जाप॒त्यो-
ऽश्वः॑ सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं चि॒नोति॑
नार्ति॒मार्च्छ॑त्येत॒द्वा अहो॑ रू॒पं यच्छ्वे॒तोऽश्वो॑ रात्रि॒यै कृ॒ष्ण
ए॒तदहः॑ ॥ २ ॥

रू॒पं यदि॑ष्ट॒का रात्रि॑यै पु॒रीष॑मिष्ट॒का उप॑धा॒स्यञ्छ्वे॑तमश्व॒मभि॑
मृ॒शेत्पु॒रीष॑मुप॒धास्य॑न्कृ॒ष्णम॑हो॒रात्रा॑भ्या॒मेवैनं॑ चिनुते
हि॒रण्य॑पात्र॒म्मधोः॑ पूर्णं द॒दाति॑ मध॒व्योऽसा॒नीति॑ सौ॒र्या
चि॒त्रव॒त्यावै॑क्षते चि॒त्रमे॒व भ॑वति म॒ध्यन्दि॑नेऽश्व॒मव॑
घ्राप॑यत्य॒सौ वा आ॑दि॒त्य इन्द्र॑ ए॒ष प्र॒जाप॑तिः प्रा॒जाप॑त्यो-
ऽश्व॒स्तमे॒व सा॒क्षाद॑धोति ॥ ३ ॥

ए॒नमे॒तदहो॑ऽष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑ ॥ १ ॥ ————— [१]

त्वा॒मग्ने॑ वृ॒षभं॑ चेकि॒तान॒म्पुन॑र्युवा॒नञ्ज॒नय॑न्नुपागा॒म्।
अ॒स्थू॒रि णो॒ गार्ह॑पत्यानि सन्तु ति॒ग्मेन॑ नो ब्र॒ह्मणा॒ स॒
शि॑शाधि। प॒शवो॒ वा ए॒ते यदि॑ष्ट॒काश्चित्या॑चि॒त्यामृ॑षभमुप॑
दधा॑ति मिथु॒नमे॒वास्य॑ तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय॒ तस्मा॑द्य॒थेयू॑थ
ऋ॒षभः॑। सं॒वत्स॒रस्य॑ प्रति॒मां यां त्वा॑ रात्र्युपा॒सते। प्र॒जा॒॑

सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यञ्जवत्। प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं
क्रियते तदेवैतयाव रुन्द्र एषा वै प्राजापतेः कामदुघा
तयैव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा
उदायन् येनादित्या वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो
महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष
लोकाय॥५॥

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यं
समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतये-
ऽभिमातिषाहे। शतं यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदतिं
दुरितानि विश्वा। ये चत्वारः पथयो देवयानां अन्तरा
द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो अज्यानिमजीतिमा
वहात्तस्मै नो देवाः॥६॥

परिं दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात
एषामभये स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय

कृणुता बृहन्नमः। तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता
अहंताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन
समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो॥७॥

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता
उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति
नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा
ऋतवः संवत्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो
देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तद्देवता उदजयन्
यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं निरुप्येता
आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरमप्रीणाति न
देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

प्राजापत्याह्नौकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥२॥ ————— [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पृशः। यो
नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं
सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा
दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त

यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वां चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं
नुदते दिक्षूप॥९॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू
सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरा गतम्।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्न देवतायै जुहुत्यथ किन्देवत्या
वसोर्धारित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा
धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसोर्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ
समर्धयत्यथो एताम्॥१०॥

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति
तदेवाव रुन्दे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या
शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन
शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन
प्रीणाति यो वै वसोर्धारायै॥११॥

प्रतिष्ठां वेद् प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत
तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचेत्तम्ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा
अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मण एषा खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनौ तनुवां प्रति ष्ठापयति चतस्रो

धेनू॒र्दद्या॒त्ताभि॑रे॒व यज॑मानोऽमुष्मि॒ल्लोके॑ऽग्निं दु॒हे ॥ १२ ॥

उपै॒तान्धा॑रायै षट्प॒त्वारि॑शच्च ॥ ३ ॥ [३]

चित्ति॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या वै नामै॑षाहु॒तिर्वैश्व॑कर्म॒
नैनं॑ चि॒क्या॒नम्भ्रा॑तृ॒व्यो द॒भ्रोत्य॑थो दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धेऽग्ने॒
तम॒द्येति॑ प॒ङ्क्या जु॑होति प॒ङ्क्याहु॑त्या यज्ञ॒मुख॑मार॒भते
सप्त॑ ते अ॒ग्ने स॒मिधः॑ सप्त जि॒ह्वा इत्या॑हु॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑
रु॒द्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यम् ॥ १३ ॥

इच्छ॑मान॒स्तस्मा॑ ए॒तद्वा॒गधे॑य॒म्प्राय॑च्छ॒न्नेत॑द्वा अ॒ग्नेर॑ग्नि॒होत्र॑मे॒त
खलु॑ वा ए॒ष जा॒तो य॒र्हि स॑र्व॒श्चितो॑ जा॒तायै॑वास्मा॒
अन्न॑मपि॒ दधा॑ति॒ स ए॑न॒म्प्रीतः॑ प्री॒णाति॑ वसी॒यान्भ॑वति
ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति॒ यदेष॑ गा॒र्हप॑त्यश्ची॒यतेऽथ॑ क्वा॒स्याह॑व॒नीय॑
इत्य॑सावा॒दित्य॑ इति॒ ब्रू॒यादे॑तस्मिन् हि स॑र्वा॒भ्यो दे॒वता॑भ्यो
जुह॑ति ॥ १४ ॥

य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निं चि॒नुते॑ सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑ ऋ॒ध्नोत्य॑ग्ने॒
यश॑स्विन् यश॑से॒मम॑र्पयेन्द्रा॒वती॑मप॒चिती॑मिहा व॒ह।
अ॒यम्मु॑र्धा प॒रमे॑ष्ठी सु॒वर्चाः॑ स॒माना॑ना॒मुत्त॑मश्लो॒को अ॑स्तु।
भ॒द्रम्प॑श्यन्त॒ उप॑ सेदु॒रग्ने॒ तपो॑ दी॒क्षामृष॑यः सु॒र्विदः॑। ततः॑

क्षत्रम्बलमोजंश्च जातं तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता
विधाता परमा॥१५॥

उत संदृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेतं साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु
सः रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतं एता उप
दधात्येषा वा अग्रेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव
भवति नास्माद्राष्ट्रम्भः शते॥१६॥

भागधेयञ्जुहति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियते एवं वा एष म्रियते
यस्याग्निरुख्यं उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्धाद्भ्रातृव्यमस्मै
जनयेत्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै
भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं
उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा
तमसा॥१७॥

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै
हिरण्यं ज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं

ए॒वा॒त्म॒न्ध॒त्ते सु॒व॒र्न घ॒र्मः स्वा॒हा सु॒व॒र्ना॒र्कः स्वा॒हा सु॒व॒र्न
शु॒क्रः स्वा॒हा सु॒व॒र्न ज्यो॒तिः स्वा॒हा सु॒व॒र्न सूर्यः स्वा॒हा॒र्को
वा ए॒ष यद॒ग्निर॒सावा॑दि॒त्यः॥१८॥

अ॒श्व॒मे॒धो यदे॒ता आ॒हु॒ती॒र्जु॒हो॒त्य॒र्का॒श्व॒मे॒धयो॑रे॒व
ज्यो॒ती॒षि सं द॑धा॒त्येष ह॒ त्वा अ॑र्का॒श्व॒मे॒धी यस्यै॒तद॒ग्नौ
क्रि॒यत॒ आपो॒ वा इ॒दम॒ग्रे स॒लिल॑मा॒सीत्स ए॒तां
प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒ तदि॒यम॑भव॒त्तं
वि॒श्वक॑र्मा॒ब्रवी॑दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह॒ लो॒कोऽस्ती॑ति॥१९॥

अ॒ब्रवी॑त्स ए॒तां द्वि॒तीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒
तद॒न्तरि॑क्षमभव॒त्स य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह॒
लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ केन॑
मो॒पैष्य॑सीति दि॒श्याभि॑रित्य॒ब्रवी॑त्तन्दि॒श्याभि॑रु॒पैत्ता उ॑पा॒धत्त॒
ता दि॒शः॥२०॥

अ॒भ॒व॒न्त्स प॑रमे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह॒
लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॒
वा॒माया॒नीति॒ नेह॒ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॑ स ए॒तां
तृ॒तीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒ तद॒साव॑भव॒त्स आ॑दि॒त्यः
प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वा॥२१॥

आ॒या॒नी॒ति॒ नेह॒ लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
 य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह॒ लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ः
 स पर॑मे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॒सीति॑
 लोक॑म्पृणयेत्य॑ब्रवी॒त्तं लोक॑म्पृणयो॒पैत्तस्मा॒दया॑तयाम्नी
 लोक॑म्पृणाऽया॑तयामा॒ ह्यसौ॑ ॥ २२ ॥

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॑योऽब्रुव॒न्नुप॑ व॒ आया॒मेति॒ केन॑ न
 उ॒पैष्य॒थेति॑ भू॒मेत्य॑ब्रुव॒न्तान्द्वा॒भ्यां चि॒ती॑भ्यामुपाय॒न्त्स
 पञ्च॑चि॒तीकः॑ सम॑पद्यत॒ य एवं॑ वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते भू॒याने॒व
 भ॑वत्य॒भीमालो॑काञ्जयति वि॒दुरे॑न॒ देवा॑ अथो॒ एता॑सा॒मेव
 दे॒वता॑ना॒ः सायु॑ज्यं गच्छति॑ ॥ २३ ॥

तम॑साऽऽदि॒त्योऽस्तीति॑ दि॒शं आ॒दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारि॒ःशच्च॑ ॥ ६ ॥ [५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्यद॑ग्नि॒चित्प॒क्षिणो॑ऽश्नी॒यात्तमे॒वाग्नि॑म॒द्यादा॒र्तिमा॑
 व्र॒तं च॑रेत्संव॒त्सर॑ः हि व्र॒तं नाति॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒हिनस्ति॑
 खलु॒ वै तम्प॒शुर्य ए॑नम्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑मु॒पच॑रति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑डु॒
 आ॒त्मनो॑ऽहि॒सायै॑ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ॒ पृथि॒वीं
 यच्छ॑ ॥ २४ ॥

पृथि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑रसि॒ ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑क्षं

यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता
 उपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय
 हिरण्येष्टका उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा
 ज्योतिरहिरण्यं यथस्वयमातृणा उपधाय॥२५॥

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः
 कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्ते अग्ने
 सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी
 रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या
 रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं
 नो धेहि॥२६॥

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु
 मयि धेहि रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य
 यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता
 आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष
 आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि ब्रह्मणा
 वन्दमान इति वारुण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष
 योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
 योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत
 मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
 वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो
 वा अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षाः
 पुच्छः शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयो-
 ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था
 य एवं वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति
 प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स
 ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छति॥२९॥

पृथिवीं यच्छु यथ्स्वयमातृणा उपधाय धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥ ——— [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो
 वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये
 पुराणाः। एतं संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं

जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वा॒ग॒न्ता॒ य॒ज्ञप॑तिर्वो॒ अत्र॒ तं स्मं॑ जानीत
पर॒मे व्यो॑मन्। जा॒नी॒तादे॑नम्पर॒मे व्यो॑म॒न्देवाः॑ सधस्था वि॒द
रू॒पम॑स्य। यदा॒गच्छा॑त्॥३०॥

प॒थिभि॑र्दे॒व॒यानै॑रिष्टापूर्ते कृ॒णु॒तादा॒विर॑स्मै। सम्प्र
च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र॒ या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒याना॑न्कृ॒णुध्व॑म्।
अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑ अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्विश्वे दे॒वा य॑ज॒मान॑श्च सीदत।
प्र॒स्त॒रेण॑ परि॒धिना॑ सु॒चा वे॒द्या च ब॑र्हिषा॑। ऋ॒चेमं॑ य॒ज्ञं
नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यदि॑ष्टं यत्प॑रा॒दानं॑ यद्व॒त्तं या च॒
दक्षि॑णा। तत्॥३१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि
येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे।
येना॑ग्ने॒ दक्षि॑णा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॒मं य॒ज्ञं
नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। येना॑ग्ने सु॒कृतः॑ प॒था मधो॑र्धारा॑
व्या॒न॒शुः। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यत्र॒ धारा॑
अ॒न॒पेता॒ मधो॑र्धृतस्य॑ च॒ याः। तद॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑
नो दधत्॥३२॥

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति यास्ते अग्ने समिधो यानि॥३३॥

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नयं इमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह॥३४॥

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दांस्यव रुद्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥३५॥

यान्यग्रय इत्याहेष्टकानां ऋ षोडश च॥८॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय
सुवीर्याय। मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम
तनुवा सुवीराः। यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो
मर्त्यां आविवेश। तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयं मा सो
अस्मा अवाहाय परा गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं
चिनुयाद्योऽस्य स्वोऽग्निस्तमपि॥ ३६॥

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं
तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे
अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं
क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ
कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति यदद्विः संयौति॥ ३७॥

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स संजति
यन्मृदा चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं
चिनोति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयते-
ऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्रयो वै
छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरो

यत्॥ ३८ ॥

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
तेजं एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुपं
दधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः
पङ्क्तिम्मध्यं एष वा अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाश्चिनुते
सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव
दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि दिक्प्रोता॥ ३९ ॥

अपि सं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥ १॥ ————— [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्वाद्रवत्तस्मा
अश्वम्प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
प्रत्यङ्ङावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्ङावर्तत
तस्मै बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत्
यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत एवैनम्॥ ४० ॥

अवरुध्यं चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव

यजमानोऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मां इमे लोकाः
 प्र भान्ति मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष
 यदग्निरन्नम्पशवं एष खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं
 कामयेत कनीयोऽस्यान्नम्॥४१॥

स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तैषु तस्य व्यूदह्योप दध्यादन्तत
 एवास्मा अन्नमव रुद्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥४२॥

एनमस्यान्नम्भूयोऽस्यान्नम्भवति॥१०॥

स्तेगान्दष्ट्रभ्याम्मुण्डूकाञ्जम्येभिरादंकां खादेनोर्जं
 ससूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवकामवकां
 शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं
 जिह्वाग्रेण॥४३॥

स्तेगान्द्वाविंशतिः॥११॥

वाजं हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठे
 सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन

सूर्याग्नी चक्षुर्भ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिंमस्तिष्केण
बलंमञ्जभिः॥४४॥

वाजं पञ्चविंशतिः॥१२॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम् कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावसाभ्यामदितिः शीर्ष्णा निरृतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा॥४५॥

कूर्मान्नयोविंशतिः॥१३॥ [१३]

योक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रं स्वपसा
वहेन बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः॥४६॥

योक्रमेकविंशतिः॥१४॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्धाः सवितारम्पुच्छेन
गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सरसो मुष्काभ्याम्पर्वमानम्पायुना
पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं

कुष्ठाभ्याम् ॥ ४७ ॥

॥ 15 ॥ _____ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो
जीमूतान्हृदयौपशाभ्यामन्तरिक्षम्पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्ली
वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्मूशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना ॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ 16 ॥ _____ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्पृष्टीभिर्दिव
वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी ॥ ४९ ॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः ॥ 17 ॥ _____ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रः स्वपसा वह्नेन
रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो
मासां चतुर्थ ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः ॥ ५० ॥

ओजो विंशतिः ॥ 18 ॥ _____ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शिंतीमभ्यां

प्रशिषम्प्रशासाभ्या॑ सूर्याचन्द्रमसौ वृक्षाभ्या॑ श्यामशबलौ
मतस्नाभ्या॑व्युष्टि॑ रूपेण निम्नुक्तिमरूपेण॥५१॥

आनन्द॑ षोडश॥19॥ [१९]

अहर्मा॑सेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृत॑ रसेन श्यां
वसया दूषीकाभिर्हादुनिमश्रुभिः पृष्वा॑न्दिव॑ रूपेण
नक्षत्राणि॑ प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छुवीं छुव्योपाकृताय
स्वाहा॑लब्धाय स्वाहा॑ हुताय स्वाहा॑॥५२॥

अहर्ष्टाविंशतिः॥20॥ [२०]

अग्नेः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनां पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुता॑ सप्तमी
बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य
पाटुरः॥५३॥

अग्नेरेकात्रिंशत्॥21॥ [२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया
नक्षत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणा॑

सप्तम्यैर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या
 एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै
 पाटूरः ॥ ५४ ॥

वायोरष्टाविंशतिः ॥ २२ ॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां संततिः स्नावन्याभ्यां शुक्रान्पित्तं
 हरिमाणं यक्रा हलीक्षणान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः
 शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाल्लोहितगन्धेन वयांसि
 पक्कगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन ॥ ५॥

पन्थान्द्राविंशतिः ॥ २३ ॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
 सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम ॥ ५६ ॥

क्रमैरष्टादश ॥ २४ ॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षं समुद्रो योनिः
 सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासांश्चार्धमासाश्च
 पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा ॥ ५७ ॥

द्यौः पञ्चविंशतिः ॥ २५ ॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः
 स ते लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त
 स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
 यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जैष्यसि
 यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्नष्टौ च॥26॥ [२६]

प्राचीनव९शं यावन्त ऋक्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्कुद्रूश्च तद्धिरण्य९ षट्पदानि
 ब्रह्मवादिनो विचित्यो यत्कल्यां ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥11॥ प्राचीनव९शं
 स्वाहेत्याहु यैऽन्तः शरा ह्येष सं तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणषट्त्सप्ततिः॥76॥

प्राचीनव९शम्परिचरति॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव९शं करोति देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त
 प्राचीं देवा दक्षिणा पितरः प्रतीचीं मनुष्या उदीचीं

रुद्रा यत्प्राचीनव॑शं क॒रोति॑ दे॒वल॒ोकमे॒व तद्य॑ज॒मान
उ॒पाव॑र्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हि॒तो हि॑ दे॒वल॒ोको म॑नुष्यलो॒का-
न्नास्माल्लो॒कात्स्वे॑तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि तद्वेद॒ यद्य॑मुष्मि॒ल्लो॒के-
ऽस्ति॑ वा न वेति॒ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति॥१॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्के॑शश्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो भू॒त्वा मेध॑मु॒पैत्यङ्गि॑रसः
सुव॑र्गं लो॒कं यन्तो॑ऽप्सु दी॑क्षात॒पसी॒ प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति
सा॒क्षादे॒व दी॑क्षात॒पसी॒ अव॑ रुन्दे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते
ताम्प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति॥२॥

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत॒ एव॑ मे॒ध्यो
भव॑ति वास॑सा दीक्षयति सौ॒म्यं वै क्षौमं॑ दे॒वता॑या सोम॑मेष
दे॒वता॑मु॒पैति॒ यो दीक्ष॑ते सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं मे॑ पा॒हीत्याहुः॑
स्वामे॒व दे॒वता॑मु॒पैत्यथो॑ आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते॒ऽग्नेस्तू॑षा॒धानं॑
वा॒योर्वा॑त॒पान॑म्पितृ॒णान्नी॒विरोष॑धीनाम्प्रघातः॥३॥

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राचीनता॒नो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॑मोतुर्नक्ष॑त्राणामतीक॒
ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यद्वा॒सो यद्वा॑स॑सा दी॒क्षय॑ति सर्वा॑भिरे॒वैनं॑

देवताभिर्दीक्षयति ब॒हिःप्रा॑णो वै म॒नुष्य॑स्तस्याश॒नं
प्रा॒णोऽश्ना॑ति स॒प्रा॒ण ए॒व दी॑क्षत॒ आशि॑तो भवति
यावा॑ने॒वास्य॑ प्रा॒णस्तेन॑ स॒ह मेध॑मुपैति घृ॒तं दे॒वाना॑म्मस्तु
पितॄ॑णान्निष्प॑क्कम्मनु॒ष्याणा॑न्तद्वै॥४॥

ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यन्न॒वनी॑तं यन्न॒वनी॑तेनाभ्य॒ङ्गे सर्वा॑
ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति प्रच्यु॑तो वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒कादग॑तो
दे॒वलोकं॑ यो दी॑क्षितोऽन्त॒रेव॑ न॒वनी॑तन्तस्मान्न॒वनी॑तेनाभ्य॒ङ्गे-
ऽनु॒लोमं॑ यजु॑षा॒ व्यावृ॑त्या॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तस्य क॒नीनि॑का
परा॑प॒त॒त्तदा॑ञ्जनमभवद्यदाङ्गे चक्षु॑रे॒व भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒ङ्गे
दक्षि॑ण॒म्पूर्व॑माङ्गे॥५॥

स॒व्य॑ हि पूर्॒वम्मनु॑ष्या आ॒ञ्जते॑ न नि धा॑वते नी॒व हि
म॒नुष्या॑ धा॒वन्ते॑ पञ्च कृ॒त्व आ॑ङ्गे पञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑
य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्धे परि॑मित॒माङ्गेऽप॑रि॒मित॑ हि म॒नुष्या॑
आ॒ञ्जते॑ स॒तूल॑याङ्गेऽप॒तूल॑या हि म॒नुष्या॑ आ॒ञ्जते॑ व्यावृ॑त्यै
यदप॑तूल॒याञ्जी॑त वज्रं इ॒व स्या॑त्स॒तूल॑याङ्गे मि॒त्र॒त्वाय॑॥६॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्य॑ग्निय॒त तासां॑
यन्मे॑ध्यं य॒ज्ञिय॑ सदे॒वमासी॑त्तदपोद॑क्राम॒त्ते द॒र्भा

अ॒भवन् यद्दर्भ॑पु॒ञ्जीलैः प॒वय॑ति या ए॒व मे॒ध्या
य॒ज्ञियाः सदे॑वा आप॒स्ताभि॑रे॒वैन॑म्पवयति द्वा॒भ्या
पव॑यत्य॒होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑म्पवयति त्रि॒भिः प॑वयति त्रयं
इ॒मे लो॒का ए॒भिरे॑वैनं लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॥७॥

प॒वय॑ति प॒ञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॑वैन॑म्पवयति
ष॒ङ्क्तिः प॑वयति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति स॒प्तभिः
पव॑यति स॒प्त छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभि॑रे॒वैन॑म्पवयति न॒वभिः
पव॑यति न॒व वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः स॒प्राण॑मे॒वैन॑म्पव॒
य॒त्येक॑विंशत्या पवयति द॒श ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो द॒श
प॒द्या आ॒त्मैक॑विंशो यावा॑ने॒व पु॒रुष॑स्तमपरि॒वर्ग॑म्॥८॥

प॒वय॑ति चि॒त्पति॑स्त्वा पु॒ना॒त्वित्या॑ह॒ मनो॑ वै
चि॒त्पति॑र्मन॑सै॒वैन॑म्पवयति वा॒क्पति॑स्त्वा पु॒ना॒त्वित्या॑ह॒
वा॒चैवैन॑म्पवयति दे॒वस्त्वा स॒विता पु॑ना॒त्वित्या॑ह स॒वितृ॑प्रसूत
ए॒वैन॑म्पवयति तस्य॑ ते प॒वित्र॑पते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ क॒म्पुने॑
तच्छ्रु॑के॒यमित्या॑हाशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॥९॥

अ॒ती॒का॒शा॒न्करो॑त्यवै॒शय॑न्तीर्थे स्ना॑ति प्र॒घातो॑ म॒नुष्या॑णा॒न्तद्वा आङ्गे॑ मि॒त्रत्वा॑य
प॒ञ्चभि॑रपरि॒वर्ग॑मृ॒ष्टाच॑त्वारिंशच्च॥१॥

यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत् त एवाभवन् य एवं विद्वान्
 यज्ञाय पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वान्तः प्र पादयति
 मनुष्यलोक एवैनम्पवयित्वा पृतन्देवलोकम्प्र णयत्यदीक्षित
 एकयाहुत्येत्याहुः स्रुवेण चतस्रो जुहोति दीक्षितत्वाय स्रुचा
 पञ्चमीं पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्र आकूत्यै
 प्रयुजेऽग्नये॥१०॥

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यजेयेति
 मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहेत्याह मेधया हि मनसा पुरुषो
 यज्ञमभिगच्छति सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहेत्याह वाग्वै
 सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव पृथिव्या यज्ञम्प्र युङ्क्त आपो
 देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याहु या वै वर्ष्यास्ताः॥११॥

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
 आपोऽशान्ता इमल्लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
 इत्याहास्मा एवैनो लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता
 इमल्लोकमा गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि
 यज्ञ उर्वन्तरिक्षमित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषा
 वृधातु॥१२॥

इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमव
 रुद्धे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्व्यात्वित्याह
 यज्ञस्थाणुमेव परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत्
 सोऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र यजुरह्वीनात्प्र साम्
 तमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृचा॥१३॥

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मा
 जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्त्रित्याहुस्तस्मा
 दीक्षयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति
 वाचैवैनं सर्वया दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याह
 सावित्र्यैतेन मर्तो वृणीत सख्यम्॥१४॥

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याह
 वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्यैतेन सा
 वा एषर्ख्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं
 देवताभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदमष्टाक्षराणि त्रीणि
 यानि त्रीणि तान्यष्टावुप यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ
 यदष्टाक्षरा तेन॥१५॥

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन

जगती सा वा एषर्त्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति
 सर्वेभिरेवेनं छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदं
 सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्द्ध
 एकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचोऽनामन्तन्मनुष्या
 उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः
 प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥१६॥

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥२॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो
 रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे
 उपावथ्स्यतः स इदं भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते
 अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो
 वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः
 शिल्पे स्थ इत्याहर्क्सामे एवाव रुन्ध एषः॥१७॥

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया
 यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन
 दीक्षयति ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवेनं

दीक्षयती॒मान्धियु॒ः शिक्ष॑माणस्य दे॒वेत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्गर्भो॑
वा ए॒ष यद्दी॑क्षित॒ उल्बं॑ वा॒सः प्रोर्णु॑ते तस्मा॑त्॥१८॥

गर्भाः प्रावृ॑ता जायन्ते॒ न पुरा॑ सोम॑स्य क्र॒यादपो॑र्णीत॒
यत्पुरा॑ सोम॑स्य क्र॒यादपो॑र्णीत॒ गर्भाः॑ प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑काः
स्युः क्री॒ते सोमेऽपो॑र्णुते जाय॑त ए॒व तदथो॑ यथा
वसी॑या॒सम्प्रत्य॑पोर्णुते ता॒दृगे॒व तदङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं
यन्त॒ ऊर्जं॑ व्य॒भजन्त॑ ततो॒ यद॒त्यशि॑ष्यत॒ ते श॒रा अ॑भवन्मू॒र्वै
श॒रा यच्छ॑र॒मयी॑॥१९॥

मेख॑ला॒ भव॒त्यूर्जमे॒वाव॑ रु॒द्धे मध्य॑तः सन्न॑ह्यति मध्य॒त
ए॒वास्मा॑ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊर्जा॑ भु॒ञ्जत॑ ऊ॒र्ध्वं
वै पु॒रुष॑स्य॒ नाभ्यै॑ मे॒ध्यम॑वा॒चीन॑ममे॒ध्यं यन्म॑ध्य॒तः संन॑ह्यति॒
मे॒ध्यं चैवा॑स्यामे॒ध्यं च॒ व्याव॑र्तयतीन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ वज्र॒म्प्राह॑र॒थ्स
त्रे॒धा व्य॑भव॒थ्स्यस्तृती॑यः॒ रथ॑स्तृती॒यं यूप॑स्तृती॒यम्॥२०॥

येऽन्तःश॒रा अशी॑र्यन्त॒ ते श॒रा अ॑भवन्तच्छ॒राणां॑ श॒रत्वं
वज्रो॑ वै श॒राः क्षु॒त्खलु॑ वै म॒नुष्य॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यच्छ॑र॒मयी॑
मेख॑ला॒ भव॑ति॒ वज्रे॑णै॒व सा॒क्षात्क्षु॑ध॒म्भ्रातृ॑व्य॒म्मध्य॑तोऽप॒
हते॑ त्रि॒वृद्ध॑वति॒ त्रि॒वृद्धे॑ प्रा॒णस्त्रि॑वृ॒तमे॒व प्रा॒णम्म॑ध्य॒तो

यजमाने दधाति पृथ्वी भवति रञ्जुनाब्ध्यांवृत्त्यै मेखलया
यजमानन्दीक्षयति योक्त्रेण पत्नीम्मिथुनत्वाय॥२१॥

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ताः समभवत्तदिन्द्रोऽचायथ्सो-
ऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति
ताम्प्राविंशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै
मदितोऽपरो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य
योनिमाच्छिनत्सा सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म॥२२॥

ताः हस्ते न्यवेष्टयत् ताम्मृगेषु न्यदधात्सा
कृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मा हिंसीरिति
कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति
सयोनिन्दक्षिणाः सयोनिमिन्द्रः सयोनित्वायै कृष्यै त्वा
सुसस्याया इत्याहु तस्मादकृष्टपृच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याहु तस्मादोषधयः फलं
गृह्णन्ति यद्धस्तेन॥२३॥

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथ्स्मयेत
नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते
प्रजानां गोपीथाय न पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव

चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः
 प्रजानां परापातुंका स्यान्नीतासु दक्षिणासु चात्वाले
 कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं
 योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
 सयोनित्वाय॥ २४॥

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयमिधुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥३॥।[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविश
 वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां
 यद्दक्षितदण्डम्प्रयच्छति वाचमेवाव रुद्ध औदुम्बरो
 भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे मुखेन सम्मितो
 भवति मुखत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा
 भुञ्जते॥ २५॥

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डम्प्र यच्छति मैत्रावरुणो
 हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
 प्रतिं षापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याह मनसा हि
 पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह
 द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि

य॒ज्ञः स्वाहा॑ य॒ज्ञं वाता॒दार॑भ॒ इत्या॑हायम्॥२६॥

वाव॑ यः पव॑ते स य॒ज्ञस्तमे॒व सा॒क्षादा॑ र॒भते॑ मु॒ष्टी
क॑रोति॒ वाचं॑ यच्छति॒ य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अदी॑क्षि॒ष्टाय॑म्ब्रा॒ह्मण॑
इति॒ त्रिरु॑पा॒श्व॑ह दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑म्प्राह॒ त्रिरु॑च्चैरु॒भये॑भ्य ए॒वैनं॑
दे॒वमनु॑ष्येभ्यः प्राह॒ न पु॒रा नक्ष॑त्रेभ्यो॒ वाचं॑ वि सृ॒जेद्यत्पु॒रा
नक्ष॑त्रेभ्यो॒ वाचं॑ विसृ॒जेद्य॒ज्ञं विच्छि॑न्द्यात्॥२७॥

उदि॑तेषु॒ नक्ष॑त्रेषु॒ व्रतं॑ कृ॒णुते॑ति॒ वाचं॑ वि सृ॒जति॑
य॒ज्ञव्र॑तो॒ वै दी॑क्षितो॒ य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वाचं॑ वि सृ॒जति॑ यदि॑
विसृ॒जेद्वैष्ण॑वीमृच॒मनु॑ ब्रूयाद्य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञः
सं त॑नोति॒ दैवी॑न्धिय॒म्मना॑मह॒ इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तन्म्र॑दयति॒
सुपा॒रा नो॑ अस॒द्वश॑ इत्या॑ह व्यु॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्दे॥२८॥

ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ होत॒व्यं दी॑क्षि॒तस्य॑ गृ॒हा(३)इ॒ न
हो॑त॒व्या(३)मि॑ति॒ ह॒विर्वै दी॑क्षितो॒ य॒ज्ञुहु॒याद्य॑ज॒मान॑स्याव॒दाय॑
जुहु॒याद्य॑न्न जु॒हुयाद्य॑ज्ञप॒रुरन्त॑रि॒याद्ये॑ दे॒वा मनो॑जाता
मनो॒युज॑ इत्या॑ह प्रा॒णा वै दे॒वा मनो॑जाता मनो॒युज॑स्तेष्वे॒व
प॒रोक्षं॑ जुहोति॒ तन्ने॒वं हु॑तं ने॒वाहु॑तः॒ स्व॒पन्तं॑ वै दी॑क्षितः
रक्षा॑सि जिघा॑सन्त्यग्निः॥२९॥

खलु वै रक्षोहाग्रे त्व९ सु जागृहि वय९
 सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति
 रक्षसामपहत्या अव्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः
 स्वपिति त्वमग्रे व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः स
 एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः॥३०॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैत९ हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
 वै दीक्षितात्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः कामन्ति विश्वे देवा अभि
 मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
 ब्रूयाद्यावन्त एव पशूनभि दीक्षेत तावन्तोऽस्य पशवः स्यु
 रास्वेयत्॥३१॥

सोमा भूयो भूरेत्याहापरिमितानेव पशूनव रुद्धे चन्द्रमसि
 मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवै
 त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं
 दक्षिणा गमयेदा देवताभ्यो वृश्चेत् यदेवमेता अनुदिशति
 यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न देवताभ्य आ॥३२॥

वृश्च्यते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञिय९
 सदेवं तद्वो माव क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुम्पृथिव्या

अनुं गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥३३॥

भुञ्जतेऽयन्धिन्ध्याद्बुधेऽग्निराह देव इयद्देवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ ————— [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽ३
न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्या९
समधियन्त त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा
एव वो यज्ञा मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो
यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो
दिशाम्प्रज्ञात्यै॥३४॥

अथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
पथ्याः स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तथा दिशम्प्राजानन्नग्निना
दक्षिणा सोमेन प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याः
स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तथा दिशम्प्र जानाति पथ्याः
स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य
यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानुं पश्यति॥३५॥

अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानुं
पश्यति सवितारमिष्ट्वादिति यजतीयं वा अदितिरस्यामेव
प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै

देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविशमनु
कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाहं विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो
वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत्॥ ३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः
सैव सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः
प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्
खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति
यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु॥ ३७॥

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदन
नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः
प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा
यज्ञस्य संततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य
याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्वाः
प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥ ३८॥

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥५॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धतां सा कद्रूः

सुप॒र्णीम॑जय॒त्साब्र॑वी॒त्तृती॑यस्यामि॒तो दि॒वि सोम॒स्तमा॑ ह॒र॒
तेना॒त्मानं॑ निष्क्री॒णीष्वे॑ती॒यं वै क॒द्रूर॑सौ सुप॒र्णी छ॒न्दांसि॑
सौपर्णे॒याः साब्र॑वी॒दस्मै॑ वै पि॒तरौ पु॒त्रान्बि॑भृतस्तृती॒यस्यामि॑तो
दि॒वि सोम॒स्तमा॑ ह॒र॒ तेना॒त्मानं॑ निष्क्री॒णीष्व॥ ३९॥

इति॑ मा क॒द्रूर॑वोच॒दिति॑ जग॒त्युद॑प॒तच्च॑तु॒र्दशा॑क्षरा
स॒ती साप्रा॑प्य॒ न्य॑वर्त॒त तस्यै॑ द्वे अ॒क्षरे॑ अमी॒येता॑ꣳ सा
प॒शुभि॑श्च दी॒क्षया॑ चाग॑च्छ॒त्तस्मा॒ञ्जग॑ती॒ छन्द॑साम्पश॒व्यत॑मा
तस्मा॑त्पशु॒मन्तं॑ दी॒क्षोप॑ नमति त्रि॒ष्टुगु॑द॒पत॒त्रयो॑दशाक्षरा
स॒ती साप्रा॑प्य॒ न्य॑वर्त॒त तस्यै॑ द्वे अ॒क्षरे॑ अमी॒येता॑ꣳ सा
दक्षि॑णाभिश्च॥ ४०॥

तप॑सा चाग॑च्छ॒त्तस्मा॑त्रि॒ष्टुभौ॑ लो॒के मा॒ध्यंदि॑ने स॒वने॑
दक्षि॑णा नीयन्त ए॒तत्ख॑लु वाव तप॒ इत्या॑हु॒र्यः स्वं द॑दा॒तीति॑
गाय॒त्र्युद॑प॒तच्च॑तु॒रक्ष॑रा स॒त्यंज॑या॒ ज्योति॑षा॒ तम॑स्या
अ॒जाभ्य॑रु॒न्ध्र तद॑जाया॒ अज॑त्वꣳ सा सोमं॑ चा॒हर॑च्च॒त्वारि॑
चा॒क्षरा॑णि साष्टाक्ष॑रा॒ सम॑पद्यत ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॥ ४१॥

कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑य॒त्री कनि॑ष्ठा॒ छन्द॑साꣳ स॒ती
यज्ञ॑मुखम्परी॒याये॑ति॒ यदे॒वादः॑ सोम॒माह॑र॒त्तस्मा॑द्यज्ञ॑मुखम्पर्यै॒त्

तस्मात्तेजस्विनीतमा पृथ्वां द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं
यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं
च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनं ऋजीषमभि पुण्वन्ति
धीतमिव हि मन्यन्ते ॥ ४२ ॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः
सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो
रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति
ते देवा अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते
वाचः स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तथा निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं
कृत्वा गन्धर्वेभ्यः ॥ ४३ ॥

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप
युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः
स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं
वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत
यद्वहुतयाः ॥ ४४ ॥

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति

तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽ
 काणयाऽश्लोणयाऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवेनं क्रीणाति
 यच्छ्वेतया क्रीणीयादुश्चर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी
 स्यात्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी
 स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयादरुणया
 पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपं स्वयैवेनं देवतया
 क्रीणाति॥४५॥

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥६॥[६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्भ्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽ-
 स्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति
 तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा
 अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं
 वर्च इत्याह सतेजसमेवैनं सतनुम्॥४६॥

करोत्यथो सम्भरत्येवेनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
 परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्नाति
 प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी जूरसीत्याह

यद्धि मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा
हि वाग्धृता जुष्टा विष्णव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवेनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते
सत्यसंवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुद्धे
काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येष
खलु वा अरक्षोहतः पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य
चक्षुरारुहमग्रेरक्षणः कनीनिकामित्याह य एवारक्षोहतः
पन्थास्तं समारोहति॥४८॥

वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह
शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छ्रुष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह
यद्धि मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि
मनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा
ध्यायति तद्वाचा॥४९॥

वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
यज्ञियामेवैनां करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभय
यदेवादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको

यजमानः स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं
वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वां पदि बध्नात्वित्याह मित्रो
वै शिवो देवानान्तेनैवैनां पदि बध्नाति पूषाध्वनः
पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या
इन्द्रायार्ध्यक्षयेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यक्षं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया
क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम
इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न
ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै
क्रूरः॥५२॥

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्यै क्रूरमिव वा
एतत्करोति यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै
वाचा वा एष वि क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति
सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह वाचैव विक्रीय
पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं
वेद॥५३॥

सतनुं विष्णुं इत्याह सुमारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो

वेदं॥७॥

[७]

षट्पदान्यनु नि क्रामति षडहं वाङ्मातिं वदत्युत
संवत्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामव रुन्दे सप्तमे पदे
जुहोति सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्दे सप्त
ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धौ
वस्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानम्॥५४॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्त्वित्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्दे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्त्वित्याहावृत्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन
इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद
इत्याहेडायै ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्रावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि
यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति
नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितं

रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याहु रक्षसामपहत्यै॥५६॥

इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याहु द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै पदं यावत्सूतः सं वपति पशूनेवाव रुन्देऽस्मे राय इति सं वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरैति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्निया अर्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याहु त्वष्टा वै पशूनामिथुनानाः रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आधीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके पशुमान्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैनल्लोकयोः पशुमन्तं करोति॥५८॥

महिमानः स्वाहापहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विंशतिश्च॥८॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३) इति सोमो वा ओषधीनाः राजा तस्मिन्

यदापन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं
 निष्विदति तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाक्षन्नापन्नं
 विधावति तादृगेव तत्क्षोधुंकोऽध्वर्युः स्यात्क्षोधुंको यजमानः
 सोमविक्रयिन्सोमः शोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम्॥५९॥

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी
 क्षोधुंकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं
 तृतीयसवनमव रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव
 रुन्दे पशवो हि तृतीयः सवनं यङ्गमयेतापशुः
 स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यात्॥६०॥

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
 पशूनव रुन्दे पशुमानेव भवत्युपामन्तैः क्रीणाति सरसमेवैनं
 क्रीणात्युमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह
 शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ
 यात्यनसा॥६१॥

अच्छ याति तस्मादनोवाह्यः समे जीवनं यत्र खलु वा
 एतः शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि

त्यं दे॒वः स॑वि॒तार॒मित्य॑ति॒च्छन्द॑स॒र्चा मि॑मी॒तेऽति॑च्छन्दा॒ वै
 सर्वा॑णि॒ छन्दा॑सि॒ सर्व॑भिरे॒वैनं॑ छन्दा॑भिर्मिमी॒ते वर्ष्म॑
 वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्दस॒र्चा मि॑मी॒ते
 वर्ष्मै॒वैनं॑ समा॒नानां॑ करोत्येक॒यैकयो॑त्सर्गम्॥६२॥

मि॒मी॒तेऽया॑तया॒ग्नि॒याया॑तया॒ग्नि॒यैवैनं॑मिमी॒ते तस्मा॒न्नाना॑वी॒य
 अ॒ङ्गुल॑योः सर्वा॑स्वङ्गु॒ष्ठमु॒प नि गृ॑ह्णाति॒ तस्मा॑त्स॒माव॑द्दी॒र्यो-
 ऽन्या॑भिरे॒ङ्गुलि॑भिस्तस्मा॒त्सर्वा॑ अनु॒ सं च॑रति॒ यत्स॑ह
 सर्वा॑भिर्मिमी॒त स॑श्चि॒ष्टा अ॒ङ्गुल॑यो जायेर॒न्नेक॑यैकयो॒त्सर्ग॑म्मि॒म
 तस्मा॒द्विभ॑क्ता जायन्ते॒ पञ्च॑ कृत्वो॒ यजु॑षा मिमी॒ते पञ्चा॑क्षरा
 प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे॒ पञ्च॑ कृत्व॑स्तू॒ष्णीम्॥६३॥

दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॑
 रुन्दे॒ यद्यजु॑षा मिमी॒ते भू॒तमे॒वाव॑ रुन्दे॒ यत्तू॒ष्णीम्भ॑वि॒ष्यद्य॑द्वे
 तावा॑ने॒व सोमः॑ स्याद्याव॑न्त॒म्मिमी॒ते यज॑मानस्यै॒व स्या॑न्नापि॑
 सद॒स्यानां॑ प्र॒जाभ्य॑स्त्वेत्यु॒प समू॑हति॒ सद॒स्याने॒वान्वाभ॑जति॒
 वास॑सोप॑ नह्यति॒ सर्व॑दे॒वत्यं॑ वै॥६४॥

वासः सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः सम॑र्धयति॒ प॒शवो॑ वै सोमः॑

प्राणाय॒ त्वेत्युप॑ नह्यति प्राणमे॒व प॒शुषु॑ दधाति व्या॒नाय॒
त्वेत्यनु॑ शृन्थति व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑त्स्व॒पन्तं॑ प्रा॒णा
न ज॑हति॥६५॥

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोऽथसर्गन्तूष्णी५ सर्वदेवत्यं वै त्रयस्त्रि५शच्च॥९॥—[९]

यत्क॒लया॑ ते श॒फेनं॑ ते क्रीणा॒नीति॒ पणे॒तागो॑अर्घ॒५
सोमं॑ कुर्यादगो॑अर्घं यज॑मानमगो॑अर्घमध्व॒र्युङ्गोस्तु॑ म॒हिमानं॑
नाव॑ तिरे॒द्रवा॑ ते क्रीणा॒नीत्ये॒व ब्रूया॑द्गोअर्घमे॒व सोमं॑
क॒रोति॑ गोअर्घं यज॑मानं गोअर्घमध्व॒र्युन्न गो॑र्म॒हिमान॑मव॑
तिरत्य॒जया॑ क्रीणाति॒ सत॑पसमे॒वैनं॑ क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन
क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व॥६६॥

ए॒नं क्री॒णाति॒ धे॒न्वा क्री॑णाति॒ साशि॑रमे॒वैनं॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑
क्रीणाति॒ सेन्द्र॑मे॒वैनं॑ क्रीणात्यन॒डुहा॑ क्रीणाति॒ वह्नि॑र्वा
अ॒न॒ड्वान् वह्नि॑नै॒व वह्नि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति॒ मिथु॑नाभ्यां
क्रीणाति॒ मिथु॑नस्याव॑रुद्ध्यै वास॑सा क्रीणाति॒ सर्व॑दे॒वत्यं॑ वै
वासः॑ सर्वा॒भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति॒ दश॑ सम्प॑द्यन्ते
दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्दे॥६७॥

तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्नि
हुत आत्मनोऽनात्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनां प्रोति य एवं
वेद शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतद्देवा वै येन
हिरण्येन सोममक्रीणन्तदभीषहा पुनराददत् को हि तेजसा
विक्रेष्यत् इति येन हिरण्येन॥६८॥

सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत् तेज एवात्मन्धत्ते-
ऽस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम् इत्याह ज्योतिरेव
यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्य
हन्याद्वन्दशूकास्ताः समाः सर्पाः स्युरिदमहः सर्पाणां
द्वन्दशूकानां ग्रीवा उप ग्रथ्णामीत्याहाद्वन्दशूकास्ताः समाः
सर्पा भवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वान्॥६९॥

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योऽधि
सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोऽस्य
सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिल्लोके सोमः रक्षेयुर्यदेतेभ्यः
सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येतै-
ऽस्यामुष्मिल्लोके सोमः रक्षन्ति॥७०॥

सशुक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो मि॒त्रो न॒ एहि॑ सुमित्रधा॒
इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ इन्द्र॑स्योरुमा वि॒श दक्षि॑णमित्या॒ह दे॒वा वै
य॑ꣳ सोम॒मक्री॑णन्तमिन्द्र॑स्योरौ दक्षि॑ण॒ आसा॑दयन्नेष खलु
वा ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदायु॑षा स्वा॒युषे॑त्या॒ह
दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्यो॑त्॥ ७१॥

तिष्ठ॑त्युर्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हीत्या॑हान्तरि॑क्षदे॒वत्यो ३॒ ह्ये॒तर्हि॑
सोमोऽदि॑त्याः॒ सदोऽस्य॑दि॒त्याः सद् आ सी॑देत्या॒ह
यथा॑य॒जुरे॒वैतद्वि॑ वा ए॒नमे॒तदर्ध॑यति॒ यद्वा॑रु॒णꣳ सन्त॑म्मै॒त्रं
क॒रोति॑ वारु॒ण्यर्चा॑ सा॒दय॑ति॒ स्वयै॑वैनं दे॒वता॑या॒ सम॑र्धयति॒
वास॑सा प॒र्यान॑ह्यति॒ सर्व॑दे॒वत्यै॑ वै वा॒सः सर्वा॑भिरे॒व॥ ७२॥

ए॒नं दे॒वता॑भिः॒ सम॑र्धयत्यथो॒ रक्ष॑सामप॑हत्यै॒ वने॑षु
व्य॑न्तरि॑क्षं तता॑नेत्या॒ह वने॑षु हि व्य॑न्तरि॑क्षं त॒तान॒
वाज॑मर्व॒थिस्व॑त्या॒ह वाज॑ꣳ ह्यर्व॒थ्सु पयो॑ अ॒घ्निया॑स्वित्या॒ह
पयो॑ ह्य॒घ्निया॑सु हृ॒थ्सु क्र॑तुमित्या॒ह हृ॒थ्सु हि क्र॑तुं वरु॑णो
वि॒क्ष्वग्नि॑मित्या॒ह वरु॑णो हि वि॒क्ष्वग्नि॑न्दि॒वि सूर्य॑म्॥ ७३॥

इत्या॑ह दि॒वि हि सूर्य॑ꣳ सोम॒मद्रा॑वित्या॒ह ग्रावा॑णो वा
अ॒द्रय॑स्तेषु वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॑

त्यं जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा॑ कृ॒ष्णाजि॒नम्प्र॒त्यान॑ह्यति
रक्ष॑सामप॑हत्या॒ उस्त्रा॒वेतं॑ धूर्षा॒हावित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्प्र॑
च्य॑वस्व भुव॒स्पत॑ इत्या॑ह भू॒ताना॑ ५ हि॥७४॥

ए॒ष पति॑र्वि॒श्वान्य॑भि धामा॒नीत्या॑ह वि॒श्वानि॑ ह्ये
३ षो॑ऽभि धामा॒नि प्र॒च्यव॑न्ते मा त्वा॑ परिप॒री
वि॑द॒दित्या॑ह यदे॒वादः॑ सोम॑मा॒ह्निय॑माणं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः
प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रि॒मोषा॑य॒ यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्य॒सीत॑
यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॑ऽन॒वच्छि॑त्त्यै वरु॑णो वा ए॒ष
यज॑मानम॒भ्यैति॑ यत्॥७५॥

क्री॒तः सोम॑ उप॑न॒द्धो नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॑णस्य॒
चक्ष॑स॒ इत्या॑ह शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॑
प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ सम्भ॑वन्तौ यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः
पु॒रा खलु॑ वावैष मे॒धाया॑त्मानंमा॒रभ्य॑ चरति॒ यो
दी॑क्षि॒तो यद॑ग्री॒षोमी॑यम्प॒शुमा॑लभ॑त आ॒त्मनि॑ष्क्रय॑ण
ए॒वास्य॑ स तस्मा॒त्तस्य॑ नाश॑यम्पुरुष॒निष्क्रय॑ण इव॒
ह्यथो॑ खल्वा॒हुरग्री॑षोमा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑
यद॑ग्री॒षोमी॑यम्प॒शुमा॑लभ॑ते वा॒र्त्रघ्न॑ ए॒वास्य॑ स तस्मा॑द्वा॒शय॑

वारुण्यर्चा परि चरति स्वयैवैनं देवतया परि चरति॥७६॥

अन्वारभ्योऽसर्वाभिरेव सूर्यं भूतानां ह्येति यदाहुः सप्तविंशतिश्च॥11॥—[११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं देवस्याग्निः शिरो वा एकादश॥11॥ यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय परस्तादर्वाचीन्नवपञ्चाशत्॥59॥ यदुभौ दुह एवैनौ॥—[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्यं यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनृद्धान्भवत्यविमुक्तोऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पत्यन्वारंभते पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एव॥१॥

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छ सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे

त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे
त्वेत्याह जगत्यै॥२॥

एवैतेन करोत्यग्र्यै त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे
त्वेत्याहानुष्टुभं एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे
त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति
पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियत
इति यदेवादः सोममा॥३॥

अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः
पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवकपालः
पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन
सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज एव यज्ञस्य शीर्षन्दधाति
नवकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता
प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै॥४॥

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षन्दधाति
प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐक्ष्वी तिरश्ची

यदाश्व॑वालः प्र॒स्त॒रो भव॑त्यैक्ष॒वी ति॒रश्चीं॑ प्र॒जाप॑तेरे॒व
तच्चक्षुः॑ सम्भ॑रति दे॒वा वै या आहु॑तीरजु॒हवु॑स्ता अ॒सुरा
निष्का॑व॒माद॒न्ते दे॒वाः का॑र्ष्म॒र्यम॑पश्यन्क॒र्म॒ण्यो वै क॑र्म॒नेन॑
कुर्वी॑तेति॒ ते का॑र्ष्म॒र्यमया॑न्परि॒धीन्॥ ५॥

अ॒कुर्व॑त॒ तैर्वै॑ ते रक्षा॒ऽस्य॑पा॒घ्नत॒ यत्का॑र्ष्म॒र्यमया॑ः परि॒धयो॑
भव॑न्ति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै स॒ऽस्पर्श॑यति॒ रक्ष॑सा॒मन॑न्वव॒चारा॑य॒ न
पु॒रस्ता॒त्परि॑ दधा॒त्यादि॒त्यो ह्ये॒वोद्य॑न्पु॒रस्ता॒द्रक्षा॑ऽस्यप॒हन्त्य॑ध्वै
स॒मिधा॒वा द॑धा॒त्युपरि॑ष्टादे॒व रक्षा॑ऽस्यप॒हन्ति॒ यजु॑षा॒न्यां
तूष्णी॑म॒न्यामि॑थुन॒त्वाय॒ द्वे आ द॑धाति॒ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॒
प्रति॑ष्ठित्यै ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति॥ ६॥

अ॒ग्निश्च॒ वा ए॒तौ सोम॑श्च क॒था सोमा॑याति॒थ्यं क्रि॑यते॒ नाग्नय॑
इति॒ यद्ग्रा॑व॒ग्निम्मि॑थित्वा प्र॒हर॑ति॒ तेनै॒वाग्नय॑ आति॒थ्यं क्रि॑यते-
ऽथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॑ इति॒ यद्ध॒विरा॒साद्या॒ग्निम्मि॑न्थति॒
ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयति॥ ७॥

परि॒या ए॒व जग॑त्या॒ आ त्रि॒वृद्धे॑ परि॒धीन् वद॑न्त्येक॒चत्वारि॑ऽशच्च॥ १॥ [१]

दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आस॒न्तेऽ
३ न्यो॑न्यस्मै॒ ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमा॒नाः पश्च॑धा व्य॒क्राम॑न्त्र॒ग्निर्वसु॑भिः

सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदमभ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो
विप्रियाः स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहे
ताभ्यः स निर्ऋच्छाद्यः ॥८॥

नः प्रथमोऽ ३ न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः
सतानूनप्रिणाम्प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमाच्छति यत्तानूनप्र
समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति पञ्च कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा हि ते तथ्समवाद्यन्ताथो
पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्ध आपतये त्वा
गृह्णामीत्याह प्राणो वै ॥९॥

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनप्र इत्याह तनुवो हि
ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
समवाद्यन्त शक्मन्नोजिष्टायेत्याहौजिष्ट ५ हि ते तदात्मनः
समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्ट ५ ह्येतदनाधृष्यं
देवानामोजः ॥१०॥

इत्याह देवाना ५ ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमित्य
ह्येतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह

यथायजुरेवैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव
खलु वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यंशुरंशुस्ते
देव सोमा प्यायतामित्याहु यत्॥११॥

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च
सोमं चा प्याययत्या प्यायय सखीन्धसन्त्या मेधयेत्याहृत्विजो
वा अस्य सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम
सुत्यामंशीय॥१२॥

इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते
ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित
एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याहु द्यावापृथिवीभ्यामेव
नमस्कृत्यास्मिल्लोके प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता
आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा
देवता इति ते॥१३॥

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा
एष प्र विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया

पाति प्रजामवान्तरदीक्षया संतराम्मेखला५ समायच्छते
 प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते
 निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या ते अग्ने रुद्रिया
 तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय
 शान्त्यै॥१४॥

यो वा ओजं आह यदशीयेति तैऽग्र एकादश च॥२॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमा-
 ऽथ रजताऽथ हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता
 उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै
 महापुरं जयन्तीति त इषु५ समस्कुर्वताग्निमनीक५ सोम५
 शल्यं विष्णुन्तेजन्तेऽब्रुवन्क इमामसिष्यतीति॥१५॥

रुद्र इत्यब्रुवन्नुद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सो-
 ऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः
 पशूनामधिपतिस्ता५ रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो
 लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत् यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै
 नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहयाद्यदन्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहयात्॥१६॥

अन्यन्मुखं कुर्यात्सुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै

पराङ्ति॒क्रम्य जु॒होति॒ परा॑च ए॒वैभ्यो॒ लो॒केभ्यो॒ यज॑मानो
 भ्रातृ॒व्यान्प्र गु॑दते पुन॑रत्याक्रम्यो॒पसदं॑ जुहोति प्र॒णुद्यै॒वैभ्यो॒
 लो॒केभ्यो॒ भ्रातृ॒व्याञ्जित्वा॑ भ्रातृ॒व्यलो॒कम॒भ्यारो॑हति दे॒वा वै याः
 प्रा॒तरु॑पसदं उ॒पासी॑दन्नह्नु॒स्ताभि॑रसुरा॒न्प्राणु॑दन्त॒ याः सा॒य॒
 रात्रि॑यै ताभि॒र्यत्सा॒यम्प्रा॑तरु॒पसदः॑ ॥१७॥

उ॒प॒स॒द्यन्ते॑ऽहोरा॒त्राभ्या॑मेव तद्यज॑मानो भ्रातृ॒व्यान्प्र
 गु॑दते याः प्रा॒तर्या॒ज्याः स्यु॑स्ताः सा॒यम्पु॑रोनुवा॒क्याः
 कुर्या॑दया॒तयाम॑त्वाय ति॒स्र उ॑पसद् उ॒पैति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का
 इ॒माने॒व लो॒कान्प्री॑णाति षट्॒थ्सम्प॑द्यन्ते षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॒व
 प्री॑णाति द्वा॒द॒शाही॑ने सोम॒ उ॒पैति॒ द्वा॒द॒श मा॑साः सं॒वत्स॑रः
 सं॒वत्स॑रमे॒व प्री॑णाति चतु॒र्विंश॑तिः सम्॥१८॥

प॒द्यन्ते॒ चतु॑र्विंशति॒रर्ध॑मा॒सा अ॑र्धमा॒साने॒व प्री॑णा॒त्यारा॑ग्राम॒व
 का॒मये॑ता॒स्मिन्मे॑ लो॒केऽर्धु॑कः स्या॒दित्ये॒कम॑ग्रेऽथे द्वा॒वथ
 त्री॒नथ॑ च॒तुर॑ ए॒षा वा आ॑रा॒ग्रावा॑न्तरदी॒क्षास्मि॑न्ने॒वास्मै॑
 लो॒केऽर्धु॑कम्भवति प॒रोव॑रीयसीम॒वान्तर॑दी॒क्षामु॑पे॒याद्यः॑
 का॒मये॑ता॒मुष्मि॑न्मे लो॒केऽर्धु॑कः स्या॒दिति॑ च॒तुरो॑ऽग्रेऽथ
 त्री॒नथ॑ द्वा॒वथै॒कमेषा॑ वै प॒रोव॑रीयस्य॒वान्तर॑दी॒क्षामु॑ष्मि॒न्ने॒वास्मै॑

लोकेऽर्धुकम्भवति॥१९॥

असिष्यतीति जुहुयात्सायम्प्रातरुपसदश्चतुर्विंशतिः सञ्चतुरोऽग्रे षोडश च॥३॥—[३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसदं उपयन्ति तेषां
य उन्नयते हीयत एव स नोदनेषीति सूत्रीयमिव यो वै
स्वार्थतां यताः श्रान्तो हीयत उत स निष्प्रायं सह वसति
तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत दधोन्नयेतैतद्वै पशूनां रूपं
रूपेणैव पशूनव रुन्दे॥२०॥

यज्ञो देवेभ्यो निलायत विष्णू रूपं कृत्वा स
पृथिवीम्प्राविशत्तं देवा हस्तान्त्सं रभ्यैच्छन्तमिन्द्र
उपर्युपर्यत्यक्रामत् सोऽब्रवीत्को मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं
दुर्गे हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै
हन्तावोचथा वराहोऽयं वाममोषः॥२१॥

सप्तानां गिरीणाम्परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम्॥२२॥

वा इयमग्रं आसीद्वावदासीनः परापश्यन्ति तावद्देवानान्ते
 देवा अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति
 यावदियं सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः
 सलावृकी रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त
 यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम्॥ २३॥

सा वा इयं सर्वेव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा
 अवमायं यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति
 षट्त्रिंशत्प्राची चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशदश
 सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्युद्धन्ति
 तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः
 पुनरा भवन्त्युत्तरम्बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति प्रजा वै
 बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति
 तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरः॥ २४॥

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वमभवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥ ४॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिशते यद्वादश
 साहस्योपसदः स्युस्तिस्त्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम

क्रियेत तिस्र एव साहस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य
 सवीर्यत्वायाथो सलोम क्रियते वथ्सस्यैकः स्तनो भागी
 हि सोऽथैकः स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ त्रीनथ चतुर
 एतद्वै॥२५॥

क्षुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते प्रति
 जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
 स्तनान्ब्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं
 तपस्यः सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजयां पशुभिर्यवागू
 राजन्यस्य व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव॥२६॥

राजन्यो वज्रस्य रूपः समृद्ध्या आमिक्षा वैश्यस्य
 पाकयज्ञस्य रूपम्पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः
 पयस्तेजसैव तेजः पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा
 वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष यद्वीक्षितो यदस्य पयो
 व्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनुरासीद्विव्रता
 असुरा एकव्रताः॥२७॥

देवाः प्रातर्मध्यंदिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
 रूपम्पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं ततस्ते

पराभवन्मध्यंदिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तैऽभवन्सुवर्गं
 लोकमायन् यदस्य मध्यंदिने मध्यरात्रे व्रतम्भवति मध्यतो
 वा अत्रैनं भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
 भवत्यात्मनो॥ २८॥

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
 योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा
 योनेर्गर्भः स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो
 गोपीथायैष वै व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः
 प्रवसेत्स एनमीश्वरोऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै
 दक्षिणतः शय एतद्वै यजमानस्यायतनं स्व एवायतने
 शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ २९॥

एतद्वै क्रूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥ ५॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो
 नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं
 यस्य होता प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि
 विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते
 देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तम्पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तुं वा

यावन्नानसे यातुवै॥३०॥

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं
नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नत
देवयजनादङ्गिरसः पशून्सृजन्तान्तरा सदोहविर्धाने उन्नतः
स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते
देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः
सुवर्गं लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च॥३१॥

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च
गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति
प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं
देवयजनं यत्सर्वतः समम्प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या
ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां
रूपं रूपेणैवास्मै पशून्॥३२॥

अव रुद्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते
देवयजने याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं
ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै
सत्या ऋक्षन्निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते

देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा तल्पे वा
मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं
गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तते नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्ये देवयजने
याजयेद्भूतिकामं कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥३३॥

यातवै हविर्धानंश्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥६॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावथ्स्यति त
इदम्भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै
सर्वान्मया कामान्व्यश्जवथ पूर्वा तु माऽग्रेराहुतिरश्जवता
इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्रेर्व्याघारयन्ति वारंवृत्तं ह्यस्यै
शम्यया परि मिमीते॥३४॥

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुद्धे वित्तायनी
मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह
तित्तान् ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान्
ह्येनानावदवतान्मा व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्नि-
नाम॥३५॥

अग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवैषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
 रुद्धे तूष्णीं चतुर्थः हरत्यनिरुक्तमेवाव रुद्धे सिंहीरसि
 महिषीरसीत्याह सिंहीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्याति
 प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया
 पशुभिः प्रथयति ध्रुवा॥ ३६॥

असीति सः हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेत्यव चोक्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा
 वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवैनां प्रोक्षति
 देवाः श्वेदुत्तरवेदिरुपाववर्तीहैव वि जयामहा इत्यसुरा
 वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो वसुभिः
 पुरस्तादप॥ ३७॥

अनुदत् मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः
 पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति
 दिग्भ्य एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत् इन्द्रो
 यतीन्थसालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या
 आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत तद्दक्षिणत उत्तरवेद्यै
 नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं द्विष्यात्तं
 ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ ३८॥

सोत्तरवेदिर्ब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यंशजवथेति

यज॑मानाय॒ स्वाहे॑ति॒ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॒ उपा॑य॒न्यश्च॑
कृ॒त्वो व्याघा॑रयति॒ पञ्चा॑क्षरा॒ प॒ङ्क्तिः॑ पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑
रु॒न्द्वेऽक्ष॑ण्या॒ व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒ण्या प॒शवो॑ऽङ्गा॒नि
प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ भूते॑भ्य॒स्त्वेति॑ स्रुचमु॒द्र॑ह्णाति॒ य
ए॒व दे॒वा भू॑तास्तेषा॒न्तद्भा॑ग॒धेय॑न्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒

पौतुद्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम्॥४१॥

लोकानां विधृत्या अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर
आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौ-
ऽग्निरिबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत
स यां वनस्पतिष्ववसत्ताम्पूतुद्रौ यामोषधीषु तां
सुगन्धितेजने याम्पशुषु ताम्पेत्वंस्यान्तरा शृङ्गे तं देवताः
प्रेषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्॥४२॥

उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं
वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे
भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य
बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
सौऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः प्रामेषतास्थानि शातया
इति स यानि॥४३॥

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्रभवद्यन्मांसमुपमृतं
तद्गुल्गुलु यदेतान्धसम्भारान्धसम्भरत्यग्निमेव तथ्सम्भरत्यग्नेः
पुरीषमसीत्याहाग्नेरह्यैतत्पुरीषं यथ्संभारा अथो खल्वाहुरेते
वावैनं ते भ्रातरः परि शेर यत्पौतुद्रवाः परिधय इति॥४४॥

वित्त्वा देवयुत एषामंब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र गेनेक्ति मेध्ये
एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति
सवितृप्रसूत एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो
बद्धो यदक्षः स यदुथ्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युथ्सर्जेत्
सुवाग्देव दुर्या९ आ वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै
पत्नी॥४५॥

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रमित्रत्वाय यद्वै
पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्न्या एवैष
यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै वर्त्मना वा अन्वित्य
यज्ञ९ रक्षा९सि जिघा९सन्ति वैष्णवीभ्यामृग्भ्यां
वर्त्मनोर्जुहोति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञादेव रक्षा९स्यप
हन्ति यदध्वर्युरनग्नावाहुतिञ्जुह्यादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षा९सि
यज्ञ९ हन्युः॥४६॥

हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्यो-
ऽध्वर्युर्भवति न यज्ञ९ रक्षा९सि घ्नन्ति प्राची प्रेतमध्वरं
कल्पयन्ती इत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयत्यत्र रमेथां

वर्ष्मन्पृथिव्या इत्याहु वर्ष्म ह्येतत्पृथिव्या यद्वैवयजन्९
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानन्दिवो वा विष्णवुत वा
 पृथिव्याः ॥ ४७ ॥

इत्याशीर्षदयर्चा दक्षिणस्य हविर्धानस्य मेथीं नि हन्ति
 शीर्षत एव यज्ञस्य यजमान आशिषोऽव रुन्दे दण्डो वा
 औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाक्षमच्छिनद्यत्तृतीयं
 छुदिर्हविर्धानयोरुदाह्रियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुद्धौ
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं विष्णो रराटमसि विष्णोः
 पृष्ठमसीत्याहु तस्मादितावद्धा शिरो विष्युतं विष्णोः स्यूरसि
 विष्णोर्ध्रुवमसीत्याहु वैष्णव९ हि देवतया हविर्धानं यम्प्रथमं
 ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न विस्र९ सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत्
 तस्मात्स विस्रस्यः ॥ ४८ ॥

पत्नीं हन्युर्वा पृथिव्या विष्युतं विष्णोः षड्वि९शतिश्च ॥ ९ ॥ [९]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यग्निमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां
 पूष्णो हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै वज्र इव वा एषा यदग्निरग्निरसि
 नारिरसीत्याहु शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञ९

रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितुं रक्षः परिलिखिता
अरातय इत्याहु रक्षसामपहत्यै॥४९॥

इदमुहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याहु द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय
त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनान्नौकेभ्यः प्रोक्षति परस्ताद्वर्वाचीं
प्रोक्षति तस्मात्॥५०॥

परस्ताद्वर्वाचींमनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनन्त्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरव
नयत्यूर्ग्वै यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जः समर्धयति यजमानेन
सम्मितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्ज
दधाति पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति
पितृदेवत्यम्॥५१॥

ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्या
निखाता स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनान्मिनोत्यथो
स्वारुहमेवैनान्ङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिक्षम्पृणेत्याहैषान्नौकानां
विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याहु द्युतानो ह स्म

वै मा॑रु॒तो दे॒वाना॒मौदु॑म्बरी॒म्मिनो॑ति॒ तेनै॒व ॥ ५२ ॥

ए॒ना॒म्मिनो॑ति॒ ब्र॒ह्म॒वनि॑न्त्वा क्ष॒त्र॒वनि॑मित्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैत॑द्धृ॒
द्यावा॑पृथि॒वी आ पृ॑ण॒थामि॒त्यौदु॑म्ब॒र्या जु॑होति॒ द्यावा॑पृथि॒वी
ए॒व र॒से॒नान॑त्त॒द्यान्त॑म॒न्वव॑स्त्रावय॒त्यान्त॑मे॒व यज॑मानं॒ तेज॑सा॒
ऽन॑त्त॒यैन्द्र॑म॒सीति॑ छु॒दिरधि॑ नि द॒धात्यै॑न्द्र॒ ५ हि दे॒वता॑या॒ सदा॑
वि॒श्वज॒नस्य॑ छा॒येत्या॑ह वि॒श्वज॒नस्य॑ ह्ये॒षा छा॒या य॒त्सदा॑
न॒व॑छदि॥ ५३ ॥

तेज॑स्का॒मस्य॑ मि॒नुया॑त्रि॒वृता॒ स्तोमे॑न॒ सम्मि॑त॒न्तेज॑स्त्रि॒वृत्ते॑ज॒
भ॒व॒त्येका॑द॒शछ॑दीन्द्रि॒यका॑म॒स्यैका॑द॒शाक्ष॑रा त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं
त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒याव्यै॑व भ॒वति॑ प॒ञ्चद॑शछदि॒ भ्रातृ॑व्यवतः
प॒ञ्चद॑शो व॒ज्रो भ्रातृ॑व्याभि॒भूत्यै॑ स॒प्तद॑शछदि॒ प्रजा॑का॒मस्य॑
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ एक॒विंश॑तिछदि॒
प्रति॑ष्ठाका॒मस्यै॑क॒विंशः॑ स्तो॒मानां॑ प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्या उ॒दरं॑
वै स॒द् ऊ॒र्गुदु॑म्बरो मध्य॒त औदु॑म्बरी॒म्मिनो॑ति मध्य॒त ए॒व
प्र॒जाना॑मू॒र्जं द॑धाति॒ तस्मा॑त् ॥ ५४ ॥

म॒ध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते यज॒मान॑लो॒के वै दक्षि॑णानि
छ॒दी॒षि भ्रातृ॑व्यलो॒क उत्तरा॑णि दक्षि॒णान्युत्तरा॑णि करोति॒

यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
 ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यं
 प्रजा उप जीवन्ति परि त्वा गिर्वणो गिर इत्याह
 यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमसीत्याहैन्द्रः
 हि देवतया सदो यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न
 विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः ॥५॥

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥10॥—[१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणा उपरवा
 हविर्धाने खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते
 तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः प्राणा रक्षोहणो बलगुहणो
 वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा हि देवतयोपरवा असुरा
 वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु बलगान्न्यखनन्तान्बाहुमात्रे-
 ऽन्वविन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त इदमहं तं बलगमुद्वपामि ॥५॥

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव
 पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ बलगं
 निखनन्तस्तमेवोद्वपति सं तृणति तस्मात्संतृण्णा अन्तरतः
 प्राणा न सम्भिनति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति

तस्मादार्द्रा अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति॥५७॥

ऊर्ग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव
स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याघारयति
तेजो वा आज्यं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू
वा एते यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणत्यसंतृण्णे हि हनू
अथो खलु दीर्घसोमे संतृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
यद्धविर्धानम्॥५८॥

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो
दन्ता मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदो यदा
खलु वै जिह्वा दध्स्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा
मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नाधि
ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यश्चः परेत्य सदसि
भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेदं दुह एवैनामियं
वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोद्धोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेदं दुह
एवैनाम्॥५९॥

चात्वालात्सुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः
 पशुमालभ्य मेदसा सुचावेकादश॥11॥ चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रह्रियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य
 चतुष्पादो द्विषष्टिः॥62॥ चात्वालात्पशुषु दधाति॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥—[१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

चात्वालाद्धिष्णियानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य
 चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त
 तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं
 यदाग्नीध्राद्धिष्णियान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत
 एवैनम्पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते यन्ति ये
 बहिष्पवमानः सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते॥१॥

आहाग्नीदग्नीन् वि हर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाः
 अलं कुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्यङ्गारैर्द्वे
 सवने वि हरति शलाकाभिस्तृतीयः सशुक्रत्वायाथो
 सम्भरत्येवैनद्धिष्णिया वा अमुष्मिल्लोके सोममरक्षन्तेभ्यो-
 ऽधि सोममाहरन्तमन्वायन्तम्पर्यविशन् य एवं वेद
 विन्दते॥२॥

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु
 सोमपीथमैच्छन्त तां देवा अब्रुवन्देद्वे नामनी कुरुध्वमथ
 प्र वाप्स्यथ न वेत्यग्रयो वा अथ धिष्ण्यास्तस्माद्विनामा
 ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथं
 प्राप्तुवन्नाहवनीयं आग्नीध्रीयो होत्रीयो मार्जालीयस्तस्मात्तेषु
 जुह्वत्यतिहाय वर्षद्वरोति वि हि॥३॥

एते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये
 पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
 पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो
 हूयन्ते प्रत्यङ्मासीनो धिष्ण्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
 यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
 प्रतीचीः॥४॥

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्ण्या यदध्वर्युः
 प्रत्यङ्धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्सं कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा
 एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै प्राणो-
 ऽवाङ्पानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं
 दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुपं गायेद्वाग्वीर्यो वा

अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे॥५॥

वाच॑ꣳ सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य॑ वाख्स्या॑द्वह्मवादिनो॑
वदन्ति॑ नासङ्स्थिते॑ सोमे॑ऽध्वर्युः प्रत्यङ्ख्सदोऽतीया॑दथ
कथा॑ दाक्षिणानि॑ होतुमेति॑ यामो॑ हि स तेषां॑ कस्मा॑ अहं
देवा॑ यामं॑ वायामं॑ वानुं॑ ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं॑ परीत्य॑
जुहोति॑ दाक्षिणानि॑ न प्राणान्त्सं कर्षति॑ न्यन्ये॑ धिष्णि॑या
उप्यन्ते॑ नान्ये॑ यान्निवपति॑ तेन॑ तान्म्रीणाति॑ यान्न निवपति॑
यदनुदिशति॑ तेन॑ तान्॥६॥

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च॥१॥ [१]

सुवर्गाय॑ वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते॑ यद्वैस॑र्जनानि॑
द्वाभ्यां॑ गार्हपत्ये॑ जुहोति॑ द्विपाद्यज॑मानः॒ प्रतिष्ठित्या॑
आग्नी॑ध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष॑ ए॒वा क्र॑मत आहव॑नीये
जुहोति॑ सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॑ दे॒वान् वै सु॑व॒र्गं
लो॒कं य॒तो रक्षा॑ꣳस्यजिघाꣳसन्ते॑ सोमे॑न॒ राज्ञा॑
रक्षाꣳस्यप॒हत्या॑प्तुमा॒त्मानं॑ कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒त्रक्ष॑सामनु॑पल
सोमो॑ भवत्यथ॥७॥

वैस॑र्जनानि॑ जुहोति॑ रक्ष॑सामप॒हत्यै॑ त्वꣳ सोम॑ तनूकृ॒द्ध्य

इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
 रक्षाः स्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
 जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
 लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभाया सोमं ददते॥८॥

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनाः सि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन
 सह सुवर्गं लोकमेति नयंवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति सुवर्गस्य
 लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्रीध्र
 उप वासयति वि ह्येनं तैर्गृह्णते यत्सहोपवासयेदपुवायेत
 सौम्यर्चा प्र पादयति स्वयां॥९॥

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद
 आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता
 भवत्येष वो देव सवितः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं
 देवताभ्यः सम्प्र यच्छत्येतत्त्वः सोम देवो देवानुपांगा इत्याह
 देवो ह्येष सन्॥१०॥

देवानुपैतीदमहम्मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ३ ह्येष
 सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः

स्यात्सुह प्रजया सुह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः
सहेमं लोकमुपावर्तते नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि
देवानां स्वधा पितृभ्य इत्याह स्वधाकारो हि॥११॥

पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव
निर्मुच्यतेऽग्रे व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि
तद्वेद यद्वसीयान्थस्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो
वै सोमस्य राज्ञो मलिमुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र
उपवासयति नैनम्मलिमुसेना विन्दति॥१२॥

अथ ददते स्वया सन्धस्वधाकारो हि विन्दति॥२॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छेति वैष्णवो वै देवतया यूपः
स्वयैवैनं देवतयाच्छेत्यत्यन्यानगां नान्यानुपांगामित्याहाति
ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोऽवरैरित्याहार्वाग्ये
परोवरैस्तं त्वा जुषे॥१३॥

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते
देवस्त्वा सविता मध्वानुक्तित्याह तेजसैवैनमनत्तयोषधे
त्रायस्वैनं स्वधिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः
शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह

तेजः परां पतति यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्या
हरेत्सतेजसम्॥१४॥

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपात्प्रयतो बिभ्यति
दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षमध्येन मा हिंसीरित्याहैभ्य
एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शतवल्शो वि
रोहेत्याब्रश्चने जुहोति तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांसु
उत्तिष्ठन्ति सहस्रवल्शा वि वयं रोहेमेत्याहाशिषमेवैतामा
शास्तेऽनक्षसङ्गम्॥१५॥

वृश्चेदक्षसङ्गं वृश्चेदधर्षं यजमानस्य प्रमायुकं
स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः
स्यादित्यर्पणं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति बहुपर्णं तस्मै
बहुशाखं वृश्चेदेष वै॥१६॥

वनस्पतीनामपशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं
वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्येष वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितो यः सुमे
भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं

वृश्चेत्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारत्निं तस्मै वृश्चेद्यं
 कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञः ॥ १७ ॥

नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतव
 ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति सप्तारत्निम्पशुकामस्य सप्तपदा
 शक्करी पशवः शक्करी पशून्वाव रुद्धे नवारत्निं
 तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्यैव
 भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्यैव भवति पञ्चदशारत्निम्भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
 वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य
 सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या एकविंशत्यरत्निं
 प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या
 अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं
 तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन सम्मितः ॥ १८ ॥

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृश्चेदेष वै यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञ आत्या
 एकात्रविंशतिश्च ॥ ३ ॥

[३]

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं
 लोकेभ्यः प्रोक्षति पराञ्च प्रोक्षति पराडिव हि सुवर्गो

लो॒कः क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒न्त्य॒पोव॑ न॒यति॑
 शान्त्यै॒ यव॑मती॒रव॑ न॒यत्यू॑र्ग्वै॒ यवो॑ यज॑मानेन॒ यूपः॑ स॒मि॒तो
 यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नूर्जं॑ दधाति॥१९॥

पि॒तृणां॑ स॒दन॑म॒सीति॑ ब॒र्हिर॑व॒ स्तृणा॑ति पि॒तृदे॑व॒त्य
 १५ ह्यै॒तद्य॑न्नि॒खातं॑ यद्व॒र्हिर॑न॒वस्ती॑र्य॒ मि॒नुया॑त्पि॒तृदे॑व॒त्यो
 नि॒खातः॑ स्याद्व॒र्हिर॑व॒स्तीर्य॑ मि॒नोत्य॒स्यामे॒वैन॑मि॒नोति॑
 यूप॑श॒कल॑मवा॒स्यति॑ स॒तेज॑समे॒वैन॑मि॒नोति॑ दे॒वस्त्वा॑ स॒वि॒ता
 मध्वा॑न॒क्तित्या॑ह॒ तेज॑सै॒वैन॑मन॒क्ति सु॑पि॒प्प॒लाभ्य॑स्त्वौष॑धीभ्य॒
 इति॑ च॒षालं॑ प्र॒ति॥२०॥

मु॒ञ्चति॑ तस्मा॑च्छी॒र्षत॑ ओष॑धयः॒ फलं॑ गृह्ण॒न्त्यन॑क्ति
 तेजो॑ वा आ॒ज्यं यज॑मानेनाग्नि॒ष्ठाश्रिः॑ स॒मि॒ता यद॑ग्नि॒ष्ठा-
 मश्रि॑म॒नक्ति॑ यज॑मानमे॒व तेज॑सान॒क्त्यान्त॑र्म॒नक्त्या॑न्तमे॒व
 यज॑मानं॒ तेज॑सान॒क्ति सर्व॑तः॒ परि॑ मृ॒शत्य॑परि॒वर्ग॑मे॒वा-
 स्मि॒न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑व॒ स्तभा॑नान्तरि॒क्षम्पृ॑णे॒त्याहै॑षां
 लो॒कानां॑ वि॒धृत्यै॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑॥२१॥

क॒ल्पय॑ति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॑ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या
 कल्प॑यति॒ द्वाभ्यां॑ कल्प॑यति॒ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै॒ यं

का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयेय॒मित्य॑ग्नि॒ष्ठां
तस्या॑श्चि॒माह॑व॒नीया॑दि॒त्थं वे॒त्थं वा॑ति॒ नाव॑ये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयति॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयेय॒मिति॑॥२२॥

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्चि॒माह॑व॒नीये॑न॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति॒ ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्ष॑त्र॒वनि॑मित्या॒ह
यथा॑य॒जुरे॑वै॒तत्परि॑ व्य॒यत्यू॑र्ग्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॑
सम्मि॑तो॒ यज॑मानमे॒वोर्जा॑ सम॑र्धयति॒ नाभि॑द॒घ्ने परि॑ व्य॒यति॑
नाभि॑द॒घ्न ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं द॑धाति॒ तस्मा॑न्नाभि॑द॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते
यं का॒मये॑तो॒र्जेन॑म्॥२३॥

व्य॑र्धयेय॒मित्यू॑र्ध्वा वा॒ तस्या॑वा॒चीं वा॒वो॑हेदू॒र्जै॒वैनं॑ व्य॑र्धयति॒
यदि॑ का॒मये॑त॒ व॒र्षुकः॑ प॒र्जन्यः॑ स्या॒दित्य॑वा॒चीम॒वो॑हेद्वृ॒ष्टिमे॒व
नि॑ यच्छति॒ यदि॑ का॒मये॑ताव॒र्षुकः॑ स्या॒दित्यू॑र्ध्वा॒मुदू॑हेद्वृ॒ष्टिमे॒वोद्य॑
पि॒तृणां॑ नि॒खात॑म्मनु॒ष्या॑णामूर्ध्वं नि॒खाता॑दा र॑श॒नाया॑
ओष॑धीना॒ रश॑ना वि॒श्वेषा॑म्॥२४॥

दे॒वाना॑मूर्ध्वं र॑श॒नाया॑ आ च॒षाला॑दिन्द्र॒स्य च॒षाल॑
सा॒ध्याना॑मति॒रिक्त॑ स॒ वा ए॒ष स॑र्वदे॒वत्यो॑ यद्यूपो

यद्वूपमिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः
 सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति
 ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु
 प्राजानन्तद्वूपस्य यूपत्वम्॥ २५॥

यद्वूपमिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥ २६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन
 प्रीणाति देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं
 तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः
 सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्स्वरुं यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र
 प्रस्तरः हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ २७॥

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूजैर्न विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च॥ ४॥—[४]

साध्या वै देवा अस्मिल्लोक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्तै-
 ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्ब्यमविन्दन्ततो

वा इ॒माः प्र॒जाः प्रा॒जाय॑न्त॒ यद॒ग्नाव॑ग्नि॒मि॒धित्वा॑ प्र॒हर॑ति
प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निर्य॑ज॒मानः
प॒शुर्य॑त्प॒शुमा॒लभ्या॑ग्नि॒मन्थे॑द्रु॒द्राय॑ यज॒मानम्॥ २८ ॥

अपि॑ द॒ध्यात्प्र॑मायु॒कः स्या॒दथो॑ ख॒ल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑
दे॒वता॑ ह॒विरे॒तद्य॑त्प॒शुरिति॑ यत्प॒शुमा॒लभ्या॑ग्नि॒मन्थ॑ति
ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयत्युपा॒कृत्यै॒व
म॒न्थ्यस्त॑न्नेवा॒लब्धं॑ ने॒वाना॑ल॒ब्धम॒ग्नेर्ज॒नित्र॑म॒सीत्या॑हा॒ग्नेर्ह्ये॒तज्जनि॑
वृष॑णौ स्थ॒ इत्या॑ह वृष॑णौ॥ २९ ॥

ह्ये॒तावुर्व॑श्य॒स्यायु॑र॒सीत्या॑ह मिथु॒नत्वाय॑ घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं
दधा॑था॒मित्या॑ह वृष॑ण॒ः ह्ये॒ते दधा॑ते ये अ॒ग्निङ्गा॑य॒त्रं छ॒न्दोऽनु॑
प्र जा॑य॒स्वेत्या॑ह छ॒न्दो॑भिरे॒वैन॑म॒प्र जन॑यत्य॒ग्नये॑ म॒थ्यमा॑ना॒यानु॑
ब्रू॒हीत्या॑ह सा॒वित्री॑मृ॒चम॒न्वाह॑ स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैन॑म॒न्थति॑
जा॒ताया॑नु ब्रू॒हि॥ ३० ॥

प्र॒ह्रिय॑मा॒णाया॑नु ब्रू॒हीत्या॑ह काण्डे॑काण्ड ए॒वैनं॑ क्रि॒यमा॑णे
सम॑र्धयति गाय॒त्रीः सर्वा॑ अ॒न्वाह॑ गाय॒त्रछ॑न्दा॒ वा अ॒ग्निः
स्वेनै॒वैनं॑ छ॒न्दसा॑ सम॑र्धयत्य॒ग्निः पु॒रा भ॑वत्य॒ग्निमि॒धित्वा॑
प्र ह॑रति॒ तौ स॒म्भव॑न्तौ यज॑मानम॒भि स॒म्भव॑तो भ॒वतं॑

नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा
अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यदाज्यमिप्येणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥ ३१॥

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बरहिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो
यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः
प्रागुरित्याह दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज
इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते
धारया वसूनीति॥ ३२॥

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव
रुन्दे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देव त्वष्टर्वसु
रुण्वेत्याह त्वष्टा वै पशूनामिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै
रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति॥ ३३॥

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ
हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या
ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतः

स॒त्येनै॒वैन॑मृ॒तेना॑ र॒भतेऽक्ष॑ण॒या परि॑ हरति॒ वध्यः॑ हि प्र॒त्यञ्च॑
प्रति॑मु॒ञ्चन्ति॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ धर्षा॑ मानु॒षानि॑ति॒ नि यु॑नक्ति॒ धृत्या॑
अ॒द्भ्यः॥ ३४॥

त्वौष॑धी॒भ्यः प्रो॒क्षा॒मीत्या॑हा॒द्भ्यो ह्यौष॑ ओष॑धी॒भ्यः सम्भ॑वति॒
यत्प॒शुर॒पाम्पे॑रु॒सीत्या॑हैष ह्य॑पाम्पा॒ता यो मे॑धा॒यार॒भ्यते॑
स्वा॒त्तं चि॒त्सदे॑वः॒ हव्य॑मापो॑ दे॒वीः स्व॑द॒तैन॑मि॒त्याह॑
स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑मु॒परि॑ष्टा॒त्प्रोक्ष॑त्यु॒परि॑ष्टादे॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोति
पा॒यय॑त्यन्त॒रत॑ ए॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोत्य॒धस्ता॑दुपो॒क्षति॑ स॒र्वत॑
ए॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोति॥ ३५॥

वसू॑निति॒ प्रस॒व इत्य॑द्भ्योऽन्त॒रत॑ ए॒वैन॑न्दशं च॥६॥ ————— [६]

अ॒ग्निना॒ वै हो॒त्रा दे॒वा असु॑रान॒भ्य॑भवन्न॒ग्नये॑
समि॑ध्यमा॒नाया॑नु॒ ब्रू॒हीत्या॑ह॒ भ्रातृ॑व्याभिभू॒त्यै सप्त॑द॒श
सा॒मिधे॑नीर॒न्वाह॑ सप्त॒दशः॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑
सप्त॑द॒शान्वा॑ह॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ पञ्च॒र्तवः॑ स सं॒वत्स॑रः
सं॒वत्स॑रं प्र॒जा अनु॑ प्र जा॒यन्ते॑ प्र॒जाना॑ प्र॒जन॑नाय दे॒वा वै
सा॒मिधे॑नीर॒नूच्य॑ य॒ज्ञं ना॒न्वप॑श्यन्त्स प्र॒जाप॑तिस्तू॒ष्णीमा॑घा॒रम्॥ ३६॥

आ॒घा॒रय॑त्ततो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञम॑न्वप॑श्यन् यत्तू॒ष्णीमा॑घा॒रमा॑घा॒रय॑ति॥

य॒ज्ञस्यानु॑ख्यात्या॒ असुरे॑षु वै य॒ज्ञ आ॑सीत्तं दे॒वास्तू॑ष्णी॒ ५ होमे॑ना॒व
यत्तू॑ष्णीमा॒घार॑मा॒घार॑यति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व तद्य॑ज्ञं वृ॒द्धे
परि॑धीन्त्सम्मार्ष्टि॒ पुना॑त्ये॒वैना॒त्रिस्त्रिः॑ सम्मार्ष्टि॒ त्र्या॑वृद्धि
य॒ज्ञोऽथो॒ रक्ष॑साम॒पह॑त्यै द्वा॒दश॑ सम्प॑द्यन्ते द्वा॒दश॑॥ ३७ ॥

मासाः॑ संव॑त्सरः संव॑त्सरमे॒व प्री॑णात्यथो॑ संव॑त्सरमे॒वास्मा॒
उप॑ दधाति सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्यै शिरो॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒
यदा॑घारो॑ऽग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ यदा॑घारमा॒घार॑यति शी॒र्षत॑
ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मानः सर्वा॑ दे॒वता॒ अव॑ रुन्दे शिरो॒
वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदा॑घार आ॒त्मा प॒शुरा॑घारमा॒घार्य॑ प॒शु॒ ५
सम॑नत्तद्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑॥ ३८ ॥

शिरः॑ प्रति॑ दधाति॒ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒तामि॒त्याह॑
वा॒युदे॒वत्यो॑ वै प्रा॒णो वा॒यावे॒वास्य॑ प्रा॒णं जु॑होति॒ सं
यज॑त्रैरङ्गानि॒ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषे॒त्याह॑ य॒ज्ञप॑तिमे॒वास्य॑ाशिषं
गम॑यति वि॒श्वरू॑पो वै त्वा॒ष्ट्र उ॒परि॑ष्ठात्प॒शुम॒भ्यव॑मी॒त्तस्मा॑दु॒परि॑ष्ठा
द्यन्ति॒ यदु॒परि॑ष्ठात्प॒शु॒ ५ संम॑नक्ति॒ मेध्य॑मे॒व॥ ३९ ॥

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणी॒ते छ॒न्दा॑स्यै॒व वृणी॑ते
स॒प्त वृणी॑ते स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त

छन्दांस्युभयस्यावरुद्ध्या एकादश प्रयाजान् यजति दश
 वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तम्प्र यजति
 वृषामेकः परिं शय आत्मैवात्मानम्परिं शये वज्रो वै
 स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा वज्रं कृत्वा
 सोममघ्नन्धृतेनाक्तौ पशं त्रायेथामित्याहु वज्रेणैवेनं वशं
 कृत्वा लभते॥४०॥

आधारम्पद्यन्ते द्वादशात्मनेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥७॥—[७]

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवेनं करोत्यस्कन्दायास्कन्नं हि
 तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यावृद्धि यज्ञो-
 ऽथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३)
 नान्वारभ्या (३) इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं
 यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय
 वा एष लोकाय नीयते यत्॥४१॥

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत
 वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप
 प्रेष्य होतरहव्या देवेभ्य इत्याहेषितं हि कर्म क्रियते
 रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियथा विशतेत्याहु यथायजुरेवैतदग्निना

पुरस्तादेति रक्षसामपहत्यै पृथिव्याः संपृचः पाहीति
बर्हिः॥४२॥

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्त्रं हि तद्यद्वर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः
संज्ञप्यमानात्पशुभ्यं एव तन्नि हुत आत्मनोनाब्रस्काय
गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्रोति य एवं वेद पश्चाल्लोका वा
एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्याहादित्यस्य
वै रश्मयः॥४३॥

आतानास्तेभ्यं एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव
इत्याह यथायजुरेवैतत्॥४४॥

लोकाय नीयते यद्वर्ही रश्मयः सन्निश्च॥८॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायतां
प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्यं एवास्य शुचं शमयति
सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विशति शमहोभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वैनं

स्वधिते॒ मै॒नः॑ हि॒ःसी॒रित्या॑ह॒ वज्रो॒ वै स्व॒धितिः॑॥४५॥

शान्त्यै॑ पा॒र्श्वत॑ आ॒च्छति॑ म॒ध्यतो॑ हि म॒नुष्या॑ आ॒च्छन्ति॑
ति॒रश्ची॒नमा॒ च्छा॑त्य॒नूची॒नः॑ हि म॒नुष्या॑ आ॒च्छन्ति॑ व्यावृ॑त्त्यै
रक्ष॑साम्भा॒गोऽसी॑ति॒ स्थवि॑मतो ब॒र्हि॒र॒क्तापा॑स्यत्य॒स्रैव
रक्षा॑सि॒ नि॒रव॑दयत इ॒दम॑हः॒ रक्षो॑ऽधु॒मं तमो॑ नयामि
योऽस्मा॑न्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म इत्या॑ह॒ द्वौ वा॒व पु॒रुषौ॒ यं
चै॒व॥४६॥

द्वेष्टि॒ यश्चैनं॑ द्वेष्टि॒ तावु॑भा॒वधु॑मं तमो॑ नयती॒षे त्वेति॑
व॒पामु॑त्खि॒दती॒च्छत॑ इ॒व ह्ये॑ष यो यज॑ते॒ यदु॑प॒तृ॒न्धाद्रु॒द्रौऽस्य॑
प॒शून्धा॑तुकः स्या॒द्यन्नो॑प॒तृ॒न्धादय॑ता स्याद॒न्ययो॑प॒तृ॒णत्य॒न्यया॑
न धृ॒त्यै घृ॒तेन॑ द्या॒वापृ॑थि॒वी प्रो॒र्ण्वा॑था॒मित्या॑ह॒ द्या॒वापृ॑थि॒वी
ए॒व रसे॑नान॒त्तय॑छिन्नः॥४७॥

रा॒यः सु॒वीर॒ इत्या॑ह॒ यथा॒य॒जुरे॒वैतत्क्रू॑रमि॒व वा॑
ए॒तत्क॑रोति॒ यद्व॑पा॒मु॒त्खि॒दत्यु॑र्व॒न्तरि॑क्षम॒न्विही॑त्याह॒ शान्त्यै॑ प्र
वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वते॒ यः प॒शु॒मृ॒त्यवे॑ नी॒यमा॑नम॒न्वा॒रभ॑ते
वपा॒श्रप॑णी॒ पुन॑र॒न्वा॒रभ॑ते॒ऽस्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒ तिष्ठ॑त्य॒ग्निना॑
पु॒रस्ता॑देति॒ रक्ष॑साम॒पह॑त्या॒ अथो॑ दे॒वता॑ ए॒व ह॒व्येन॑॥४८॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्वैवता
 अतिं मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः
 स्तोका अवपद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिर
 समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
 प्रेष्येत्याह ॥ ४९ ॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि
 घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मार्त
 गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मार्तुतो देवानां वपाश्रपणी
 प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र हरति तस्माद्विष्वश्चौ
 प्राणापानौ ॥ ५० ॥

स्वर्धितिश्चैवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याह षट्त्वारिंशच्च ॥ ९ ॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते
 वपया प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव
 पशूनाम्मध्यतो दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति
 पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतं हवीः (३)
 शमितुरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं शृतमाहु स एनसा

प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम्॥५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापा
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राक्षारयन्त्स
प्रक्षौऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव॥५२॥

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षास्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य
मनोऽप क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह
मन एवास्याव रुद्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः
प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्याव॥५३॥

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो
यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति
तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय
यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति
मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव

द्यति॥५४॥

उत्त॒मो हि प्रा॒णो यदी॒तरं॑ यदी॒तरमु॒भय॑मे॒वाजा॑मि
जाय॑मानो॒ वै ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॑भिर्ऋ॒णवा॑ जाय॑ते ब्रह्म॒चर्ये॑ण॒र्षिभ्यो॑
य॒ज्ञेन॑ दे॒वेभ्यः॑ प्र॒जया॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒ष वा अ॑नृ॒णो यः
पु॒त्री यज्वा॑ ब्रह्म॒चारि॑वा॒सी तद॑व॒दानै॑रे॒वाव॑ द॒यते॒
तद॑व॒दाना॑नामव॒दान॒त्वन्दे॑वा॒सुराः संय॑त्ता आ॒सन्ते दे॒वा
अ॒ग्निम॑ब्रुव॒न्त्वया॑ वी॒रेणा॑सु॒रान॒भि भ॑वामेति॥५॥

सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै प॒शोरु॑द्धा॒रमु॑द्ध॒रा इति॑ स
ए॒तमु॑द्धा॒रमु॑द॒हर॑त् दोः पू॒र्वार्ध॑स्य॒ गुद॑म॒मध्य॑तः श्रो॒णिं
जघ॑नार्ध॒स्य ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्प॑रा॒सुरा॑ य॒त्र्यङ्गा॑णाः
सम॑व॒द्यति॑ भ्रातृ॒व्याभि॑भू॒त्यै भ॑व॒त्यात्म॑ना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भ॒वत्य॑क्ष॒णया॑व॒ द्यति॑ तस्मा॑दक्ष॒णया॑ प॒शवो॑ऽङ्गा॒नि प्र॑ ह॒रन्ति॑
प्रति॑ष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनां॑ समे॒धस्यै॒व तस्या॑वो॒त्तम॑स्याव॒ द्यतीति॑ प॒ञ्च॑त्वारि॒ंशच्च॥१०॥—[१०]

मेद॑सा॒ स्रुचौ॑ प्रो॒र्णोति॑ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑
दधा॑ति यू॒षन्न॑व॒धाय॑ प्रो॒र्णोति॑ र॒सो वा ए॒ष प॑शूनां॒ यद्य॑ र॒समे॒व
प॒शुषु॑ दधा॑ति पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र॒ यौति॑ म॒ध्यं वा ए॒तत्प॑शूनां॒

यत्पार्श्वं रसं एष पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमम्प्रयौति
मध्यत एव पशूनां रसं दधाति घ्नन्ति॥५७॥

वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया
प्राण ऐन्द्रोऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेऽङ्गे नि दैध्यदित्याह
प्राणापानावेव पशुषु दधाति देवं त्वष्टर्भूरि ते सः संमेत्वित्याह
त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो भवथेत्याह
विषुरूपा ह्येते सन्तः सलक्ष्माण एतर्हि भवन्ति देवत्रा
यन्तम्॥५८॥

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्त्वित्याहानुमतमेवैन-
पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा
अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं
एव रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जः रसमव रुद्धे प्राणापानौ
वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु॥५९॥

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतये-
ऽनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु
दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्तः समवद्यति तस्मान्नानारूपाः
पशवो यूष्णोप सिञ्चति रसो वा एष पशूनां यद्व रसमेव

प॒शुषु॑ दधा॒तीडा॒मुप॑ ह्वयते प॒शवो॑ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते
च॒तुरु॑पं ह्वयते॥६०॥

चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॑ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्य॑मे॒दस्कं॑
तस्मा॒ आ द॑ध्या॒न्मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वैन॑म्प॒शुभ्यो॑
निर्भ॑जत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त प॒शुमा॒न्त्स्या॒दिति॑
मेद॑स्वत्तस्मा॒ आ द॑ध्या॒न्मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वास्मै॑
प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ प॒शुमा॒ने॒व भ॑वति प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ स
आज्य॑म्॥६१॥

पुर॑स्ता॒दसृ॑जत प॒शुम्म॑ध्यतः पृ॒षदा॒ज्यम्प॒श्चात्त॑स्मा॒दाज्ये॑न
प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॑ प॒शुना॑ मध्यतः पृ॒षदा॒ज्येना॑नूया॒जास्त॑स्मा॒देत॑नि
पश्चा॑त्सृष्ट॒ ह्येका॑दशानूया॒जान् य॑जति॒ दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा
आ॒त्मैका॑दशो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑मनु॒ यज॑ति घ्नन्ति॒ वा
ए॒तत्प॒शुं यत्सं॑ज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु॒ वा ए॒तौ प॑शूनां
यत्पृ॑षदा॒ज्यं यत्पृ॑षदा॒ज्येना॑नूया॒जान् य॑जति प्राणापानावे॒व
प॒शुषु॑ दधाति॥६२॥

घ्नन्ति॒ यन्त॑ङ्खलुं च॒तुरु॑पं ह्वयत॒ आज्यं॑ यत्पृषदा॒ज्येन॑ प॒द्वं॥११॥

य॒ज्ञेन॒ ता उ॑पयङ्गि॒र्दे॒वा वै य॒ज्ञमा॒ग्रीध्रे॑ ब्रह्मवा॒दिनः॑ स॒त्वे दे॒वस्य॑ ग्रावा॑णं प्रा॒ण उ॑पा॒श्च॒ग्रा

देवा वा उपा॑शौ वाग्वै मि॒त्रं य॒ज्ञस्य॒ बृह॒स्पति॑र्दे॒वा वा आ॑ग्रय॒णाग्रा॒नेका॑दश॥११॥ य॒ज्ञेन॑ लो॒के
पंशु॑मान्ध॒स्याध्स॑वन्म॒मार्ध॑न्दि॒नं वा॒ग्वा अ॑रि॒क्तानि॒ तत्प्र॒जा अ॒भ्येक॑पञ्चा॒शत्॥५१॥ य॒ज्ञेन॒ गौर॑भि
निर्व॑र्तते॥॥

[१२]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता उ॑प॒यङ्गि॑रे॒वासृ॑जत्
यदु॑प॒यज॑ उ॒पय॑जति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॒ सृज॑ते
जघ॑ना॒र्धाद॑व॒ द्यति॑ जघ॒ना॒र्धाद्धि॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒म॒तो-
ऽव॑ द्यति स्थवि॒म॒तो हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽस॑म्भिन्द॒न्न॒व॑ द्यति
प्रा॒णाना॑मस॑म्भेदाय॒ न प॒र्याव॑र्तयति॒ यत्प॑र्याव॒र्तये॑दुदाव॒र्तः
प्र॒जा ग्रा॑हु॒कः स्या॑त्समु॒द्रं ग॑च्छ॒ स्वाहे॑त्या॒ह रे॑तः॥१॥

ए॒व तद्द॑धात्य॒न्तरि॑क्षं गच्छ॒ स्वाहे॑त्या॒हान्तरि॑क्षे॒णैवा॑स्मै
प्र॒जाः प्र॒ ज॑नयत्य॒न्तरि॑क्ष॒ः ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒वः
स॑वि॒तार॑ गच्छ॒ स्वाहे॑त्या॒ह स॑वि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र॒
ज॑नयत्य॒होरा॑त्रे गच्छ॒ स्वाहे॑त्या॒हाहो॑रा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः
प्र॒ ज॑नयत्य॒होरा॑त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्राव॑रु॒णौ गच्छ॒
स्वाहा॑॥२॥

इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छ
 स्वाहेत्याह सौम्या हि देवतया प्रजा यज्ञं गच्छ स्वाहेत्याह
 प्रजा एव यज्ञियाः करोति छन्दांसि गच्छ स्वाहेत्याह
 पशवो वै छन्दांसि पशून्वाव रुद्धे द्यावापृथिवी गच्छ
 स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि
 गृह्णाति नमः॥३॥

दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं
 नि यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव
 प्रजाता अस्यां प्रतिं षापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति
 योऽवद्यति गुदस्य मनो मे हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव
 यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य हृदयं शुगृच्छति
 सा हृदयशूलम्॥४॥

अभि समेति यत्पृथिव्यां हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीं
 शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च
 संधावुद्वासयत्युभयस्य शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नमो हृदयशूलन्द्वात्रिंशच्च॥१॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत

तदब्रुवन्वसंतु नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम्
 तस्मिन्प्रातर्न समंशकृवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वस
 यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
 अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात्॥६॥

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्यां वा गृहीयाद्विरण्यं वावधाय
 सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी
 तस्य कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको
 वसतीवरीर्गृह्णाति पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य
 गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका
 अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै
 पशून्गृह्णातीन्द्रः॥७॥

वृत्रमहन्त्सो ३ ऽपो ३ ऽभ्यग्मियत् तासां यन्मेध्यं
 यज्ञियं सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां
 गृह्णाति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति
 नान्तमा वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमति मन्येत
 न स्थावराणां गृहीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां
 गृहीयात्॥८॥

वरुणेनास्य य॒ज्ञं ग्रा॑हयेद्यद्वै दिवा॒ भव॑त्य॒पो रात्रिः॑ प्र
वि॑शति॒ तस्मा॑त्ता॒म्रा आपो॑ दिवा॒ दद॑श्रे॒ यन्न॑क्त॒म्भव॑त्य॒पोऽहः॑ प्र
वि॑शति॒ तस्मा॑च्च॒न्द्रा आपो॑ नक्तं दद॑श्रे छा॒यायै॑ चा॒तप॑तश्च स॒ंधौ
गृ॑ह्णात्यहोरा॒त्रयो॑रे॒वास्मै॑ वर्णं गृ॑ह्णाति ह॒विष्म॑तीरि॒मा आप॑
इत्या॑ह ह॒विष्कृ॑तानामे॒व गृ॑ह्णाति ह॒विष्मा॑ ९ अस्तु॥१॥

सूर्य॑ इत्या॑ह सशु॑क्राणामे॒व गृ॑ह्णात्यनु॒ष्टुभा॑ गृ॑ह्णाति वा॒ग्वा
अ॑नु॒ष्टुग्वा॒चैवैनाः॑ सर्व॒या गृ॑ह्णाति चतु॑ष्पद॒यर्चा गृ॑ह्णाति
त्रिः सा॑दयति स॒प्त सम्प॑द्यन्ते स॒प्तप॑दा श॒क्करी॑ प॒शवः॑
श॒क्करी॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धेऽस्मै॑ वै लो॒काय॑ गा॒र्हप॑त्य॒ आ
धी॑यते॒ऽमुष्मा॑ आह॒वनी॑यो॒ यद्गा॒र्हप॑त्य॒ उप॑सा॒दये॑द॒स्मिल्लो॑के
प॑शु॒मान्स्या॒द्यय॑दा॒हव॑नीये॒ऽमुष्मि॑न्॥१०॥

लो॒के प॑शु॒मान्स्या॑दु॒भयो॑रुप॑ सादयत्यु॒भयो॑रे॒वैनं॑ लो॒कयोः॑
प॑शुमन्तं करोति स॒र्वतः॑ परि॑ हरति॒ रक्ष॑साम॒पह॑त्या
इन्द्रा॑ग्नि॒योर्भा॑ग॒धेयीः॑ स्थेत्या॑ह यथा॒यजु॑रे॒वैतदा॑ग्नी॒ध्रं
उप॑ वासयत्येतद्वै य॒ज्ञस्या॑प॒राजितं॑ यदा॒ग्नी॒ध्रं यदे॒व
य॒ज्ञस्या॑प॒राजितं॑ तदे॒वैना॒ उप॑ वासयति॒ यतः॑ खलु॒ वै
य॒ज्ञस्य॑ वि॒तत॑स्य॒ न क्रि॑यते॒ तदनु॑ य॒ज्ञं रक्षा॑ ९ स्य॒व

चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये
रक्षसामनन्ववचाराय न ह्येता ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि
शेरे यज्ञस्य संतत्यै॥११॥

स्यादिन्द्रो गृहीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः
सोममुपावहरन्त्सर्वाभ्यो देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे
त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य
एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेन
करोत्येतावतीर्वे देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्य उपावहरति
पुरा वाचः॥१२॥

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामवं
रुन्देऽपोऽग्नेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि
वाचं वि सृजति सर्वाणि छन्दांस्यन्वाह पशवो वै
छन्दांसि पशून्वाव रुन्दे गायत्रिया तेजस्कामस्य
परि दध्यात्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा
प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य
शृणोत्वग्निः समिधा हवम्॥१३॥

म॒ इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒व दे॒वता॑भ्यो नि॒वेद्या॑पोऽच्छै॑त्य॒प
इ॒ष्य हो॒त॒रित्या॑हेषि॒तः॑ हि कर्म॑ क्रि॒यते॒ मैत्रा॑वरुणस्य
चमसा॑ध्व॒र्यवा॒ द्रवे॑त्या॒ह मि॒त्रावरु॑णौ वा अ॒पां ने॒तारौ
ताभ्या॑मे॒वैना॒ अच्छै॑ति॒ देवी॑रापो अ॒पां न॒पादि॒त्याहा॑हु॒त्यैवैना॑
निष्क्री॑य गृ॒ह्णात्यथो॑ ह॒विष्कृ॑तानामे॒वाभिघृ॑तानां गृ॒ह्णाति॑॥१४॥

कार्षि॑र॒सीत्या॑ह॒ शम॑लमे॒वासा॑मपं प्लावयति समु॒द्रस्य॒
वोक्षि॑त्या॒ उन्न॑य॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒द्यमा॑नाः पी॒यमा॑ना॒
आपो॒ न क्षी॑यन्ते॒ योनि॑र्वै य॒ज्ञस्य॒ चात्वा॑लं य॒ज्ञो
व॑सती॒वरीर्हो॑तृचम॒सं च॑ मैत्रावरुणचम॒सं च॑ स॒ऽस्पर्श॑
व॑सती॒वरी॒र्व्या॑नयति य॒ज्ञस्य॑ स॒योनि॒त्वाया॑थो स्वादे॒वैना॒
योनेः॒ प्र ज॑नय॒त्यध्व॑र्योऽवे॒र॒पा (३) इत्या॑हो॒तेम॑न॒न्नमु॑रु॒तेमाः॑
प॒श्येति॑ वावैतदा॑ह॒ यद्य॑ग्नि॒ष्टोमो॑ जुहोति॒ यद्यु॑क्थ्यः परि॒धौ
नि मा॑र्ष्टि॒ यद्य॑तिरा॒त्रो यजु॑र्वद॒न्म्र प॑द्यते य॒ज्ञक्र॑तूनां
व्यावृ॑त्त्यै॥१५॥

वा॒चो ह॑वम॒भिघृ॑तानां गृ॒ह्णात्यु॒त पञ्च॑वि॒ंशति॑श्च॥३॥ [३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑ ग्रावा॑ण॒मा द॑त्ते प्रसू॑त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॒हाश्विनौ॑ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ता॑म्

पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमो व्यान
 उपा९शुसर्वनो यदुपा९शुसर्वनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु
 दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोमं
 आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते॥१६॥

पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
 पञ्च कृत्वंस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न
 विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष
 वा अपा९ सोमपीथो य एवं वेद नाप्स्वार्तिमाच्छति यत्ते
 सोम दिवि ज्योतिरित्याहैभ्य एवैनम्॥१७॥

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायत्स
 दिशोऽनु प्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्य एवैन९
 सम्भरत्यथो दिश एवास्मा अव रुन्देऽम्ब नि ष्वरेत्याह
 कामुका एन९ स्त्रियो भवन्ति य एवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं
 नाम जागृवीति॥१८॥

आहैष वै सोमस्य सोमपीथो य एवं वेद न
 सौम्यामार्तिमाच्छति घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्त्य९ शूनप
 गृह्णाति त्रायत एवैनं प्राणा वा अ९शवः पशवः सोमो-

ऽ२शून्पुनरपि सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौद्वौवपि
सृजति तस्माद्वौद्वौ प्राणाः॥१९॥

यजुषा मिमीत एनं जागृवीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

प्राणो वा एष यदुपा२शुर्यदुपा२श्वग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
प्राणमेवानु प्र यन्त्यरुणो ह स्माहौपवेशिः प्रातःसवन एवाहं
यज्ञ२ स२स्थापयामि तेन ततः स२स्थितेन चरामीत्यष्टौ
कृत्वोऽग्रेऽभि षुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्
प्रातःसवनमेव तेनाप्रोत्येकादश कृत्वौ द्वितीयमेकादशाक्षरा
त्रिष्टुत्रैष्टुभृम्माध्यंदिनम्॥२०॥

सवनंमाध्यंदिनमेव सवनं तेनाप्रोति द्वादश
कृत्वस्तृतीयद्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवन
तेनाप्रोत्येता२ ह वाव स यज्ञस्य स२स्थितिमुवाचास्कन्दायास्क
हि तद्यद्यज्ञस्य स२स्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री
वाव प्रातःसवने नातिवाद इत्यनतिवादुक एनम्प्रातृव्यो
भवति य एवं वेद तस्मादष्टावष्टौ॥२१॥

कृत्वोऽभिषुत्यं ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
गृह्यन्ते किम्पवित्र उपा२शुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात्

वाचस्पतये पवस्व वाजिन्त्रित्याह वाचैवैनम्पवयति वृष्णो
 अ२ शुभ्यामित्याह वृष्णो ह्येताव२शू यौ सोमस्य गर्भस्तिपूत
 इत्याह गर्भस्तिना ह्येनम्पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह
 देवो ह्येषः॥२२॥

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह
 येषा२ ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वांकृतोऽसीत्याह
 प्राणमेव स्वमंकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा
 इद२ स्वदयति विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य
 इत्याहोभयेष्वेव देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा॥२३॥

अष्टित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेव
 हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै
 स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा
 मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां
 तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति यदि कामयेत वर्षुकः
 पर्जन्यः॥२४॥

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि
 यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन नि

मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा
 होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन् हन्ति यदि
 दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
 यद्यभिचरेदमुष्य ॥ २५ ॥

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः
 प्राणमेवास्य सादयति षड्भिरंशुभिः पवयति षड्वा ऋतव
 ऋतुभिरेवैनम्पवयति त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवैनं
 लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यात्रयः
 पशूनां हस्तादाना इति यत्रिरुपांशु हस्तेन विगृह्णाति
 तस्मात्त्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः ॥ २६ ॥

माध्यन्दिनमष्टावष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च ॥ ५ ॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते
 देवा उपांशौ यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तमुपांशौ
 समस्थापयन्तेऽसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते
 देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रोऽन्तर्यामेणान्तरधत्त
 तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वम् यदन्तर्यामो गृह्यते भ्रातृव्यानेव
 तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते ॥ २७ ॥

द॒धामि द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॒र्वन्तरि॑क्ष॒मित्या॑हैभिरे॒व
लो॒कैर्यज॑मानो भ्रातृ॒व्यान॒न्तर्धत्ते॑ ते दे॒वा अ॑मन्यन्तेन्द्रो वा
इ॒दम॑भूद्यद्वयं स्म इति॒ तेऽब्रु॑वन्म॒घव॑न्ननु॒ न आ भ॑जेति
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॒श्चेत्य॑ब्रवी॒द्ये चै॒व दे॒वाः परे॒ ये चाव॑रे
तानु॒भयान्॑॥ २८॥

अ॒न्वाभ॑जत्स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॒श्चेत्या॑ह ये चै॒व दे॒वाः परे॒
य चाव॑रे तानु॒भयान्॑न्वाभ॑जत्यन्तर्या॒मे म॑घवन्मादय॒स्वेत्या॑ह
य॒ज्ञादे॒व यज॑मानं॒ नान्ते॑रत्युपया॒मगृ॑हीतोऽसीत्या॑हापानस्य
धृत्यै॒ यदु॒भाव॑पवित्रौ गृ॒ह्येया॑तां प्रा॒णम॑पा॒नोऽनु॒ नृच्छे॑त्प्रमायु॑कः
स्यात्प॒वित्र॑वानन्तर्या॒मो गृ॑ह्यते॥ २९॥

प्रा॒णापा॒नयो॒र्विधृत्यै॑ प्रा॒णापा॒नौ वा ए॒तौ यदु॑पा॒श्वन्तर्या॑मौ
व्या॒न उ॑पा॒श्वस॑र्वनो॒ यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दित्य॑सं स्पृष्टौ
तस्य॑ सादये॒द्व्याने॑नै॒वास्य॑ प्रा॒णापा॒नौ वि च्छि॑नत्ति
ता॒जक्प्र॑मीयते॒ यं का॒मये॑त सर्व॒मायु॑रिया॒दिति॑ सं स्पृष्टौ
तस्य॑ सादये॒द्व्याने॑नै॒वास्य॑ प्रा॒णापा॒नौ सं त॑नोति
सर्व॒मायु॑रेति॥ ३०॥

वाग्वा ए॒षा यदैन्द्रवाय॑वो यदैन्द्रवाय॑वाग्वा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते
 वाच॑मे॒वानु॒ प्र य॑न्ति वा॒युं दे॒वा अ॑ब्रुवन्त्सोम॒ः राजा॑न॒ः
 हना॑मेति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॑द॒ग्रा ए॒व वो॒ ग्रहा॑ गृह्यान्ता॒ इति॑
 तस्मा॑दैन्द्रवाय॑वाग्वा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ तम॑घ्नन्त्सोऽपू॒यत् तं दे॒वा
 नोपा॑धृष्णुवन्ते वा॒युम॑ब्रुवन्नि॒मं नः॑ स्वदय॥ ३१॥

इति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॑द्वे॒वत्या॑न्ये॒व वः॑ पात्रा॑ण्युच्यन्ता॒
 इति॒ तस्मा॑न्ना॒नादे॒वत्या॑नि॒ सन्ति॑ वा॒यव्या॑न्युच्यन्ते॒ तमे॑भ्यो
 वा॒युरे॒वास्व॑दय॒त्तस्मा॑द्यत्पू॒यति॑ तत्प्र॑वा॒ते वि ष॑जन्ति वा॒युर॑हि
 तस्य॑ पव॒यिता॑ स्व॑दयिता॒ तस्य॑ वि॒ग्रह॑णं॒ नावि॑न्दन्त्सा-
 ऽदि॑तिरब्रवी॒द्वरं॑ वृ॒णा अथ॑ मया॒ वि गृ॑हीध्वम्मदे॒वत्या॑ ए॒व
 वः॑ सोमाः॑॥ ३२॥

स॒न्ना अ॑स॒न्नित्यु॑पया॒मगृ॑हीतोऽसीत्या॑हादितिदे॒वत्या॑स्तेन॒
 यानि॑ हि दा॒रुम॑या॒णि पात्रा॑ण्यस्यै॒ तानि॑ योनेः॒ सम्भू॑तानि॒
 यानि॑ मृ॒न्मया॑नि॒ साक्षा॑त्तान्यस्यै॒ तस्मा॑दे॒वमा॑ह॒ वाग्वै॑
 परा॒च्यव्या॑कृताव॒दत्ते॑ दे॒वा इन्द्र॑मब्रुवन्नि॒मां नो॒ वाचं॑
 व्याकु॑र्विति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै मह्यं॑ चै॒वैष वा॒यवे॑ च स॒ह
 गृ॑ह्याता॒ इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॑वः स॒ह गृ॑ह्यते॒ तामिन्द्रो॑

मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता वागुद्यते
तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत ॥ ३३ ॥

स्वदय सोमः सहाष्टविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीन्नाहं सर्वस्य वा अहमित्रमस्मीति तमब्रुवन्
हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै पयंसैव मे सोमं श्रीणन्निति
तस्मान्मैत्रावरुणमपयंसा श्रीणन्ति तस्मात्पशवोऽपाक्रामन्
मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा एषः ॥ ३४ ॥

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽप क्रामन्ति
यन्मैत्रावरुणमपयंसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं संमर्धयति
पशुभिर्यजमानम्पुरा खलु वावैवमित्रोऽवेदप मत्क्रूरं चक्रुषः
पशवः क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा
अब्रुवन्त्वयांशभुवा सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीद्वरं
वृणै मह्यं च ॥ ३५ ॥

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
सह गृह्यते तस्माद्राजा राजानमंशभुवा घ्नन्ति वैश्येन

वैश्यः शूद्रेण शूद्रन्न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते
 देवा मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वांसयतमिति तावंब्रूतां
 वरं वृणावहा एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति
 तस्मादैन्द्रवायवः पूर्वो मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ
 यदुपाश्वन्तर्यामौ मित्रोऽहरजनयद्वरुणो रात्रिन्ततो वा इदं
 व्यौच्छिद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते व्युष्ट्यै॥३६॥

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥८॥ [८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्भिषजौ वै
 स्थं इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहै
 ग्रह एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततो
 वै तौ यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्ताम् यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य
 निष्कृत्यै तौ देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ॥३७॥

भिषजाविति तस्माद्वाह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
 ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
 ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो
 गृह्यते तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं
 वै बहिष्पवमान आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा

भैषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयम्ब्राह्मणे
तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् ॥ ३८ ॥

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भैषजं कुर्याद्यावदेव
भैषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा
हूयन्ते इति यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो
द्विपात्रा हूयन्ते तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठात्राणाः प्राणा वा
एते यद्विदेवत्याः पशव इडा यदिडाम्पूर्वा द्विदेवत्येभ्य
उपह्वयेत ॥ ३९ ॥

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडा
ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा
ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भक्षय
तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुष
पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति
प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः ॥ ४० ॥

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः
प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु

य॒ज्ञः रक्षा॑स्य॒व चरन्ति॑ यदरि॑क्तानि॒ पात्राणि॑ सा॒दयति॑
 क्रि॒यमा॑णमे॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ शये॒ रक्ष॑साम॒नन्व॑वचाराय॒ दक्षि॑णस्य
 हवि॑र्धान॒स्योत्तर॑स्यां॒ वर्त॑न्याः सा॒दयति॑ वा॒च्येव॑ वाचं
 दधा॑त्या तृ॒तीय॑स॒वना॑त्परि॒ शेरे॑ य॒ज्ञस्य॑ संत॑त्यै॥४१॥

मनुष्यचराबुदपात्रमुपहृयेत द्विदेवत्याः षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

बृ॒हस्प॑तिर्दे॒वानां॑ पु॒रोहि॑त॒ आसी॑च्छण्डा॒मर्का॑वसु॒राणां॑
 ब्र॒ह्म॑ण्वन्तो दे॒वा आ॑स॒न्ब्र॒ह्म॑ण्वन्तोऽसु॒रास्ते॑ ३ऽन्यो॑न्यं
 नाश॑कृ॒वन्न॒भिभ॑वितु॒न्ते दे॒वाः श॑ण्डा॒मर्का॑वुपा॒मन्न॑यन्त॒
 ताव॑ब्रूतां॒ वरं॑ वृणाव॒है ग्र॑हा॒वेव॑ ना॒वत्रा॑पि॒ गृह्ये॑ता॒मिति॑
 ताभ्या॑मे॒तौ शु॒क्राम॑न्थिना॒वगृ॑ह्णन्त॒तौ दे॒वा अ॑भ॒वन्प॑रासु॒रा
 यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ शु॒क्राम॑न्थि॒नौ गृ॑ह्ये॒ते भ॑व॒त्यात्म॑ना॒ परा॑॥४२॥

अ॒स्य भ्रातृ॑व्यो भ॒वति॑ तौ दे॒वा अ॑प॒नुद्या॑त्म॒न
 इन्द्रा॑याजुह॒वुरप॑नु॒त्तौ श॑ण्डा॒मर्का॑ स॒हामु॑नेति॒ ब्रूया॑द्यं
 द्वि॒ष्याद्य॑मे॒व द्वेष्टि॑ तेनै॒नौ स॒हापं॑ नुद॒ते स प्र॑थ॒मः
 संकृ॑तिर्वि॒श्वक॑र्मेत्ये॒वैना॑वा॒त्मन॑ इन्द्रा॑याजुह॒वुरिन्द्रो॑ ह्ये॒तानि॑
 रू॒पाणि॑ करि॑कृ॒दच॑रद॒सौ वा आ॑दि॒त्यः शु॒क्रश्च॒न्द्रमा॑
 म॒न्थ्यपि॑गृह्य॒ प्राश्नौ॑ निः॥४३॥

क्राम॒त॒स्तस्मा॑त्प्राश्चौ॒ यन्तौ॑ न पश्यन्ति प्र॒त्यश्चा॑वावृ॒त्य
 जुहु॑त॒स्तस्मा॑त्प्र॒त्यश्चौ॒ यन्तौ॑ पश्यन्ति चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते
 य॒ज्ञस्य॑ यच्छु॒क्राम॒न्थिनौ॑ नासि॑कोत्तरवेदि॒रभितः॑ परि॒क्रम्य॑
 जुहु॑त॒स्तस्मा॑द॒भितो॑ नासि॑कां चक्षु॑षी॒ तस्मान्नासि॑कया
 चक्षु॑षी॒ विधृ॑ते स॒र्वतः॑ परि॒ क्राम॑तो रक्ष॑सामप॒हृत्यै॑ दे॒वा वै
 याः प्राची॑राहु॒तीर॒जुह॑वुर्ये पुर॒स्ताद॒सुरा॑ आस॒न्ताः स्ताभिः॑
 प्र॥४४॥

अ॒नुद॒न्त॒ याः प्र॒तीची॑र्ये प॒श्चाद॒सुरा॑ आस॒न्ताः स्ताभि॑रपा॒नुदन्त॑
 प्राची॑र॒न्या आहु॑तयो ह॒यन्तौ॑ प्र॒त्यश्चौ॒ शुक्रा॑म॒न्थिनौ॑ प॒श्चाच्चै॒व
 पुर॒स्ताच्च॑ यज॑मानो भ्रातृ॒व्यान्प्र॑ णु॒दते॑ तस्मा॒त्परा॑चीः प्र॒जाः
 प्र वी॑यन्ते प्र॒तीची॑र्जायन्ते शु॒क्राम॒न्थिनौ॑ वा अ॒नु प्र॒जाः प्र
 जा॑यन्तेऽ॒त्रीश्चा॒द्याश्च॑ सु॒वीराः॑ प्र॒जाः प्र॑ज॒नय॑न्परी॒हि शु॒क्रः
 शु॒क्रशो॑चिषा॥४५॥

सुप्र॒जाः प्र॒जाः प्र॑ज॒नय॑न्परी॒हि म॒न्थी म॒न्थिशो॑चिषेत्या॒हैता
 वै सु॒वीरा॑ या अ॒त्रीरे॒ताः सु॒प्रजा॑ या आ॒द्या य ए॒वं वेदा॒त्र्यस्य॑
 प्र॒जा जा॑यते नाद्या॑ प्र॒जाप॑तेरक्ष्य॒श्वय॑त्त॒त्परा॑प॒त॒त्तद्वि॑क॒ङ्क॒त॒म्प्रावि॑
 ना॒र॒म॒त॒ तद्य॑व॒म्प्रावि॑शत् तद्य॑वैऽर॒म॒त॒ तद्य॑वस्य॥४६॥

यु॒वत्वं॑ यद्वैकङ्क॑तम्मन्थिपा॒त्रम्भ॑वति॒ सक्तु॑भिः श्रीणाति॑
 प्र॒जाप॑तेरे॒व तच्चक्षुः॑ सम्भ॑रति॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒
 कस्मा॑त्स॒त्यान्मन्थि॑पा॒त्रं सदो॑ नाश्रु॑त॒ इत्या॑र्तपा॒त्रं ही॑ति॒
 ब्रूया॑द्यद॑श्रुवी॒तान्धोऽध्व॑र्युः स्या॒दार्ति॑माच्छे॒त्तस्मान्नाश्रु॑ते॥ ४७ ॥

आ॒त्मना॒ परा॒ निष्प॒ शुक॑शोचिषा॒ यव॑स्य स॒तत्रि॑ंशच्च॥ 10 ॥ ————— [१०]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकु॑र्वत॒ ते
 दे॒वा आ॑ग्रय॒णाग्रा॒न्ग्रहा॑नपश्यन्तान॑गृह्ण॒त ततो॑ वै ते-
 ऽग्र॑म्पर्या॒यन् यस्यै॒वं वि॒दुष॑ आग्रय॒णाग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते-
 ऽग्र॑मे॒व संमा॑नाना॒म्पर्ये॑ति रु॒ग्णव॑त्य॒र्चा भ्रातृ॑व्यवतो
 गृह्णी॒याद्भ्रातृ॑व्यस्यै॒व रुक्त्वा॑ग्रं॒ संमा॑नाना॒म्पर्ये॑ति॒ ये दे॒वा
 दि॒व्येका॑दश॒ स्थे॒त्याह॑॥ ४८ ॥

ए॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ं॒ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्येष॑ ते
 योनि॑र्विश्वे॒भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह वैश्वदे॒वो ह्येष॑ दे॒वता॑या॒ वाग्वै
 दे॒वेभ्योऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञाया॑तिष्ठमा॒ना ते दे॒वा वा॒च्यप॑क्रान्तायां
 तूष्णीं॑ ग्रहा॑नगृह्ण॒त साऽम॑न्य॒त वाग॑न्तर्य॑न्ति॒ वै मेति॑
 साग्र॑य॒णम्प्र॒त्यागच्छ॑त्तदा॑ग्रय॒णस्या॑ग्रय॒णत्व॑म्॥ ४९ ॥

तस्मा॑दाग्रय॒णे वा॒ग्नि सृ॑ज्यते॒ यत्तूष्णी॑म्पूर्वे॒ ग्रहा॑

गृह्यन्ते यथाँ असा॒रीय॑ति म॒ आख॑ इय॑ति नाप॑
 रा॒थस्या॒मीत्यु॑पावसृजत्येवमेव तद॑ध्व॒र्युरा॑ग्रय॒णं गृ॑हीत्वा
 य॒ज्ञमा॒रभ्य॑ वाचं॒ वि सृ॑जते त्रि॒र्हिं क॑रोत्यु॒द्रातृ॑नेव तद्वृ॒णीते
 प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यदा॑ग्रय॒णो यदा॑ग्रय॒णं गृ॑हीत्वा हिं॒करो॑ति
 प्र॒जाप॑तिरेव॥५०॥

तत्प्र॒जा अ॒भि जिघ्र॑ति तस्मा॑द्व॒थ्सं जा॑तं गौ॒रभि
 जिघ्र॑त्या॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑ यदा॑ग्रय॒णः स॒र्वने॑स॒वने॒ऽभि
 गृ॑ह्णात्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञः सं त॑नोत्यु॒परि॑ष्ठा॒दा न॑यति॒ रेतं
 ए॒व तद्व॑धात्य॒धस्ता॑दुप॑ गृह्णाति॒ प्र ज॑नयत्येव तद्व॒ह्मवा॑दिनो
 वद॑न्ति कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑य॒त्री कनि॑ष्ठा॒ छन्द॑सा॒ऽस॒ती स॒र्वाणि
 स॒र्वना॑नि वह॒तीत्ये॑ष वै गा॒यत्रि॒यै व॒थ्सो यदा॑ग्रय॒णस्तमे॒व
 तद॑भिनि॒वर्त॑ः॒ सर्वा॑णि स॒र्वना॑नि वहति॒ तस्मा॑द्व॒थ्सम॒पाकृ॑तं
 गौ॒रभि नि॑ वर्तते॥५१॥

आ॒हाग्र॑य॒णत्वं प्र॒जाप॑तिरेवेति॒ वि॒श्रुति॑श्च॥११॥

[११]

इन्द्रो॑ वृ॒त्राया॑युर्वै य॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गायेन्द्रो॑ म॒रुद्भिर॑दि॒तिरन्तर्या॑मपा॒त्रेण॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुपा॒त्रेणेन्द्रो॑
 वृ॒त्रम॑हन्तस्य॒ ग्रहान्॑ वै प्रा॒न्या॒न्येका॑दश॥११॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पुन॒र॒क्तुना॑ह मिथु॒नम्प॑शवो॒ नेष्टः
 प॒र्वा॒मुपा॑श्वन्तर्या॒मयो॑द्विच॑त्वारि॒शत्॥४२॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पा॒ङ्कत्व॑म्॥

[१२]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सो-
ऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति
तस्मा उक्थ्यम्प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीन्मा मे
प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति॥१॥

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं
विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति
वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव
प्रायच्छत्तं निर्मायम्भूतमहन् यज्ञो हि तस्य मायासीद्यदुक्थ्यो
गृह्यत इन्द्रियमेव॥२॥

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते इन्द्राय त्वा
बृहद्वते वयस्वत इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छत्तस्मै
त्वा विष्णवे त्वेत्याहु यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति
तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि स तं तस्मै
प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याहु पुनःपुनः॥३॥

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यंस्तस्मादुक्थ्यं
हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं
यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति
तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव
नयेत्॥ ४॥

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविधाने तिष्ठन्नव
नयेद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् सदस्यान्
यज्ञयशसेनार्पयेयमिति सदं आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव
यज्ञयशसेनार्पयति॥ ५॥

इतीन्द्रियमेव पुनःपुनर्येत्रयस्त्रिंशच्च॥ १॥ [१]

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते
तस्मादायुः प्राणानामुत्तमम्मूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या
इत्याह मूर्धानमेवैनं समानानां करोति वैश्वानरमृताय
जातमग्निमित्याह वैश्वानरं हि देवतयायुरुभयतौवैश्वानरो
गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा अधस्ताच्चोपरिष्ठाच्चार्धिनोऽन्ये

ग्रहा॑ गृह्यन्तेऽर्धी॑ ध्रुवस्तस्मात्॥६॥

अ॒र्ध्यवा॑ङ्गा॒णोऽन्ये॑षां प्रा॒णाना॒मुपो॑तेऽन्ये॑ ग्रहाः॑ सा॒द्यन्ते॒-
 ऽनु॑पो॒ते ध्रु॒वस्तस्मा॑द॒स्त्रान्याः॑ प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति
 मा॒ऽसेना॒न्या अ॑सुरा॒ वा उ॑त्तर॒तः पृ॑थि॒वीम्प॒र्याचि॑की॒रन्तां
 दे॒वा ध्रु॒वेणा॑दृ॒हन्त॑द्भुव॒स्य ध्रु॒वत्वं य॑द्भुव॒ उत्तर॑तः सा॒द्यते
 धृ॒त्या आ॒युर्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यद्भुव॑ आ॒त्मा हो॒ता य॑द्वो॒तृच॑म॒से
 ध्रु॒वम॑व॒नय॑त्या॒त्मन्ने॒व य॑ज्ञस्य॥७॥

आयु॑र्दधाति पुरस्ता॑दुक्थस्या॑वनीय॒ इत्या॑हुः पुरस्ता॒द्ध्यायु॑षो
 भु॒ङ्क्ते म॑ध्य॒तोऽव॑नीय॒ इत्या॑हुर्मध्य॒मेन॒ ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते उ॑त्तरार्धे॒-
 ऽव॑नीय॒ इत्या॑हुरुत्त॒मेन॒ ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते वै॑श्वदे॒व्यामृ॑चि
 श॒स्यमा॑नाया॒मव॑ नयति वैश्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः प्र॒जास्वे॒वायु॑र्दधाति॥

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्नचत्वारि॑शच्च॥२॥ [२]

य॒ज्ञेन॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेऽम॑न्यन्त॒ मनु॑ष्या
 नोऽन्वाभ॑विष्य॒न्तीति॑ ते सं॒वत्स॒रेण॑ योपयित्वा सु॒वर्गं
 लो॒कमा॑य॒न्तमृ॑षय॒ ऋ॒तुग्र॑हैरे॒वानु॑ प्राजा॑न॒न्यद॑तुग्रहा॒ गृह्य॑न्ते
 सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै द्वा॒दश॑ गृह्यन्ते द्वा॒दश॑ मा॒साः
 सं॒वत्स॒रः सं॒वत्स॒रस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै स॒ह प्र॑थ॒मौ गृ॑ह्येते स॒होत्त॑मौ

तस्माद्द्वौद्वावृतू उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति कः॥९॥

हि तद्वेदं यत् ऋतूनाम्मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आह
षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव
पशून्प्रीणाति द्विः पुनर्ऋतूनाह द्विपदं एव प्रीणात्यृतुना
प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं
ऋतूनुप जीवन्ति द्विः॥१०॥

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुप जीवन्त्यृतुना
प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
नान्योन्यमनु प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र
पद्येतर्तवो मोहुकाः स्युः॥११॥

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
ऽसि स२सर्पोऽस्य२हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास
इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥१२॥

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥३॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी

यदैन्द्राग्रमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
 सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
 यदिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्रो गृह्यत ओज एवाव रुन्दे वैश्वदेवः
 शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो
 यद्वैश्वदेवः शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः ॥१३॥

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते
 माम्प्रत्युदगादिति वैश्वदेवः शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै
 प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेवः शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव
 तेजो दधाति ॥१४॥

तस्मादसावादित्यस्त्रिंशच्च ॥४॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः साविद्येन माध्यंदिने सवने वृत्रमहन्त्यन्माध्यंदि
 सवने मरुत्वतीया गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य
 गृह्यन्ते तस्य वृत्रं जघ्रुष ऋतवोऽमुह्यन्त्स ऋतुपात्रेण
 मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै स ऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेण
 मरुत्वतीया गृह्यन्त ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजमानो
 भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव प्रथमेन ॥१५॥

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं

वा एतद्यजमानः सङ्स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
 प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
 सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छुदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
 एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृहीत॥१६॥

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्
 वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
 स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
 अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य
 महेन्द्रत्वं स एतन्माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रं हत्वान्यासु
 देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-
 ऽन्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
 माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान
 एव तेजो दधाति॥१७॥

प्रथमेनागृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥५॥ [५]

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्यां
 उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वार आदित्या

अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमेऽज्ञत
 यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीयांसो जनिष्यन्त इति साग्रे
 प्राश्रात्सा रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य
 एव॥१८॥

तृतीयमपचद्भोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति ते-
 ऽब्रुवन्वरं वृणामहे योऽतो जायाता अस्माकं स
 एकोऽसद्योऽस्य प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति
 ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयं प्रजा
 यन्मनुष्यास्तास्वेकं एवर्द्धो यो यजते स देवानाम्भोगाय
 भवति देवा वै यज्ञात्॥१९॥

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
 तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
 तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
 तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता
 पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत्॥२०॥

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धे दध्ना मध्यतः
 श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति शृतातङ्क्षेन मेध्यत्वाय

तस्मा॑दा॒मा प॒क्वं दु॒हे प॒शवो॒ वा ए॒ते यदा॑दि॒त्यः प॑रि॒श्रित्य॑
 गृ॒ह्णाति॑ प्र॒तिरु॒ध्यैवा॒स्मै प॒शून्गृ॑ह्णाति प॒शवो॒ वा ए॒ते
 यदा॑दि॒त्य ए॒ष रु॒द्रो यद॒ग्निः प॑रि॒श्रित्य॑ गृ॒ह्णाति रु॒द्रादे॒व
 प॒शून्तर्द॑धाति ॥ २१ ॥

ए॒ष वै वि॒वस्वा॑नादि॒त्यो यदु॑पा॒शुस॑व॒नः स ए॒तमे॒व
 सोम॑पी॒थम्परि॑ शय॒ आ तृ॑तीयस॒वना॑द्वि॒वस्व आ॑दि॒त्येष
 ते सोम॑पी॒थ इत्या॑ह॒ वि॒वस्व॑न्तमे॒वादि॒त्यः सोम॑पी॒थेन॑
 स॒म॒र्धय॑ति॒ या दि॒व्या वृ॒ष्टिस्त॑या॒ त्वा श्री॑णा॒मीति॑ वृ॒ष्टि॑कामस्य
 श्री॒णीया॒द्वृष्टि॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे यदि॑ ता॒जक्प्र॑स्कन्दे॒द्वर्षु॑कः
 प॒र्जन्यः॑ स्या॒द्यदि॑ चि॒रमव॑र्षुको न सा॒दय॑त्यस॒न्नाद्धि॑
 प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॑ व॒षट्क॑रोति॒ यद॑नुव॒षट्कुर्या॑द्बु॒द्रं प्र॒जा
 अ॒न्वव॑सृजे॒न्न हु॒त्वान्वी॑क्षेत् यद॒न्वीक्षे॑त् चक्षु॑रस्य प्र॒मायु॑कः
 स्या॒त्तस्मान्ना॒न्वीक्ष्यः॑ ॥ २२ ॥

ए॒ष य॒ज्ञाञ्ज॑रायु॒ तदे॒व तद॑न्तर्दधाति न स॒प्तवि॑ंशतिश्च ॥ ६ ॥ [६]

अ॒न्त॒र्याम॑पा॒त्रेण॑ सा॒वि॒त्रमा॑ग्र॒यणा॑द्गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जाप॑ति॒र्वा
 ए॒ष यदा॑ग्र॒यणः॑ प्र॒जाना॑ प्र॒जन॑नाय॒ न सा॒दय॑त्यस॒न्नाद्धि॑
 प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॑ व॒षट्क॑रोति॒ यद॑नुव॒षट्कुर्या॑द्बु॒द्रं प्र॒जा

अन्ववसृजेदेष वै गायत्रो देवानां यथ्सवितैष गायत्रियै लोके
 गृह्यते यदाग्रयणो यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति
 स्वादेवैनं योनेर्निगृह्णाति विश्वे॥२३॥

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते सवितारम्प्रातःसवनभागं
 सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं
 सवनमुदयच्छन्त्यतृतीयसवने सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य
 सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति
 वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता प्रसवानामीशे
 यथ्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत एवास्मै
 प्रजाः प्र॥२४॥

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तद्वधाति
 सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति
 प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः
 क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन
 करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति नम इत्याह
 पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
 सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह

वैश्वदेवो ह्येषः॥२५॥

विश्वे प्र पितृभ्य एवैतेन करोत्येकान्नविंशतिश्च॥७॥ [७]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒ंशु॒र्यदु॑पा॒ंशु॒पात्रे॑ण प्रथ॒मश्चो॑त्त॒मश्च॒
ग्रहौ॑ गृ॒ह्येते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र॒यन्ति॑ प्रा॒णम॒नूद्य॑न्ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ए॒ष यदा॑ग्र॒यणः॑ प्रा॒ण उ॑पा॒ंशुः प॒त्नीः प्र॒जाः प्र ज॑नयन्ति
यदु॑पा॒ंशु॒पात्रे॑ण प॒त्नीव॒तमा॑ग्र॒यणा॑द्गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय
तस्मा॑त्प्रा॒णं प्र॒जा अनु॑ प्र जा॒यन्ते॑ दे॒वा वा इ॒तइ॑तः प॒त्नीः
सुव॑र्गम्॥२६॥

लो॒कम॑जिगा॒ंसन्ते॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं न प्रा॑जानन्त
ए॒तम्पा॑त्नीव॒तम॑पश्यन्तम॒गृह्ण॑त॒ ततो॑ वै ते सु॒वर्गं॑
लो॒कम्प्रा॑जानन् यत्पा॑त्नीव॒तो गृ॒ह्यते॑ सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑
प्र॒ज्ञा॑त्यै स सोमो॑ नातिष्ठ॒त स्त्री॒भ्यो गृ॒ह्यमा॑णस्तं घृ॒तं वज्रं॑
कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रि॒यम्भू॑तम॒गृह्ण॑न्तस्मा॒त्स्त्रियो॑ निरि॑न्द्रि॒या
अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ंस उप॑स्ति॒तरम्॥२७॥

व॒दन्ति॑ यद्धृ॒तेन॑ पा॒त्नीव॒तं श्री॑णाति॒ वज्रे॑णै॒वैनं॑ व॒शे कृ॒त्वा
गृ॒ह्णात्यु॑प॒याम॑गृही॒तोऽसी॒त्याहे॒यं वा उ॑प॒याम॑स्तस्मा॒दिमां॑
प्र॒जा अनु॑ प्र जा॒यन्ते॑ बृ॒हस्प॑ति॒सुत॑स्य त॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॑ वै

देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयतीन्द्रो इत्याह
रेतो वा इन्द्रो रेतं एव तदधातीन्द्रियाव इति॥२८॥

आह प्रजा वा इन्द्रियं प्रजा एवास्मै प्र जनयत्यग्ना(३)
इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पत्नीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन
त्वष्टा सोमंमपिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां
रूपकद्रूपमेव पशुषु दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्थ्स
पत्नीः प्रापद्यत् तं न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि॥२९॥

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पत्नीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सो
वषट्करोति न रुद्रं प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमंभक्षयत्य
सीद॥३०॥

नेष्टः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति
नेष्टा पत्नियामुद्गात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष
यदुद्गाता प्रजानां प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेतं
एव तथ्सिञ्चत्यूरुणोप प्र वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते
नग्नंकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ

मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः प्र जायन्ते॥ ३१॥

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥८॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौजत्स द्रोणकलशो-
ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं
व्यचिकित्सञ्जुहवानी(३) मा हौषा(३) मिति सो-
ऽमन्यत यद्धोष्याम्यामं हौष्यामि यन्न होष्यामि यज्ञवेशसं
करिष्यामीति तमधियतु होतुं सोऽग्निरब्रवीन्न मय्यामं
हौष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात्॥ ३२॥

तं शृतम्भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनं श्रीणाति
शृतत्वाय शृतमेवैनम्भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावन्ती-
रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः
श्रीणीयादृक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधयं
आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहुयादन्तराधानाभ्याम्॥ ३३॥

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव

तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स सुभवंद्विक्रम्य
जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्धौ पशवो वै
हारियोजनीर्यथ्संम्भिन्द्यादल्पाः॥ ३४॥

एनम्पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्यत्र संम्भिन्द्याद्बृहवं
एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
बृहवं एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते
य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति
पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रति
ष्ठापयन्ति॥ ३५॥

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ १॥ [१]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपांश्चन्तर्यामावजा
शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं
गावं आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावं
पशूनाम्भूयिष्ठा यत्रिरुपांश्शुं हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्द्वौ
त्रीनजा जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः
पुत्रः कलशो यदाग्रयण उपदस्येत्कलशाद्ब्रह्मीयाद्यथा
पिता॥ ३६॥

पुत्रं क्षित उ॒पधा॑वति ता॒दृगे॒व तद्यत्क॒लशं॑ उ॒पद॑स्ये॒दाग्र॑य॒णाद्ब्र॑
 पु॒त्रः पि॒तरं॑ क्षित उ॒पधा॑वति ता॒दृगे॒व तदा॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑
 यदा॑ग्र॒यणो॑ यद्ब्र॒ह्मो॑ वा क॒लशो॑ वो॒पद॑स्ये॒दाग्र॑य॒णाद्ब्र॑ह्मी॒यादा॒त्मन॑
 ए॒वाधि॑ य॒ज्ञं निष्क॑रोत्य॒विज्ञा॑तो वा ए॒ष गृ॑ह्यते यदा॑ग्र॒यणः
 स्था॒ल्या गृ॑ह्णाति वा॒यव्ये॑न जुहोति॒ तस्मा॑त्॥ ३७ ॥

गर्भे॒णावि॑ज्ञातेन ब्रह्म॒हाव॑भृ॒थम॑व॒ यन्ति॒ परा॑ स्था॒लीर॑स्य॒न्त्युद्व॑
 हर॑न्ति॒ तस्मा॑त्त्रि॒भ्यं जा॒ताम्परा॑स्य॒न्त्युत्पु॑मा॒सं हर॑न्ति॒
 यत्पु॑रो॒रुच॑माह॒ यथा॒ वस्य॑स आ॒हर॑ति ता॒दृगे॒व तद्यद्ब्र॑ह्म
 गृ॑ह्णाति॒ यथा॒ वस्य॑स आ॒हृत्य॑ प्रा॒हं ता॒दृगे॒व तद्यत्सा॑द॒यति॒
 यथा॒ वस्य॑स उ॒पनि॑धाया॒पक्रा॑मति ता॒दृगे॒व तद्यद्वै॑ य॒ज्ञस्य॑
 साम्ना॒ यजु॑षा क्रि॒यते॑ शिथि॒लं तद्यद्दृ॒चा तद्दृढ॑म्पु॒रस्ता॑दु॒पया॑मा
 यजु॑षा गृह्यन्त उ॒परि॑ष्टादु॒पया॑मा ऋ॒चा य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्यै॥ ३८ ॥

यथा॑ पि॒ता तस्मा॑द॒पक्रा॑मति ता॒दृगे॒व तद्यदृष्टा॑दंश च॥ 10 ॥ ————— [१०]

प्रा॒न्यानि॒ पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॒ नान्या॑नि॒ यानि॑ परा॒चीना॑नि
 प्र॒युज्य॑न्तेऽमु॒मेव॑ तैर्लो॒कम॑भि॒ जंय॑ति॒ परा॑डि॒व ह्य॑सौ लो॒को
 यानि॑ पुनः॒ प्र॒युज्य॑न्त॒ इम॑मेव तैर्लो॒कम॑भि॒ जंय॑ति॒ पुनः॑ पुनरि॒व
 ह्य॑यं लो॒कः प्रा॒न्यानि॒ पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॒ नान्या॑नि॒ यानि॑

पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः॥३९॥

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमप यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं वेदं निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपांशु शंसति तत्॥४०॥

उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां निदानं य एवं वेदं निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेदं प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिर्न्ये ग्रहां गृह्यन्ते वायव्यैरन्य एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनं य एवं वेदं प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायत इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ्॥४१॥

व्याच्छत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स एताननुसवनम्पुरोडाशां स आत्मन्नारमणमकुरुत् तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा निरुप्यन्ते तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते

नैन॑ꣳ सोमोऽति॑ पवते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ नर्चा॑ न यजु॑षा
प॒ङ्क्तिरा॑प्यतेऽथ॒ किं॑ य॒ज्ञस्य॑ पाङ्क॒त्वमिति॑ धा॒नाः क॑र॒म्भः
प॑रिवा॒पः पु॑रो॒डाशः॑ पय॒स्यां तेन॑ प॒ङ्क्तिरा॑प्यते॒ तद्य॒ज्ञस्य॑
पाङ्क॒त्वम्॥ ४२॥

भव॑न्ति॒ यानि॒ पुनः॒ शꣳसंति॑ तद्विष्व॒ङ्किञ्च॑तुर्दश च॥ 11 ॥ ————— [११]

सुव॑र्गाय॒ यद्वा॑क्षिणानि॑ समिष्टय॒जूꣳष्यव॑भृथय॒जूꣳषि॒ स्थेन॑ प्र॒जाप॑तिरेकाद॒शिनी॑मिन्द्रः
प॒त्न्यां प्र॑न्ति॒ देवा॒ वा इन्द्रि॑यं देवा॒ वा अदा॑भ्ये देवा॒ वै प्र॑बाहु॑क्प्रजाप॑तिर्दे॒वेभ्यः॑ स
रि॑रिचान॒ष्पोऽश॑धेकादश॥ 11 ॥ सुव॑र्गाय॒ यजति॑ प्र॒जाः सौ॒म्येन॑ गृह्णीयात्प्र॒त्यञ्च॑ गृह्णीयात्प्र॒जां
प॒शून्निच॑त्वारिꣳशत्॥ 43 ॥ सुव॑र्गाय॒ वज्र॑स्य रू॒पꣳ स॑मृद्धौ॥ ————— [१२]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुव॑र्गाय॒ वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते॒ यद्वा॑क्षिणानि॒
द्वाभ्यां॑ गा॒र्हप॑त्ये जुहोति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या
आ॒ग्नी॑ध्रे जुहोत्यन्तरि॑क्ष ए॒वा क्र॑मते॒ सदो॑ऽभ्यैति॑ सुव॒र्गमे॒वैनं॑
लो॒कं ग॑मयति॒ सौरी॑भ्यामृ॒ग्भ्यां गा॒र्हप॑त्ये जुहोत्य॒मुमे॒वैनं॑
लो॒कꣳ स॒मारो॑हयति॒ नय॑वत्य॒र्चाग्नी॑ध्रे जुहोति॒ सुव॒र्गस्य॑

लो॒कस्या॒भिनी॑त्यै दि॒वं गच्छ॑ सु॒वः पु॒तेति॑ हि॒र॑ण्यम्॥१॥

हु॒त्वोद्गृ॑ह्णाति सु॒वर्गमे॒वैनं॑ लो॒कङ्ग॑मयति रू॒पेण॑ वो
रू॒पम॒भ्यैमी॑त्याह रू॒पेण॑ ह्या॒साः रू॒पम॒भ्यैति॑ यद्वि॒र॑ण्येन
तु॒थो वो॑ वि॒श्ववे॑दा वि भ॑ज॒त्वित्या॑ह तु॒थो हं स्म॒ वै वि॒श्ववे॑दा
दे॒वानां॑ दक्षि॑णा वि भ॑जति तेनै॒वैना॒ वि भ॑जत्ये॒तत्ते॑ अ॒ग्ने
राधः॑॥२॥

ऐति॑ सोम॑च्युतमित्या॒ह सोम॑च्युतः॒ ह्यस्य॑ राध॒ ऐति॑
तन्मि॒त्रस्य॑ पु॒था न॒येत्या॑ह शान्त्या॑ ऋ॒तस्य॑ पु॒था प्रे॒तं
च॒न्द्रदक्षि॑णा इत्या॒ह स॒त्यं वा ऋ॒तः स॒त्येनै॒वैनां॑ ऋ॒तेन॑ वि
भ॑जति य॒ज्ञस्य॑ पु॒था सु॒वि॒ता नय॑न्ती॒रित्या॑ह य॒ज्ञस्य॑ ह्यै॒ताः
प॒था यन्ति॑ यदक्षि॑णा ब्राह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यासम्॥३॥

ऋषि॑मार्षेयमित्या॒हैष वै ब्रा॑ह्म॒ण ऋषि॑रार्षेयो यः
शु॒श्रु॒वान्तस्मा॑दे॒वमा॑ह वि सु॒वः पश्य॑ व्य॒न्तरि॑क्षमित्या॒ह
सु॒वर्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति यत॑स्व स॒दस्यै॑रित्या॒ह
मि॒त्रत्वा॒यास्मद्वा॑त्रा दे॒वत्रा॑ गच्छ॑त॒ मधु॑मतीः प्र दा॒तार॑मा
वि॒ंश॒तेत्या॑ह व॒यमि॑ह प्र॒दा॒तारः॑ स्मो॑ऽस्मान॒मुत्र॑ मधु॑मती॒रा
वि॒ंश॒तेति॑॥४॥

वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव
 पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे
 ददात्यग्निमुखानेवतून्प्रीणाति ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै
 होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य
 दक्षिणाभिः समर्धयति॥५॥

हिरण्यं५ राधो राध्यासम्मुत्र मधुमतीरा विशतेत्यष्टात्रिंशच्च॥१॥ [१]

समिष्टयजूंषि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं
 यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकूरोति यन्नापि कूरोति
 तदेव तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण
 यज्ञः सम्मितो यावानेव यज्ञस्तम्प्रीणाति षडृग्नियाणि जुहोति
 षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति त्रीणि यजूंषि॥६॥

त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं
 गच्छ यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां
 योनिं गच्छेत्याह स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष तै यज्ञो
 यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर इत्याह यजमान एव
 वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो दैवभागम्प्रच्छ
 यत्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽयीयजो यज्ञे॥७॥

य॒ज्ञ॒म्प्रत्य॑तिष्ठि॒षा ३ य॒ज्ञ॒प॒ता ३ वि॒ति॒ स हो॑वाच
 य॒ज्ञ॒प॒ता॒वि॒ति॒ स॒त्या॒द्वे सृ॒ञ्ज॒याः परा॑ बभूवुरि॒ति॒ हो॑वाच य॒ज्ञे
 वाव॑ य॒ज्ञः प्र॑ति॒ष्ठाप्य॑ आसी॒द्यज॑मान॒स्याप॑राभावा॒येति॒ देवा॑
 गा॒तु॒वि॒दो गा॒तुं वि॒त्त्वा गा॒तुमि॑तेत्या॒ह य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्र॑ति
 ष्ठा॒पय॑ति॒ यज॑मान॒स्याप॑राभावाय॥८॥

यजू॑ंषि य॒ज्ञ एक॑चत्वारि॑ंशच्च॥२॥ [२]

अ॒व॒भृ॒थ॒य॒जू॑ंषि जुहोति॒ यदे॒वा॒र्वा॒ची॒नमे॑कहायना॒देनः॑
 क॒रोति॒ तदे॒व तैर॑व॒ यज॑तेऽपोऽव॒भृ॒थ॒मवै॑त्य॒प्सु वै वरु॑णः
 सा॒क्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑ यज॑ते॒ वर्त्म॑ना॒ वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञं
 रक्षा॑ं॒सि जिघा॑ंसन्ति॒ साम्ना॑ प्र॒स्तो॒तान्व॑वैति॒ साम॒ वै
 र॑क्षो॒हा रक्ष॑साम॒प॒हत्यै॒ त्रि॒र्नि॒ध॒नमु॑पैति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य
 ए॒व लो॒केभ्यो॑ रक्षा॑ं॒सि॥९॥

अप॑ हन्ति॒ पुरु॑षःपुरु॒षो नि॒ध॒नमु॑पैति॒ पुरु॑षःपुरु॒षो हि
 र॑क्ष॒स्वी रक्ष॑साम॒प॒हत्या उ॒रुं हि राजा॑ वरु॑णश्च॒कारे॒त्याह॑
 प्र॑ति॒ष्ठित्यै॒ शतं॑ ते॒ राज॑न्भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मित्या॒ह भेष॑जमे॒वास्मै॑
 क॒रोत्य॑भि॒ष्टितो॑ वरु॑णस्य॒ पाश॑ इत्या॒ह वरु॑णपा॒शमे॒वाभि॑
 ति॒ष्ठति॒ ब॒र्हि॒र॒भि जु॑होत्याहु॒तीनां॑ प्र॑ति॒ष्ठित्या॒ अथो॑

अग्निवत्येव जुहोत्यपंबरहिषः प्रयाजान्॥१०॥

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति वरुणं यजति
वरुणपाशादेवैनम्मुञ्चत्यग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं
वरुणपाशान्मुञ्चत्यपंबरहिषावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः
प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान् यजति
द्वावनूयाजौ षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः॥११॥

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमपस्वन्तरित्याह
समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप
इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च दधाति देवीराप
एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै॥१२॥

सोमो यद्विन्दूनाम्भक्षयेत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं
गृह्णीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव
पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य
पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति
वरुणस्यान्तरहित्या एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं

नमस्यन्तं उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याहु तेजं
 एवात्मन्धत्ते॥१३॥

रक्षांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥३॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपम्मिनोति
 त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
 स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि
 मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या
 उपरसम्मितामिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसम्मिताममनुष्यलोकं
 चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्धसमान्प्रतिष्ठाकामस्य
 ये त्रयो मध्यमास्तान्धसमान्पशुकामस्यैतान् वै॥१४॥

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रज
 यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य
 मिनुयादुत्तरार्ध्यं वर्षिष्ठमथ हसीयांसमेषा वै
 गर्तमिद्यस्यैवम्मिनोति ताजक्प्र मीयते दक्षिणार्ध्यं
 वर्षिष्ठमिनुयात्सुवर्गकामस्याथ हसीयांसमाक्रमणमेव
 तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये

विन्दते॒ यन्नैका॑ र॒शनां॑ द्वयो॒र्यूप॑योः परि॒व्यय॑ति॒ तस्मान्नैका॑
 द्वौ प॒तीं वि॒न्दते॒ यं का॒मये॑त् स्त्र्य॒स्य जा॒येतेत्यु॑पा॒न्ते
 तस्य॒ व्यति॑षजे॒त्स्त्र्ये॑वा॒स्य जा॒यते॒ यं का॒मये॑त् पु॒मान॑स्य
 जा॒येतेत्या॒न्तं तस्य॒ प्र वै॑ष्टये॒त्पुमा॑ने॒वा॒स्य॥१६॥

जा॒यतेऽसु॑रा॒ वै दे॒वान्दक्षि॑ण॒त उ॒पा॒नय॑न्तां दे॒वा
 उ॒प॒शये॑नै॒वापा॑नुदन्त॒ तदु॑प॒शय॑स्यो॒प॒शय॑त्वं यद्वक्षि॑ण॒त
 उ॒प॒शय॑ उ॒प॒शये॑ भ्रातृ॒व्याप॑नुत्यै॒ सर्वे॒ वा अ॒न्ये यू॒पाः
 प॒शुम॑न्तोऽथो॒प॒शय॑ ए॒वाप॑शुस्तस्य॒ यज॑मानः प॒शुर्य॑न्न
 निर्दि॑शेदार्ति॒माच्छे॑द्यज॑मानोऽसौ ते प॒शुरि॑ति॒ निर्दि॑शेद्यं
 द्वि॒ष्ट्याद्य॑मेव॥१७॥

द्वेष्टि॒ तम॑स्मै प॒शुं निर्दि॑शति॒ यदि॒ न द्वि॒ष्ट्यादा॑खुस्ते
 प॒शुरि॑तिं ब्रूय॒न्न ग्रा॒म्यान्प॑शून् हि॒नस्ति॒ नार॑ण्यान्प्रजाप॑तिः
 प्र॒जा अ॑सृज॒त् सोऽन्नाद्ये॑न॒ व्यार्ध्य॑त् स ए॒तामे॑काद॒शिनी॑मप॒श्यत्
 वै सोऽन्नाद्य॑मवा॒रुन्द्ध॒ यद्व॑श॒ यूपा॑ भव॑न्ति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड॑न्न
 वि॒राड्वि॑राजै॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्द्धे॑॥१८॥

य ए॒काद॑शः स्तन॑ ए॒वास्यै॒ स दु॒ह ए॒वैनां॑ तेन॒ वज्रो॑
 वा ए॒षा सम्मी॑यते॒ यदे॑काद॒शिनी॑ से॒श्वरा॑ पु॒रस्ता॑त्प्रत्य॒श्वं

य॒ज्ञः॑ सम्म॑र्दितो॒र्यत्पा॑लीव॒तम्मि॒नोति॑ य॒ज्ञस्य॑ प्रत्युत्त॑ब्ध्यै
स॒य॒त्वाय॑॥१९॥

वै सम॑ष्ट्यै पु॒मान्नि॒वास्य॑ यमे॒व रु॒न्धे त्रि॑श॒च्च॑॥४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृज॒त स रि॑रिचा॒नोऽम॑न्य॒त
स ए॒तामे॑काद॒शिनी॑मपश्य॒त्तया॑ वै स आ॒युरि॑न्द्रि॒यं
वी॒र्य॑मा॒त्मन्न॑धत्त प्र॒जा इ॒व ख॒लु वा ए॒ष सृ॑ज॒ते यो यज॑ते स
ए॒तर्हि॑ रि॒रिचा॒न इ॒व यदे॑षैकाद॒शिनी॑ भव॒त्यायु॑रे॒व तयै॑न्द्रि॒यं
वी॒र्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते प्रैवाग्ने॒येन॑ वापयति मिथु॒नः॑
सा॒र॒स्व॒त्या क॑रोति॒ रेतः॑॥२०॥

सौ॒म्येन॑ दधाति॒ प्र ज॑नयति पौ॒ष्णेन॑ बा॒र्ह॒स्प॒त्यो
भ॑वति॒ ब्र॒ह्म वै दे॒वाना॒म्बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्र॒ह्मणै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र
ज॑नयति वै॒श्वदे॒वो भ॑वति वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः प्र॒जा
ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयतीन्द्रि॒यमे॒वैन्द्रे॑णाव॒रु॒द्धे वि॒श॒म्मा॒रु॒तेनौ॒जो
ब॒ल॒मैन्द्रा॑ग्नेन॑ प्रस॒वाय॑ सावि॒त्रो निर्व॑रुण॒त्वाय॑ वा॒रु॒णो म॑ध्य॒त
ऐ॒न्द्र॒मा ल॑भते मध्य॒त ए॒वेन्द्रि॒यं यज॑माने दधाति॥२१॥

पु॒र॒स्ता॒दै॒न्द्रस्य॑ वै॒श्वदे॒वमा॑ल॒भते॑ वै॒श्वदे॒वं वा अ॒न्नम॑न्नमे॒व
पु॒र॒स्ता॒द्ध॑त्ते तस्मा॑त्पु॒र॒स्ता॒दन्न॑मद्यत ऐ॒न्द्र॒मा॒ल॒भ्यं मा॒रु॒तमा॑

ल॒भते॒ वि॒ड्वै म॒रुतो॒ विश॑मे॒वास्मा॒ अनु॒ ब॒ध्नाति॒ यदि॑
का॒मये॑त॒ योऽव॑गतः सोऽपं रु॒ध्यतां॑ योऽप॑रुद्धः सोऽव॑
गच्छ॒त्वित्यै॒न्द्रस्य॑ लो॒के वा॑रु॒णमा ल॑भेत वा॒रुण॑स्य लो॒क
ऐ॒न्द्रम्॥ २२॥

य ए॒वाव॑गतः सोऽपं रु॒ध्यते॒ योऽप॑रुद्धः सोऽव॑ गच्छति
यदि॑ का॒मये॑त प्र॒जा मु॑ह्येयुरि॒ति प॒शून्व्यति॑षजेत्प्र॒जा
ए॒व मो॑हयति॒ यद॑भिवा॒हतो॑ऽपां वा॒रुण॑माल॒भेत॑ प्र॒जा
वरु॑णो गृ॒ह्णीया॑दक्षिण॒त उद॑श्च॒मा ल॑भतेऽपवा॒हतो॑ऽपां
प्र॒जाना॑मवरु॒णग्रा॑हाय॥ २३॥

रेतो॒ यज॑माने दधाति लो॒क ऐ॒न्द्र५ स॒प्तत्रिं॑शच्च॥ ५॥ ————— [५]

इन्द्रः॒ पत्न्या॒ मनु॑मयाजयत्ता॒म्पर्य॑ग्निकृ॒तामु॑द॒सृज॑त्तया॒
मनु॑रा॒ध्नोद्य॑त्पर्य॒ग्निकृ॑तम्पा॒त्नीव॑तमु॒त्सृज॑ति॒ यामे॒व मनु॑र्ऋद्धि॒-
मा॒ध्नोत्ता॑मे॒व यज॑मान ऋ॒ध्नोति॑ य॒ज्ञस्य॑ वा अ॒प्रति॑ष्ठिताद्य॒ज्ञः
परा॑ भवति य॒ज्ञम्परा॑भ॒वन्तं॑ यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒
यदा॑ज्ये॒न पा॒त्नीव॑तः सङ्स्था॒पय॑ति य॒ज्ञस्य॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै
य॒ज्ञम्प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठती॒ष्टं व॑पया॥ २४॥

भव॒त्यनि॑ष्टं व॒शया॑थ॒ पा॒त्नीव॑तेन॒ प्र च॑रति ती॒र्थ ए॒व प्र

चरत्यथो एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतंसः
सिक्तस्य रूपाणि वि करोति तमेव वृषाणम्पत्नीष्वपि सृजति
सोऽस्मै रूपाणि वि करोति॥२५॥

वपया पट्टिंशच्च॥६॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये
वा जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्याद्वक्षिणार्धे जुहोत्येषा वै
पितॄणां दिवस्वायामेव दिशि पितृन्निरवदयत उद्गातृभ्यो
हरन्ति सामदेवत्यो वै सौम्यो यदेव साम्नश्छम्बद्गुर्वन्ति
तस्यैव स शान्तिरव॥२६॥

ईक्षन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य
आत्मानं न परिपश्येदितासुः स्यादभिददिं कृत्वावेक्षेत
तस्मिन् ह्यात्मानम्परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो
गतमनाः स्यात्सोऽवेक्षेत यन्मे मनः परागतं यद्वा मे
अपरागतम्। राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति मन
एवात्मन्दाधार॥२७॥

न गतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीज

घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं
च दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति
मित्रो यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं कं तर्हि
यज्ञः कं यजमानो भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते
मित्रेणैव ॥ २८ ॥

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमाच्छति
यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे
यज्ञम्प्र भिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव
प्रभिन्नाय मृत्युमन्ववास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य
छन्दांसि य ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं
वशामालभते छन्दांस्येव पुनरा प्रीणात्ययातयामत्वायाथो
छन्दःस्वेव रसं दधाति ॥ २९ ॥

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट् ॥ ७ ॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं १ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेजं
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसं सौर्येणोपस्तम्भनं वा

एतद्यज्ञस्य यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृहीयात्प्राञ्चं
यज्ञमपृष्ठानि सः शृणीयुर्यदुक्थ्ये ॥ ३० ॥

गृहीयात्प्रत्यञ्चं यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति
सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो
यज्ञान्व्यादिंशत्स प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या
अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ इत्याहुर्यस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त
इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वाय देवता वै
सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते देवाः ॥ ३१ ॥

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्यताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यः
सूर्यस्ततो वै तैऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं
विदुष एते ग्रहा गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण
गच्छतीमे लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या
इत्याहुराग्नेयेनास्मिल्लोके ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू
हि सयुजौ सौर्येणामुष्मिल्लोके ॥ ३२ ॥

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति
समावद्वीर्यानेनान्कुरुत एतान् वै ग्रहान्बम्बाविश्ववयसाववित्ताम्
ताभ्यामिमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुष एते

ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ प्रास्मा॑ इ॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑श्च
भान्ति॥ ३३ ॥

उ॒क्त्ये॑ दे॒वा अ॒मुष्मि॑ल्लौ॒क ए॒कान्न॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥ ८ ॥ [८]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा अदा॑भ्ये
छन्दा॑सि॒ सर्व॑नानि॒ सम॑स्थापयन्ततो॒ दे॒वा अभ॑वन्परासु॑रा
यस्यै॒वं वि॒दुषोऽदा॑भ्यो गृह्यते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भवति॒ यद्वै दे॒वा असु॑रा॒नदा॑भ्येनाद॑भ्रुवन्तददा॑भ्यस्यादा॑भ्यत्वं
य ए॒वं वेद॑ द॒भ्रोत्ये॒व भ्रातृ॑व्यं नैन॒मभ्रातृ॑व्यो द॒भ्रोति॥ ३४ ॥

ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेरतिमो॒क्षिणी॒ नाम॑ त॒नूर्य॑ददा॑भ्य॒ उप॑नद्धस्य
गृह्णा॒त्यति॑मु॒क्त्या अति॑ पा॒प्मान॑मभ्रातृ॑व्यम्मुच्यते॒ य ए॒वं वेद॑
घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ सोमै॑ ह॒न्यमा॑ने य॒ज्ञो ह॑न्यते
य॒ज्ञे यज॑मानो ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति॒ किं तद्य॑ज्ञे यज॑मानः कुरुते॒
येन॒ जीव॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमे॑तीति॒ जीव॑ग्र॒हो वा ए॒ष यद॑दा॒भ्यो-
ऽन॑भिषु॒तस्य॒ गृह्णा॑ति॒ जीव॑न्तमे॒वैन॑ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒
वि वा ए॒तद्य॑ज्ञं छि॒न्दन्ति॒ यद॑दा॒भ्ये स॑स्था॒पय॑न्त्य॒शून॑पि
सृ॒जति॒ य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्यै॥ ३५ ॥

द॒भ्रोत्ये॑न॒भिषु॑तस्य॒ गृह्णा॑त्ये॒कान्न॑वि॒शति॑श्च॥ ९ ॥ [९]

दे॒वा वै प्र॒बाहु॑ग्र॒हान॑गृह्णा॒तु स ए॒तं प्र॒जाप॑तिर॒ऽशु॑मं॒पश्य॑त्तमं॒गु
तेन॒ वै स आ॑र्ध्रो॒द्यस्यै॑वं वि॒दुषो॑ऽऽशु॒र्गृह्य॑तं ऋ॒ध्नोत्ये॑व
स॒कृद॑भिषु॒तस्य॑ गृह्णा॒ति स॒कृद्धि॑ स तेना॒र्ध्रोन्मन॑सा गृह्णा॒ति
मन॑ इ॒व हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॒ औदु॑म्बरेण गृह्णा॒त्यूर्वा
उ॒दुम्ब॑र॒ ऊर्ज॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे चतुः॑स्र॒क्ति भ॑वति दि॒क्षु॥ ३६॥

ए॒व प्र॒ति तिष्ठ॑ति॒ यो वा अ॒ऽशो॒राय॑त॒नं वेदा॑य॒तन॑वान्भवति
वा॒मदे॒व्यमि॑ति॒ साम॒ तद्वा अ॑स्या॒यत॑न॒म्मन॑सा॒ गाय॑मानो
गृह्णा॒त्याय॑त॒नवाने॒व भ॑वति॒ यद॑ध्व॒र्युर॒ऽशुं गृह्ण॑न्नार्ध॒येदु॒भाभ्यां॑
न॒र्ध्यैता॑ध्व॒र्यवे॑ च॒ यज॑मानाय च॒ यद॑र्ध॒येदु॒भाभ्या॑मृ॒ध्येता॑न॒वानं
गृह्णा॒ति सै॒वास्य॑र्द्धि॒र्हिर॑ण्यम॒भि व्य॑नित्य॒मृतं॑ वै हि॒रण्य॑मायुः
प्रा॒ण आ॒युषै॒वामृ॑तम॒भि धि॑नोति श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑
पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति तिष्ठ॑ति॥ ३७॥

दि॒क्ष्वन॑ति वि॒ऽशु॒तिश्च॑॥ १०॥

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑श॒त्स रि॑रि॒चानो॑ऽम॒न्यत॑
स य॒ज्ञाना॑ऽषोड॒शधेन्द्रि॑यं वी॒र्य॑मा॒त्मान॑म॒भि स॒म॒क्खि॑द॒त्
तथो॑ड॒श्य॑भव॒न्न वै षो॑ड॒शी ना॒म य॒ज्ञोऽस्ति॑ यद्वा॒व षो॑ड॒शऽ
स्तो॒त्रऽषो॑ड॒शऽश॒स्त्रं तेन॑ षोड॒शी तथो॑ड॒शिनः॑ षोड॒शित्वं॑

यथोडुशी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते
देवेभ्यो वै सुवर्गो लोकः ॥ ३८ ॥

न प्राभवत्त एतः षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै
तेभ्यः सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथोडुशी गृह्यते सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्या इन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतः षोडशिनम्प्रायच्छत्तमगृह्णीत
ततो वै सोऽग्रं देवतानाम्पर्यैद्यस्यैवं विदुषः षोडशी
गृह्यते ॥ ३९ ॥

अग्रमेव समानानाम्पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो
वै षोडशी वज्रः प्रातःसवनं स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
सवनेसवनेऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवैनम्प्र जनयति
तृतीयसवने पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी
पशवंस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मै तृतीयसवनात्पशूनं रुद्धे
नोक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि यदुक्थ्ये ॥ ४० ॥

गृह्णीयात्प्रजां पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य
गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी वज्रेणैवास्मै पशूनंवरुध्य
रात्रियोपरिष्ठाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्व्यावृत्कामे

हि राज॒न्यो॑ यज॑ते सा॒ह ए॒वास्मै॑ वज्रं॑ गृह्णाति॒ स ए॑नं॒ वज्रो॑
भूत्या॑ इ॒न्द्रे नि॒र्वा द॑हत्येकवि॒ंशः॑ स्तो॒त्रम्भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै
हरि॑वच्छस्यत॒ इन्द्र॑स्य प्रि॒यं धाम॑॥४१॥

उपा॑प्रोति कनी॑या॒सि वै दे॒वेषु॑ छ॒न्दा॒स्य॒सञ्ज्याया॑स्यसु॒रे
ते दे॒वाः कनी॑यसा॒ छन्द॑सा॒ ज्याय॑श्छ॒न्दोऽभि॑ व्य॒श॑स॒न्ततो॑
वै तेऽसु॑राणां लो॒कम॑वृ॒ञ्जत॑ यत्कनी॑यसा॒ छन्द॑सा॒
ज्याय॑श्छ॒न्दोऽभि॑ वि॒श॑स॒न्ति भ्रातृ॑व्यस्यै॒व तल्लो॑कं वृ॒द्धे
षड॑क्षरा॒ण्यति॑ रेचयन्ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति च॒त्वारि॑
पूर्वा॑ण्यव॑ कल्पयन्ति॥४२॥

चतु॑ष्पद ए॒व प॒शून॑व॒ रुन्द्रे॑ द्वे उत्त॑रे द्वि॒पद॑ ए॒वाव॑
रुन्द्रे॑ऽनुष्टु॒भम॑भि॒ सम्पा॑दयन्ति॒ वाग्वा अ॑नुष्टु॒प्तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑
वागु॑त्त॒मा संम॑याविषिते सूर्ये॑ षोड॒शिनः॑ स्तो॒त्रमु॑पाक॑रोत्येतस्मि॒न्
लो॒क इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्त्साक्षा॒देव॑ वज्र॒म्भ्रातृ॑व्याय॒ प्र
ह॑रत्य॒रुण॑पिश॒ङ्गोऽश्वो॑ दक्षि॑णै॒तद्वै वज्र॑स्य रू॒पं समृ॑द्ध्यै॥४३॥

लो॒को वि॒दुषः॑ षोड॒शी गृह्य॑ते यदु॒क्त्यै धाम॑ कल्पयन्ति स॒प्तच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥११॥[११]

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्कुन्दसां
 ज्योतिर्विराट्वाचोऽग्नौ सं तिष्ठते विराजंमभि सम्पद्यते
 तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहतो यथा
 प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यदिनं सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च
 द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्च प्रतिष्ठा च पुरुषसम्मितो वा एष
 यज्ञोऽस्थूरिः ॥ १ ॥

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यश्नुते
 अग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्टोमेनैव
 पर्यगृह्णात्तासाम्परिगृहीतानामश्वतरोऽत्यप्रवत तस्यानुहाय
 रेत् आदत्त तद्गर्दभे न्यमार्द्धस्मार्द्धभो द्विरेता अथो
 आहुर्वडबायां न्यमार्डिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो
 आहुरोषधीषु ॥ २ ॥

न्यमार्डिति तस्मादोषधयोऽनभ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः

प्रजासु न्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरो न
 प्र जायत आत्तरेता हि तस्माद्वर्हिष्यनवक्लृप्तः सर्ववेदसे
 वा सहस्रे वावक्लृप्तोऽति ह्यप्रवत य एवं विद्वानग्निष्टोमेन
 यजते प्राजाताः प्रजा जनयति परि प्रजाता गृह्णाति
 तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञ इति॥ ३॥

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत
 प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत तमग्नि-
 देवतान्वसृज्यत गायत्री छन्दो रथंतरः सामं ब्राह्मणो
 मनुष्याणामजः पशूनान्तस्मात्ते मुख्या मुखतो ह्यसृज्यन्तो रसो
 बाहुभ्यां पञ्चदशं निरमिमीत तमिन्द्रो देवतान्वसृज्यत
 त्रिष्टुप्छन्दो बृहत्॥ ४॥

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
 वीर्याद्व्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत तं विश्वे देवा
 देवता अन्वसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपः साम वैश्वो
 मनुष्याणां गावः पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्व्यसृज्यन्त
 तस्माद्भूयाः सोऽन्येभ्यो भूयिष्ठा हि देवता अन्वसृज्यन्त पत्त
 एकविंशं निरमिमीत तमनुष्टुप्छन्दः [5]

अन्वसृज्यत वैराजः सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
 पशूनान्तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुप
 जीवतः पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्थमासाः पञ्चदशः
 प्रजापतिः सप्तदशस्त्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश
 एतस्मिन्वा एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव
 श्रियत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति॥६॥

अस्थूरिरोषधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नव च॥१॥ [१]

प्रातःसवने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय
 ज्योतिर्दधदेति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधदेति
 पञ्चदशेनौजसा वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन
 प्राजापत्येन प्रजननेनैकविंशाय ज्योतिर्दधदेति स्तोमं
 एव तथस्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथो स्तोमं एव स्तोममभि
 प्र णयति यावन्तो वै स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो
 लोकास्तावन्ति ज्योतींष्येतावन्त एव स्तोमानेतावन्तः
 कामानेतावन्तो लोकानेतावन्ति ज्योतींष्यव रुद्धे॥७॥

तावन्तो लोकान्योदश च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन
यजमानोऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति
प्राणाः स्तस्यान्तर्यन्ति प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यस्य पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति
वीर्यं मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य
सप्तदशमन्तर्यन्ति ॥८॥

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै
यज्ञेन यजमानो यजते यस्यैकविंशमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां
तस्यान्तर्यन्ति प्रतिष्ठायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यस्य त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतूँश्च तस्य
नक्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मेऽप्यसन्नक्षत्रियायां च
विराजीति ॥९॥

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमम्परमतां गच्छन्तं वेदं
परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं

वेदं परमतामेव गच्छति॥१०॥

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमांसत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
हविष्मांश्च हविष्कृच्चाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं
लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्त
वै तौ सुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव
लोकमेति तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः
पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्थसामं भवति तेजो
वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते
त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते
रथन्तरम्पूर्वे॥१२॥

अहन्थसामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति
तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति
तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्थसामं
भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभो-

ऽथाहु॒र्य॒त्स॒मा॒ने॑ऽ ध॒मा॒से स्याता॑मन्यतरस्याहो॑ वी॒र्य॑मनु॒
प॒द्येते॒त्य॑मावा॒स्याया॒म्पूर्व॑मह॒र्भव॑त्युत्तरस्मिन्नुत्तर॒न्नानै॒वार्ध॑मा॒सयो॑
नाना॑वीर्ये भवतो ह॒विष्म॑न्निधन॒म्पूर्व॑मह॒र्भव॑ति ह॒विष्कृ॑न्निधन॒मुत्तर॑
प्रति॑ष्ठित्यै॥१३॥

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकं वि॒शतिश्च॥४॥ [४]

आपो॒ वा इ॒दम॑ग्रे स॒लिल॑मा॒सीत्तस्मि॑न्प्रजाप॑तिर्वा॒युर्भू॒त्वाच॑रत
इ॒माम॑पश्य॒तां व॑रा॒हो भू॒त्वाह॑र॒तां वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वा
व्य॑मा॒ट्त्सा॑प्र॒थत् सा पृ॑थि॒व्यं भ॑वत्तत्पृथि॒व्यै पृ॑थि॒वित्व॑न्तस्याम॒श्रा
स दे॒वान॑सृज॒त् वसू॑न्नु॒द्राना॑दित्यान्ते दे॒वाः प्र॒जाप॑तिमब्रुवन्प्र
जा॑यामहा इति॒ सौऽब्र॑वीत्॥१४॥

यथा॒हं यु॒ष्मा॑स्तप॒सासृ॑क्ष्ये॒वं तप॑सि प्र॒जन॑नमिच्छ॒ध्वमि॑ति
तेभ्यो॒ऽग्नि॑मा॒यत॑न्म॒प्राय॑च्छदेतेना॒यत॑नेन श्राम्य॒तेति॒ तै-
ऽग्नि॑ना॒यत॑नेनाश्राम्यन्ते स॒वत्स॑र एकां॒ गाम॑सृजन्त॒ तां
वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आ॒दित्ये॑भ्यः प्राय॑च्छन्नेता॑ र॒क्षध्व॑मिति
तां वस॑वो रु॒द्रा आ॒दित्या॑ अ॒रक्ष॑न्त॒ सा वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑
आ॒दित्ये॑भ्यः प्राजा॑यत् त्रीणि॒ च॥१५॥

श॒तानि॒ त्रय॑स्त्रि॑श॒तं चाथ॒ सैव स॑हस्रत॒म्यं भ॑व॒त्ते दे॒वाः

प्रजापतिमब्रुवन्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन
 वसूनयाजयत्त इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्येन
 रुद्रानयाजयत्तैऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणा-
 दित्यानयाजयत्तैऽमुं लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्षम्॥१६॥

व्यवैर्यतु तस्माद्बुद्ध्वा घातुंका अनायतना हि
 तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि
 तदवैर्यतेति त्रैष्टुभम्मध्यमस्याह आज्यम्भवति संयानानि
 सूक्तानि शःसति षोडशिनः शःसत्यहो धृत्या
 अशिथिलम्भावाय तस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः
 स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि
 शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति॥१७॥

एषां लोकानामनु संतत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं
 नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च
 व्यायच्छेताः स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः
 सहस्रं वर्क्ष्यत इति तस्यामकल्पेतां द्विभाग इन्द्रस्तृतीये
 विष्णुस्तद्वा एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा
 एतामच्छावाकः॥१८॥

ए॒व श॑स॒त्यथ॒ या स॑हस्र॒तमी॒ सा हो॒त्रे दे॒येति॒ होता॑रं
वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यद॑ति॒रिच्य॑ते॒ होत॑ाना॒प्तस्या॑पयिता-
था॑हुरु॒न्नेत्रे॒ देये॑त्यति॒रिक्ता॒ वा ए॒षा स॒हस्र॒स्याति॑रिक्त
उ॒न्नेत॑र्त्वि॒जाम॑था॒हुः सर्वे॑भ्यः स॒दस्ये॑भ्यो दे॒येत्य॑था॒हुरु॑दा॒कृत्या॒
सा व॑शं च॒रेदि॑त्यथा॒हर्ब्र॑ह्मणे चा॒ग्नीधे॑ च दे॒येति॑ ॥ १९ ॥

द्विभा॑गम्ब्रह्म॒णे तृ॒तीयम॒ग्नीधं॒ ऐन्द्रो॒ वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॒वो-
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑क॒ल्पेता॒मित्य॑था॒हुर्या॒ कल्या॑णी ब॒हुरूपा॒
सा दे॒येत्य॑था॒हुर्या॒ द्विरू॒पोभ॒यत॑एनी॒ सा दे॒येति॑ स॒हस्र॑स्य
परि॑गृहीत्यै॒ तद्वा ए॒तत्स॒हस्र॒स्याय॑नं स॒हस्रं॑ स्तो॒त्रीयाः
स॒हस्रं॑ दक्षि॑णाः स॒हस्रं॑स॒म्मितः॒ सुव॑र्गो लो॒कः सु॒वर्ग॑स्य
लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै ॥ २० ॥

अ॒ब्रवी॑च्च॒ तद॒न्तरि॑क्ष॒न्ददा॒त्यच्छा॒वाकश्च॒ देयेति॑ स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑ ॥ ५ ॥ ————— [५]

सोमो॒ वै स॒हस्र॑मवि॒न्दत्तमिन्द्रो॑ऽन्ववि॒न्दत्तौ॒ यमो॒
न्याग॑च्छ॒त्ताव॑ब्रवी॒दस्तु॒ मेऽत्रा॑पीत्यस्तु॒ ही ३ इत्य॑ब्रूता॒ स
य॒म एक॑स्यां वी॒र्य॑म्पर्य॒पश्य॑दि॒यं वा अ॒स्य स॒हस्र॑स्य
वी॒र्य॑म्बिभ॒र्तीति॒ ताव॑ब्रवी॒दिय॑म्ममास्त्वे॒तद्यु॒वयो॑रिति॒
ताव॑ब्रूता॒ सर्वे॒ वा ए॒तदे॒तस्यां॑ वी॒र्य॑म् ॥ २१ ॥

परि पश्यामोऽंशमा हंरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च ॥ २२ ॥

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पंष्ठौही
वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पंष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य
एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पंष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति
त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता ॥ २३ ॥

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
मूर्खा तंजघ्न्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च
शतैः सहोदैत्तस्माञ्जरतीम्मूर्खा तंजघ्न्यामनुस्तरणीं कुर्वीत
य एवं विद्वान्जरतीम्मूर्खा तंजघ्न्यामनुस्तरणीं कुरुते
त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लौके भवति

वागेव सहस्रतमी तस्मात्॥२४॥

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति
तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीत-
म्भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्याम्ब्रूयादियम्ममेति तथास्य
तत्सहस्रमप्रतिगृहीतम्भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यतएनी
स्यात्सहस्रम्परस्तादेतमिति यैव वरः॥२५॥

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्धौ
तामुत्तरेणाग्नीध्रम्पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव
घ्रापयेदा जिघ्र कलशम्मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा
विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज
प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी
रय्या सम्॥२६॥

अर्धयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तया
सहाग्नीध्रम्परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा
जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः।
इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति
त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति

सहस्रस्यैवैनान्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां५ समर्धयति तस्यां
उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि
महि विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु
ब्रूतादिति देवेभ्य एवैनमा वेदयत्यन्वेन देवा बुध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रामेकान्नचत्वारि५शब्द॥६॥ [६]

सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं५
सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं
गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा
सर्वान्पुण्याल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याल्लोकान्गमयति
सा॥२९॥

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा
विंशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्यां प्रतिष्ठापयति
प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे
वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता
भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति यस्तामविद्वान्॥३०॥

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकांसि न सहस्रमेकां
 त्वा भूतां प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विश मा
 सहस्रमित्येकामेवैनं भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं
 वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा स्योना मा विश सुषदा मा
 विश सुशेवा मा विश ॥ ३१ ॥

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३
 सहस्रतमीं सहस्रा ३ मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्राचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे
 सहस्रम्प्र जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्नाच्छति ॥ ३२ ॥

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविश यजमानन्द्वादश च ॥ ७ ॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत
 निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
 सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण

यजंत॒ आस्य॑ च॒त्वारो॑ वी॒रा जा॑यन्ते सुहो॑ता सू॒द्राता॒
स्व॑ध्वर्युः सुस॑भेयो॒ ये च॑तुर्वि॒ंशाः प॑वमाना ब्रह्मवर्च॑सं
तत्॥ ३३ ॥

य उ॒द्यन्तः॒ स्तोमाः॒ श्रीः॒ सात्रि॑ः श्रद्धादे॒वं यज॑मानं
च॒त्वारि॑ वी॒र्याणि॒ नोपा॑नमन्तेजं इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॑समन्नाद्य॒ः
स ए॒ताः श्र॒तुर॒श्चतु॑ष्टोमा॒न्त्सोमा॑नपश्य॒त्ताना॑हर॒त्तैर्यज॑त॒ तेज॑
ए॒व प्र॑थ॒मेना॑वा॒रुन्दे॑न्द्रि॒यं द्वि॑तीयेन ब्रह्मवर्च॑सं तृ॒तीये॑ना॒न्नाद्य॑
चतु॒र्थेन॒ य ए॒वं वि॒द्वाः श्र॒तुर॒श्चतु॑ष्टोमा॒न्त्सोमा॑नाहर॒ति तैर्यज॑ते
तेज॑ ए॒व प्र॑थ॒मेनाव॑ रु॒न्द्ध इन्द्रि॒यं द्वि॑तीयेन ब्रह्मवर्च॑सं
तृ॒तीये॑ना॒न्नाद्य॑ चतु॒र्थेन॒ यामे॒वात्रि॑र॒ऋद्धि॑मा॒ध्नोत्तामे॒व यज॑मान
ऋ॒ध्नोति॥ ३४ ॥

तत्तेजं ए॒वाष्टा॑दंश च॥८॥ [८]

ज॒मद॑ग्निः पुष्टि॑कामश्चतूरा॒त्रेण॑यजत॒ स ए॒तान्पोषा॑ः
अपु॒ष्य॒त्तस्मा॑त्प॒लितौ॒ जाम॑द॒ग्नियौ॒ न सं जा॑नाते ए॒ताने॒व
पोषा॑न्पु॒ष्यति॒ य ए॒वं वि॒द्वाः श्र॒तूरा॒त्रेण॒ यज॑ते पु॒रोडा॒शिन्य॑
उ॒प॒सदो॑ भ॒वन्ति॒ प॒शवो॒ वै पु॑रो॒डाशः॒ प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्द्धेऽन्नं॒
वै पु॑रो॒डाशोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्द्धेऽन्ना॒दः प॑शुमा॒न्भव॑ति॒ य ए॒वं

वि॒द्वाँश्च॑तू॒रात्रे॑ण॒ यज॑न्ते॥ ३५॥

ज॒मद॑ग्निर॒ष्टाच॑त्वारि॒ ९ श॑त्॥ ९ ॥ [९]

स॒व॒त्स॒रो वा॒ इ॒दमे॑कं आसीत्सोऽका॒मय॑त॒तून्सृ॑जे॒येति॒ स
ए॒त॒म्प॑श्च॒रात्र॑म॒पश्य॑त्तमा॒हर॑त्तेना॒यज॑त् ततो॒ वै स ऋ॑तून्सृज॑त्
य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्च॒रात्रे॑ण॒ यज॑न्ते॒ प्रैव॑ जा॒यते॒ त ऋ॑तवः॒ सृष्टा॑ न
व्याव॑र्तन्त॒ त ए॒त॒म्प॑श्च॒रात्र॑म॒पश्य॑न् तमा॒हर॑न्तेना॒यज॑न्त॒ ततो॒
वै ते॒ व्याव॑र्तन्त॥ ३६॥

य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्च॒रात्रे॑ण॒ यज॑न्ते॒ वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्ये॒णा
व॑र्तते॒ सार्व॑सेनिः शौचे॒योऽका॒मय॑त पशु॒मान्थ॒स्यामि॑ति॒ स
ए॒त॒म्प॑श्च॒रात्र॑मा॒हर॑त्तेना॒यज॑त् ततो॒ वै स स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नो॒द्य
ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्च॒रात्रे॑ण॒ यज॑न्ते॒ प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्नोति
ब॒बरः॑ प्रावा॒हणि॑रका॒मय॑त वा॒चः प्र॑वदि॒ता स्या॑मि॒ति स
ए॒त॒म्प॑श्च॒रात्र॑मा॥ ३७॥

अ॒हर॑त्तेना॒यज॑त् ततो॒ वै स वा॒चः प्र॑वदि॒ताभ॑व॒द्य ए॒वं
वि॒द्वान्प॑श्च॒रात्रे॑ण॒ यज॑न्ते॒ प्रव॑दि॒तैव॑ वा॒चो भ॑व॒त्यथो॑ ए॒नं
वा॒चस्प॑तिरि॒त्याहु॑रना॒प्तश्च॑तू॒रात्रो॑ऽति॒रिक्तः॑ षड्रा॒त्रोऽथ॒ वा ए॒ष
स॑म्प्र॒ति य॒ज्ञो य॒त्प॑श्च॒रात्रो॑ य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्च॒रात्रे॑ण॒ यज॑न्ते

सम्प्रत्यैव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः
संवत्सरः॥३८॥

ऋतुष्वेव सं वत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज
एवाव रुन्दे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो
भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥३९॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा सं वत्सरोऽभिजित्यै॥१०॥[१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामा दद इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि
विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य
सामन्त्स्रमारपन्ती। अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि
धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरं सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः
पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै त्वा
क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा
दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा

भूतेभ्यः॥४०॥

धरुणः पञ्चविंशतिश्च॥११॥ [११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्चो॑ऽसि ह॒योऽस्य॑त्यो॑ऽसि
न॒रोऽस्य॑र्वासि स॒प्तिर॑सि वा॒ज्यंसि॑ वृ॒षांसि॑ नृ॒मणा॑
अ॒सि य॒युर्नामा॑स्यादि॒त्याना॑म्प॒त्वान्वि॑ह्य॒ग्नये॑ स्वाहा
स्वाहेन्द्रा॒ग्निभ्या॑ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा वि॒श्वेभ्यो॑
दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह
वि॒धृतिः॑ स्वाहे॒ह र॑न्तिः स्वाहे॒ह र॑मंतिः स्वाहा भूर॑सि भुवे
त्वा भ॒व्याय॑ त्वा भ॒विष्य॑ते त्वा वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा भू॒तेभ्यो॑ दे॒वा
आ॒शापा॒ला ए॒तं दे॒वेभ्यो॑ऽश्व॒म्मेधा॑य॒ प्रोक्षि॑तं गोपायत॥४१॥

रन्तिः स्वाहा द्वाविंशतिश्च॥१२॥ [१२]

आ॒र्य॑नाय॒ स्वाहा॑ प्रा॒र्य॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॑ स्वाहोद्भु॒ताय॑
स्वाहा॑ शू॒का॒राय॑ स्वाहा॒ शू॒कृ॒ताय॑ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॑-
ऽऽपला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽऽवल्ग॑ते स्वाहा॒ परा॑वल्ग॑ते स्वाहा॑-
ऽऽय॑ते स्वाहा॑ प्र॒य॑ते स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४२॥

आर्यनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥१३॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॒पाम्मोदा॑य॒
स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒
स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 43॥

[१४]

पृ॒थिव्यै॒ स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ सूर्या॑य॒
स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒ प्राच्यै॑ दि॒शे स्वाहा॒
दक्षि॑णायै दि॒शे स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहोदी॑च्यै दि॒शे
स्वाहो॑र्ध्वायै दि॒शे स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽवान्तरदि॒शाभ्यः॒
स्वाहा॑ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑-
ऽर्धमा॑सेभ्यः॒ स्वाहा॑ मा॒सेभ्यः॒ स्वाह॑र्तुभ्यः॒ स्वाहा॑ सं॒वत्स॒राय॒
स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 44॥

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒
स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
वा॒यवे॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥

45॥

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहाऽहे स्वाहा
 रात्रियै स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुक्षित्यै स्वाहा
 क्षुधे स्वाहाऽऽशितिमे स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय स्वाहा
 शीताय स्वाहाऽऽतपाय स्वाहाऽरण्याय स्वाहा सुवर्गाय
 स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ 46॥

[१७]

भुवो देवानां कर्मणापसर्तस्य पथ्यासि वसुभिर्देवेभिर्देवतया
 गायत्रेण त्वा छन्दसा युनज्मि वसन्तेन त्वर्तुना हविषा
 दीक्षयामि रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतया त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा युनज्मि
 ग्रीष्मेण त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतया
 जागतेन त्वा छन्दसा युनज्मि वर्षाभिस्त्वर्तुना हविषा
 दीक्षयामि विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन त्वा छन्दसा
 युनज्मि॥ ४७॥

शरदा त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवेभिर्देवतया
 पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा युनज्मि हेमन्तशिशिराभ्यां त्वर्तुना

ह॒विषा॑ दी॒क्षया॒म्याहं॑ दी॒क्षाम॑रुहमृतस्य॒ पत्नीं॑ गाय॒त्रेण॒
छन्द॑सा ब्रह्म॑णा च॒र्त॑ꣳ स॒त्येऽधा॑ꣳ स॒त्यमृते॑ऽधाम्। म॒हीमू॒
षु सु॒त्रामा॑णमिह धृतिः॒ स्वाहे॒ह वि॒धृतिः॒ स्वाहे॒ह रन्तिः॒
स्वाहे॒ह रम॑तिः॒ स्वाहा॑॥ 48॥

[१८]

ई॒ङ्गा॒राय॒ स्वाहे॑ङ्ग॒ताय॒ स्वाहा॒ क्रन्द॑ते स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते
स्वाहा॒ प्रोथ॑ते स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते स्वाहा॑ गु॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒
स्वाहा॑ प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑
सं॒दीय॑मा॒नाय॒ स्वाहा॒ संदि॑ताय॒ स्वाहा॑ वि॒चृत्य॑मा॒नाय॒ स्वाहा॑
वि॒चृत्ता॑य॒ स्वाहा॑ प॒लायि॑ष्यमा॒णाय॒ स्वाहा॑ प॒लायि॑ताय॒
स्वाहो॑पर॑ꣳस्य॒ते स्वाहो॑पर॒ताय॒ स्वाहा॑ नि॒वेक्ष्य॑ते स्वाहा॑
नि॒विश॑मा॒नाय॒ स्वाहा॑ नि॒विष्टा॑य॒ स्वाहा॑ निष॑थ्स्य॒ते स्वाहा॑
नि॒षीद॑ते स्वाहा॑ निष॑ण्णाय॒ स्वाहा॑॥ ४९॥

आ॒सि॒ष्य॒ते स्वाहा॑ऽऽसी॑नाय॒ स्वाहा॑ऽऽसि॑ताय॒ स्वाहा॑
निष॑थ्स्य॒ते स्वाहा॑ नि॒पद्य॑मा॒नाय॒ स्वाहा॑ निप॑न्नाय॒ स्वाहा॑
शयि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ शया॑नाय॒ स्वाहा॑ शयि॑ताय॒ स्वाहा॑
स॒म्मीलि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ स॒म्मील॑ते स्वाहा॑ स॒म्मीलि॑ताय॒ स्वाहा॑

स्वप्स्यते स्वाहा॑ स्वपते स्वाहा॑ सुप्ताय॒ स्वाहा॑ प्रभोत्स्यते
 स्वाहा॑ प्रबुध्यमानाय॒ स्वाहा॑ प्रबुद्धाय॒ स्वाहा॑ जागरिष्यते
 स्वाहा॑ जाग्रते॒ स्वाहा॑ जागरिताय॒ स्वाहा॑ शुश्रूषमाणाय॒
 स्वाहा॑ शृण्वते स्वाहा॑ श्रुताय॒ स्वाहा॑ वीक्षिष्यते स्वाहा॑॥५०॥

वीक्षमाणाय॒ स्वाहा॑ वीक्षिताय॒ स्वाहा॑ स॒हास्यते
 स्वाहा॑ स॒ज्जिहानाय॒ स्वाहोज्जिहानाय॒ स्वाहा॑ विवत्स्यते
 स्वाहा॑ विवर्तमानाय॒ स्वाहा॑ विवृत्ताय॒ स्वाहोत्थास्यते
 स्वाहोत्तिष्ठते॒ स्वाहोत्थिताय॒ स्वाहा॑ विधविष्यते स्वाहा॑
 विधून्वानाय॒ स्वाहा॑ विधूताय॒ स्वाहोत्क्र॑स्यते स्वाहोत्क्रामते॒
 स्वाहोत्क्रान्ताय॒ स्वाहा॑ चंक्रमिष्यते स्वाहा॑ चंक्रम्यमाणाय॒
 स्वाहा॑ चंक्रमिताय॒ स्वाहा॑ कण्डूयिष्यते स्वाहा॑ कण्डूयमानाय॒
 स्वाहा॑ कण्डूयिताय॒ स्वाहा॑ निकषिष्यते स्वाहा॑ निकषमाणाय॒
 स्वाहा॑ निकषिताय॒ स्वाहा॑ यदत्ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ यत्पिबति॒
 तस्मै॒ स्वाहा॑ यन्मेहति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ यच्छकृत्करोति॒ तस्मै॒
 स्वाहा॑ रेतसे॒ स्वाहा॑ प्रजाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्रजननाय॒ स्वाहा॑
 सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥५१॥

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाह॑र्तम॑स्य॒तस्य॑र्तम॑सि
 स॒त्यम॑सि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्य॒तस्य॑ पन्था॑ अ॒सि दे॒वानां॑
 छा॒याम॑तस्य॒ नाम॒ तथ्स॒त्यं यत्त्वं॑ प्र॒जाप॑तिरस्यधि॒
 यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व शु॒भः स्पर्ध॑न्ते दि॒वः सू॒र्येण॒ विशो॑ऽपो
 वृ॒णानः॑ प॑वते क॒व्यन्प॒शुं न गो॑पा इ॒र्यः परि॑ज्मा॥ 52॥

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

सा॒ध्या वै दे॒वाः सु॑व॒र्गका॑मा ए॒त॑ ष॒ड्रात्र॑म॑पश्य॒न्तमा॑ह॒रन्ते॑ना
 ततो॒ वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् य ए॒वं वि॒द्वा॑सः ष॒ड्रात्र॑मा॑सते
 सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्ति दे॒वस॒त्रं वै ष॑ड्रा॒त्रः प्र॒त्यक्ष॑ ह्ये॒तानि॑
 पृ॒ष्ठानि॑ य ए॒वं वि॒द्वा॑सः ष॒ड्रात्र॑मा॑सते सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑
 अ॒भ्यारो॑हन्ति ष॒ड्रात्रो॑ भ॑वति ष॒ड्वा ऋ॒तवः॑ ष॒दृष्ठानि॑॥१॥

पृ॒ष्ठैरे॒वर्तू॑न्वा॒रोह॑न्त्यृ॒तुभिः॑ सं॒वत्स॑रन्ते सं॒वत्स॑र ए॒व
 प्रति॑ तिष्ठन्ति बृ॒हद्र॑थन्त॒राभ्या॑ यन्ती॒यं वा॒व र॑थन्त॒रम॒सौ
 बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै

यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति
 त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धते पञ्चदशो
 भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः ॥ २ ॥

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो
 भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति
 विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन
 षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि
 सुवर्ग्यं चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या
 उलूखलबुध्नो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राञ्चो यान्ति प्राडिव
 हि सुवर्गः ॥ ३ ॥

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त
 यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्य प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दश
 शतं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसम्मितो वा असौ लोको-
 ऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा वा
 जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम् ॥ ४ ॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥१॥ [१]

कुसुरु॒बिन्द॒ औद्दाल॑किरकामयत पशु॒मान्थस्या॒मिति॒ स
ए॒त॒ स॒प्त॒रा॒त्रमा॑ह॒रत्तेना॑यजत तेन॒ वै स॒ याव॑न्तो ग्रा॒म्याः
प॒शव॑स्तानवा॒रुन्द्ध॒ य ए॒वं वि॒द्वान्थ॑स॒प्त॒रा॒त्रेण॒ यज॑ते याव॑न्त
ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शव॑स्ताने॒वाव॑ रुन्द्धे स॒प्त॒रा॒त्रो भ॑वति स॒प्त
ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त छ॒न्दा॑स्यु॒भय॑स्याव॑रु॒द्धौ
त्रि॒वृ॒द॒ग्नि॒ष्टो॒मो भ॑वति तेजः॥५॥

ए॒वाव॑ रुन्द्धे प॒ञ्च॒द॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्द्धे स॒प्त॒द॒शो
भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॑रु॒द्धा अथो॒ प्रैव॑ तेन॒ जाय॑त एकवि॒ंशो
भ॑वति प्र॒ति॒ष्ठि॒त्या अथो॒ रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते त्रि॒ण॒वो भ॑वति
विजि॑त्यै प॒ञ्चवि॒ंशो॑ऽग्नि॒ष्टो॒मो भ॑वति प्र॒जाप॑ते॒रास्यै
महा॑व्र॒तवा॑न॒न्नाद्य॑स्याव॑रु॒द्धौ विश्व॑जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽति॑रा॒त्रो
भ॑वति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै यत्प्र॒त्यक्ष॑म्पूर्वे॒ष्वहः॑सु पृ॒ष्ठान्यु॑पे॒युः
प्र॒त्यक्ष॑म्॥६॥

वि॒श्वजि॑ति॒ यथा॑ दु॒ग्धामु॑प॒सीद॑त्ये॒वमु॑त्त॒मम॑हः
स्या॒न्नैक॑रा॒त्रश्च॑न स्या॑द्बृ॒हद्रथ॑न्त॒रे पूर्वे॑ष्वहः॒सूपं॑ यन्ती॒यं
वाव॑ र॒थं॒त॒रम॑सौ बृ॒हदा॑भ्यामे॒व न॒ यन्त्य॑थो॒ अनयो॑रे॒व प्र॒ति

तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजितिं पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्तां दुहे
तादृगेव तत्॥ ७ ॥

तेजं उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स
एतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य
एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रो
भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्देऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे॥ ८ ॥

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो
भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै
महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥ ९ ॥

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्देऽभिजित्यै॥३॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
 नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत्
 यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छैयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा
 एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो
 लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते
 कल्पन्ते॥१०॥

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
 लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं
 यथा गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति
 धृत्या अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा
 भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वैव लोकेषु
 प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं प्रजानाम्॥११॥

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति
 यो ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा
 एतस्याधृता अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव॥१२॥

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं
 दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय
 दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं जुहुयादशहोत्रैव दशरात्रं सृजते
 तेन दशरात्रेण प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यदशरात्रो य
 एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो
 वा एष यज्ञो यदशरात्रः॥१३॥

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत
 इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
 प्रजापतिमुपाधावत् तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायज
 ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं
 विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण
 गच्छति त्रिककुद्वै॥१४॥

एष यज्ञो यदशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदैकविंशः
 ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव
 समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
 यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
 यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो
 भवति नैनमभिचरन्स्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा

ए॒ताः॥१५॥

दे॒व॒पु॒रा अ॒पश्यन् यद॑श्शरा॒त्रस्ताः पर्यौ॑हन्त॒ तेषां
न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धोऽभ॑वत्ततो॒ दे॒वा अ॒भ॒व॒न्परा॑सु॒रा
यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्यात्स द॑श्शरा॒त्रेण॑ यजेत दे॒वपु॒रा ए॒व
पर्यौ॑हते॒ तस्य॒ न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒ भव॑त्या॒त्मना॒
परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ स्तोमः॒ स्तोम॑स्योप॑स्तिर्भवति॒
भ्रातृ॑व्यमे॒वोप॑स्तिं कुरुते जा॒मि वै॥१६॥

ए॒तत्कु॑र्वन्ति॒ यज्या॑या॒ऽसु॒ऽस्तोम॑मु॒पेत्य॒ कनी॑या॒ऽसमु॒पय॑न्ति॒
यद॑ग्नि॒ष्टोम॑सामान्य॒वस्ता॑च्च॒ पर॒स्ता॑च्च॒ भव॑न्त्यजा॒मित्वा॑य
त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑ऽग्नि॒ष्टुदा॑ग्रेयीषु॒ भवति॒ तेज॑ ए॒वाव॑ रु॒न्दे
प॒ञ्चद॑श उ॒क्थ्य॑ ऐ॒न्द्रीष्वि॑न्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒न्दे त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो
वै॒श्वदे॒वीषु॑ पु॒ष्टिमे॒वाव॑ रु॒न्दे सप्त॑द॒शोऽग्नि॒ष्टोमः॑ प्रा॒जाप॑त्यासु॒
ती॒व्रसो॑मो॒ऽन्नाद्य॑स्याव॒रुद्धा॒ अथो॒ प्रैव॑ तेन॒ जाय॑ते॥१७॥

ए॒क॒वि॒ंश उ॒क्थ्यः॑ सौ॒रीषु॑ प्र॒ति॑ष्ठित्या॒ अथो॒
रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते सप्त॑द॒शोऽग्नि॒ष्टोमः॑ प्रा॒जाप॑त्यासूप॒हव्यं॑
उ॒प॒ह॒वमे॒व ग॑च्छति॒ त्रिण॑वाव॒ग्नि॒ष्टोमा॑व॒भित॑ ऐ॒न्द्रीषु॑ वि॒जित्यै॑
त्रय॑स्त्रि॒ंश उ॒क्थ्यो॑ वै॒श्वदे॒वीषु॑ प्र॒ति॑ष्ठित्यै॒ विश्व॑जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽ

तिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रस्त्रिकुद्धा एता वै जायत एकत्रिंशच्च॥५॥—[५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त
प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि
प्रजावन्तः स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहर्न्तेनायजन्
ततो वै ते प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त
प्रजावन्तोऽभवन्त ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवृत्वमृतूनां वा
एते पुत्रास्तस्मात्॥१९॥

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धते
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः
षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर
एव प्रति तिष्ठन्ति चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री॥२०॥

गायत्रम्ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति
तिष्ठन्ति चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा

त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारि५शो
 भवत्यष्टाचत्वारि५शदक्षरा जगती जागताः पशवो
 जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भवति पञ्च वा
 ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजामव
 रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ २१॥

तस्माद्वायुत्र्येकात्रपञ्चाशच्च॥ ६॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्रान्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः
 कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते
 यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न
 ज्याया५सं कनीयानति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्रान्गृहीयादामयाविन
 प्राणेन वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः
 प्राणेनैवैन५ समर्धयति मैत्रावरुणाग्रान्गृहीरन् येषां
 दीक्षितानां प्रमीयेत॥ २२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानां
 प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः
 परि हरन्त आश्विनाग्रान्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै
 देवानामानुजावरौ पञ्चेवाग्रम्पर्यैतामश्विनावेतस्य देवता

य आनुजावुरस्तावेवैनमग्रम्परि णयतः शुक्राग्रान्गृहीत
 गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तो-
 ऽन्तम्मनुष्यः ॥ २३ ॥

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
 पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा
 एतद्यन्मन्थिपात्रम्मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छत्याग्रयणा
 यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा
 एष इन्द्रियेण व्यूध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः ॥ २४ ॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव
 यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः
 पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा
 एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
 प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं
 कुर्याद्वाग्वै ॥ २५ ॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
 गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
 गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य

शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्यं शुचो
 मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयाद्यर्हि
 पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगृच्छति
 यर्हि पर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां
 शुचो मुञ्चति ताजक्प्र वर्षति॥२६॥

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव

पूर्णान्ग्रहान्मृञ्चति ५ शतिश्च॥ ७॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
 ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो
 वै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते
 स्व एवैनमायतने गृह्णाति जागतो वा आग्रयणो जागतं
 तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
 गृह्णात्येतद्वै॥२७॥

यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते
 यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो वै
 द्वितीयस्त्रिरात्रो जागत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते
 स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते

राथंतरो वा ऐन्द्रवायवो राथंतरं पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमे-
ऽहन्न॥ २८ ॥

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति बार्हतो
वै शुक्रो बार्हतः षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व
एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति
यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते
त्रिष्टुङ्खो वै तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः ॥ २९ ॥

शुक्रो यथसप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो
वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमे-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत् ॥ ३० ॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदैन्द्रवायवः
श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो
स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
यदृशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य ॥ ३१ ॥

ए॒वान्तं॑ ग॒त्वाप॑था॒त्पन्था॑मपि॒ यन्त्यथो॑ यथा॒ वही॑यसा
प्रति॒सारं॑ वह॑न्ति ता॒दृगे॒व तच्छ॑न्दा॑स्य॒न्योन्य॑स्य
लो॒कम॒भ्यध्या॑यन्ता॒न्येते॒नैव॑ दे॒वा व्य॑वाहयन्नेन्द्रवायवस्य
वा ए॒तदा॑यत॒नं यच्च॑तुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो गृह्यते
तस्मा॑दाग्रय॒णस्या॑यत॒ने न॒वमे॑ऽह॒न्नैन्द्र॑वाय॒वो गृ॑ह्यते शुक्रस्य
वा ए॒तदा॑यत॒नं यत्प॑ञ्चमम्॥ ३२॥

अह॒स्तस्मि॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॑ह्यते तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वस्या॑यत॒ने
सप्त॑मेऽह॒ञ्छुक्रो॑ गृह्यत आग्रय॒णस्य॑ वा ए॒तदा॑यत॒नं
यत्ष॑ष्ठमहस्तस्मि॑ञ्छुक्रो गृह्यते तस्मा॑च्छुक्रस्या॒यत॑नेऽष्ट॒मे-
ऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॑ह्यते छ॒न्दास्ये॒व तद्वि॑ वा॒हयति॑ प्र वस्य॑सो
विवा॒हमा॑प्नोति य ए॒वं वेदा॑थो दे॒वता॑भ्य ए॒व य॒ज्ञे सं॒विदं॑
दधा॑ति तस्मा॑दिदम॒न्योन्य॑स्मै ददा॑ति॥ ३३॥

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नेष्टम एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ ८॥ [८]

प्र॒जाप॑तिरका॒मय॑त॒ प्र जा॑येयेति॒ स ए॒तं द्वा॑दशरा॒त्रम॑पश्य॒त्तम
ततो॒ वै स प्रा॑जाय॒त यः का॒मये॑त॒ प्र जा॑येयेति॒ स द्वा॑दशरा॒त्रेण॑
यजे॑त॒ प्रैव॑ जा॒यते॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा य॒ज्ञा
अथ॒ कस्मा॑दतिरा॒त्रः पूर्॒वः प्र यु॑ज्यत॒ इति॑ चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते

यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत्॥ ३४॥

अग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रौ
पूर्वः प्र युज्यते चक्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके
प्रति दधति यो वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा
सुवर्गं लोकमेति यावदग्निष्टोमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः
स आत्मैषा वै गायत्री ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा
भासा सुवर्गं लोकम्॥ ३५॥

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रौ
यावदतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा
प्रजापतिर्वावैष सन्त्सद्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै
सत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते
ये सत्रमासते तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः
प्रजानामुत्थितो भवति य एवं वेद॥ ३६॥

अग्निष्टोमौ यथ्सुवर्गल्लोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥ १॥ [९]

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गायं लोकाय प्रभवदूर्ध्वो
ह वा एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं
पर्यौहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन

प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदुधोतिं ह वा ऋत्विक्षु य
 एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तस्मिन्नेच्छन्त स रसमहं
 वसन्ताय प्रायच्छत्॥ ३७ ॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
 हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्र प्रजापतिरयाजयत्ततो वा
 इन्द्र इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स
 ह्येतेनाग्रेऽयंजतैष ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति
 पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा अन्नं येन पात्रेणान्निम्बिभ्रति यत्तन्न
 निर्णेनिजति ततोऽधि॥ ३८ ॥

मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिरार्धोद्वादश
 रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
 प्रजापतिर्वैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा
 वा एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं
 ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते॥ ३९ ॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
 ताभिरात्मानंमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति
 मा१स१ सोऽति यः पुरोडाशंमस्तिष्क१ स यः

परिवापम्पुरीषः स य आज्यम्पुञ्जानः स यः सोमः
स्वेदः सोऽपि ह वा अस्य शीर्षण्यां निष्पदः प्रति गृह्णाति
यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो
व्यावृत्त्यै॥४०॥

अयच्छुदधिं रभते द्वादशाहेन चत्वारिं च॥१०॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा
द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा
पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा-
ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न
षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याः शताभ्याः
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४१॥

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नैकविंशतिश्च॥११॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः

स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा
 पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै
 स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै
 स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा
 शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥४२॥

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत् ॥१२॥ [१२]

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः
 स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः
 स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै
 स्वाहा ऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥४३॥

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः ॥१३॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः
 स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न
 षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै

स्वाहैका॒न्न श॒ताय॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥४४॥

त्रि॒भ्योऽष्टा॑चत्वारि॒ंशत्॥१४॥

च॒तुर्भ्यः॑ स्वाहा॑ऽष्टा॒भ्यः स्वाहा॑ द्वा॒दश॑भ्यः स्वाहा॑ षोड॒शभ्यः॑
स्वाहा॑ वि॒ंशत्यै॑ स्वाहा॑ षण्ण॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑
सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥४५॥

च॒तुर्भ्यः॑ षण्ण॑वत्यै षोड॒श॥१५॥

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑
वि॒ंशत्यै॑ स्वाहा॑ पञ्च॑नवत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै
स्वाहा॑॥४६॥

प॒ञ्चभ्यः॑ पञ्च॑नवत्यै चतु॑र्दश॥१६॥

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॒ंशत्यै॑ स्वाहा॑ त्रि॒ंशते॑ स्वाहा॑
चत्वारि॒ंशते॑ स्वाहा॑ पञ्चा॑शते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॑त्यै
स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑ नव॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै
स्वाहा॑॥४७॥

द॒शभ्यो॑ द्वावि॒ंशतिः॑॥१७॥

वि॒ंशत्यै॑ स्वाहा॑ चत्वारि॒ंशते॑ स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै

स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥४८॥

वि॒श॒त्यै द्वाद॑श॥१८॥ [१८]

प॒ञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वा॒भ्याः॑ श॒ताभ्या॑ः स्वाहा॑
त्रि॒भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॑
श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑-
ऽष्टा॒भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒
स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥४९॥

प॒ञ्चा॒शते॒ द्वात्रि॑ंशत्॥१९॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑
नि॒युता॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहा॑ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बुदा॑य॒
स्वाहा॑ स॒मुद्रा॑य॒ स्वाहा॑ म॒ध्याय॒ स्वाहा॑ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑
परा॒र्थाय॒ स्वाहो॑ष॒से स्वाहा॑ व्यु॒ष्ट्यै स्वाहो॑दे॒ष्यते स्वाहो॑द्य॒ते
स्वाहो॑दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑
सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥५०॥

श॒ताया॑ष्टात्रि॑ंशत्॥२०॥ [२०]

प्र॒जव॑ ब्रह्मवा॒दिनः॑ कि॒मेष॑ वा आ॒प्त आ॑दि॒त्या उ॒भयोः॑ प्र॒जाप॑ति॒रन्वा॑य॒न्निन्द्रो॑ वै स॒दङ्घ्रि॑न्द्रो॒ वै

शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराडसावादित्योऽर्वाङ्मता मेऽग्निना स्वाहाधिन्द्रोऽष्ट्येतायं
 कृष्णायौषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विश्वेऽतिः॥२०॥ प्रजवं प्रजापतिर्यद्वन्दोमन्तं हुवे सवाहमोषधीभ्यो
 द्विचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजवः सर्वस्मै स्वाहा॥॥ [२१]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्वंशममहः पापावहीयं वा एतेन
 भवन्ति यद्वंशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः
 स्थाणुः हन्ति यो भेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमे-
 ऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह
 तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ यो व्याह सः॥१॥

हीयते तस्माद्वशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
 खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
 यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य
 समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै
 दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये
 बाह्या दृशीकवः॥२॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्भ्युच्यं

यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्व्युच्यमेवाथ वा
 एतत्सर्पराज्ञिया ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा
 अस्यां किं चार्चन्ति यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं
 च वाचानृचुर्यदतोऽध्यर्चितारः ॥ ३ ॥

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
 इमामंश्वरथो नाश्वतररीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा
 इमाः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति
 परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि
 यजूंष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्वह्न तत्प्रतिगृणत आ
 चक्षीत स प्रतिगरः ॥ ४ ॥

व्याह स दृशीकवोऽर्चितारः स एकश्च ॥ १ ॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
 यजमानो वृङ्क्त इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
 प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीणिमाल्लोणकानिति
 किं चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति
 पञ्चाक्षराम्पङ्क्तिमिति किं षष्ठेनेति षडृतूनिति किं
 सप्तमेनेति सप्तपदाः शक्करीमिति ॥ ५ ॥

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
 त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
 किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
 द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति
 तदेषां वृद्धे ॥ ६ ॥

शक्नोतीमित्येकचत्वारिंशच्च ॥ २ ॥ [२]

एष वा आतो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानः
 ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं
 इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो
 व्यानो द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति
 तिष्ठन्ति सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते
 तदाहुर्वाग्वा एषा वितता ॥ ७ ॥

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
 गृहपतेर्वाग्व्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानां म्महाव्रतं कुर्वन्ति
 संततामेव वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति
 पशवो वै छन्दोमा अन्नं म्महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां-
 म्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति ॥ ८ ॥

वितंता त्रिचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्रुयामेति त
 एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै
 त उभयोर्लोकयोरार्ध्ववन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं
 विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासंत उभयोरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्य-
 स्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः
 सप्तारण्या उभयोषामवरुद्धौ यत्पराचीनानि पृष्ठानि॥९॥

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
 भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
 भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
 समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
 पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपार्जीविष्म
 त इमेऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रम्प्रत्यौहन्त
 आदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्यहाभ्यामस्मिल्लोके
 पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या अमुष्मिल्लोक आर्ध्ववन्त्यहाभ्यामस्मिन्॥

लो॒के प॒शवो॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳसं॑श्चतुर्दशरात्रमासंत उ॒भयो॑रे॒व
 लो॒कयो॑र्ऋ॒ध्रुव॑न्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च पृ॒ष्ठैरे॒वामुष्मि॑ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रुव॑न्ति त्र्य॒हाभ्या॑मस्मि॒ल्लो॒के ज्योति॑र्गौरायुरिति त्र्य॒हो
 भ॑वती॒यं वा॒व ज्योति॑रन्तरिक्षं गौर॒सावायु॑रि॒माने॒व
 लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॑ स्युर्विवि॒वधः॑
 स्या॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति सविवध॒त्वाय॑॥१२॥

ओजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठान्यो॒जं ए॒व वी॒र्य॑म्मध्यतो दधते
 बृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒राभ्या॑ यन्ती॒यं वा॒व र॑थन्त॒रमु॒सौ बृ॒ह॒दाभ्या॑मे॒व
 य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्येते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी
 सु॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति परा॑श्चो॒ वा ए॒ते
 सु॒वर्गं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑पयन्ति
 प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति प्र॒त्यव॑रूढ्या अथो॒ प्रति॑ष्ठित्या
 उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति चतुर्दशै॒तास्ता॑सां या
 दश॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्यम॒व रु॑न्धते
 याश्चत॑स्रश्चत॑स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्यतिरात्राव॒भितो॑
 भवतः॒ परि॑गृहीत्यै॥१३॥

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
 प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्
 तेनायजत् ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य
 एवं विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना
 भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१४॥

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा
 एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
 एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यम्पृष्ठानि
 पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
 पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र
 हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिगृहीत्यै॥१५॥

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकं॥६॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
 ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं
 वज्रम्प्रायच्छत् तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुत
 पाप्मानं निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं

वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते
 भ्रातृव्यानेव पराभाव्यं विजित्य श्रियं गच्छन्त्यग्निष्टुतां
 पाप्मानं निः॥१६॥

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत्त
 एता एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽ-
 र्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
 तस्मात्पशव्या एता एव सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य
 रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरः सुवर्गो
 लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१७॥

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
 स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो
 वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां
 यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
 प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
 लोकम्॥१८॥

यन्ति पराश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति

ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ग्रहो भवति
 प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयौलोकयोरऋद्धोत्तिष्ठन्ति
 पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्य-
 मव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वैव प्रति
 तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै
 पशूनाम्परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छन्त्यग्निष्टतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षल्लोकं प्रजायै द्वे च॥७॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतः
 सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सोऽन्नादो-
 ऽभवद्य एवं विद्वांसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति
 पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे
 प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव
 रुन्धतेऽसत्रं वा एतत्॥२०॥

यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव
 रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा
 ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति
 सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या अतिरात्रावभितो भवतो-

ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतत्सप्तत्रिंशच्च॥८॥ [८]

सा विराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा
अकामयन्तोभयं सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता
विंशतिं रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयं समवृञ्जतु ब्रह्म
चान्नं च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वांस एता
आसत उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च॥२२॥

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव
नाना प्रति तिष्ठन्ति विंशो वै पुरुषो दश हस्त्या
अङ्गुलयो दश पद्मा यावानेव पुरुषस्तमात्स्वोत्तिष्ठन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम्॥२३॥

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधं
स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै
वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तरा-
भ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथौ

अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती
 ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं
 लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो
 भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्
 ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य
 परिगृहीत्यै ॥ २४ ॥

वृञ्जते ब्रह्म चान्नश्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च ॥ ९ ॥ [९]

असावादित्योऽस्मिँल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
 सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
 लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स
 वा असावादित्योऽमुष्मिँल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो
 यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति
 परैरवस्तात्परिं गृह्णन्ति दिवाकीर्त्येन ॥ २५ ॥

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं
 गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावारोहन्ति यत्परं परस्तान्न स्युः पराञ्चः
 सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो
 दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाँल्लोक उभयतः

परि गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः
 परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यम्परः सामानो भवन्ति
 संवत्सर एवोभयतः ॥ २६ ॥

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यम्पार्श्वे परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठम्पार्श्वे
 भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो
 ग्रन्थं ग्रन्थन्त्यविस्रसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः
 प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि
 भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न ॥ २७ ॥

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमप्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छ
 ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः ॥ २८ ॥

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
 इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै
 देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न

व्यरोचत॒ स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॒ एत॑मैकविंशति-
 रा॒त्रम्प्रा॑यच्छु॒त्तमा॑हर॒त्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै सोऽ॑रोचत॒ य एवं
 वि॒द्वाँ॑ स एकविंशतिरा॒त्रमा॑स॒ते रोच॑न्त ए॒वैक॑विंशतिरा॒त्रो
 भ॑वति॒ रुग्वा॑ ए॒कवि॑ँशो रुच॑मे॒व गच्छ॑न्त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व
 प्र॑ति॒ष्ठा ह्ये॑कविंशो-ऽतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतो ब्रह्मवर्च॒सस्य॑
 परि॑गृहीत्यै॥ २९॥

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैर्नैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥ 10॥ ——— [१०]

अ॒र्वाङ्य॑ज्ञः सं क्रा॑मत्वमुष्मा॒दधि॑ माम॒भि। ऋषी॑णां॒ यः
 पु॒रोहि॑तः। निर्दे॒वं निर्वी॑रं कृ॒त्वा विष्क॑न्धं तस्मिन् ही॒यतां॑
 योऽ॑स्मान्द्वेष्टि। शरी॑रं य॒ज्ञश॑म॒लं कु॒सीदं॑ तस्मिन्सीदतु॒ यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि॑। य॒ज्ञं य॒ज्ञस्य॑ यत्तेज॒स्तेन॑ सं क्रा॑म॒ माम॒भि।
 ब्रा॒ह्मणा॑नृ॒त्विजो॑ दे॒वान् य॒ज्ञस्य॑ तप॑सा॒ ते स॒वा॒हमा॑ हुवे।
 इ॒ष्टेन॑ प॒क्वमु॑प॥ ३०॥

ते हु॒वे स॒वा॒हम्। सन्तै॑ वृ॒ञ्जे सु॒कृत॑ सं प्र॒जां
 प॒शून्। प्रैषा॑न्त्सामिधेनीरा॑घा॒रावा॒ज्यभा॒गावा॑श्रुतम्प्र॒त्याश्रु॑तमा
 श्रृ॒णामि॑ ते। प्र॒याजा॑नू॒याजा॑न्त्स्विष्ट॒कृत॑मिडा॑मा॒शिष॑ आ वृ॒ञ्जे
 सु॒वः। अ॒ग्नि॒नेद्रे॑ण॒ सोमे॑न॒ सर॑स्वत्या॒ विष्णु॑ना दे॒वता॑भिः।

या॒ज्या॒नुवा॒क्या॑भ्या॒मुप॑ ते हुवे स्वा॒हं य॒ज्ञमा॑ ददे ते वष॑ट्कृतम्।
स्तु॒त॒५ श॒स्त्रम्प्र॑तिग॒रं ग्र॒ह्मि॒डा॒मा॒शिषः॑॥३१॥

आ वृ॒ञ्जे सु॒वः। प॒त्नी॒सं॒या॒जानु॑प॑ ते हुवे सवा॒ह॒५
संमि॑ष्टय॒जुरा॑ ददे तव॑। प॒शून्थ्सु॑तम्पु॒रोडा॑शा॒न्थ्सव॑नान्योत
य॒ज्ञम्। दे॒वान्थ्सेन्द्रा॑नुप॑ ते हुवे सवा॒हम॒ग्निमु॑खा॒न्थ्सोम॑वतो
ये च॒ विश्वे॑॥३२॥

उप॒ ग्र॒ह्मि॒डा॒मा॒शिषो॑ द्वात्रि॑ंशच्च॥११॥ [११]

भू॒त॒म्भ॒व्य॑म्भवि॒ष्यद्व॑ष॒ट्थ्वाहा॑ नम॒ ऋ॒क्साम॑
यजु॑र्वष॒ट्थ्वाहा॑ नमो॑ गाय॒त्री त्रि॑ष्टु॒ब्जग॑ती वष॒ट्थ्वाहा॑
नमः॑ पृ॒थि॒व्यन्त॑रि॒क्षं द्यौर्व॑ष॒ट्थ्वाहा॑ नमो॑ऽग्नि॒र्वायुः॑ सूर्यो॑
वष॒ट्थ्वाहा॑ नमः॑ प्रा॒णो व्या॑नो॑ऽपा॒नो वष॒ट्थ्वाहा॑ नमो॑ऽन्नं
कृ॒षिर्वृ॑ष्टिर्वष॒ट्थ्वाहा॑ नमः॑ पि॒ता पु॒त्रः पौ॒त्रो वष॒ट्थ्वाहा॑
नमो॑ भूर्भुवः॒सुव॑र्वष॒ट्थ्वाहा॑ नमः॑॥३३॥

भुव॑श्च॒त्वारि॑ च॥१२॥ [१२]

आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वा प्र॒जा म॒ आ मा॑ य॒ज्ञो वि॑शतु
वी॒र्या॑वान्। आपो॑ दे॒वीर्य॑ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा
भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ मे॑ ग्र॒हो भ॑व॒त्वा पु॑रो॒रु॒ख्स्तु॑तश॒स्त्रे

मा विंशता५ समीचीं॥ आदित्या रुद्रा वसंवो मे सदस्याः॥
 सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥ आ मग्निष्टोमो
 विंशतूक्थ्यश्चातिरात्रो मा विंशत्वापिशर्वरः॥ तिरोअह्निया मा
 सुहुता॥ आ विंशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥ ३४॥

अग्निष्टोमो विंशत्पञ्चादश च॥13॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्मं मणिना रूपाणीन्द्रेण
 देवान् वातेन प्राणान्थसूर्येण द्याश्चन्द्रमंसा नक्षत्राणि
 यमेन पितृनाज्ञा मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण
 सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छ्येनेन पतत्रिणो वृष्णाश्वानृषभेण
 गा बस्तेनाजा वृष्णिनावीर्व्रीहिणान्नानि यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन
 वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्जङ्गायत्रिया छन्दांसि त्रिवृता
 स्तोमान्ब्राह्मणेन वाचम्॥ ३५॥

ब्राह्मणेनैकञ्च॥14॥ [१४]

स्वाहाधिमाधींताय स्वाहा स्वाहाधीतम्मनसे स्वाहा स्वाहा
 मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै
 स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा
 सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै

स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒
 स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॑ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॑ तुरी॑पाय॒ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॑ पुरु॒रूपाय॒
 स्वाहा॑ विष्ण॑वे स्वाहा॑ विष्ण॑वे निखुर्य॑पाय॒ स्वाहा॑ विष्ण॑वे
 निभूय॑पाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥३६॥

पुरु॒रूपाय॒ स्वाहा॑ दशं॑ च॥१५॥ [१५]

द॒ध्मः स्वाहा॑ ह॒नू॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑ष्टा॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑ मु॒खाय॒
 स्वाहा॑ ना॒सिका॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑क्षी॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑ क॒र्णा॒भ्या॒ऽ
 स्वाहा॑ पा॒र इ॒क्षवो॑ऽवा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑वा॒र इ॒क्षवः॑
 पा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑ शी॒र्ष्णे स्वाहा॑ भ्रू॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑
 ल॒लाटा॑य॒ स्वाहा॑ मूर्ध्ने॑ स्वाहा॑ म॒स्तिष्का॑य॒ स्वाहा॑ केशे॒भ्यः
 स्वाहा॑ वहा॑य॒ स्वाहा॑ ग्री॒वाभ्यः॑ स्वाहा॑ स्क॒न्धेभ्यः॑ स्वाहा॑
 की॒क॒साभ्यः॑ स्वाहा॑ पृ॒ष्ठीभ्यः॑ स्वाहा॑ पा॒ज॒स्याय॑ स्वाहा॑
 पा॒र्श्वाभ्या॒ऽ स्वाहा॑॥३७॥

अ॒ंसा॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑ दो॒षभ्या॒ऽ स्वाहा॑ बा॒हुभ्या॒ऽ
 स्वाहा॑ जङ्घा॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑ श्रोणी॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑रु॒भ्या॒ऽ
 स्वाहा॑ष्ठी॒वद्भ्या॒ऽ स्वाहा॑ जङ्घा॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑ भ॒सदे॑ स्वाहा॑
 शिख॑ण्डेभ्यः स्वाहा॑ वा॒ल॒धाना॑य॒ स्वाहा॑ण्डा॒भ्या॒ऽ स्वाहा॑

शेपाय॑ स्वाहा॑ रेत॑से स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॑ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒
 स्वाहा॑ प॒द्भ्यः॑ स्वाहा॑ श॒फेभ्यः॑ स्वाहा॑ लोम॑भ्यः॒ स्वाहा॑
 त्व॒चे स्वाहा॑ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ मा॒ःसाय॑ स्वाहा॑ स्नाव॑भ्यः॒
 स्वाहा॑स्थ॒भ्यः॑ स्वाहा॑ म॒ञ्जभ्यः॑ स्वाहा॑ङ्गे॒भ्यः॑ स्वाहा॑त्म॒ने स्वाहा॑
 सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥३८॥

पा॒श्वर्भाभ्या॑ः स्वाहा॑ म॒ञ्जभ्यः॑ स्वाहा॑ ष॒ट्॥१६॥

[१६]

अ॒ञ्ये॒ताय॑ स्वाहा॑ञ्जि॒स॒क्थाय॑ स्वाहा॑ शि॒ति॒पदे॑ स्वाहा॑
 शि॒ति॒क॒कुदे॑ स्वाहा॑ शि॒ति॒र॒न्ध्राय॑ स्वाहा॑ शि॒ति॒पृ॒ष्ठाय॑
 स्वाहा॑ शि॒त्य॑साय॒ स्वाहा॑ पु॒ष्प॒कर्णाय॑ स्वाहा॑ शि॒त्यो॒ष्ठाय॑
 स्वाहा॑ शि॒ति॒भ्रवे॑ स्वाहा॑ शि॒ति॒भ॒सदे॑ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॑काशाय॒
 स्वाहा॑ञ्जये॑ स्वाहा॑ ल॒लामा॑य॒ स्वाहा॑सि॒त॒ज्ञवे॑ स्वाहा॑
 कृ॒ष्णै॒ताय॑ स्वाहा॑ रोहि॒तै॒ताय॑ स्वाहा॑रु॒णै॒ताय॑ स्वाहा॑दृ॒शाय॑
 स्वाहा॑ की॒दृशाय॑ स्वाहा॑ ता॒दृशाय॑ स्वाहा॑ स॒दृशाय॑ स्वाहा॑
 वि॒स॒दृशाय॑ स्वाहा॑ सु॒स॒दृशाय॑ स्वाहा॑ रू॒पाय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
 स्वाहा॑॥३९॥

रू॒पाय॑ स्वाहा॑ द्वे च॑॥१७॥

[१७]

कृ॒ष्णाय॑ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॑ स्वाहा॑ पि॒शंगा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒रंगा॑य॒

स्वाहा^१रुणाय^२ स्वाहा^३ गौराय^४ स्वाहा^५ बभ्रवे^६ स्वाहा^७ नकुलाय^८
 स्वाहा^९ रोहिताय^{१०} स्वाहा^{११} शोणाय^{१२} स्वाहा^{१३} श्यावाय^{१४} स्वाहा^{१५}
 श्यामाय^{१६} स्वाहा^{१७} पाकलाय^{१८} स्वाहा^{१९} सुरूपाय^{२०} स्वाहानुरूपाय^{२१}
 स्वाहा^{२२} विरूपाय^{२३} स्वाहा^{२४} सरूपाय^{२५} स्वाहा^{२६} प्रतिरूपाय^{२७} स्वाहा^{२८}
 शबलाय^{२९} स्वाहा^{३०} कमलाय^{३१} स्वाहा^{३२} पृश्नये^{३३} स्वाहा^{३४} पृश्निसक्थाय^{३५}
 स्वाहा^{३६} सर्वस्मै^{३७} स्वाहा^{३८}॥४०॥

कृष्णाय षट्त्वारिंशत्॥१८॥ [१८]

ओषधीभ्यः^१ स्वाहा^२ मूलेभ्यः^३ स्वाहा^४ तूलेभ्यः^५ स्वाहा^६
 काण्डेभ्यः^७ स्वाहा^८ वल्शेभ्यः^९ स्वाहा^{१०} पुष्पेभ्यः^{११} स्वाहा^{१२} फलेभ्यः^{१३}
 स्वाहा^{१४} गृहीतेभ्यः^{१५} स्वाहागृहीतेभ्यः^{१६} स्वाहावपन्नेभ्यः^{१७} स्वाहा^{१८}
 शयानेभ्यः^{१९} स्वाहा^{२०} सर्वस्मै^{२१} स्वाहा^{२२}॥४१॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः॥१९॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः^१ स्वाहा^२ मूलेभ्यः^३ स्वाहा^४ तूलेभ्यः^५ स्वाहा^६
 स्कन्धेभ्यः^७ स्वाहा^८ शाखाभ्यः^९ स्वाहा^{१०} पर्णेभ्यः^{११} स्वाहा^{१२}
 पुष्पेभ्यः^{१३} स्वाहा^{१४} फलेभ्यः^{१५} स्वाहा^{१६} गृहीतेभ्यः^{१७} स्वाहागृहीतेभ्यः^{१८}
 स्वाहावपन्नेभ्यः^{१९} स्वाहा^{२०} शयानेभ्यः^{२१} स्वाहा^{२२} शिष्टाय^{२३}
 स्वाहातिशिष्टाय^{२४} स्वाहा^{२५} परिशिष्टाय^{२६} स्वाहा^{२७} सःशिष्टाय^{२८}

स्वाहोच्छ्रिष्टाय॒ स्वाहा॑ रि॒क्ताय॒ स्वाहारि॑क्ताय॒ स्वाहा॒
प्ररि॑क्ताय॒ स्वाहा॒ स॒रि॑क्ताय॒ स्वाहोद्वि॑क्ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥४२॥

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥२०॥—————[२०]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव देवसुत्रे आदित्या अकामयन्त
सुवर्गं वसिष्ठः सं वत्सराय सुवर्गं ये सुत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्ठोमं मेघः कूप्याभ्योऽद्ध्यो
यो नमो मयोभूः किं स्विदम्बे भूः प्राणाय सिताय द्वाविंशतिः॥२२॥ बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति
वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत्॥२३॥ बृहस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॑॥—[२१]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीर॒न्गच्छे॑य॒म्पुरो॑धामिति॒
स ए॒तं च॑तुर्विं॒शतिरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑हर॒त्तेना॑यजत्
ततो॒ वै तस्मै॒ श्रद्धे॒वा अ॑द॒ध॒ताग॑च्छत्पु॒रोधां॑ य ए॒वं
वि॒द्वा॒संश्च॑तुर्विं॒शतिरा॒त्रमा॑स॒ते श्रदे॑भ्यो मनु॒ष्या द॑ध॒ते
गच्छ॑न्ति पु॒रोधां॑ ज्योति॒र्गौरा॑यु॒रिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं वाव॑
ज्योति॑र॒न्तरि॑क्षं॒ गौर॒सावा॑युः॥१॥

इ॒माने॒व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्त्यभिपूर्वं त्र्य॒हा भ॑वन्त्यभिपूर्वमे॒व
 सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्त्यस॒त्रं वा ए॒तद्यद॑च्छ॒न्दोमं॑ यच्छ॒न्दोमा॑
 भव॑न्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैरव॑ रुन्धते प॒शूञ्छ॑न्दोमैरोजो॒
 वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छ॒न्दोमा॑ ओज॑स्ये॒व वी॒र्यं॑ प॒शुषु॑
 प्रति॑ तिष्ठन्ति बृह॒द्रथन्त॑राभ्यां॑ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ
 बृह॑दा॒भ्यामे॒व॥ २॥

य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी
 सु॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं लो॒कं य॑न्ति चतुर्वि॑ंशतिरा॒त्रो भ॑वति
 चतुर्वि॑ंशतिर॒र्धमा॑साः स॒ंवत्सरः॑ स॒ंवत्सरः॑ सु॒वर्गो लो॒कः
 स॒ंवत्सर॑ ए॒व सु॒वर्गे लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॑ चतुर्वि॑ंशत्यक्षरा
 गा॒य॒त्री गा॒य॒त्री ब्र॑ह्मवर्च॒सङ्गा॑य॒त्रियै॒व ब्र॑ह्मवर्च॒समव॑ रुन्धते-
 ऽतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतो ब्रह्मवर्च॒सस्य॑ परि॒गृही॑त्यै॥ ३॥

अ॒सावायु॑राभ्यामे॒व प॒ञ्चच॑त्वारि॑ंशच्च॥ १॥ [१]

यथा॒ वै म॑नु॒ष्या ए॒वं दे॒वा अग्र॑ आस॒न्ते-
 ऽका॒मय॑न्ताव॒र्तिम्पा॑प्मान॒म्मृत्यु॑म॒प॒हत्य॑ दैवी॑ं स॒ंसदं॑
 गच्छे॑मेति॒ त ए॒तं च॑तुर्वि॑ंशतिरा॒त्रम॑पश्यन्तमाह॑रन्तेना॒यजन्त॑
 ततो॒ वै ते ऽव॑र्तिम्पा॑प्मान॒म्मृत्यु॑म॒प॒हत्य॑ दैवी॑ं स॒ंसदं॑मगच्छ॒न्

य एवं विद्वाँ॑सश्चतुर्विं॑शतिरात्रमास॑तेऽवर्तिमे॒व
पाप्मान॑मप॒हत्य॒ श्रियं॑ गच्छन्ति॒ श्रीर्हि॑ म॒नुष्य॑स्य॥४॥

दैवीं॑ स॒॒स॒ज्ज्योति॑रतिरात्रो भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात
पृ॒ष्ठः षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा॒ ऋत॑वः॒ संवत्स॑रस्तम्मासा
अ॒र्धमा॒सा ऋत॑वः॒ प्रवि॑श्य॒ दैवीं॑ स॒॒सद॑मगच्छन् य
ए॒वं वि॒द्वाँ॑सश्चतुर्विं॑शतिरात्रमास॑ते संवत्स॑रमे॒व प्र॒विश्य॑
वस्य॑सी॒ स॒॒सद॑ गच्छन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति॒
त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशाः प॒रस्ता॑त्रयस्त्रि॒ंशैरे॒वोभ॑यतोऽव॒र्तिम्पा॒प्मान॑मप॒
दैवीं॑ स॒॒सद॑ममध्यतः॥५॥

गच्छन्ति॒ पृ॒ष्ठानि॒ हि दैवीं॑ स॒॒सज्जामि॒ वा ए॒तत्कु॑र्वन्ति॒
यत्र॑य॒स्त्रय॑स्त्रि॒ंशा अ॒न्वश्चो॒ मध्येऽनि॑रुक्तो भ॑वति
तेनाजा॑म्य॒र्ध्वानि॑ पृ॒ष्ठानि॑ भ॑वन्त्य॒र्ध्वाश्छ॑न्दोमा उ॒भाभ्यां॑
रू॒पाभ्यां॑ सुव॒र्गं लो॒कं य॒न्त्यस॑त्रं वा ए॒तद्य॑द॒छन्दो॑मं
यच्छ॑न्दोमा भ॑वन्ति॒ तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व॒ रुन्ध॑ते
प॒शूञ्छ॑न्दोमैरोजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑ प॒शवः॑॥६॥

छ॒न्दोमा॑ ओज॑स्ये॒व वी॒र्यं॑ प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॒
त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशाः

परस्ता॒न्मध्यै॑ पृ॒ष्ठान्युरो॑ वै त्रयस्त्रिं॒शा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑
 ए॒व तद्यज॑मानाः शर्म॑ न ह्य॒न्तेऽना॑त्यै बृह॒द्रथन्त॒राभ्यां॑ यन्ती॒यं
 वाव र॑थन्त॒रम॒सौ बृह॑दा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑
 तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्मृती॑ ता॒भ्यामे॒व ॥ ७ ॥

सु॒वर्गं लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑श्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं
 लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑पयन्ति॒
 प्र॒त्यङ्ङो॒डो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॑ प्रति॑ष्ठित्या
 उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ त्रि॒वृतो॑ऽधि॒ त्रि॒वृत॑मुप॒
 यन्ति॒ स्तोमा॑नाः॒ सम्प॑त्त्यै प्र॒भाय॑ ज्योति॑रग्नि॒ष्टोमो॑
 भ॑वत्य॒यं वाव॑ स क्षयो॒ऽस्मादे॒व तेन॑ क्षया॒न्न य॑न्ति
 चतु॑र्विं॒शति॑रा॒त्रो भ॑वति॒ चतु॑र्विं॒शति॑र॒धमा॒साः सं॑वत्स॒रः
 सं॑वत्स॒रः सु॒वर्गो लो॒कः सं॑वत्स॒र ए॒व सु॒वर्गे लो॒के
 प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॒ चतु॑र्विं॒शत्य॑क्षरा॒ गाय॑त्री॒ गाय॑त्री
 ब्र॒ह्मव॑र्च॒सङ्गा॑य॒त्रियै॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्ध॑तेऽति॑रा॒त्राव॑भि॒तो
 भ॑वतो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ परि॑गृहीत्यै ॥ ८ ॥

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव सं वत्सरश्चतुर्विंशतिश्च ॥ २ ॥ ————— [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः

प्र जायेयेति सैतास्त्रिंशत् रात्रीरपश्यत्ततो वा
 इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः
 पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते प्रजया
 पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्धित्वान्नाद्यम्

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानम्महिमानमगच्छद्य
 एवं विद्वांस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वाऽन्नाद्यमव
 रुन्धते वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जेमानम्महिमानं गच्छन्ति
 ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः
 षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः
 संवत्सरन्ते संवत्सर एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशात्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
 संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा
 रभन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो
 भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति
 पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते
 पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव

तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो
 रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः
 संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे
 लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति
 य एवं विद्वांस एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति
 संवत्सर एव प्रतिष्ठाय ॥ १२ ॥

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति
 त्रयस्त्रिंशद्वे देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे
 वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविंशौ
 भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो
 भवन्ति तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता
 भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता ॥ १३ ॥

व्यतिषज्यन्ते प्रजया पशुभिर्य एवं विद्वांस एता
 आसतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि
 स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति
 क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते
 त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥ १४ ॥

ओषधीः सं वत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिपत्तैकान्नपञ्चाशच्च॥३॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
प्रजापतिमात्स्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसं
एता आसन्ते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः
प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्स्वा श्रियं
गच्छन्ति॥१५॥

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे
वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथंतराभ्यां
यन्ति॥१६॥

इयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं

लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो वा ए॒ते सु॑व॒र्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒
 ये परा॑च॒रन्त्य॒हानु॑प॒यन्ति॒ प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या
 अथो॒ प्रति॑ष्ठित्या उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒
 द्वात्रि॑ंश॒देता॑स्तासां यास्त्रि॑ंश॒त्रिंश॑दक्षरा वि॒राडन्न॑
 वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्ध॑ते ये द्वे अ॒होरा॒त्रे ए॒व ते
 उ॒भाभ्या॑ं रू॒पाभ्या॑ं सु॒व॒र्गं लो॒कं य॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो
 भव॑तुः परि॑गृहीत्यै॥१७॥

गच्छ॑न्ति॒ यन्ति॒ त्रि॑ंश॒दक्षरा॒ द्वावि॑ंशतिश्च॥४॥ [४]

द्वे वाव॑ दे॒वस॒त्रे द्वा॑द॒शाह॒श्चैव॒ त्रय॑स्त्रि॑ंश॒दह॒श्च य
 ए॒वं वि॒द्वांस॑स्त्रय॒स्त्रिंश॑द॒हमा॑स॒ते सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑
 अ॒भ्यारो॑हन्ति॒ यथा॒ खलु॒ वै श्रेया॑न॒भ्यारूढः॑ का॒मय॑ते॒ तथा॑
 करो॑ति॒ यद्य॑व॒विध्य॑ति॒ पापी॑यान्भवति॒ यदि॒ नाव॑विध्यति॒
 स॒दृड्य॑ ए॒वं वि॒द्वांस॑स्त्रय॒स्त्रिंश॑द॒हमा॑स॒ते वि पा॒प्मना॒
 भ्रातृ॑व्ये॒णा वर्त॑न्तेऽह॒र्भाजो॒ वा ए॒ता दे॒वा अग्र॑ आ॒हर॑न्॥१८॥

अ॒हरे॒कोऽभ॑ज॒ताहरे॒कस्ता॑भिर्वै ते प्र॒बाहु॑गार्ध्व॒वन् य ए॒वं
 वि॒द्वांस॑स्त्रय॒स्त्रिंश॑द॒हमा॑स॒ते सर्व॑ ए॒व प्र॒बाहु॑गृध्र॒वन्ति॒ सर्वे॑
 ग्राम॑णीय॒म्प्राप्नु॑वन्ति॒ पश्चा॑हा भ॑वन्ति॒ पश्च॒ वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॑र

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु॥१९॥

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्धवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धौ सर्वपृष्ठो
भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेय
वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाग्व्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुप
यन्त्याप्तामेव वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वदामो-
ऽवान्तरम्॥२०॥

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत् यद्दशरात्रो
भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा
उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते
तस्यैवैषा शान्तिर्द्विनीका वा एता रात्रयो यजमाना
विश्वजित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः
षोडश य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशद्दहमासंत एषां द्विनीका
प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरन्नेष्वान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥५॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते
सुवर्गं लोकं न प्राजानन् सुवर्गं लोकमायन्त एतः
षट्त्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
लोकम्प्राजानन् सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
षट्त्रिंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकम्प्राजानन्ति सुवर्गं लोकं
यन्ति ज्योतिरतिरात्रः॥२२॥

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
षडहा भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो
भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा
एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि
पशवश्छन्दोमा ओजस्येव॥२३॥

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्त्रिंशद्रात्रो भवति
षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैव पशूनव
रुन्धते बृहती छन्दसाः स्वाराज्यमाश्रुताश्रुवते स्वाराज्यं
य एवं विद्वांसः षट्त्रिंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव

लो॒कं य॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो भवतः॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
परि॑गृहीत्यै॥ २४॥

अ॒तिरा॒त्र ओज॑स्ये॒व षट्त्रिं॑शच्च॥ ६॥ [६]

वसि॑ष्ठो ह॒तपु॑त्रोऽकामय॒त वि॒न्देयं॑ प्र॒जाम॑भि
सौदा॒सान्भवे॑यमि॒ति स ए॒तमे॑कस्मान्नपञ्चाश॒मपश्य॑त्तमा॒हर॑त्तेना॒य
ततो॒ वै सोऽवि॑न्द॒त प्र॒जाम॑भि सौदा॒सान्भव॑द्य ए॒वं वि॒द्वाँसं
एक॑स्मान्नपञ्चाश॒मास॑ते वि॒न्दन्ते॑ प्र॒जाम॑भि भ्रातृ॒व्यान्भव॑न्ति
त्रय॑स्त्रि॒वृतो॑ऽग्नि॒ष्टोमा॑ भ॒वन्ति॑ वज्र॒स्यैव॑ मुख॒ँ सँ श्य॑न्ति
दश॑ पञ्चद॒शा भ॑वन्ति पञ्चद॒शो वज्रः॑॥ २५॥

वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र ह॑रन्ति षोड॒शि॒मद्व॑श॒ममह॑र्भवति
वज्र॑ ए॒व वी॒र्यं॑ दधति॒ द्वाद॑श सप्तद॒शा भ॑वन्त्य॒त्राद्य॑स्याव॒रुद्ध्या॑
अथो॒ प्रैव॑ तैर्जा॒यन्ते॒ पृष्ठाः॑ षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑
षट्पृ॑ष्ठानि॒ पृष्ठै॑रे॒वर्तून्वा॑रोहन्त्यृ॒तुभिः॑ संवत्स॒रन्ते॑ संवत्स॒र
ए॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ द्वाद॑शैकवि॒ँशा भ॑वन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒
रुच॑मे॒वात्म॑न्॥ २६॥

दध॑ते ब॒हवः॑ षोड॒शि॒नो भ॑वन्ति॒ विजि॑त्यै॒ षडा॑ँश्चि॒नानि॑
भव॑न्ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्यूनातिरि॒क्ता वा ए॒ता

रात्रय ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्व
 ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
 प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते
 प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य एवं
 विद्वांस एकास्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
 भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ २७॥

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा
 वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एतांस
 रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा
 एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते-
 ऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि
 दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः
 फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्॥ २८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव
 संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकेव निर्या यथसाम्मेध्ये
 विष्वान्धसम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा

एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य
दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे
पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते
तेनैकाष्टकां न छुम्बद्गुर्वन्ति तेषाम्॥२९॥

पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षम्मासा अभि सम्पद्यन्ते
ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयो-
ऽनुत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यराधसुरिमे
यजमाना इति तदनु सर्वे राध्रुवन्ति॥३०॥

एतच्छुम्बद्गुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥८॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत
एव दीक्षाभिरात्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव
द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचन्द्वाभ्यामसृद्वाभ्याम्मासन्द्वाभ्यामस्थि
द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा
सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो
रधीयांसः सुवर्गं लोकमयामेति॥३१॥

सुवर्गम्यञ्चाशत्॥९॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां

कस्मात्तम्प्रथममुपं यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुपं
यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य
तानालभ्यं परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथमं
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखंमुखत एव स्तोमान्प्र
युञ्जते ते॥ ३२॥

संस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावतिं रिच्येते
एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरूग्विराद्वुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा
भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ 10॥

[१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुपं यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके
प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुपं यन्त्यन्तरिक्ष एव
तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुपं यन्त्यमुष्मिन्नेव
तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुर्यदेतान्थस्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सन्निः
प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते संस्तुता विराजम्॥ ३४॥

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त
 एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराडूर्जमेवाव
 रुन्धते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा
 इव हि सन्निगोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं
 तत्तदेतत्परियद्वैवचक्रं यदेतेन॥ ३५॥

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति
 समंश्रुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति
 तिष्ठन्त्युभयतोऽज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके
 प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि
 सम्पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च
 शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ॥ ३६॥

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति
 तान्यष्टादशाहानि सम्पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै
 पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति
 तानि चतुर्विंशतिरहानि सम्पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः
 संवत्सरस्तत्संवत्सरमनु पर्यावर्तन्तेऽप्रतिष्ठितः संवत्सर
 इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवत्सरस्य

ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतिष्ठन्तो यन्ति॥३७॥

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥11॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा
पूर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री
छन्दोभिस्त्रिवृष्टोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा
प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे
वसो मम॥३८॥

मेषष्वद्विंशत्॥12॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहा-
ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा
सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा
पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा
हादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा
स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा
समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥13॥ [१३]

अ॒द्ध्यः स्वाहा॑ वह॑न्तीभ्यः॒ स्वाहा॑ परि॒वह॑न्तीभ्यः॒ स्वाहा॑
सम॑न्तं वह॑न्तीभ्यः॒ स्वाहा॑ शीघ्रं॑ वह॑न्तीभ्यः॒ स्वाहा॑ शी॒मं
वह॑न्तीभ्यः॒ स्वाहा॑ग्रं वह॑न्तीभ्यः॒ स्वाहा॑ भी॒मं वह॑न्तीभ्यः॒
स्वाहा॑ऽम्भो॑भ्यः॒ स्वाहा॑ नभो॑भ्यः॒ स्वाहा॑ महो॑भ्यः॒ स्वाहा॑
सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४०॥

अ॒द्ध्य एका॒त्रिंशत्॑॥१४॥ [१४]

यो अ॒र्वन्तं॑ जिघा॑सति॒ तम॑भ्यमीति॒ वरु॑णः। प॒रो म॑र्तः
प॒रः श्वा॑। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॑भूव स॒निभ्य॑ आ।
अ॒रा॒ती॒वा चि॑दद्वि॒वोऽनु॑ नौ शूर॑ म॒सतै॑ भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑।
अ॒भि क्र॑त्वैन्द्र॒ भूर॑ध॒ ज्मन्न॑ ते॒ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒र॒जांसि॑।
स्वेना॒ हि वृ॒त्रर॑ शव॑सा ज॒घन्थ॑ न शत्रु॒रन्तं॑ वि॒विदद्यु॑धा
ते॑॥४१॥

वि॒विद॑द्दे च॑॥१५॥ [१५]

नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॑णाय॒ नमो॑ऽश्वा॑य॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒
नमो॑ऽधि॑पतये॒ऽधि॑पतिर॒स्यधि॑पतिं॒ मा कु॑र्वधि॑पतिर॒हं प्र॒जानां॑
भूया॑स॒म्मां धे॑हि॒ मयि॑ धे॒ह्युपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहा॑ऽऽल॑ब्धाय॒ स्वाहा॑
हु॒ताय॑ स्वाहा॑॥४२॥

नम॒ एका॒त्रिंशत्॑॥१६॥ [१६]

म॒यो॒भूर्वा॒तो अ॒भि वा॒तू॒स्रा ऊ॒र्ज॒स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॒शन्ता॑म्।
पी॒व॒स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॒बन्त्व॑व॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒ड। याः
स॒रूपा॒ वि॒रूपा॒ ए॒क॒रूपा॒ या॒सां॒म॒ग्नि॒रिष्ट्या॒ ना॒मा॒नि वे॒द। या
अ॒ङ्गि॒र॒स॒स्तप॑से॒ह च॒क्रु॒स्ताभ्यः॑ पर्ज॒न्य॒ महि॑ श॒र्म य॒च्छ। या
दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ या॒सां॒ सो॒मो वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वे॒द। ता
अ॒स्मभ्य॑म्प॒यसा॒ पि॒न्व॒मा॒नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॒ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॒वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासां॑ व॒यम्प्र॒जया॑
स॒ सो॒मे॒मा इ॒ह धृ॒तिः स्वा॒हे॒ह वि॒धृतिः॑ स्वा॒हे॒ह र॒न्तिः स्वा॒हे॒ह
र॒म॒तिः स्वा॒हा म॒हीमू॒ षु सु॒त्रा॒मा॒णम्॥४४॥

इन्द्रा॒ष्टात्रिं॑शच्च॥१७॥ [१७]

किं॑ स्वि॒दासी॑त्पूर्व॒चित्तिः॑ किं॑ स्वि॒दासी॑द्बृ॒हद्वयः॑।
किं॑ स्वि॒दासी॑त्पि॒शंगि॑ला किं॑ स्वि॒दासी॑त्पि॒लिप्पि॑ला।
द्यौरा॑सीत्पूर्व॒चित्ति॒रश्व॑ आसीद्बृ॒हद्वयः॑। रा॒त्रिरा॑सीत्पि॒शंगि॑लावि॒रा
कः॑ स्वि॒देका॒की च॑रति॒ क उ॑ स्वि॒ज्जाय॑ते पुनः॑। किं॑
स्वि॒द्धि॒मस्य॑ भेष॒जं किं॑ स्वि॒दा॒वप॑न॒म्मह॑त्। सूर्य॑ ए॒का॒की

चरति॥४५॥

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्मह
पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य
नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः
परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तम्पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य
नाभिम्। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं
व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥१८॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्।
आहमजानि गर्भधमा त्वमजसि गर्भधम्। तौ सह
चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै। वृषा वा२ रेतोधा रेतो
दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः स्त्रीणां
जीवभोजनो य आसाम्॥४७॥

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे
लक्ष्मणि सदिगृदिम्प्रावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं

गिराविंव। अथास्या मध्यमेधताः शीते वाते पुनन्निंव।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
यद्धरिणी यवमत्ति न॥४८॥

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
इयं युका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि
जल्गुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति
कश्चन। ससस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य
रोहतः॥४९॥

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमंतः सयत्। दधिक्राव्णो
अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्प्र
ण आयूँषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे
दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो
यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥५०॥

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥१९॥

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु

त्रैष्टुभेन॒ छन्द॑सादित्यास्त्वा॑ञ्जन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ यद्वातो॑
 अ॒पो अग॑मदिन्द्र॒स्य त॒नुव॑म्प्रियाम्। ए॒तः स्तो॑तरे॒तेन॑ प॒था
 पुन॑रश्व॒मा वर्त॑यासि नः। ला॒जी (३) ञ्छा॑ची (३) न॒ यशो॑
 म॒मा (४)म्। य॒व्यायै॑ ग॒व्याया॑ ए॒तद्दे॒वा अन्न॑मत्तै॒तदन्न॑मद्धि
 प्र॒जाप॑ते। यु॒ञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्नम॑रु॒षं चर॑न्तु॒म्परि॑ त॒स्थुषः॑। रोच॑न्ते
 रोच॑ना दि॒वि। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्या॑ ह॒री विप॑क्षसा॒ रथै॑। शोणा॑
 धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सा। के॒तुं कृ॒ण्वन्न॑के॒तवे॑ पेशो॑ म॒र्या अपे॑शसे॑।
 समु॒षद्वि॑रजायथाः॥५१॥

ब्र॒ध्नं पञ्च॑विंशतिश्च॥२०॥ [२०]

प्रा॒णाय॑ स्वाहा॑ व्या॒नाय॑ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॑ स्वाहा॑ स्नाव॑भ्यः
 स्वाहा॑ संता॒नेभ्यः॑ स्वाहा॑ परि॑संता॒नेभ्यः॑ स्वाहा॑ पर्व॑भ्यः स्वाहा॑
 स॒न्धाने॑भ्यः स्वाहा॑ शरी॑रेभ्यः स्वाहा॑ य॒ज्ञाय॑ स्वाहा॑ दक्षि॑णाभ्यः
 स्वाहा॑ सुव॑र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥५२॥

प्रा॒णाय॑ष्टाविंशतिः॥२१॥ [२१]

सि॒ताय॑ स्वाहा॑ऽसि॒ताय॑ स्वाहा॑ऽभिहि॑ताय॒ स्वाहा॑-
 ऽन॑भिहि॒ताय॑ स्वाहा॑ यु॒क्ताय॑ स्वाहा॑ऽयु॑क्ताय॒ स्वाहा॑
 सुयु॑क्ताय॒ स्वाहो॑द्यु॒क्ताय॑ स्वाहा॑ विमु॑क्ताय॒ स्वाहा॑ प्रमु॑क्ताय॒

स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते स्वाहा संवञ्चते स्वाहा-
 ऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा धावते स्वाहा
 तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥२२॥ [२२]

गावो गावः सिषांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमौ षड्‌हैरुत्सृज्या(३)ं देवानामर्क्येण
 चर्मावं पृथिव्यै दत्वते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राञ्जि बीजमाग्रेयो-
 ऽष्टाकंपालोऽग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकंपालोऽग्नये समनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः
 प्रञ्चविंशतिः॥२५॥ गावः समान्यः सर्वनमष्टाभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्विः
 साग्रे चतुःपञ्चाशत्॥५४॥ गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥ [२३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो
 जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथ्स्मेत्यथ यासां नाजायन्त
 ताः संवत्सरमात्वोदतिष्ठन्नराथ्स्मेति यासां चाजायन्त यासां
 च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराथ्स्मेति गोसत्रं वै॥१॥

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव
 तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सूत्राभिजितुः
 ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते
 तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये
 संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स
 तत् उदेति संवत्सरः ॥ २ ॥

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
 संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदृचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रो-
 ऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः
 प्ररोधनम्पूर्वं उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो
 भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्बधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 चतुर्विंशः प्रायणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः ॥ ३ ॥

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि
 च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे
 एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सः स्थित्या अरिष्ट्या
 उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्रायुश्च मध्यतः स्तोमौ

भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः॥४॥

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
तच्छन्दांस्येव तद्विमोक्तं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव
षडहेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासन्ते केन
यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दांसि वै देवयानः पन्था
गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती
यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव॥५॥

तत्पथा यन्ति समानः सामं भवति देवल्लोको
वै सामं देवल्लोकादेव न यन्त्यन्या अन्या ऋचो
भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं
देवल्लोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसामम्भवति
सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमांसि
पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमांस्येव
वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासाम्पृष्ठान्युप
यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसूत्रं वा एति सं वत्सरोऽर्धमासा मिथुनम्मध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥१॥[१]

गावो वा एतत्सत्रमांसताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि
 सिषांसन्तीस्तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराथस्मोत्तिष्ठामाव तं
 काममरुथ्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
 अब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ
 संवत्सरः सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम्॥७॥

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
 इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्रुवन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
 याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य
 एवं वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन
 यन्तद्वा एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसर्नि॥८॥

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥२॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम
 उप यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं
 वै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोक्ष्यते यां
 द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति संवत्सरः सम्पाद्योत्तमे मासि
 सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना यज्ञं पशूनव रुन्धते समुद्रं

वै॥९॥

ए॒तेऽन॒वार॑म॒पा॒र॒म॒प्र प्ल॑वन्ते ये सं॒व॒त्स॒र॒मु॒प॒य॒न्ति
यद्वृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे अ॒न्व॒र्ज॑यु॒र्यथा॒ म॒ध्ये॑ स॒मु॒द्र॒स्य॑ प्ल॒व॒म॒न्व॒र्ज॑यु॒स्ता॒दृत्त
द॒नु॒त्स॒र्ग॒म्बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒राभ्या॑मि॒त्वा प्र॑ति॒ष्ठां ग॑च्छन्ति॒ सर्वे॑भ्यो॒ वै
का॒मे॑भ्यः स॒न्धि॒र्दु॒हे तद्य॑ज॒मानाः॒ सर्वा॑न्का॒मा॒न॒व॑ रुन्धते॥१०॥

समु॒द्रं वै चतु॑स्त्रि॒ंशच्च॥३॥ [३]

स॒मा॒न्य॑ ऋ॒चो॑ भवन्ति म॒नु॒ष्य॒लो॒को वा ऋ॒चो॑
म॒नु॒ष्य॒लो॒कादे॒व न॑ य॒न्त्य॒न्य॒द॒न्य॒त्सामं॑ भवति दे॒व॒लो॒को
वै सा॒मं दे॒व॒लो॒कादे॒वान्य॑म॒न्य॒म्म॒नु॒ष्य॒लो॒क॒म्प्र॑त्य॒व॒रो॒ह॑न्तो
य॒न्ति ज॑ग॒ती॒म॒ग्र॒ उप॑ य॒न्ति ज॑ग॒तीं॒ वै छ॑न्दा॒ंसि
प्र॒त्य॒व॒रो॒ह॑न्त्याग्र॒य॒णं॒ ग्र॒हा बृ॑ह॒त्पृ॒ष्ठानि॑ त्रय॒स्त्रि॒ंश॑
स्तो॒मा॒स्त॒स्मा॒ञ्ज्या॒या॑ंसं॒ कनी॑या॒न्प्र॒त्य॒व॒रो॒ह॑ति वै॒श्व॒क॒र्म॒णो
गृ॒ह्य॑ते वि॒श्वान्ये॑व तेन॒ कर्मा॑णि॒ यज॑माना॒ अव॑ रुन्धत
आ॒दि॒त्यः॥११॥

गृ॒ह्य॑त॒ इ॒यं वा अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्य॒न्यो॑न्यो
गृ॒ह्ये॑ते मि॒थु॒न॒त्वाय॑ प्र॒जा॒त्या अ॒वा॒न्त॒रं वै द॑श॒रा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जा अ॑सृज॒त॒ यद॑श॒रा॒त्रो भ॑व॒ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॒

सृजन्त ए॒ता॑ ह॒ वा उ॑दङ्कः शौ॒ल्बाय॑नः स॒त्रस्य॑र्द्धिमुवाच
यद्व॑शरा॒त्रो यद्व॑शरा॒त्रो भव॑ति स॒त्रस्य॑र्द्ध्या अथो॒ यदे॒व
पूर्वे॒ष्वहः॑ सु॒ विलो॑म क्रि॒यते॒ तस्यै॒वैषा॑ शान्तिः॥१२॥

आ॒दि॒त्यस्तस्यै॒व द्वे च॑॥४॥ [४]

यदि॒ सोमो॑ स॒ सु॒तौ स्या॑ता॒म्मह॑ति रात्रि॒यै
प्रा॒तरनु॑वा॒कमु॑पाकु॒र्यात्पूर्वो॑ वाच॒म्पूर्वो॑ दे॒वताः॒ पूर्व॑श्छन्दा॑सि
वृ॒द्धे वृ॑ष॒ण्वतीं॑ प्र॒तिप॑दं कु॒र्यात्प्रा॑तःस॒वना॑दे॒वैषा॑मिन्द्रं
वृ॒द्धेऽथो॒ खल्वा॑हुः स॒वनमु॒खेस॑वनमु॒खे का॒र्येति॑
स॒वनमु॒खात्स॑वनमु॒खादे॒वैषा॑मिन्द्रं वृ॒द्धे सं॑वे॒शायो॑पवे॒शाय॑
गा॒यत्रि॒यास्त्रि॒ष्टुभो॑ जग॑त्या अ॒नुष्टु॑भः प॒ङ्क्त्या अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा
छन्दा॑सि॒ वै सं॑वे॒श उ॑पवे॒शश्छन्दा॑भिर॒ेवैषा॑म्॥१३॥

छन्दा॑सि॒ वृ॒द्धे स॒जनी॑य॒ शस्यं॑ वि॒हव्यं॑
शस्यं॑म॒गस्त्य॑स्य॒ कया॑शुभीय॒ शस्यं॑मे॒ताव॑द्वा अ॒स्ति
याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदै॑षां वृ॒द्धे यदि॑ प्रा॒तःस॑वने
क॒लशो॒ दीर्ये॑त वैष्ण॒वीषु॑ शि॒पिवि॑ष्ट॒वती॑षु स्तु॒वीर॑न्
यद्वै य॒ज्ञस्या॑ति॒रिच्य॑ते विष्णुं॒ तच्छि॑पि॒विष्टम॑भ्यति॒ रिच्य॑ते

तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
 अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वाव रुन्धते यदि मध्यंदिने दीर्येत
 वषट्कारनिधनं सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
 प्रतिष्ठामेवैनं द्रमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव ॥ १४ ॥

छन्दोभिरेवैषामवैकान्नविंशतिश्च ॥ ५ ॥ [५]

षडहैर्मासान्धसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति षडहैर्हि मासान्धसम्पश्यन्ति
 मासान्धसम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्धसम्पाद्याहुरुत्सृजन्त्यमा
 हि मासान्धसम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 पौर्णमास्या हि मासान्धसम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति
 परा स सिञ्चति यः पूर्णादुदचति ॥ १५ ॥

प्राणमस्मिन्धस दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
 यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दतिरुपनद्धो विपतत्येव संवत्सरो वि
 पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत ॥ १६ ॥

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानां
 सुतो यत्पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति

देवानामेव तद्यज्ञेन यज्ञम्प्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं
 छिन्दन्ति यत्पण्डितहसंततः सन्तमथाहंरुथ्सृजन्ति
 प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेव
 यज्ञः सं तन्वन्ति यन्ति वा एते सवनाद्येऽहः॥१७॥

उथ्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतथ्सवनं यथ्सान्नाय्यं
 यथ्सान्नाय्यम्भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूय
 भक्षयन्त्येतथ्सोमपीथा ह्येतर्हि यथायतनं वा एतेषां
 सवनभाजो देवता गच्छन्ति येऽहंरुथ्सृजन्त्यनुसवनं
 पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव सवनभाजो देवता अव
 रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवनं एकादशकपालान्माध्यन्दिने
 सवने द्वादशकपालांस्तृतीयसवने छन्दांस्येवात्वाव
 रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै
 तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥१८॥

उदचत्युद्येऽहरात्वा पञ्चदश च॥६॥ [६]

उथ्सृज्या (३) न्नोथ्सृज्या (३) मिति मीमांसन्ते
 ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुथ्सृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां
 चोथ्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव

नोऽसृज्ये इत्याहुर्ये अ॒वान्तरं॑ य॒ज्ञम्भे॒जाते॑ इति॒ या प्रथ॑मा
व्य॑ष्टका॒ तस्या॑मु॒त्सृज्य॑मित्या॒हुरेष॑ वै मा॒सो विंश॑र इति॒
नादि॑ष्टम्॥१९॥

उत्सृ॑जेयुर्यदादि॑ष्टमु॒त्सृजे॑युर्यादृ॒शे पुनः॑ पर्या॒प्लावे॑ मध्ये॑
षड॒हस्य॑ स॒म्पद्ये॑त षड॒हैर्मासा॑न्त्स॒म्पाद्य॑ यत्स॑प्तममह॒-
स्तस्मि॑न्नुत्सृ॒ज्येयु॑स्तद॒ग्नये॑ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेयुरे॒न्द्रं दधी॑न्द्राय म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं
वैश्व॑देवं द्वाद॑शकपालम॒ग्रेर्वै वसु॑मतः प्रातःस॒वनं॑ यद॒ग्नये॑
वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पन्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनी॑
कुर्व॑न्ति॥२०॥

स॒वन॑मष्टा॒भिरु॑पं॒ यन्ति॒ यदै॒न्द्रं दधि॑ भव॒तीन्द्र॑मे॒व
तद्वा॒ग्नि॒धेया॒न्न च्या॑वय॒न्तीन्द्र॑स्य॒ वै म॒रुत्व॑तो मा॒ध्य॑दिन॒ः
स॒वनं॑ यदिन्द्राय म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं
निर्व॑पन्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनी॑ कुर्व॑न्ति स॒वन॑मेकादश॒भिरु॑पं
यन्ति॒ विश्वे॑षां॒ वै दे॒वाना॑मृ॒भुमता॑ तृतीयस॒वनं॑ यद्वैश्व॑देवं
द्वाद॑शकपालं निर्व॑पन्ति दे॒वता॑ ए॒व तद्वा॒ग्निनीः॑ कुर्व॑न्ति
स॒वनं॑ द्वाद॑शभिः॥२१॥

उप॑ यन्ति प्राजाप॒त्यम्पु॒शुमा ल॑भन्ते यु॒ज्ञो वै
 प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञस्यान॑नुसर्गायाभिव॑र्त इ॒तः षण्मा॒सो
 ब्र॒ह्मसा॒मम्भ॑वति ब्र॒ह्म वा अ॑भिव॒र्तो ब्र॒ह्मणै॒व तथ्सु॑व॒र्गं
 लो॒कम॑भिव॒र्तय॑न्तो यन्ति प्र॒तिकूल॑मि॒व ही॑तः सु॒व॒र्गो
 लो॒क इन्द्र॑ क्र॒तुं न॒ आ भ॑र पि॒ता पु॒त्रेभ्यो॑ यथा॑। शि॒क्षा
 नो अ॒स्मिन्पु॑रु॒हूत॒ याम॑नि जी॒वा ज्योति॑रशीम॒हीत्य॑मु॒त
 आय॑ताः षण्मा॒सो ब्र॒ह्मसा॒मम्भ॑वत्य॒यं वै लो॒को ज्योति॑ः
 प्र॒जा ज्योति॑रिममे॒व तल्लो॒कम्प॑श्यन्तोऽभि॒वद॑न्त॒ आ
 य॑न्ति॥ २२॥

नादिष्टङ्कुर्वन्ति द्वादशभिरिति वि० श० ति० ॥ ७ ॥ [७]

दे॒वानां॑ वा अ॒न्तं ज॒ग्मुषा॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मपा॑क्राम॒त्तत्क्रो॑शेनावा॑
 रु॒न्धत॒ तत्क्रो॑शस्य॒ क्रोश॑त्वं यत्क्रो॑शेन॒ चात्वा॑ल॒स्यान्तै॑
 स्तु॒वन्ति॑ य॒ज्ञस्यै॒वान्तं॑ ग॒त्वेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मव॒ रुन्ध॑ते
 स॒त्रस्य॑र्द्धा॒हव॑नीय॒स्यान्तै॑ स्तु॒वन्त्य॒ग्निमे॒वोप॑द्र॒ष्टारं॑ कृ॒त्वर्द्धि॑मु॒प
 य॑न्ति प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येन ह॒विर्धाने॑ऽन्तः स्तु॒वन्ति प्रे॒माणं॑मे॒वास्य॑
 गच्छ॑न्ति श्लो॒केन॑ पु॒रस्ता॒थ्सद॑सः॥ २३॥

स्तु॒वन्त्यनु॑श्लोकेन प॒श्चाद्य॒ज्ञस्यै॒वान्तं॑ ग॒त्वा श्लो॒कभा॑जो

भवन्ति न॒वभि॑र॒ध्वर्यु॑रु॒द्गाय॑ति न॒व॒ वै पु॑रुषे प्रा॒णाः
 प्रा॒णाने॒व यज॑मानेषु दधाति॒ सर्वा॑ ऐ॒न्द्रियो॑ भवन्ति
 प्रा॒णेष्वे॒वेन्द्रि॒यं द॑धत्यप्रति॒हृताभि॑रु॒द्गाय॑ति तस्मा॒त्पुरु॑षः
 सर्वा॑ण्य॒न्यानि॑ शी॒र्ष्णोऽङ्गा॑नि प्रत्य॑चति॒ शिर॑ ए॒व न प॑ञ्चद॒शः
 र॑थन्त॒रम्भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धते सप्तद॒शम्॥२४॥

बृ॒हद॒न्नाद्य॑स्याव॑रुद्धा अथो प्रै॒व तेन॑ जायन्त
 एक॑वि॒ंशम्भ॑द्रं द्वि॒पदा॑सु प्र॒तिष्ठि॑त्यै प॒त्नय॑ उप॑ गायन्ति
 मिथु॑न॒त्वाय॑ प्रजा॑त्यै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् सो-
 ऽका॑मयता॒साम॒हः रा॒ज्यम्परी॑यामि॒ति तासा॑ं रा॒जने॑नै॒व
 रा॒ज्यम्पर्यै॑त्तद्रा॒ज॒नस्य॑ रा॒ज॒न॒त्वं यद्रा॑ज॒नम्भ॑वति प्र॒जाना॑मे॒व
 तद्यज॑माना रा॒ज्यम्परि॑ यन्ति पञ्च॑वि॒ंशम्भ॑वति
 प्र॒जाप॑तेः॥२५॥

आ॒प्त्यै प॑ञ्चभि॒स्तिष्ठ॑न्तः स्तु॒वन्ति दे॒वल॑क॒मे॒वाभि॑ ज॑यन्ति
 प॑ञ्चभि॒रासी॑ना म॒नुष्य॑ल॒कमे॒वाभि॑ ज॑यन्ति द॒श॒ सम्प॑द्यन्ते
 द॒शाक्ष॑रा वि॒राडन्न॑ वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धते पञ्च॑धा वि॒निषद्य॑
 स्तु॒वन्ति प॑ञ्च दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्र॑ति तिष्ठ॒न्त्येकै॑क॒यास्तु॑तया
 स॒माय॑न्ति दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्य॑ सम्भ॑रन्ति ताभि॑रु॒द्गातो॑द्गायति

दिग्भ्य एवान्नाद्यम्॥२६॥

सम्भृत्य तेजं आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः
 सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो यथा सुपूर्ण उत्पत्तिष्यञ्छिरं
 उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः प्रजानामुत्तमा
 भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्गः होता नाकस्यैव पृष्ठः रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव
 विष्टपं गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति
 तिष्ठन्त्यथो आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य
 लोकस्य समष्टौ॥२७॥

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्रत्येकादश च॥८॥—————[८]

अर्क्येण वै संहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत ताभ्य
 इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध्र यदर्क्यम्भवति प्रजा एव
 तद्यजमानाः सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य
 इरां लूतामव रुन्धते तस्माद्याः समाः सत्रः समृद्धं
 क्षोधुकास्ताः समां प्रजा इषः ह्यासामूर्जमाददते याः
 समां व्यृद्धमक्षोधुकास्ताः समां प्रजाः॥२८॥

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा

बन्धान्मुमुचाना उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना
 देवबन्धान्मुमुचाना उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना
 वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै
 दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ
 परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा
 तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो
 वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्धा आर्द्रं चर्मन्व्यायच्छेते
 इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति य
 आक्रोशति पुनात्येवैनान्थस स यः प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं
 दधात्यृषिकृतं च॥३०॥

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदां
 सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्धौ यन्ति वा एते मिथुनाद्ये
 संवत्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न
 यन्ति॥३१॥

चर्माव॑ भिन्दन्ति पाप्मान॑मे॒वैषाम॑व॒ भिन्दन्ति॒ मापं॑
 रा॒थ्सी॒र्मातिं॑ व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्यै॒वैषां॑ पाप्मान॑मव॒
 भिन्दन्त्युदकुम्भान॑धिनि॒धाय॑ दा॒स्यो॑ मा॒र्जा॒लीय॑म्परि
 नृत्यन्ति॒ पदो॑ नि॒घ्नती॒रिद॑म्मधुं॒ गाय॑न्त्यो॒ मधु॑ वै दे॒वानां॑
 पर॒मम॒न्नाद्य॑म्पर॒ममे॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्ध॑ते प॒दो नि॒ घ्नन्ति॑
 मही॒यामे॒वैषु॑ दधति॥३२॥

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥१०॥

[१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॒हान्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सम्प्लोष्य॒ते
 स्वाहा॑ स॒म्प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ स॒म्प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायिष्य॑ते
 स्वाहा॑ मे॒घाय॑ते स्वाहा॑ मे॒घिता॑य॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॑ स्वाहा॑
 नीहा॒राय॒ स्वाहा॑ नि॒हाका॑यै॒ स्वाहा॑ प्रास॒चाय॒ स्वाहा॑
 प्रच॒लाका॑यै॒ स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्य॒ते स्वाहा॑ वि॒द्योत॑मानाय॒
 स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्तन॑यिष्य॒ते स्वाहा॑ स्त॒नय॑ते
 स्वाहो॒ग्रः स्त॒नय॑ते स्वाहा॑ व॒र्षिष्य॑ते स्वाहा॑ व॒र्षते॑
 स्वाहा॑भि॒वर्ष॑ते स्वाहा॑ परि॒वर्ष॑ते स्वाहा॑ संव॒र्षते॑॥३३॥

स्वाहा॑नुव॒र्षते॑ स्वाहा॑ शी॒कायिष्य॑ते स्वाहा॑ शी॒काय॑ते
 स्वाहा॑ शी॒कि॒ताय॒ स्वाहा॑ प्रोषिष्य॒ते स्वाहा॑ प्रुष्ण॑ते स्वाहा॑

परिपुष्णते स्वाहो॑द्गृही॒ष्यते स्वाहो॑द्गृह्णते स्वाहो॑द्गृही॒ताय
 स्वाहा॑ वि॒प्लोष्यते स्वाहा॑ वि॒प्लव॑मानाय स्वाहा॑ वि॒प्लु॒ताय
 स्वाहा॑तप्स्यते स्वाहा॑तप॑ते स्वाहो॑ग्रमा॒तप॑ते स्वाह॑र्ग्यः
 स्वाहा॑ यजु॑र्ग्यः स्वाहा॑ साम॑र्ग्यः स्वाहा॑ङ्गि॒रोभ्यः स्वाहा॑
 वेदे॑र्ग्यः स्वाहा॑ गाथा॑र्ग्यः स्वाहा॑ नारा॑श॒सीभ्यः स्वाहा॑
 रैभी॑र्ग्यः स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ ३४॥

सं वर्पते रैभीर्ग्यः स्वाहा द्वे च॥११॥ [११]

द॒त्वते स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य स्वाहा॑ प्रा॒णिने स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय
 स्वाहा॑ मुख॑वते स्वाहा॑ऽमु॒खाय स्वाहा॑ ना॒सिक॑वते स्वाहा॑-
 ऽना॒सिका॑य स्वाहा॑ऽक्ष॑ण्वते स्वाहा॑ऽन॒क्षिका॑य स्वाहा॑ क॒र्णिने
 स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य स्वाहा॑ शी॒र्षण्व॑ते स्वाहा॑ऽशी॒र्षका॑य
 स्वाहा॑ प॒द्वते स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य स्वाहा॑ प्रा॒णते स्वाहा॑ऽप्रा॒णते
 स्वाहा॑ व॒दते स्वाहा॑ऽव॒दते स्वाहा॑ प॒श्यते स्वाहा॑ऽप॒श्यते
 स्वाहा॑ शृ॒ण्वते स्वाहा॑ऽशृ॒ण्वते स्वाहा॑ मन॑स्विने स्वाहा॑॥ ३५॥

अ॒मन॑से स्वाहा॑ रे॒तस्वि॑ने स्वाहा॑ऽरे॒तस्का॑य स्वाहा॑
 प्र॒जाभ्यः स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय स्वाहा॑ लो॒मव॑ते स्वाहा॑-
 ऽलो॒मका॑य स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय॑ स्वाहा॑ च॒र्मण्व॑ते

स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॒ लोहि॑तवते॒ स्वाहा॑ऽलोहि॒ताय॒
 स्वाहा॑ मा॒ऽसन्व॑ते॒ स्वाहा॑ऽमा॒ऽसका॑य॒ स्वाहा॒ स्नाव॑भ्यः
 स्वाहा॑ऽस्ना॒वका॑य॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिका॑य॒ स्वाहा॑
 म॒ञ्जन्व॑ते॒ स्वाहा॑ऽम॒ञ्जका॑य॒ स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने॒ स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॒
 स्वाहा॑ऽऽत्म॑ने॒ स्वाहा॑ऽन॑त्मने॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥३६॥

म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽन॑त्मने॒ स्वाहा॒ द्वे च॑॥१२॥ [१२]

क॒स्त्वा॑ यु॒नक्ति॒ स त्वा॑ यु॒नक्तु॒ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्त॑स्य
 य॒ज्ञस्य॑र्द्धे॒ मह्य॑ऽ सं॒न॒त्या अ॒मुष्मै॑ का॒मा॒यायु॑षे त्वा प्रा॒णाय॑
 त्वाऽप॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा व्यु॑ष्ट्यै त्वा र॒य्यै त्वा रा॒ध॑से त्वा
 घोषा॑य त्वा पोषा॑य त्वा रा॒द्धोषा॑य त्वा प्र॒च्यु॑त्यै त्वा॥३७॥

क॒स्त्वाऽष्टा॑त्रिंशत्॥१३॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गा॒य॒त्राय॑ त्रि॒वृते॒ राथ॑तराय॒ वास॑न्ताया॒ष्टाक॑पाल॒
 इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्च॑द॒शाय॒ बार्ह॑ताय॒ ग्रैष्मा॑यैका॒दश॑कपालो
 वि॒श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑ जा॒गते॑भ्यः सप्त॑द॒शेभ्यो॑ वैरू॒पेभ्यो॑
 वा॒र्षिके॑भ्यो॒ द्वाद॑शकपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेक॒
 वि॒ंशाभ्या॑ वैरा॒जाभ्या॑ऽ शार॒दाभ्या॑ पय॒स्या बृ॒हस्प॑तये
 पा॒ङ्गाय॑ त्रिण॒वाय॑ शा॒क्राय॒ हैम॑न्तिकाय॒ च॒रुः स॒वि॒त्र

आ॒ति॒च्छ॒न्द॒साय॑ त्रयस्त्रिं॒शाय॑ रैव॒ताय॑ शैशि॒राय॑
 द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लोऽदि॒त्यै विष्णु॑प॒त्यै च॒रु॒र॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॑
 द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लोऽनु॑म॒त्यै च॒रुः का॒य एक॑कपालः ॥ ३८ ॥

अ॒ग्नयेऽदि॒त्या अनु॑म॒त्यै स॒प्तच॑त्वारिं॒शत् ॥ १४ ॥ [१४]

यो वा अ॒ग्राव॑ग्निः प्र॒ह्रिय॑ते यश्च॒ सोमो॑ राजा॒ तयो॑रेष
 आ॒ति॒थ्यं यद॑ग्री॒षोमी॑योऽथैष॒ रुद्रो॑ यश्ची॒यते यत्सं॑चिते-
 ऽग्रा॒वे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ न निर्व॑पे॒देष॑ ए॒व रुद्रो॑ऽशा॒न्त उ॒पो॒त्थाय॑
 प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्या॒भि म॑न्येत॒ यत्सं॑चितेऽग्रा॒वे॒तानि॑
 ह॒वींषि॑ निर्व॑पति॒ भाग॑धेये॒नैवैनं॑ श॒मय॑ति॒ नास्य॑
 रुद्रो॑ऽशा॒न्तः ॥ ३९ ॥

उ॒पो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून्भि॑ म॒न्यते॒ दश॑ ह॒वींषि॑ भवन्ति॒
 नव॑ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधा॒त्यथो॑
 दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राज्ये॑वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठत्यृ॒तुभि॑र्वा
 ए॒ष छन्दो॑भिः स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चै॒तव्यं॑ इत्या॒हु॒र्यदे॒तानि॑ ह॒वींषि॑
 निर्व॑पत्यृ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ छन्दो॑भिः स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चि॑नुते॒ दिशः॑
 सुषु॒वाणेन॑ ॥ ४० ॥

अ॒भि॒जित्या॑ इत्या॒हु॒र्यदे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ निर्व॑पति

दिशामभिजित्या एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव
 एतया मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा
 मनुर्मनुष्याणामेवम्भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते
 दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै॥४१॥

अशान्तः सुपुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥15॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव।
 य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते
 द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
 प्रजापतये स्वाहा॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥16॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
 देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा
 विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य
 ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै
 त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥17॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राज्ञ्यं
 इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्धी धेनुर्वोढाऽनृद्वानाशुः
 सप्तिः पुरंधिर्योषा जिष्णू रथेष्टाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य
 वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न
 ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥४४॥

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥१८॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्
 वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रष्ट
 सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे
 स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे स्वस्ति
 मा सम्॥४५॥

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे स्वस्ति मा
 सम्पारय प्राणधृगंसि प्राणं मे दृह व्यानधृगंसि व्यानं
 मे दृहापानधृगस्यपानं मे दृह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि
 श्रोत्रमसि श्रोत्रम्मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥४६॥

वायुस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे स्वस्ति मा सन्निचत्वारिंशच्च॥१९॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्षा पर्जन्यः पक्ता सस्यं सुपिप्पला

ओषधयः स्वधिचरणेयः सूपसदनोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्षः
 सुपावः पवंमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन्
 यथापूर्वमहोरात्रे पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रिंशिनो मासाः कृता
 ऋतवः शान्तः संवत्सरः ॥ ४७ ॥

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत् ॥ २० ॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः
 पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
 यदि नागच्छेद्ग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्यं
 आज्यभागः ॥ ४८ ॥

आग्नेयश्चतुर्विंशतिः ॥ २१ ॥ [२१]

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाः होमुच एकादशकपालो
 मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्या वायोसावित्र
 आगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्ध्य
 एनोमुग्भ्यः सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो
 द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो
 द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां द्विकपालः ॥ ४९ ॥

अग्नयेऽहोमुचे त्रिंशत् ॥ २२ ॥ [२२]

अ॒ग्नये॑ स॒मन॑मत्पृ॒थिव्यै॑ स॒मन॑म॒द्यथा॑ग्निः पृ॒थिव्या॑
 स॒मन॑मदे॒वम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः सं न॑मन्तु वा॒यवे॑
 स॒मन॑मद॒न्तरि॑क्षाय॒ स॒मन॑म॒द्यथा॑ वा॒युर॒न्तरि॑क्षेण॒ सूर्या॑य॒
 स॒मन॑मद्वि॒वे स॒मन॑म॒द्यथा॑ सूर्यो॑ दि॒वा च॒न्द्रम॑से
 स॒मन॑म॒न्नक्ष॑त्रेभ्यः स॒मन॑म॒द्यथा॑ च॒न्द्रमा॑ नक्ष॑त्रैर्व॒रुणा॑य॒
 स॒मन॑मद॒द्भ्यः स॒मन॑म॒द्यथा॑ ॥५०॥

वरु॑णोऽद्भिः सा॒ग्रे स॒मन॑मदृ॒चे स॒मन॑म॒द्यथा॑ सा॒मर्चा॑
 ब्रह्म॑णे स॒मन॑मत्क्ष॒त्राय॒ स॒मन॑म॒द्यथा॑ ब्रह्म॑ क्ष॒त्रेण॒ राज्ञे॑
 स॒मन॑मद्वि॒शे स॒मन॑म॒द्यथा॑ राजा॑ वि॒शा रथा॑य॒ स॒मन॑मद॒श्वेभ्यः॑
 स॒मन॑म॒द्यथा॑ रथो॑ऽश्वैः प्र॒जाप॑तये॒ स॒मन॑मद्वृ॒तेभ्यः॑
 स॒मन॑म॒द्यथा॑ प्र॒जाप॑तिर्भूतैः स॒मन॑मदे॒वम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः
 सं न॑मन्तु ॥५१॥

अ॒द्भ्यः स॒मन॑म॒द्यथा॑ मह्यं च॒त्वारि॑ च ॥२३॥ [२३]

ये ते प॒न्थानः॑ स॒वितः॑ पृ॒र्व्यासो॑ऽरेण॒वो वि॑त॒ता अ॒न्तरि॑क्षे।
 तेभि॑र्नो अ॒द्य पृ॒थिभिः॑ सु॒गेभ्यो॑ रक्षा॑ च नो॒ अधि॑ च दे॒व ब्रू॑हि।
 नमो॑ऽग्नये॑ पृ॒थिवि॑क्षिते॒ लोक॑स्पृते॒ लोक॑म॒स्मै यज॑मानाय देहि॒
 नमो॑ वा॒यवे॑ऽन्तरि॑क्ष॒क्षिते॒ लोक॑स्पृते॒ लोक॑म॒स्मै यज॑मानाय

देहि नमः सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय
देहि॥५२॥

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥24॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेदं शीर्षण्वान्मेध्यो
भवत्युषा वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः
प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः पादा अवान्तरदिशाः पर्शवो-
ऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि मासाः संधानान्यृतवो-
ऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा नक्षत्राणि रूपन्तारका
अस्थानि नभो मांसान्योषधयो लोमानि वनस्पतयो वाला
अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम्॥५३॥

समुद्र उदरमन्तरिक्षम्पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेषः
सोमो रेतो यज्ज्जभ्यते तद्वि द्योतते यद्विधूनुते तथ्स्तनयति
यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य
महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनम्महिमा पश्चादनु जायत एतौ
वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुर्हयो देवानवहृदर्वासुरान्
वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्थ्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो
बन्धुः॥५४॥

व्यात्तमवह्द्वादश च॥25॥॥_____ [२५]